

IAS

Trajnostna, konkurenčna, ustvarjalna in uspešna Slovenija 2030?

I. Analiza trajnostnega razvoja Slovenije

II. Analiza visokošolskega izobraževanja v Sloveniji

**III. Analiza raziskovalno-razvojne dejavnosti, inovacij in
podjetništva v Sloveniji**

Zasl. prof. dr. Peter Glavič,

Helena Levičnik in Maja Muhič

Maribor, januar 2023

Univerza v Mariboru

CIP - Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

330.34(497.4)

378(497.4)

316.42(497.4)

GLAVIČ, Peter

Trajnostna, konkurenčna, ustvarjalna in uspešna Slovenija 2030? : I. Analiza trajnostnega razvoja Slovenije, II. Analiza visokošolskega izobraževanja v Sloveniji, III. Analiza raziskovalno-razvojnne dejavnosti, inovacij in podjetništva v Sloveniji / Peter Glavič, Helena Levičnik in Maja Muhič. - V Ljubljani : Inženirska akademija Slovenije, 2023

ISBN 978-961-92782-9-1

COBISS.SI-ID 140839939

Avtorji: zasl. prof. dr. Peter Glavič
Helena Levičnik
Maja Muhič
Računalniški prelom: dr. Bojan Podgornik
Naklada: 200 izvodov
Tisk: Tiskarna Present, d. o. o.
Založnik: Inženirska akademija Slovenije

Analizo in tisk so sofinancirali:

Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje, območna služba Maribor
Inženirska akademija Slovenije (IAS),
Fakulteta za kemijo in kemijsko tehnologijo Univerze v Mariboru (FKKT UM) in Slovensko
inovacijsko stičišče, Evropsko gospodarsko interesno združenje (SIS EGIZ)
Svet za razvoj Slovenske akademije znanosti in umetnosti (SR SAZU)

Univerza v Mariboru

Fakulteta za kemijo
in kemijsko tehnologijo

Zavod Republike Slovenije
za zaposlovanje

Območna služba Maribor

Slovensko inovacijsko stičišče

SIS EGIZ

Z osebnimi prispevki, pri oceni analiz in predlogih zaključkov so sodelovali mag. Drago Babič,
red. prof. dr. Matjaž Mikoš, dr. Špela Stres, red. prof. dr. Tamara Lah Turnšek,
zasl. prof. dr. Jože Vižintin, izr. prof. dr. Vesna Godina Vuk in mag. Vojmir Urlep

I. ANALIZA TRAJNOSTNEGA RAZVOJA SLOVENIJE

KAZALO

I. ANALIZA TRAJNOSTNEGA RAZVOJA SLOVENIJE	13
1 GOSPODARSTVO	13
1.1 Primerjalne analize posameznih sestavin gospodarskega razvoja	13
1.1.1 BDP na prebivalca.....	13
1.1.2 Resnični BDP	14
1.1.3 BDP po kupni moči.....	16
1.1.4 Dodana vrednost industrije	19
1.1.5 Dejanska osebna potrošnja	20
1.1.6 Kako povečati produktivnost?	22
1.1.7 Akcijski načrt za višjo rast produktivnosti	23
1.2 Trg dela	24
1.2.1 Produktivnost dela.....	24
1.2.2 Stroški dela	27
1.2.3 Število opravljenih ur na teden.....	29
1.2.4 Rast povprečnih mesečnih neto plač pri pravnih osebah	30
1.2.5 Bruto dodana vrednost na zaposlenega.....	30
1.3 Dajatve in prispevki.....	32
1.3.1 Skupni davki.....	32
1.3.2 Davčni prihodki.....	33
1.3.3 Davki na proizvodnjo	34
1.3.4 Davki na dohodek in premoženje	35
1.3.5 Skupni davki (brez socialnih prispevkov)	36
1.3.6 Neto socialni prispevki.....	37
1.4 Trg delovne sile	39
1.4.1 Življenjski standard.....	39
1.4.2 Delež zaposlenih z nizkimi plačami.....	42
1.4.3 Brezposelnost	46
1.5 Podjetja v Sloveniji	50
1.5.1 Največja podjetja po celotnih prihodkih leta 2022.....	50
1.5.2 Strategija RRD za podjetja v tuji lasti	53
1.5.3 Prihodki Krke in Leka od prodaje	53
1.5.4 Zaposleni v Krki in Leku.....	54
1.5.5 Čisti dobiček Krke in Leka	55
1.6 Finančni trgi.....	57
1.6.1 Zadolževanje.....	57
1.6.2 Varčevanje gospodinjstev.....	60
1.6.3 Bonitetne ocene Slovenije	61
1.6.4 Neposredne tuje naložbe.....	62
1.6.5 Razvoj finančnega trga.....	63
1.6.6 Ali potrebujemo podjetno državo tudi na finančnem področju?	65
1.7 Primerjalne analize mednarodne konkurenčnosti	66
1.7.1 Atlas gospodarske prepletenosti, Harvard	66
1.7.2 Svetovna lestvica talentov, IMD.....	68
1.7.3 Svetovna konkurenčnost gospodarstva, IMD.....	70

1.7.4	<i>Svetovna konkurenčnost, WEF</i>	73
1.7.5	<i>Indeks konkurenčnosti potovanj in turizma, WEF</i>	77
1.8	Indeks globalizacije	78
1.8.1	<i>Indeks gospodarske globalizacije</i>	79
1.8.2	<i>Indeks družbene globalizacije</i>	80
1.8.3	<i>Indeks politične globalizacije</i>	81
1.9	Primerjalne analize ekonomskega okolja	83
1.9.1	<i>Indeks poslovanja 2020</i>	83
1.9.2	<i>Indeks dosežkov v logistiki</i>	84
1.9.3	<i>Indeks uspešnosti, Legatum institute</i>	85
1.9.4	<i>Indeks ekonomske svobode, Fraser institute</i>	87
1.9.5	<i>Indeks ekonomske svobode, Heritage Foundation</i>	89
1.10	Primerjalne analize s področja digitalizacije	91
1.10.1	<i>Dostop do spleta</i>	91
1.10.2	<i>Svetovna lestvica digitalne konkurenčnosti, IMD</i>	93
1.10.3	<i>Indeks digitalnega gospodarstva in družbe (DESI)</i>	94
1.10.4	<i>Indeks kibernetске varnosti</i>	96
1.10.5	<i>Indeks digitalne prihodnosti</i>	96
1.11	Zaključki analize razvoja gospodarstva	98
2	DRUŽBA	102
2.1	Primerjalne analize razvoja družbe	102
2.1.1	<i>Indeks neenakosti</i>	102
2.1.2	<i>Indeks družbenega napredka</i>	104
2.1.3	<i>Indeks evropske suverenosti</i>	105
2.1.4	<i>Ginijev koeficient</i>	106
2.1.5	<i>Javna poraba</i>	108
2.2	Kazalci vladanja po svetu, WGI	110
2.2.1	<i>Soodločanje in odgovornost</i>	110
2.2.2	<i>Politična stabilnost in odsotnost nasilja/terorizma</i>	111
2.2.3	<i>Učinkovitost vlade</i>	112
2.2.4	<i>Kakovost predpisov</i>	113
2.2.5	<i>Vladavina prava</i>	114
2.2.6	<i>Obvladovanje korupcije</i>	115
2.3	Preučevanje korupcije	116
2.3.1	<i>Indeks zaznavanja korupcije</i>	116
2.3.2	<i>Svetovni barometer korupcije</i>	118
2.4	Svoboščine	119
2.4.1	<i>Evropski steber družbenih pravic</i>	119
2.4.2	<i>Državlјanska svoboda</i>	120
2.4.3	<i>Opazovanje državljanskega prostora</i>	121
2.4.4	<i>Novinarska svoboda</i>	122
2.4.5	<i>Indeks demokracije</i>	124
2.4.6	<i>Indeks liberalne demokracije</i>	125
2.4.7	<i>Svetovni indeks miru</i>	126
2.4.8	<i>Indeks krhkosti držav</i>	128
2.5	Sreča in kakovost življenja	129
2.5.1	<i>Najsrečnejše države na svetu</i>	129

2.5.2	<i>Sreča in blaginja</i>	130
2.5.3	<i>Indeks kakovosti življenja</i>	132
2.5.4	<i>Človekov razvoj in blaginja</i>	134
2.5.5	<i>Indeks enakosti spolov</i>	135
2.6	Zdravje	136
2.6.1	<i>Svetovno prebivalstvo</i>	136
2.6.2	<i>Pričakovana življenjska doba svetovnega prebivalstva</i>	137
2.6.3	<i>Doba zdravega življenja</i>	138
2.6.4	<i>Zdrava življenjska leta v absolutni vrednosti pri starosti 65 let</i>	140
2.6.5	<i>Dejavno staranje</i>	140
2.6.6	<i>Pokojnine</i>	141
2.6.7	<i>Zdravstvo</i>	143
2.7	Zaključki analize razvoja družbe	145
3	OKOLJE	148
3.1	Planetarne meje	148
3.1.1	<i>Biofizikalne planetarne meje</i>	148
3.1.2	<i>Biofizikalne planetarne meje v EU-27</i>	150
3.1.3	<i>Družbene planetarne meje</i>	152
3.1.4	<i>Družbene planetarne meje v EU-27</i>	152
3.1.5	<i>Družbene in planetarne meje v Sloveniji</i>	154
3.2	Ekološki odtis	155
3.2.1	<i>Ekološki odtis in biološka zmogljivost v Sloveniji</i>	155
3.2.2	<i>Poraba mesa</i>	157
3.2.3	<i>Poraba morske hrane</i>	159
3.3	Primerjalne analize okoljskega razvoja	159
3.3.1	<i>Indeks učinkov na podnebne spremembe</i>	159
3.3.2	<i>Indeks okoljske uspešnosti</i>	161
3.3.3	<i>Kakovost morja</i>	164
3.4	Onesnaževanje ozračja	166
3.4.1	<i>Izpusti toplogrednih plinov</i>	166
3.4.2	<i>Vsebnost trdnih delcev v zraku</i>	169
3.4.3	<i>Koncentracija delcev PM₁₀ v urbanih območjih</i>	169
3.4.4	<i>Koncentracija delcev PM_{2,5} v urbanih območjih</i>	170
3.4.5	<i>Premogovništvo, nafta in plin</i>	171
3.5	Vozni park	172
3.5.1	<i>Število osebnih vozil</i>	172
3.5.2	<i>Osebna vozila glede na vrsto pogonskega goriva</i>	173
3.5.3	<i>Starost osebnih vozil</i>	174
3.5.4	<i>Poraba nafte in naftnih derivatov</i>	175
3.6	Odpadki in energetika	175
3.6.1	<i>Odpadki</i>	175
3.6.2	<i>Delež kroženja surovin</i>	177
3.6.3	<i>Energetika</i>	178
3.6.4	<i>Svetovna energijska trilema</i>	180
3.6.5	<i>Indeks energetskega prehoda</i>	181
3.6.6	<i>Obnovljivi viri energije</i>	182
3.6.7	<i>Podnebne spremembe in slovenska energetika</i>	184

3.7	Zaključki analize razvoja kakovosti okolja	186
4	TRAJNOSTNI RAZVOJ	188
4.1	Trajnostna družba Primerjalne analize trajnostnega razvoja	189
4.1.1	<i>Lestvica trajnosti držav</i>	189
4.1.2	<i>Indeks srečnega planeta</i>	190
4.1.3	<i>Trajnostna konkurenčnost</i>	191
4.1.4	<i>Cilji trajnostnega razvoja</i>	193
4.2	Trajnostni razvoj Slovenije	194
4.2.1	<i>SDG 1 – Odprava revščine</i>	195
4.2.2	<i>SDG 2 – Odprava lakote</i>	196
4.2.3	<i>SDG 3 – Zdravje in dobro počutje</i>	197
4.2.4	<i>SDG 4 – Kakovostno izobraževanje</i>	198
4.2.5	<i>SDG 5 – Enakopravnost spolov</i>	198
4.2.6	<i>SDG 6 – Čista voda in sanitarna ureditev</i>	199
4.2.7	<i>SDG 7 – Cenovno dostopna in čista energija</i>	200
4.2.8	<i>SDG 8 – Dostojno delo in gospodarska rast</i>	200
4.2.9	<i>SDG 9 – Industrija, inovacije in infrastruktura</i>	201
4.2.10	<i>SDG 10 – Zmanjšanje neenakosti</i>	202
4.2.11	<i>SDG 11 – Trajnostna mesta in skupnosti</i>	203
4.2.12	<i>SDG 12 – Odgovorna poraba in proizvodnja</i>	203
4.2.13	<i>SDG 13 – Podnebni ukrepi</i>	204
4.2.14	<i>Globalni dogovor županov za podnebje in energijo</i>	204
4.2.15	<i>SDG 14 – Življenje v vodi</i>	205
4.2.16	<i>SDG 15 – Življenje na kopnem</i>	205
4.2.17	<i>SDG 16 – Mir, pravičnost in močne institucije</i>	206
4.2.18	<i>SDG 17 – Partnerstva za doseganje ciljev</i>	206
4.3	Zaključki analize trajnostnega razvoja	206
5	POVZETEK	207
5.1	Uvrstitve Slovenije	207
5.1.1	<i>Uvrstitve Slovenije v mednarodnih analizah gospodarstva</i>	210
5.1.2	<i>Uvrstitve Slovenije v mednarodnih analizah družbe</i>	212
5.1.3	<i>Uvrstitve Slovenije v mednarodnih analizah okolja</i>	213
5.1.4	<i>Uvrstitve Slovenije v mednarodnih analizah trajnostnega razvoja</i>	213
5.1.5	<i>Analiza uvrstitev Slovenije</i>	214
5.2	Slabosti in prednosti razvoja Slovenije	215
5.3	Kaj je šlo narobe?	217
6	PRIPOROČILA MEDNARODNIH ANALIZ IN DOMAČI NAČRT	221
6.1	Evropska komisija: Evropski semester 2022	221
6.2	OECD: ekonomski pregled, Slovenija	221
6.2.1	<i>Vpliv digitalizacije na slovenski trg dela</i>	223
6.2.2	<i>Predstavitvene in preskusne zmogljivosti za digitalne tehnologije</i>	224
6.2.3	<i>Podjetniško izobraževanje na visokošolskih ustanovah</i>	224
6.2.4	<i>Digitalno upravljanje je mogoče še izboljšati</i>	225
6.2.5	<i>Digitalizacija v zdravstvenem sektorju</i>	225
6.2.6	<i>Elektronska identifikacija (e-ID) v Sloveniji</i>	226
6.2.7	<i>Internacionalizacijo visokega šolstva zavira regulacija</i>	227

6.3	Poročilo IMF o Sloveniji	227
6.3.1	<i>Naslednja generacija EU in Slovenija</i>	228
6.3.2	<i>Vpliv COVID-19 in odzivi politike na kapital bank</i>	228
6.4	Akcijski načrt za večjo blaginjo	229
6.4.1	<i>»Mehki« dejavniki produktivnosti na ravni države</i>	229
6.4.2	<i>»Mehki« dejavniki produktivnosti na ravni podjetij.....</i>	231
6.4.3	<i>Vlaganja v ključno javno infrastrukturo</i>	232
6.4.4	<i>Dvig delovne aktivnosti</i>	233
6.4.5	<i>Nematerialna blaginja.....</i>	233
7	SKLEPI	235
7.1	Najbolj pereče zadeve inovacijskega sistema Slovenije	236
7.2	Kako spodbujati gospodarsko rast Slovenije.....	237
7.2.1	<i>Dolgoročno upravljanje države preko načrtovanja</i>	238
7.2.2	<i>Kratkoročni ukrepi za zagotavljanje razvoja in krepitev rasti</i>	238
7.3	Kaj moramo narediti za ogljično nevtralnost Slovenije do leta 2050?	239
7.4	Kako naprej?	240

KRATICE

€	evro, mednarodna oznaka po ISO 4217: EUR
3G	tehnologija tretje generacije
4G	tehnologija četrte generacije
5G	tehnologija pete generacije
a	annual, letno
AJPES	Agencija republike Slovenije za Javnopravne evidence in storitve
AT	Avstrija
BDP	bruto domači proizvod
BDV	bruto dodana vrednost
BS	Banka Slovenije
CO ₂	ogljikov dioksid
CPI	Corruption perception index
CRI	The Commitment to Reducing Inequality Index
CTR	Cilji trajnostnega razvoja
CZ	Češka
DB	Doing business, indeks poslovanja
DESI	Indeks digitalnega gospodarstva in družbe
DR Kongo	Demokratska republika Kongo
EBITDA	Earnings before interest, taxes, depreciation, and amortization
EBRD	Evropska banka za obnovo in razvoj
ECB	Evropska centralna banka
EE	Estonija
EIU	Economist intelligence Unit
EK	Evropska komisija
eq	Equivalent
ESG	Environmental, social and governance factors
ESSP	evropski steber družbenih pravic
ETS	Emissions Trading System
EU	Evropska unija
EU-27	27 držav Evropske unije
EUROSTAT	Evropski urad za statistiko
FSI	Fragile State Index
FURS	Finančna uprava Republike Slovenije
G€	milijarda evrov, GEUR
GFN	Global Footprint Network
gha	globalni hektar
GSCI	The Global Sustainable Competitiveness Index
h	ura
HR	Hrvaška
HU	Madžarska
IEP	Inštitut za ekonomijo in mir
IKT	Informacijsko-komunikacijska tehnologija
IMD	International Institute for Management Development
IMF	Mednarodni denarni sklad
ITU	International Telecommunication Union
k€	tisoči evrov, kEUR
KOF	Konjunkturforschungsstelle

LT	Litva
LV	Latvija
M€	milijarde evrov, MEUR
MHz	megahertz
MW h	megavat ura
NKBM	Nova kreditna banka Maribor
NLB	Nova Ljubljanska banka
NOO	načrt za okrevanje in odpornost
NTN	neposredne tuje naložbe; FDI– Foreign direct investment
OECD	Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj
OZN	Organizacija združenih narodov
PIIGS	Portugalska, Irska, Italija, Grčija in Španija
PL	Poljska
PPS	standard kupne moči (Purchasing Power Standard)
PPS	Purchasing Power Standard (Standard kupne moči)
PT	Portugalska
R&D	Research&Development
RO	Romunija
RRD	Raziskovalno-razvojna dejavnost
RS	Republika Slovenija
S&P	Standard & Poor's
SDGs	Sustainable Development Goals
SDH	Slovenski državni holding
SI	Slovenija
SK	Slovaška
SKD	standardna klasifikacija dejavnosti
SKM	standard kupne moči
SPI	Social Progress Index
SURS	Statistični Urad Republike Slovenije
TGP	toplogredni plini
TI	Transparency International
TW h	teravat ura
UL	Univerza v Ljubljani
UM	Univerza v Mariboru
UMAR	Urad republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj
UNECE	The United Nations Economic Commission for Europe
UNI	univerza
UP	Univerza na Primorskem
USD	ameriški dolar, \$
VFO	Večletni finančni okvir 2021–2027
WEC	Svetovni energijski svet (World Energy Council)
WEF	World Economic Forum
WGI	Worldwide Governance Indicators
WHO	World Health Organization
ZDA	Združene države Amerike
ZPIZ	Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije
ZZZS	Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije
µg	mikrogram

I. ANALIZA TRAJNOSTNEGA RAZVOJA SLOVENIJE

Analiza trajnostnega razvoja Slovenije (TRS) je izhodišče za nadaljnje korake v pripravi in izvajanju strateškega razvoja celotne slovenske družbe. Na enem mestu so zbrane številne mednarodne primerjave z relevantnimi kazalniki, ki kažejo zgodovinske trende in trenutni položaj Slovenije v svetu in z neposredno primerljivimi državami. Na osnovi trendov in položaja lahko ključni odločevalci v posameznih družbenih področjih oblikujejo cilje, izberejo ustrezne strategije za njihovo doseganje in vzpostavijo sisteme in mehanizme stalnega spremljanja in morebitnih prilagoditev. Cilje je najprimerneje oblikovati tako, da z njihovim doseganjem zmanjšujemo zaostanek za (naj)bolj razvitimi glede na realne (z)možnosti. Temeljni cilji po posameznih družbenih področjih zahtevajo, če želimo, da bodo tudi udeleženi, najširši družbeni konsenz. Ključno je, da zaustavimo nazadovanje tam kjer se dogaja in obrnemo krivuljo spet navzgor, kjer smo že danes dobri pa nadaljujemo trend in se pomikamo naprej navzgor – za koliko, zavisi od naše ambicioznosti in realnih (z)možnosti.

1 GOSPODARSTVO

Slovenija je pogosto v krizi – zdravstveni, finančni in politični, pred njo so pomembne reforme: zdravstvena, pokojninska in davčna. Slovenija pri skoraj vseh pomembnih kazalcih zaostaja za najbolj urejenimi in globalno najbolj konkurenčnimi malimi državami, družbami soglasja (Avstrijo, Dansko, Finsko, Nizozemsko, Norveško, Švico). Vse pogosteje nas prehitujejo tudi nove članice Evropske unije (EU-13), predvsem Estonija in Češka, tudi Portugalska. Po razvitosti se zato primerjamo z novimi članicami EU, Grčijo in Portugalsko. Povzetek analiz po padajoči uvrstitvi, za analize v evropskem in v svetovnem merilu je prikazan v **Preglednicah 2–8**. Leta 2008 smo po kupni moči dosegli 91 % BDP EU, v letih 2012–2015 smo bili na 83 % povprečja EU-28, v letu 2021 pa je BDP na prebivalca po standardu kupne moči (SKM) v Sloveniji znašal 90 % povprečja v EU-27. Od leta 2014 se Slovenija po velikih padcih na lestvicah konkurenčnosti ponovno dviga in raste tudi na lestvicah družbenega razvoja, npr. v indeksu človekovega razvoja Združenih narodov. Razlogi za nazadovanje so bili predvsem v neprimerni razvojni politiki in neustreznem – političnem kadrovanju. Vodilna mesta zasedajo neizkušeni izbranci, brez ustreznih izkušenj ter potrebnih poslovnih in vodstvenih znanj; nimajo pravega odnosa do ustvarjalnega sloja, zlasti do razvojno tehnološkega kadra. Člani slednjega imajo v podjetjih neustrezen položaj in nizke plače, niso cenjeni, niso partnerji, ne zaupajo jim odgovornosti za vodenje razvoja. To velja tudi na drugih področjih družbe, npr. v politiki.

Op.: Podatke smo načeloma zajemali iz mednarodnih virov (Eurostat, OECD, IMF), ki so sicer malo starejši, vendar so metodološko primerljivi; z **rdečo** barvo označujemo relativno slabe uvrstitve, z **zeleno** dobre in s **črno** normalne.

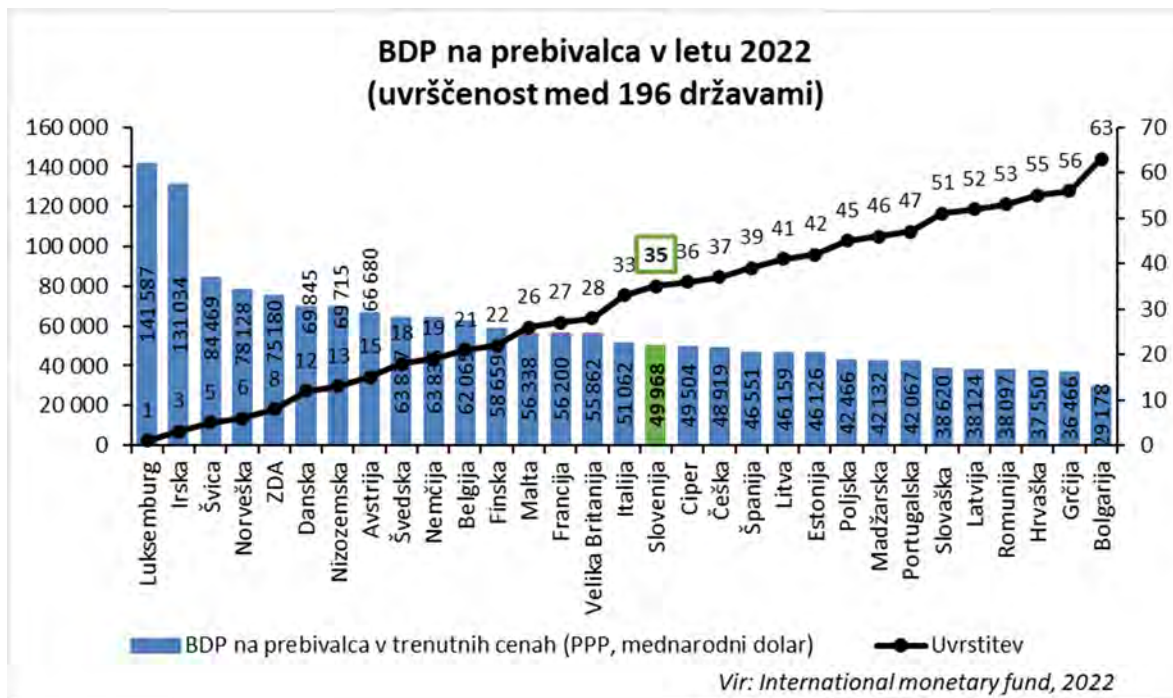
1.1 Primerjalne analize posameznih sestavin gospodarskega razvoja

1.1.1 BDP na prebivalca

Prikazan je bruto domači proizvod (BDP) na prebivalca v trenutnih cenah (Purchase power parity, mednarodni dolar). Slovenija je na **35.** mestu, za nami so Češka, Litva in Estonija (**Graf 1**)¹.

¹ World Economic Outlook Database –GDP per capita, current prices IMF, October 2022 Dostop 06-12-2022. <https://bit.ly/3BcNnu0>

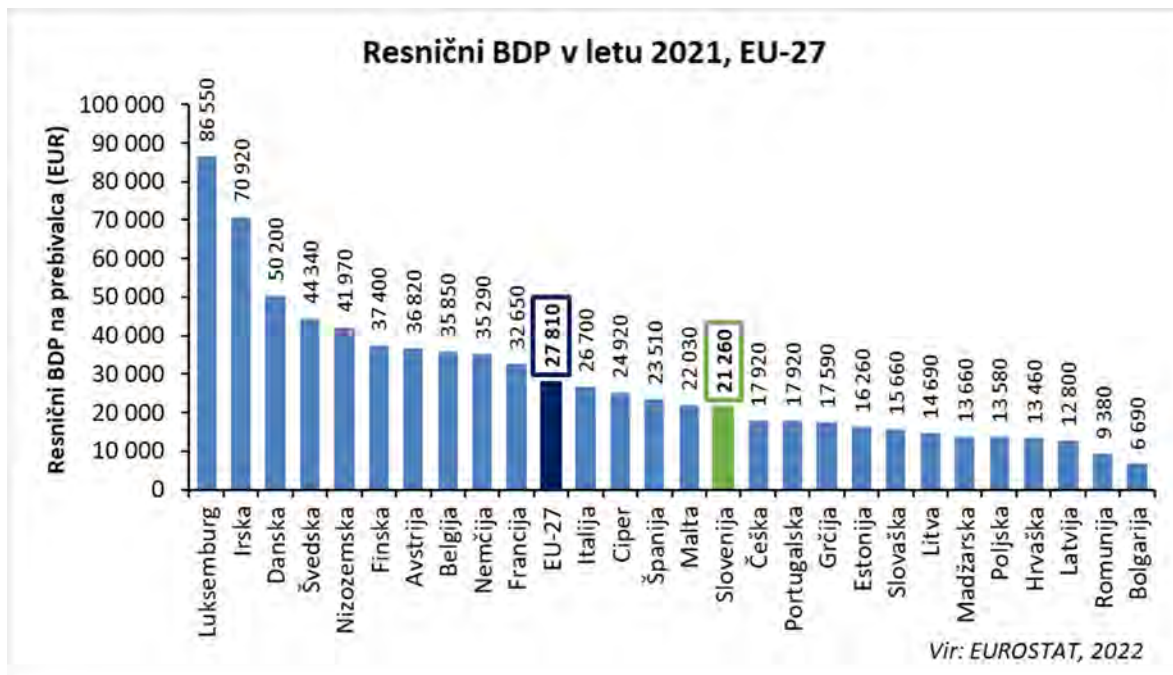
Graf 1

1.1.2 Resnični BDP

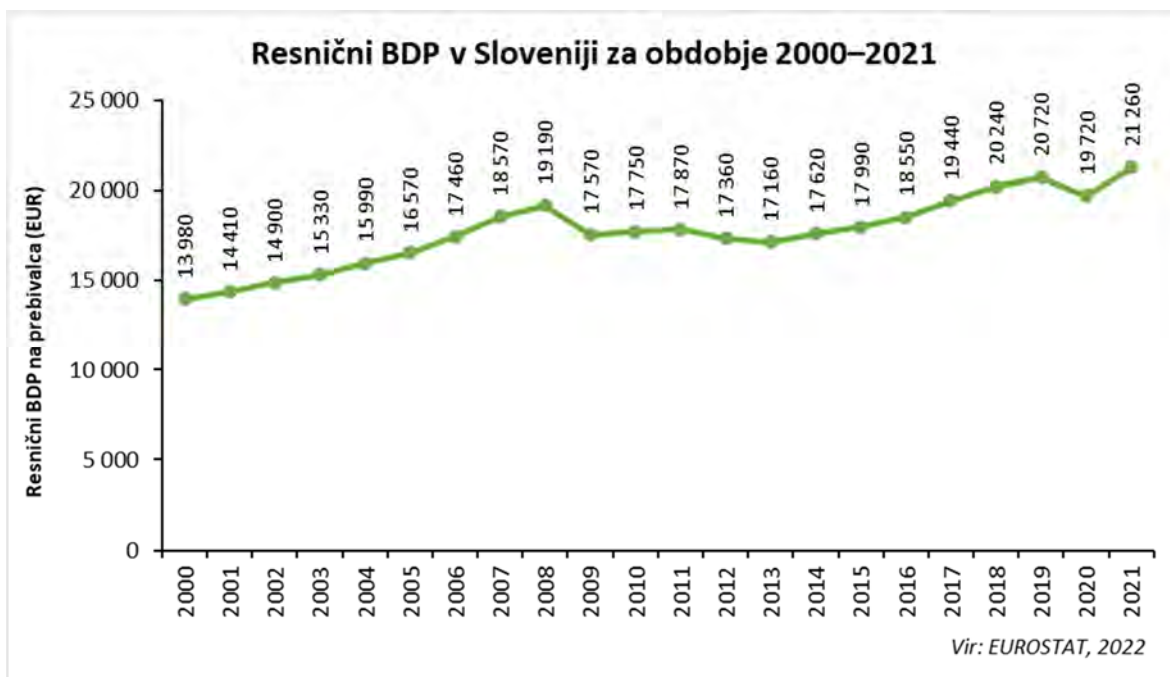
Resnični BDP (brez inflacije) na prebivalca v Sloveniji je leta 2021 znašal 21 260 € (Graf 2), kar nas uvršča na 15. mesto EU in na 35. mesto v svetu ter je bil višji kot v večini novih članic EU, vključno s Češko in Portugalsko, prehitela nas je Malta. Vsekakor je prikazovanje po kupni moči bolj smiselno (Graf 7). Dvigovanje resničnih plač, ki presega rast produktivnosti, je škodljivo: treba bi bilo upoštevati pravilo, da resnične plače zaostajajo za rastjo produktivnosti na račun večjih naložb v razvoj in tehnologijo.

Graf 2

Resnični BDP v Sloveniji je leta 2000 znašal 13 980 € in je rasel vse do leta 2008, ko je znašal 19 190 €. Višino izpred finančne krize je znova dosegel leta 2017, ko je znašal 19 440 €. Padec je v letu 2020, ko je resnični BDP znašal 19 720 €, kar je posledica epidemije COVID-19. V letu 2021 je znašal 21 260 € (Graf 3).

Graf 3

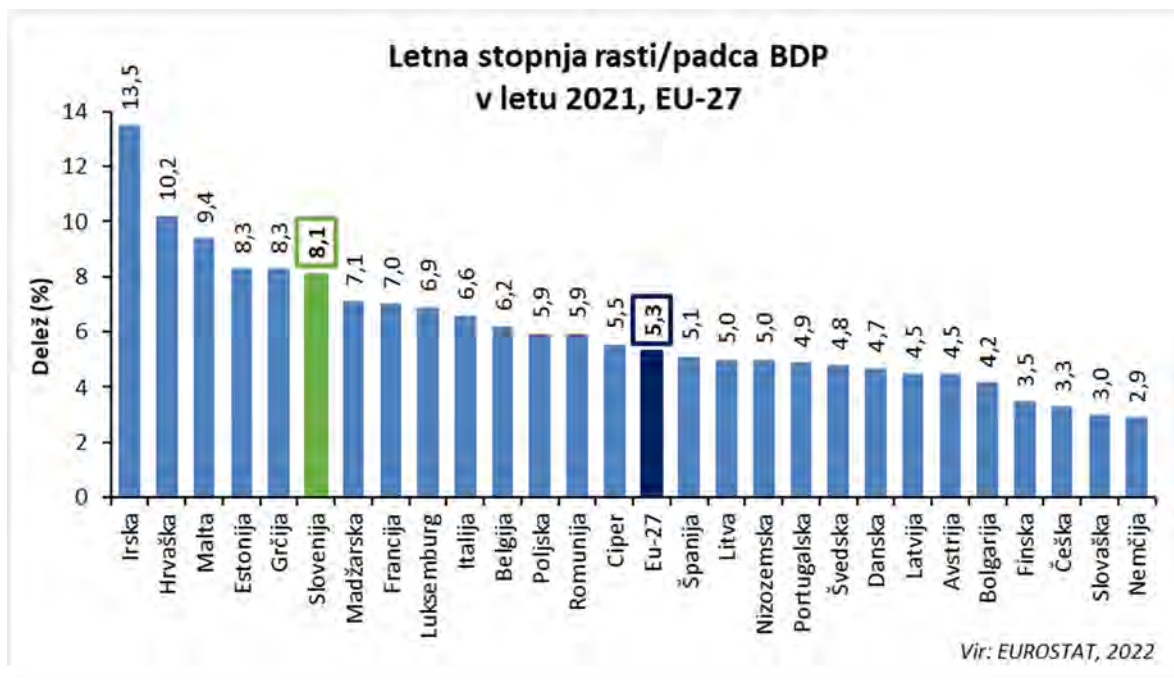
V letu 2020 je zaradi razmer ob pojavu pandemije prišlo do padca BDP v vseh državah. Kljub temu so se nekatere države bolje odzvale na krizo in zabeležile manjše padce BDP kot druge. To je posledica nadpovprečnih podpor države in s tem nadpovprečnega povečanja javnega dolga. V Sloveniji je bil padec BDP 4,2 %, kar je manj od padca povprečja EU-27, ki je bil 5,9 %. Leta 2021 je spet prišlo do rasti BDP, in sicer za 8,1 % (**Graf 4**), leta 2022 je rast bila 5,0 %². Napoved rasti BDP za leto 2023 je 1,4 %; IMF³ je še spomladi napovedoval 3,6 % rast BDP v letu 2023, EBRD⁴ je predvideval 3,8 % rast v letu 2023.

² Umar, Ekonomsko ogledalo, 1, 2023. Dostop 21-01-2023. <https://rb.gy/ueshr6>

³ IMF, World Economic Outlook International monetary fund War Sets Back the Global Recovery 2022 Apr. Dostop 05-04-2022. <https://rb.gy/egr4ca>

⁴ The European Bank for Reconstruction and Development, EBRD in Slovenija. Dostop 28-07-2021. <https://rb.gy/ak85jw>

Graf 4

Najvišji padec BDP v Sloveniji je bil zabeležen po osamosvojitvi, sledijo padec v obdobju finančne krize leta 2009, padec leta 2012 zaradi druge faze finančne krize in padec leta 2020 zaradi pandemije (Graf 5).

Graf 5

1.1.3 BDP po kupni moči

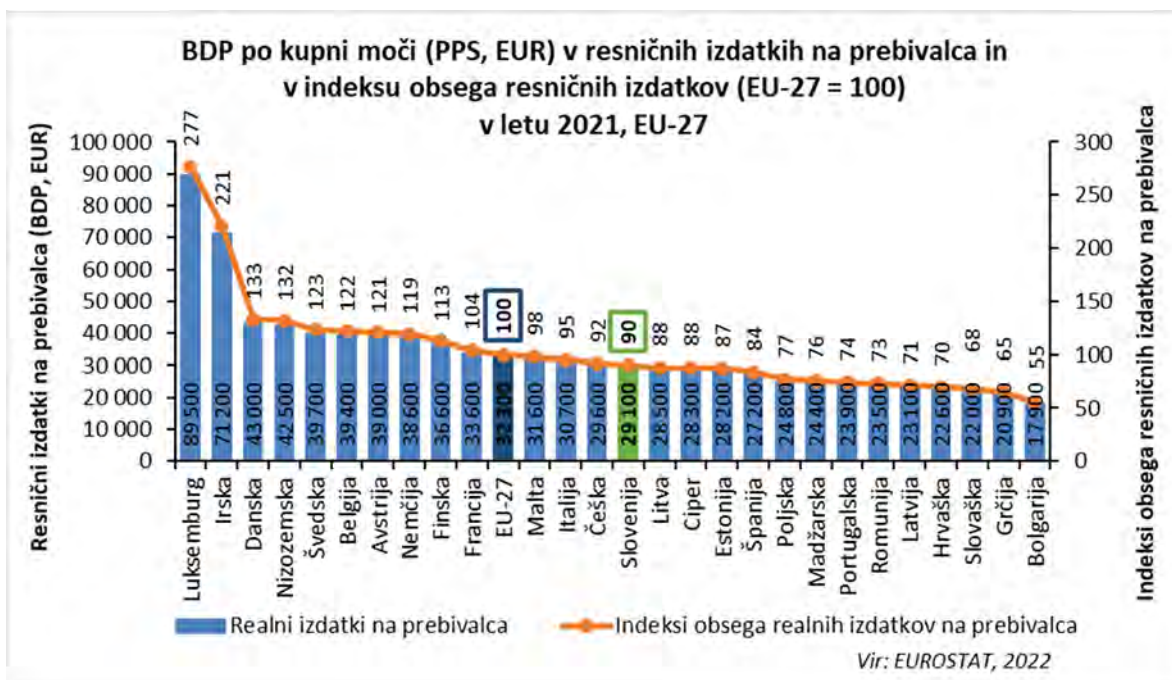
Bruto domači proizvod (BDP) je merilo za gospodarsko dejavnost. Nanašajo se na vrednost celotne proizvodnje blaga in storitev, ki jo proizvede gospodarstvo, zmanjšano za vmesno potrošnjo, plus neto davke na proizvode in uvoz. BDP na prebivalca se izračuna kot razmerje med BDP in povprečnim prebivalstvom v določenem letu. Osnovne številke so izražene v **standardih kupne moči (SKM)**, ki predstavljajo skupno valuto, ki odpravlja razlike v ravneh cen med državami in tako omogoča smiselne primerjave obsega BDP (bruto domači proizvod na prebivalca po kupni moči v resničnih izdatkih na

prebivalca). Vrednosti so na voljo tudi kot indeks, izračunan glede na povprečje Evropske unije, ki je enako 100. Če je indeks države višji od 100, je raven BDP te države na prebivalca višja od povprečja EU in obratno.⁵

V letu 2021 je BDP na prebivalca po kupni moči za Slovenijo znašal 29 100 €; v indeksu obsega resničnih izdatkov na prebivalca to znaša 90 % BDP EU-27, ki je znašal 32 300 €. Na vrhu lestvice EU so Luksemburg, Irska in Danska. Slovenija je na **14.** mestu, prehitela nas je Češka z 29 600 € (**Graf 6**). Za nami so Estonija, Portugalska, Slovaška itd.

V svetovnem merilu smo po podatkih IMF (Mednarodni denarni sklad) zasedli **35.** mesto⁶ med 196 državami. Smo pred Čeko, Litvo in Estonijo.

Graf 6

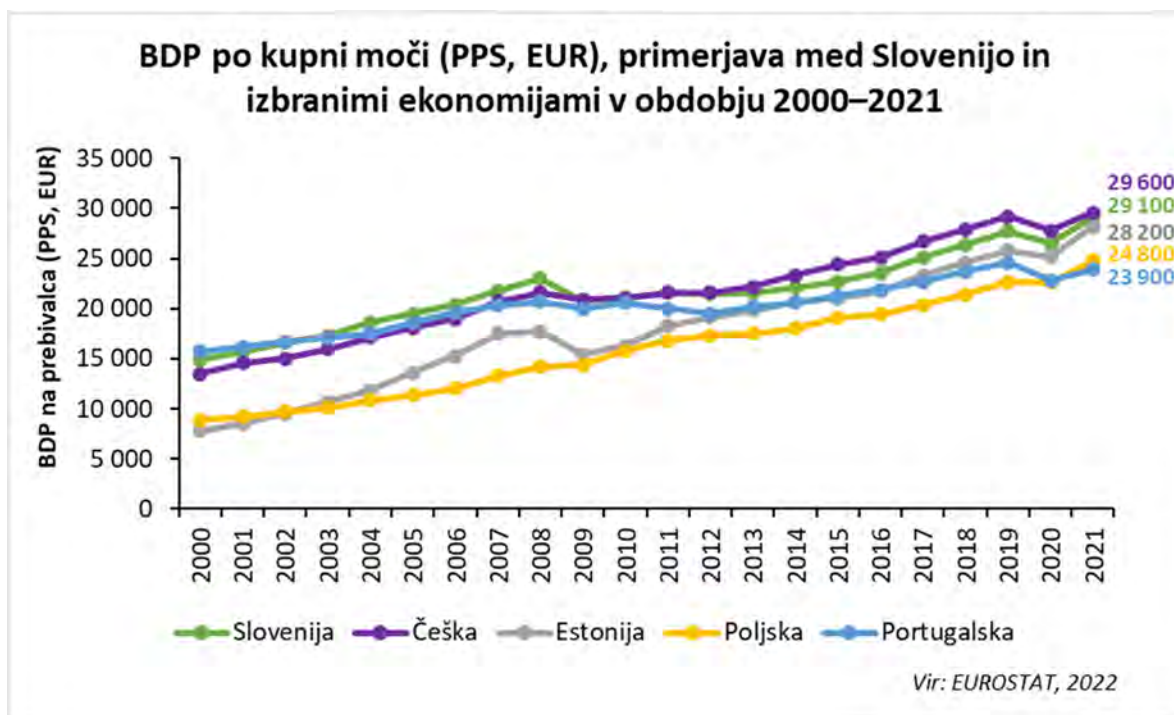

Časovni potek rasti BDP v PPS v obdobju 2000–2021 razkriva, da smo med leti 2000–2003 imeli podobne razmere kot na Portugalskem. Po letu 2004 smo bili boljši od primerljivih držav, vendar smo po letu 2009 začeli zaostajati za Čeko, kar še vedno drži. BDP na prebivalca po kupni moči v Sloveniji je med leti 2000 in 2008 naraščal, nato pa leta 2009 nekoliko upadel in ponovno rasel vse do zdravstvene krize leta 2020 (**Graf 7**).

⁵ Purchasing power adjusted GDP per capita. Dostop 16-05-2022. <https://rb.gy/kbflzz>

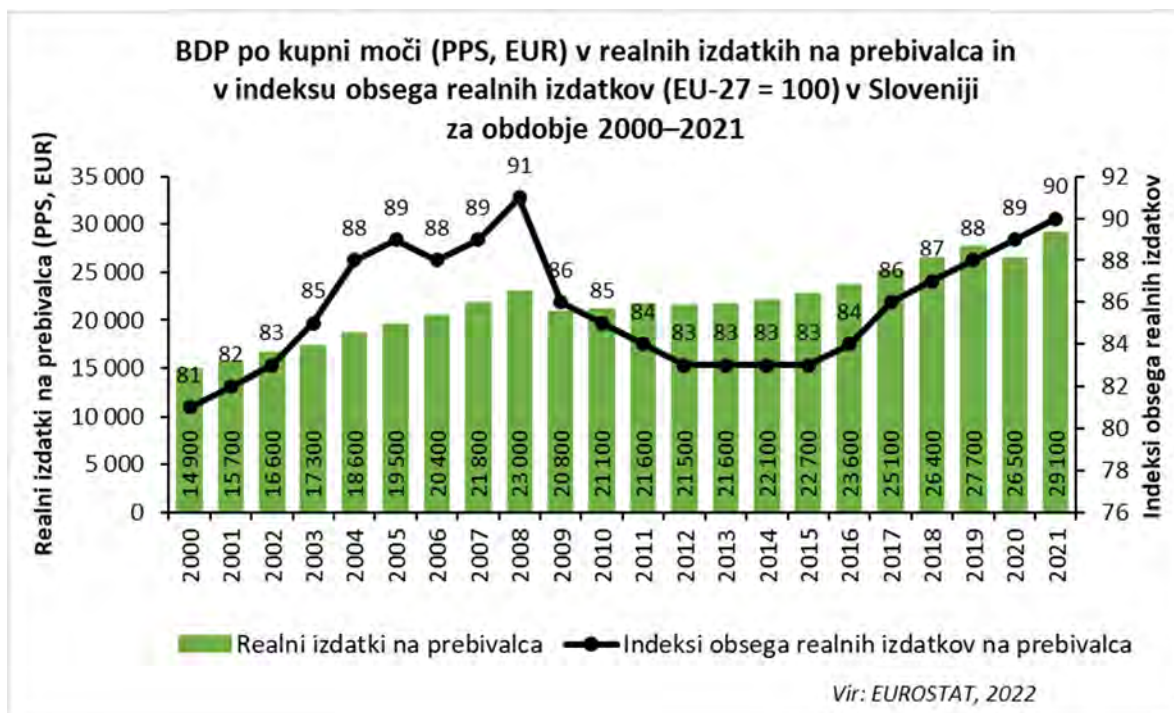
⁶ World Economic Outlook Database. Dostop 04-05-2022. <https://rb.gy/xgemes>

Graf 7

Bruto domači proizvod na prebivalca po kupni moči v Sloveniji je leta 2000 znašal 14 900 €, kar je 81 % BDP EU-27 in se je zviševal vse do leta 2008, ko je znašal 23 000 €. Mejo 23 000 € je ponovno presešel v letu 2016, ko je znašal 23 600 €, kar je predstavljalo 84 % povprečja EU in je rasel vse do leta 2019, ko je znašal 27 700 €. V letu 2020 je BDP padel na 26 500 €, vendar je kljub temu znašal 89 % BDP EU-27, kar je posledica epidemije COVID-19 (Graf 8).

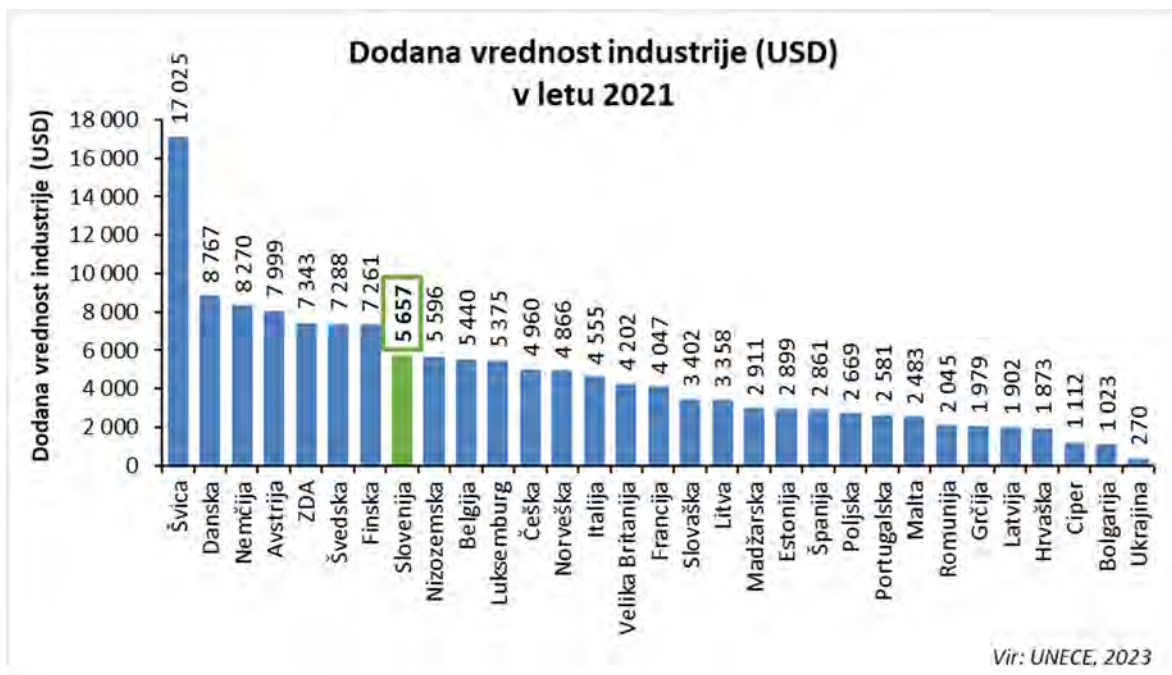
Graf 8

1.1.4 Dodana vrednost industrije

Ekonomska komisija Združenih narodov za Evropo (UNECE) je izdelala lestvico o dodani vrednosti industrije na prebivalca za 56 držav severne poloble. V letu 2021 je bila Slovenija (5 657 USD) zaradi visokih denarnih pomoči na 12. mestu članic EU, tik za nami je bila Nizozemska, obe pa pred Belgijo, Luksemburgom, in Češko; druge nove članice EU in Portugalska so bile za njimi. Na prvih mestih sta bili Irska in Švica **Graf 9**⁷.

Graf 9

Dodana vrednost industrije na prebivalca v Sloveniji je leta 2000 znašala 2 978 USD in je rastle vse do leta 2008, ko je znašala 4 424 USD. Padca sta se zgodila v času finančne krize in v času zdravstvene krize COVID-19. V letu 2020 je dodana vrednost industrije znašala 4 748 USD, kar je primerljivo z letom pred zdravstveno krizo, ko je znašala 4 838 USD (**Graf 10**).

⁷ UNECE, 2021, Manufacturing value added per capita, constant 2010 United States dollars. Dostop 01-10-2022. <https://rb.gy/o2noxt>

Graf 10

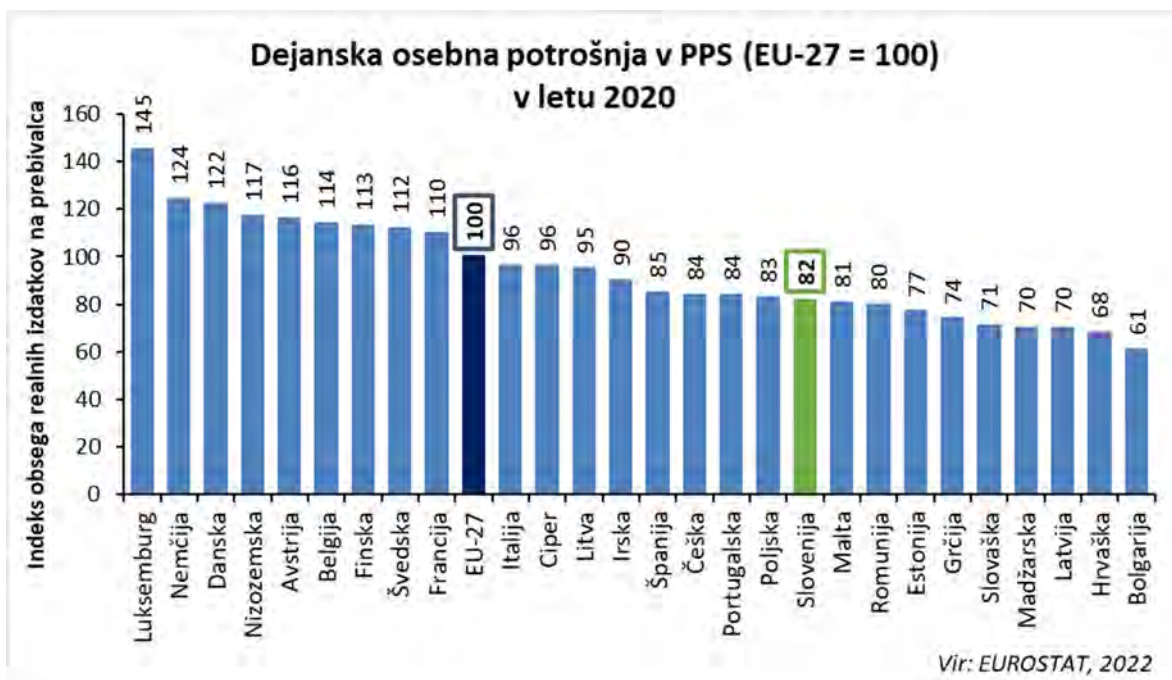
1.1.5 Dejanska osebna potrošnja

Dejanska osebna potrošnja na prebivalca meri materialno blaginjo gospodinjstev. Sestavljena je iz blaga in storitev, ki jih posamezniki dejansko potrošijo. Ko dejansko osebno potrošnjo na prebivalca, izraženo v nacionalni valuti posamezne države, delimo s pariteto kupne moči za državo, dobljeni rezultat nevtralizira učinek razlik v ravni cen in izraža dejanski obseg osebne potrošnje v skupni ravni cen. Indeksi relativnih obsegov dejanske osebne potrošnje na prebivalca (tj. dejanska osebna potrošnja na prebivalca v standardih kupne moči, SKM) so tako prilagojeni razlikam v cenah in so izraženi v razmerju do povprečja Evropske unije (EU-27 = 100).⁸ Kazalnik dejanske osebne potrošnje na prebivalca bolje odraža materialno blaginjo gospodinjstev kot BDP na prebivalca. Izračunava se namreč na podlagi cen blaga in storitev, ki jih posamezniki dejansko porabijo.

Dejanska osebna potrošnja v Sloveniji je leta 2020 dosegala 82 % povprečja EU-27. Slovenija je na **18.** mestu. Litva je že precej pred Slovenijo in dosega 95 % povprečja EU-27, boljše so tudi Češka, Portugalska in Poljska (**Graf 11**). Ob tem je potrebno pripomniti, da so prihranki gospodinjstev v Sloveniji med največjimi v državah EU (**Graf 62**).

⁸ SURS. Dostop 16-05-2022. <https://rb.gy/7wwgpu>

Graf 11

Dejanska osebna potrošnja v Sloveniji je v letu 2016 znašala 79 % (EU-27 = 100), čeprav je v istem obdobju indeks obsega resničnih izdatkov znašal 84 %. Dejanska osebna potrošnja je rasla do leta 2019, skladno z indeksom obsega resničnih izdatkov, ki je v letih 2019 in 2020 znašal 82 % (Graf 12).

Graf 12

1.1.6 Kako povečati produktivnost?

Z zelenim dogovorom iz leta 2019⁹ so se države članice EU zavezale k prehodu na podnebno nevtralnost. **Poročilo o produktivnosti 2022** Urada za makroekonomske analize in razvoj, UMAR, državi priporoča zaostritev nacionalnih ciljev, na podlagi ambicioznih ciljev EU. Načrtovano zmanjšanje izpustov toplogrednih plinov bomo dosegli z višjimi cenami ogljika, uvedbo inovacij in zelene tehnologije trajnostne mobilnosti ter opuščanjem rjavih dejavnosti, ki najbolj obremenjujejo okolje. Več podpore bo treba nameniti OV, saj je čista energija nujna za povečevanje energetske varnosti. V luči energetske krize je bil zaostanek v zelenem prehodu pričakovan. Za sistematični prehod v nizkoogljično krožno gospodarstvo je ključno prestrukturiranje gospodarstva, ki postaja vse zahtevnejše predvsem na račun odlašanja in prepočasnih sprememb. V EU je potrebno odpraviti cenovna znižanja fosilnih goriv, pri tem pa spodbujati uporabo ostalih virov ter krepiti zmogljivost na cenovne šoke. V razmerah dolgotrajnejših izzivov, kot je vojaški spopad v Ukrajini, je nujno pospešiti zelene vire energije. Nujno je tudi povečati energetske učinkovitost, ustvarjanje zalog energentov, in povečati zmogljivosti za njihovo skladiščenje.

Stroškovni pritiski zaradi pomanjkanja kritičnih surovin povečujejo ranljivost gospodarstva. Zmanjšanje obstoječih strateških odvisnosti temelji na razvoju lastnih zmogljivosti in diverzifikaciji virov dobave v vrednostni verigi. Po načelih delovanja krožnega gospodarstva je treba zmanjšati odvisnost od primarnih naravnih virov, vnesti spremembe v vzorce potrošnje, preprečevati nastajanje odpadkov ter razviti interdisciplinarni pristop ob sodelovanju vseh deležnikov. Vse naštetu pa predstavlja izziv za javnofinančne politike ter za zagotavljanje zadostnih javnih virov za spodbujanje naložb. Nujna je priprava okvirja za sprotno spremljanje usklajenega trajnostnega razvoja, ki ga spremlja tudi potreba po morebitnih dodatnih ukrepih. Premišljeno določen celovit okvir spremljanja trajnostnega razvoja je osnova za sprejemanje odločitev o financiranju, trajnostnem potencialu in podobno. Oblikovanje politik naj temelji na 4 razsežnostih konkurenčne trajnosti (pravičnost, okoljska trajnost, gospodarska stabilnost in produktivnost) ter na trajnostnem razvoju človeških virov.

Priporočila podjetniškemu sektorju temeljijo na uvajanju krožnega gospodarstva v širšem kontekstu spodbujanja trajnostnega razvoja, torej za upoštevanjem družbene in ekonomske dimenzije.

Preoblikovanje poslovnega sektorja naj temelji na ključnih predpostavkah uspešnega zelenega prehoda:

1. Upoštevati je treba več možnih scenarijev in pri odločanju upoštevati več kot le finančna merila, iz česar sledi potreba po ambicioznejši pospešitvi vlaganj.
2. Notranja in zunanja transparentnost sta ključni za odmik od običajnega poslovanja.
3. Pionirji bodo pridobili močno strateško prednost, kar bodo še posebej cenili kupci mlajše generacije.
4. Za podjetja je nujen razvoj kulture, ki vključuje dolgoročno perspektivo s poudarkom na vrednotah in poslanstvu. Navedeno postaja vse pomembnejše za kupca.

Osnovni ukrepi in priložnosti zelenega prehoda v krožno gospodarstvo:

5. Nujno je določiti strateško kontrolo kazalnikov in opredeliti njihove ciljne vrednosti. Določene kazalnike je treba spremljati znotraj podjetja in vzdolž dobavne verige.
6. Upoštevati je treba osnovna načela krožnega gospodarstva ki temeljijo na uporabi trajnostnih in obnovljivih materialov, podaljševanju življenjske dobe, izboljševanju delovnega procesa in energetske učinkovitosti, zmanjševanju odpadkov, novih poslovnih modelih in podobno.

Inovacijska nadgradnja s celovito preobrazbo strategije in poslovnega modela podjetja:

7. Zeleni prehod je smiselno integrirati z digitalnim prehodom, kar omogoča ustvarjanje nove vrednosti npr. na podlagi storitvenih ali delitvenih poslovnih modelov.
8. Ekosistemski pristop znotraj verig vrednosti ter sodelovanje s širšim poslovnim ekosistemom je tudi način za spodbujanje eksperimentiranja in inoviranja. Vse navedeno pa je ključno za boj proti podnebnim spremembam.
9. Prehod v pametno krožno gospodarstvo nujno pomeni prilagoditev ekosistema znotraj organizacij v smislu odgovornosti in notranjih procesov. Nujno je iskanje novih rešitev na podlagi interdisciplinarnosti, pri čemer se osredotočamo na človeka.

⁹ P. Wostner, *Poročilo o produktivnosti 2022*, Urad za makroekonomske analize in razvoj, UMAR, Ljubljana, 2022, ISSN 2738-442X.

Opolnomočenje, zasebnost in varnost:

10. Intenzivno usposabljanje človeških virov je nujno zaradi spremembe delovnih mest, ki od vseh zaposlenih zahtevajo zelene kompetence.
11. Potreba po združevanju podatkov je v interesu ustvarjanja vrednosti, pri čemer se odpirajo vprašanja kibernetске varnosti in zasebnosti, kot tudi etika algoritmov umetne inteligence.

1.1.7 Akcijski načrt za višjo rast produktivnosti

Akcijski načrt za višjo rast produktivnosti.¹⁰ Raziskovalna skupina pod okriljem Observatorija Združenja Manager vidi pot do večje blaginje v Sloveniji v Akcijskem načrtu za višjo rast produktivnosti. Spodaj so prikazana osnovna izhodišča, ki jih je pripravila Ekonomska fakulteta Univerze v Ljubljani.

SHEMA 1: DOSEČI RAZVOJNI SPORAZUM

Vsaka družbena skupina se zaveže za izvedbo določenih merljivih ukrepov v določenem času in je nagrajena glede na povečanje (oz. zmanjšanje potrebnega povečanja) produktivnosti – v prvi fazi socialni partnerji: delodajalci, delojemalci in država dosežejo razvojni sporazum. Nekatere ilustrativne zaveze (omejeno na tri) za rast produktivnosti:

Delodajalci:

1. izboljševanje vitkosti organizacije;
2. kapitalska vlaganja;
3. vlaganja v za podjetje specifična znanja zaposlenih in njihovo izobraževanje.

Delojemalci:

1. na produktivnost vezan plačni sistem;
2. trg dela z varno prožnostjo in delati se splača;
3. vseživljenjsko izobraževanje (tudi za prekvalifikacijo).

Država, poleg ukrepov za povečanje delovne aktivnosti:

1. hitro izboljševanje zdravja prebivalstva;
2. celovito in pospešeno odpravljanje administrativnih bremen;
3. pospešeno izboljševanje upravljanja podjetij v državni lasti in vladavina prava.

Izbor najučinkovitejših zavez in razširitev na druge družbene skupine

SHEMA 2: NEIZKORIŠČENI VIRI ZA POVEČANJE RAVNI BDP

I. Spremembe v delovni aktivnosti: delo naj se splača!

1. Zviševanje stopenj zaposlenosti v višjih starostnih razredih:
 - sprostitvev dela upokojencev brez odvzema pokojnine;
 - v starosti 55–64 let: bolj ustrezna aktivna politika zaposlovanja in socialnih transferjev, ki se ne zajeda v privlačnost dela;
 - ureditev trga dela v smeri varne prožnosti;
 - povišanja zahtevanih pogojev za upokojitev.
2. Zviševanje stopenj zaposlenosti mladih za povečanje učinkovitost študija:
 - ukinitvev absolventskih stažev;
 - ukinitvev diplomskih del na prvi stopnji;
 - vpeljava polne šolnine za študij preko števila let študijskega programa;
 - uveljavitev enačenja starih in bolonjskih dodiplomskih programov.
3. Višje neto migracije: slaba demografska slika za rast.

II. Stalno večanje kapitalske opremljenosti

1. pospešena vlaganja v kritično infrastrukturo (železnice, znanstvena oprema in prostori, regionalne ceste, elektro-distribucija, 5G itd.);
2. spodbujanje zasebnih investicij, še posebej v RRD;
3. kakovosten, strokoven finančni sistem, institucije in trgi;

¹⁰ D. Mramor, J. Sambt, Ali ima slovenski socialno-tržni model možnost preživetja? *Pogled* 2020, 26–39, Združenje Manager, Ljubljana.

4. spodbujanje uvajanja umetne inteligence in robotov za enostavnejša dela.

III. Stalno večanje skupne factorske produktivnosti

1. spremembe političnega odločanja – dolgoročno in učinkovito;
2. zmanjševanje političnega vpliva v državnih podjetjih;
3. pravna država: ukrepi racionalizacije in odprave pristranskosti;
4. zdrave javne finance (proticiklične):
 - relativno nizki javni izdatki,
 - izravnani proračuni,
 - nizka zadolženost javnega sektorja,
 - konkurenčna struktura prihodkov in učinkoviti izdatki;
5. visokošolski cilj: najbolj kakovostni kadri po znanju, kompetencah, omiki;
6. bistveno izboljševanje raziskovalne in razvojne sfere:
 - skupina „modrecev“ usmerja raziskave in razvoj tehnologije,
 - oblikovanje jeder najboljših raziskovalcev in tehnologov,
 - večanje raziskovalno-razvojnih skupin,
 - združitve inštitutov z univerzami,
 - z rezultati dokazano sodelovanje z gospodarstvom,
 - zmanjšanje pedagoških obveznosti na mednarodno raven;
7. izboljševanje učinkovitosti javnega sektorja in zmanjševanje administrativnih ovir;
8. spodbujanje diverzifikacije gospodarstva v smeri končnih izdelkov in storitev z visoko dodano vrednostjo.

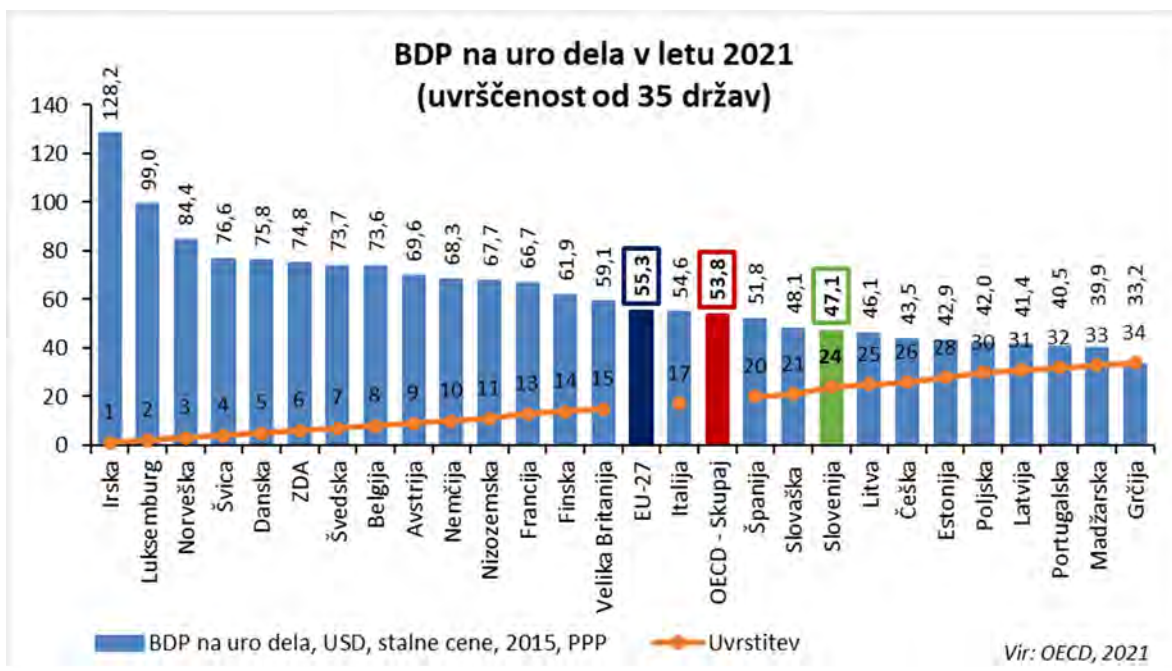
1.2 Trg dela

1.2.1 Produktivnost dela

Produktivnost na zaposlenega merijo s količnikom BDP in števila zaposlenih, razmerja med proizvedenim produktom in delovnim časom, ki je bil vložen v njegovo proizvodnjo. Nanjo vplivajo predvsem tehnološka opremljenost dela (fizični kapital), znanje in sposobnosti, s katerimi razpolagajo delovno aktivne osebe (človeški kapital) ter organizacija in odnosi v konkretnih proizvodnjah ter v gospodarstvu in družbi kot celoti (socialni ali družbeni kapital).

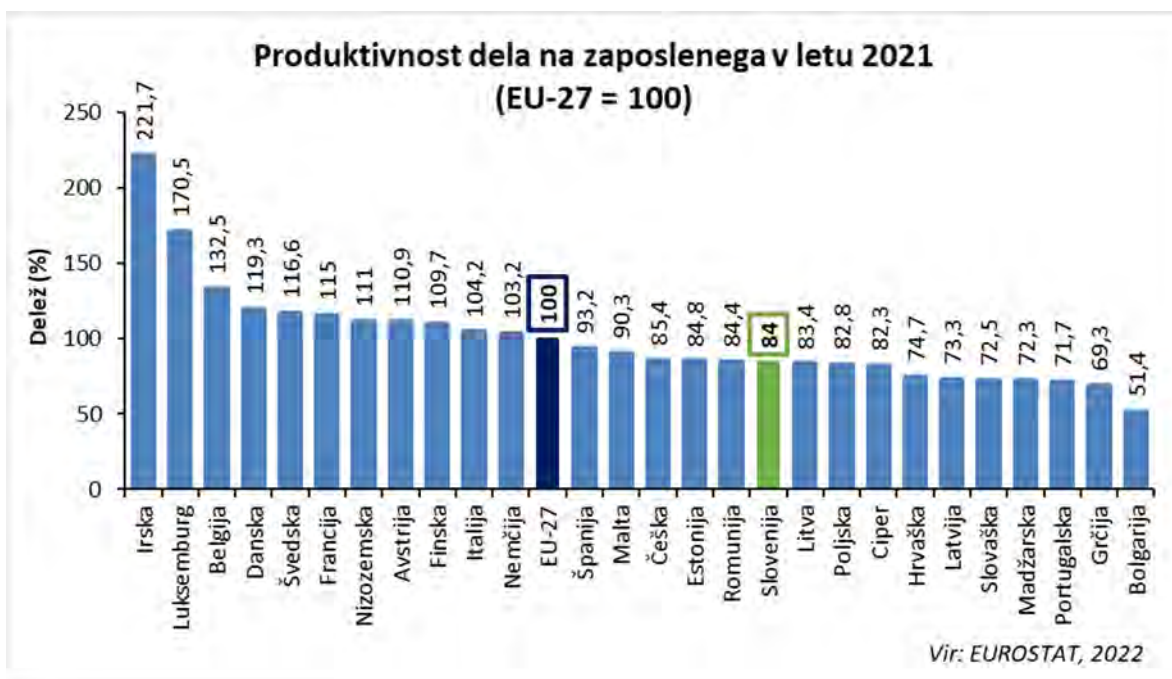
BDP na uro dela v Sloveniji znaša 47,1 glede na stalne cene v USD, 2015 (**Graf 13**), kar nas uvršča na 24. mesto med 35 državami OECD. Pred nami je Slovaška, za nami pa so ostale primerljive države.

Graf 13

Slovenija je bila leta 2021 s 84 % povprečja EU-27 na 17. mestu, za Češko, Estonijo in Romunijo (Graf 14).

Graf 14

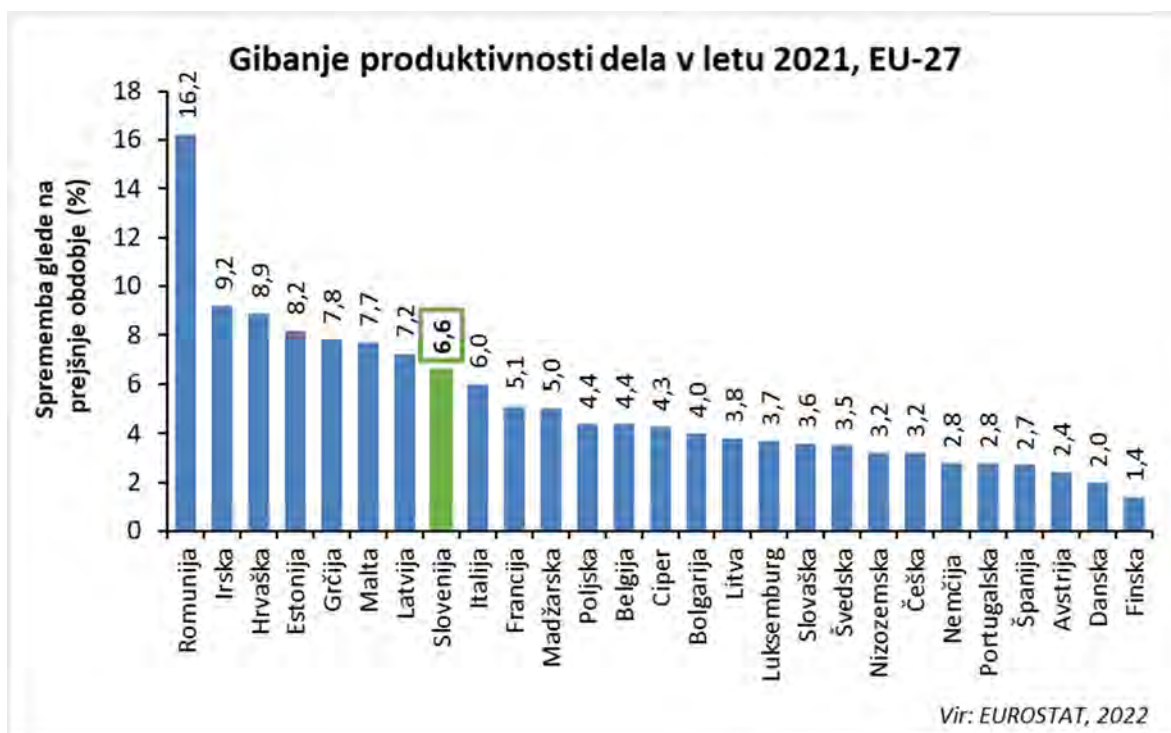
V obdobju 2008–2010 je padla iz napihnjenih 83,5 % na 79,4 %, leta 2014 se je nato povečala (na 81,3 %) in leta 2015 ponovno padla na 80,5 %; do leta 2020 je zrastle na 82,7 %. Produktivnost dela na zaposlenega v Sloveniji (Graf 15) za obdobje 2005–2021 se giblje med vrednostmi 79,4 leta 2010 (kriza) in 84,0 leta 2021, ko je bila le malo višja kot leta 2005.

Graf 15

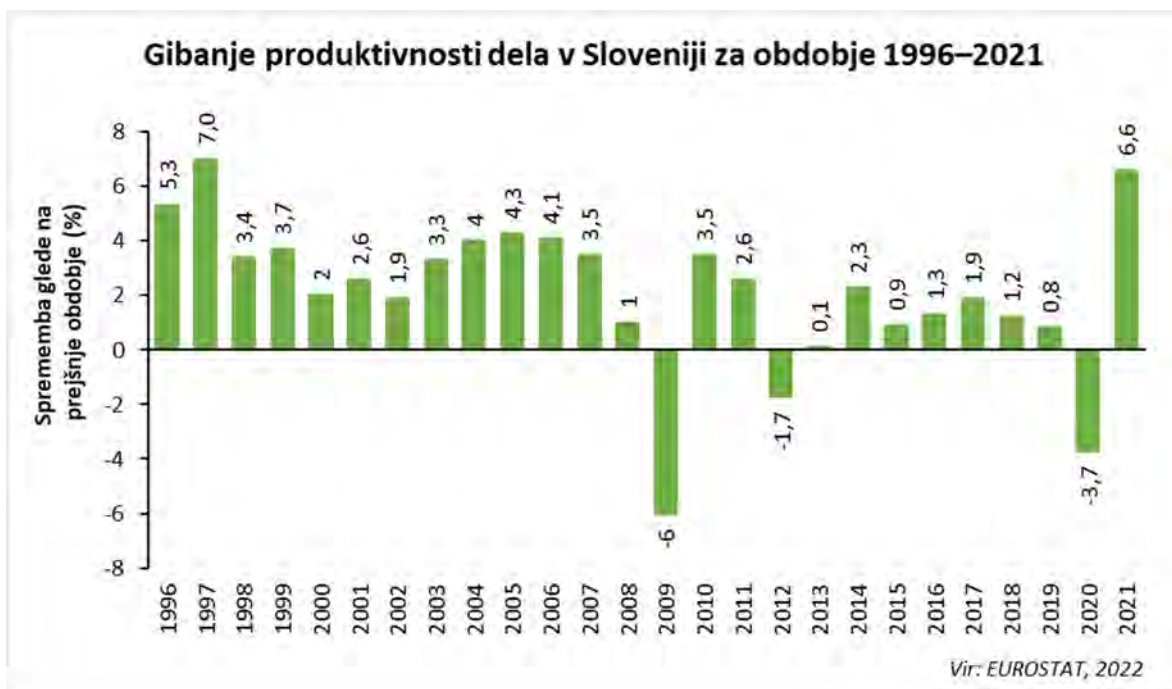
Rast produktivnosti dela¹¹ v letu 2021 je izražena v primerjavi z letom 2020 (**Graf 16**). V Sloveniji je po padcu v letu 2020 (−3,7 %) znašala 6,6 %. Po rasti zaostajamo za Romunijo, Hrvaško, Estonijo in Latvijo, vendar smo pred Češko in Portugalsko.

Graf 16

Rast produktivnosti dela v Sloveniji v obdobju 1996–2021 je prikazana v **Graf 17**. Vidimo tri padce v krizah (finančni, bančni, zdravstveni) in visoko rast po zadnji krizi, ki pa je bila povzročena z nepotrebnim zadolževanjem v drugi polovici leta 2021 in v letu 2022.

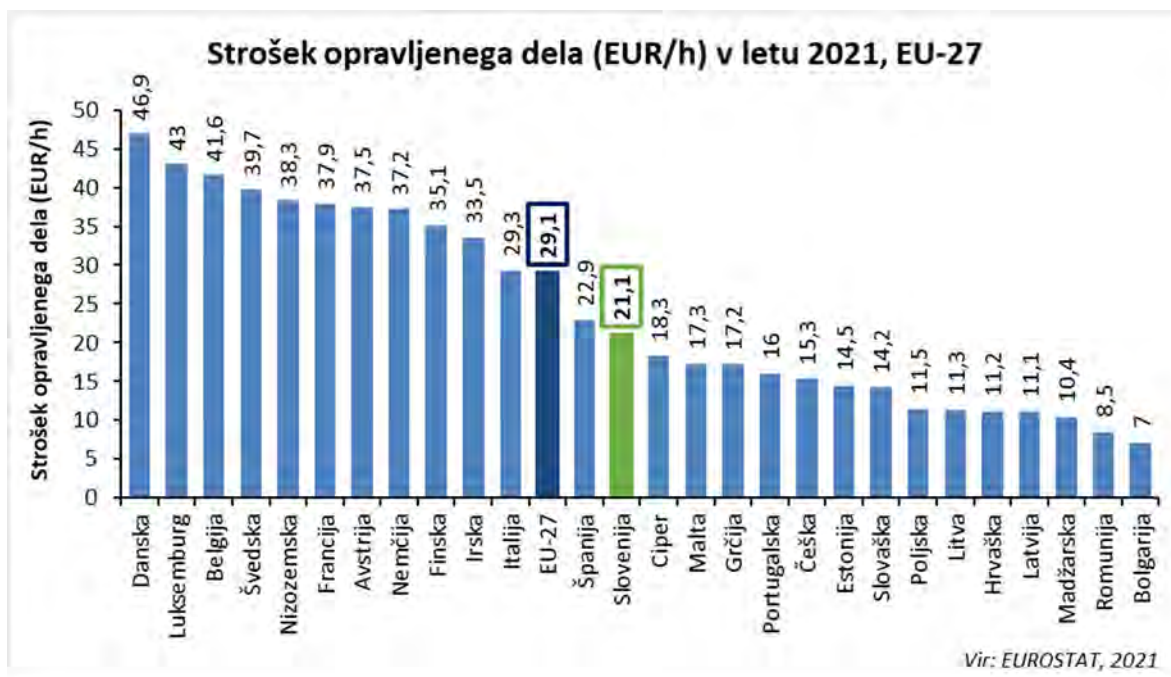
¹¹ Eurostat, 2021. Dostop 29-07-2021. <https://rb.gy/wrvv8z>

1.2.2 Stroški dela

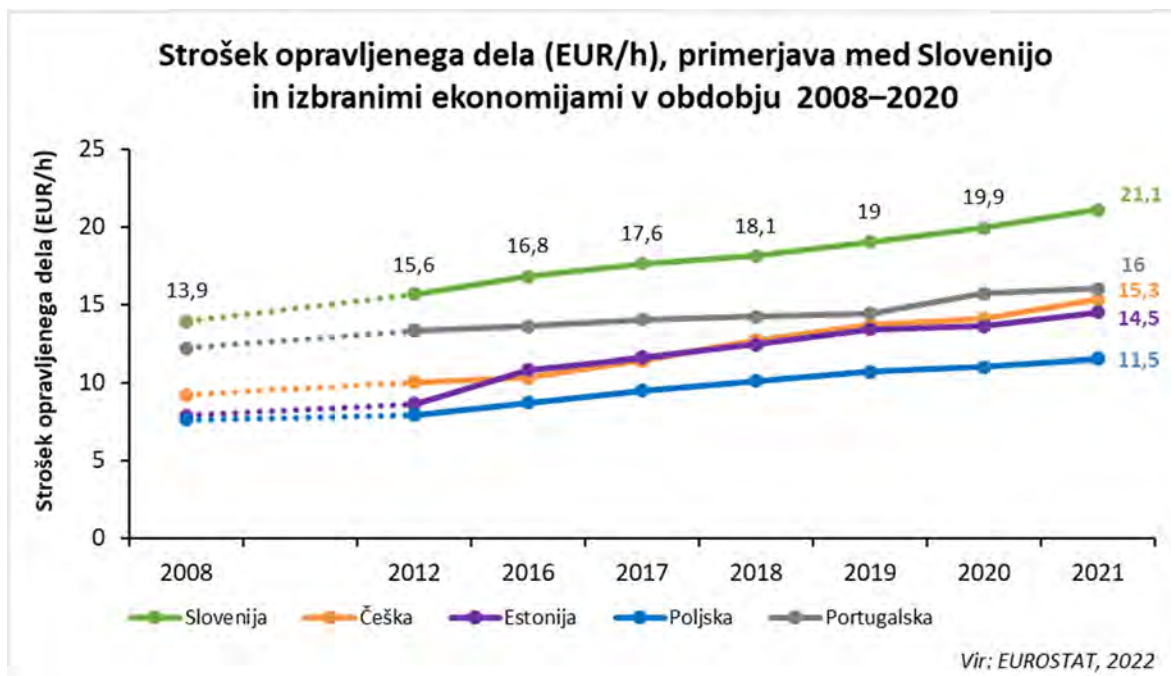
Strošek dela izražamo kot količnik stroškov dela in delovnega časa, v evrih na uro (€/h). Najvišji je na Danskem (46,9 EUR/h), v Luksemburgu (43 EUR/h) in Belgiji (41,6 EUR/h). Slovenija je z 21,1 €/h sicer pod povprečjem EU-27 (29,1 €/h), vendar je znatno pred Grčijo, Portugalsko in vsemi novimi članicami EU (**Graf 18**). Naš strošek dela je za dobro tretjino večji od češkega, ki ima višji BDP po kupni moči in višjo produktivnost od nas; za polovico je večji od estonskega in slovaškega stroška dela. To dokazuje, da so naše plače napihnjene in s tem škodljive za našo mednarodno konkurenčnost.

Graf 18

Strošek opravljenega dela (EUR/h) za obdobje 2008–2020 (**Graf 19**) prikazuje, da se stroški dela v Sloveniji ves čas povečujejo. V finančni krizi beležimo manjšo rast, v bančni neznamen padec, v zdravstveni pa zaradi večjega zadolževanja celo izredno visoko rast. V primerjavi s Češko, Estonijo, Poljsko in Portugalsko je strošek opravljenega dela višji v celotnem izbranem obdobju, razlika se celo povečuje.

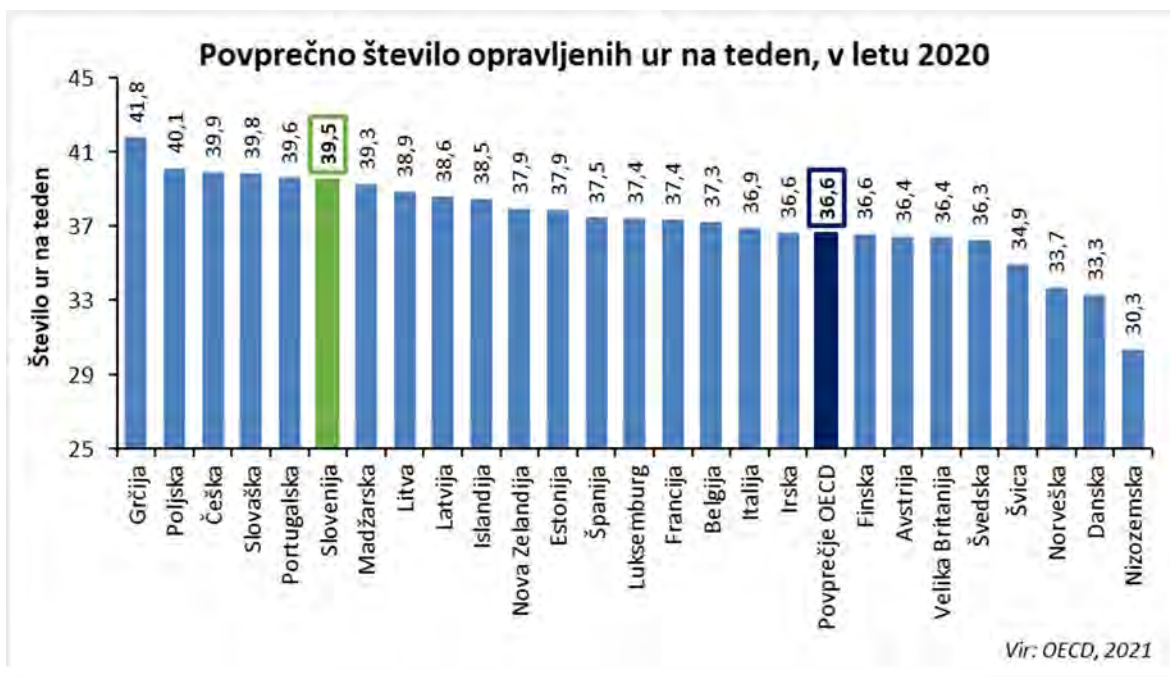
Graf 19

1.2.3 Število opravljenih ur na teden

Po vložnem času (povprečnem številu tedenskih ur) je Slovenija pred razvitejšimi državami, kot so Norveška, Danska, Nizozemska itd. (Graf 20). Več ur na teden pa opravijo v Grčiji, na Poljskem, Češkem, Slovaškem in na Portugalskem¹². Po številu plačanih tedenskih ur smo na vrhu lestvice zaradi plačanega polurnega dnevnega odmora, ki se všteva v 40-urni delovnik.

Graf 20

Povprečno število opravljenih ur na teden v Sloveniji za obdobje 2000–2020 (Graf 21) se znižuje in je tako za leti 2019 in 2020 znašalo 39,5 ur. Izjema so ponovno krize.

Graf 21

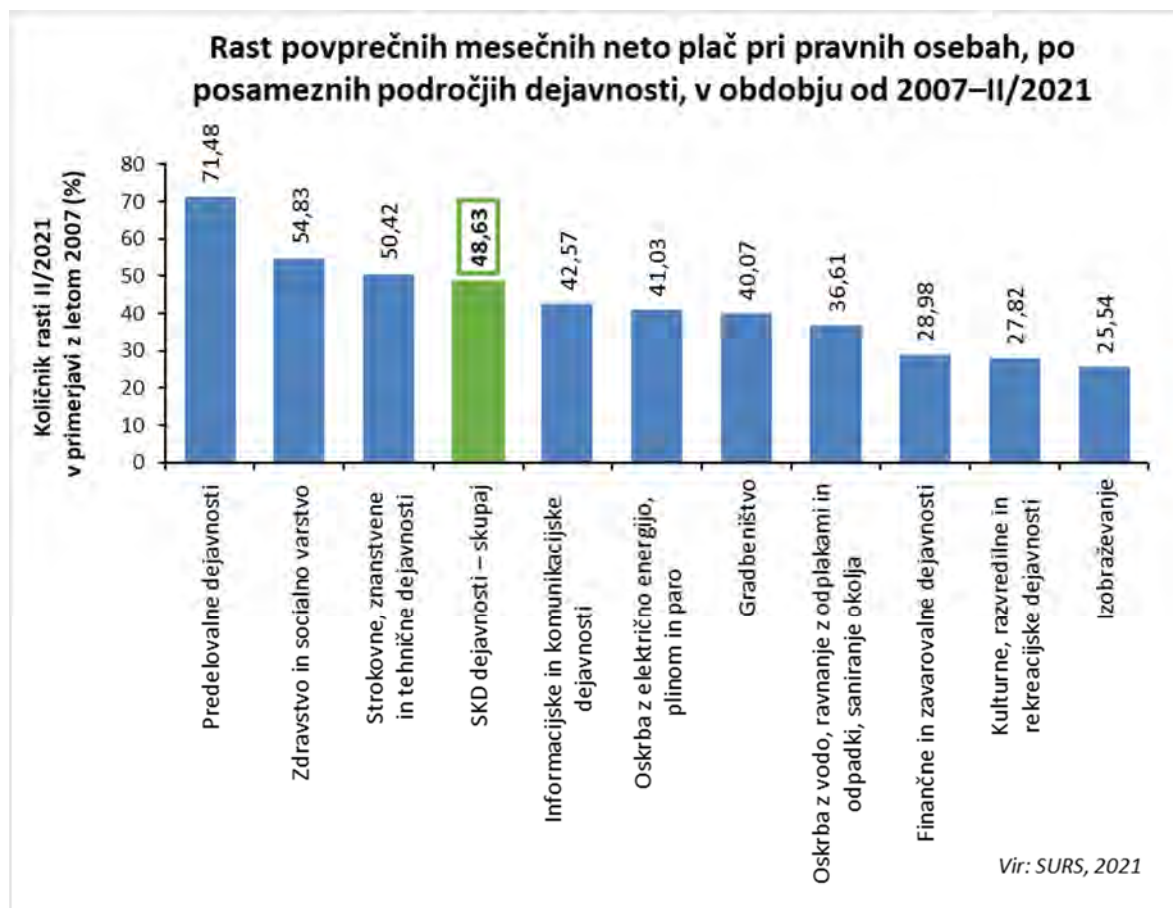

¹² OECD, Average usual weekly hours worked on the main job, 2021. Dostop 29-07-2021. <https://rb.gy/toxsl4>

1.2.4 Rast povprečnih mesečnih neto plač pri pravnih osebah

Podrobnejša analiza kaže, da je bila rast povprečnih mesečnih neto plač v vseh dejavnostih skupaj (tj. po dejavnostih, razvrščenih po standardni klasifikaciji dejavnosti, SKD¹³) od 2007 do februarja 2022 na visokih 48,63 % (Graf 22). Nadpovprečno so rasle plače v predelovalnih dejavnostih, zdravstvu in socialnem varstvu ter v strokovnih, znanstvenih in tehničnih dejavnostih (pravne, računovodske, upravljanje podjetij, poslovno svetovanje, arhitektura in projektiranje, preizkušanje in analiziranje, raziskave in razvoj, oglaševanje in raziskovanje trga ter veterinarstvo). Podpovprečna je bila rast v informacijsko-komunikacijskih in komunalni dejavnosti, oskrbi z energijo, gradbeništvu, oskrbi z vodo, finančnih ustanovah in zavarovalnicah, v kulturi, najnižja pa v izobraževanju.

Graf 22

1.2.5 Bruto dodana vrednost na zaposlenega

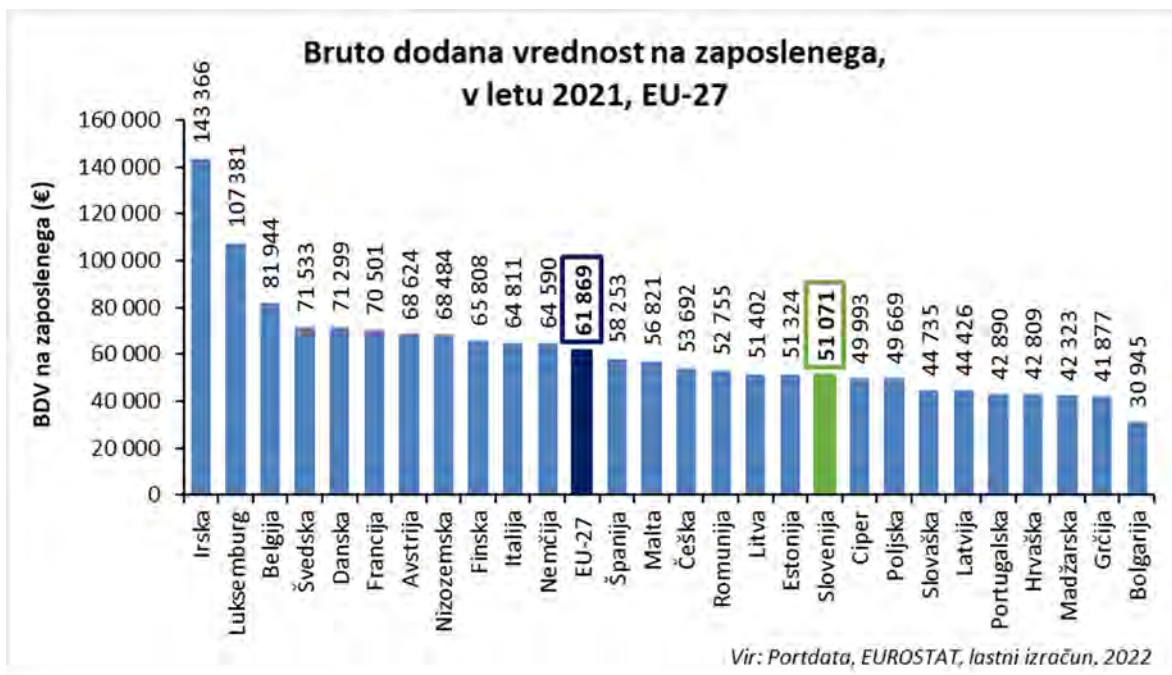
Bruto (kosmati) domači proizvod (BDP) je vsota potrošnje zasebnega sektorja, državne potrošnje, bruto kapitalskih naložb (investicij) v osnovna sredstva in neto izvoza (izvoz minus uvoz). Primerjavo BDP med državami in med časovnimi obdobji otežujejo siva ekonomija, inflacija ali deflacija, devizni tečaji, različne cene izdelkov in storitev ipd. Zato ga pogosto izražamo s kupno močjo na prebivalca. Bruto dodana vrednost (BDV) na nacionalni ravni je vsota BDP države, neto denarnih pomoči (subvencij) in davkov. Zaradi možnosti primerjave jo navadno delimo s številom zaposlenih.

Bruto dodana vrednost (BDV) na zaposlenega se za gospodarske družbe izračuna tako, da od kosmatega donosa poslovanja odštejemo stroške blaga, materiala, storitev in druge poslovne odhodke ter razliko delimo s številom zaposlenih. Slovenija je z 51 071 USD na zaposlenega leta 2021 zaostajala za vsemi

¹³ Statistični urad Republike Slovenije, SURS, 2021. Dostop 29-07-2021. <https://rb.gy/qob7ex>

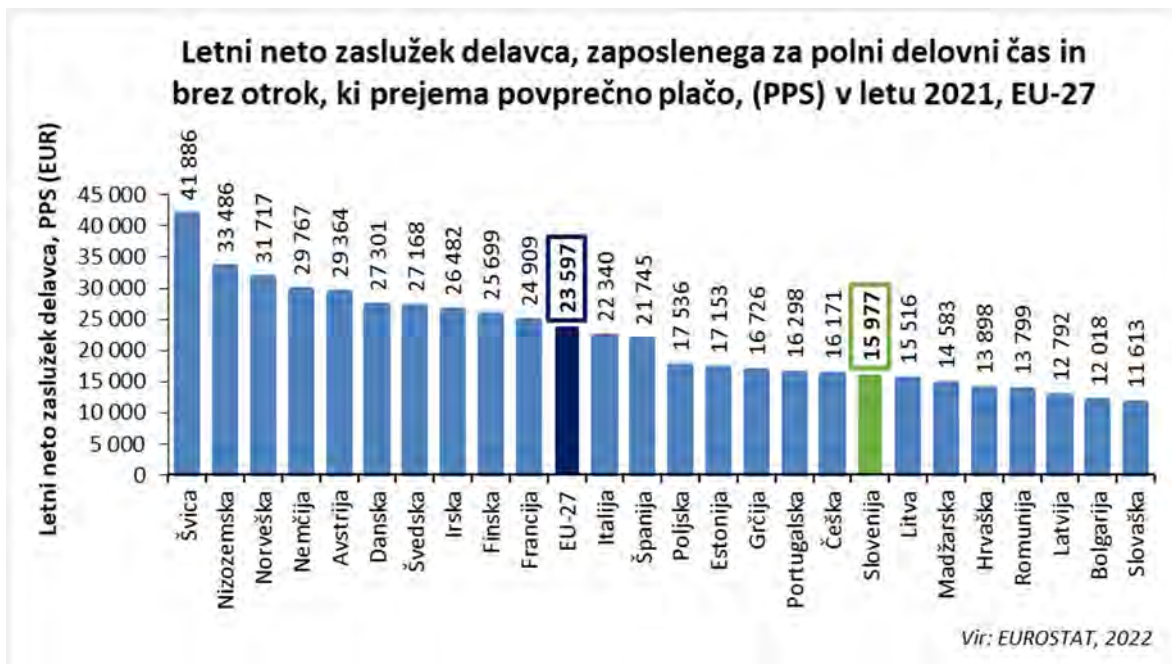
razvitejšimi državami EU ter za Češko, Romunijo, Litvo in Estonijo, bila pa je precej pred Portugalsko in Grčijo (**Graf 23**). Vrednost naše BDV je tudi posledica absolutno visokih plač, žal z nižjo kupno močjo.

Graf 23

Graf 24 prikazuje primerjavo letnega neto zaslužka delavca (brez dajatev in prispevkov, z davčnimi olajšavami) s povprečno plačo v državah EU z upoštevanjem standarda kupne moči (PPS)¹⁴. Vidimo, da Slovenija močno zaostaja za povprečjem EU in tudi za vrsto primerljivih članic – Poljsko, Estonijo, Grčijo, Portugalsko in Češko.

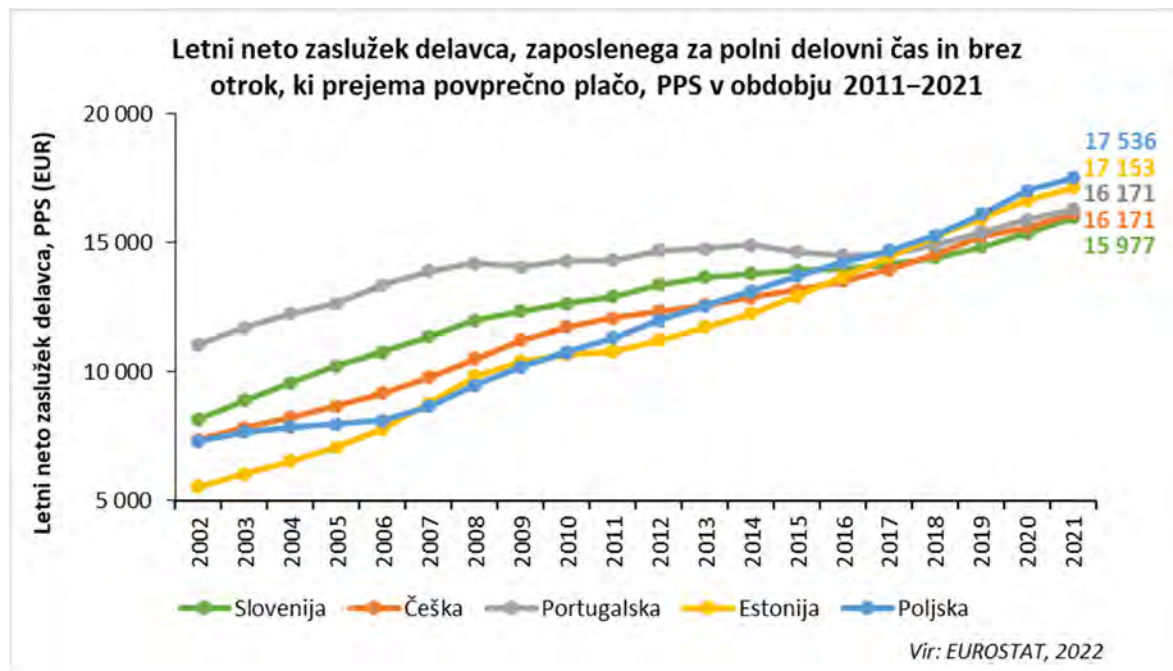
Graf 24

¹⁴ Eurostat, 2022, Annual net earnings of a full-time single worker without children earning an average wage. Dostop 29-03-2022. <https://rb.gy/uqa3w2>

Graf 25 prikazuje časovni potek rasti neto zaslužka delavcev v zadnjih 20 letih. Poljska, Estonija in Češka so nas ves čas dohitevale in prehitale v letih 2016–2018. Pritiski sindikatov po stalnem in visokem dvigovanju plač brez ustrezne rasti produktivnosti pomenijo inflacijo plač in zmanjševanje njihove kupne moči. Hkrati tudi znižujejo mednarodno konkurenčnost Slovenije in s tem zmanjšujejo tuje investicije. Gospodarska zbornica Slovenije želi do leta 2025 BDV na zaposlenega povečati na 60 000 EUR – če hočemo to doseči, bo potreben drugačen pristop kot doslej.

Graf 25

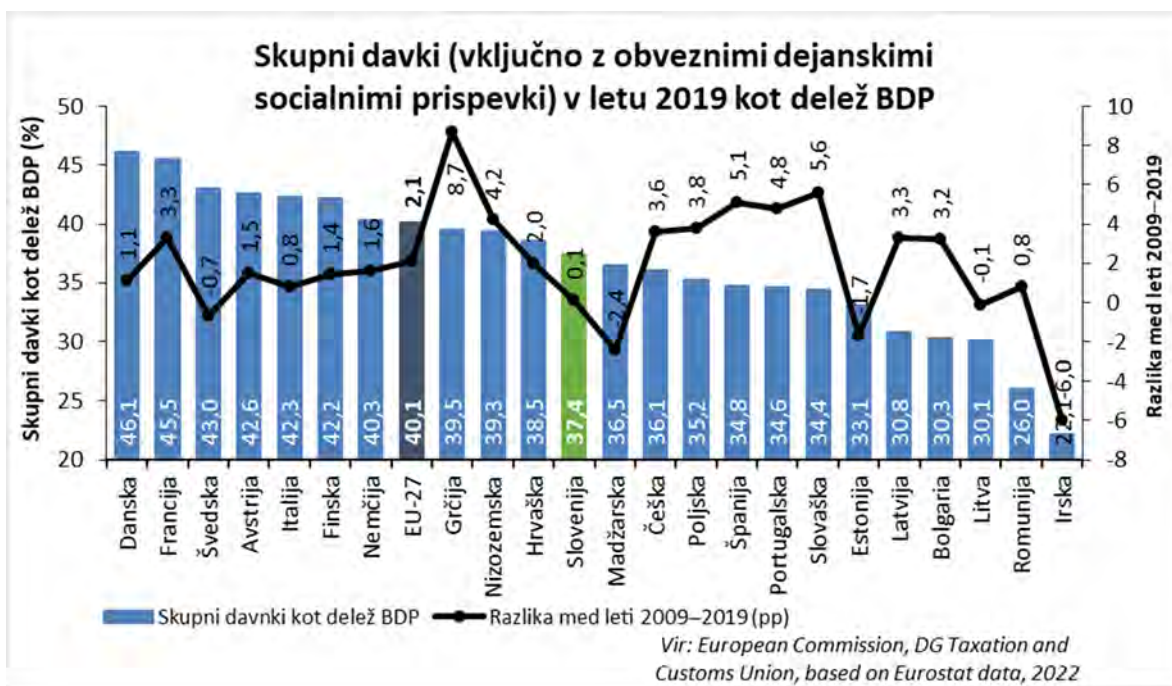
1.3 Dajatve in prispevki

1.3.1 Skupni davki

Vsi davčni prihodki države obsegajo davke na proizvodnjo in uvoz ter davkov na dohodek in premoženje še socialne prispevke. Če v skupne davke vključimo še obvezne socialne prispevke (**Graf 26**), se Slovenija sicer približa povprečju EU, vendar še vedno ostaja precej pod njim ter zaostaja tudi za Grčijo, je pa pred vsemi drugimi primerljivimi državami EU. Celotni davki so v Sloveniji leta 2019 znašali **37,4 % BDP**¹⁵. Povprečje EU-27 je bilo 40,1 %. Večji delež od nas imajo vse razvitejše države razen Irske (22,1 %) in Španije (34,8 %) ter Grčija (39,5 %) in Hrvaška (38,5 %). Manjšega imajo vse primerljive države (Portugalska in nove članice EU). Delež je torej primeren za našo stopnjo razvitosti, so pa močnejše obremenjene plače in manj premoženje.

¹⁵ Evropska komisija, 2021, Total taxes (including compulsory actual social contributions) as % of GDP. Dostop 17-01-2022. <https://rb.gy/Onpmy6>

Graf 26

Gibanje teh davkov v zadnjem desetletju je bilo podobno kot brez socialnih prispevkov (Graf 27). Po znižanju v letih pred krizo (2008–2009) je sledilo zvišanje med krizo (2010 in 2012), sicer je delež BDP za skupne davke precej stalen (razpon je 0,7 % BDP absolutno ali 2 % relativno).

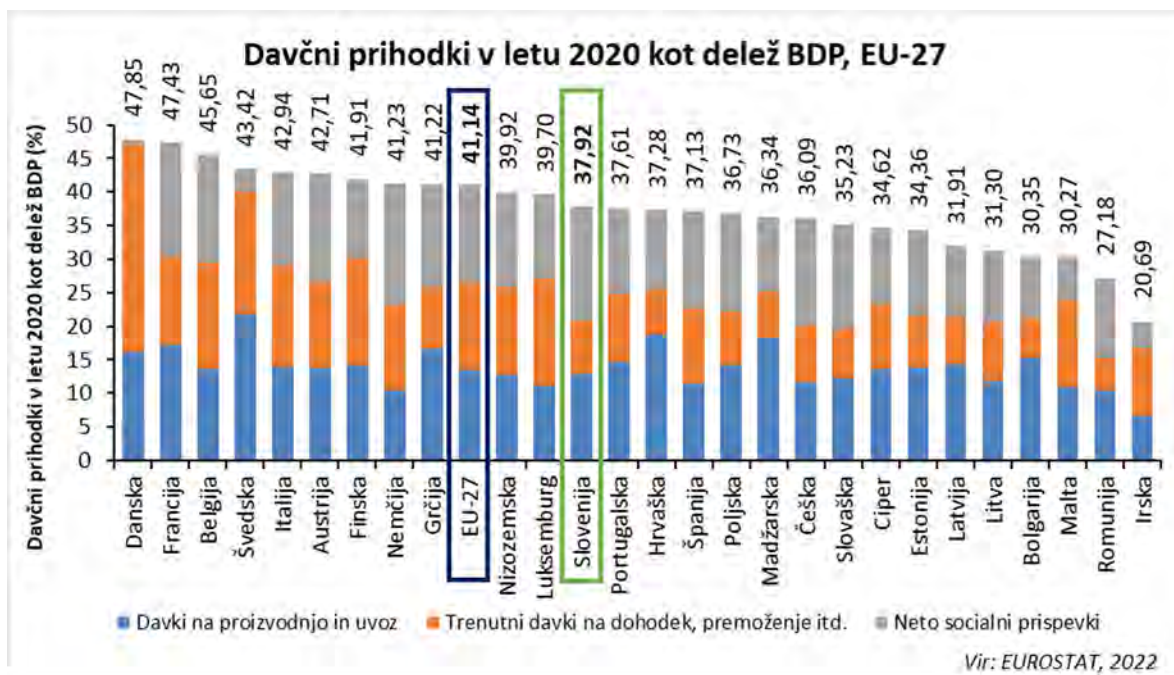
Graf 27

1.3.2 Davčni prihodki

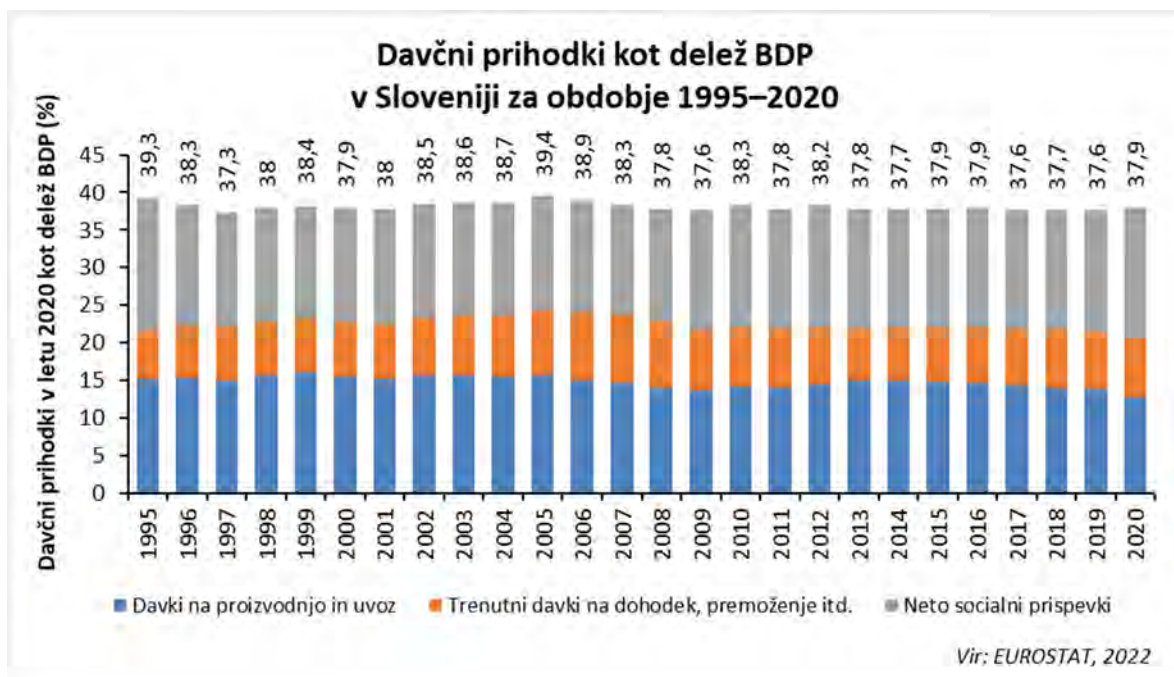
Vsi davčni prihodki države so v Sloveniji leta 2020 znašali 37,92 % BDP in so bili znatno pod povprečjem EU (41,14 %) in vseh razvitejših držav EU, Graf 28. Zaradi velikega deleža socialnih prispevkov smo bili pred vsemi primerljivimi državami EU (12. od 27 držav), še najbližje so nam bile Portugalska, Hrvaška in Poljska.

Graf 28

Davčni prihodki kot delež BDP v Sloveniji so leta 1995 znašali 39,3 %, naslednja leta so rahlo padali, v krizah pa zrasli. Leta 2020 so znašali 37,9 % (Graf 29).

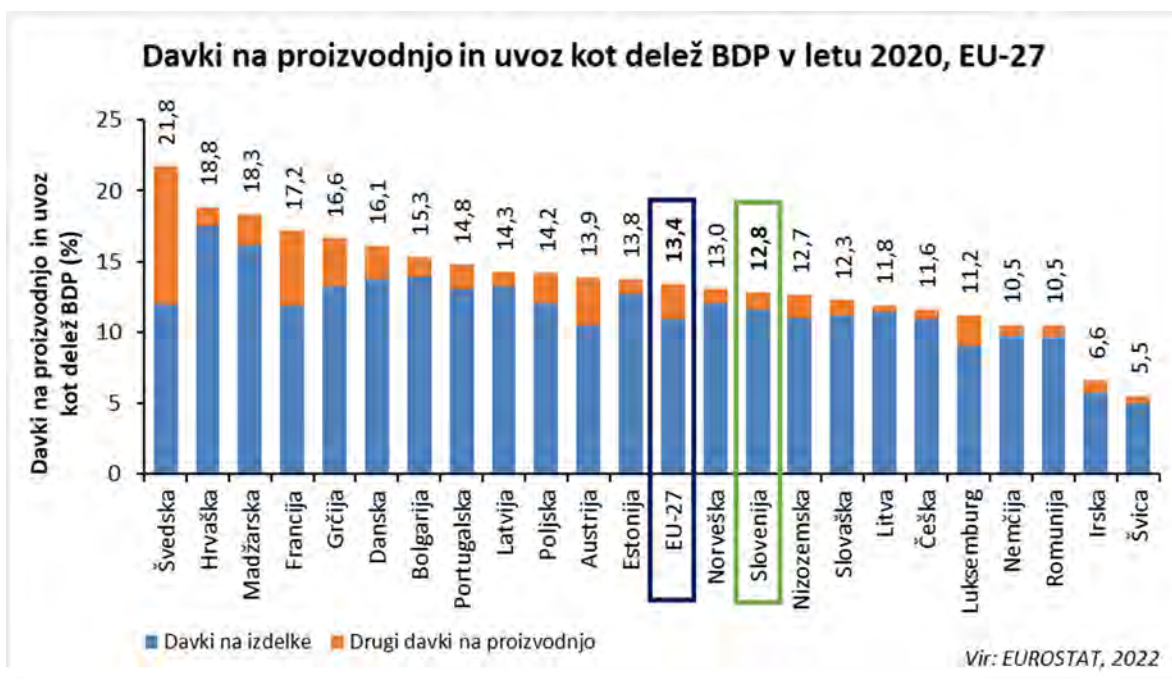
Graf 29

1.3.3 Davki na proizvodnjo

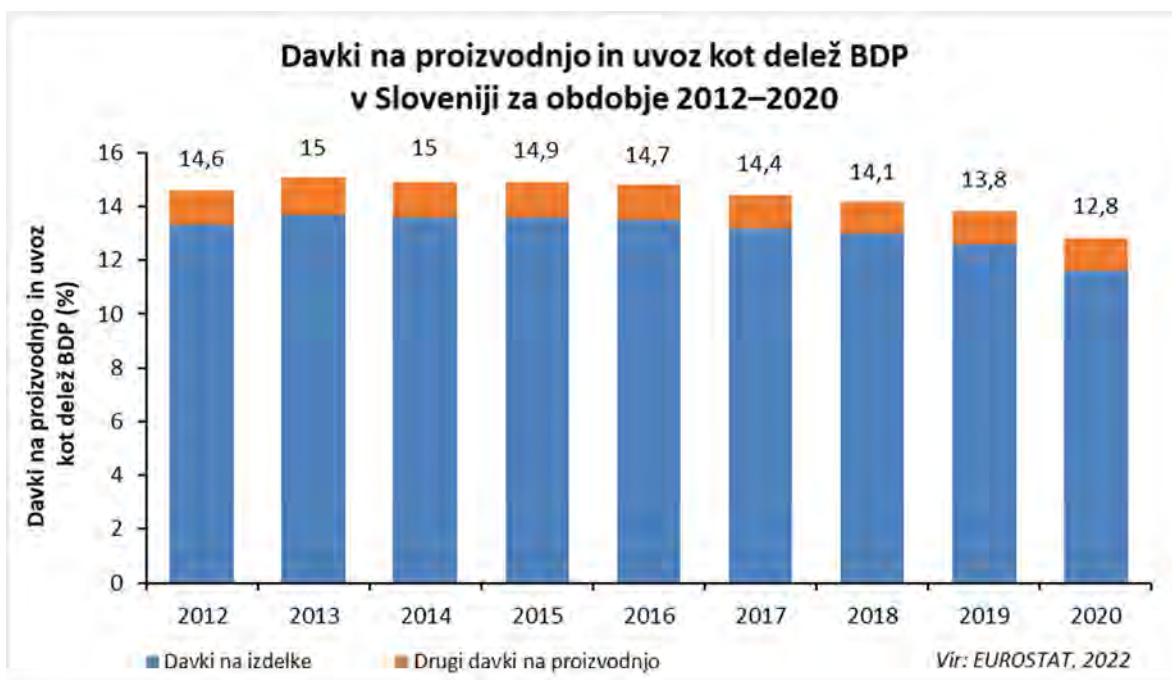
Iz gospodarstva pogosto kritizirajo domnevno visoke obremenitve z davki in prispevki ter zahtevajo njihovo znižanje. Poglejmo najprej delež davkov na proizvodnjo (izdelke) in uvoz (Graf 30). Obremenitve v Sloveniji so pod povprečjem držav EU; so znatno nižje kot na Hrvaškem, Madžarskem in v Grčiji, nižje kot na Portugalskem, Latviji, Poljski in Estoniji, vendar višje kot na Slovaškem, Litvi, Češki in tudi Nemčiji.

Graf 30

Davki na proizvodnjo in uvoz padajo od leta 2014. Leta 2013 so znašali 15 %, v letu 2019 le 13,8 % in so v letu 2020 padli na 12,8 % (Graf 31).

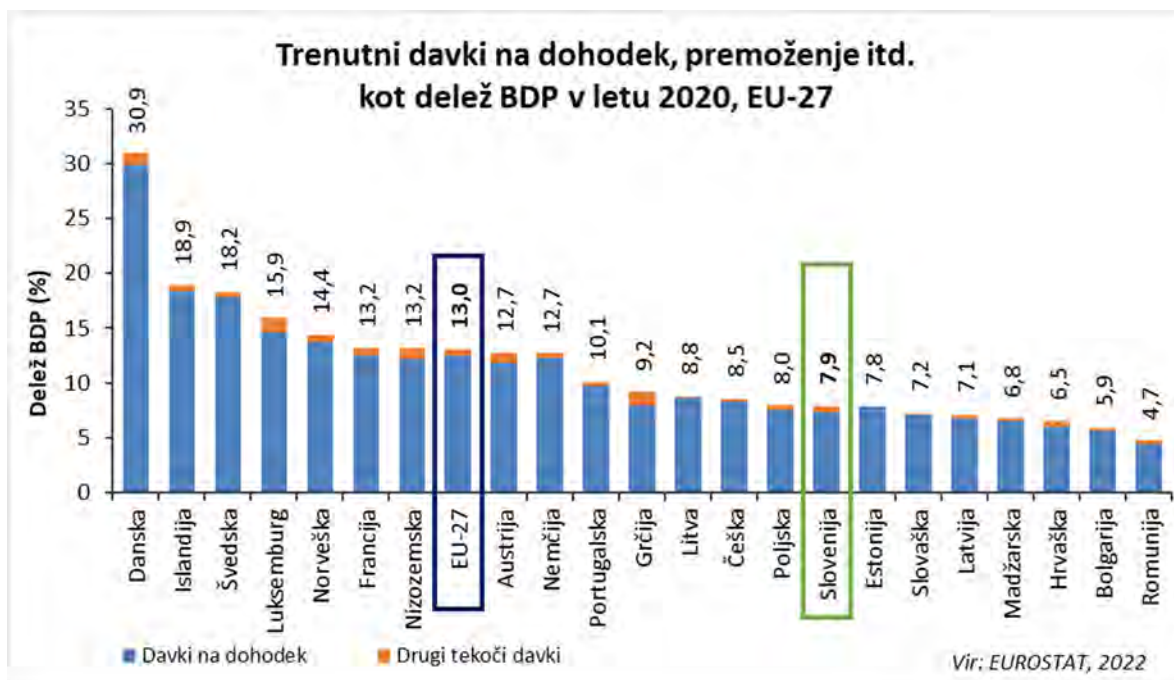
Graf 31

1.3.4 Davki na dohodek in premoženje

Še nižji od povprečja EU so davki na dohodek, premoženje ipd. (Graf 32). Višje davke imajo Portugalska, Grčija, Litva, Češka in Poljska, nižje pa Estonija, Slovaška, Latvija itd.

Graf 32

Trenutni davki na dohodek in premoženje v deležu BDP v Sloveniji so leta 2012 znašali 7,5 %, prav tako tudi v letih 2016 in 2017. V letih 2018 in 2020 so znašali 7,9 %, medtem ko so bili v letu 2019 malo manjši – 7,8 % (Graf 33). Od leta 2013 naprej rahlo rastejo.

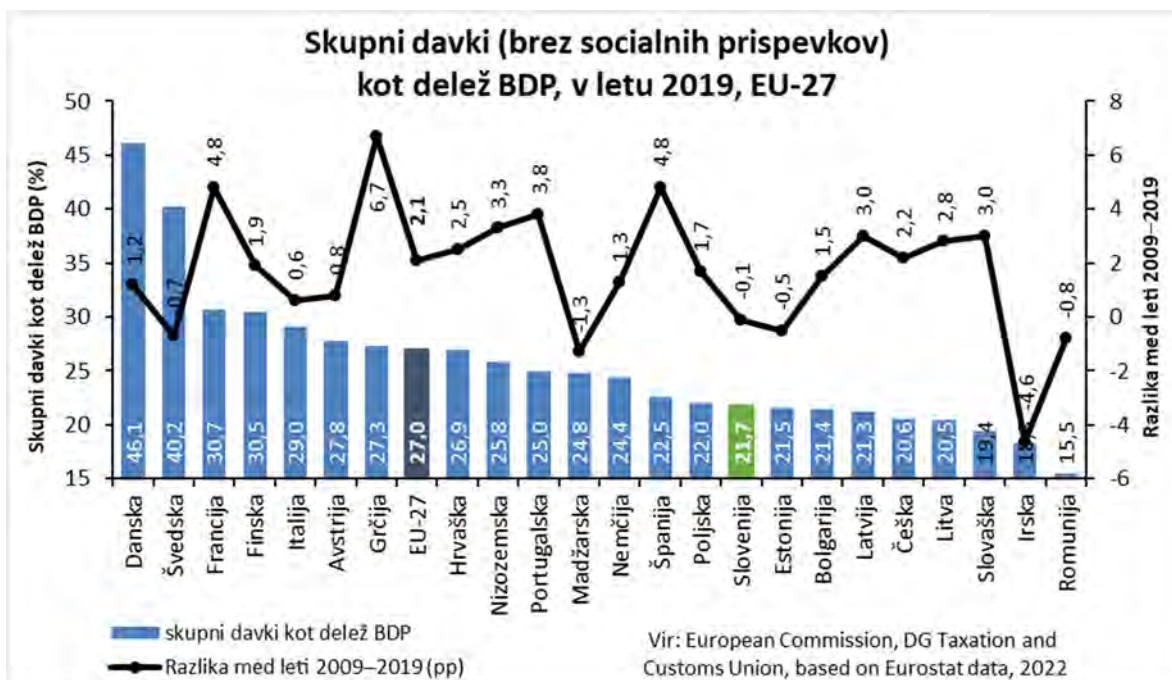
Graf 33

1.3.5 Skupni davki (brez socialnih prispevkov)

Po skupnih davkih, brez socialnih prispevkov smo tako precej pod povprečjem EU in so se ti v zadnjem desetletju celo znižali za 0,1 %, na 21,7 % (Graf 34). Ti davki so nižji kot na Portugalskem, Madžarskem in v Poljski, vendar višji kot v Estoniji, Latviji, Češki, Litvi in Slovaški.

Graf 34

Skupni davki brez socialnih prispevkov so se v času prve Janševe vlade (obdobje 2007–2009) znižali za 2 odstotni točki (**Graf 35**), hkrati so se močno zvišale plače in kratkoročno zadolževanje pri bankah, kar je v temu sledeči finančni krizi povzročilo državi precej težav. Vendar se skupni davki v naslednjem desetletju niso kaj dosti spreminjali.

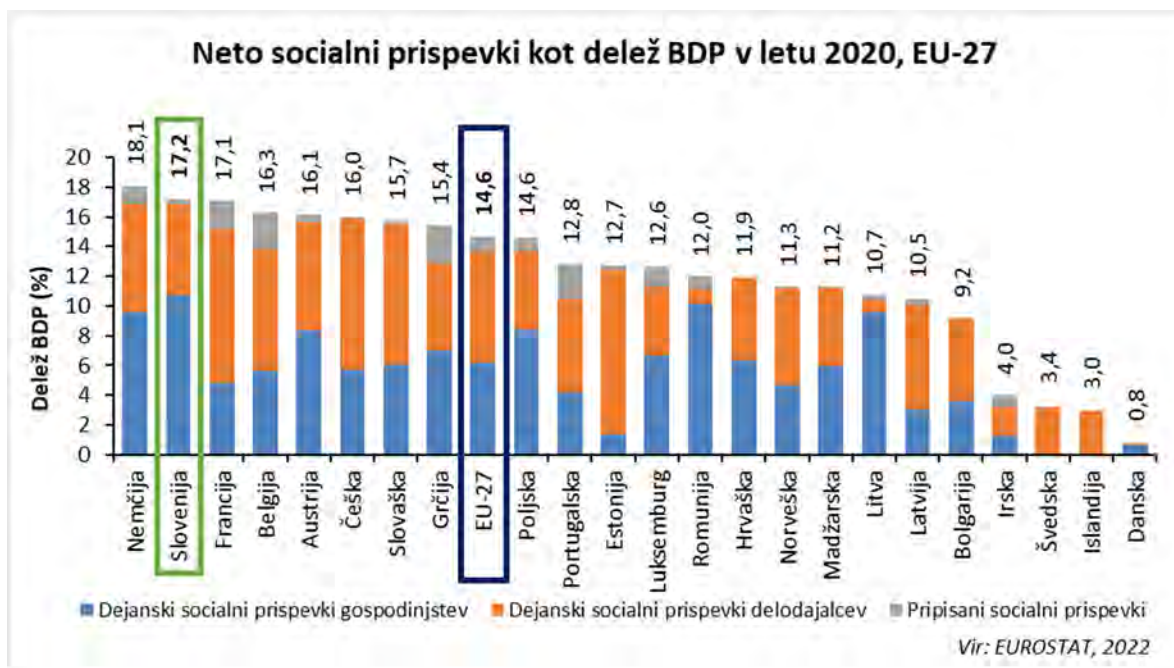
Graf 35

1.3.6 Neto socialni prispevki

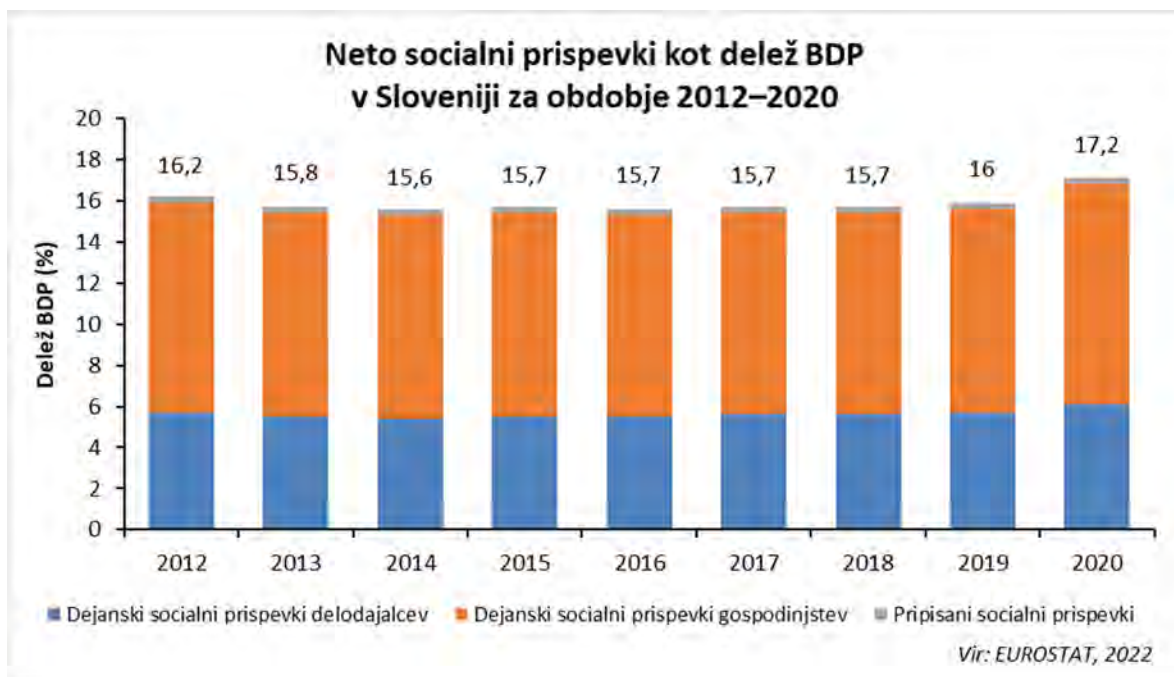
Tudi glede socialnih prispevkov se gospodarstvo ne more pritoževati, saj je z njimi podpovprečno obremenjeno v primerjavi z drugimi članicami EU (**Graf 36**). Slovenija je res na vrhu, samo za Nemčijo, vendar večino obremenitev nosijo gospodinjstva, torej fizične osebe (zaposleni). Za nami so najbližje Čehi, Slovaki in Grki.

Graf 36

Neto socialni prispevki kot delež BDP v Sloveniji so leta 2012 znašali 16,2 %. Nato so se v obdobju 2013–2018 nekoliko znižali in se v letih 2019 in 2020 povzpeli na 17,2 % (Graf 37).

Graf 37

V Sloveniji naj bi zbrali malo davkov od premoženja, precej več pa naj bi bile z davki obremenjene plače¹⁶. Ta trditev ne drži, čeprav je v javnosti dokaj splošno sprejeta.

V razvitih evropskih državah v EU se obseg zbranih davkov giblje med 26 % in 28 % BDP, pri čemer je povprečje EU za leto 2019 znašalo 24,5 %. Ob približno enakem obsegu prejemkov iz dela v BDP torej v Sloveniji tudi od plač zberemo relativno manj davščin kot v razvitejših državah EU in ni res, da je delo pri nas nadpovprečno davčno obremenjeno. Pri tem ni odveč poudariti, da predstavljajo neto plače plačilo za tekoče delo, davki in

¹⁶ Bine Kordež, Delo, 16. 6. 2022. Prevelika pričakovanja od davka na premoženje. <https://bit.ly/3xIPYKx>

prispevki od plač pa pravzaprav plačilo zaposlenim za čas, ko ne morejo delati, torej v času prejemanja pokojnine, zdravstvene oskrbe, boleznine, brezposelnosti, pomoči otrokom in podobno. Podjetniki izpostavljajo, da je problem v visokih davkih. Ob večjem deležu zbranih davkov od plač lahko razvitejše države namenijo relativno več za vse omenjene socialne izdatke in zagotovijo višjo raven socialne varnosti.

Od davka na premoženje v Sloveniji zberemo približno 0,6 % BDP, pri čemer je povprečje EU 2,2 % v letu 2019. Če bi v Sloveniji zbrali davke po povprečni stopnji EU, bi dodatni davčni prilivi znašali okoli 800 M€, za kolikor bi lahko potem zmanjšali kakšne druge davke ali pokrili večje izdatke za socialno varnost v prihodnje.

Čeprav ima Slovenija, zgodovinsko gledano, eno najnižjih stopenj brezposelnosti pa je slika manj spodbudna z vidika javnih financ¹⁷. Povečuje se namreč delež prebivalcev, katerih življenje je odvisno od državne blagajne. Od javnih blagajn niso odvisni samo upokojnenci, javni uslužbenci in brezposelnosti, odvisen je tudi del informacijske tehnologije (IT) in privatizirane javne službe. Podjetja vse pogosteje najemajo zunanje storitve, kot sta recimo varnostna služba ali čistilni servis ki so bile pred leti notranje organizirane. Težava nastane, ko zunanje dejavnosti, vključno s stroškom države, zavirajo poslovni uspeh podjetij.

Število delovno aktivnega prebivalstva Slovenije je ob vstopu v EU znašalo slabih 41 % in se je lani povzpelo na skoraj 43 %. Ta statistika je posledica majhnega prirasta deleža med mladimi, ki prikrivajo rast vzdrževanega dela prebivalstva. Povečal se je tudi delež zaposlenih v zasebnem sektorju in sicer iz 29 % na 31 %. Zavedati pa se je treba, da je ta delež v celoti posledica privatizacije dela javnih podjetij. Večina podjetij upravlja enako storitev kot pred privatizacijo in tu res živijo od prispevkov oziroma podobnih davščin. Število delovno aktivnih v zasebnem sektorju se je od leta 2005 do konca leta 2021 povečalo za 15 %. V kolikor pa iz tega podatka izločimo zaposlene v privatiziranih javnih podjetjih, je rast znašala samo 9 %. V enakem obdobju se je število zaposlenih v javni upravi povečalo za 23 %, število upokojencev pa za 24 %. Pri tem se je prebivalstvo povečalo za 6 %. Rast vzdrževanega dela prebivalstva mladih je skromno, saj se je število mlajših od 19 let v tem obdobju povečalo za le 5 % in pomeni majhen kadrovskega bazen.

Število zaposlenih v predelovalnih dejavnostih je bilo konec lanskega leta 9 % manjše kot ob vstopu Slovenije v EU v letu 2005. To je pomemben podatek, saj je vezan na slovenske izvoznike, ki so gonilo slovenskega gospodarskega razvoja in temelj slovenske gospodarske moči. Konsolidacija predelovalne dejavnosti je potekala med letoma 2005 in 2013. Od takrat naprej se je prav v predelovalnih dejavnostih odprlo največ delovnih mest, žal samo v absolutnih številkah. Relativno gledano se je število zaposlenih v teh dejavnostih od konca prejšnje krize povečalo za 16 %, kar je povsem povprečen podatek za Slovenijo ter manj od rasti zaposlovanja v zdravstvu in izobraževanju. Dejavnosti zdravstva s socialnim varstvom in izobraževanja sta se najbolj kadrovske okrepili po vstopu Slovenije v EU. Število zaposlenih v izobraževanju se je povečalo za 31 %, v zdravstvu in socialnem varstvu za 46 %, v kulturi in športu za 30 %. Število zaposlenih v IT-sektorju se je povečalo za 62 %. IT-sektor je pomemben z vidika odvisnosti podjetij od zagotavljanja storitev in prodaje uvožene programske opreme javnemu sektorju. Število zaposlenih v podjetjih, ki se ukvarjajo z računalniškim programiranjem, se je skoraj potrojilo. Tudi število zaposlenih v komunalnih dejavnostih se je od leta 2005 povečalo za več kot tretjino.

1.4 Trg delovne sile

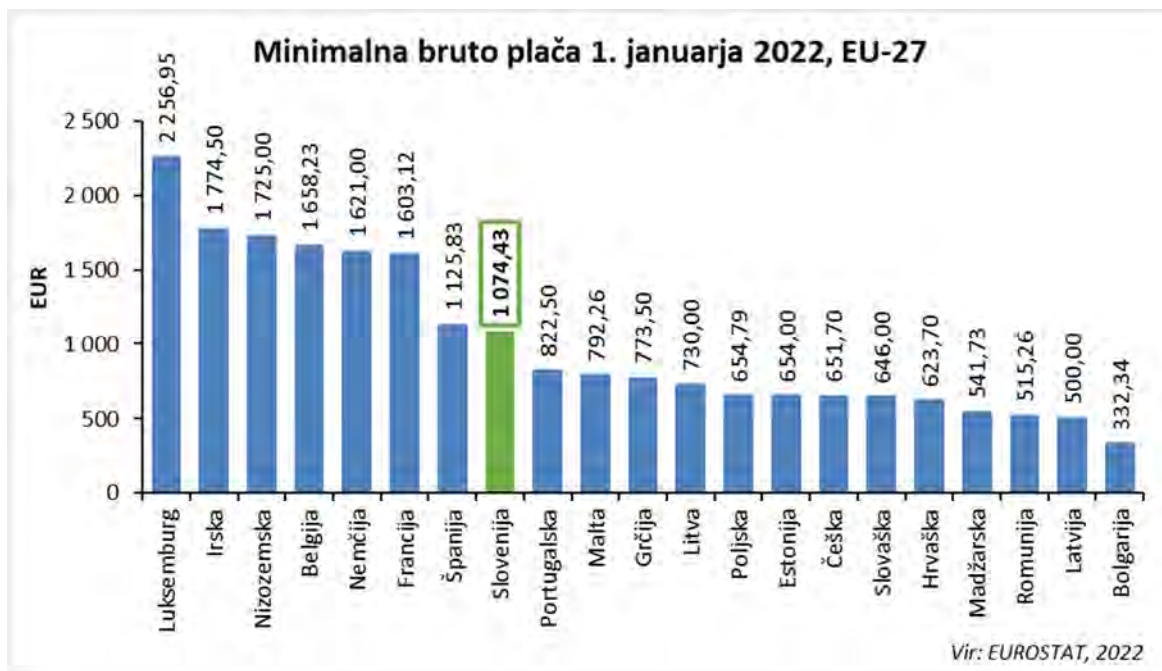
1.4.1 Življenjski standard

Devet držav članic je glede na materialno blaginjo nad povprečjem EU, najvišjo blaginjo imajo Luksemburg, Nemčija in Danska. Po podatkih Eurostata so tri najbolj revne države EU: Bolgarija, Hrvaška in Madžarska, kjer je poraba na prebivalca najmanjša. Daleč najbogatejši je Luksemburg, kjer imajo **najvišjo** kupno moč (**Graf 6**), najvišjo minimalno plačo (**Graf 38**), a tudi cene (**Graf 39**), ki so 49 % nad povprečjem EU (v Švici celo 80 % nad povprečjem EU). Potrošnja na prebivalca v standardu kupne moči (**Graf 11**) je najvišja v Luksemburgu (145 % povprečja EU), Nemčiji (124 %) in na Danskem (122 %). Litva 95 % je najvišje od novih članic, sledijo Češka in Portugalska s 84 % ter Poljska s 83 %. Slovenija je precej pod povprečjem, kupna moč dosega 82 % povprečja, Romunija 80 %, Estonija 77 % in Bolgarija 61 % povprečja EU.

¹⁷ Karel Lipnik, Delo, 20. 8. 2022. Davkojemalci se množijo hitreje kot davkoplačevalci. <https://bit.ly/3xlfMX9>

Minimalna plača je bila v državah članicah EU po podatkih Eurostata za januar 2021 v Luksemburgu 2 257 EUR, na Irskem 1 774 EUR, na Nizozemskem 1 725 EUR, v Sloveniji 1 074 EUR bruto (778 EUR neto). Precej nižja je bila na Portugalskem 822 EUR, še bolj v Estoniji 654 EUR, in na Češkem 652 EUR, najnižja pa v Bolgariji 332 EUR. Dodatno se je v letu 2023 minimalna plača v Sloveniji zvišala na 1203 EUR bruto (878 EUR neto). Hkrati so se zvišali splošna dohodninska olajšava, regres za letni dopust in povračila stroškov na službenih potovanjih. Zvišala so se tudi povračila stroškov za prehrano med delom, prevoza na delo in iz njega, terenski dodatek in nadomestilo za ločeno življenje, ki jih v tujini večinoma ne poznajo. Če dodamo k temu še polurno malico v času osemurnega delovnika, dobimo pravo sliko stroškov dela v Sloveniji. Posledici sta naraščanje indeksa ravni cen (**Graf 40**) in padanje mednarodne konkurenčnosti.

Graf 38

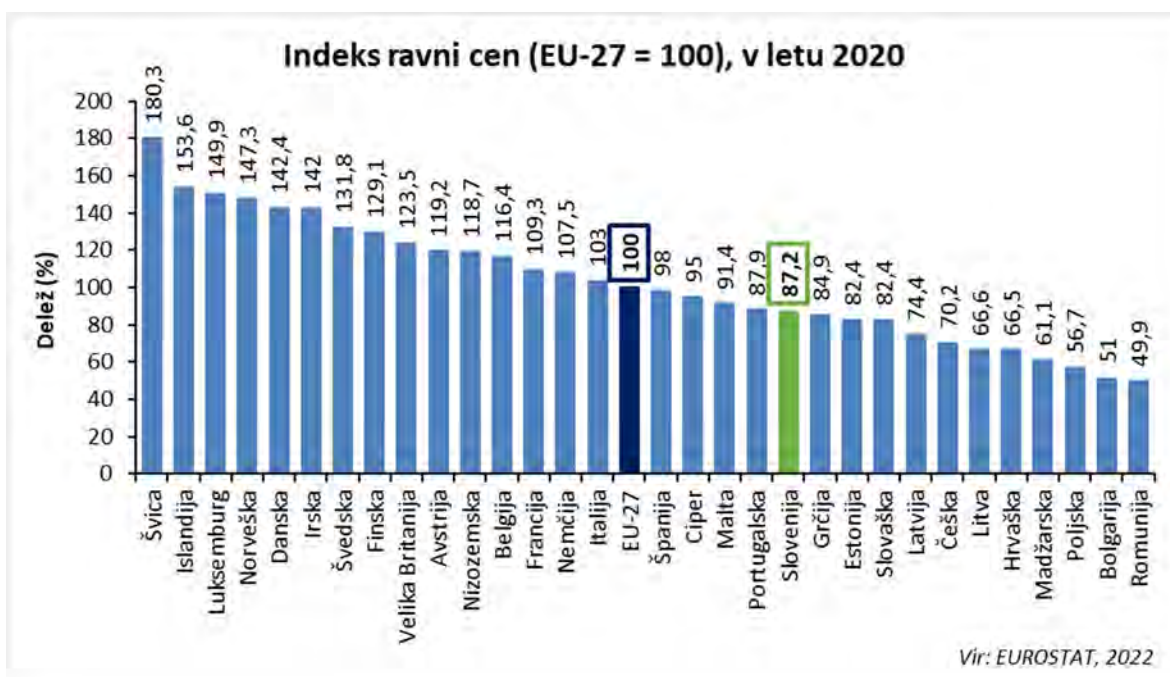
Minimalna bruto plača v Sloveniji je 1. julija 2010 znašala 597,43 €. 1. julija 2021 je znašala 1024,24 €, 1. januarja 2022 je dosegla 1 074,43 € (**Graf 39**), 1. januarja 2023 pa že 1 212,53 €.

Graf 39

Zaradi visokih plač ob nizki produktivnosti so cene v Sloveniji seveda višje – 87,2 % povprečja EU (**Graf 40**), malenkost nižje so samo od Portugalske (87,9 %), vendar višje kot v Estoniji (82,4 %) in precej višje kot v Češki (70,2 %) in Poljski (56,7 %).

Graf 40

Indeks ravni cen kaže trend naraščanja, v obdobju 2012–2020 se je povečal od 84,5 % na 87,2 % povprečja EU (**Graf 41**).

Graf 41

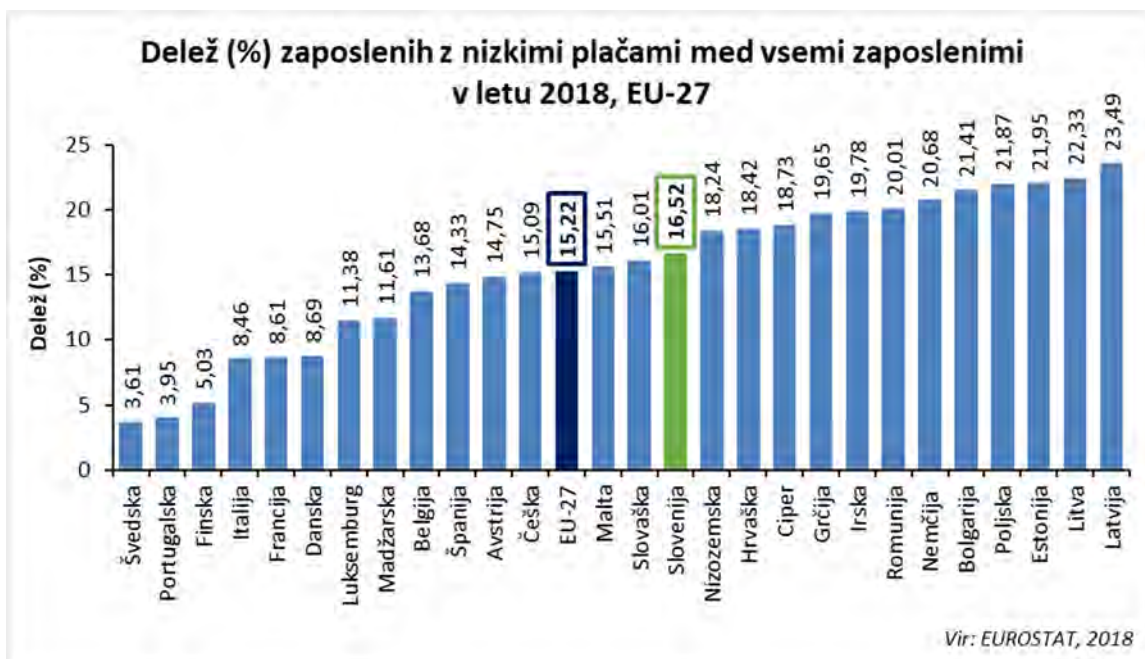

1.4.2 Delež zaposlenih z nizkimi plačami

Osebe z nizkimi plačami so tisti zaposleni, ki zaslužijo dve tretjini ali manj od nacionalne mediane bruto urne plače v določeni državi. Med zaposlene niso všteti vajenci. Upoštevana so podjetja z vsaj 10 zaposlenimi, ki delujejo v gospodarskih dejavnostih, opredeljenih v oddelkih B do S v NACE Rev. 2, razen oddelka O.

Najmanjši delež oseb z nizkimi plačami ima Švedska (3,61 %), sledita Portugalska (3,95 %) in Finska (5,03 %). Evropsko povprečje znaša 15,22 %, delež oseb z nizkimi prihodki v Sloveniji pa je 16,52 % (Graf 42). Boljše od nas so Madžarska (11,61 %), Češka (15,09 %) in Slovaška (16,01 %). Največji delež zaposlenih z nizkimi prihodki imajo Poljska (21,87 %), Estonija (21,95 %), Litva (22,33 %) in Latvija (23,49 %).

Graf 42

Delež zaposlenih z nizkimi plačami je v Sloveniji leta 2006 znašal 19,24 %. V letu 2010 je delež padel na 17,14 %, vendar je v letu 2014 spet zrasel na 18,47 %. V letu 2018 je delež zaposlenih z nizkimi dohodki znašal 16,52 % (Graf 43).

Graf 43

Materialna in dohodkovna revščina so nam najpogosteje prikrite¹⁸. Pod pragom revščine naj bi v lanskem letu živelo kar 11,7 % oziroma 243 000 prebivalcev Slovenije. Številka je sestavljena iz 1/3 upokoјencev in kar 40 000 mladoletnih otrok. Obstaja pa tudi trend, da je uradno revnih celo manj kot predlani, k čemur je pripomoglo okrevanje po pandemiji in zniževanje brezposelnosti na rekordno nizko raven. Statistično izmerjena stopnja tveganja revščine je med nižjimi v Evropski uniji, kar potrjuje, da je Slovenija vendarle socialna država.

Revščino blažijo milijardni socialni transferji iz državnega proračuna, ki znižujejo pomanjkanje, v katerem živi več kot 100 000 ljudi. Brez transferjev bi bila stopnja tveganja revščine skoraj dvakrat višja, torej 21,2 %, kar pa bi pomenilo, da bi vključevala 440 000 prebivalcev. Zadnje, 20 %, 30 % in več-odstotne podražitve, načenjajo življenjski standard in v prihodnjih mesecih se bo to le še stopnjevalo. Če je prag tveganja revščine za enočlansko gospodinjstvo še leta 2021 znašal 771 €, je leta 2022 že presegel prag 800 €. Ob večinoma enakih prihodkih to posledično pomeni povečanje števila prebivalstva, ki živi pod pragom tveganja za revščino. Stopnja inflacije je najvišja po letu 1995 in podražitve se zelo občutijo v vsakdanjem življenju. Od januarja 2023 dalje sledijo še močno zvišane stroške za ogrevanje.

Po socialnih transferjih povprašuje vse več redno zaposlenih ter oseb, ki socialnih podpor do sedaj niso potrebovali. Te številke pa se bodo v prihodnjih mesecih še povečale, kar bo verjetno vplivalo tudi na potrebo po prerazporeditvi sredstev znotraj vladnega proračuna. Vlada in opozicija sta nakazali visoko politično soglasje za zaščito najranljivejših skupin pred podražitvami hrane in energentov. Ukrepi bodo dobili konkretno podobo z izračuni učinkov finančnih posledic in tudi novih zakonov. Zelo verjetno bodo najprej na vrsti preprostejše stvari, kot je nižja stopnja DDV za nekatere vrste energentov, zelo verjetno pa bodo najranljivejši prebivalci dobili tudi draginjske dodatke.

Socialni, ekonomski in politični izziv je zaščita najrevnejših prebivalcev. Življenjski stroški v Evropi so se leta 2022 v povprečju povečali za dodatnih 9 %. IMF vladam priporoča, da ne zadržujejo in subvencionirajo cen za energente za vse po vrsti, temveč naj se z dobro ciljanimi fiskalnimi ukrepi osredotočijo predvsem na transferje, ki jih prejmejo najrevnejša gospodinjstva. Kljub temu pa bo inflacija močno zarezala v standard in kupno moč srednjega razreda. Pričakovati je, da bo vlada sprejela celovite ukrepe, ki jih bo morala stalno dopolnjevati, še posebej v primeru recesije, ki se lahko prevesi v stagflacijo, pri čemer je stagflacija definirana kot daljše obdobje visoke rasti cen in nizke gospodarske rasti. Vlada prav tako ne sme pozabiti na ukrepe za povečanje produktivnosti in spodbujanje gospodarstva. Blaginja in socialna država sta namreč vzdržni le, če obstaja vreča, iz katere je moč jemati.

Osebe z zasluţkom 1915 € neto v letu 2020 oziroma z letnim prihodkom 22 981 € ali več so sodile med 10 % Slovencev, ki so za svoje delo prejemale najvišje plače¹⁹. Takšnih je bilo nekaj manj kot 79 000 posameznikov. Polovica zaposlenih je prejela 1 027 € neto ali manj. Samo 25 % zaposlenih je prejelo 1 425 € neto ali več. Najbolje plačanih 10 % je plačalo najmanj 13 579 € davkov in prispevkov. Osebe z najnižjimi plačami pa so plačale 3 431 € ali manj (izračunano kot razlika med bruto in neto plačo). Po podatkih OECD je Slovenija ena od držav z najnižjo neenakostjo, uvršča se takoj za Slovaško. To seveda ne pomeni, da živimo dobro, enakost namreč ni sinonim za blaginjo. V primeru Slovenije to pomeni, da v povprečju vsi živimo slabše. Od leta 2007 se je neenakost zmanjšala, saj se je razmerje med plačo, ki jo prejema zgornjih 10 % najbolje plačanih v primerjavi s spodnjimi 10 % najslabše plačanih precej zmanjšalo.

Bistveno vprašanje družbe je zagotavljanje višje neto plače in s tem višje blaginje za vse. Minimalna plača je prenizka za dostojno življenje, prav tako pa plača 1 500 ali 2 000 € ni primerna nagrada za inovatorje in zaposlene v gospodarstvu. Tudi če 79 000 najbolje plačanim Slovincem vzamemo polovico plače in ta znesek razdelimo med ostalih 700 000, to ne bo izboljšalo njihove blaginje.

Višja materialna blaginja je nujni pogoj za višjo nematerialno blaginjo, ki temelji na višji produktivnosti, zato je nujno ustvarjanje višje dodane vrednosti. Povprečni Slovenec na delovno uro ustvari slabih 46 USD po pariteti kupne moči v stalnih cenah 2015, kar je le 83 % evropskega povprečja in samo 65 % avstrijskega povprečja. Zato so povprečne plače v slovenskih podjetjih ustrezno nižje od plač v Avstriji. Iz navedenih razlogov si kot družba ne moremo privoščiti blaginje bolj razvitih držav. Siemensova naprava za magnetno

¹⁸ Miha Jenko, Kaj storiti ko revščina in draginja trkata na vrata. Delo 14. 8. 2022.

¹⁹ Tjaša Redek, Blišč in beda slovenskih plač, Delo, 2. 7. 2022. <https://bit.ly/3S6nMt8>

resonanco stane 250 000 tolarjev ali več, kar pomeni, da bi povprečni zaposleni v Avstriji za takšno napravo delal 3 500 ur, Slovenec pa kar 5 500 ur. Več blaginje bi si Slovenija lahko privoščila, če bi ustvarili višjo dodano vrednost na prebivalca, na kar opozarjata tudi Akcijski načrt za večjo blaginjo v Sloveniji in Akcijski načrt za višjo produktivnost. Prerazdeljevanje majhne pogače pa lahko spremeni motivacijske mehanizme mladih, kar lahko na dolgi rok povzroči nazadovanje.

Ključno vprašanje je, kako ustvariti več na ravni gospodarstva. Vrednost v gospodarstvu se ustvarja tudi z razvitostjo (ekonomija znanja), ki se kaže v različnih oblikah. V razvitih gospodarstvih so pomembni tudi neotipljivi dejavniki – človeški, inovacijski in organizacijski kapital ter nove tehnologije. Raziskave so pokazale, da je že leta 2009 neotipljivi kapital prispeval več kot četrtno rasti produktivnosti v ZDA.

Pri proizvodih z višjo dodano vrednostjo po odštetju vmesne porabe ostane višji znesek, ki se lahko razdeli med plače, dobičke in davke. To pa pomeni višje bruto in neto plače, več investicij, bolj uspešno gospodarstvo, višji absolutni znesek pobranih davkov za boljše zdravstvo, več modernih zdravil, zdravstvene opreme, boljšo opremo šol, več domov za starejše, boljše ceste itd. V Sloveniji je visok delež nizko intenzivne industrije in storitev, ki ustvarijo nižjo dodano vrednost na zaposlenega, nižji pa imamo tudi delež visoke in srednje visoke tehnološko intenzivne industrije ter storitev, ki temeljijo na znanju. Visoko ali srednje visoko intenzivnih dejavnosti je samo 2,25 % od 67 600 gospodarskih družb v panogi. Na zaposlenega so ta podjetja v povprečju ustvarila dobrih 47 000 € dodatne vrednosti. Delež gospodarskih družb, ki so nižje srednje ali nizko tehnološko intenzivne, je bil 22 %. Na zaposlenega pa so ustvarile 41 000 €, pri čemer je kar polovica podjetij ustvarila 26 000 € na zaposlenega ali celo manj. V ostalih storitvah pa je polovica podjetij ustvarila celo manj kot 24 700 € na zaposlenega.

Tudi če bi ta podjetja vso dodano vrednost izplačala kot plače, bi bila neto plača samo okoli 1 180 €, bruto plača okoli 1 800 €, strošek delodajalca brez prevoza in malice pa 2 080 €. Seveda pa bi podjetja z dodano vrednostjo 25 000 € na zaposlenega morala tudi investirati in plačevati davke, zato so plače nižje. Če pa pogledamo podjetja, ki temeljijo na znanju, vidimo, da ustvarijo okoli 30 000 € na zaposlenega, v povprečju pa kar 51 000 €. Če želimo imeti več od skupnega dobrega, moramo skupno dobro povečati. Potrebujemo konkurenčno gospodarstvo, ki temelji na znanju, močnih blagovnih znamkah, vpetosti v mednarodne verige vrednosti, razvoju lastnih, inovativnih, tehnološko naprednih storitev in proizvodov.

Rast produktivnosti pa je vse bolj odvisna od človeškega kapitala in motivacije razvojnih kadrov. Potrebujemo razvojne poklice, ki ključno prispevajo k dvigovanju dodane vrednosti v gospodarstvu: organizacijski kapital (menedžment in različni strokovnjaki s področja vodenja), kapital RRD (strokovnjaki s področja raziskovalno-razvojne dejavnosti) ter kapital IKT (strokovnjaki s področja razvoja in uporabe informacijsko-komunikacijskih tehnologij). V Sloveniji se delež omenjenih kadrov povečuje. Delež organizacijskega človeškega kapitala znaša 5 % vseh zaposlenih, okoli 9 % vseh zaposlenih je bilo kadra s področja RRD, okoli 3 % vseh zaposlenih pa kadra v IKT. Prispevek teh kadrov k dodani vrednosti je primerljiv s prispevkom opredmetenih sredstev, torej klasičnega kapitala, kot so stroji, stavbe in zemljišča. Ključno je tudi ohranjanje inovativnih, propulzivnih kadrov in njihovo nagrajevanje.

Položaj omenjenih zaposlenih se je v zadnjih 10 letih precej poslabšal. Organizator človeškega kapitala je leta 2007 zaslužil 2 plači ostalih zaposlenih, v letu 2017 pa je zaslužil samo še 1,7 povprečne plače ostalih zaposlenih. Poslabšal se je tudi relativni položaj kadra, podobno velja tudi za strokovnjake v okviru RRD ter drugih terciarno izobraženih zaposlenih. Mladi pred seboj ne vidijo bruto plače, saj so vpeti predvsem v nakupovanje in plačevanje avta, prvega stanovanja in plačila vrtca. Vse to pa delajo z neto plačo, ki je primerjalno gledano glede na ostale skupine nižja, kot je bila pred 10 leti. Zaradi kombinacije dejavnikov je njihova dejanska blaginja ob upoštevanju vseh plačil, recimo plačila vrtca ter prehrane v šoli, lahko celo nižja od nekoga, ki zasluži precej manj.

Mladi morajo seveda ostati motivirani in ostajati v Sloveniji, poskrbeti pa je treba za njihovo ustrezno nagrajevanje, saj bodo drugače službe iskali v tujini. Treba je spodbujati in nagrajevati ambicioznost, inovativnost in željo po višji produktivnosti. Nesprejemljivo je, da posamezniki v razviti družbi delajo in ostajajo lačni. V družbi mora obstajati dialog o neto plačah in družbeno sprejemljivih oblikah neto plač pa tudi o njihovih trendih. Ob tem tudi ne moremo operirati samo z bruto zneski, saj ti precej izkrivijo sliko primerjalne blaginje razvojnih kadrov in dajejo napačen vtis o sramotno visokih plačah prevelikega števila ljudi. Podjetja s pomočjo človeškega kapitala ustvarjajo dodano vrednost, država pa bi morala podpreti

razvoj podjetij tudi z ustreznimi ukrepi razvojne politike, predvsem pa ustvariti ustrezno, stabilno in prijazno poslovno okolje, spodbujati raziskave in razvoj, prodiranje na nove trge, ambicijo in pogum.

Podatkovne zbirke naj ne postanejo mesto, kjer se oblikujejo ukrepi. Sposobne pa so zagotoviti vse podatke za prikaz dejanskega stanja in tudi za simulacijo učinkovitih ukrepov, ki morajo biti premišljeni, podatkovno utemeljeni in razvojno naravnani. Določiti je treba tako pozitivne kot tudi negativne posledice ter posredne posledice sprejetih ukrepov in porabljenih sredstev na kratek, srednji in dolgi rok. Ustrezne rešitve morajo biti sprejete tudi, če so posledice na kratek rok nekoliko neprijetne. Razvojna politika nikakor ne sme temeljiti na cenenih populizmih, zlasti ne v dobi podatkov. Samo uspešno, produktivno gospodarstvo je lahko gospodarstvo blaginje za vse.

Delež tujih delavcev pri nas narašča, zato gospodarstveniki opozarjajo na nujnost skrajšanja postopkov²⁰. Kljub rekordno nizki brezposelnosti kar polovici delodajalcem primanjkuje primerne kadra. Delodajalci se obračajo na kadre iz tujine, pri čemer tekmujejo z drugimi državami. Zaradi nizkih plač in dolgotrajnih postopkov pri tem niso konkurenčni. Kar 80 % velikih delodajalcev je navedlo, da jim primanjkuje ustreznih kandidatov za zaposlitev v preteklih 6 mesecih, pri čemer se ta trend samo še stopnjuje. Sektorji, ki so najbolj na udaru, so gostinstvo, zdravstvo in socialna varnost. Najbolj iskani delavci so tudi vozniki, zidarji, varilci, delavci za preprosta dela v predelovalnih dejavnostih, prodajalci, skladiščniki ter uradniki za nabavo in prodajo.

V Sloveniji imamo zgodovinsko nizko brezposelnost in visoko stopnjo participacije, zato vse pomembnejši dejavnik postaja tuja delovna sila, kar kaže tudi delež tujih državljanov med aktivnim prebivalstvom, ki se iz leta v leto povečuje. Aprila letos je tako pri nas delalo 117 617 tujih državljanov, kar predstavlja 13 % delovno aktivnih prebivalcev. Večinoma prihajajo iz balkanskih držav. Največ tujcev, kar 32 746 je zaposlovalo gradbeništvo, tj. polovico vseh delavcev v panogi. Veliko tujih delavcev dela še v predelovalni dejavnosti, prometu, skladiščenju in gostinstvu. Na zavodu za zaposlovanje so v prvem polletju leta 2022 izdali 11 255 delovnih dovoljenj za tujce in 12 714 soglasij k enotnemu dovoljenju za prebivanje in delo kar je 11,9 % več oziroma 22,2 % več kot v istem obdobju lani. Največ delovnih dovoljenj je bilo izdanih delavcem iz Bosne in Hercegovine ter Srbije, za soglasja pa s Kosova, Srbije in Severne Makedonije. V EU je povpraševanje po tujih delavcih posledica strukturnih neskladij med zaposlitvenimi potrebami delodajalcev in strukturo brezposelnih.

Zavedati se je treba, da se balkanski bazen delavcev zmanjšuje. Z gospodarskim razvojem se bo brezposelnost v omenjenih državah zmanjšala, kar bo privedlo do tega, da ljudje ne bodo iskali dela v tujini. Delodajalci so veliko upov položili tudi v begunce iz Ukrajine. Na zavodu je prijavljenih 233 oseb s priznano začasno zaščito, 42 pa se jih je odjavilo zaradi zaposlitve. Predvsem so se zaposlili v storitvah čiščenja, predelovalnih dejavnosti in pomožnih del v gostinstvu.

Delavci iz Srbije se že vračajo v domovino, kot potencialen trg za iskanje kadrov pa se omenja Filipine. Opozoriti je tudi treba na dejstvo, da je treba poskrbeti za popolno integracijo delavcev v novo okolje.

Delodajalci opozarjajo na dolgotrajnost postopkov; čeprav je zakonodaja dobra, je izvedba bistveno slabša. Delodajalci se zavzemajo za takojšnjo zaposlitev tujcev in pridobitev dovoljenja naknadno, zaradi možnosti razširitve sezonskega dela pa naj bi bil sistem enostaven, pregleden in digitalen. Prav tako delodajalci pogrešajo navodila za izpolnjevanje vloge. Podjetja so iznajdljiva tudi tako, da poslovne enote ustanavljajo tam, kjer imajo upravne enote manj vlog za izdajo dovoljenj za tujce. Težave pri filipinskih delavcih pa se pojavijo pri pridobitvi vizuma, ki je odvisen od belgijskega konzulata, kjer ne dobijo termina.

Področje ureja več ministrstev, ki imajo vsaka svoje zahteve in k problematiki pristopajo delno. Rešitev bi bila ustanovitev strokovne skupine, ki naj bi poiskala rešitve. Težave pa se pojavljajo tudi na strani delodajalcev, saj kar 90 % tujcev dela za minimalno plačo. Težava je prav tako nadzor, saj informacije o izkoriščanju delavcev negativno vplivajo na možnost privabljanja tujcev. Pomanjkanje delovne sile je opazno tudi v drugih državah EU, ki pa so zanje privlačnejše od Slovenije.

Glede na indeks globalne konkurenčnosti je Slovenija glede preprostosti zaposlovanja tujcev v letu 2019 najslabše uvrščena in zaostaja npr. za Avstrijo in Nemčijo. Prav tako je Slovenija odskočna deska za

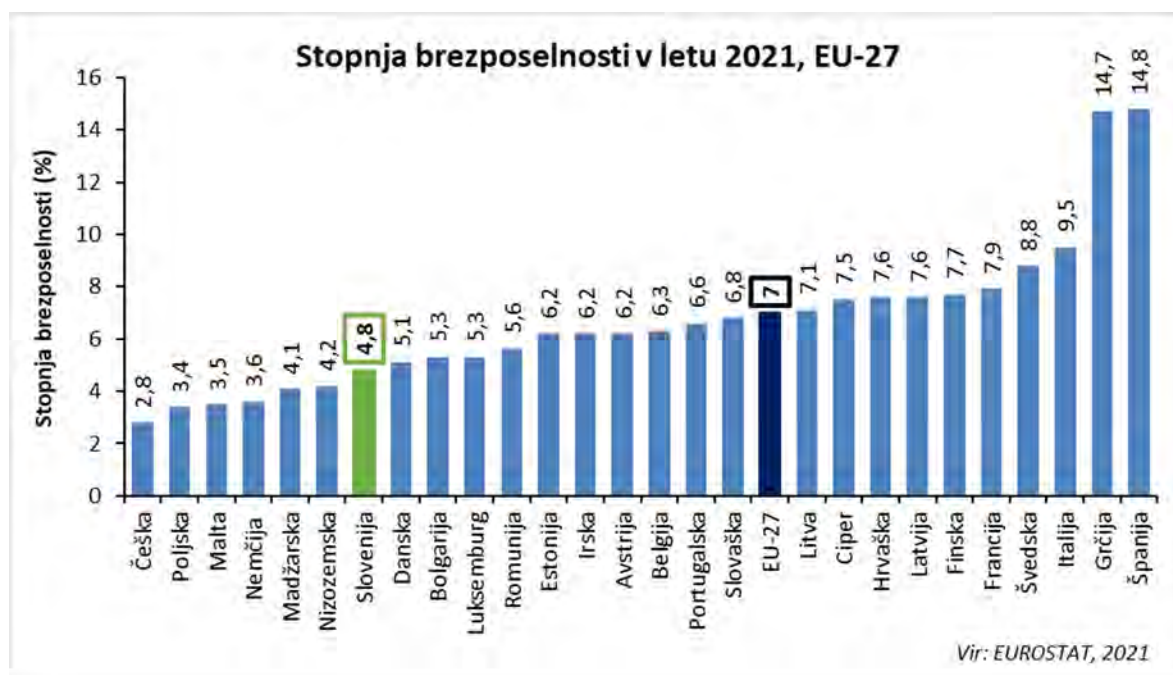
²⁰ Delodajalci tekmujejo za tuje kandidate. Časopis Delo 15. 7. 2022.

državljanke nekdanje Jugoslavije, ki se kasneje zaposlijo v kateri od drugih držav EU. Učinkovita migracijska in integracijska politika bosta zagotavljali razmere za kakovostno življenje priseljencev ter možnosti za vračanje slovenskih državljanov iz tujine, kroženje možganov ter privabljanje delavcev z ustreznim znanjem iz drugih držav. Zaposlovanje tujcev pa je le ena izmed možnosti. Pomisliti je treba tudi na zgodnji vstop mladih na trg dela in kasnejši izstop starejših iz trga dela.

1.4.3 Brezposelnost

Po podatkih Eurostata je bila Slovenija v letu 2021 s 4,8 % brezposelnih na 7. mestu (Graf 44), precej pod povprečjem EU-27 (7 %). Najnižja brezposelnost je bila na Češkem (2,8 %), Poljskem (3,4 %) in na Malti (3,5 %), najvišja pa v Grčiji (14,7 %) in Španiji (14,8 %). Od novih članic EU je bila brezposelnost višja od povprečja v Litvi (7,1 %) in na Hrvaškem (7,6 %). Pod povprečjem EU, vendar nad slovensko stopnjo so bile Bolgarija (5,3 %), Romunija (5,6 %), Estonija (6,2 %), Portugalska (6,6 %) in Slovaška (6,8 %), Danska, Avstrija in Belgija (6,3 %). Vladni ukrepi so bili torej zelo uspešni.

Graf 44

Slovenija je utrpela najvišjo stopnjo brezposelnosti v krizi leta 2013–2014 (10,1 %), ko so bili ukrepi vlad (Pahor, Janša in Bratuškova) neustrezni. Potem je padala in marca 2022 dosegla 4,0 %, v juniju pa je znašala 3,8 % (Graf 45). Brezposelnih je bilo približno 39 000 oseb v starosti 15–74 let, pri čemer sta deleža moških in ženske enaka (50 %). Stopnja anketne brezposelnosti med moškimi je bila v juniju 2022 3,5-odstotna, med ženskami pa 4,2-odstotna²¹. V tretji četrtini leta 2022 je bilo 42 000 brezposelnih, četrtno jih je bilo manj za 4,4 %, medletno pa za 11,7 %. Stopnja brezposelnosti je bila v Sloveniji v tretjem četrtletju 4,0 %, kar je 0,2 odstotne točke manj kot v drugem četrtletju²².

²¹ SURS, 2022. Dostop 01-09-2022. <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/10468>

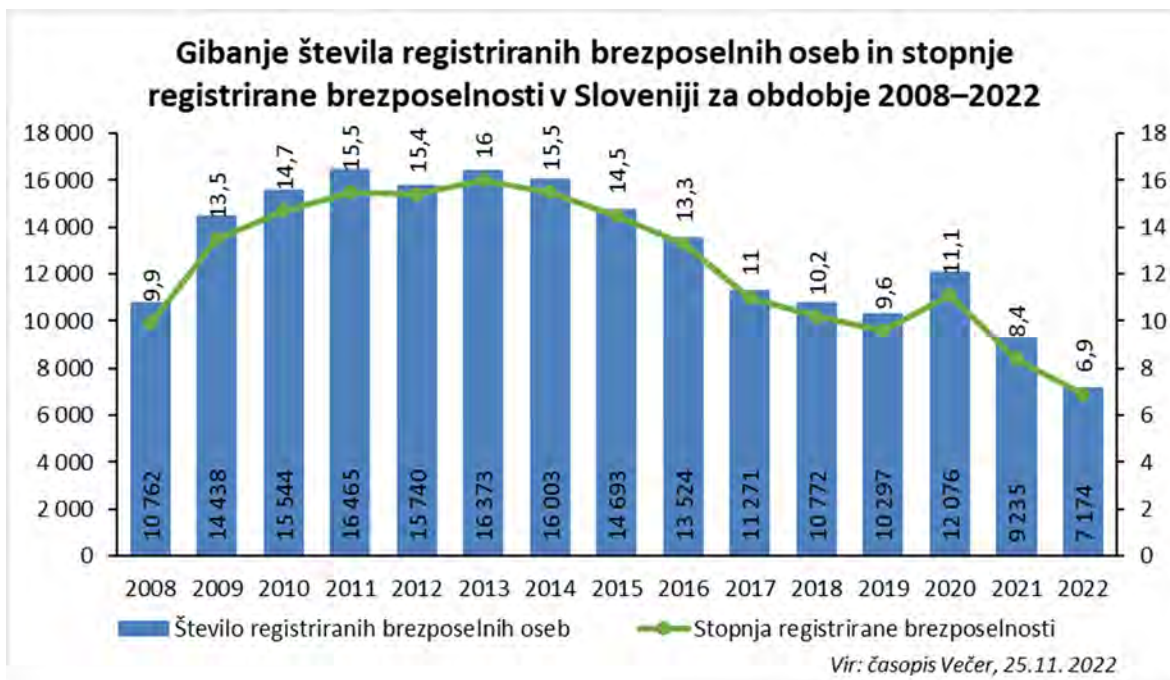
²² SURS: Brezposelnost v tretjem četrtletju je bila 4-odstotna. Dostop 01-12-2022. <https://bit.ly/3Unvcsh>

Graf 45

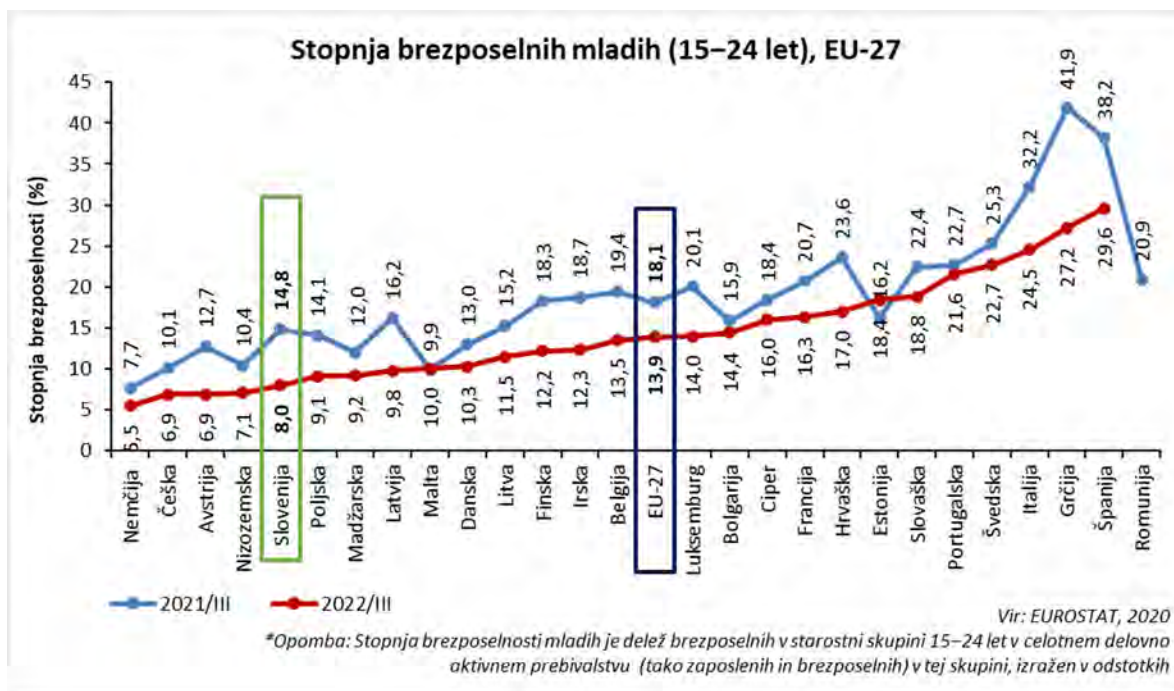
Gibanje števila brezposelnih oseb in stopnje registrirane brezposelnosti je močno povezano s krizami (**Graf 46**). V času gospodarske krize se je število brezposelnih povečevalo iz 9,9 % v letu 2008 in vrh doseglo leta 2013 s 16 % brezposelnih. Potem je stopnja brezposelnosti padala vse do leta 2019. V letu 2020 se je povečala na 11,1 % zaradi zdravstvene krize. V letu 2021 je stopnja brezposelnosti ponovno upadla in je leta 2022 dosegla 6,9 %.

Graf 46

Brezposelnost mladih do 24. leta je po istem viru v zadnjem letu pri nas padla iz 14,8 % na 8 %, tudi povprečje EU-27 se je znižalo od 18,1 % na 13,9 % (**Graf 47**). Najnižja je bila brezposelnost mladih v Nemčiji (5,5 %), na Češkem (6,9 %) in v Avstriji (6,9 %). Najvišja brezposelnost mladih je bila v Španiji (29,6 %), Grčiji (27,2 %) in Italiji (24,5 %), višja kot pri nas je bila tudi na Poljskem (9,1 %), Madžarskem (9,2 %), v Latviji (9,8 %), pa tudi v na Finskem, v Irski, Belgiji, Luksemburgu, Franciji, Estoniji itd.

Graf 47

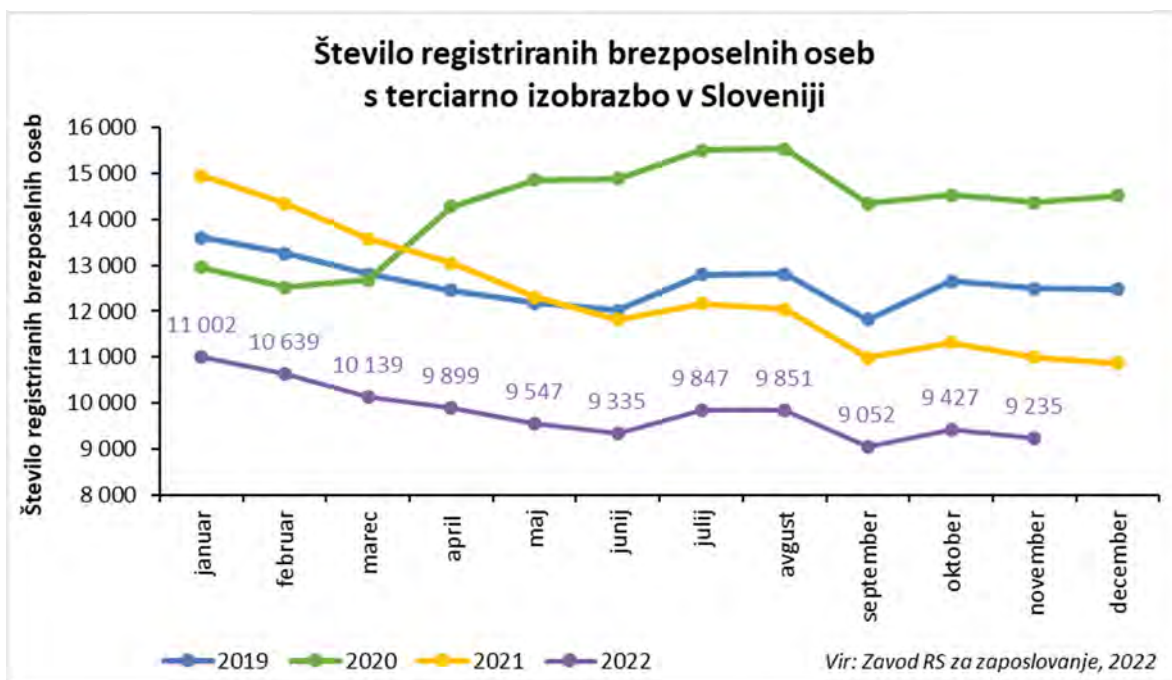
Brezposelnost mladih je po osamosvojitvi tri leta rasla do 29,4 %, nato je padala do 10,1 % leta 2007. V finančni krizi je zrasla na 21,6 % in nato ponovno padala do 8,1 % pred zdravstveno krizo. Najvišja brezposelnost mladih v Sloveniji je bila v obdobjih 1991–1994 in 2012–2014 (**Graf 48**).

Graf 48

Število registriranih brezposelnih oseb s terciarno izobrazbo je v letu 2020 naraslo glede na leto 2019 zaradi pandemije, v začetku leta 2021 pa se je začelo zniževati in kaže izboljšanje na tem področju tudi v letu 2022. V januarju 2022 je bilo brezposelnih 11 002 oseb s terciarno izobrazbo, v juniju pa le 9 335 (**Graf 49**).

Graf 49

Mladi se spopadajo s prekrnimi oblikami dela in kršitvami delovnih pravic na delovnem mestu. Čeprav so mladi izgubili stik z osnovami delavskih gibanj, pa zelo dobro poznajo svoje pravice na delovnem mestu in svojega znanja niso pripravljene prodati za vsako ceno. Starejše generacije so imele vrednote, kot so delavnost, spoštovanje in pripadnost organizaciji, česar danes med mladimi ni. Mladi organizacijam ne zaupajo in do njih ne čutijo nobene pripadnosti, nimajo potrebe po stabilnosti, ni jih strah izgube delovnega mesta, praviloma pa tudi ne opravljajo nadur. Posledično je na trgu dela visok delež brezposelnosti med mladimi. Konec marca 2022 je bilo na zavodu prijavljenih 11 025 brezposelnih v starosti do 29 let, kar je 18,2 % vseh brezposelnih, čeprav naj bi bil delež višji od uradnih statistik. Druga posledica, ki izhaja iz spremenjenega pogleda na delo, ki ga imajo mladi, je tudi vse večje menjavanje med mladimi v organizacijah. Večina mladih si želi dinamične zaposlitve, ki naj ne bi trajala več kot 8 ur na dan ter z možnostjo odmora med 13. in 15. uro. Takoj ko jim kaj ni všeč, preprosto odidejo, pogosto tudi v tujino. Monotono delo jim ne ustreza, kot tudi ne pretežno in preslabo plačano delo. So zelo samozavestni in ne bodo delali za prihodek, za katerega menijo, da ne ustreza njihovem stanju.

Prav tako ne razumejo, da bodo z vsakim delom pridobili kompetence, ki jih bodo potrebovali pri drugem delu. Zatekajo se k prekarnim oblikam zaposlitve, tudi na črno, saj imajo na kratki rok več denarja. Pokojnina jim ne pomeni kaj dosti, večina je mnenja, da je tako ali tako ne bodo dočakali. Mladi se spopadajo tudi z bivalnimi stiskami in težavami najti primerno zaposlitev. So zelo pragmatični in imajo visoka pričakovanja. Začetna plača 1 000 € neto, ki je običajna za začetnike v večini panog, je nižja od njihovih pričakovanj. Pogosto se prekvalificirajo v manj kvalificirane poklice, v katerih so plače višje. Iz navedenih razlogov imajo težavo pri ustvarjanju doma in družine. Višina dohodka jim je pomembna predvsem zato, ker bodo na podlagi tega pridobili posojilo. Večina mladih razume, da je to izhodiščna plača in, da lahko pričakujejo višjo plačo v prihodnosti, vendar jim mora biti to predstavljeno na primeren način. Prilagajanja mladim se morajo zavedati tudi delodajalci. Mladi potrebujejo individualne karijerne načrte z jasnimi cilji in koraki do njihove uresničitve, vse to pa naj poteka v odprti komunikaciji, kjer je treba navodila večkrat ponoviti.

Mladi imajo potrebo po znanju, ki ga lahko uporabijo takoj, kar izvira iz njihove nagnjenosti k pragmatičnosti, a hkrati tudi niso sposobni intelektualnega napora in opravljati delo, ki ne prinaša takojšnjih koristi. Mladi prav tako niso zmožni prenašati pritiskov in imajo vse manjšo funkcionalno pismenost in manjše sposobnosti za umsko delo ter abstraktno mišljenje. Delno je to posledica uporabe ekranov, ki zmanjšujejo koncentracijo. Mladih ne zanimajo več službe, povezane z rutino, redom in urnikom ter zato rajši sprejmejo prekarnost, torej delo, ki ga lahko opravljajo, kadar želijo, čeprav to na dolgi rok pomeni, da ostanejo brez socialne in ekonomske varnosti.

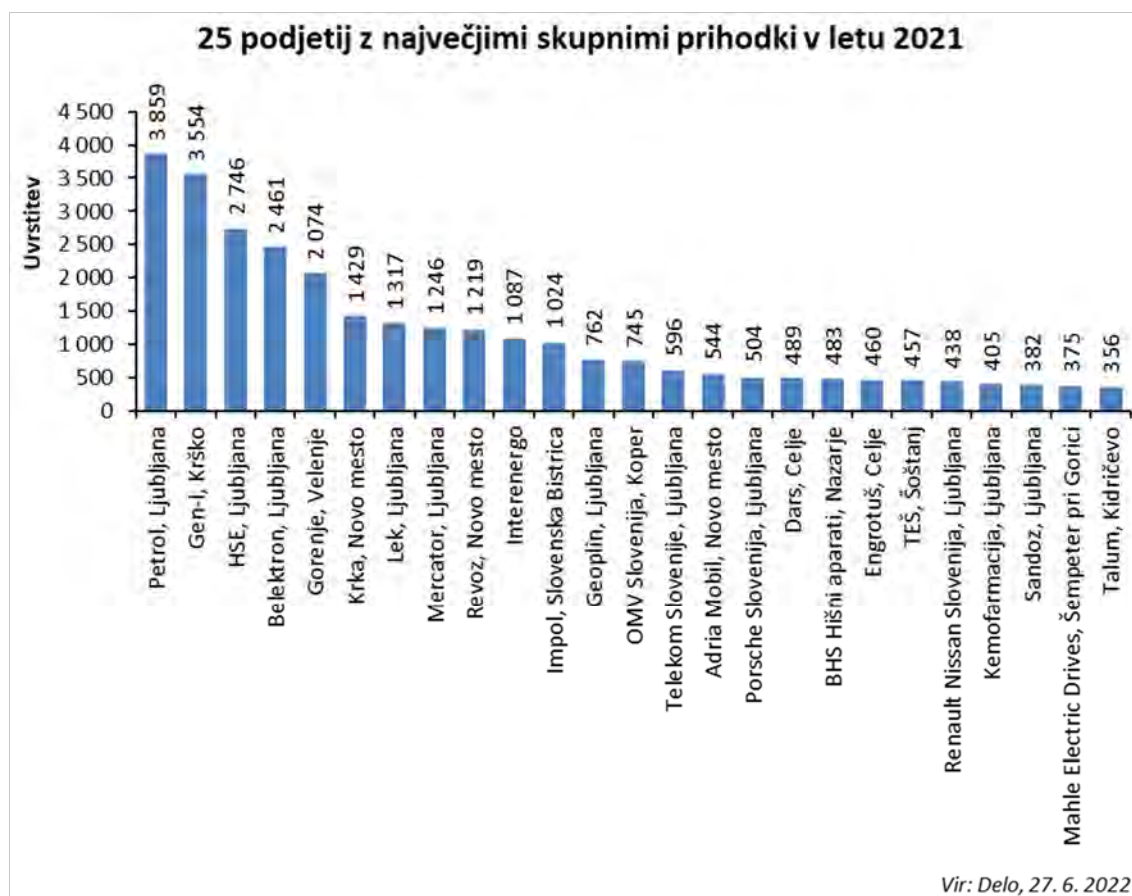
Med mladimi je vse manj zanimanja za podjetništvo, bolj jim je pomembno delo, ki ima višji smisel, torej delo v nevladnem in neprofitnem sektorju, predvsem na področju varovanja okolja in družbenih učinkov. Kljub temu pa sami zelo verjetno ne bi bili pripravljeni spremeniti svojega načina življenja, ki vključuje nizkocenovno modo in nizkocenovne polete z letalom, prav tako pa se niso pripravljene odpovedati tehnološkim napravam. Delujejo v skladu s tem, kar jim koristi. Pripravljene so se boriti za individualne cilje, vendar pa ne za širše socialne cilje. Mladi zelo dobro poznajo pravne vire in pravice, ki izhajajo iz dela. Pozitivne plati njihovega udejstvovanja pri delu pa se pokažejo z veliko tehnološkega znanja, iznajdljivostjo, drugačnimi pogledi, zaradi svoje pragmatičnosti dobro racionalizirajo procese.

1.5 Podjetja v Sloveniji

1.5.1 Največja podjetja po celotnih prihodkih leta 2022²³

Trenutno podjetja izkazujejo visoko raven naročil, so nizko zadolžena in dobro likvidna. Pričakujemo pa lahko poslabšanje poslovanja pri podjetjih iz sektorjev, ki so bolj občutljivi za fazo gospodarskega cikla, na primer v sektorju trajnih potrošnih dobrin, saj bodo potrošniki ob padcu razpoložljivega dohodka odložili manj nujne nakupe. Gospodarsko okrevanje po prvem obdobju krize zaradi covid-19 se je zelo plastično odrazilo na poslovanju podjetij – povečalo se je njihovo število, povečala so prodajo, nadpovprečno jim je zrasel dobiček, zmanjšalo pa se je število podjetij, ki so poslovala z izgubo. Za leto 2021 je Ajpesu poslovna poročila oddalo 69 076 družb. Podjetja so povečala število zaposlenih, prihodke, še bolj prihodke na tujem trgu, neto dodano vrednost kot tudi neto dodano vrednost na zaposlenega in podvojila neto čisti dobiček. Podjetja so v letu 2021 ustvarila za 5,7 G€ dobička, kar je bilo kar 99 % več kot leta 2020. Skupni prihodki podjetij so lani znašali 120,3 G€, od tega na tujih trgih 51,3 G€. **Graf 50** nam prikazuje 25 podjetij z največjimi skupnimi prihodki v letu 2021 na podlagi letnih poročil, ki jih podjetja oddajo na AJPES.

Graf 50

²³ Članek v Delu, 27.6. 2022, Glavni izzivi so visoke cene energije in surovin

Graf 51 prikazuje 25 podjetij z največjo vrednostjo EBITDA v letu 2021.

Graf 51

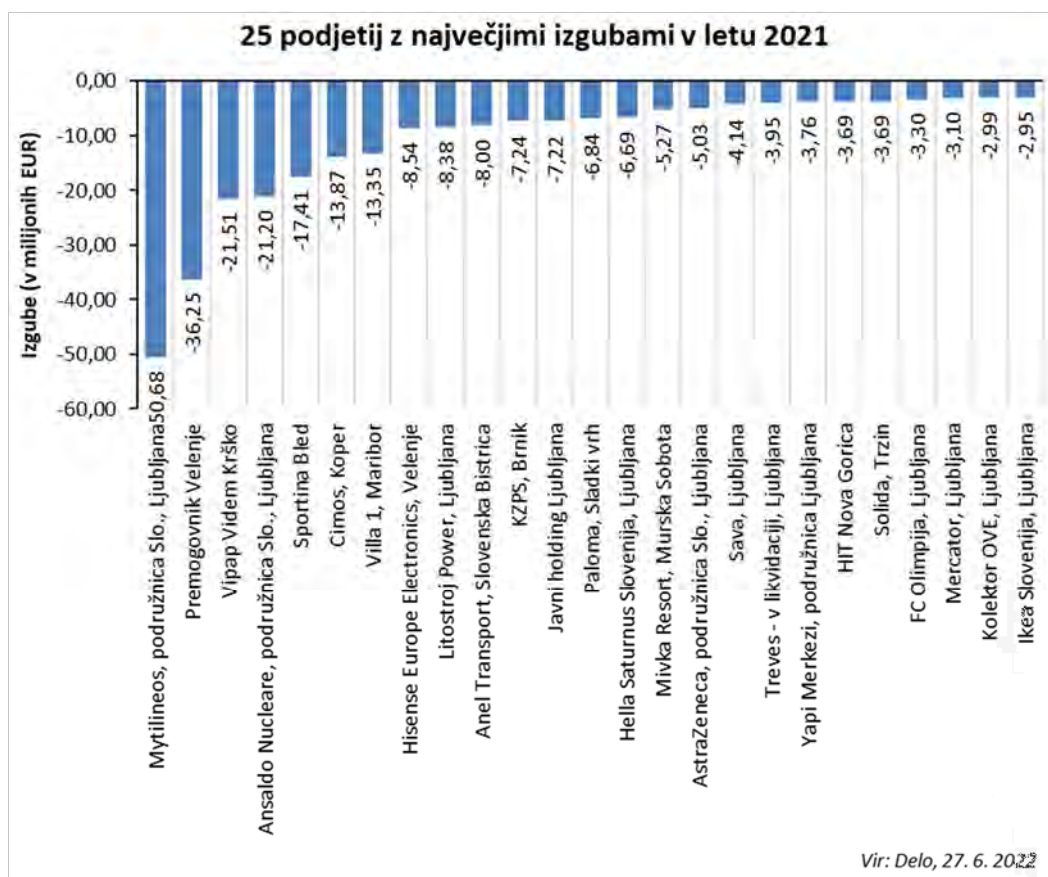
Graf 52 prikazuje 25 podjetij z največjimi dobički v letu 2021.

Graf 52

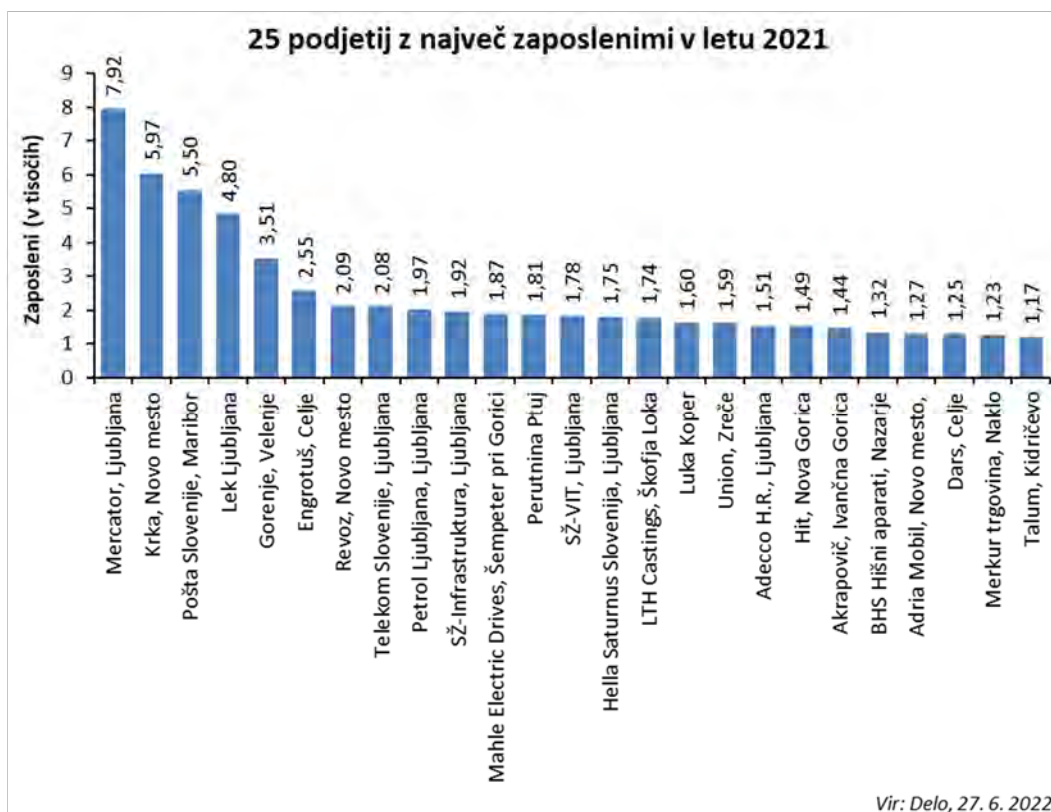
Graf 53 prikazuje 25 podjetij z največjimi izgubami v letu 2021.

Graf 53

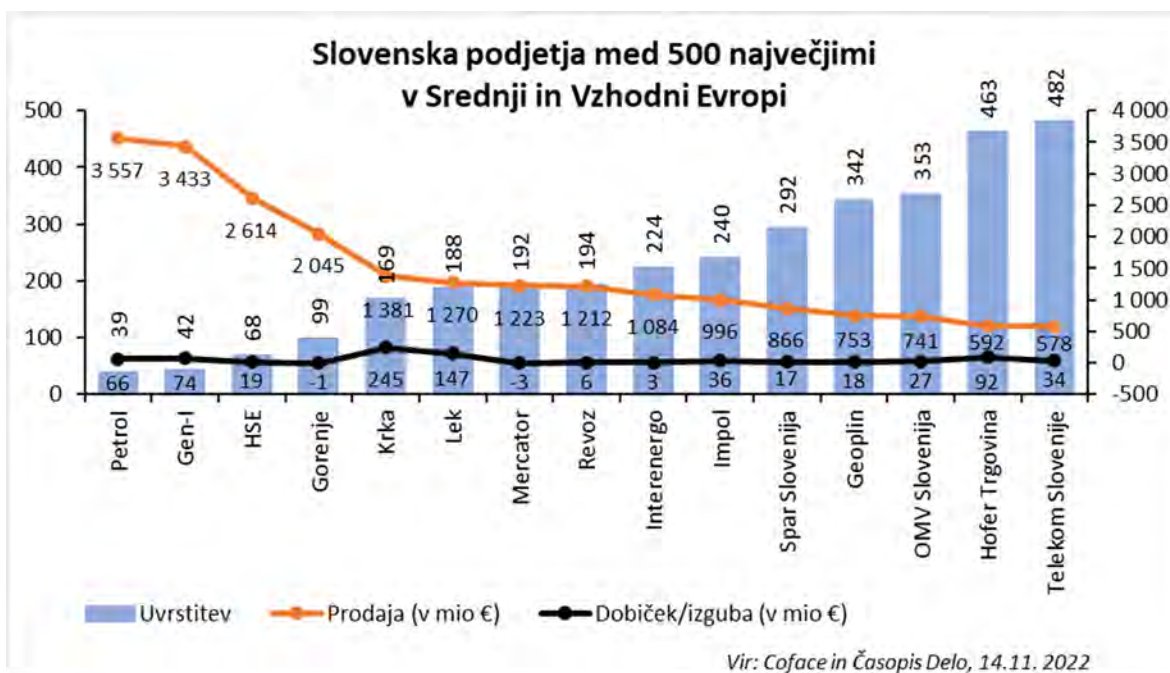
Graf 54 prikazuje 25 podjetij z največ zaposlenimi v letu 2021.

Graf 54

Na lestvico mednarodne kreditne zavarovalnice Coface, ki razvršča 500 največjih podjetij iz regije, se je uvrstilo 15. slovenskih podjetij (**Graf 55**). Najvišje je Petrol (39. mesto), sledita Gen-I (42.) in HSE (68.).

Graf 55

1.5.2 Strategija RRD za podjetja v tuji lasti

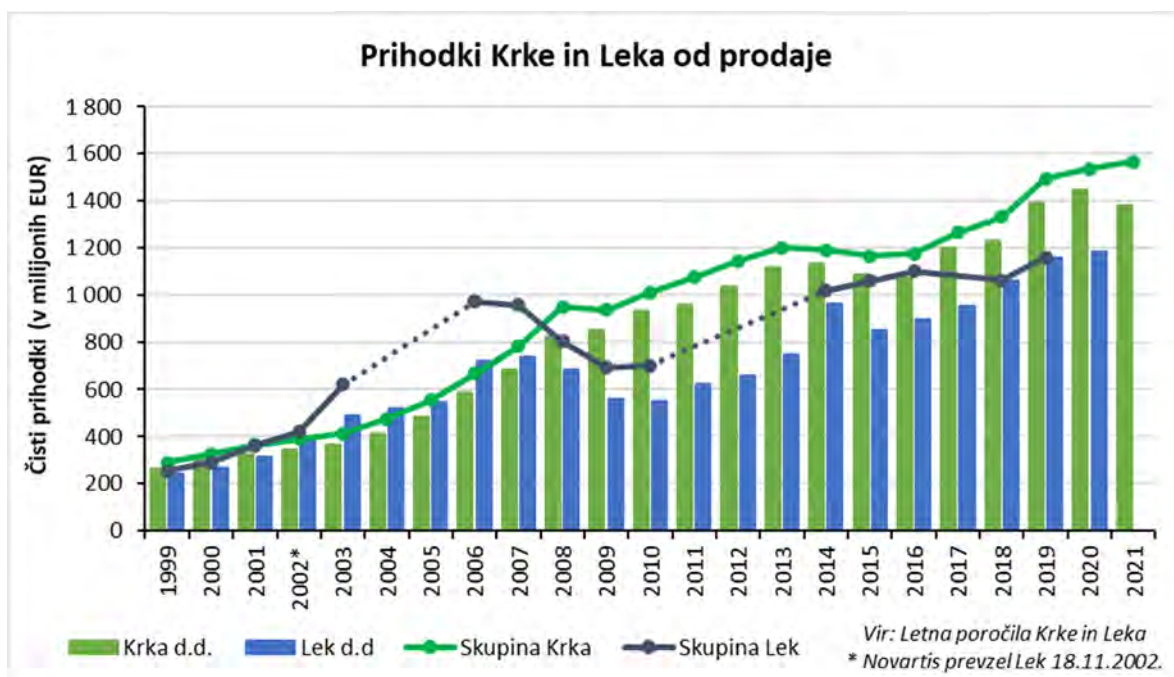
Analiza gospodarskega razvoja kaže, da nas prehitujejo nekatere primerljive članice EU, zlasti Estonija in Češka, tudi Portugalska in celo Poljska. Težavi sta predvsem v prenizki proizvodnosti in s tem dodani vrednosti ter v prenizkih vlaganjih – država je razprodala družbeno lastnino, uničila domači trg kapitala, se močno zadolžila in je neprijazna do neposrednih tujih naložb. Kljub primerljivo odličnemu človeškemu kapitalu tako na področju gospodarstva še daleč ne dosegamo uspehov, ki jih dosegajo v evropskem in svetovnem merilu naši športniki, znanstveniki, zdravniki, umetniki in drugi posamezniki (naš človeški kapital).

Kaj torej storiti, da bi povečali proizvodnost in dodano vrednost gospodarstva ter večji priliv tujih naložb? Ena od dobrih možnosti so vlaganja tujega kapitala v panoge z visoko dodano vrednostjo in z velikim deležem delovnih mest z visokošolsko in podiplomsko izobrazbo – raziskave, tehnološki razvoj, inovacije, tudi projektiranje, načrtovanje in optimizacija. Kot primer navajamo pozitiven razvoj, naložbe, dosežke in zaposlovanje podjetja v tuji lasti iz farmacevtske industrije, Lek, v primerjavi s podjetjem v domači lasti in iz iste gospodarske veje, Krko.

1.5.3 Prihodki Krke in Leka od prodaje

Prihodki Leka so se po prevzemu povečevali in celo presegli Krkine (**Graf 56**), zrastle je tudi zaposlenost (**Graf 57**), vendar se je zaposlenost začela leta 2005 zniževati in tudi prihodki so se začeli po letu 2006 zniževati. Negativni trendi so se končali leta 2011, ko je Lek zastavil novo strategijo razvoja, ki je temeljila na lastnih raziskavah in razvoju. Na rezultate Leka in Krke je leta 2009 vplivala tudi finančna kriza. Po letu 2010 so prihodki obeh podjetij začeli naraščati in so do leta 2021 narasli pri Krki za 147,79 % in pri Leku za 306,82 %. Tudi čisti dobiček je zrasel – pri Krki od 932,37 M€ na 1 381,37 M€, pri Leku pa od 552,52 M€ na 1 184,43 M€ (2020); pred prevzemom sta bili podjetji po dobičku izenačeni (Lekov dobiček je bil celo malo višji), po prevzemu je čisti dobiček Leka zaostal in je začel z letom 2011 naraščati, vendar še vedno za 40 % zaostaja za Krkinim.

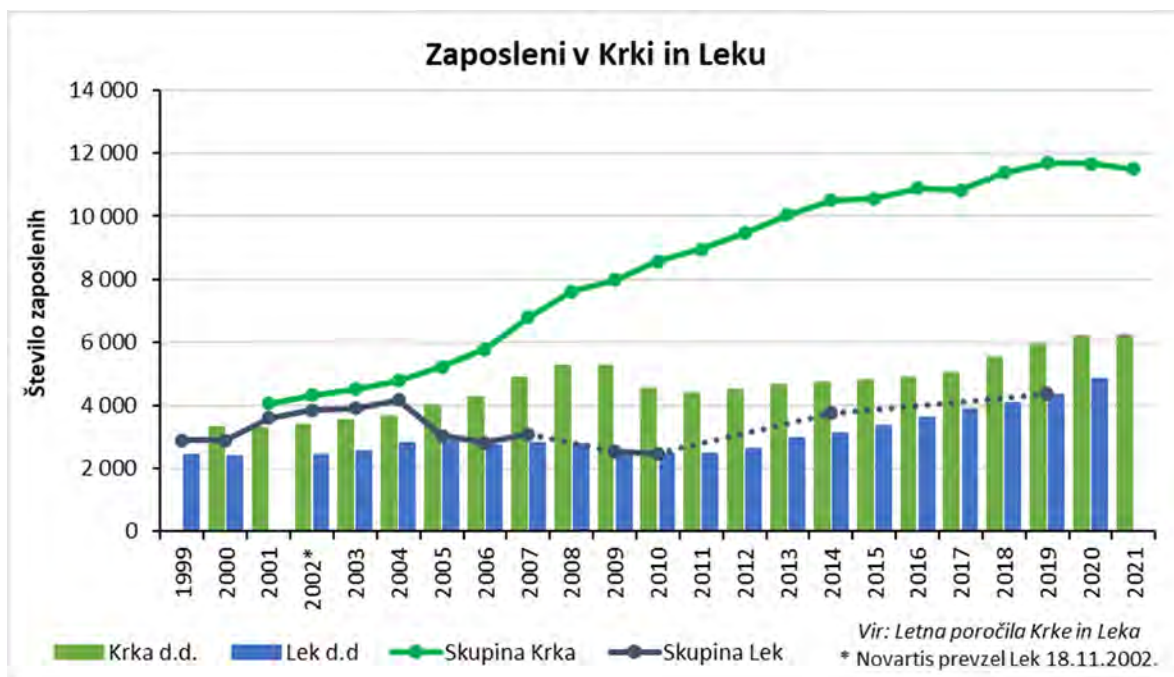
Graf 56

1.5.4 Zaposleni v Krki in Leku

V letu 2021 je bilo v Krki d. d. 6 228 zaposlenih, v Skupini Krka pa 11 511. V Krki d. d. so v letu 2020 v povprečju namenili 36 ur izobraževanj na zaposlenega, predvsem s poudarkom na doseganju večje odličnosti pri delu, osebnem razvoju ter razvoju medsebojnih odnosov. V letu 2020 je bilo v Leku d. d. 4 823 zaposlenih, drugih podatkov ni na voljo (Graf 57). Lek ima sisteme za nagrajevanje dosežkov zaposlenih in splošno izobraževanje za zaposlene. V letu 2020 so prejeli nagrado za najboljšega zaposlovalca s strani neodvisne organizacije Top Employers Institute, prejeli so tudi nagrado za najboljšo kadrovsko prakso.

Graf 57

V Leku aplikacija Th!nk Novartis 2020 omogoča zaposlenim oddajo idej za inovativne spremembe in izboljšavo delovnih procesov. V letu 2020 je 342 Lekovih sodelavcev podalo 455 idej, od tega pa je bilo 337 odobrenih za izvedbo. Neposredno izmerljiv prihranek odobrenih idej je znašal 3,9 M€. Organizirali so tudi Novartisov hackathon – proaktivni pristop podjetja do najboljših novih sodelavcev. Na Novartisovem kariernem zajtrku mladim slovenskim strokovnjakom, ki se šolajo ali delajo v tujini, vsako leto predstavijo delovanje podjetja in karierne možnosti. Organizirajo tudi regijski BioCamp za do- in podiplomske študente naravoslovja. Na BioCampu 2021 je sodelovalo 36 mladih talentov iz 10 držav. Skupno je BioCamp v 11 letih gostil 392 mladih udeležencev iz 31 držav. Lek je 45 udeležencev BioCampa tudi zaposlil. Priredili so Dan za raziskovalce v sodelovanju z UL in UM. Primer Leka bi lahko postal vzorec za gospodarsko sodelovanje Slovenije z razvitimi državami EU in Evropskega gospodarskega prostora. Diplomanti in mladi doktorji znanosti se ne bi več izseljevali, delo bi dobili doma, investitorji bi prišli do kakovostnega RRD, proizvodnje in izvoza po nižjih stroških.

V skupini **Krka** ima najmanj univerzitetno izobrazbo 51 % zaposlenih, to je 5 882 oseb. Med njimi je 207 doktorjev znanosti ter 391 magistrov znanosti in specialistov. Z načrtnim in sistematičnim razvojem zaposlenim omogočajo pridobivanje uporabnega znanja in izkušenj. V letu 2021 je ob delu študiralo 456 oseb, od tega 55 na podiplomskem študiju za pridobitev specializacije, magisterija ali doktorata. Edini v Sloveniji izvajajo 6 programov nacionalne poklicne kvalifikacije za farmacevtsko industrijo, v katere se vključujejo tudi zaposleni v lekarnah in drugih farmacevtskih podjetjih. V letu 2021 so preverjanje in potrjevanje znanja (IV. stopnja izobrazbe) uspešno končale 104 osebe. Od leta 2004 je bilo izdanih že 1 827 certifikatov – 1 685 zaposlenim v Krki in 142 zaposlenim v drugih podjetjih in lekarnah.

Za uspešno uveljavljanje Krkine strategije in prenos dobrih praks na trge skrbi skoraj 70 internih trenerjev v marketinško-prodajni mreži. Veliko pozornosti namenjajo izobraževalnim vsebinam, povezanih za delo z ljudmi, reševanjem konfliktov ter učinkovito in spoštljivo komunikacijo. Med najboljšejnimi področji pridobivanja znanja je kakovost, ki so ji v letu 2021 namenili 90 988 h (ur) izobraževanja. Povprečno je bil vsak zaposleni deležen 39 h izobraževanja, čemur so namenili 0,33 % prihodkov ali 452 € na zaposlenega. Izvedli so 4 289 h izobraževanja o človekovih pravicah, v izobraževanje pa je bilo vključenih 67 % zaposlenih.

Študentom in dijakom, ki že med izobraževanjem kažejo določene talente in sposobnosti, podeljujejo štipendije. V letu 2021 so imeli 99 štipendistov, 18 jih je končalo študij in se zaposlilo pri njih. V letu 2021 se je na razpisa za srednješolske ter dodiplomske in podiplomske raziskovalne naloge prijavilo 173 dijakov in študentov, ki so pripravili 166 raziskovalnih nalog. Študentom dodiplomskega in podiplomskega študija so podelili 5 velikih Krkinih nagrad, 25 Krkinih nagrad in 44 posebnih pohval. Med prejemniki je bilo 31 doktorjev znanosti. Prijavljene naloge so bile zelo kakovostne, zato so študentom podelili tudi 40 Krkinih priznanj. 86 dijakov iz 17 slovenskih gimnazij in srednjih strokovnih šol je ob pomoči mentorjev in so-mentorjev pripravilo 52 raziskovalnih nalog. Že peto leto zapored so za dolgoletno prizadevno spodbujanje in uspešno mentorstvo srednješolcev podelili posebno plaketo zaslužnemu mentorju.

1.5.5 Čisti dobiček Krke in Leka

Novartis je z 204 M€ nadaljeval vlaganja v krepitev razvojnih in proizvodnih zmogljivosti v Sloveniji. Na proizvodnih lokacijah v Sloveniji so proizvedli že 27 inovativnih zdravil. Novartis v Sloveniji z vsemi svojimi divizijami in 13,9 % tržnim deležem ohranja vodilni položaj na slovenskem farmacevtskem trgu, kjer poleg Leka delujeta tudi Novartis Pharma Services in Sandoz. Lek pa je z 29,3 % tržnim deležem drugo največje podjetje na trgu generičnih zdravil in obenem drugi največji ponudnik zdravil na recept ter vodilni ponudnik zdravil brez recepta.

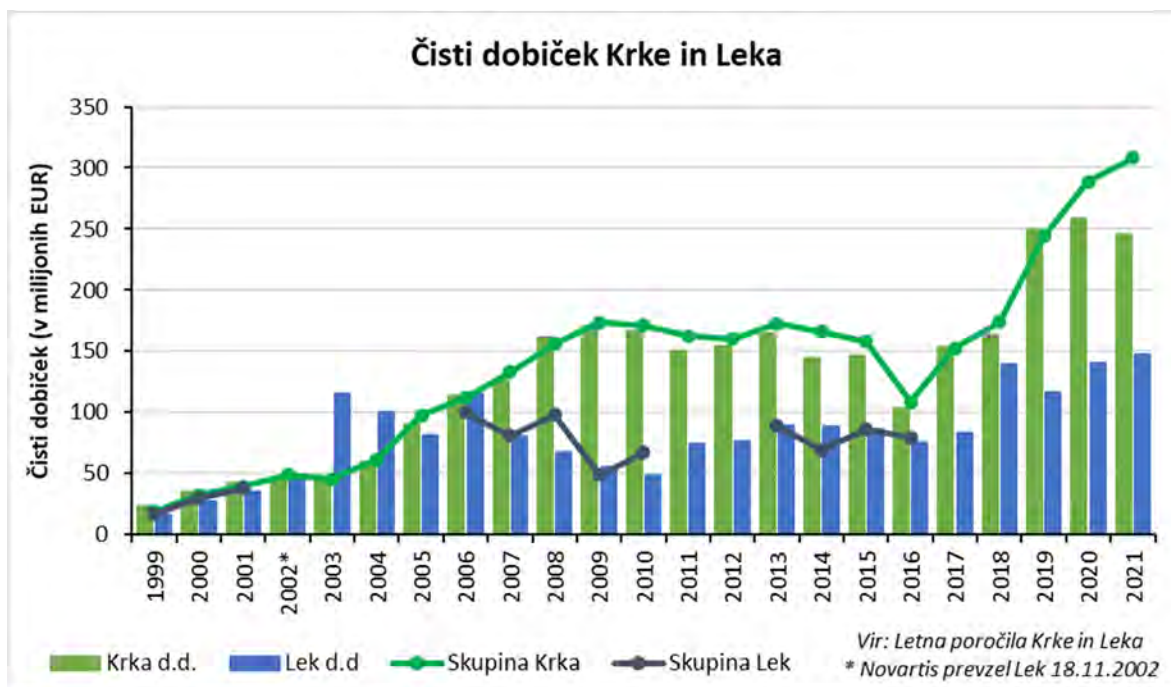
Lekova razvojna dejavnost poteka v treh razvojnih centrih:

- v globalnem razvojnem centru za izdelke in tehnologije,
- v globalnem razvojnem centru za učinkovine in zdravila ter
- v globalnem razvojnem centru za podobna biološka zdravila.

Lek je del Sandoza, generičnega dela švicarskega Novartisa. Novartis ga je prevzel v letu 2002 za 867 M€ in Lek je postal eno njegovih najboljših proizvodnih podjetij. Opustil pa je RRD in Lekove hčerinske družbe

v tujini prenesel na svojo centralo. Lek je začel zaostajati za Krko, s katero sta bila prej v vseh pogledih poravnana (**Graf 58**). Dobiček Leka je po prevzemu močno zrastel, vendar je začel po letu 2007 upadati. Krka je beležila stalne rasti v prodaji, dobičku, številu zaposlenih ipd., Lek pa ne. Ko smo objavili te rezultate, je Novartis začel spreminjati svoj poslovni model. Lek je postal vodilni Sandozov razvojni center in ena ključnih proizvodnih lokacij za tehnološko zahtevne projekte. S kompetentnostjo in z znanjem svojih zaposlenih so se umestili med najpomembnejše Sandozove globalne proizvodne centre za učinkovine in zdravila. Rezultate je dosegel s slovenskim vodstvom družbe.

Graf 58

Morda je Krka leta 2022 celo preseгла zastavljene cilje, saj je skupina v prvem četrtletju 2022 čisti dobiček povečala za tretjino, čeprav sta Rusija in Ukrajina med tremi najpomembnejšimi trgi farmacevta²⁴. Višji čisti dobiček je tudi posledica dogodkov, ki jih je sprožila vojna, saj se je zvišala cena energentov, kar je zvišalo vrednost ruskega rublja. Rubelj si je hitro opomogel in konec polletja celo dosegel najvišjo vrednost v letu 2014. Tako je Krka ustvarila velik del dobička v finančnem letu. V prvem polletju je Krka čisti dobiček povečala za tretjino, na 236,2 M€. Dobiček iz poslovanja je za 31 % manjši kot v istem obdobju lanskega leta in znaša 139,2 milijona evrov. To je posledica nabave zalog v Rusiji, saj je ruska tovarna povečala zaloge surovin, materiala, polizdelkov in tudi izdelkov, potrebnih za daljše obdobje nemotene poslovanja v Rusiji. Ob rezultatih, prilagojenih za nabavo surovin, je polletni dobiček iz poslovanja za 8 % višji kot v istem obdobju lanskega leta. Učinek zalog se bo uravnotežil do konca leta. Krka je ustvarila 123 M€ dobička iz financiranja, od tega je 116 M€ posledica tečajnih razlik, predvsem zaradi rasti vrednosti rublja. Krka letos načrtuje približno 300 M€ čistega dobička. Prezgodaj je še za zvišanje načrtov, saj so razmere na ključnih trgih zelo negotove. Krka je v prvem polletju prihodke od prodaje povečala za 6 %, na 853,4 M€. Najpomembnejše regije poslovanja Krke ostajajo Vzhodna Evropa, kar zajema tudi Ukrajino in Rusijo. Prihodki od prodaje iz tega območja so se povečali za 4 %, na 288 M€. Prodaja v evrih se je v Rusiji povečala za 3 %, prodaja v Ukrajini pa se je zmanjšala samo za 1 %. V podjetju se prilagajajo dnevnim razmeram na teh dveh trgih. V Zahodni Evropi se je prodaja povečala za 6 %, enako tudi v srednji Evropi, v jugovzhodni Evropi pa se je v prvem polletju povečala za 4 % v primerjavi z istim obdobjem lani. V Sloveniji in na trgih zunaj Evrope se je prodaja v prvem polletju povečala za 18 % v primerjavi z istim obdobjem lani. Krka je v prvem polletju prodala za 709 M€ zdravil na recept, kar je 3 % več kot v lanskem obdobju. Prodaja zdravil brez recepta se je povečala za 31 % in je dosegla 78 M€. Prodaja veterinarskih izdelkov se je povečala za 5 % in je dosegla 47 M€. Prihodki iz naslova Krkinih zdravilišč letos znašajo kar

²⁴ Karel Lipnik: Dolenjski farmacevt ob polletju s kar tretjino višjim dobičkom. Časopis delo 8. 7. 2022. <https://bit.ly/3xTuhXZ>

46 % več kot lani v istem obdobju in znašajo 19 M€. Tu je tudi posledica izhoda iz epidemije. Krkinci delničarji so dobili 5,63 € dividende. Število delničarjev se je letos povečalo za približno odstotek, pri čemer se povečuje število malih delničarjev iz Slovenije.

1.6 Finančni trgi

1.6.1 Zadolževanje

V Sloveniji je bila finančna in gospodarska kriza posebej močna, ker je bilo razmerje med dolgovi podjetij in lastniškimi kapitalom (finančni vzvod) izredno visoko. Kapitala v krizi ni treba izplačati, dolgove pa je bilo treba pospešeno vračati, zlasti tujim bankam. Zadolževanje podjetij, največ za namene lastniških prevzemov, se je izredno povečalo zlasti v obdobju 2005–2008, od 15 G€ (milijard evrov) na 40 G€ (**Graf 59**). Zasebni dolg se je v obdobju 2009–2016 spremenil v javni dolg kot v drugih državah, vendar s precejšnjim časovnim zamikom. Zato se je zasebni dolg zniževal, skupni dolg pa je ostajal enak in se je s sanacijo pretežno državnih bank celo povečal na 47 G€ v letu 2014. V letih 2016–2018 sta se zniževala tako javni kot tudi skupni dolg, zasebni dolg se je v teh letih bistveno znižal. Po letu 2019 pa se javni dolg spet povečuje, in to hitreje kot povprečje članic EU. V marcu leta 2022 je javni dolg dosegel 40,2 G€ ali 75 % BDP²⁵.

Od finančne krize dalje je bilo zadolževanje vlad (v oklepaju je povprečna obrestna mera) sledeče²⁶:

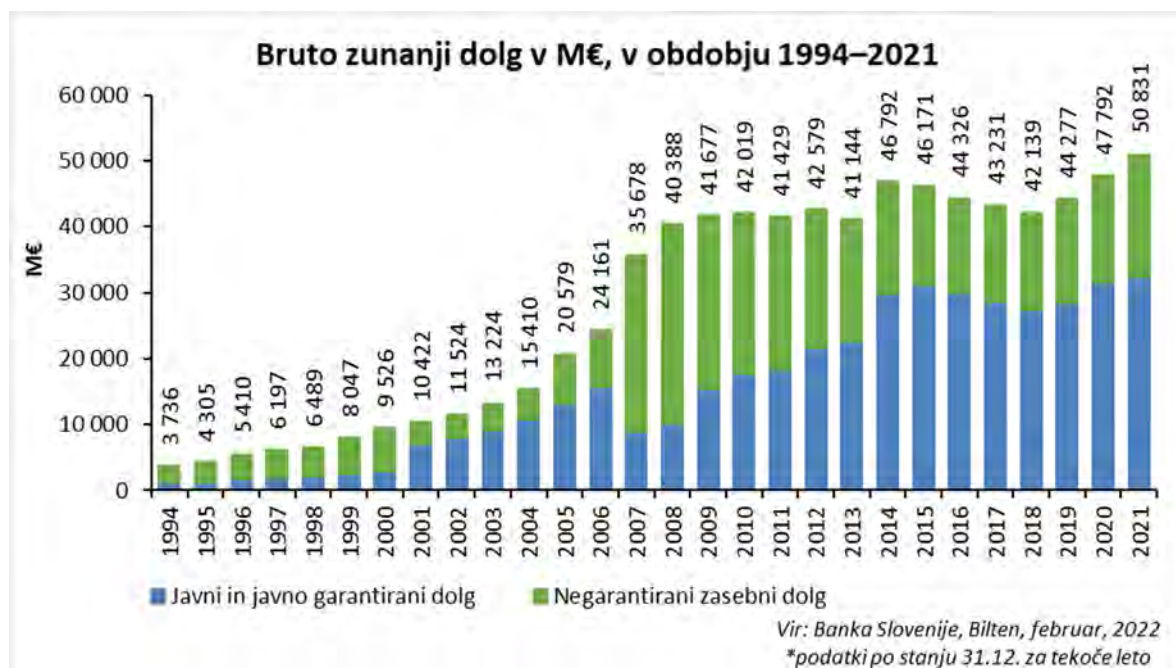
- 1,3 G€ (4,10 %): Janez Janša v letu 2008;
- 7,3 G€ (4,24 %): Borut Pahor (22. 11. 2008–9. 2. 2012);
- 2,2 G€ (4,61 %): Janez Janša (10. 2. 2012–20. 3. 2013);
- 8,6 G€ (3,59 %): Alenka Bratušek (21. 3. 2013–19. 9. 2014);
- 3,9 G€ (1,90 %): Miro Cerar (20. 9. 2014–13. 9. 2018);
- –0,2 G€ (0,50 %): Marjan Šarec (14. 9. 2018–13. 3. 2020);
- 6,6 G€ (0,18 %): Janez Janša (14. 3. 2020–3. 6. 2022).

Javni dolg ali dolg sektorja države zajema dolg centralne ravni države (državni proračun, državni skladi in druge enote centralne ravni države), lokalne ravni države (občin) in skladov socialne varnosti (zdravstvene in pokojninske blagajne). Javni dolg je v tem času zrasel od 8,9 G€ (22,8 % BDP) na 40,2 G€; sestavljata ga dolg države (73 % BDP) in dolg občin (2 % BDP). Obresti državnega dela dolga v letu 2022 so načrtovane v višini 683 M€, odplačilo glavnice dolga pa 1 426 M€. Vlade so v zadnjih letih najemale nove kredite po ugodni, celo negativni obrestni meri. 99,3 % dolga predstavlja zadolžitev z nespremenljivo obrestno mero in samo 0,7 % dolga predstavlja zadolžitev s spremenljivo obrestno mero. Samo 2,3 % dolga je v USD, vse drugo je v evrih, kar zmanjšuje devizno tveganje. Vendar se obrestna mera že zvišuje, skoči zlasti v krizah, ki se pojavljajo na vsakih nekaj let (npr. ruska invazija na Ukrajino leta 2022 je donos 10-letnih obveznic Slovenije povečala za 1,5 odstotne točke). Če gre za dolgoročne kredite, obrestna mera praviloma ni negativna. Ker se javni dolg v vsoti praviloma ne znižuje, je treba glavnico in obresti plačati z novim zadolževanjem po tekoči obrestni meri. Poleg tega prekomerno zadolževanje povzroča prekomerno trošenje in običajno tudi visoko inflacijo. Zato gre bolje tistim državam, ki imajo nižje dolgove.

²⁵ Vlada RS, Gov.si, Prva ocena realizacije državnega proračuna za leto 2021. Dostop 08-01-2022.
<https://rb.gy/ocndri>

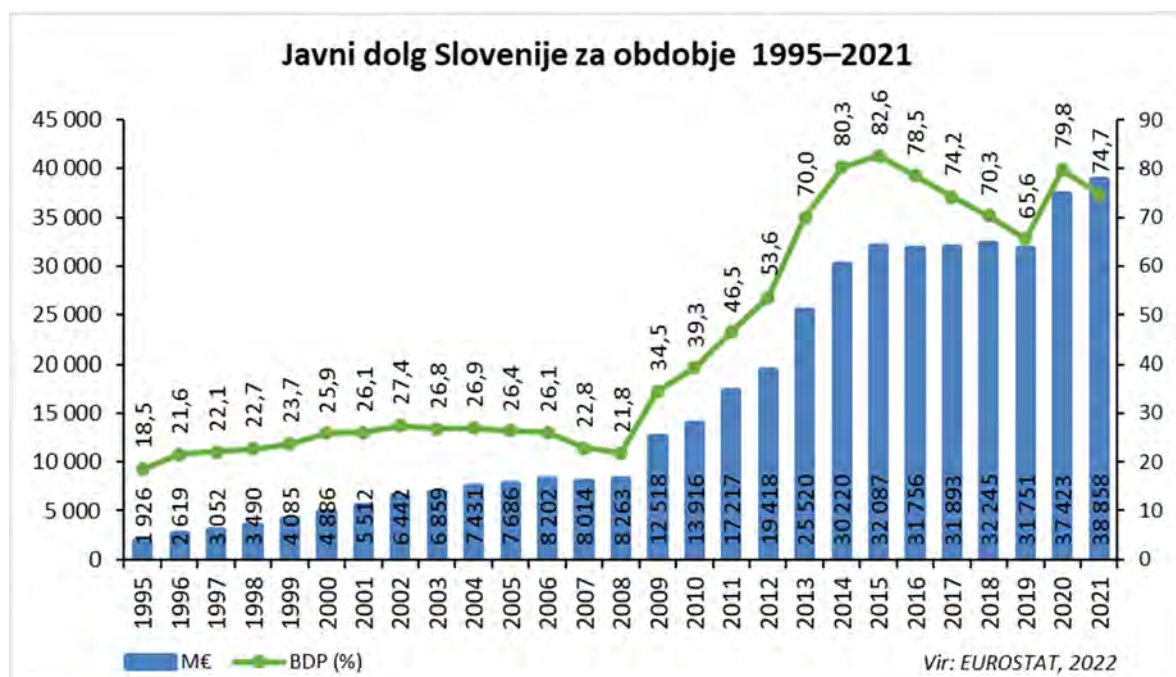
²⁶ Kocbek, D. Sedem vlad je vsakega državljana zadolžilo za 41 tisoč evrov, Večer v soboto, 11-13-2021.

Graf 59

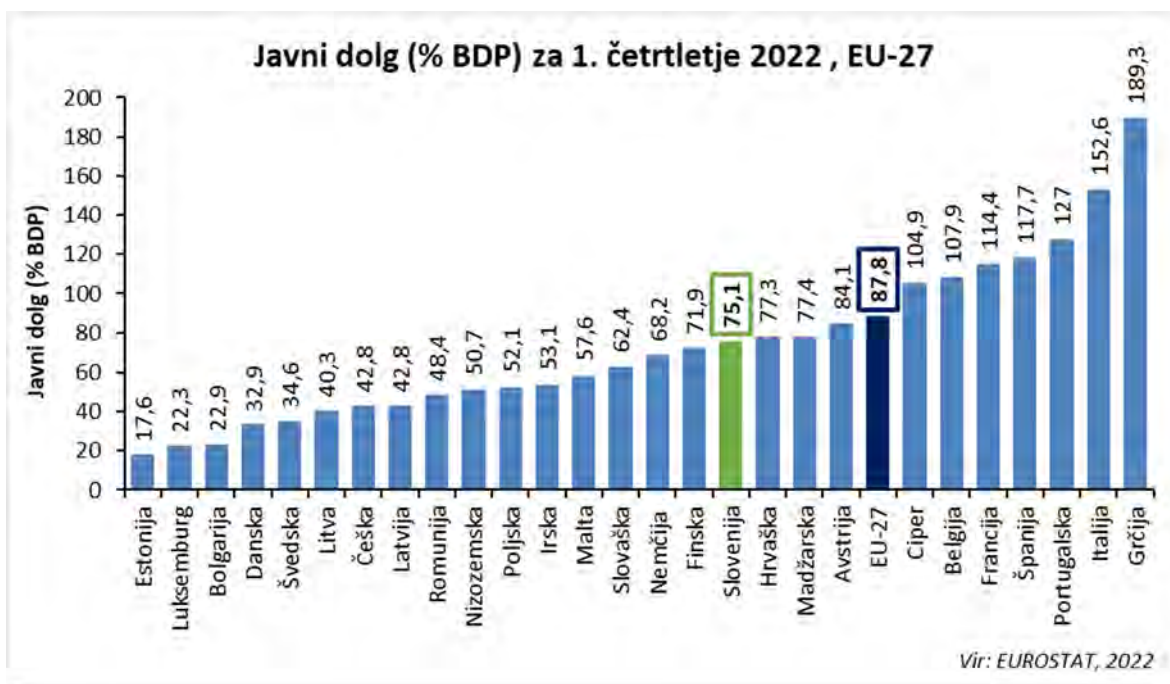
Celotni javni in javno garantirani dolg (zunanji in notranji), ki je bil leta 2008 le 21,8 % BDP, se je do leta 2016 povečal na 78,5 % BDP in je v tem obdobju zrastle od 8,3 G€ na 31,8 G€ in tu ostal vrsto let (**Graf 60**). Do leta 2019 je javni dolg zaradi rasti BDP padel na 65,6 % BDP, v letih 2020–2021 pa se je zaradi zdravstvene krize spet povečal na 38,9 G€.

Graf 60

Javni dolg je v 1. četrtletju 2022 dosegel 75,1 % BDP, medtem ko je bil v EU-27 že 87,8 % (**Graf 61**). Skoraj vse države članice EU so zvišale svoj povprečni javni dolg. Bolj zadolžene od nas so nekatere razvitejšje evropske države ter Hrvaška in Portugalska. Vse druge nove članice EU ter Nemčija, Nizozemska, Švedska in Danska so manj zadolžene od nas in imajo s tem boljše izhodišče za prihodnji razvoj. Najmanj zadolžene so Estonija (17,6 %), Luksemburg (22,3 %), Bolgarija (22,9 %) in Danska (32,9 %).

Graf 61

V 4. četrletju 2021²⁷ je država ustvarila 648 milijonov EUR, M€ (4,6 %) primanjkljaja. Konsolidirani bruto dolg države je znašal 38 858 M€ ali 74,7 % BDP, skupni prihodki države so znašali 6 069 M€. V primerjavi z istim obdobjem 2020 so bili višji za 682 M€ ali za 12,7 %. Prihodki iz socialnih prispevkov so bili višji za 159 M€ ali 7,5 %. Skupne prihodke so najbolj povečali višji davčni prihodki, ki so se dvignili za 445 M€ ali 17,9 %. Najbolj so narasli prihodki iz davkov na proizvodnjo in uvoz, ki so bili višji za 347 M€ ali za 22,3 %. Skupni izdatki države so v 4. četrletju 2021 znašali 6.717 M€. Konsolidirani bruto dolg države je konec 4. četrletja 2021 znašal 38 858 M€ ali 74,7 % BDP. V primerjavi s stanjem na koncu 3. četrletja 2021 je bil nižji za 1 277 M€. Znižal se je predvsem dolg iz naslova dolgoročnih in kratkoročnih dolžniških vrednostnih papirjev. Dolg države na centralni ravni je znašal 38 116 M€ ali 73,3 % BDP, na lokalni ravni pa 943 M€ ali 1,8 % BDP. Skladi socialne varnosti so bili na koncu 4. četrletja 2021 brez dolga. Javnofinančna gibanja v letu 2021²⁸ so bila zaznamovana z epidemijo Covida-19. Gospodarska aktivnost se je povečala in presegla predkrizno raven ter je bila med večjimi v EU. Skupni primanjkljaj države se je v letu 2021 znižal za 5,2 % BDP, brez upoštevanja učinka izdatkov za COVID ukrepe pa je znašal -0,7 % BDP. Bruto dolg države se je zmanjšal na 74,4 % BDP in je za okoli 10 % BDP presegal predkrizno raven.

V začetku leta 2022 se je država v tujini zadolžila za 1,75 G€ in izdala za 1,25 G€ novih štiriletnih obveznic in za 0,5 G€ 40-letnih obveznic²⁹. Skupno je država³⁰ v 1. četrletju 2022 ustvarila primanjkljaj v višini 405 M€ (3,1 % BDP). Skupni prihodki države so znašali 5 650 M€, skupni izdatki pa so znašali 6055 M€. Konsolidirani bruto dolg države je konec 1. četrletja 2022 znašal 40 225 M€ ali 75,1 % BDP. V primerjavi z istim obdobjem lani je bil višji za 1 367 M€. Zvišal se je predvsem dolg iz naslova dolgoročnih dolžniških vrednostnih papirjev. Dolg države na centralni ravni je znašal 39 486 M€ ali 73,7 % BDP, na lokalni ravni pa 934 M€ ali 1,7 % BDP. Skladi socialne varnosti so bili na koncu 1. letošnjega četrletja brez dolga.

V prvem polletju 2022 so se **prihodki** državnega proračuna povečali na 6,3 G€, kar je približno 1 G€ ali 18 % več kot v istem obdobju leta 2021³¹. K rasti so največ prispevali višji prihodki od davkov (884 M€ ali 10,8 %). Kapitalski prihodki (dividende od državnih podjetij) so bile višje za 35 M€ ali 55,8 %. **Odhodki** državnega proračuna so v prvem polletju 2022 znašali 6,5 G€, kar je 850 M€ ali 11,6 % manj kot v prvem polletju leta 2021.

²⁷ Država poslovala s primanjkljajem, SURS. Dostop 18-07-2022. <https://rb.gy/afj4if>

²⁸ Ocena skladnosti izvršenih proračunov sektorja država s fiskalnimi pravili v letu 2021, Junij 2022. <https://rb.gy/mdzlpq>

²⁹ Karel Lipnik: Država se je zadolžila za 1,75 milijarde evrov. Časopis Delo 5. 1. 2022. <https://rb.gy/sierkc>

³⁰ Država poslovala s primanjkljajem, SURS. Dostop 18-07-2022. <https://rb.gy/ne7woa>

³¹ Ministrstvo za finance, Javnofinančna gibanja, julij 2022. Dostop 11-08-2022. <https://bit.ly/3qzKn55>

Znižali so se predvsem transferji zaradi protikoronskih ukrepov. Odhodki za investicije so se povečali za 96 M€ ali 29,3 %. **Primanjkljaj** državnega proračuna je v prvem polletju 2022 znašal 125 M€, lani v istem obdobju je bil 1,9 G€. **Dolg proračuna** je 30. 6. 2022 znašal okoli 37,8 M€, dolg občin pa okoli 1,2 G€ (ocena).

Občine so imele v prvih 6 mesecih 2022 za 1,2 G€ proračunskih prihodkov, 11,6 % več kot leto prej. Od tega je bilo 43,4 % več transfernih prihodkov – trikrat več so prejele za investicije. Znesek sredstev za udeležbe pri dobičku in dohodkov iz premoženja je večji za tretjino. Odhodkov je bilo v istem obdobju za 1,17 G€ ali 18,7 % več; investicijski odhodki za rekonstrukcije in adaptacije so bili za 55,2 % večji.

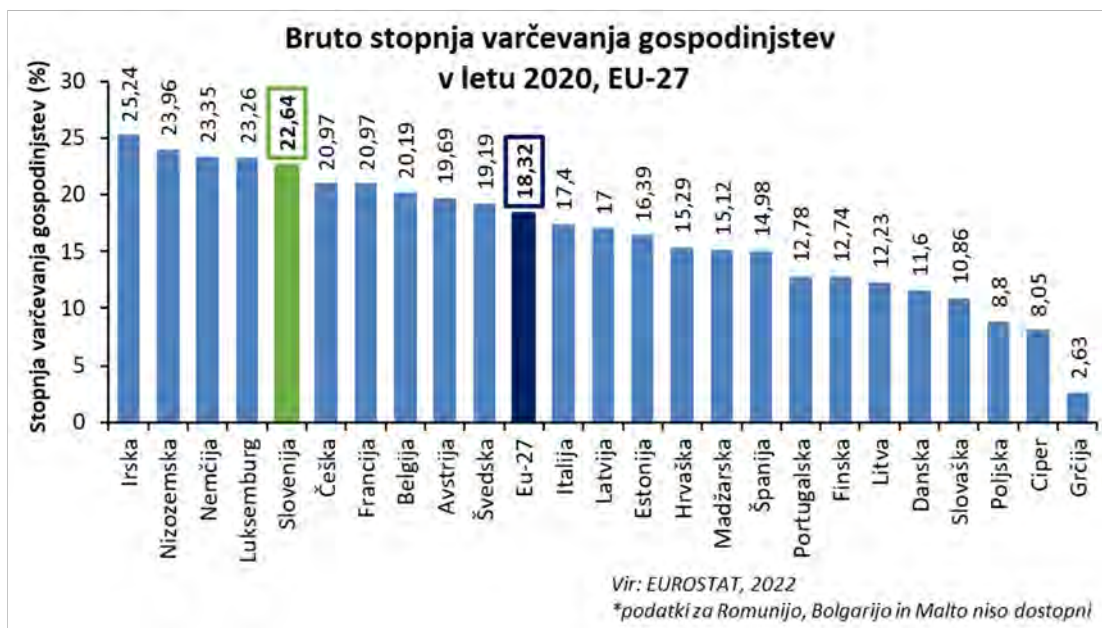
Javna pokojninska blagajna (**ZPIZ**) je v prvem polletju 2022 dobila nakazanih 3,5 G€, kar je 7,9 % več kot v istem obdobju leto prej. Izplačala je za 2,8 G€ pokojnin ali 222 M€ več zaradi januarske uskladitve pokojnin za +4,4 %. Javna zdravstvena blagajna (**ZZZS**) je imela 1,8 G€ prihodkov, kar je 70 M€ ali 3,8 % manj (zmanjšanje prihodkov iz proračuna); prispevkov zaposlenih in delodajalcev je bilo 1,5 % G€ ali 5,7 % več kot pred letom dni. Odhodki ZZZS so znašali 1,99 G€, kar je 13,6 % več kot v prvem polletju 2021. Za 102 M€ so se povečale bolezni (skrajšanje bolezni, ki jih plačujejo delodajalci, od 30 na 20 dni), za 11,7 % (na 185 M€) so se povečali izdatki za zdravila, cepiva in medicinske pripomočke.

1.6.2 Varčevanje gospodinjstev

Varčevanje gospodinjstev je v Sloveniji sorazmerno visoko³² (**Graf 62**). 31. oktober je svetovni dan varčevanja, katerega namen je promocija varčevanja in ozaveščanje javnosti o pomembnosti varčevanja za sodobna gospodarstva in za posameznike. Razpoložljivi dohodek gospodinjstev, ki ga gospodinjstva ne porabijo za nakup trajnih in potrošnih dobrin ter storitev, predstavlja varčevanje gospodinjstev. Povedano drugače – prihranek gospodinjstev je razpoložljivi dohodek gospodinjstev, zmanjšan za končno potrošnjo. Pogosti motivi za varčevanje po ugotovitvah Evropske centralne banke so: zagotavljanje sredstev za nepričakovane dogodke (kot je bil npr. izbruh pandemije), zagotavljanje dohodka ob upokojitvi, zagotavljanje sredstev za večje nakupe (npr. za dodatna stanovanja, pohištvo, vozila) ter varčevanje za potovanja (dopust), izobraževanja in finančno podporo otrokom ali vnukom.

V letu 2020 smo se po bruto stopnji varčevanja gospodinjstev uvrstili na **5.** mesto med evropskimi državami. Pred nami so Nizozemska (23,96 %), Nemčija (23,35 %) in Luksemburg (23,26 %), za nami pa se je uvrstila Češka (20,97 %). Nižjo bruto stopnjo varčevanja, kot je povprečje EU-27 (18,32 %), imajo tudi gospodinjstva v Latviji (17 %), Estoniji (16,39 %) in na Hrvaškem (15,29 %).

Graf 62

³² Stopnja varčevanja gospodinjstev v Sloveniji je bila v letu 2020 najvišja doslej. Dostop 05-06-2022.

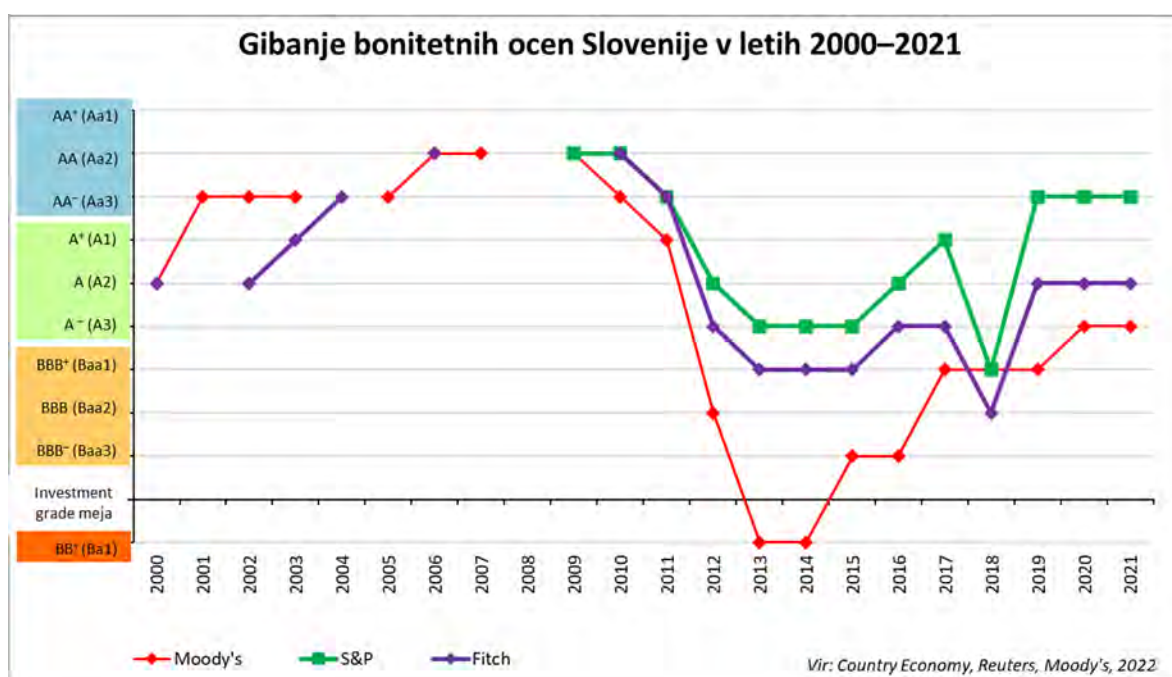
<https://rb.gv/docrvk>

Slovenska gospodinjstva so s 13,3 % prihranki od osebnega dohodka med najvarčnejšimi v EU, za Švedsko (17,9 %), Nemčijo (18,4 %), Nizozemsko (17,7 %), Francijo (14,6 %), Estonija 13,5 % itd., smo znatno nad povprečjem EU (10,7 %)³³.

1.6.3 Bonitetne ocene Slovenije

Bonitetne ocene Slovenije so padale s krizo od leta 2009, zlasti v letih 2011–2013, ko so pribitki na državne obveznice strahovito narasli. Po koncu krize in sanaciji bank so se leta 2015 ocene začele izboljševati (**Graf 63**). Po Moody's 2019 je imela Estonija boniteto A1, Slovaška in Poljska A2, Češka, Latvija in Litva pa A3. Vse so bile ocenjene bolje od Slovenije, ki je imela oceno Baa1, leta 2020 pa je dobila oceno A3. Po S&P 2019 je Slovenija skupaj s Češko in Estonijo najvišje ocenjena (AA-) med novimi članicami EU. Po Fitchu 2019 sta najbolje ocenjeni Estonija in Češka (AA-), Slovaška (A+) in nato Slovenija (A). Vse druge nove članice in Portugalska so slabše ocenjene pri vseh treh agencijah.

Graf 63

Skladno z bonitetnimi ocenami nihajo tudi obrestne mere na državne obveznice oziroma pribitki na nemške obveznice. Pribitki so začeli naraščati sredi leta 2011 in so od prve polovice leta 2012 do sredine leta 2013 nihali okoli 5 % nad nemškimi, celo bistveno nad pribitki držav PIIGS (Portugalska, Irska, Italija, Grčija, Španija). Pribitki so začeli upadati že pred sanacijo bank. Gibanje je bilo ugodno tudi za naše banke in podjetja. Ugodno je vplivalo tudi na proračunska sredstva za plačila obresti, ki so v letu 2014 znašala 1 083 M€ (milijonov evrov) in so za leto 2022 načrtovana v višini 696 M€ (pred krizo so bila okoli 300 M€).

Slovenija je izdala t. i. trajnostne obveznice, s čimer se je vrnila k namenskem zadolževanju. Sanacije bank in krize so Sloveniji odnesle bogastvo³⁴. Za dve sanaciji bančnega sistema se je država skupaj zadolžila za 6,5 milijarde evrov in dolg preložila na prihodnje generacije, ko bo država namesto financiranja socialne varnosti, infrastrukture in drugih javnih storitev s pobranimi davki vračala dolg pretežno tujim investitorjem. Še večji dolg je nastal leta 2022 ob covidni krizi, vendar je bil pametneje usmerjen v pomoč podjetjem in manj pametno nekaterim skupinam posameznikov, zlasti pred volitvami.

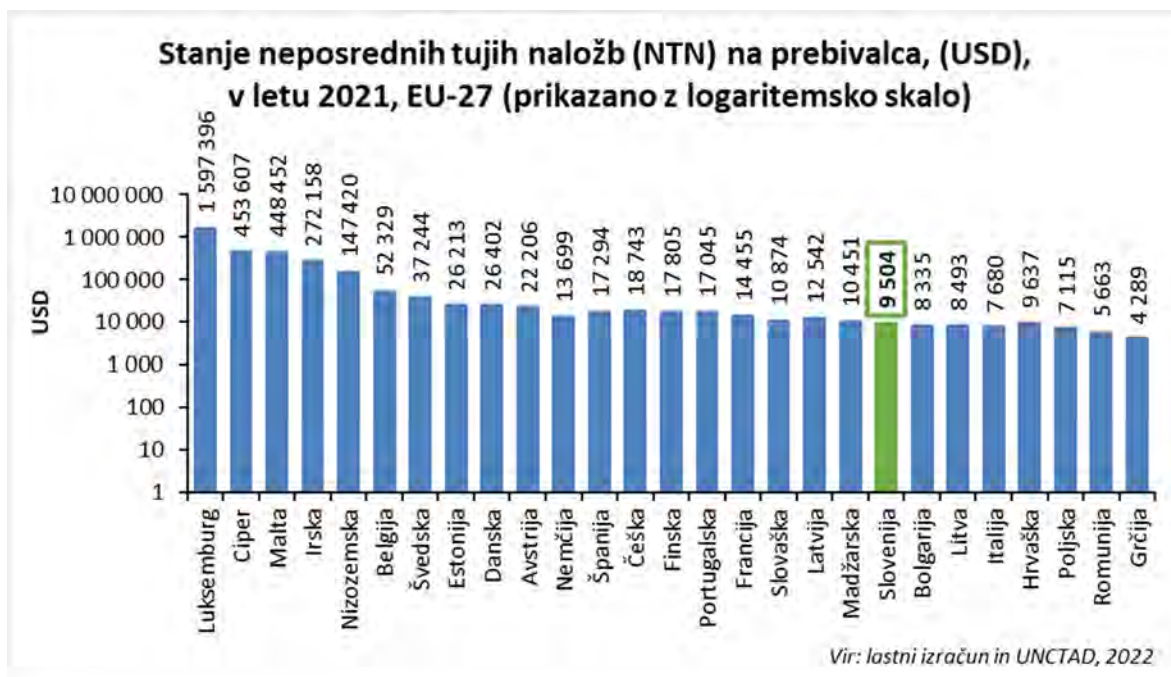
³³ Eurostat, Gross saving rate for households, 2019. Dostop 13-09-2021. <https://rb.gy/9am68d>

³⁴ Delo: Sanacije bank in krize so Sloveniji odnesle bogastvo, 3. 7. 2021

1.6.4 Neposredne tuje naložbe

Pritok zunanjih virov kapitala – neposrednih tujih naložb (NTN, s tujko FDI– Foreign direct investment) upada. Stanje NTN na prebivalca je v letu 2021 znašalo 9 504 USD, kar Slovenijo uvršča na rep držav EU (**Graf 64**). Vodilne so najbolj razvite države EU, med novimi članicami so najvišje Estonija z 2,8-kratnikom NTN Slovenije ter Češka in Portugalska z 1,9-kratnikom. Pred nami so še Slovaška, Latvija in Madžarska, tik za nami pa Bolgarija, Litva, Italija in Hrvaška. Na dnu lestvice so Poljska, Romunija in Grčija.

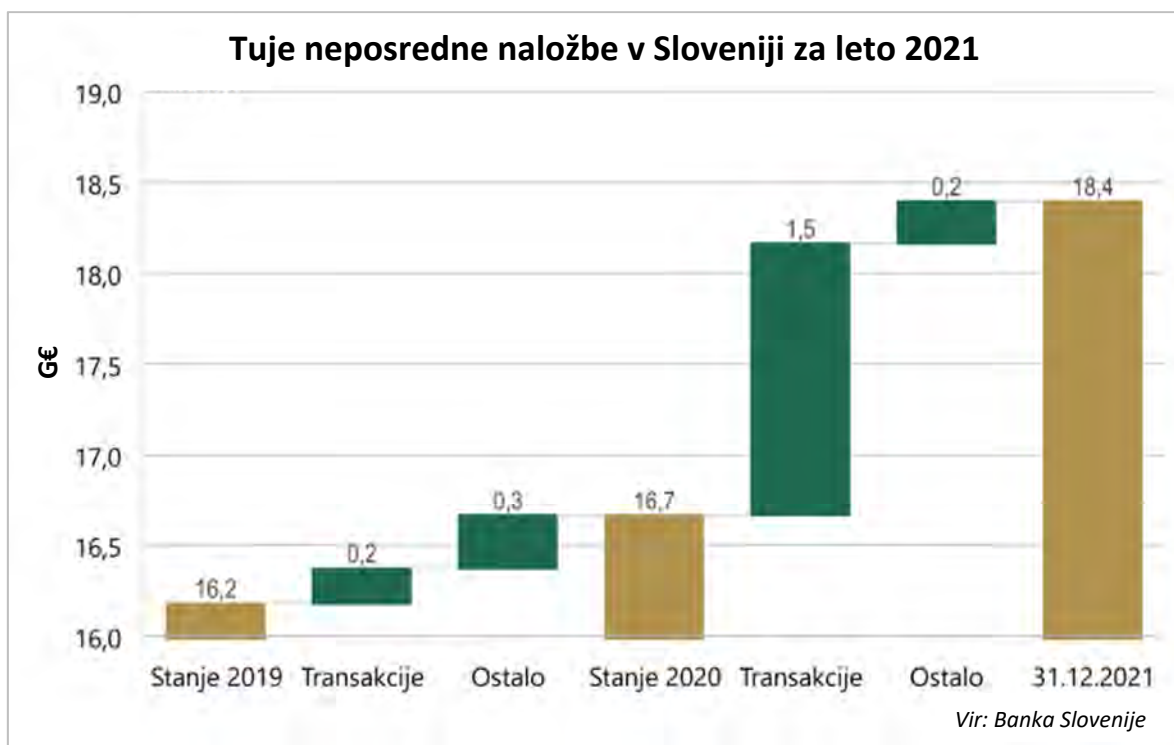
Graf 64

Vrednost neposrednih tujih naložb (NTN) v Sloveniji je konec leta 2021 znašala 18,4 G€, kar je za 1,7 G€ (10,4 %) več kot konec leta 2020³⁵. K povečanju so največ prispevale transakcije povečanja neto dolga do tujih lastnikov (0,7 G€), reinvestirani dobički (0,5 G€) in transakcije lastniškega kapitala (0,2 G€) (**Graf 65**).

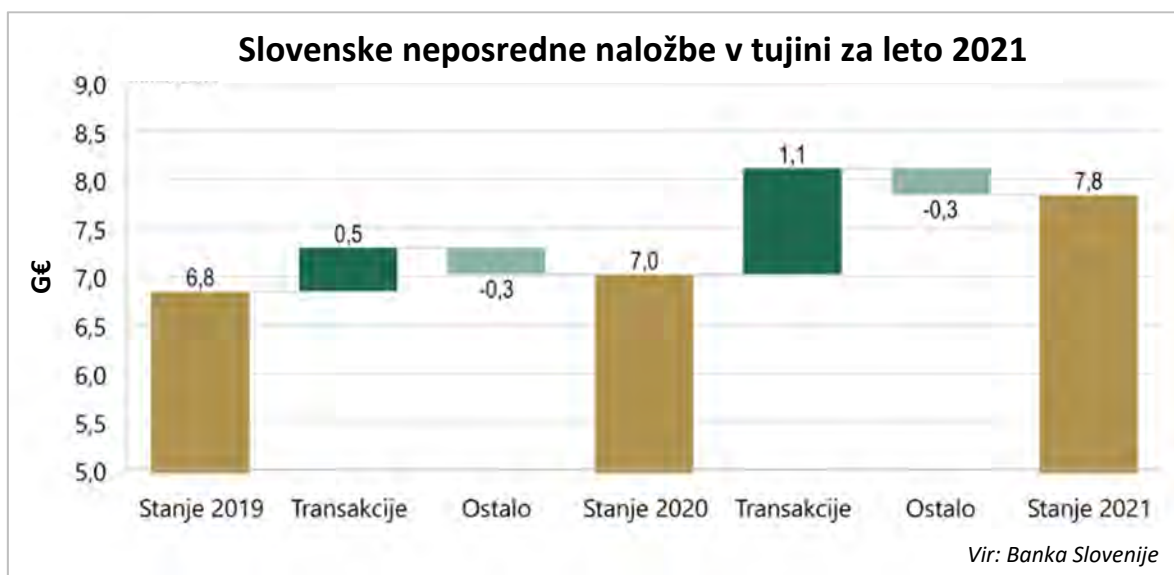
³⁵ Banka Slovenije, Neposredne naložbe 2021 - prva objava. Dostop 30-07-2022. <https://rb.gy/kifpso>

Graf 65

Neposredne naložbe Slovenije v tujini so konec leta 2021 znašale 7,8 GEUR in so se glede na preteklo leto povečale za 0,8 GEUR (11,8 %). V letu 2021 je bilo 1,1 GEUR transakcije povečanja, večinoma v obliki lastniškega kapitala (0,5 GEUR, od tega slaba petina v obliki nepremičnin) in reinvestiranih dobičkov (0,3 GEUR) ter neto dolga do slovenskih lastnikov (0,3 GEUR) (**Graf 66**).

Graf 66

1.6.5 Razvoj finančnega trga

Slovenski borzni indeks SBITOP je ob pojavu koronavirusa doživel marca 2020 velik padec – od 970 na 686 točk 23. 3. 2020. Naslednji val je imel majhen in kratkotrajen vpliv. Indeks je počasi rasel in v letu 2021 z 29,5 % rasti skupaj z Nasdaq in S&P 500 presegel rast svetovnih indeksov Dow Jones in DAX. Konec leta je dosegel vrednost 1 259 točk, najvišjo vrednost po poku borznega balona leta 2007. Glede na raven 1. januarja leta 2005 je v 16 letih zrasel za tretjino (34 %). Medtem sta npr. ameriški indeks delnic S&P 500

za 500 najboljših podjetij in nemški DAX že dosegla 3-kratnik vrednosti iz leta 2005 (**Graf 67**). Če v SBITOP vključimo dividende, ki so bile nad povprečji pri drugih indeksih, dobimo v obdobju 2005–2021 skoraj 150 % donosnost.

Graf 67

Letni promet na Ljubljanski borzi je leta 2005 znašal 1 840 M€, leta 2022 pa le 431 M€; število vrednostnih papirjev se je v tem obdobju znižalo od 240 na 67, kar je 3 več kot leta 2020. Tržna kapitalizacija vseh delnic je konec leta 2022 znašala 7,6 G€. Samo dve borzni družbi sta predstavljali 61 % prometa – 44,4 % delnice Krke in 16,4 % NLB. Izdana je bila ena nova delnica, 3 obveznice, 7 zakladnih menic in 1 komercialni zapis, v skupni vrednosti 1,9 M€ (leta 2021 je bila številka veliko večja – 5,4 G€). Tržna kapitalizacija obveznic znaša 44,4 G€, kar je 0,5 % več kot konec leta 2021 – prevladujejo obveznice Republike Slovenije. Na hrvaški, češki in slovaški borzi so pokojninski skladi eni močnejših igralcev; Hrvati imajo v pokojninskih skladih 15 G€, mi pa le 4,2 G€, enako kot konec leta 2021. Naša država je sklade uničevala, od Proficie Dadas preko Zvonov, NFD idr. do delnic bank. Naši skladi ne smejo kupovati delnic slovenskih podjetij, Hrvati jih na veliko kupujejo. V vzajemnih skladih smo junija 2022 imeli 3,9 G€, vendar se naložbe v delnice in obveznice domačih izdajateljev znižujejo in znašajo skupno le 2,9 % vseh sredstev, ostala so naložena v tujini, kjer ustvarjajo nova delovna mesta in višjo dodano vrednost.

Tudi Janševa vlada ni pomagala vzpostaviti zaupanja prebivalstva v domači borzni trg, vzajemne in pokojninske sklade. Poslanec SDS Jože Tanko je maja 2019 v Državnem zboru vložil predlog zakona o izplačilu sredstev nepoučenim imetnikom podrejenih obveznic in malim delničarjem bank, razlaščenim ob sanaciji bank v letih 2013 in 2014, vendar ga je 10 dni po odstopu Šarčeve vlade, 6. 2. 2020 umaknil iz postopka, čeprav je prav prva Janševa vlada leta 2007 prodala NKBM sto tisoč malim vlagateljem in s prodajo podržavljenih podjetij povzročila velik zasebni dolg (10 G€), posledično krizo bank in prenos tega zasebnega dolga v javni dolg.

Sanacija 6 bank je državo stala 3,4 G€. Pri tem je bilo razlaščenih 101 308 delničarjev (96 769 iz NKBM, 1992 iz NLB, 1057 iz Abanka, 684 iz Banka Celje, 751 iz Probanka in 55 iz Factor banka) za 588 M€, 1645

imetnikov podrejenih obveznic (597 M€) ter več kot 500 000 državljanov, ki varčujejo v pokojninskih družbah, družbah za upravljanje in zavarovalnicah – skupaj torej skoraj tretjina vsega prebivalstva!

Zakon o sodnem varstvu vlagateljev, razlaščenih v letih 2013 in 2014, še ni operativen. Evropsko sodišče za človekove pravice je septembra 2021 zahtevalo od države, da to uredi brez nadaljnjih nepotrebnih zamud. Banka Slovenije, ki je na Ustavnem sodišču zaustavila uveljavitev zakona, je po analizi skupine pravnih strokovnjakov predlagala sklenitev dogovora med državo in razlaščenci – povrnitveno shemo, ki bi se financirala iz proračuna (kamor je šla kupnina za delnice NKBM); bila naj bi edina pravno dovolj sprejemljiva, pregledna, dosledna in učinkovita. Vendar se doslej še ni zgodilo nič.

Ameriški sklad Apollo in Evropska banka za obnovo in razvoj (EBRD) sta maja 2021 prodala v NKBM združene banke za 990 M€, s čistim dobičkom 740 M€. Država je leta 2013 v NKBM vložila 970 M€ (aprila 100 M€ in decembra 870 M€) in jo leta prodala za 250 M€, s 720 M€ izgube. Vendar je država junija 2019 preko SDH-ja prodala NKBM (tj. Apollu in EBRD) Abanko za 511 M€ (444 M€ kupnine in 67 M€ že izplačanih dividend v letu 2018). Delničarji NKBM so od nakupa izgubili 588 M€ (+ obresti – dividende), vlagatelji v Celjsko banko pa 92 M€.

Prebivalstvo ima v bankah 25 G€ depozitov, gospodarstvo še 8 G€, vse brez obresti ali celo s plačilom ležarine, borza pa je skromna. Banke v tuji lasti so v letu 2020 kljub krizi ustvarile 597 M€ dobička pred davki, 24,6 % manj kot v letu 2019. V letu 2021 so imele 564,7 M€ dobička pred obdavčitvijo, kar je le 5 % manj kot v letu 2020, ko je prišlo do dodatnega pozitivnega učinka zaradi združitve NKBM z Abanko. Večina teh dobičkov gre v tujino; v davčni oazi Luksemburg in Amsterdam gre tudi večina davkov na ta dobiček. Slovenci tako vse bolj postajamo 'narod hlapcev'. V kapitalizmu brez trga kapitala ni gospodarske suverenosti, brez nje ni politične (kar že dobro čutimo) in tudi ne kulturne suverenosti (vključno z jezikovno).

1.6.6 Ali potrebujemo podjetno državo tudi na finančnem področju?³⁶

Kako krotiti krize in obenem zagotavljati solidno gospodarsko rast, nam kažejo Kitajska in nekatere druge hitro rastoče azijske države. Tam ima država še vedno ključni nadzor nad finančnim sektorjem, preko katerega z izdatnim finančnim vzpodbujanjem investicijske porabe in tehnološkega razvoja blaži konjunkturne cikle in zagotavlja konstantno rast BDP preko 6 % letno. Tako je na Kitajskem letna vrednost investicij kot delež BDP med 40 % in 50 %, pri nas le skromnih 20 %. Lahko rečemo, da se Kitajska (pa tudi Koreja, Singapur in drugi) bori proti krizam z uspešno razvojno politiko in ne z varčevanjem, kot se to pretežno počnemo v EU.

Ker se bo bodoča kriza, tako kot prejšnja, pokazala najprej v finančnem sektorju, ga je treba načeloma krepiti. To je v glavnem že storjeno, ponekod, kot pri saniranih bankah, v proračunski likvidnostni rezervi in v obsegu sredstev BS, celo preobilno v primerjavi z drugimi državami evro-sistema. Nadalje je potrebno vpeljati mehanizme, ki bodo omogočili državi večji nadzor in usmerjanje konkretnih aktivnosti na tem področju, predvsem pa zato, da preprečimo plenjenje našega premoženja s strani raznih špekulantov, kot se je to dogajalo ob bančni sanaciji. Zaradi vloge finančnega sektorja kot prvega amortizerja škodljivih vplivov krize, ima ta sektor strateški pomen za državo, zato bi ga morali v Strategiji upravljanja državnih kapitalskih naložb tako opredeliti. Posledično ne bi smeli nadaljevati z razprodajami državnih deležev v finančnih družbah, ampak jih zadržati na nivoju najmanj 51 % lastništva. Ob tem je treba zagotoviti kvalitetno korporativno upravljanje s širšim sodelovanjem strokovnjakov izven politike, tako da državno premoženje ne bo le plen trenutnih oblastnikov in z njimi povezanih špekulantov, kar se pri nas pogosto dogaja.

Nadalje je potrebno krepiti kapitalske naložbe države na dolgi rok preko močnega Demografskega rezervnega sklada, kamor bi uvrstili poleg portfeljskih tudi večino državnih strateških naložb, predvsem tistih v finančnem sektorju. Ta sklad bi sicer imel osnovni namen blažiti finančne probleme starajoče se družbe, vendar bi v času krize lahko služil tudi kot dodatna finančna rezerva.

³⁶ Mag. Drago Babič, osebni prispevek

Ob povečevanju domače akumulacije in ustvarjanju presežkov proračuna v dobrih letih (kot se je dogajalo v letih 2018 in 2019) je potrebno okrepiti investicijsko dejavnost države na infrastrukturnem in energetskem področju tako, da bo dosegla vsaj 3 % BDP. Te investicije bodo financirane pretežno preko lastne dejavnosti in delno iz proračuna, zato bodo na teh področjih oblikovani posebni investicijski skladi. Na področju prometne infrastrukture bo jedro sklada predstavljal DARS, ki ima veliko lastne akumulacije. Na področju energetike, ki jo čaka veliko prestrukturiranje zaradi imperativa zmanjševanja izpustov toplogrednih plinov z zmanjševanjem uporabe fosilnih goriv in obenem povečevanja porabe električne energije, bodo potrebne velike investicije. Te bo zmogla le skupna organiziranost elektroenergetike, podprta z močnim investicijskim skladom, ki bi se napajal z lastno akumulacijo uspešnega dela elektroenergetike in z okolje-varstvenimi dajatvami, kot je taksa na CO₂ in podobnimi. Za financiranje investicij v energetiko in infrastrukturo bi preko izdajanja infrastrukturnih obveznic koristili tudi denar prebivalcev, ki sedaj leži neizkoriščen na vpoglednih bančnih računih. Tako bi tudi vzpodbudili domači finančni trg, ki je ob sanaciji bank praktično zamrl.

Okrepiti bo treba stanovanjsko izgradnjo s krepitvijo Republiškega in drugih stanovanjskih skladov, ki bi naj z državno podporo v obliki garancij za dolgoročne kredite, zgradili letno 1 000 stanovanj.

Investicije v stanovanja, infrastrukturo in energetiko bodo imele dodaten pomen kot blažilci gospodarskih ciklusov. Dinamiko investicij bomo v primeru zmanjšanja konjunktura v izvozu pospešili in s povečanim domačim trošenjem pomagali premoščati gospodarske zastoje. Zato bo treba pripravljati investicijske projekte na zalogo, za kar pa bo treba precej izboljšati učinkovitost delovanja vladnih služb na Ministrstvu za infrastrukturo. Dosedanje negativne izkušnje s pripravami na izgradnjo 2. tira to zahtevajo, tudi ugotovitve mednarodne agencije Transparency International, ki ugotavlja, da je pri nas veliko korupcije pri javnih naročilih, to potrjujejo. Ustanoviti bo treba računalniško podprto projektno pisarno, ki bo omogočala pravočasno in pregledno pripravo, spremljanje in izvajanje posameznih projektov.

Poseben poudarek bo potrebno dati izboljševanju konkurenčnosti izvoznega gospodarstva, kar bo dolgoročno, predvsem pa v kriznih situacijah, najbolje ohranjalo gospodarsko dinamiko in nam zagotovilo, da s pospešenim razvojem v 12–15 letih dosežemo povprečno stopnjo razvitosti EU, merjeno v BDP na prebivalca. Da bi to dosegli, moramo zagotavljati za 2,5 % višjo gospodarsko rast od povprečja EU, kar nam je zadnji dve leti uspevalo. Zato bomo povečali državno in podjetniško financiranje znanosti in raziskav, tako da bodo v treh letih državna sredstva za ta namen dosegla 1 %, podjetniška pa 2 % BDP. Za učinkovitejši prenos znanstvenih dosežkov v tržno uporabne inovacije bomo oblikovali Tehnološki sklad, ki bo s povratnimi sredstvi, predvsem v obliki kapitalskih vložkov v nove visokotehnološke družbe premoščal najbolj občutljivi del tega prenosa, to je prehod preko inovacijske »dolne smrti«.

1.7 Primerjalne analize mednarodne konkurenčnosti

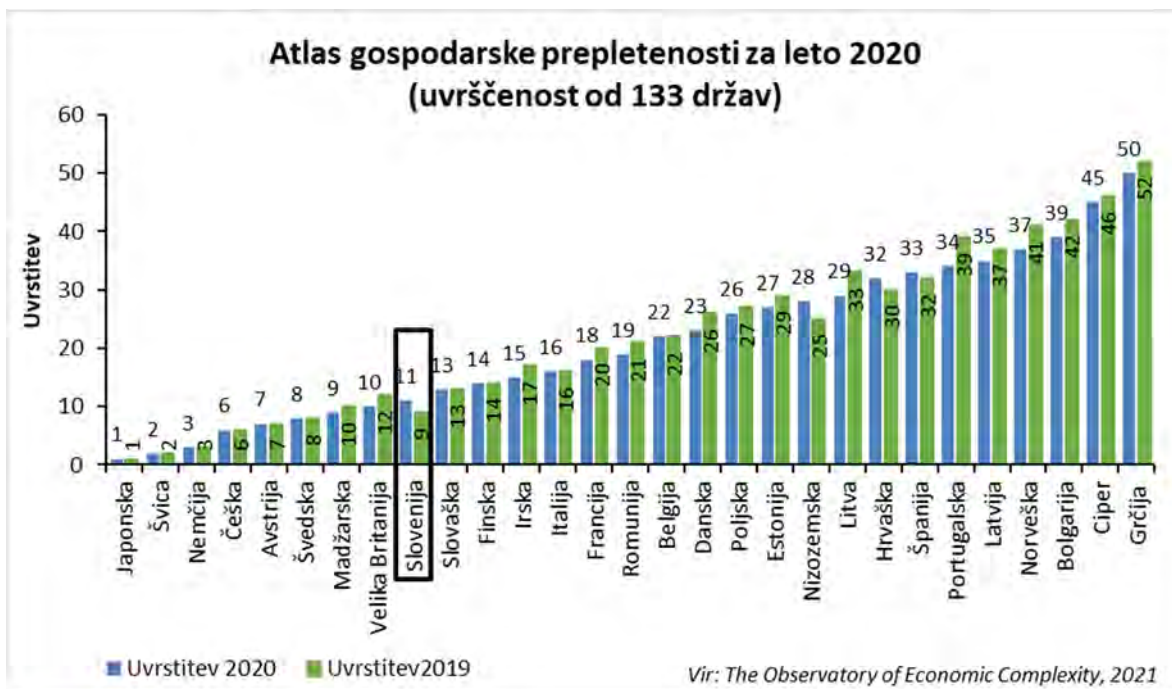
1.7.1 Atlas gospodarske prepletenosti, Harvard

Lestvica **ekonomske kompleksnosti** oz. gospodarske prepletenosti temelji na metodologiji, ki jo uporablja veda o kompleksnosti in omrežjih; pogosta je predvsem v matematiki in naravoslovju ter tudi v družboslovju in ekonomiji (The Atlas of Economic Complexity³⁷). Bolj znane lestvice konkurenčnosti (WEF, IMD ipd.) upoštevajo predvsem BDP in opisujejo, kako delujejo državne institucije (npr. kako hitro lahko podjetnik odpre novo podjetje ali iztoži neplačane račune). Izpuščajo pa ključen podatek, kaj je neko gospodarstvo sposobno izvesti in na katerih področjih je sploh sposobno inovirati. Ključno je produktivno znanje, neposredno in posredno, do katerega pridemo predvsem z delovnimi izkušnjami in je težko prenosljivo. Pridobljene veščine in raznolikost specialnih znanj družbe kombinirajo z delitvijo dela tako, da proizvedejo nove, različne, pametnejše in boljše izdelke. Kompleksna gospodarstva prepleta veliko ustreznega znanja, ki preko obsežnih omrežij ljudi ustvarja raznoliko mešanico intelektualno intenzivnih proizvodov.

³⁷ The Observatory of Economic Complexity, Economic Complexity Rankings, 2019. Dostop 10-04-2021. <https://rb.gy/8ebu2l>

Lestvico ekonomske prepletenosti (kompleksnosti)²¹ so razvili znanstveniki iz Harvarda in MIT ter temelji na deležu in sestavi izvoza, predvidenih novih industrijah in rasti BDP. Slovenija zaseda leta 2020 visoko **11.** mesto od 133 uvrščenih držav (leta 2019 je bila tudi 11., leta 2018 pa 10.) (**Graf 68**). Na prvih treh mestih so Japonska, Švica in Nemčija. Od novih držav EU se je pred Slovenijo uvrstila Češka (6.). Za nami so med drugimi tudi Finska, Danska in Nizozemska.

Graf 68

Atlas gospodarske prepletenosti za Slovenijo v obdobju 2000–2019 (**Graf 69**) nas je v letu 2000 uvrščal na 14. mesto. Do leta 2004 smo napredovali na 10. mesto, kjer smo bili tudi leta 2016. V letu 2019 smo dosegli 9. mesto, leta 2020 smo spet nazadovali na 11. mesto.

Graf 69

1.7.2 Svetovna lestvica talentov, IMD

Metodologija – razvrščanje sledi trem dejavnikom:

- Naložbe in razvoj – velikost javnih naložb v izobraževanje, kakovost izobraževanja se meri z številskim razmerjem učencev na učitelja, usposabljanje zaposlenih, delež žensk med zaposlenimi, kvaliteta zdravstvene infrastrukture idr.
- Privlačnost – življenjski stroški, privabljanje in zadržanje talentov, motivacija delavcev, kakovost življenja, visoko izobraženi tuji delavci, izpostavljenost onesnaženju z delci idr.
- Pripravljenost – rast delovne sile, usposobljen kader, finančne sposobnosti, mednarodne izkušnje, usposobljeni vodje, jezikovne sposobnosti, šolski preizkusi PISA idr.

Na prvo mesto se uvršča Švica, sledita ji Švedska (2.) in Danska (5.) (**Graf 70**). Slovenija se uvršča na solidno **27.** mesto med 64 državami, od lani je padla za dve mesti. Pred nami sta Estonija (22. mesto) in Portugalska (26. mesto), za nami so Litva (29. mesto), Latvija (30. mesto) in Češka (37. mesto).

Graf 70

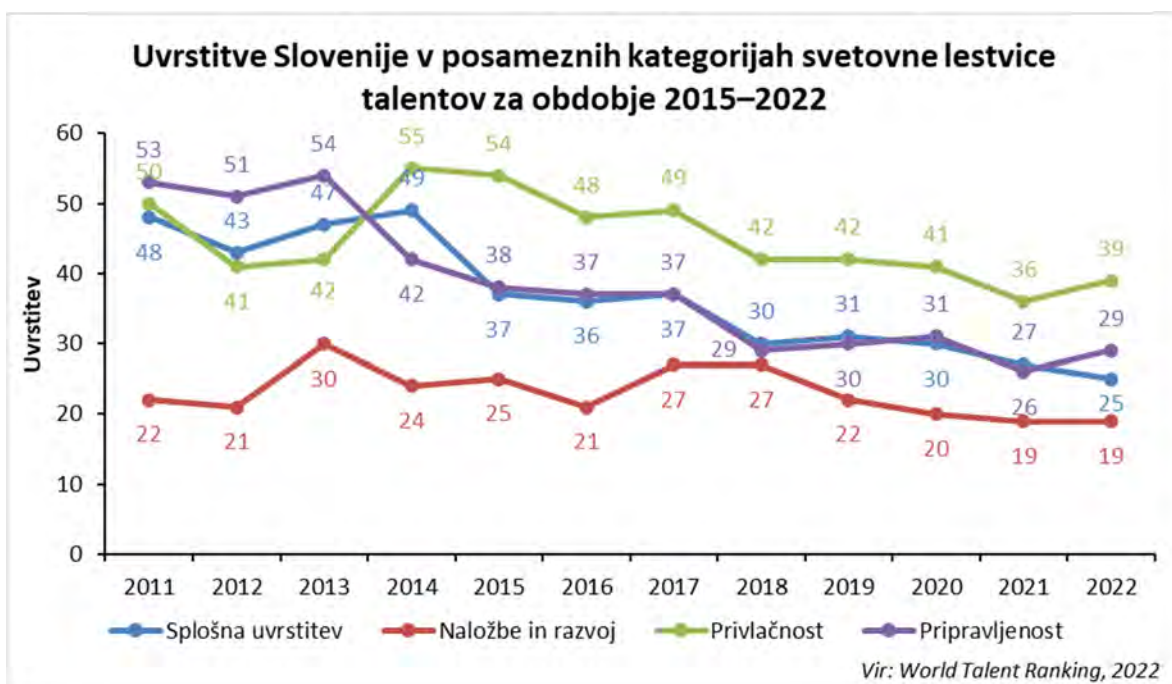
Po sanaciji bank, od leta 2014 naprej smo uvrstitve v vseh kategorijah izboljšali in leta 2022 dosegli najboljšo uvrstitev od leta 2005 (**Graf 71**).

Graf 71

Na 39. mestu smo po privlačnosti, pri pripravljenosti smo na 29. mestu, pri naložbah in razvoju pa dosegamo najboljšo uvrstitev, 19. mesto (**Graf 72**). Slovenija je imela v obdobju finančne krize 2011–2014 najslabšo splošno uvrstitev.

Graf 72

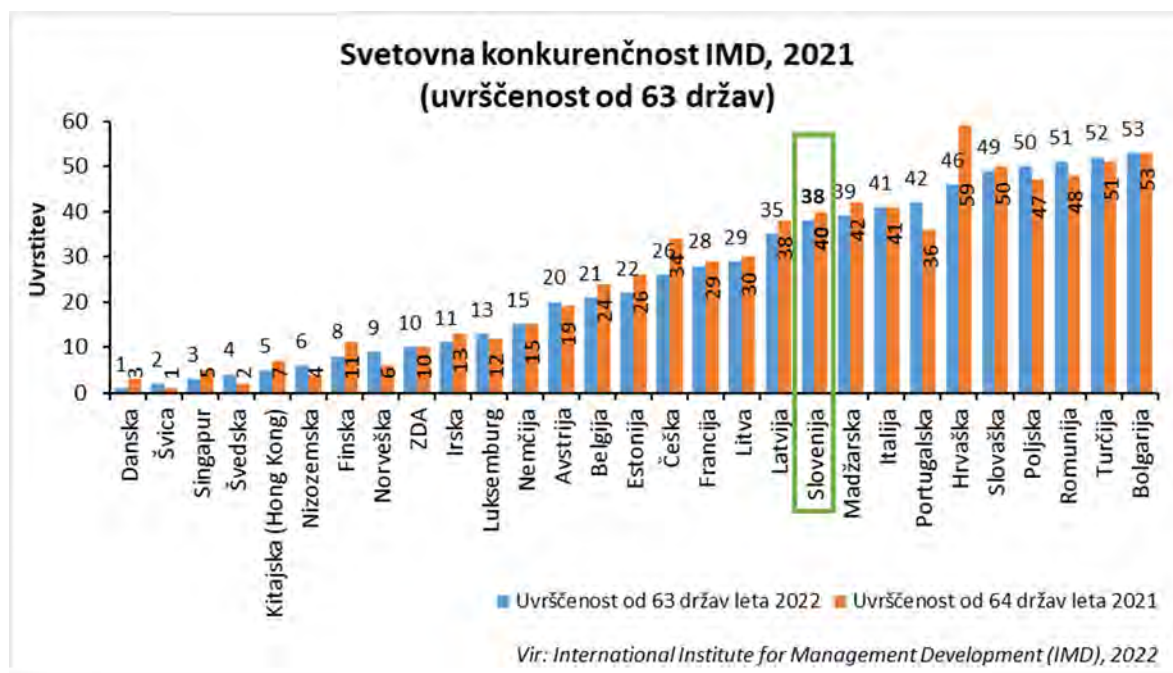
1.7.3 Svetovna konkurenčnost gospodarstva, IMD

Oceno IMD (International Institute for Management Development) sestavljajo iz 163 merljivih, večinoma makroekonomskih spremenljivk in 172 subjektivnih ocen vodij podjetij:

- gospodarski dosežki (domače gospodarstvo, mednarodna trgovina, mednarodne naložbe, zaposlenost in cene);
- učinkovitost vlade (javne finance, davčna politika, zakonski okvir, poslovna zakonodaja, družbeni okvir);
- poslovna učinkovitost (proizvodnost in učinkovitost, trg dela, finance, načini poslovanja, pogledi in vrednote);
- infrastruktura – notranja organiziranost (osnovna, tehnološka, znanstvena, zdravstvena in okoljska ter izobraževanje).

Slovenija je po letopisu **IMD o svetovni konkurenčnosti 2021**³⁸ zasedla **38.** mesto (**Graf 73**), dve mesti bolje kot lani. Na 4 ocenjevanih področjih je dosegla: gospodarska uspešnost 26. mesto, učinkovitost vlade 42., poslovna učinkovitost 43. in infrastruktura 33. mesto. Med novimi državami EU je Slovenija za Estonijo, Češko, Litvo in Latvijo. Druge nove članice EU in Portugalska so za nami. Sicer so na vrhu lestvice Danska, Švica in Singapur.

Graf 73

Slovenija je med 30 državami, ki so izboljšale svoj konkurenčni položaj (**Graf 74**)³⁹. Na konkurenčnost regij, držav in podjetij je precej vplivala pandemija. V ospredje je stopila pomembnost inovacij, inovativnosti podjetij in digitalne preobrazbe, kot tudi sodelovanje javnega in zasebnega sektorja. Slovenija se je najbolje odrezala pri mednarodni trgovini, ravni cen, odpravljanju družbenih ovir (družbena kohezija, enakost v razporeditvi dohodka, enakopravnost žensk in moških) in izobraževanju.

Slovenija je izboljšala uvrstitev v 3 od 4 sklopov. Pri gospodarski uspešnosti smo napredovali na 26. mesto, pri poslovni učinkovitosti smo na 43. mestu in pri vladni učinkovitosti na 42. mestu. Na področju infrastrukture pa smo ostali na 33. mestu. V skupini gospodarske uspešnosti je Slovenija v obdobju epidemije močno izboljšala uvrstitev, kar za 5 mest v lanskem letu in še za 5 mest v letošnjem letu. K temu so pripomogli obsežni vladni ukrepi za blažitev posledic epidemije, ki so bili usmerjeni v stabiliziranje

³⁸ IMD World Competitiveness Center, 2021, Lausanne. Dostop 07-01-2021. <https://rb.gy/ueuskw>

³⁹ Marjana Kristan Fazarinc, Mednarodne investicije ostajajo naša konkurenčna slabost. Delo 15. 7. 2022. <https://bit.ly/3Uv65oz>

razmer na trgu dela in pomoč podjetjem z likvidnostnimi težavami, ter uspešno poslovanje podjetij, zlasti izvoznikov, že v prvem letu epidemije, nato pa močno okrevanje domačega gospodarstva in potrošnje leta 2021.

K uspešnosti v letu epidemije je pripomogel tudi dober finančni položaj podjetniškega sektorja pred izbruhom epidemije. V sklopu gospodarske uspešnosti, podsklop domače gospodarstvo, ki ocenjuje zmožnost domačega gospodarstva za rast, smo pridobili 9 mest in se uvrstili na 35. mesto. Slovenija se je bolje kot v preteklih letih uvrstila tudi v podskupini mednarodnih investicij, kjer smo v zadnjih 2 letih pridobili 7 mest. Kljub temu smo na tem področju še vedno slabi, saj smo na 51. mestu.

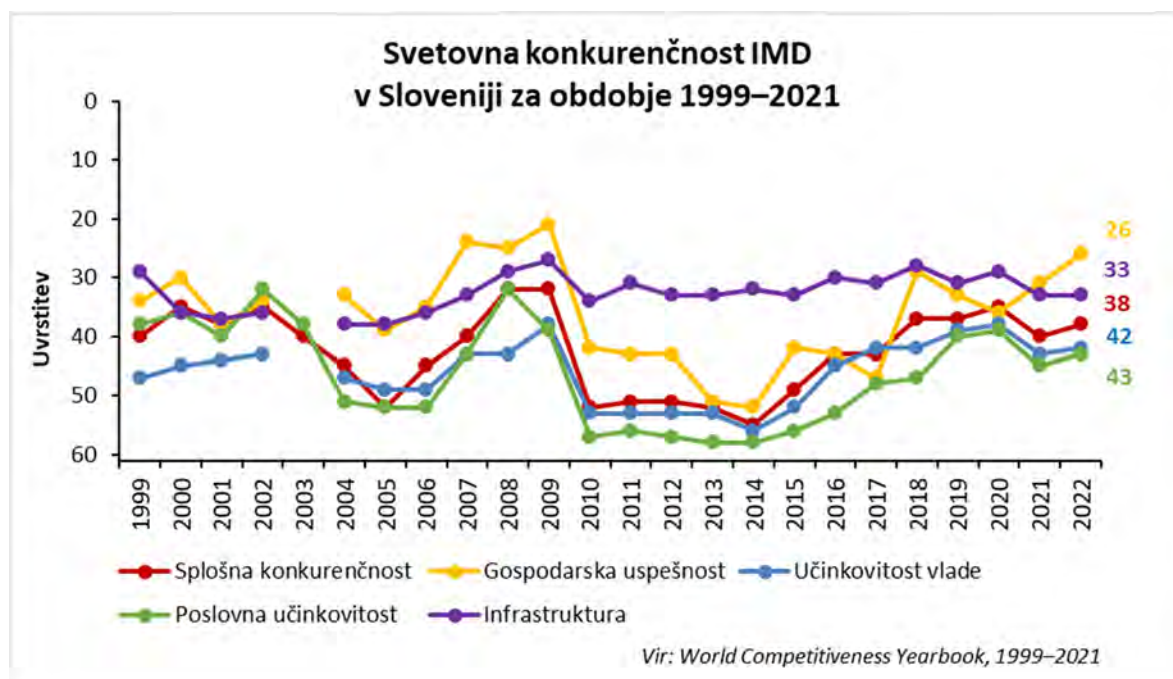
V sklopu vladne učinkovitosti je Slovenija izboljšala uvrstitev za eno mesto in je sedaj na 42. mestu. Tu se ocenjuje zdravje javnih financ, fiskalna politika, učinkovitost delovanja vlade in centralne banke, kar predstavlja institucionalni okvir, ter poslovno zakonodajo in družbeni okvir, ki naj bi zagotavljala poštenost, pravičnost, enakost in varnost. V podsklopu javnih financ smo napredovali za 7 mest in bili uvrščeni na 41. mesto, kar je izboljšalo splošno uvrstitev Slovenije. Od izbruha epidemije so ocene slabše pri kazalnikih: transparentnost vladne politike, administrativne ovire ter problem korupcije in podkupovanja, kjer se uvrščamo med 41. in 43. mestom. Pri vidiku konkurenčnosti poslovne zakonodaje, ki je ena od podsklopov vladne politike, smo uvrstitev izboljšali za 2 mesti in se uvrstili na 44. mesto, čeprav smo lani padli za 9 mest. Smo med 15 najboljšimi državami po številu postopkov za ustanovitev podjetja in višini uvoznih dajatev. Pri naslednjih kazalnikih smo na repu lestvice: učinkovitost zakonskega okvira, ki ureja brezposelnost, delovnopravna zakonodaja in zakonodaja na področju zaposlovanja tujcev.

Pri poslovni učinkovitosti se Slovenija uvršča na 43. mesto. V tej skupini se ocenjujejo produktivnost in učinkovitost podjetij, trg dela, dostop podjetij do različnih oblik financiranja, menedžerske prakse ter odnosi in vrednote v družbi. K zvišanju uvrstitve je najbolj pripomoglo pod-področje produktivnosti in učinkovitosti, kjer smo se dvignili za 6 mest in se uvrstili na 31. mesto. Izboljšali smo tudi uvrstitev v podsklopu menedžerske prakse, kjer zasedamo 37. mesto. Letos smo izboljšali uvrstitev pri: uporabi masovnih podatkov pri poslovnem odločanju, razširjenosti podjetništva v poslovanju, agilnosti podjetij, skrb za zadovoljstvo kupcev in predvidevanju sprememb na trgu. Na področju odnosov in vrednot smo izboljšali uvrstitev za 4 mesta, vendar kljub temu ostajamo na nizkem 50. mestu. Slaba področja so odprtost nacionalne kulture do tujih idej, prilagodljivosti ljudi na spremembe, odnos ljudi do globalizacije ter razumevanje potreb po ekonomskih in socialnih spremembah.

Pri infrastrukturi se ocenjuje razvitost osnovne, tehnološke in znanstvene infrastrukture in tu je Slovenija ohranila 33. mesto, prav tako pa je bilo na področjih zdravja, okolja ter izobraževanja. Izboljšali smo uvrstitev v podsklopih osnovne in tehnološke infrastrukture ter pri izobraževanju. Slovenija je v sklopu infrastrukture najslabša na področju osnovne infrastrukture. Velik padec v uvrstitvi se je zgodil tudi v učinkovitosti infrastrukture za distribucijo blaga in storitev, učinkovitosti in ustreznosti energetske infrastrukture, deležu odvisnega prebivalstva (razmerje med odvisnim prebivalstvom, to so mladi do 15. leta in starejši od 65. leta in delovno aktivno prebivalstvo) ter na področju kakovosti letalskega prometa. Na področju tehnološke infrastrukture je Slovenija najbolj izboljšala kazalnik, ki ocenjuje zakonodajno okolje z vidika podpore razvoju in uporabi tehnologij ter pri kazalniku skrbi podjetja za internetno varnost. Slovenija je pridobila mesta tudi z vidika stroškov mobilne telefonije. Poslabšali smo uvrstitev glede obsega investicij v telekomunikacije, razpoložljivosti usposobljenih inženirjev ter pri oceni podjetij glede tega, v kolikšni meri komunikacijske tehnologije ustrezajo potrebam podjetij. Pridobili smo mesta v podsklopu izobraževanje, ki je eno bolje ocenjenih področij konkurenčnosti Slovenije. Izgubili smo eno mesto na področju zdravja in okolja.

Izvajanje raziskave IMD sofinancira javna agencija Spirit Slovenija. Raziskava spremlja kratkoročno investicijsko privlačnost države in s tem privlačnost poslovnega okolja za prihod tujih neposrednih naložb. Uvrstitev Slovenije na lestvici služi za predstavitev poslovnega okolja in primerne lokacije za pridobivanje investorjev, predvsem z vidika konkurenčnih držav. Uvrstitev pripomore tudi k pripravi programov za ustvarjanje politike in ukrepov spodbujanja internacionalizacije ter domačih in tujih investicij.

Graf 74

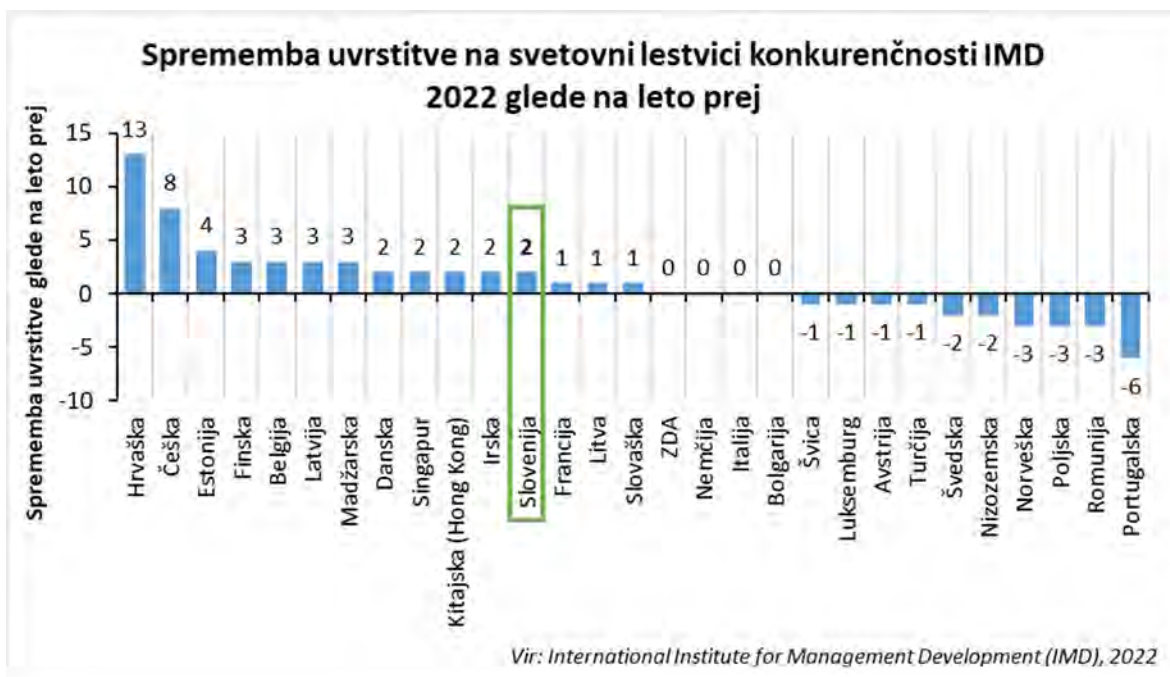

Graf 75 nam prikazuje premike na lestvici konkurenčnosti IMD za izbrane države v letu 2022. Najbolj so napredovale Hrvaška, Češka in Estonija. Enaka rast konkurenčnosti kot v Sloveniji je bila tudi na Danskem in Irskem, večji pa je bil padec na Poljskem in v Romuniji, za kar –3 mesta. Padec konkurenčnosti pa je bil še večji na Portugalskem, in sicer kar za –6 mest.

Glavne prednosti Slovenije⁴⁰ so usposobljena delovna sila, izobraženi zaposleni, zanesljiva infrastruktura ter odprta in pozitivna naravnost. Glavne slabosti pa so nekonkurenčni davki, premalo učinkovit pravni red, podjetniško okolje in usposobljena vlada. Največji izzivi vladne so: dobro izpeljani ukrepi za zaježitev cen energentov in hrane, priprava na morebitni ponovni izbruh epidemije in nujni ukrepi na področju zdravstva, učinkovitost izkoriščanja nepovratnih in povratnih evropskih sredstev, vključno z neizkoriščenimi kohezijskimi sredstvi, obdavčitev dela in kapitala in izboljšanje delovnopravne zakonodaje. Dodatni izziv pa je tudi aktualno povečanje števila vladnih resorjev na 20 ministrstev. Gospodarsko uspešnost bo izboljšal pospešen investicijski krog in končna potrošnja. Podjetja so pred izzivom digitalne preobrazbe in s tem spremembe poslovnih modelov, zmanjšala se bo tudi podpora sektorjem, ki jih je prizadela epidemija. Za povečanje poslovne učinkovitosti je ključnega pomena inovacijska sposobnost, ki se začne s spremembo menedžerskih praks, vrednot in poslovnega okolja. Pomembne so tudi naložbe v zdravstvo in socialno varstvo kot tudi naložbe v osnovno infrastrukturo.

⁴⁰ Miha Jenko, Skromen napredek Slovenije na lestvici konkurenčnosti, Delo, 16. 6. 2022.

Graf 75

Pri konkurenčnosti se je pomembno zavedati, da zmagujejo skupine in ne posamezniki⁴¹. Ključno vlogo ima odprta komunikacija in pozitivna organizacijska kultura. V snovanje idej je koristno vključiti tudi njene nasprotnike in tako pridobiti nasprotujoča si mnenja, nasprotnik ideje pa ji bo manj verjetno nasprotoval, če je vključen v njeno nastajanje. V ospredje vse bolj prihaja tudi sodelovalno voditeljstvo, sistematična gradnja mreže poznanstev in upoštevanje vseh deležnikov. Moč vplivanja preko zaupanja je ključnega pomena za vsako sodelovanje. Sem sodi tudi prepričanje, da je večina ljudi dobrih. Trajnostno voditeljstvo se v svoji osnovi premika mejo od »jaz« k »mi«. Takšno poslovno okolje pa bodo začutili tudi talenti, ki bodo radi živeli in ustvarjali v Sloveniji.

1.7.4 Svetovna konkurenčnost, WEF

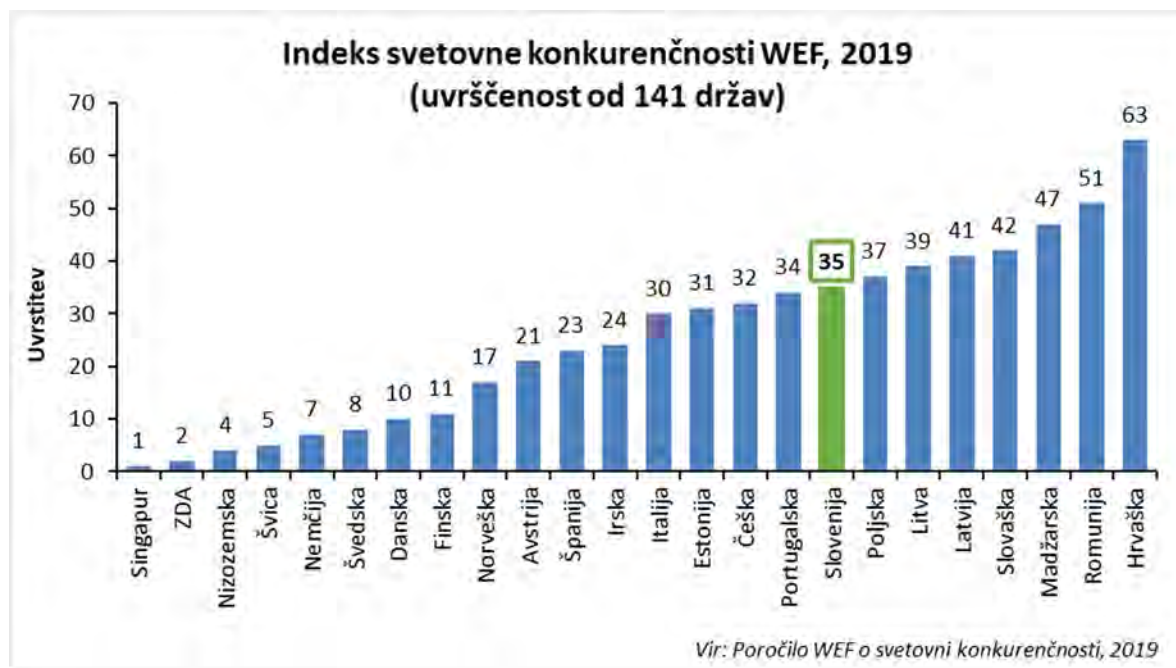
Poročilo **WEF** o svetovni konkurenčnosti 2020 (World Economic Forum, *The Global Competitiveness Report*⁴²) analizira 12 stebrov konkurenčnosti: 1) institucije, 2) primerna infrastruktura, 3) stabilen makroekonomski okvir, 4) dobro zdravstvo in primarno izobraževanje, 5) visokošolsko izobraževanje in usposabljanje, 6) učinkovita trga blaga in 7) kadrov, 8) razviti finančni trgi, 9) sposobnost izkoriščanja razpoložljive tehnologije, 10) velikost domačega in mednarodnega trga, 11) proizvodnja novih in različnih proizvodov z uporabo prodornih proizvodnih procesov ter 12) inoviranje.

Po poročilu je Slovenija skupaj **35.** med 141 državami (**Graf 76**). V zadnjem letu je svojo uvrstitev ohranila. Pred nami so (tako kot pri analizi IMD) Estonija (31.), Češka (32.) in Portugalska (34.), za nami so se uvrstile Poljska, Litva, Latvija itd. Na vrhu lestvice so Singapur, ZDA in Hongkong, Nizozemska je 4.

⁴¹ Katja Jelerčič: Spodbujamo samozavest za povezovanje. Časopis Delo, 26.5. 2022. <https://bit.ly/3BnH7yC>

⁴² World Economic Forum, Global Competitiveness Report Special Edition 2020. Dostop 07-02-2021. <https://rb.gy/oj6ow>

Graf 76

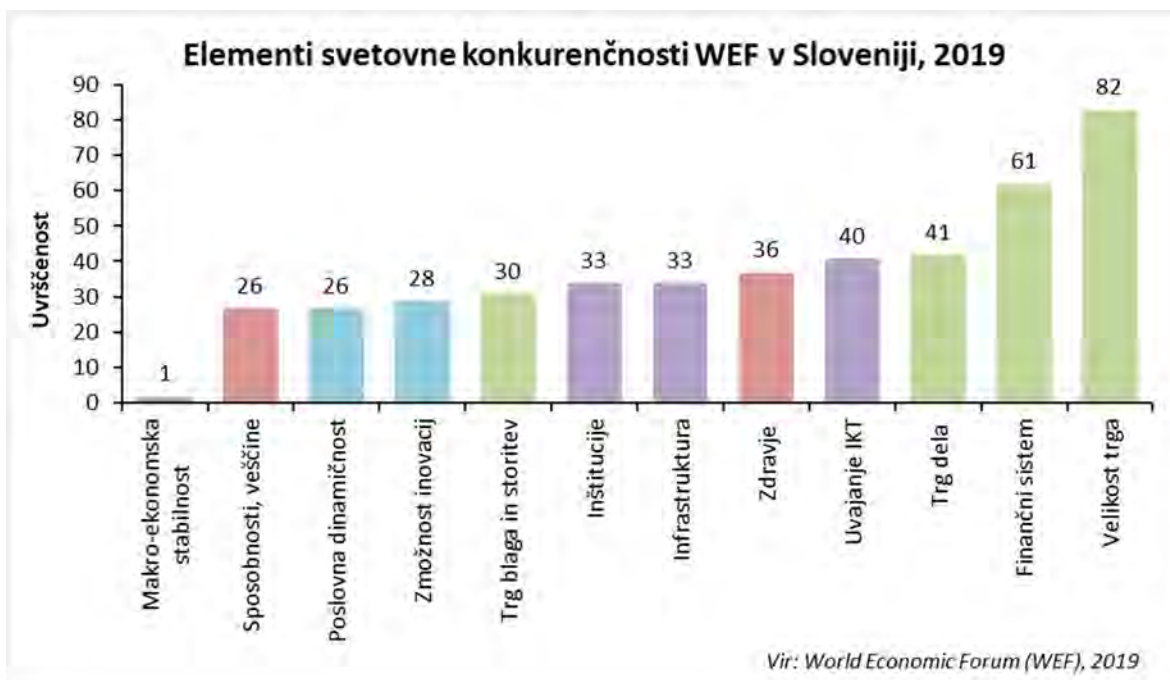
Po padanju iz 28. mesta v letu 2002 na 70. v letu 2014 je Slovenija v zadnjih letih v splošni konkurenčnosti spet napredovala (Graf 77), je pa še 7 mest za letom 2002.

Graf 77

Najbolje so nas ocenili na področjih makroekonomske stabilnosti (1.), sposobnosti in veščin (26.), poslovne prilagodljivosti (26.), inovacijskih sposobnosti (28.), trga blaga in storitev (30.) ter institucij in infrastrukture (33.). Najslabše uvrstitve Slovenije so pri: trgu dela (41.), razvitosti finančnega sistema (61.) in velikosti trga (82.) (Graf 78). Najbolj so se izboljšala naslednja področja: makroekonomsko okolje (za 40 mest), razvitost finančnega sistema (za 45 mest) in učinkovitost trga dela (za 41 mest).

Graf 78

Podrobna analiza 12-ih elementov konkurenčnosti (stebrov) indeksa WEF kaže naslednje največje slabosti in prednosti Slovenije (kriterij je splošna uvrstitev pri posameznem elementu, v oklepaju je zapisano doseženo mesto; 4 stebri predstavljajo **poslovno okolje**, 2 **človeški kapital**, 4 stebri so **trgi** in 2 stebra **inovacijski ekosistem**):

1. **Makroekonomska stabilnost (1.)**: inflacija (1.), gibanje zadolženosti (1.).
2. **Sposobnosti, veščine (26.)**: izobraženost delovne sile (30.), usposobljenost delovne sile (41.), vseživljenjsko izobraževanje (30.), usposobljenost bodoče delovne sile (54.).
3. **Poslovna dinamičnost (26.)**: administrativne zahteve (10.), podjetniška kultura (69.).
4. **Zmožnost inovacij (28.)**: raziskave in razvoj (27.), sodelovanje in raznolikost (29.), trgovanje (32.).
5. **Trg blaga in storitev (30.)**: domača konkurenca (30.), odprtost trga (36.).
6. **Inštitucije (33.)**: družbeni kapital (20.), varnost (24.), preglednost (34.), upravljanje podjetij (34.), usmerjenost vlade v prihodnost (38.), lastninske pravice (40.), preverjanje in uravnoteženje (47.), javni sektor (84.).
7. **Infrastruktura (33.)**: pogonska infrastruktura (14.), transportna infrastruktura (47.).
8. **Zdravje (36.)**: pričakovana starost prebivalstva (35.).
9. **Uvajanje IKT (40.)**: naročniki spleta (27.), naročniki širokopasovnega fiksnega spleta (30.), uporabniki spleta (44.), naročniki širokopasovnega mobilnega spleta (64.), naročniki mobilne telefonije (67.).
10. **Trg dela (41.)**: vodilni delavci in nagrajevanje (27.), prilagodljivost (67.).
11. **Finančni sistem (61.)**: stabilnost (54.), globina (57.).
12. **Velikost trga (82.)**: uvoz blaga in storitev kot delež BDP (13.), bruto družbeni proizvod (89.).

Pričakujemo lahko neprijetne izzive tveganja in negotovosti v sklopu gospodarske uspešnosti: OECD Sloveniji napoveduje 4,6 % rast BDP letos in 2,5 % leto 2023⁴³.

Pričakovati je upad izvoza v dejavnostih, ki so vezane na Rusijo in Ukrajino, rast domače končne potrošnje pa bo pod vplivom padca kupne moči prebivalstva. Zaradi visoke rasti cen osnovnih življenjskih proizvodov in energentov je treba pospešiti rast produktivnosti, ki mora biti v luči prehoda v inovacijsko podprto gospodarstvo. Čas za investicijska investicije in vlaganja v raziskave in razvoj za rast produktivnosti je boljši kot pri gospodarsko finančni krizi v prejšnjem desetletju. Podjetja imajo boljšo finančno sliko, na voljo pa so jim tudi obsežna finančna sredstva v okviru evropskega mehanizma za okrevanje, namenjena naložbam

⁴³ Marjana Kristan Fazarinc, Številni izzivi na poti do boljše konkurenčnosti. Delo, 22. 7. 2022. <https://www.delo.si/dpc-izvozniki/stevilni-izzivi-na-poti-do-boljse-konkurencnosti/>

v trajnostno in vključujočo rast, zeleni prehod in digitalno preobrazbo. Vladna učinkovitost se je rahlo izboljšala v zadnjem letu, vendar pa je ta sklop v celotnem preteklem desetletju bistveno vplival na zaostajanje slovenske konkurenčnosti za primerljivimi državami, kot so Češka, Estonija in Avstrija.

Izzivi in tveganja za institucije in družbo se počasi izboljšujejo. Na področju javnih financ je povečano breme javnega dolga izziv za trajnostno gospodarsko rast in razvoj. Reševanje razvojnih izzivov bo ob javnofinančni konsolidaciji zahtevalo natančno oblikovanje prioritet javne porabe. Blaginja bo močno odvisna od upravljanja javnih proračunskih in fiskalnih politik, zelo pomembno bo tudi učinkovito in hitro črpanje nepovratnih evropskih sredstev na podlagi načrta za okrevanje in odpornost ter kohezijskih sredstev. Zmanjšanje javnega dolga bo močno odvisno od zmožnosti doseganja višje gospodarske rasti, ki pa je zelo odvisno od mednarodnih ekonomskih razmer ter nujnih strukturnih sprememb za zagotovitev rasti produktivnosti. Fiskalni svet opozarja na velika tveganja, ki izhajajo iz ukrepov v koalicijski pogodbi. Ukrepi, pri katerih je mogoče določiti vplive na javnofinančne agregate, so usmerjeni pretežno v povečanje proračunskih izdatkov. Predvideni ukrepi na strani izdatkov so šestkrat večji kot na prihodkovni strani. Na strani izdatkov bi se lahko povečali predvsem v smeri zdravstva, pokojnin, zelenega prehoda, vzgoje in izobraževanja ter stanovanjske politike.

V načrtu za okrevanje in odpornost ter v proračunu opredeljena področja tekmujejo za omejena razpoložljiva sredstva, kar privede do potrebe po jasni opredelitvi prednostnih ciljev. Zaradi visokih stroškov dela bo potrebna njihova davčna razbremenitev. Obstoječi proračunski primanjkljaj kaže na potrebo po večji obdavčitvi kapitala (podjetij in premoženja občanov). Splošna stopnja davka od dohodka pravnih oseb (19 %) je mednarodno primerljiva in v EU znaša 20,7 %. Slovenska podjetja pa uveljavljajo vrsto davčnih olajšav, ki so lani omogočale 14,9 % dejansko davčno stopnjo. Pri tem se je treba zavedati, da osnovni namen olajšav ni subvencioniranje podjetij, temveč spodbujanje poslovne in investicijske dejavnosti. Pri napovedani obdavčitvi premoženja občanov gre predvsem za obdavčitev nepremičnin, pri čemer je osnovni cilj poleg višjih proračunskih prihodkov tudi večja izkoriščenost stanovanj.

V mednarodni primerjavi zaostajamo tudi na področju poslovne učinkovitosti, zaostanek je največji v podsklopu odnosov in vrednot. Na tem področju ni opaznih izboljšav. Nujnost ekonomskih in socialnih reform za dolgoročno vzdržno rast prebivalstva Slovenije še vedno ni ustrezno predstavljena. Na področju trga dela je opazno upadanje in staranje prebivalstva. Povečanje domače ponudbe delovne sile je omejeno, pri čemer je še nekaj rezerve v povečanju delovne aktivnosti starejših in mlajših iskalcev zaposlitve z zapolnjevanjem vrzeli med znanjem, veščinami in spretnostmi, ki jih na trgu iščejo zaposlovalci. Pri mladih se kaže pomanjkanje učenja in usposabljanja prek vajeništva. V Sloveniji je treba povečati privlačnost za prihod visoko kvalificiranih mednarodnih strokovnjakov in voditi celovito imigracijsko politiko ter zajeziiti beg možganov. Več poudarka bi moralo biti tudi na mednarodni mobilnosti študentov in učiteljev v visokošolskem izobraževanju ter delati na internacionalizaciji učnih programov.

Menedžerske prakse potrebujejo povečano preglednost korporativnega upravljanja in učinkovit nadzor, predvsem nadzor delovanja uprav. To je področje, kjer se uvrščamo na zadnja mesta. Za povečanje poslovne učinkovitosti in produktivnosti je nujna inovacijska sposobnost, kjer je ključnega pomena sodelovanje vseh deležnikov, kar vključuje podjetja, inštitute, univerze, državne inštitucije ter civilno družbo.

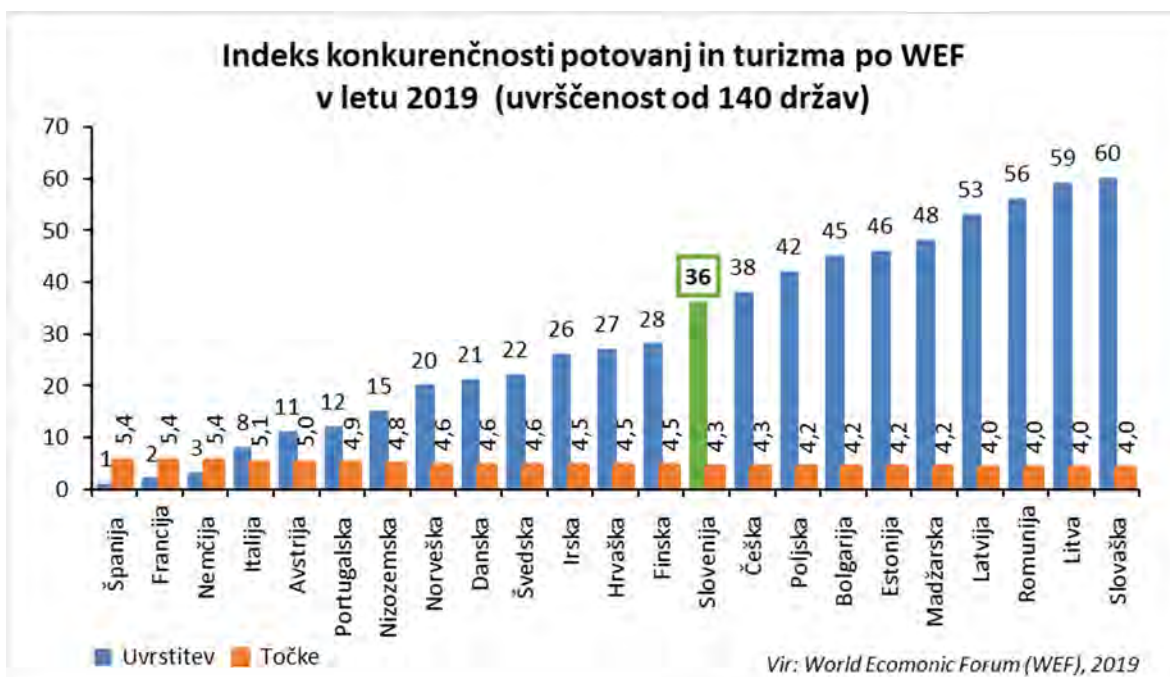
Delati je treba na izdelkih in storitvah z višjo dodano vrednostjo. Dodana vrednost na zaposlenega je namreč znašala le 52 000 €. Čeprav novi zakon o znanstveno-raziskovalni in inovacijski dejavnosti določa povišanje državnih vlaganj na 1 % BDP, pušča odprta vprašanja pri podzakonskih aktih, še posebej pri financiranju agencije pristojne za tehnološki razvoj in inovacije. Slovenija zaostaja za digitalizacijo poslovanja in je pod povprečjem Evropske unije. Nizka je hitrost integracije digitalnih tehnologij v malih in srednjih podjetjih. Sejemske predstavitve namreč vse bolj potekajo na digitalnih platformah, čeprav je še vedno velik delež podjetij s šibkim procesom digitalizacije (DESI).

1.7.5 Indeks konkurenčnosti potovanj in turizma, WEF⁴⁴

Indeks konkurenčnosti v potovanjih in turizmu ima 4 *pod-indekse* (s 14 stebri in 90 kazalci): *podporno okolje* (poslovno okolje, varnost in varovanje, zdravje in čistoča, človeški viri in trg dela, podpora IKT), *politika in podpora* (prednostna obravnava, mednarodna odprtost, cenovna konkurenčnost, okoljska trajnost), *infrastruktura* (zračna, zemeljska in pristaniška, turistično-storitvena), *naravni in kulturni viri* in poslovna potovanja.

Na vrhu lestvice so Španija, Francija in Nemčija (**Graf 79**). Slovenija je **36.** od 140 držav (s 4,3 točke–0,1 točke več kot 2017, napredovanje za 5 mest), za Portugalsko (12.) in Hrvaško (27.), pred Češko (38.) Estonijo (46.), Madžarsko (48.) in še 7 novimi članicami EU. Podpovprečni smo pri kulturnih virih in službenih potovanjih (**1,7** od 7 možnih točk), infrastrukturi zračnega prometa (**2,6**), mednarodni odprtosti (3,7) in poslovnem okolju (4,3); nadpovprečni pa pri zdravju in čistoči (**6,2**), varnosti (**6,1**), podpori IKT (5,5), infrastrukturi turističnih storitev (5,4), zemeljski in pristaniški infrastrukturi (4,8).

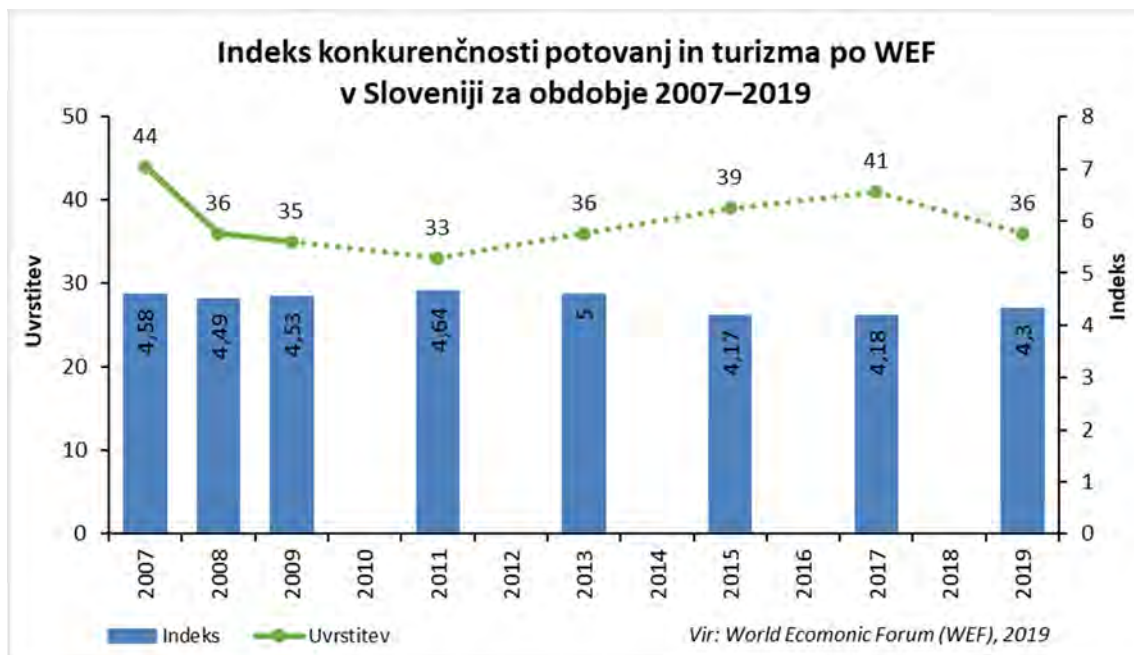
Graf 79

Indeks konkurenčnosti v turizmu (WEF) za Slovenijo v obdobju 2007–2019 je prikazan v **Grafu 80**; po šestletni rasti smo v letu 2019 zabeležili padec.

⁴⁴ World Economic Forum, The Travel and Tourism Competitiveness Report, 2019. Dostop 17-10-2021. <https://rb.gy/k8jilim>

Graf 80

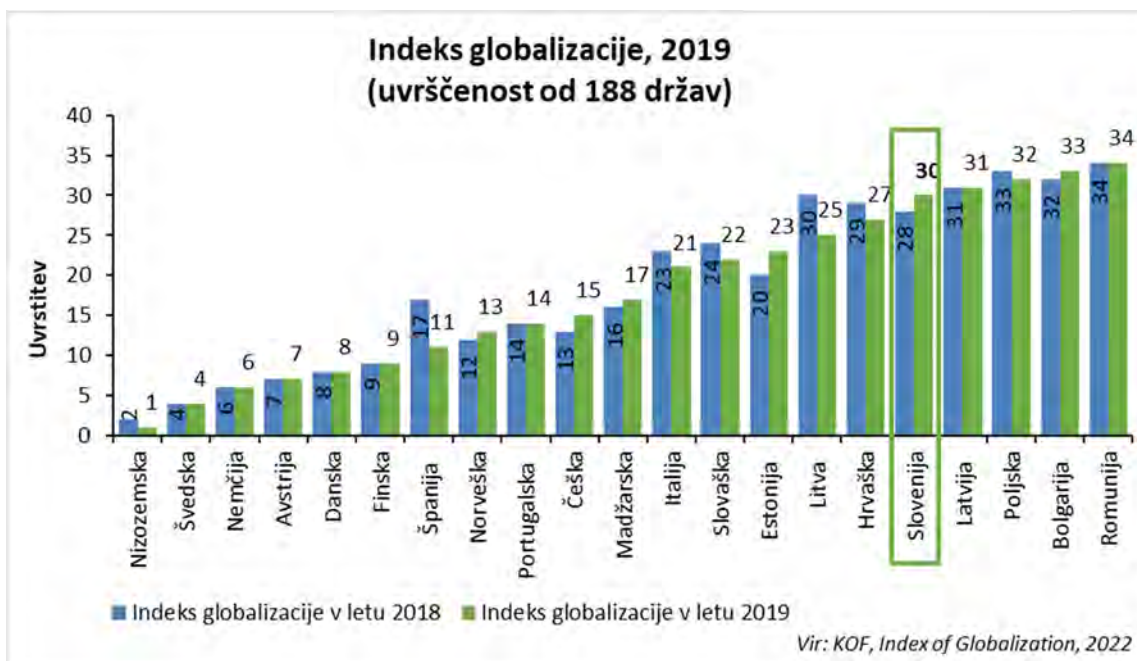

1.8 Indeks globalizacije

Indeks globalizacije 2019^{45,46} vsebuje tri dimenzije globalizacije – gospodarsko, družbeno in politično, vse imajo enako težo (po 33,3 %). Meri resnične gospodarske tokove in omejitve, informacijske tokove ter uporablja tudi podatke iz osebnih stikov in kulturne bližine. Na indeksu globalizacije Slovenija dosega 30. mesto od 188 držav (**Graf 81**). Pred nami so Češka (15.), Portugalska (14.), Madžarska (17.), Estonija (23.) in Hrvaška (27.). Za nami so Latvija (31.), Poljska (32.), Bolgarija (33.) in Romunija (34.).

Pri gospodarski globalizaciji je Slovenija na 28. mestu (78,55 %), pri družbeni globalizaciji je Slovenija na 46. mestu (80,2 %) in pri politični globalizaciji je **50.** (81,89 %).

Graf 81

⁴⁵ ETH Zürich, KOF Index of Globalization. Dostop 17-05-2022. <https://rb.gy/d3fwki>

⁴⁶ ETH Zürich, KOF Index of Globalization. Dostop 17-05-2022. <https://rb.gy/qocueX>

V zadnjem letu je Slovenija nazadovala za 2 mesti, od leta 1991 pa je napredovala za 56 mest (Graf 82).

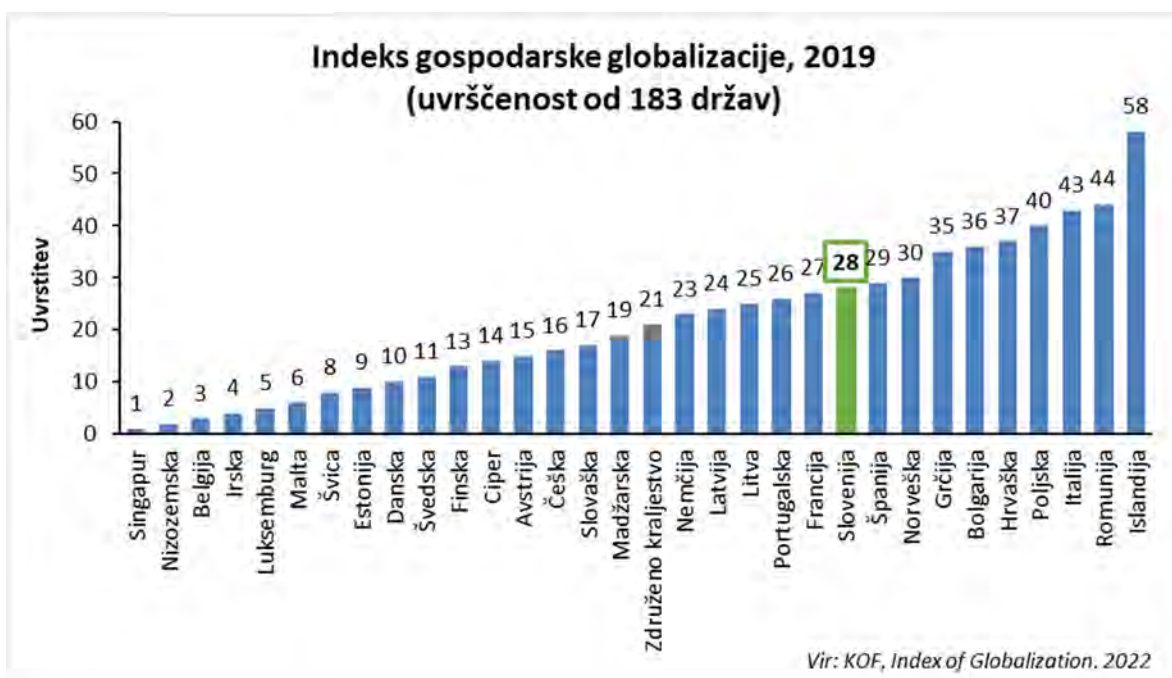
Graf 82

1.8.1 Indeks gospodarske globalizacije

Gospodarska globalizacija ima v indeksu globalizacije utež 33,3 % in vsebuje dejanske *tokove* – kot deleže BDP (trgovina – izvoz in uvoz, neposredne tuje naložbe in portfeljske naložbe, oboje v in iz države ter prejeme tujcev – fizičnih oseb in dobičkov tujih družb) ter *omejitve* (skrite uvozne ovire, povprečne uvozne carine, dajatve na mednarodno trgovino in omejitve na kapitalskem računu). Na vrhu so Singapur, Nizozemska in Belgija. Slovenija je na **28.** mestu; pred nami je večina novih članic EU vključno z Estonijo (9.), Češko (16.), Slovaško (17.), Madžarsko (19.), Latvijo (24.) in Litvo (25.). Za nami so Španija, Norveška, Bolgarija, Hrvaška, Poljska itd. (Graf 83).

Graf 83

Na indeksu gospodarske globalizacije je bila Slovenija v letu 1991 uvrščena na 96. mesto in od tedaj napredovala na 28. mesto v letu 2019. Najboljše uvrstitev smo dosegli leta 2008, ko smo bili na 27. mestu (**Graf 84**).

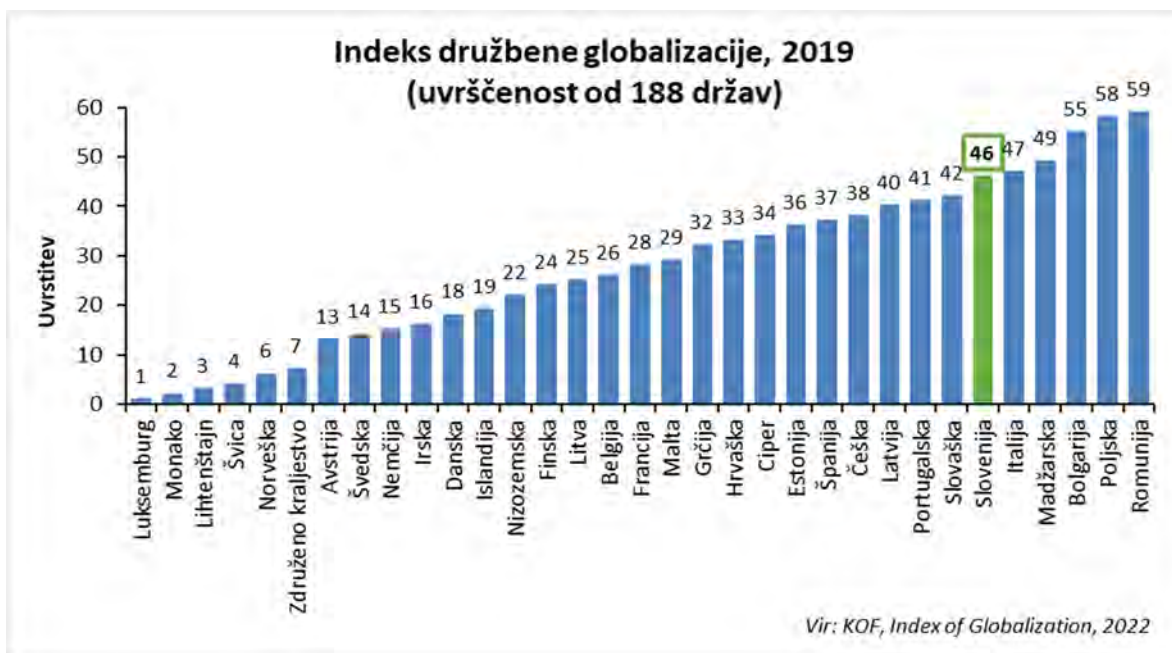
Graf 84

1.8.2 Indeks družbene globalizacije

Družbena globalizacija z utežjo 33,3 % vsebuje tri vrste podatkov (na prebivalca ali kot delež BDP): *osebne stike* (telefonski promet, mednarodna denarna nakazila, mednarodni turizem, prebivalci iz tujih držav in mednarodna pošta), *informacijske tokove* (uporabniki interneta, televizijski gledalci, promet s časopisi) ter *izmenjavo kultur* (številnost McDonaldsovih restavracij, trgovin Ikea in promet s knjigami). Na vrhu lestvice so Luksemburg, Monako, Lihtenštajn in Švica, Slovenija je na **46.** mestu. Pred nami so, med drugimi tudi, Litva (25.), Hrvaška (33.), Estonija (36.), Češka, Latvija in Slovaška. Za nami so Madžarska, Bolgarija, Poljska idr. (**Graf 85**).

Graf 85

Na indeksu družbene globalizacije je bila Slovenija v letu 1991 uvrščena na 60. mesto in od tedaj napredovala na 33. mesto v letu 1996. Najboljšo uvrstitev je dosegla leta 2000, ko je bila na 31. mestu. Nato je nihala med 33. in 40. mestom ter v letu 2019 padla za 11 mest, na 46. mesto. (Graf 86).

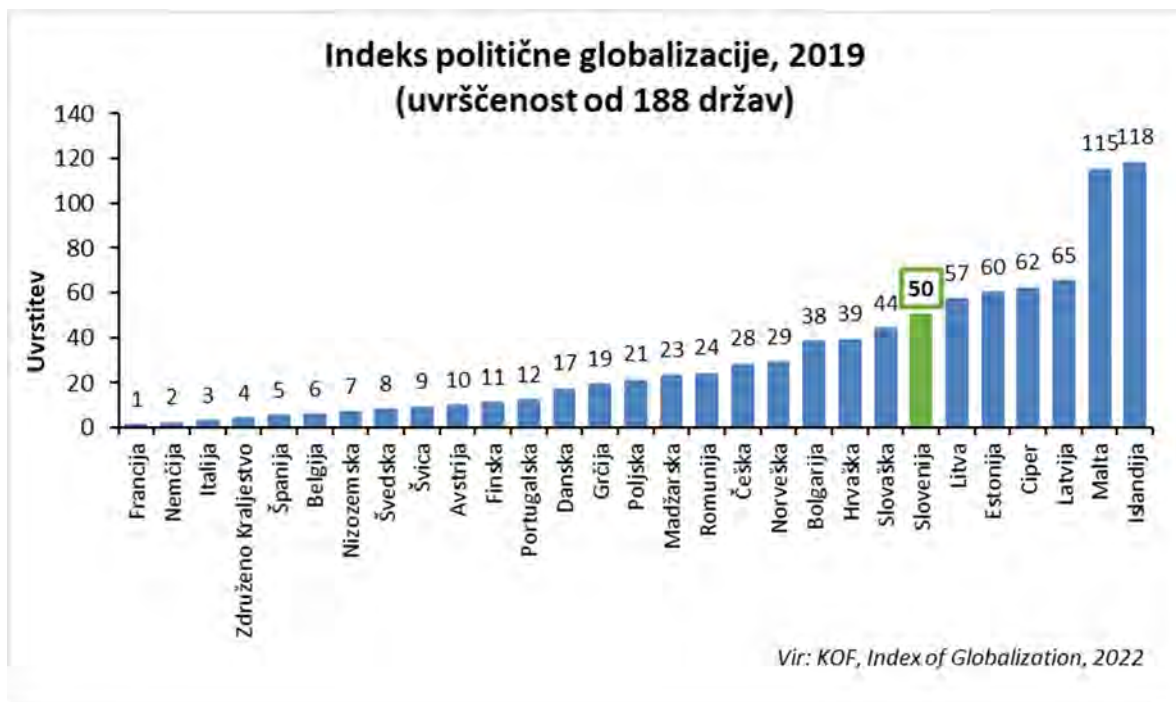
Graf 86

1.8.3 Indeks politične globalizacije

Politična globalizacija z utežjo 33,3 % upošteva: ambasade v državi, članstvo v mednarodnih organizacijah, sodelovanje v poslanstvih Varnostnega sveta OZN in mednarodne pogodbe. Na vrhu so Francija, Nemčija in Italija. Slovenija je **50**. Pred nami je večina novih članic EU razen Litve, Estonije, Cipra, Latvije in Malte (Graf 87).

Graf 87

Na indeksu politične globalizacije je Slovenija bila uvrščena na 122. mesto v letu 1991 in od tedaj napredovala na 44. mesto v letih 2009 - 2014, v letu 2019 pa smo bili uvrščeni na 50. mesto. Najboljšo uvrstitev smo dosegli v letih 2009–2014, ko smo bili uvrščeni na 44. mesto (**Graf 88**)

Graf 88

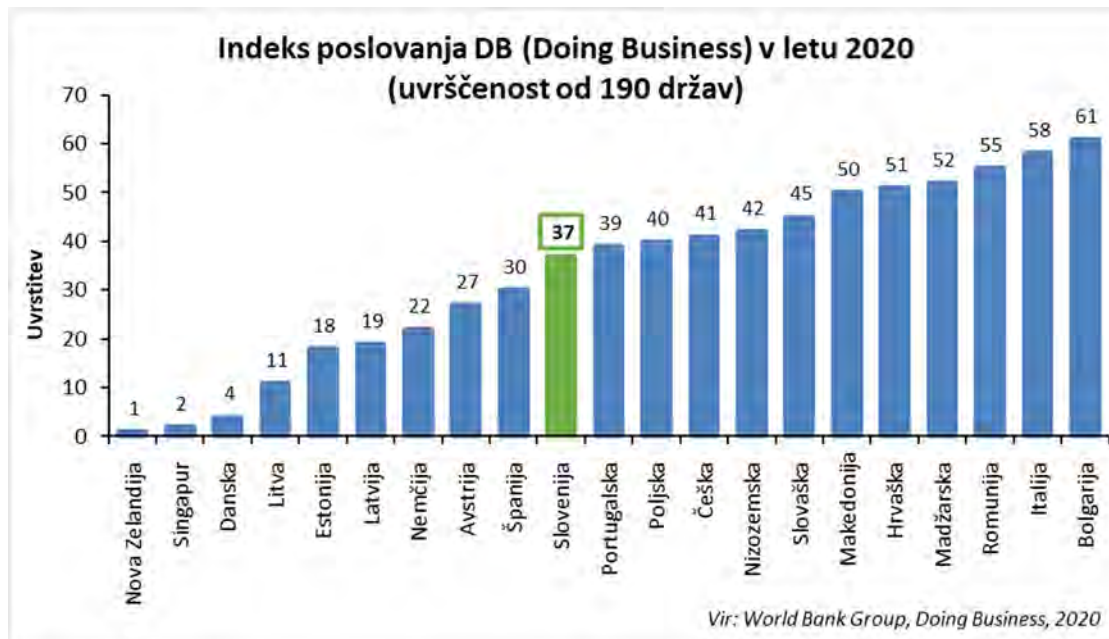

1.9 Primerjalne analize ekonomskega okolja

1.9.1 Indeks poslovanja 2020

Metodologija Svetovne banke (Doing Business 2020⁴⁷) ima 10 kazalnikov: ustanovitev podjetja, pridobivanje gradbenega dovoljenja, dobava elektrike, registracija lastnine, najem kredita, zaščita manjšinskih delničarjev, plačevanje davkov, čezmejno poslovanje, uveljavljanje pogodb in reševanje plačilne nesposobnosti. Slovenija je na lestvici **indeksa poslovanja** med 190 državami leta 2020 zasedla **37.** mesto (**Graf 89**). Pred nami so, med drugimi tudi, Litva (11.), Estonija (18.) in Latvija (19.). Za nami so se uvrstile Poljska, Češka in Slovaška. Na vrhu lestvice so Nova Zelandija, Singapur in Danska.

Graf 89

Leta 2014 smo bili 33., leta 2016 celo 29. Slovenija je leta 2020 napredovala za 3 mesta (**Graf 90**).

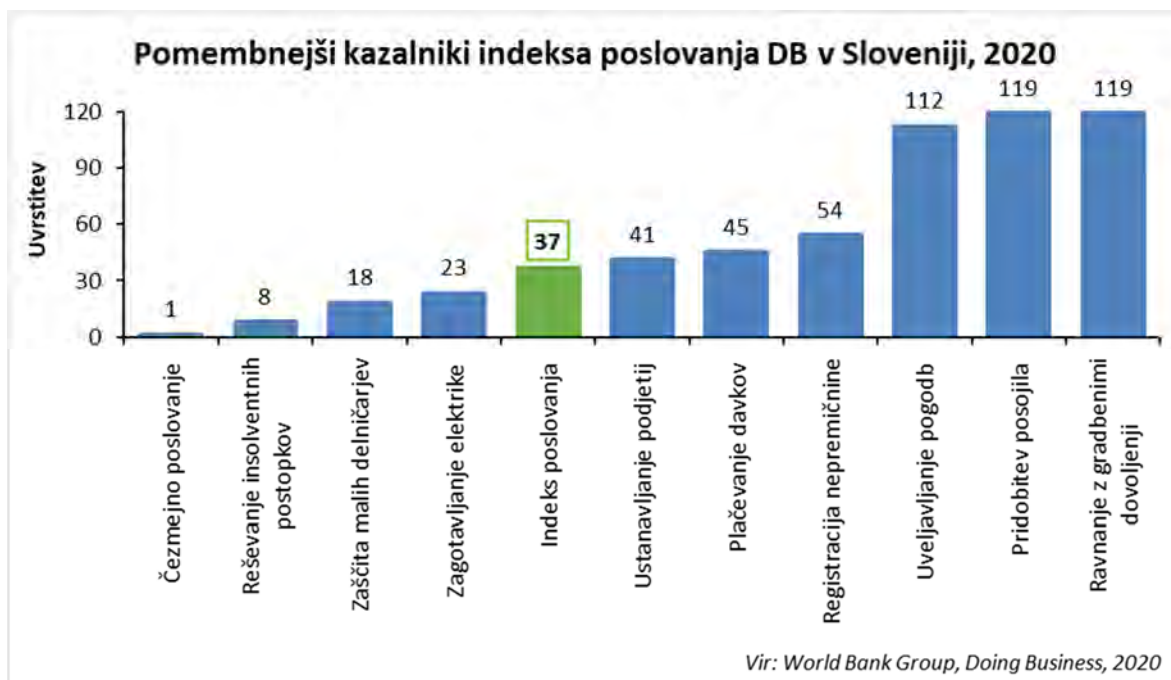
Graf 90

⁴⁷ A World Bank Group Flagship Report, Doing Business 2020. Dostop 10-07-2021. <https://rb.gy/loqwhy>

Najbolje smo (**Graf 91**) ocenjeni pri čezmejnem poslovanju (**1.**), reševanju plačilne nesposobnosti (**8.**) in zaščiti malih delničarjev (18.) (**Graf 64**). Najslabše so ocene pri dostopu do posojil in gradbenih dovoljenjih (**119.**) ter uveljavljanju pogodb (**112.**).

Graf 91

Podatki svetovne banke razkrivajo tudi vso razsežnost naših slabosti⁴⁸. Leta 2018 je za vlaganje v raziskave in razvoj šlo 2,27 % svetovnega BDP. Povprečje EU se je vrtelo pri 2,18 %, v evroobmočju 2,21 %. Slovenska stopnja vlaganj je znašala samo 1,94 %. Investicije v dejavnost, ki naj bi Sloveniji prinesla digitalizacijo in premik v družbo znanja, so torej podpovprečno nizke. Na prvem mestu po vlaganjih je Izrael s 4,95 % BDP, sledi Južna Koreja 4,81 %, Švica pa namenja 3,37 %. Kdor varčuje pri znanstveni radovednosti, svoje gospodarstvo obsoja na dolgočasne, nedobičkonosne posle v prihodnosti. Naše ambicije so nevarno prenizke.

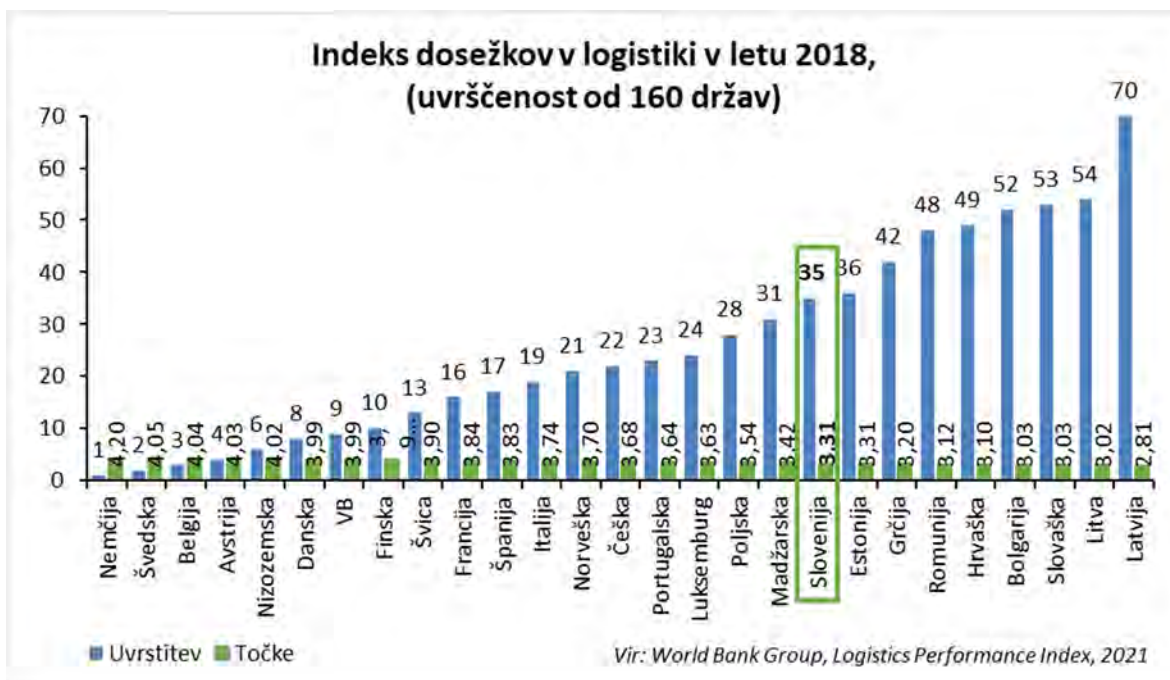
1.9.2 Indeks dosežkov v logistiki

Indeks dosežkov v logistiki 2018⁴⁹ vsebuje 6 glavnih sestavin: učinkovitost mejnih prehodov in carine, kakovost tržne in transportne infrastrukture, konkurenčne cene pošiljanja, pristojnost in kakovost logističnih storitev, sposobnost iskanja in zasledovanja pošiljk ter pravočasnost dostave. Na vrhu so Nemčija, Švedska in Belgija, Slovenija je **35.** (**Graf 92**). Zaostali smo za Češko (22.), Portugalsko (23.), Poljsko (28.) in Madžarsko (31.). Za nami so Estonija (36.), Grčija (42.), Romunija (48.), Hrvaška (49.), Bolgarija (52.), Slovaška (53.), Litva (54.) in Latvija (70.). Podatki se posodablja na dve leti. Najslabše smo uvrščeni pri logističnih kompetencah (**50.**) in mednarodnih pošiljkah (**47.**), pri pravočasnosti zasedamo 38. mesto. Najboljši smo pri carinah (24.) in infrastrukturi (31.).

⁴⁸ Jure Stojan: Ambicija za ambulanto. Časopis Delo, 14. 6. 2021.

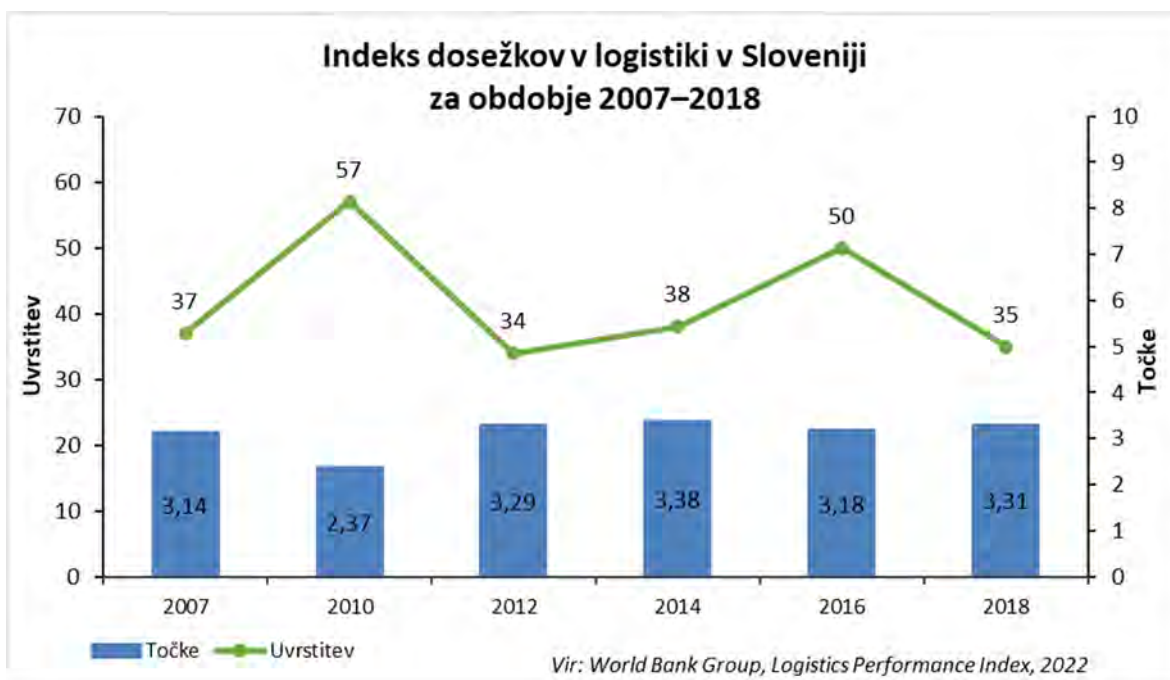
⁴⁹ The World Bank, Logistics Performance Index – LPI, 2018. Dostop 26-11-2021. <https://rb.gy/7hshus>

Graf 92

Slovenija je od leta 2012 padla iz 34. na 50. mesto v letu 2016, nato pa v letu 2018 napredovala na 35. mesto med 160 državami; prav tako so nihale točke indeksa – iz 3,29 na 3,18 in spet zrasle na 3,31 (Graf 93).

Graf 93

1.9.3 Indeks uspešnosti, Legatum institute

Indeks uspešnosti inštituta Legatum⁵⁰ prikazuje, kako uspešnost nastaja in kako se spreminja. Njegova svetovna posebnost je, da temelji hkrati na materialni uspešnosti in blagostanju. Običajno merijo uspešnost države z makroekonomskim kazalcem BDP na prebivalca. Vendar uspešnost ni samo materialno bogastvo, temveč tudi zadovoljstvo z življenjem in obeti za dobro življenje v prihodnosti. Indeks sestavlja

⁵⁰ The Legatum Prosperity Index, Legatum Institute, 2020. Dostop 26-11-2021. <https://rb.gy/maa1g0>

12 pod-indeksov, vsak vsebuje sestavini prihodka in blagostanja ter 5–6 kazalcev. Skupaj upoštevajo 300 različnih kazalcev. Indeks obravnava 167 držav, skupaj 99,4 % svetovnega prebivalstva. Osebnе ocene so vzete iz Gallupovih vprašalnikov.

Pod-indeks *vključujoča družba* obsega varnost in varovanje, osebno svobodo, vladanje in družbeno premoženje. *Odprto gospodarstva* upošteva naložbeno okolje, stanje podjetij, dostop do infrastrukture in trga ter kakovost gospodarstva. *Opolnomočeni ljudje* imajo ustrezne pogoje življenja, zdravstvo, izobraževanje in naravno okolje.

Na vrhu lestvice so Danska, Norveška, Švedska (**Graf 94**). Slovenija po tej lestvici zaseda **26.** mesto, kar je enaka uvrstitev kot v letu 2020. Tik pred nami sta Španija in Malta, od novih članic EU je boljša Estonija (17. mesto). Tik za nami je Češka, sledita ji Portugalska in Južna Koreja.

Graf 94

Indeks uspešnost v Sloveniji je bil v preteklosti dokaj konstanten, vendar še nismo dosegli 20. mesta iz leta 2010 (**Graf 95**).

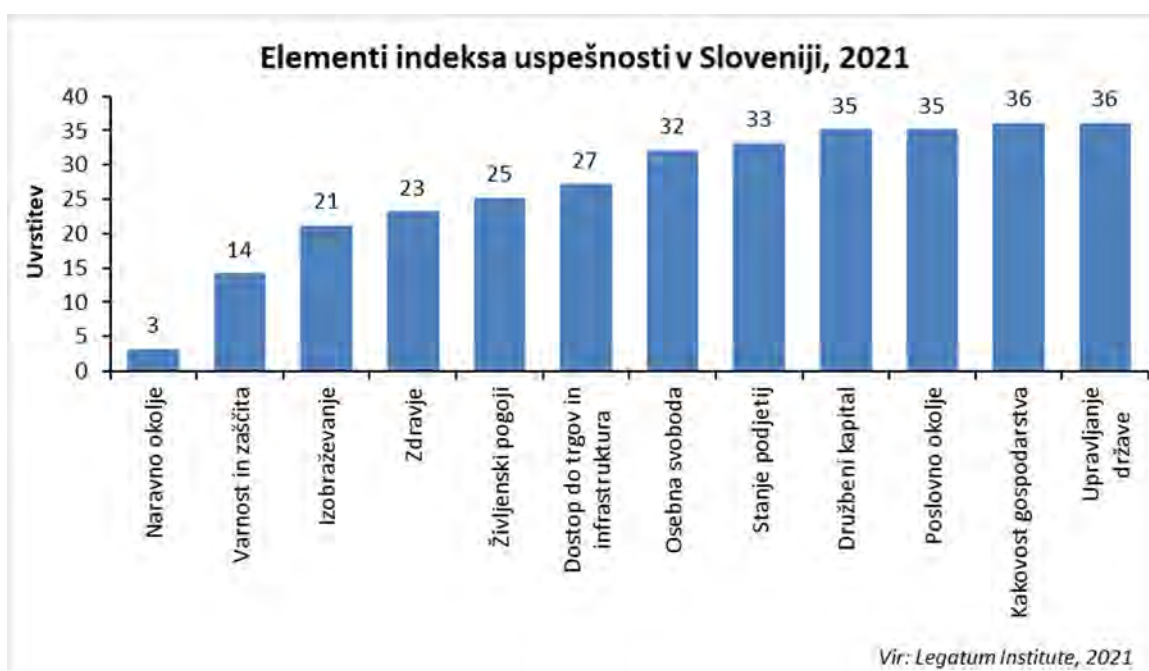
Graf 95

Slovenija zaseda najboljše mesto pri naravnem okolju (3. mesto), pri varnosti in zaščiti (14.), sledijo izobraževanje (21.), zdravje (23.), življenjski pogoji (25.), dostop do trgov in infrastruktura (27.), osebna svoboda (32.) in stanje podjetij (33.) (Graf 96). Najslabša je pri poslovnem okolju (35.), družbenem kapitalu (35.), upravljanju države (36.) in kakovosti gospodarstva (36.). Od leta 2009 je Slovenija izgubila 6 mest.

Čeprav so se stroški odpuščanja delavcev zmanjšali, ostaja Slovenija na trgu dela še zmeraj med najmanj prilagodljivimi državami EU. Prav tako je počasna pri uvajanju reform za povečanje konkurenčnosti. Pri pod-indeksu naravno okolje je zelo uspešna predvsem zaradi zaščite naravnih območij v okviru ekološkega omrežja Natura 2000, saj ima najvišji delež zaščitenih območij v EU.

Graf 96

1.9.4 Indeks ekonomske svobode, Fraser institute

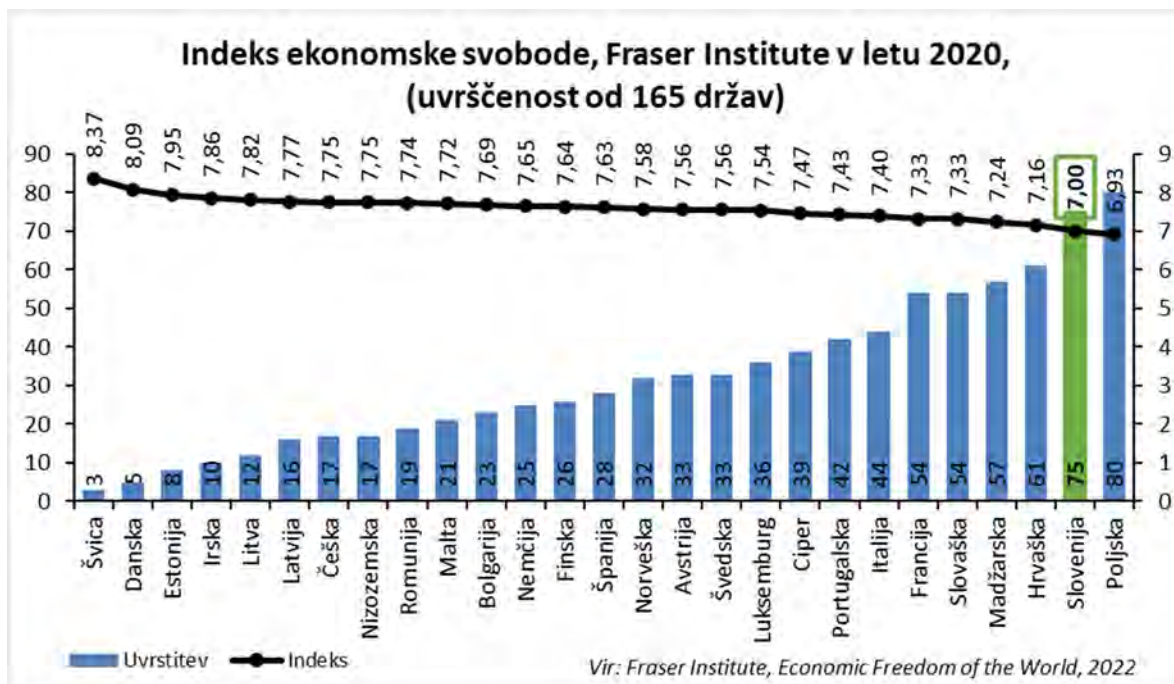
Indeks ekonomske svobode sveta 2021 (Fraser institute⁵¹) meri stopnjo ekonomske svobode na petih področjih s 24 sestavinami in 42 kazalci, vsak na lestvici od 1 do 10:

1. **Vloga vlade:** delež BDP za proračunsko potrošnjo, državni prenosi in podpore, delež državnih investicij, obdavčenje prihodkov in plač.
2. **Pravni sistem in varovanje lastninskih pravic:** neodvisnost in nepristranskost sodišč, zaščita lastninskih pravic, vmešavanje vojske v pravna pravila in politiko, poštenost pravnega sistema, pravno uveljavljanje pogodb, upravni stroški prodaje nepremičnin, verodostojnost politike, poslovni stroški kriminala.
3. **Trden denar:** rast denarne mase, inflacija (standardni odmik in gibanje v zadnjem letu), pravica imeti devize na osebem računu.
4. **Svoboda mednarodnega trgovanja:** delež prihodkov od dajatev na trgovanje (povprečna stopnja in standardni odmik), nedavčno tržno omejevanje (predpisi, predpisani stroški uvoza in izvoza), menjalni tečaji na črnem trgu, nadzorovanje pretoka kapitala in ljudi (tuje lastništvo in omejevanje naložb, nadzor kapitala in svoboda tujcev do vstopa).
5. **Predpisi:** na trgu *posojil* (lastništvo bank, posojila zasebnemu sektorju, nadzor obrestnih mer in realno negativne obrestne mere), na trgu *dela* (predpisi o najnižji plači, o zaposlovanju in odpuščanju, centralizirane kolektivne pogodbe, predpisi o delovnem času, obvezni stroški pri odpuščanju delavcev, vojaška obveznost), o *poslovanju* (administrativne zahteve, stroški birokracije, zagon poslovanja, izredna plačila za podkupnine in prednosti, licenčne omejitve, stroški obveznih dajatev).

⁵¹ J. Gwartney et al., Economic Freedom of the World: 2020 Annual Report, Fraser Institute. Dostop 29-10-2021. <https://rb.gy/gwv8tv>

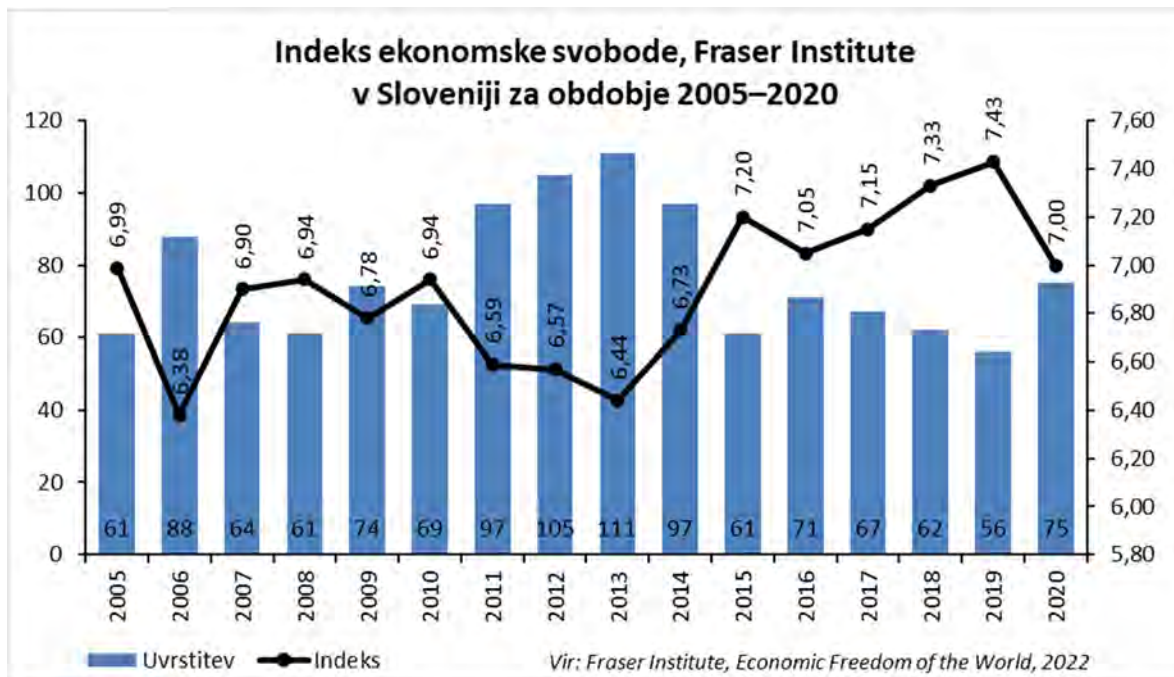
Po ekonomski svobodi smo uvrščeni na **75.** mesto (od 165 držav), za nami je samo Poljska (80. mesto). 7. mesto zaseda Estonija, Litva je na 12. mestu, Latvija na 16. mestu itd. (**Graf 97**).

Graf 97

Slovenija je bila v letih 2005 in 2008 uvrščena na 61. mesto indeksa ekonomske svobode (**Graf 98**). Uvrstitve so padle od leta 2008 (z izjemo leta 2010) do leta 2013, ko smo padli na 111. mesto, kar je bila posledica finančne krize. Od tedaj spet rastemo, z izjemo padca v letu 2016, ko smo bili uvrščeni na 71. mesto; v letu 2019 smo dosegli najboljšo uvrstitev (56. mesto), v letu 2020 pa padli na 75. mesto.

Graf 98

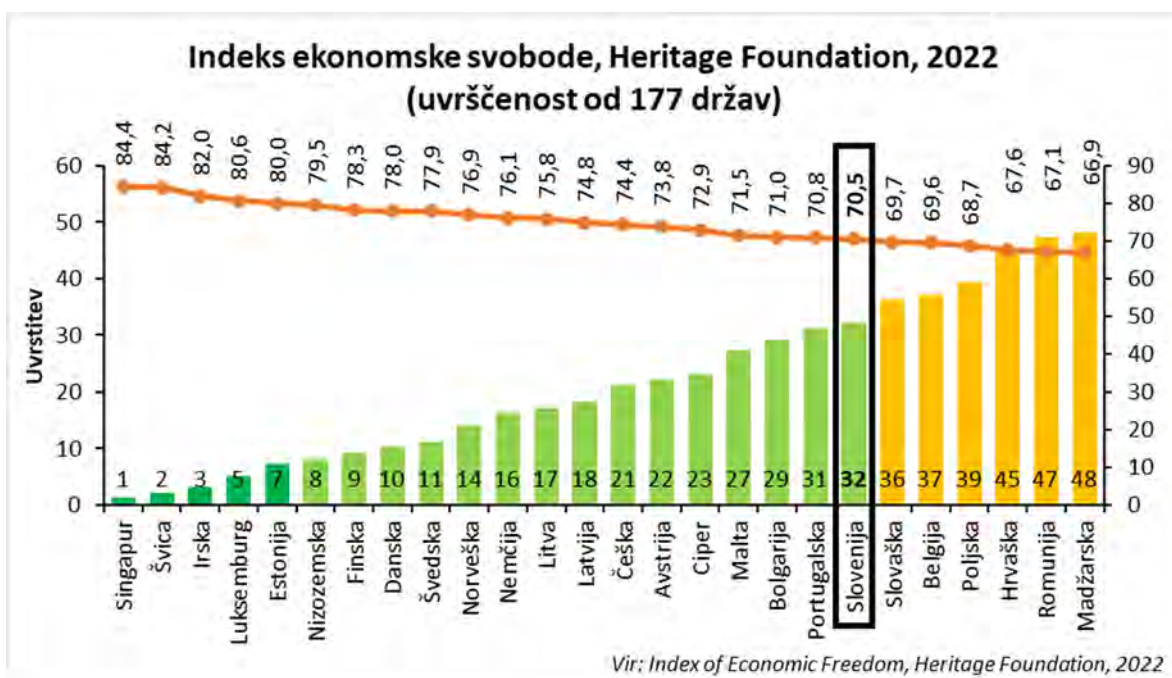
1.9.5 Indeks ekonomske svobode, Heritage Foundation

Indeks ekonomske svobode Heritage Foundation⁵² razvršča države v 5 kategorij: svobodne (100–80 točk), večinoma svobodne (79,9-70 točk), zmerno svobodne (69,9-60 točk), večinoma nesvobodne (59,9-50) in zavrte (49,9-0 točk) na osnovi naslednjih kriterijev:

- **vladavina prava:** premoženjske pravice, sodna učinkovitost in vladna skladnost (integriteta),
- **velikost vlade:** davčno breme državna poraba in finančno zdravje,
- **učinkovitost predpisov:** poslovna svoboda dela in denarna svoboda,
- **odprtost trgov:** trgovinska svoboda naložb in finančna svoboda.

Vodilne države na lestvici so Singapur (1. mesto), Švica (2. mesto), Irska (3. mesto) in Luksemburg (5. mesto). Slovenija je na Indeksu ekonomske svobode 2022 dosegla **32.** mesto (70,5 točke) med 177 državami, kar nas uvršča med večinoma svobodne države (**Graf 99**). Premik na boljše gre pripisati predvsem krčenju predpisov na področju mednarodne trgovine, večjem obsegu bančnih posojil zasebnemu sektorju, manjšemu nasprotovanju tujim investicijam in manjši javni porabi. Od novih držav EU je Estonija 7. in uvrščena med svobodne države. Večinoma svobodne države so Litva (17.), Latvija (18.), Češka (21.), Bolgarija (29.) in Portugalska (31). Za Slovenijo so Slovaška na 36., Belgija na 37., Poljska na 39. mestu itd.

Graf 99

Pri posameznih elementih indeksa ekonomske svobode (**Graf 100**) smo v Sloveniji največ točk dosegli pri sodni učinkovitosti (91,6 točk) in premoženjskih pravicah, najmanj pa pri državni porabi (36,4 točk).

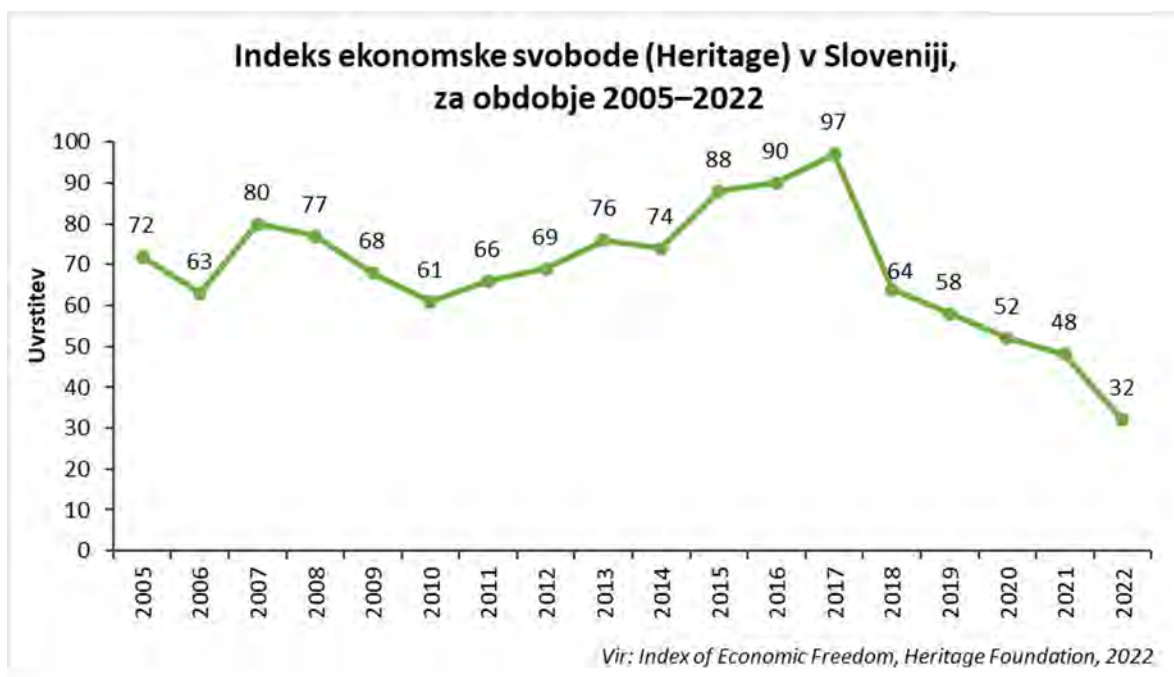
⁵² Index of economic freedom, 2022. Dostop 10-05-2022. <https://rb.gy/jgvhfo>

Graf 100

Slovenija (**Graf 101**) je bila leta 2005 uvrščena na 72. in leta 2007 na 80. mesto. Uvrstitve so se izboljševale do leta 2010, ko smo dosegli 61. mesto in poslabševale do leta 2017, ko smo dosegli 97. mesto. Od tedaj spet rastemo, v letu 2021 smo dosegli 48. mesto, v letu 2022 pa najboljšo uvrstitev do sedaj, 32. mesto.

Graf 101

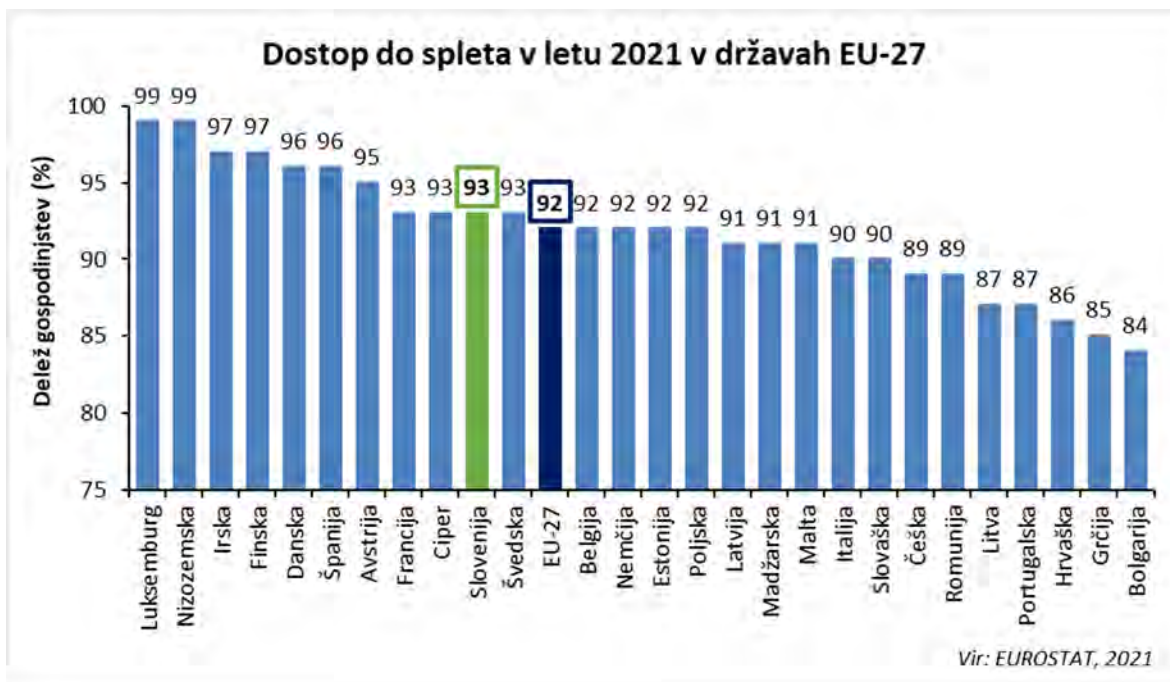

1.10 Primerjalne analize s področja digitalizacije

1.10.1 Dostop do spleta

Dostop do spleta – na svetu od 7,8 milijarde ljudi aktivno uporablja splet 4,65 milijarde (59,6 % svetovne populacije) od tega 92,6 % preko mobilnih naprav. Dostop do spleta je leta 2020 imelo dobrih **93 %** slovenskih gospodinjstev⁵³ (10. mesto v EU), kar je nad povprečjem EU-27, ki znaša 92 % (**Graf 102**). Za nami so Estonija in Poljska (92 %), Latvija in Madžarska (91 %) itd. Največji delež gospodinjstev, ki ima dostop do spleta imata Luksemburg in Nizozemska (oba 99 %), najmanjšega pa Bolgarija, kjer je svetovni splet dostopen le 84 % gospodinjstvom. Na ravni posameznikov ima dostop do spleta **80 %** Slovencev, povprečje EU je 89,4 %⁵⁴. Za nami so samo Ciper (83,8 %), Poljska, Portugalska (obe z 78,6 %), Grčija (77,9 %), Romunija (74,8 %) in Bolgarija (67,1 %). Vse druge članice EU-28 imajo na ravni posameznika boljši dostop do spleta, med njimi so tudi Hrvaška (92,3 %), Madžarska (88,9 %) in Malta (88,2 %).

Graf 102

Dostop do spleta je v Sloveniji od leta 2004 s 47 % gospodinjstev stalno naraščal (**Graf 103**).

⁵³ Eurostat, Households - level of internet access, 2020. Dostop 13-09-2022. <https://rb.gy/epo8uy>

⁵⁴ Internet World Stats, Internet usage in EU, 2020. Dostop 13-09-2022. <https://rb.gy/gzessy>

Mobilni operaterji širijo omrežje 5G, trendi gredo v smeri, da bo vse več Slovencev uporabljalo tehnologijo 5G⁵⁵. Rasti uporabnikov bodo visoke, saj je osnova nizka. Večina Slovencev uporablja mobilno tehnologijo četrte generacije. Mobilno tehnologijo 5G uporablja 6 % uporabnikov. V četrtletju prej je bil tržni delež uporabnikov 5G samo 2,6 %. Skladno s tem povečanjem se je za 4 odstotne točke zmanjšal delež uporabnikov 4G, in sicer je bilo teh 81 %. V drugem četrtletju bo število uporabnikov 5G verjetno preseglo število uporabnikov 3G, ki jih je bilo 7,6 %.

Telekom Slovenije bo do konca septembra prenehal uporabljati mobilno tehnologijo tretje generacije, ki se je začela uporabljati pred skoraj 20. leti, Danes pa dosega občutno nižje hitrosti prenosa podatkov. Mobilni operaterji so vložili visoka sredstva v vzpostavljanje pete generacije omrežij in jih začeli uporabljati takoj po pridobitvi na dražbi, v kateri je država iztržila 164 M€. Med pogoji dražbe je bilo navedeno tudi, da morajo operaterji v enem letu po pridobitvi omrežij svojim uporabnikom v vsaj enem večjem slovenskem mestu zagotoviti dejanske mobilne storitve, do leta 2025 pa zagotoviti pokritost skoraj celotnega prebivalstva zunaj zgradb, celotne površine avtocest in hitrih cest, 60 % glavnih in regionalnih cest ter 60 % železnic s potniškim prometom.

V A1 zagotavljajo omrežje več kot polovici prebivalcev Slovenije v več kot 80 mestih in drugih naseljih, dolgoročno pa bodo omogočili najsodobnejšo mobilno tehnologijo v vseh naseljih z več kot 1 000 prebivalci in tako vzpostavili največje omrežje 5G Sloveniji. V Telekomu Slovenije s 5G pokrivajo več kot 670 slovenskih krajev in v ta namen uporabljajo frekvenčne pasove 700 MHz, 2 600 MHz in 3 600 MHz. Na navedene frekvence so že vključili vrsto baznih postaj. V Telemachu pravijo, da 5G ponujajo v 56 krajih, pokritost prebivalstva s to tehnologijo pa trenutno znaša 38,2 %.

5G v primerjavi s svojimi predhodniki omogoča veliko večje hitrosti prenosa, ki lahko tudi presegajo 1 Gb/s. Dejanske hitrosti prenosa pa so premo sorazmerne in odvisne od števila uporabnikov, ki podatke preko iste bazne postaje prenašajo sočasno, oddaljenosti od bazne postaje, uporabe zunaj ali znotraj objektov. Tehnologija 5G bo v primerjavi s četrto generacijo omogočala hitrosti, ki bodo 10–100 krat višje, pri testiranju tehnologije 5G pa dosegajo hitrosti od 700 Mb/s do 3 025 Mb/s. Največ aktivnih uporabnikov mobilne tehnologije ima Telekom Slovenije, vendar izgublja tržni delež. Njihov delež aktivnih uporabnikov mobilne telefonije se je v zadnjih 5 letih zmanjšal za 9 odstotnih točk, na dobrih 36 %. Največ uporabnikov je pridobil Telemach. Telemach je zmanjšal tržni delež na segmentu mobilnega širokopasovnega dostopa do interneta s 40 % v prvem četrtletju 2017, na 31 % v prvem četrtletju letos. A1 ima 28,7 % tržni delež, medtem ko ima Telemach 27,4 % tržni delež in je tudi edini povečal svoj tržni delež v tem segmentu.

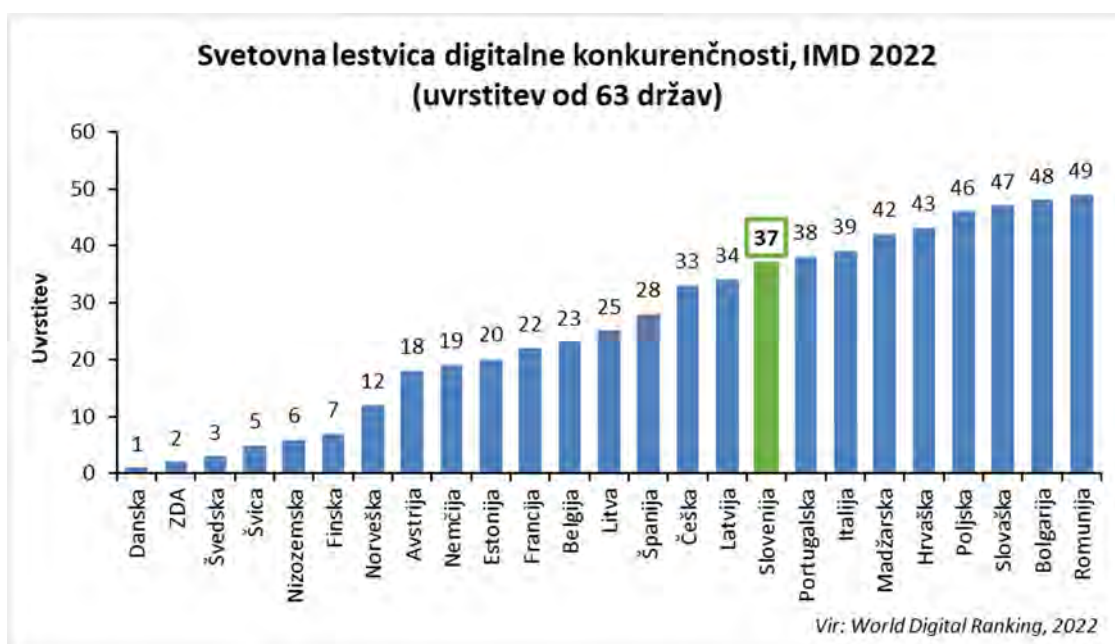
⁵⁵ Nejc Gole: Število uporabnikov 5G se je več kot podvojilo. Časopis Delo 15. 7. 2022. <https://bit.ly/3dtpea1>

1.10.2 Svetovna lestvica digitalne konkurenčnosti, IMD

Metodologija digitalne konkurenčnosti temelji na treh faktorjih: 1) *znanju* (za odkrivanje, razumevanje in gradnjo novih tehnologij); 2) *tehnologiji* (ki omogoča razvoj digitalnih tehnik), 3) *pripravljenosti* države za bodoče izkoriščanje digitalnega preoblikovanja⁵⁶.

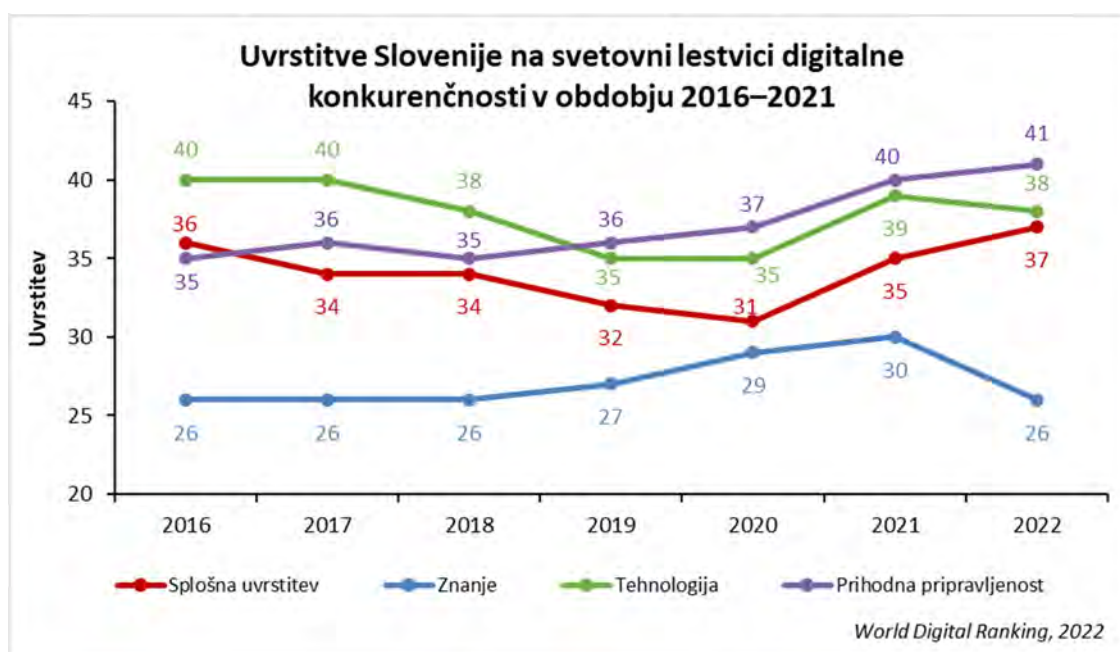
Slovenija se uvršča na 37. mesto (leta 2021 je bila na 31. mestu) med 63 državami (**Graf 104**). Najvišje se uvrščata Danska in ZDA, sledijo Švedska (3.), Švica (5.) in Nizozemska (6.). Estonija je 20., Litva 25. Pred nami sta še Češka (33.) in Latvija (34.), za nami so Portugalska (38.), Italija (39), Madžarska (42.) itd.

Graf 104

Najboljši smo pri znanju (26. mesto), sledi tehnologija (38. mesto), pri pripravljenosti na prihodnost pa zasedamo 41. mesto (**Graf 105**). Od leta 2016 do 2022 smo splošno uvrstitev izboljšali za 2 mesti. Do leta 2020 se je stanje pri vseh 4 kazalnikih izboljševalo, v letu 2021 pa so se poslabšali vsi kazalniki.

Graf 105

⁵⁶ World Digital Competitiveness Ranking, 2022. Dostop 13-12-2022. <https://bit.ly/3VYJ65F>

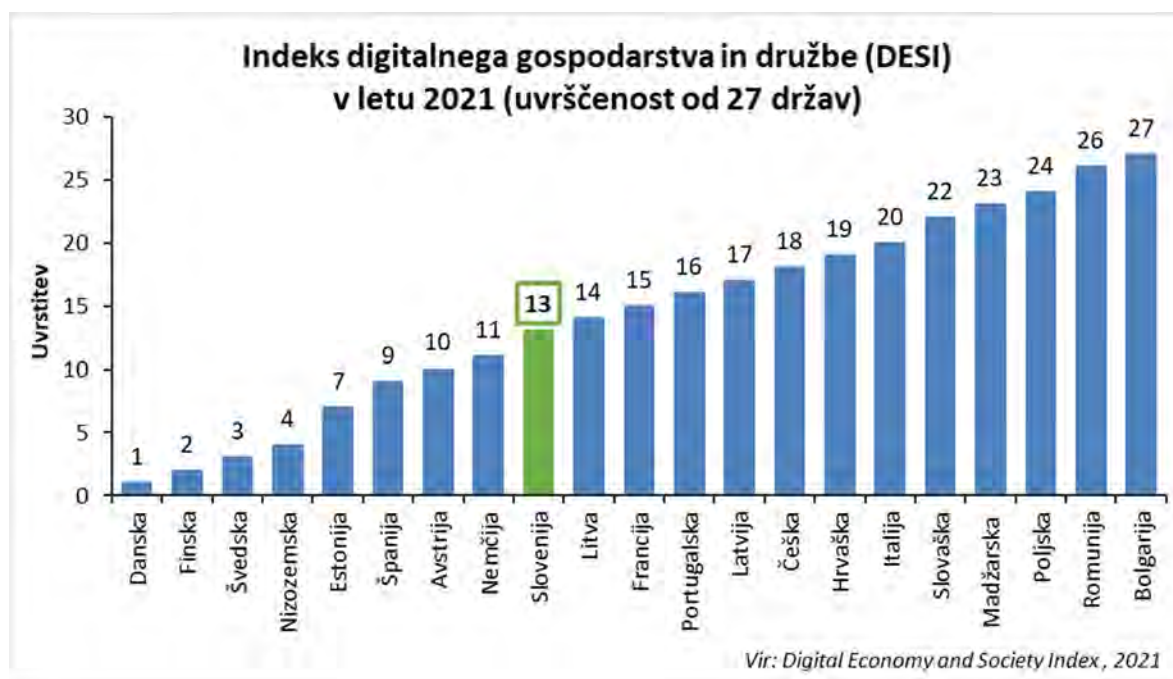
1.10.3 Indeks digitalnega gospodarstva in družbe (DESI)

Evropska komisija od leta 2014 spremlja digitalno konkurenčnost držav članic s poročili o indeksu digitalnega gospodarstva in družbe (v nadaljnjem besedilu: DESI)⁵⁷. Zbirka poročil vključuje tako profile držav kot tudi tematska poglavja z analizo ključnih področij digitalne politike na ravni EU.

Zaradi uskladitve DESI s štirimi glavnimi točkami in cilji digitalnega kompasa, izboljšanja metodologije in upoštevanja najnovejšega razvoja na področju tehnologije in politike je komisija v DESI za leto 2021 kazalnike razdelila v štiri glavna področja digitalnega kompasa: povezljivost, človeški kapital, integracija digitalne tehnologije in digitalne javne storitve. Prav tako sedaj DESI vključuje tudi kazalnik ravni podpore, ki so jo uporabljene tehnologije IKT prinesle gospodarskim družbam pri izvajanju okolju prijaznejših ukrepov (IKT za okoljsko trajnost).

Slovenija je izboljšala svojo uvrstitev in se po indeksu digitalnega gospodarstva in družbe (DESI)⁵⁸ za leto 2021 zdaj uvršča na **13.** mesto med 27 državami članicami EU (**Graf 106**). Pred nami je Estonija (na 7. mestu). Tik za nami se je uvrstila Litva (14. mesto), sledijo Portugalska (16. mesto), Latvija (17. mesto) in Češka (18. mesto). Od leta 2014 je Slovenija napredovala za 7 mest (**Graf 107**).

Graf 106

⁵⁷ Digital Economy and Society Index (DESI) 2021. Dostop 17-11-2021. <https://rb.gy/3dk8vu>

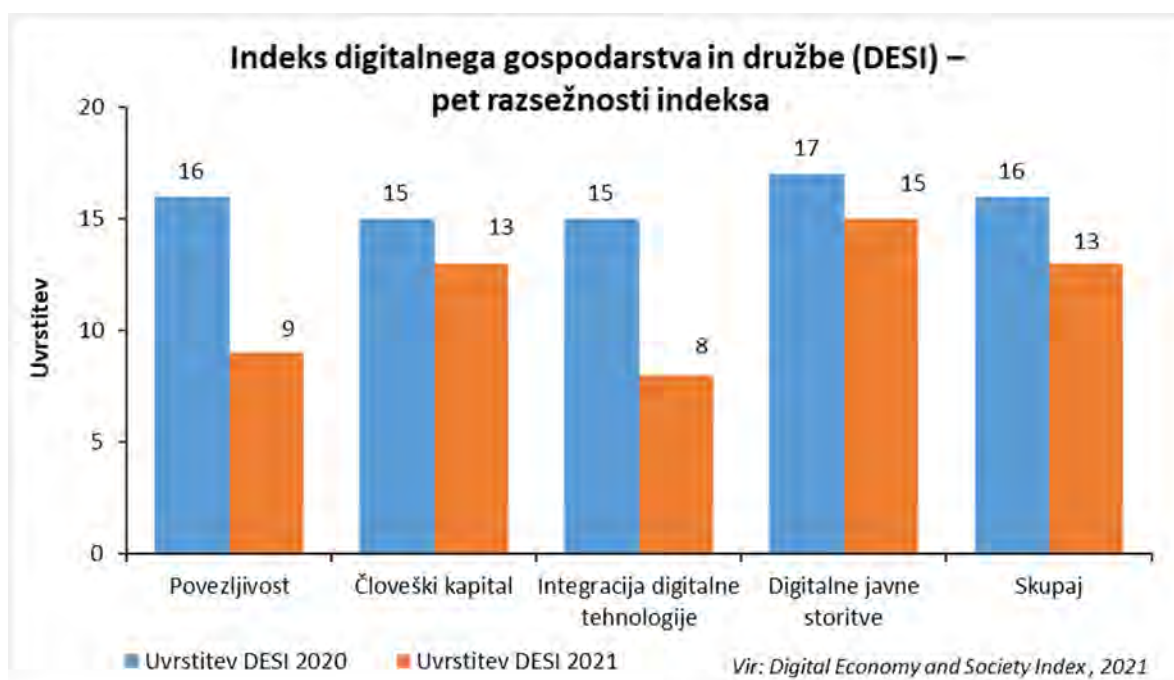
⁵⁸ Indeks digitalnega gospodarstva in družbe (DESI) 2021 Slovenija. Dostop 17-11-2021. <https://rb.gy/dzhfnb>

Graf 107

V razsežnosti povezljivosti se je uvrstila na **9.** mesto v EU. Napredovala je od ocene 50,2 na 53,2 in s tem presegla povprečje EU, ki znaša 50,2. V razsežnosti človeškega kapitala je oceno zmanjšala iz 48,3 na 47,8 in se uvrstila na **13.** mesto. Slovenija je med državami EU na **8.** mestu pri integraciji digitalne tehnologije. Izboljšala je svojo oceno z 40,9 na 42,3, kar je višje od povprečja EU, ki znaša 37,6. Oceno v razsežnosti digitalnih javnih storitev je zmanjšala s 70,8 na 68,0, a se je s 15. mestom kljub temu dvignila za dve mesti (**Graf 108**).

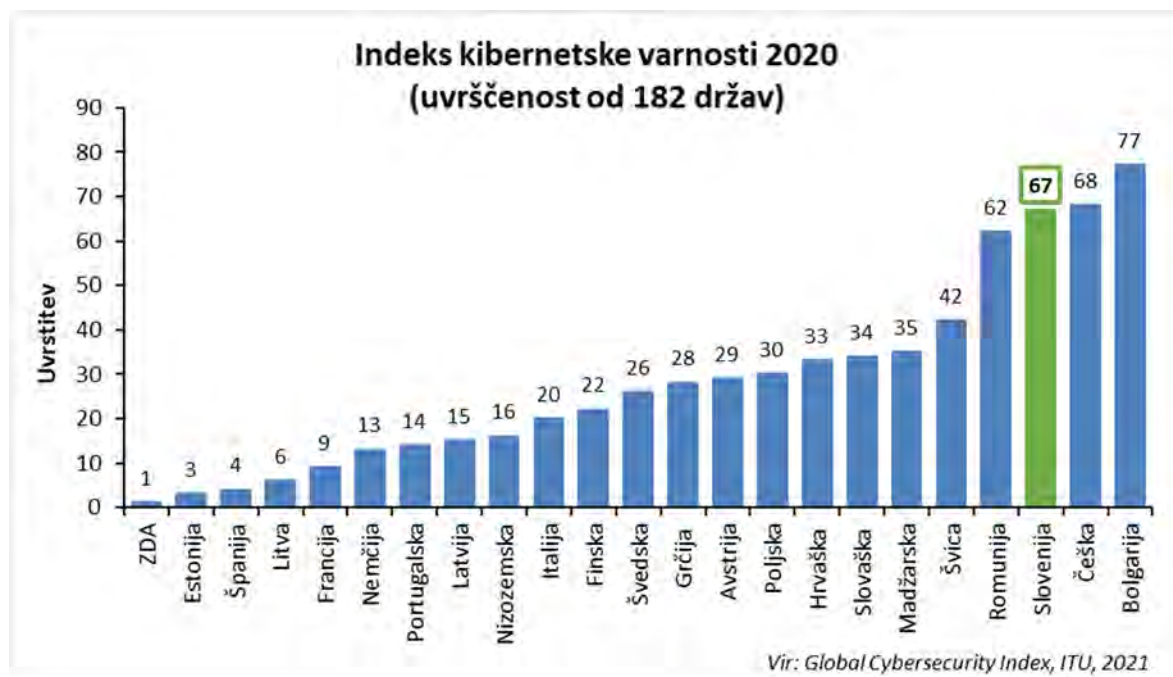
Graf 108

1.10.4 Indeks kibernetске varnosti

Kibernetška varnost postaja vse bolj pomembna. Svetovni indeks⁵⁹ temelji na 82 vprašanjih iz 5 stebrov, ukrepov: zakonodajnih, organizacijskih, razvoja zmogljivosti in sodelovanja. Slovenija se uvršča komaj na **67.** mesto med 182 državami (34. v Evropi), ima 74,93 točk. Prve so ZDA, ki dosegajo 100 točk. Estonija je celo na 3. mestu, Španija na 4., Litva je 6., Latvija pa 15. (**Graf 109**). Pred nami je še šest novih članic EU, za nami sta samo Češka in Bolgarija. Najboljši smo pri zakonodajnih ukrepih (20 točk) in ukrepih razvoja zmogljivosti (17,7), najslabši pri organizacijskih ukrepih (13,7) in sodelovanju (12,1).

Graf 109

1.10.5 Indeks digitalne prihodnosti

Indeks digitalne prihodnosti, ki ga je zasnoval Microsoft, meri raven digitalizacije v 16 evropskih državah⁶⁰ in izpostavlja področja, ki jim bo treba nameniti več pozornosti. Vsebuje 5 kategorij digitalnega razvoja:

- digitalno poslovanje,
- digitalna vlada in javni sektor,
- digitalna infrastruktura, digitalni sektor in
- človeški kapital.

Kategorije vsebujejo 22 elementov, ki podrobneje prikazujejo stanje v Sloveniji.

Slovenija dosega na indeksu digitalne prihodnosti raven 107 %, kar je nad povprečjem Srednje in Vzhodne Evrope (**Graf 110**). Vodilna je Finska (162 %), sledita ji Danska (161 %) in Švedska (159 %). Boljša od nas je Estonija (139 %), za nami pa po se uvrstile Portugalska (104 %), Češka (102 %), Madžarska (100 %) in ostale primerljive države.

⁵⁹ International Telecommunication Union (ITU), Global Cybersecurity Index (GCI). Dostop 13-03-2021.

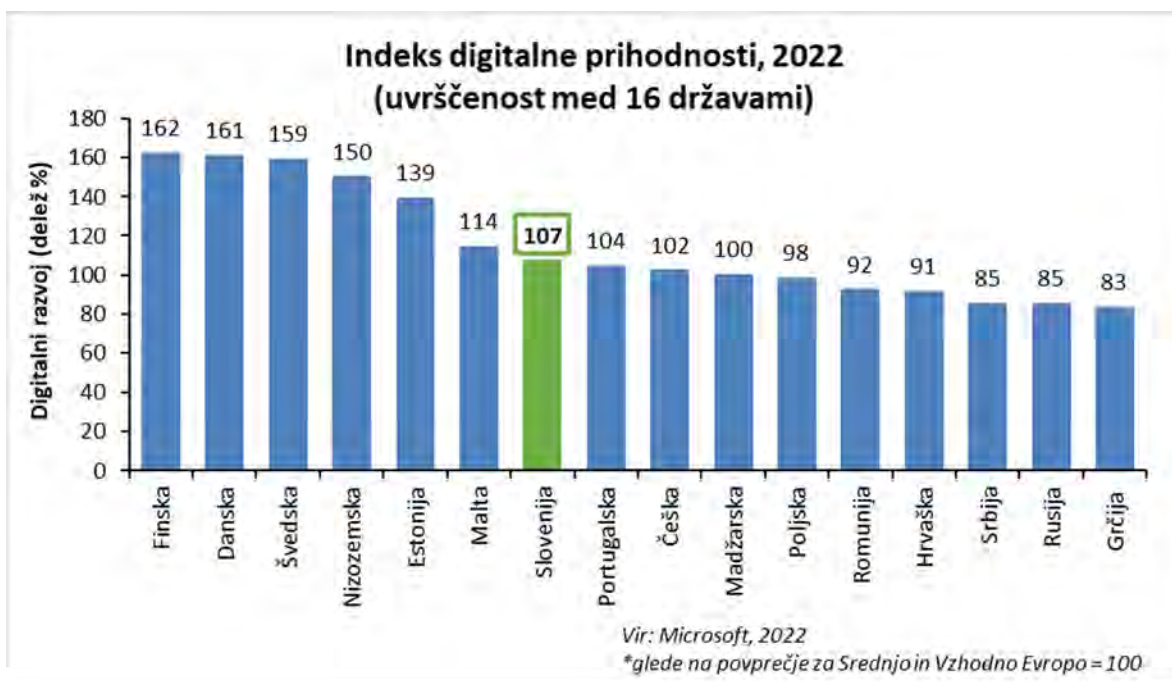
<https://rb.gy/z6w7kk>

⁶⁰ Microsoft Digital Futures Index: Slovenia digitalization level above CEE average, among leaders in education digitalization. Dostop 23-05-2022. <https://rb.gy/t76prg>

⁶¹ Croatia, Estonia, Serbia and Slovenia accelerating digital transformation. Dostop 23-05-2022.

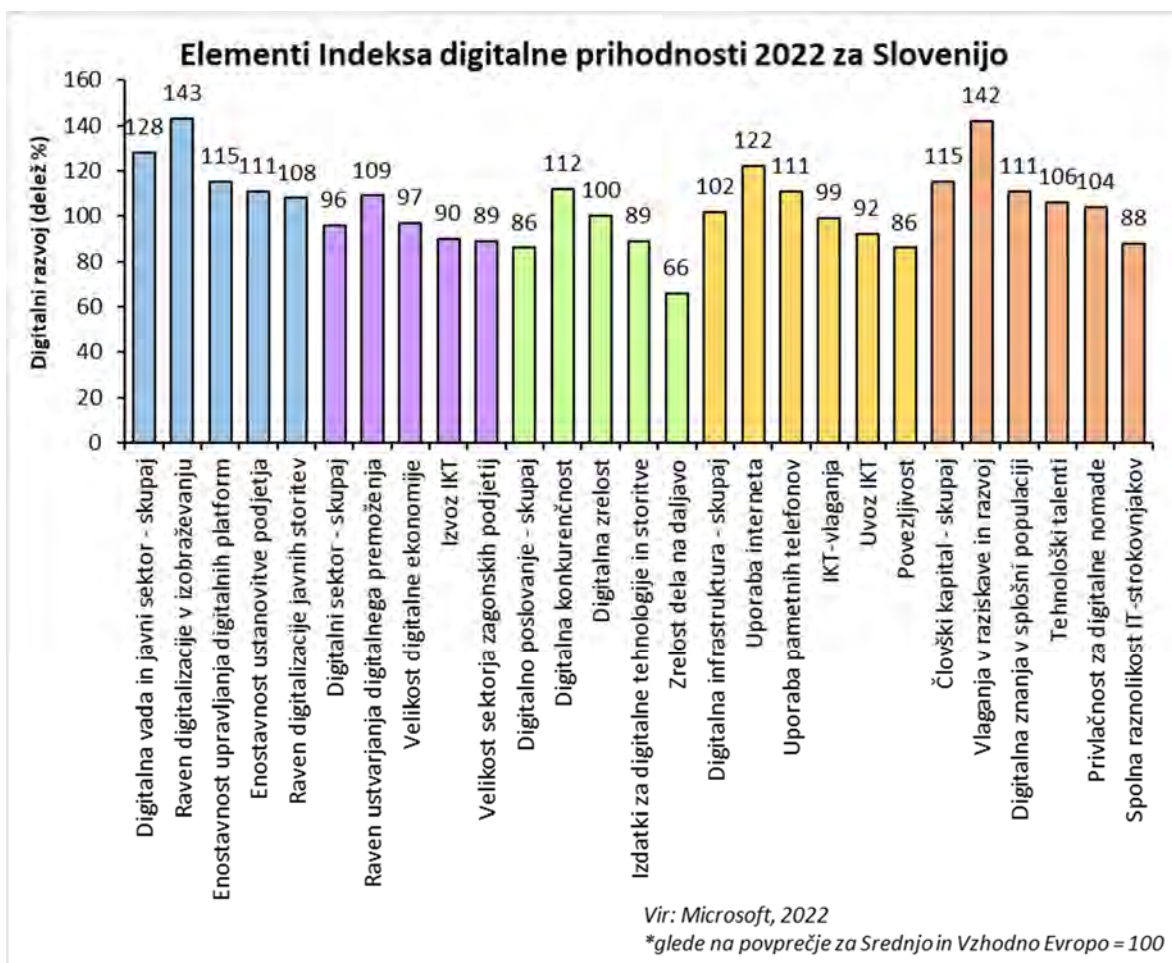
<https://rb.gy/e3gk5t>

Graf 110

V posameznih elementih Indeksa digitalne prihodnosti je Slovenija najboljša v kategoriji digitalna vlada in javni sektor (128 %) ter pri človeškem kapitalu (115 %) (Graf 111). Veliko prostora za napredek imamo pri zrelosti dela na daljavo (66 %), spolni raznolikosti IT-strokovnjakov in pri poveztljivosti (86 %).

Graf 111

1.11 Zaključki analize razvoja gospodarstva

Primerjalne analize posameznih komponent gospodarskega razvoja kažejo, da je Slovenija po BDP na prebivalca vodilna od primerljivih držav, po BDP na prebivalca *po kupni moči* pa je šele **50.** mestu od 165 držav, prehiteva jo Češka. Vodilna je tudi po dodani vrednosti na prebivalca, vendar po proizvodnosti (**40./63**) in njeni rasti zaostaja za Češko – strokovnjaki so pripravili vrsto ukrepov za rast proizvodnosti. Podobno je pri plačah – Slovenija ima najvišjo urno postavko od primerljivih držav. Vendar, če upoštevamo kupno moč plač, naša povprečna plača zaostaja za Češko, Portugalsko, Estonijo in najbolj za Poljsko (za 10 %). To kaže na inflacijsko zviševanje plač, ki prehitujejo rast produktivnosti in s tem tudi znižujejo konkurenčnost Slovenije. Socialni partnerji bi morali kupni moči plač itd. posvetiti veliko več pozornosti.

Davki so v Sloveniji tako za podjetja kot za fizične osebe precej nižji od evropskega povprečja; zaostajajo tudi za davki v nekaterih primerljivih državah. Drugače je pri socialnih prispevkih, po katerih je Slovenija v evropskem vrhu, daleč nad povprečjem EU, vendar je visoka obremenitev predvsem na zaposlenih, delodajalci so obremenjeni precej manj od povprečja EU. Tudi skupna obremenitev z davki in prispevki je pod povprečjem EU.

Stopnja brezposelnosti je v Sloveniji znatno pod povprečjem EU, pod povprečjem EU je tudi brezposelnost mladih.

Slovenija je po javnem dolgu sicer pod povprečjem držav EU, vendar je skoraj v zgornji tretjini najbolj zadolženih držav. To je v nasprotju z visoko stopnjo varčevanje gospodinjstev, po kateri smo v evropskem vrhu. Vzor bi nam morala biti Estonija, ki nas povsod prehiteva in ima kljub povečanju za 10 odstotnih točk v času pandemije samo 18 % javni dolg, mi pa smo blizu 80 %.

Po tujih neposrednih investicijah na prebivalca smo na vrhu spodnje četrtine držav EU.

Indeks zaznavanja korupcije je sorazmerno visok, enkrat višji kot je npr. v Estoniji.

Primerjalne analize mednarodne konkurenčnosti (**Preglednici 2 in 3**) kažejo, da smo:

1. Primerjalne analize posameznih sestavin gospodarskega razvoja

- **35./196 BDP na prebivalca po kupni moči** (PPP, USD), IMF, v Sloveniji znaša 49 968 USD. Smo pred Češko, Litvo in Estonijo.
- **15./27 Resnični BDP na prebivalca** je v letu 2021 je znašal 21 260 EUR. in je bil višji kot večini novih članic EU, vključno s Češko in Portugalsko, prehitela nas je Malta.
- **6./27 Letna stopnja rasti/padca BDP** je v letu 2021 znašala 5,3 % (povprečje EU-27), v Sloveniji pa 8,1 %.
- **14./27 BDP po kupni moči** (PPS, EUR) v resničnih izdatkih na prebivalca in v indeksu obsega resničnih izdatkov (EU-27 = 100) je leta 2021 za Slovenijo znašal 29 100 €, to je bilo 90 % BDP EU-27, ki je znašal 32 300 €.
- **12./56 Dodana vrednost industrije na prebivalca (USD), UNECE.** V letu 2020 je bila tik za nami Češka, bili smo uvrščeni pred Luksemburgom, Belgijo in Francijo, druge nove članice EU in Portugalska so bile za njimi. Na prvih mestih so bile Lihtenštajn, Irska in Švica.
- **18./27 Dejanska osebna potrošnja na prebivalca** (PPS) je v Sloveniji v 2020 dosegala 82 % povprečja v EU-27. Litva je že precej pred Slovenijo in dosega 95 % povprečja EU-27, boljše so tudi Češka, Portugalska in Poljska.

2. Trg dela

Produktivnost dela

- **24./35 BDP na uro dela.** V Sloveniji znaša 47,1 glede na stalne cene, USD, 2015, kar nas uvršča na 24. mesto med 35 državami OECD. Pred nami je Slovaška, za nami pa so ostale primerljive države.
- **17./27 Produktivnost dela na zaposlenega.** Produktivnost dela v Sloveniji je znašala 84 % povprečja EU-27. Uvrščamo se za Češko, Estonijo in Romunijo.
- **8./27 Rast produktivnosti dela 2021.** V obdobju 2010–2021 je izražena v primerjavi z letom 2010 (%) Po rasti dela zaostajamo za Romunijo, Hrvaško, Estonijo in Latvijo, vendar smo pred Češko in Portugalsko. Rast produktivnosti dela v Sloveniji znaša 6,6 %.

Stroški dela

- **13./27 Strošek opravljenega dela (EUR/h), EU-27.** Najvišji je na Danskem (46,9 €/h), v Luksemburgu (43 EUR/h) in Belgiji (41,6 EUR/h). Slovenija je z 21,1 €/h pod povprečjem EU-27 (29,1 €/h), pred Grčijo, Portugalsko in vsemi novimi članicami EU. Strošek dela je za dobro tretjino večji od češkega, ki ima višji BDP po kupni moči in višjo produktivnost od nas; za polovico je večji tudi od estonskega in slovaškega.
- **13./37 Povprečno število opravljenih ur na teden, OECD.** Po vloženem času (povprečnem številu tedenskih ur) je Slovenija pred razvitejšimi državami kot so Norveška, Danska, Nizozemska itd. Več ur na teden pa opravijo v Grčiji, na Poljskem, Češkem, Slovaškem in na Portugalskem. Po številu plačanih tedenskih ur smo na vrhu lestvice zaradi plačanega polurnega dnevnega odmora, ki se všteva v 40-urni delovnik.
- **18./27 BDV na zaposlenega, EU-27.** Slovenija je z 51 071 USD na zaposlenega leta 2021 zaostajala za vsemi razvitejšimi državami EU in Grčijo, vendar je bila precej pred Portugalsko in Grčijo, vendar za Češko, Romunijo, Litvo in Estonijo. Visoka BDV je predvsem posledica absolutno visokih plač, žal z nižjo kupno močjo.
- **18./25 Letni neto zaslužek delavca, zaposlenega za polni delovni čas in brez otrok, ki prejema povprečno plačo (PPS), EU-27.** V Sloveniji je v letu 2021 zaslužek znašal 15 977 EUR. Slovenija močno zaostaja tako za povprečjem EU kot tudi za vrsto primerljivih članic – Grčijo, Poljsko, Estonijo, Portugalsko in Češko.

Dajatve in prispevki

- **11./27 Skupni davki** (vključno z obveznimi dejanskimi socialnimi prispevki) kot delež BDP, EU-27. Če v skupne davke vključimo obvezne socialne prispevke, se Slovenija sicer približa povprečju EU, vendar še vedno ostaja precej pod njim ter zaostaja tudi za Grčijo, je pa pred vsemi drugimi primerljivimi državami EU.
- **12./27 Davčni prihodki kot delež BDP, EU-27** so v Sloveniji leta 2020 znašali 37,92 % BDP in so bili znatno pod povprečjem EU (41,3 %) in vseh razvitejših držav EU. Zaradi velikega deleža socialnih prispevkov smo bili pred vsemi primerljivimi državami EU (12. od 27 držav), še najbližje so nam bile Portugalska, Hrvaška in Poljska.
- **14./27 Davki na proizvodnjo in uvoz** kot delež BDP, EU-27 v letu 2020 znašali 12,8 % in so pod povprečjem držav EU; so znatno nižji kot na Hrvaškem, Madžarskem in v Grčiji, nižje kot na Portugalskem, Latviji, Poljski in Estoniji, vendar višje kot na Slovaškem, Litvi, Češki in tudi Nemčiji.
- **15./27 Trenutki davki na dohodek in premoženje kot delež BDP, EU-27** v letu 2020 znašajo 7,9 % in so pod povprečjem EU-27 (13 %).
- **19./27 Skupni davki (brez socialnih prispevkov) kot delež BDP, EU-27** so v Sloveniji precej pod povprečjem EU in so se ti v zadnjem desetletju celo znižali za 0,1 %. Ti davki so nižji kot na Portugalskem, Madžarskem in v Poljski, vendar višji kot v Estoniji, Latviji, Češki, Litvi in Slovaški.
- **2./27 Neto socialni prispevki kot delež BDP EU-27.** Tudi glede socialnih prispevkov se gospodarstvo ne more pritoževati, saj je gospodarstvo z njimi podpovprečno obremenjeno v primerjavi z drugimi članicami EU. Slovenija je res na vrhu, samo za Nemčijo, vendar večino obremenitev nosijo gospodinjstva, torej fizične osebe (zaposleni). Za nami so najbližje Čehi, Slovaki in Grki.

3. Trg delovne sile

Življenjski standard

- **8./21 Minimalna bruto plača** 1. januarja 2022, EU-27. Najvišjo minimalno plačo imajo Luksemburg (2 256,95 €) Irska in Nizozemska. Slovenija se uvršča pred Portugalsko, Litvo, Poljsko in ostale nove države EU. Minimalna plača v Sloveniji je 1. julija 2017 znašala 804,96 €. 1. julija 2021 je znašala 1024,24 €, 1. januarja 2022 pa je znašala 1074,43 €.
- **20./31 Indeks ravni cen** (EU-27 = 100). Najvišje cene so v Švici in sicer 80 % nad povprečjem EU-27, sledijo Islandija in Luksemburg. Indeks rasti cen v Sloveniji znaša 87,2 %. Izmed novih držav EU ima višji indeks cen samo še Portugalska (87,9 %).

Delež zaposlenih z nizkimi plačami

- **15./27 Delež (%) zaposlenih z nizkimi plačami** med vsemi zaposlenimi. Najmanjši delež oseb z nizkimi plačami ima Švedska (3,61 %), sledita Portugalska (3,95 %) in Finska (5,03 %). Evropsko

povprečje znaša 15,22 %, delež oseb z nizkimi prihodki v Sloveniji pa je 16,52 %. Boljše od nas so Madžarska (11,61 %), Češka (15,09 %) in Slovaška (16,01 %).

Brezposelnost

- **7./27 Stopnja brezposelnosti, EU-27.** Po podatkih Eurostata je bila Slovenija v letu 2021 s 4,8 % brezposelnih na 7. mestu, precej pod povprečjem EU-27 (7 %). Najnižja brezposelnost je bila na Češkem (2,8 %), Poljskem (3,4 %) in na Malti (3,5 %), najvišja pa v Grčiji (14,7 %) in Španiji (14,8 %). Od novih članic EU je bila brezposelnost višja od povprečja v Litvi (7,1 %) in na Hrvaški (7,6 %). Pod povprečjem EU, vendar nad slovensko stopnjo so bile Bolgarija (5,3 %), Romunija (5,6 %), Estonija (6,2 %), Portugalska (6,6 %) in Slovaška (6,8 %), Danska, Avstrija in Belgija (6,3 %). Vladni ukrepi so bili torej zelo uspešni.
- **5./27 Stopnja brezposelnosti mladih EU-27.** Brezposelnost mladih do 24. leta je v zadnjem letu pri nas padla iz 14,8 % na 8 %, povprečje EU-27 znaša 13,9 %. Najnižja je bila brezposelnost mladih v Nemčiji (5,5 %), na Češkem (6,9 %) in v Avstriji (6,9 %). Najvišja brezposelnost mladih je bila v Španiji (29,6 %), Grčiji (27,2 %) in v Italiji (24,5 %), višja kot pri nas je bila tudi na Poljskem (9,1 %), Madžarskem (9,2 %) in v Latviji (9,8 %). Najvišja brezposelnost mladih v Sloveniji je bila v obdobjih 1991–1994 ter 2012–2014.

4. Finančni trgi

Zadolževanje

- **17./27 Javni dolg (% BDP), 1. četrtnje 2022, EU-27.** Javni dolg je v 1. četrtnju 2022 dosegel 75,1 % BDP, medtem ko je bil v EU-27 že 87,8 %. Skoraj vse države članice EU so zvišale svoj povprečni javni dolg. Bolj zadolžene od nas so nekatere razvitejšje evropske države ter Hrvaška in Portugalska. Vse druge nove članice EU ter Nemčija, Nizozemska in Danska so manj zadolžene od nas in imajo s tem boljše izhodišče za bodoči razvoj. Najmanj zadolžene so Estonija (17,6 %), Luksemburg (22,3 %), Bolgarija (22,9 %) in Danska (32,9 %).
- **5./24 Bruto stopnja varčevanja gospodinjstev EU-27.** Pred nami so Nizozemska (24,0 %), Nemčija (23,4 %) in Luksemburg (23,3 %), za nami pa se je uvrstila Češka (21,0 %). Bruto stopnjo varčevanja, nižjo kot je povprečje EU-27 (18,3 %) imajo tudi gospodinjstva v Latviji (17,0 %), Estoniji (16,4 %) in na Hrvaškem (15,3 %).

Neposredne tuje naložbe

- **20./27 Stanje NTN na prebivalca.** Stanje NTN na prebivalca je v letu 2020 znašalo 9 743 USD, kar Slovenijo uvršča na rep držav EU. Vodilne so najbolj razvite države EU, med novimi članicami so najvišje Estonija z 2,7-kratnikom NTN Slovenije in Portugalska z 1,8-kratnikom. Malo nad nami so Slovaška, Latvija in Madžarska, tik pod nami pa Bolgarija, Litva, Italija in Hrvaška.

5. Primerjalne analize mednarodne konkurenčnosti

- **9./133 Atlas gospodarske prepletenosti, Harvard.** Od novih držav EU je pred Slovenijo Češka (6.). Za nami so med drugimi tudi Finska, Danska in Nizozemska.
- **25./63 Svetovna lestvica talentov, IMD.** Na prvo mesto se uvršča Švica, sledita ji Švedska (2.) in Danska (5.). Slovenija se uvršča na solidno 25. mesto med 63 državami. Pred nami sta Estonija (17. mesto) in Portugalska (24. mesto), za nami so Litva (26. mesto), Latvija (27. mesto) in Češka (29. mesto). Po sanaciji bank smo uvrstitve v vseh kategorijah izboljšali. Na 39. mestu smo po privlačnosti, pri pripravljenosti smo na 29. mestu, pri naložbah in razvoju pa dosegamo najboljšo uvrstitev, 19. mesto.
- **38./63 Svetovna konkurenčnost gospodarstva po IMD.** Na 4 ocenjevanih področjih je dosegla: gospodarska uspešnost 26. mesto, učinkovitost vlade 42., poslovna učinkovitost 43. in infrastruktura 33. mesto. Med novimi državami EU je Slovenija za Estonijo, Češko, Litvo in Latvijo. Druge nove članice EU so za nami. Sicer so na vrhu lestvice Danska, Švica in Singapur.
- **35./141 Indeks svetovne konkurenčnosti, WEF.** Pred nami so (tako kot pri analizi IMD) Estonija (31.), Češka (32.) in Portugalska (34.), za nami so se uvrstile Poljska, Litva, Latvija itd. Na vrhu lestvice so Singapur, ZDA in Hongkong, Nizozemska je 4.
- **36./140 Indeks konkurenčnosti potovanj in turizma, WEF.** Na vrhu lestvice so Španija, Francija in Nemčija. Slovenija je za Portugalsko (12.) in Hrvaško (27.), pred Češko (38.) Estonijo (46.), Madžarsko (48.) in še 7 novimi članicami EU.

6. Indeks globalizacije

- **30./188 Indeks globalizacije**, KOF. Pred nami so Češka (15.), Portugalska (14.), Madžarska (17.), Estonija (23.) in Hrvaška (27.). Za nami so Latvija (31.), Poljska (32.), Bolgarija (33.) in Romunija (34.).
- **28./183 Indeks gospodarske globalizacije**, KOF. Na vrhu so Singapur, Nizozemska in Belgija, pred nami je večina novih članic EU z Estonijo (9.), Češko (16.), Slovaško (17.), Madžarsko (19.), Latvijo (24.) in Litvo (25.); za nami so Španija, Norveška, Bolgarija, Hrvaška, Poljska itd.
- **46./188 Indeks družbene globalizacije**, KOF. Na vrhu lestvice so Luksemburg, Monako, Lihtenštajn in Švica, Slovenija je na **46.** mestu. Pred nami sta med drugimi Litva (25.) in Estonija (36.), za nami so Madžarska, Bolgarija, Poljska idr.
- **50./188 Indeks politične globalizacije**, KOF. Na vrhu so Francija, Nemčija in Italija. Pred nami so vse nove članice EU razen Litve, Estonije, Cipra, Latvije in Malte.

7. Primerjalne analize ekonomskega okolja

- **37./190 Indeks poslovanja (Doing Business)**, World Bank. Pred nami so med drugimi Litva (11.), Estonija (18.) in Latvija (19.), za nami so se uvrstile Poljska, Češka in Slovaška. Na vrhu lestvice so Nova Zelandija, Singapur in Danska.
- **35./160 Indeks dosežkov v logistiki**, World Bank. Na vrhu so Nemčija, Švedska in Belgija. Zaostali smo za Češko (22.), Portugalsko (23.), Poljsko (28.) in Madžarsko (31.). Za nami so Estonija (36.), Grčija (42.), Romunija (48.), Hrvaška (49.), Bolgarija (52.), Slovaška (53.), Litva (54.) in Latvija (70.).
- **26./167 Indeks uspešnosti, Legatum institute**. Tik pred nami sta Španija in Malta, od novih članic EU je boljša, Estonija (17. mesto). Tik za nami je Češka, sledita ji Portugalska in Južna Koreja.
- **75./165 Indeks ekonomske svobode sveta, Fraser institute**. Pred nami je Estonija na 8. mestu in vse druge primerljive države EU, za nami je samo Poljska (80. mesto).
- **32./177 Indeks ekonomske svobode sveta, Heritage Foundation**. Slovenija se uvršča med večinoma svobodne države. Pred nami so Estonija (7.) Litva, Latvija, Češka, Bolgarija in Portugalska. Za nami so Slovaška, Belgija itd.

8. Primerjalne analize s področja digitalizacije

- **10./27 Dostop do spleta, EU-27**. Dostop do spleta je leta 2020 imelo dobrih **93 %** slovenskih gospodinjstev⁶² (**10.** mesto v EU), kar je nad povprečjem EU-27, ki znaša 92 %. Za nami so Estonija in Poljska (92 %), Latvija in Madžarska (91 %) itd. Največji delež gospodinjstev, ki ima dostop do spleta imata Luksemburg in Nizozemska (oba 99 %), najmanjšega pa Bolgarija, kjer je svetovni splet dostopen le 84 % gospodinjstvom.
- **37./64 IMD, Svetovna lestvica digitalne konkurenčnosti**. Slovenija se uvršča na 37. mesto (leta 2021 je bila na 31. mestu) med 63 državami. Najvišje se uvrščata Danska in ZDA, sledijo Švedska (3.), Švica (5.) in Nizozemska (6.). Estonija je 20., Litva 25. Pred nami sta še Češka (33.) in Latvija (34.), za nami so Portugalska (38.), Italija (39), Madžarska (42.) itd.
- **13./27 Indeks digitalnega gospodarstva in družbe (DESI)**, Evropska komisija. Pred nami je Estonija (na 7. mestu). Tik za nami se je uvrstila Litva (14. mesto), sledi Portugalska (16. mesto), Latvija (17. mesto) in Češka (18. mesto).
- **67./182 Indeks kibernetne varnosti**. Slovenija je 34. v Evropi, ima 74,93 točk. Estonija je celo na 3. mestu, Litva je 6., Latvija pa 15. Pred nami je še šest novih članic EU, za nami sta samo Češka in Bolgarija.
- **7./16 Indeks digitalne prihodnosti**. Boljša od nas je Estonija, za nami pa po se uvrstile Portugalska, Češka, Madžarska in drug primerljive države.

⁶² Eurostat, Households - level of internet access, 2020. Dostop 13-09-2022. <https://rb.gy/epo8uy>

2 DRUŽBA

2.1 Primerjalne analize razvoja družbe

2.1.1 Indeks neenakosti

Oxfamov indeks, Boj proti neenakosti v času COVID-19: zaveza k zmanjšanju indeksa neenakosti 2020 je razvojno finančno poročilo Oxfama iz oktobra 2020. Indeks CRI (The Commitment to Reducing Inequality Index) priporoča, da vse vlade sprejmejo močne politike proti neenakosti na področju javnih storitev, davkov in pravic delavcev, da bi korenito zmanjšale razkorak med bogatimi in revnimi. Mednarodna skupnost jih mora podpirati s posebnimi pravicami črpanja, oprostitev dolga in globalnimi solidarnostnimi davki.

To je tretja izdaja indeksa CRI, ki uvršča 158 vlad po vsem svetu glede njihove zavezanosti zmanjšanju neenakosti (**Graf 112**). Meri vladne politike in ukrepe na treh področjih, za katera je dokazano, da so neposredno povezana z zmanjševanjem neenakosti:

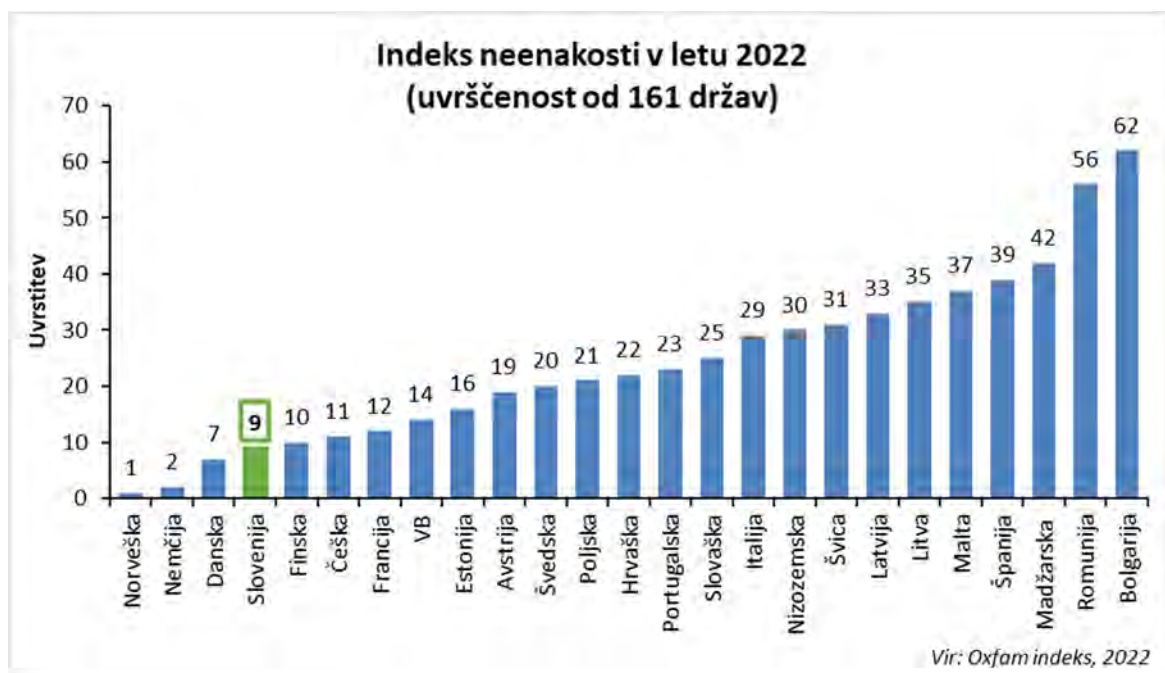
1. javne storitve (zdravstvo, izobraževanje in socialna zaščita),
2. obdavčitev,
3. pravice delavcev.

Medtem ko ti trije tematski stebri ostajajo nespremenjeni, je indeks CRI 2020 od leta 2018 spremenil v metodologijo. Vsak steber zdaj vsebuje tri skupine kazalnikov:

1. kazalniki zavezanosti politikam: ti merijo zavezanost vlad prek njihovih politik (ki se v praksi morda ne bodo vedno izvajale);
2. kazalniki zasetja ali izvajanja: ti preučujejo, kdo je zaset (ali ne) kot rezultat političnih ukrepov ali kako dobro vlada politike na papirju uresničuje;
3. kazalniki učinka: ti merijo vpliv političnih ukrepov na ravni neenakosti.

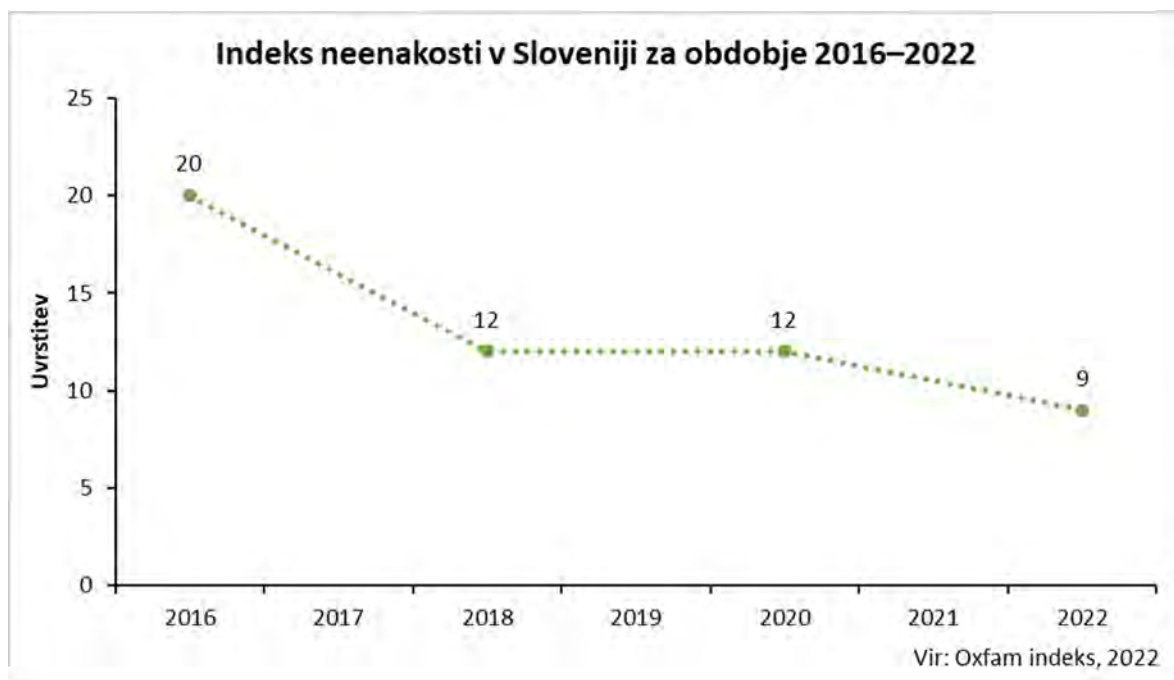
Slovenija je med 161 državami zasedla zelo dobro, **9.** mesto. Najboljša je po stebru delavskih pravic (**4.**) in javnih storitvah (**10.**), najslabša po stopnjevanju (progressivnosti) obdavčenja (**68.**). Pred Slovenijo so samo razvitejše države, tik za nami je Finska, sledijo Češka, Francija itd.

Graf 112

Indeks neenakosti v obdobju 2016–2022 prikazuje izboljšanje uvrstitve Slovenije od 20. na 9. mesto (**Graf 113**).

Graf 113

FURS navaja podatek o stopnji neenakosti in podatek o stopnji revščine med prebivalstvom⁶³. To sta 2 povsem različna kazalnika. Zadnji uradni podatki, ki segajo v leto 2020 za EU, kažejo, da se je glede na leto 2019, stopnja revščine povišala za 0,4 odstotne točke in sedaj znaša 12,5 %. Stopnja tveganja socialne izključenosti pa se je povečala za 0,6 odstotne točke in znaša 15 %. To pomeni, da je tveganju za revščino izpostavljena osmina prebivalstva Slovenije. Pod pragom revščine pa je v letu 2020 živelo več kot 250 000 oseb. Revščini so izpostavljeni upokojenci z nizkimi pokojninami, tudi del delovno aktivnih, slaba polovica brezposelnih in 10 % mladoletnih oseb. Po podatkih WIR 2022 je lani 50 % najmanj premožnih Slovencev prejelo 24 % dohodka pred obdavčitvijo, 10 % najpremožnejših pa 30 %. Prav tako je 50 % najmanj premožnih imelo v lasti le 6 % vsega neto premoženja, delež najpremožnejših pa 23 %. Isti avtorji ugotavljajo, da so najpremožnejši najbolj povečali svoje premoženje med letoma 2010 in 2014, torej med največjo krizo v Sloveniji, pri čemer se je enak trend ohranil tudi med koronsko krizo.

Spomnimo še, da je vlada v marcu sprejela novelo zakona o dohodnini, s katero naj bi zaposlenim zagotovila višje plače. Neenakost pri dohodkih od premoženja je pogostejša kot pri dohodkih, saj se premoženje akumulira skozi čas in prinaša višji donos od rasti tekočih dohodkov. S tem se izraža razlika, ki izhaja iz okoliščin posameznika. Z znižanjem deleža mladih v populaciji se bo v prihodnjih letih razkorak le še povečal, novela zakona o dohodnini pa le rahlo povečuje dohodkovno neenakost. Slovenija je v času krize vodila zelo ekspanzivno fiskalno politiko. Nekatere skupine prebivalstva so prejemale sredstva, ki so jim omogočala tudi povečanje njihovega premoženja. Ključno je vprašanje, kaj so prednostni cilji prebivalcev države, kajti vsak cilj ima posledice. Cilj nadpovprečne enakosti je moč pripisati prejšnjemu družbenemu sistemu in miselnosti Slovencev, ki dokazano zmanjšuje relativno materialno blaginjo. Pomembno se je vprašati kakšen je vpliv relativno večje enakosti in s tem manjše materialne blaginje na zadovoljstvo posameznikov. Slovenija, ki ima osnovo iz prejšnjega družbenega sistema, dosega države z najmanjšo stopnjo neenakosti. V imenu socialne države so bile vpeljane prerazdelitve dohodkov od tistih, ki so vlagali več truda, na manj uspešne socialne skupine prebivalstva. To je privedlo do stanja, ko se visokokakovostno delo ne izplača več, kar se nanaša tudi na trud, vlaganje v znanje podjetja in pridobljene izkušnje. Vsak uspeh, ki se izraža v denarju je namreč kaznovan.

Najbolj uspešni se bodo prilagodili z zmanjšanjem napora ali z odhodom v tujino. Delo prebivalca Slovenije je tako vredno le 67 % vrednosti dela Avstrijca, to pa je še posebej problematično saj imamo eno izmed najslabših projekcij staranja prebivalstva v kombinaciji s prehodom v brezogljično družbo, kar vpliva na trgovinske vezi. Obstajajo tudi agresivne ekonomske politike za nevtraliziranje hitrega padanja rasti

⁶³ Vida Božičko in Andreja Kutin: Od druge svetovne vojne tolikšnega dviga cen ni bilo. Časopis Večer, 23.04.2022.

produktivnosti, kar vodi do črnega scenarija padanja materialne blaginje prebivalcev Slovenije. Rešitev je v močnem povečanju rasti produktivnosti in ravni delovnega prebivalstva. V vsakem družbeno-ekonomskem sistemu bo vedno obstajala revščina, pri čemer pa se odpira vprašanje, koliko so revni v eni državi primerljivi z revnimi v drugih državah. Nizka neenakost kot posledica nespodbudnega okolja za dobro delo bo znižala tudi raven materialne blaginje vseh, tudi revnih. Premoženjska neenakost Slovenije je na spodnji meji v primerjavi z drugimi državami, kar je posledica neustreznega sistema spodbud. Sedanji sistem ni dovolj spodbuden za kakovostno delo in nujno potrebuje okrepljene motivacijske mehanizme za povečanje materialne blaginje vseh. Povod za mednarodno analizo neenakosti so negativne posledice pretirane neenakosti v določenih državah, vendar za Slovenijo ni relevantna, saj ne obravnava negativnih posledic majhne neenakosti.

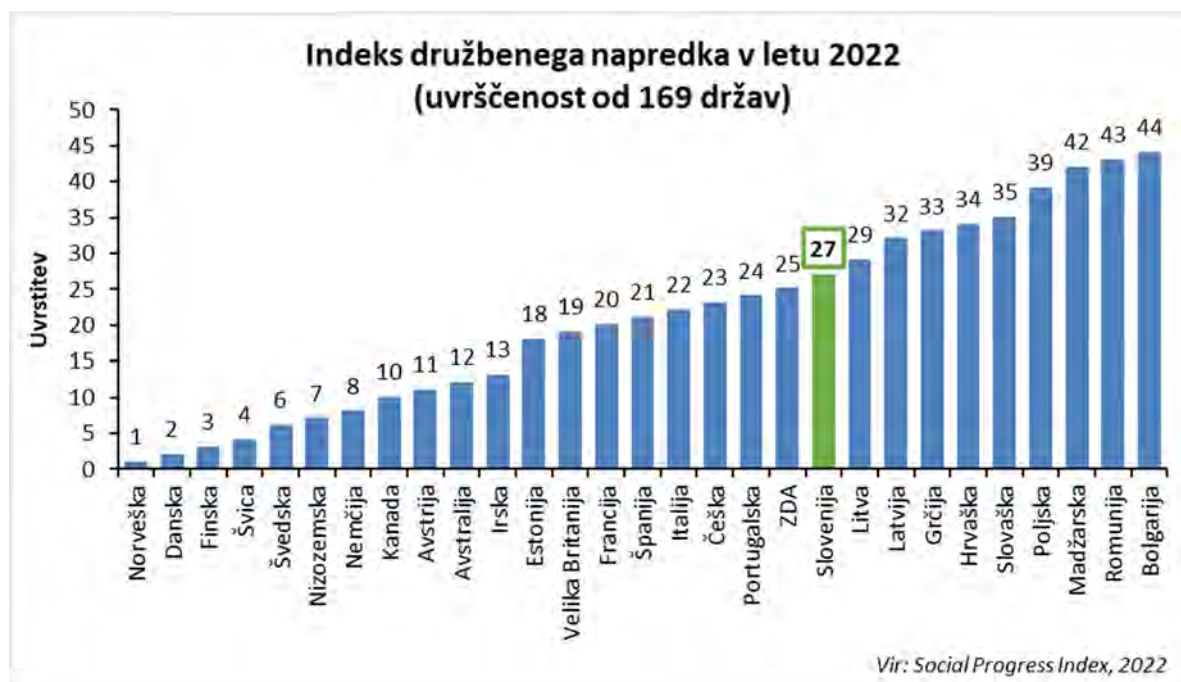
2.1.2 Indeks družbenega napredka

Indeks družbenega napredka (Social Progress Index, SPI)⁶⁴ pokriva različna področja, od osnovnih pogojev za življenje, pogojev za kakovost življenja ter človekovih pravic in svoboščin. Cilj indeksa je neposredno merjenje družbenega napredka na osnovi ne-ekonomskih vidikov nacionalne uspešnosti. Temelji na naslednjih kazalcih ter pripadajočih pod-kazalcih:

- temeljne človekove potrebe (prehrana in osnovno zdravstveno varstvo, voda in higienske razmere, domovanje, osebna varnost);
- blagostanje (dostopnost izobraževanja, dostop informacij in komunikacij, zdravje in dobro počutje, kakovost okolja);
- priložnosti/možnosti (osebne pravice, osebna svoboda in izbira, strpnost in vključenost, možnost dodatnega izobraževanja).

Slovenija je na **27.** mestu od 169 držav, za Estonijo (18.), Češko (23.) in Portugalsko (24.). Uvrščena je v skupino držav, ki se lahko pohvalijo z visokim družbenim napredkom (**Graf 114**). Tik za nami je Litva (29.), sledijo ji Litva, Latvija, Grčija, Hrvaška, Slovaška in druge nove članice EU. Pri osnovnih človekovih potrebah je Slovenija **22.**, pri prehrani in osnovnem zdravstvenem varstvu je **36.**, največ možnosti za izboljšanje ima pri domovanju. Pri priložnostih (**32.**) je najmočnejša pri pravicah žensk do imetja in pri političnih pravicah (**17.**) ter ima največ prostora za izboljšanje pri svobodi mirnega zbiranja. Po dostopu do naprednega izobraževanja je uvrščena na **30.** mesto, najboljše rezultate dosega pri dokumentih, ki jih je moč citirati (**12.**), izboljšave so možne pri uravnoteženju kakovosti univerz (**92.**)

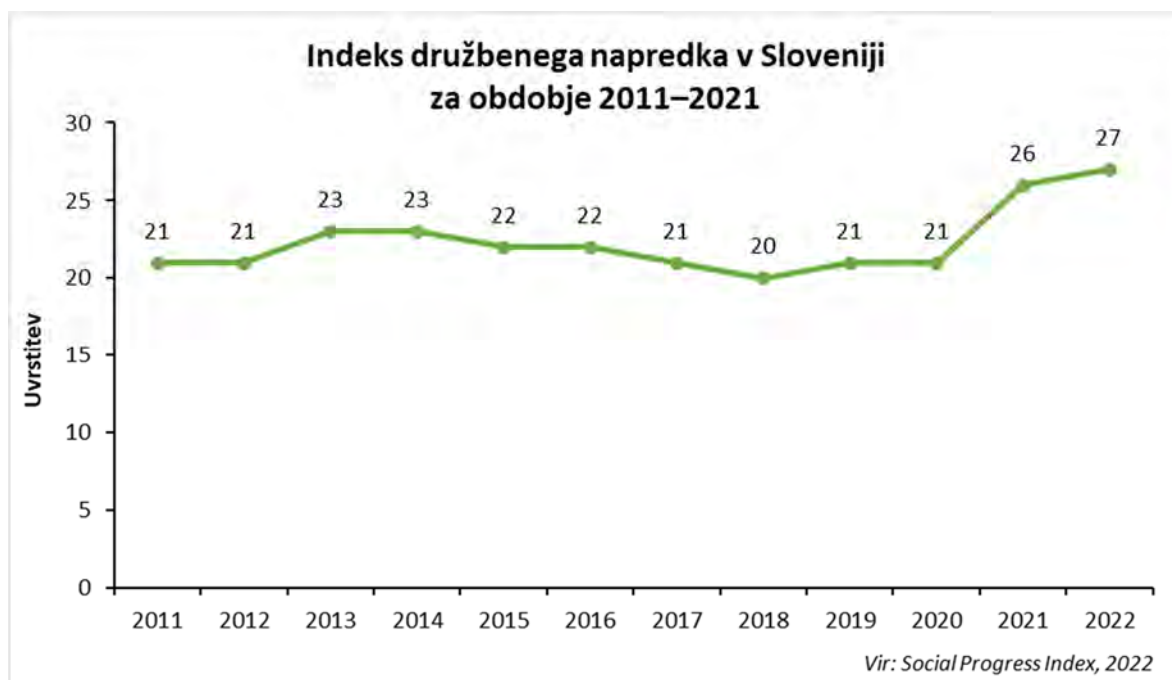
Graf 114

⁶⁴ The Social Progress Imperative, Social Progress Index, 2020. Dostop 29-11-2021. <https://bit.ly/3BMOYpK>

Slovenija je od leta 2018 padla za 7 mest (**Graf 115**). V letu 2022 je zasedala 27. mesto, kar je za eno mesto slabše kot lani in za kar 6 mest slabše kot predlani.

Graf 115

2.1.3 Indeks evropske suverenosti

Vpliv povezanosti Evrope in preostalega sveta so obelodanili dogodki v zadnjih 2 letih⁶⁵. Izbruh covida je pokazal odvisnost od verig za dostavo ključnih dobrin, kot sta osebna zaščitna oprema in medicinski materiali. Izbruh vojne v Ukrajini je razkril energijsko soodvisnost Evrope in Rusije, kar je Evropo in EU postavilo v težaven položaj in politične voditelje na pot izboljšanja odpornosti. Čeprav je diverzifikacija trgovinskih partnerjev Evropi omogočila, da je premagala velike ovire pri dobavi, je to še vseeno nekatere strokovnjake spodbudilo k trditvam, da je bila globalizacija celini v resnici v pomoč. Odvisnost Evrope od uvoza energije iz Rusije ne bi smela biti zaznana kot povsem negativna, predvsem glede na vpliv, ki ga ima Kremelj in njegov vojaški proračun. Težave se pojavijo, ko soodvisnost postane asimetrična glede na prikrajšanje nas samih. Skrb vzbujajoča je odvisnost nekaterih držav članic od držav tretjega sveta za določene dobrine. Skrbeti bi nas moralo tudi, da je celina v smislu varnosti preveč odvisna od zunaj evropskih zaveznikov. Suverenost naj bi pomenila sposobnost obvladovanja zapletene soodvisnosti pri vsakodnevnih vprašanjih, kot so varnost, trgovina, podnebje ali zdravje. Potrjena je bila potreba po kolektivnem delovanju ter razkrite nejasnosti in površnost razprave o evropski suverenosti.

Evropski svet za zunanje odnose (ECFR) uvedel indeks evropske suverenosti⁶⁶, ki ocenjuje uspešnost in zaveze vsake države članice Evropske unije na različnih področjih, možnosti izboljšav medsebojnega sodelovanja za boljše življenje svojih državljanov in širše evropske skupnosti. Temelji na izgradnji močnejše Evrope, ki je podprta z zanesljivejšimi zavezništvi, odprtostjo, odpornostjo in strateško zaščito, ki naj ne bi zdrsnila v protekcionizem. Gre za izgradnjo Evrope ki bo prevzela vodstvo na svetovnem prizorišču, je združena in zaupa v posredovanje idej mednarodnim partnerjem. Vsaka država članica bo morala prispevati svoj delež in prenehati dojemati Evropo skozi nacionalne prizme.

Madžarska ima glede na indeks drugi najnižji prispevek v gospodarski politiki EU, predvsem zaradi prevelike trgovinske in naložbene odvisnosti od Rusije in Kitajske ter samozadovoljnega lobiranja tujih držav. V 25 % je odvisna od ruskega plina, spodkopava pa tudi učinkovit evropski odziv na Rusko invazijo

⁶⁵ Pawel Zerka: Časopis Delo. 9. 6. 2022. Grenko–sladka evropska suverenost. <https://bit.ly/3S5Hlwg>

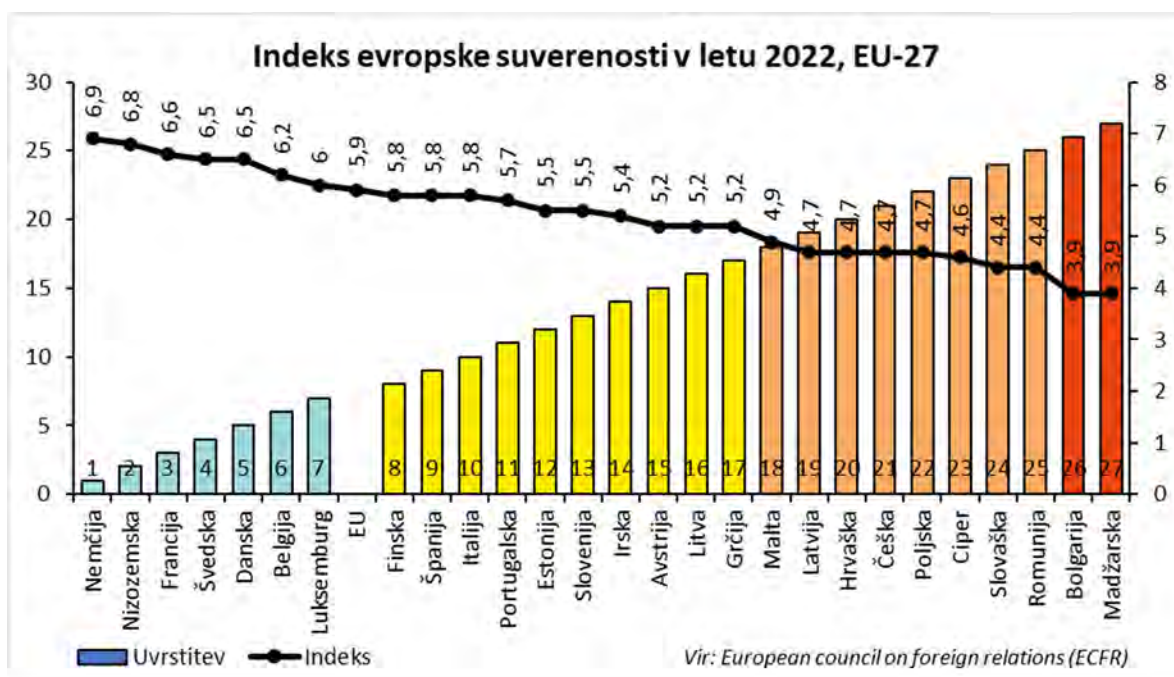
⁶⁶ European Sovereignty Index. Dostop 21-09-2022. <https://bit.ly/3S06HB6>

Ukrajine zaradi lastnih interesov. Poznavanje delovanja vsake od 27 držav članic EU je izrednega pomena; to velja tudi za obseg, v katerem EU kot celota dosega rezultate na različnih področjih.

EU dobro funkcionira na področjih zdravstva in gospodarstva, nekoliko slabša je na področjih obrambe, podnebja in migracij, najslabša pa na področju tehnologije. Največji razkorak je pri obrambi, najmanjši pa pri migracijah. To razkriva kolektivne neuspehe pri ukrepanju z določenimi vprašanji. Vodilne skupine za oblikovanje politike EU so Francija, Nemčija, Nizozemska, Švedska in Danska. Madžarska in Bolgarija pa sta neuspešni ne le na specifičnih področjih ampak tudi v njunem povprečnem rezultatu. Evropa se je sposobna spoprijeti z globalnimi izzivi, ki povzročajo so odvisnost, in dejavno oblikovati nov svetovni red. Pri tem morajo države članice EU zmanjšati svojo ranljivost in vztrajno širiti skupne zmogljivosti za ukrepanje.

Rezultati indeksa so lahko izhodišče za pogled na nacionalne zmogljivosti in sposobnosti ter služijo za preoblikovanje pomanjkljivosti EU v njeno potencialno rast (**Graf 116**). Slovenija je v drugi, srednji skupini držav, za Portugalsko in Estonijo, vendar pred Irsko in Avstrijo.

Graf 116

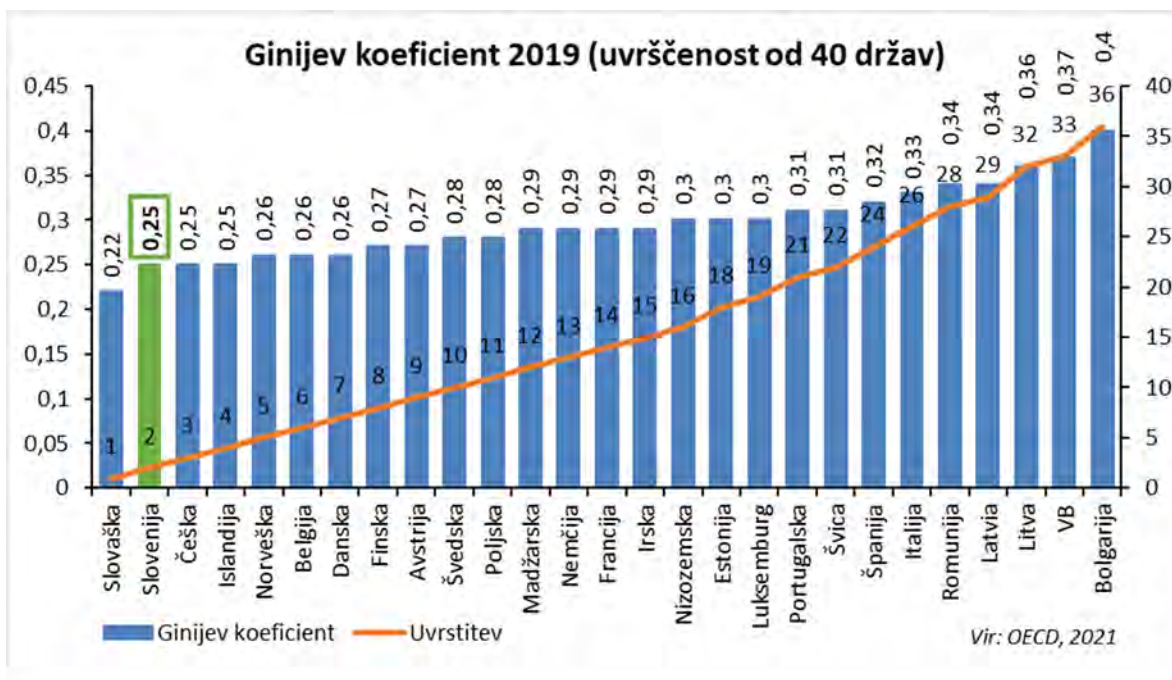

2.1.4 Ginijev koeficient

Neenakost porazdelitve dohodka, ki odraža tudi kakovost življenja, prikazujemo z **Ginijevim koeficientom**. Višji je, večja je neenakost porazdelitve dohodka med gospodinjstvi. Slovenija po dohodkovni enakosti sodi v svetovni vrh. Razpoložljivi prihodek po davkih in prenosih (Ginijev koeficient) je Slovenijo po podatkih iz leta 2018 uvrstil na **2.** mesto držav OECD⁶⁷ (**Graf 117**); leta 2011 je bila celo na prvem mestu. Pred nami je le Slovaška, na repu lestvice pa so ZDA, Mehika in Čile. Po podatkih Eurostata in OECD za leto 2019 je Ginijev koeficient za Slovenijo 0,25 (povprečje EU je 0,307).

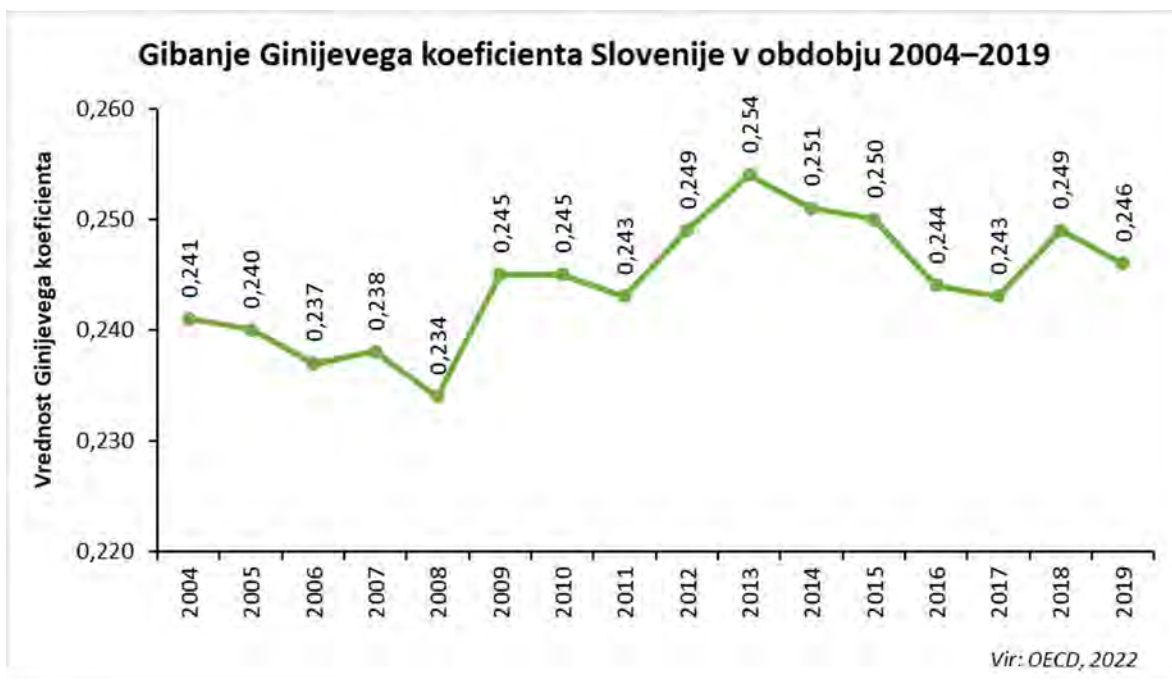
⁶⁷ OECD, Income Distribution Database: Gini, poverty, income, Methods and Concepts, 2021. Dostop 09-09-2021. <https://rb.gv/hyokb>

Graf 117

Trend gibanja Ginijevega koeficienta za Slovenijo je bil v letih 2004–2008 padajoč, v obdobju 2008–2014 pa naraščajoč, kar kaže na to, da se je neenakost porazdelitve dohodka med gospodinjstvi v teh letih večala (Graf 118). V letu 2004 je bila vrednost enaka 0,241, do leta 2006 se je znižala na 0,238, ter se nato leta 2007 ponovno približala vrednosti iz leta 2004 (0,240). V letu 2008 je sledil nekoliko večji padec vrednosti koeficienta (0,235), s čimer se je neenakost porazdelitve dohodka precej znižala. Od leta 2008 je Ginijev koeficient z vmesnim padcem (2011) naraščal vse do leta 2013, nato pa se je od leta 2015 zniževal, leta 2018 zrasel in nato ponovno padel. Čeprav od leta 2014 tako BDP kot tudi zaposlenost naraščata, se dohodek najrevnejših ljudi z okrevanjem gospodarstva po krizi ni izboljšal, nasprotno, rastejo dohodki premožnejših.

Graf 118

Leta 2020 se je stopnja tveganja revščine v Sloveniji povečala⁶⁸. Slovenija je ena od devetih članic EU, v katerih se je po podatkih Eurostata stopnja tveganja revščine povečala. Stopnja tveganja revščine med delovno aktivnim prebivalstvom je v letu izbruha pandemije covid-19 ostala na ravni iz leta 2019 v približno polovici držav članic EU, v Estoniji pa se je znižala. Povečala se je tudi na Portugalskem, Grčiji, Španiji, Italiji, na Irskem, v Bolgariji, Avstriji in na Švedskem. Po ocenah Eurostata je srednja vrednost dohodka iz zaposlitve na delovno aktivno osebo v starosti 18–64 let v EU padla iz okoli 25 000 EUR na približno 23 300 EUR. Kot razlog navajajo večji delež zaposlenih, ki zaradi epidemije niso delali oziroma so delali manj. Srednja vrednost razpoložljivega dohodka na gospodinjstvo je lani in letos znašala nekaj pod 19 000 EUR.

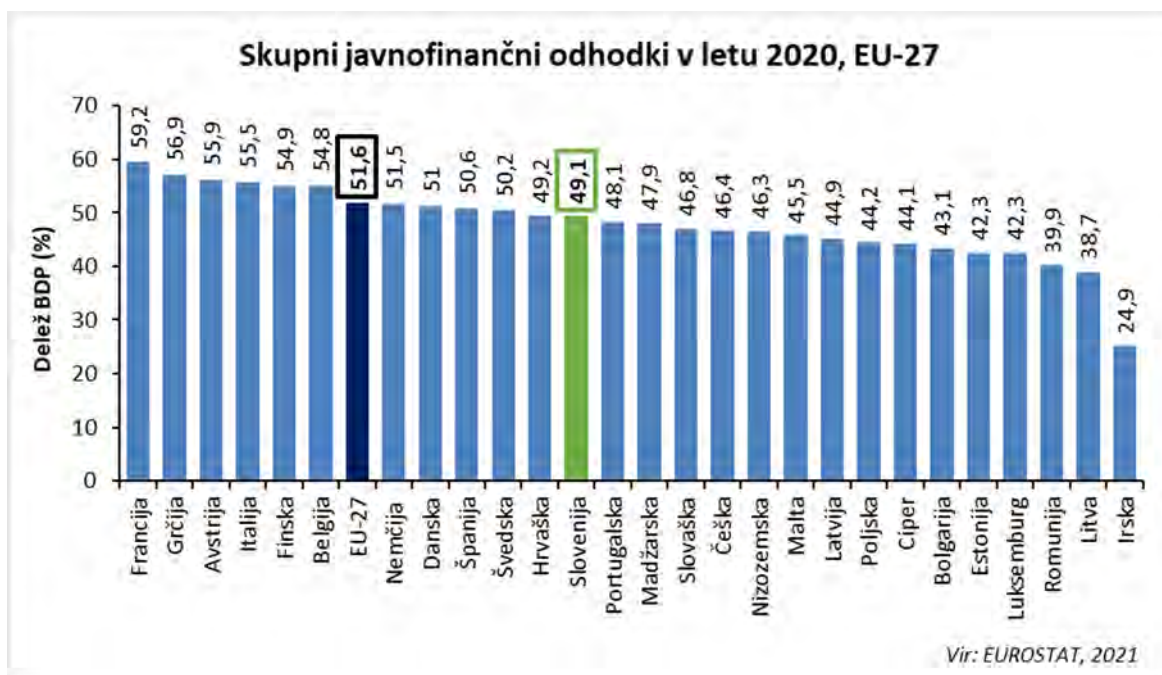
2.1.5 Javna poraba

V zadnjih letih veliko razpravljajo o javni porabi, predvsem z namenom, kako pridobiti dodatna sredstva za plače, naložbe, materialne stroške ipd. Pri tem se sklicujejo na pravice iz leta 2008, ko smo zaradi ciklične politike imeli finančni balon. Naslednja vlada je krizo reševala s keynesianskimi metodami. Ker se je kriza v letih 2012–2013 ponovila, saj se je zasebni dolg, ustvarjen v letih 2006–2008, spremenil v javni dolg, ki se je štirikratno povečal. Posledica je bila, da se je strošek za obresti na posojila povečal iz 300 M€ na 1070 M€ leta 2015; za leto 2022 je zaradi padanja obrestnih mer in izboljšanja bonitete Slovenije načrtovanih 635 M€.

Tudi pri pokojninski reformi se nismo ravno zgledovali po protestantskih državah in še vedno odhajamo v pokoj skoraj najmlajši v EU – to je delno utemeljeno z nižjo dobo zdravega življenja, kot je povprečje v EU. Poleg tega je brezposelnost zmanjšala prilive prispevkov v proračun. Posledica je bila do 1,6 G€ (leta 2014) izdatkov za pokojnine v državnem proračunu; za leto 2022 je ta namen predvidenih 1,3 G€ (milijard evrov). Sešteti izdatki za pokojnine in obresti na javni dolg so v letih 2014–2015 pomenili dobro četrtno proračuna; v letu 2022 pomenijo pri povečanju proračuna od 10,2 G€ leta 2019 na 12,6 G€ leta 2022 samo še 10,3 % vseh odhodkov (18,6 % v proračunu 2020, 14 % v 2021).

Po podatkih za leto 2021⁶⁹ je bil delež sektorja država v BDP Slovenije 49,1 %. Delež je manjši od povprečja EU (51,6 %). Večji delež imajo razvitejše države. Za nami so Portugalska (48,1 %), Madžarska (47,9 %), Slovaška (46,8 %) in Češka (46,4 %) (**Graf 119**). Na vrhu so Francija s 59,2 %, Grčija 56,9 % in Avstrija (55,9 %), na dnu lestvice so Romunija, Litva in Irska. Od razvitih držav imajo manjši delež od Slovenije Nizozemska, Luksemburg in Irska. Seveda na splošno velja, da imajo manjše in socialne države večje deleže javne porabe.

Graf 119

⁶⁸ Večer, 6. 7. 2021: Lani v Sloveniji porast stopnje tveganja revščine.

⁶⁹ Eurostat, Government revenue, expenditure and main aggregates, 2020. Dostop 13-05-2022. <https://rb.gy/ufdt11>

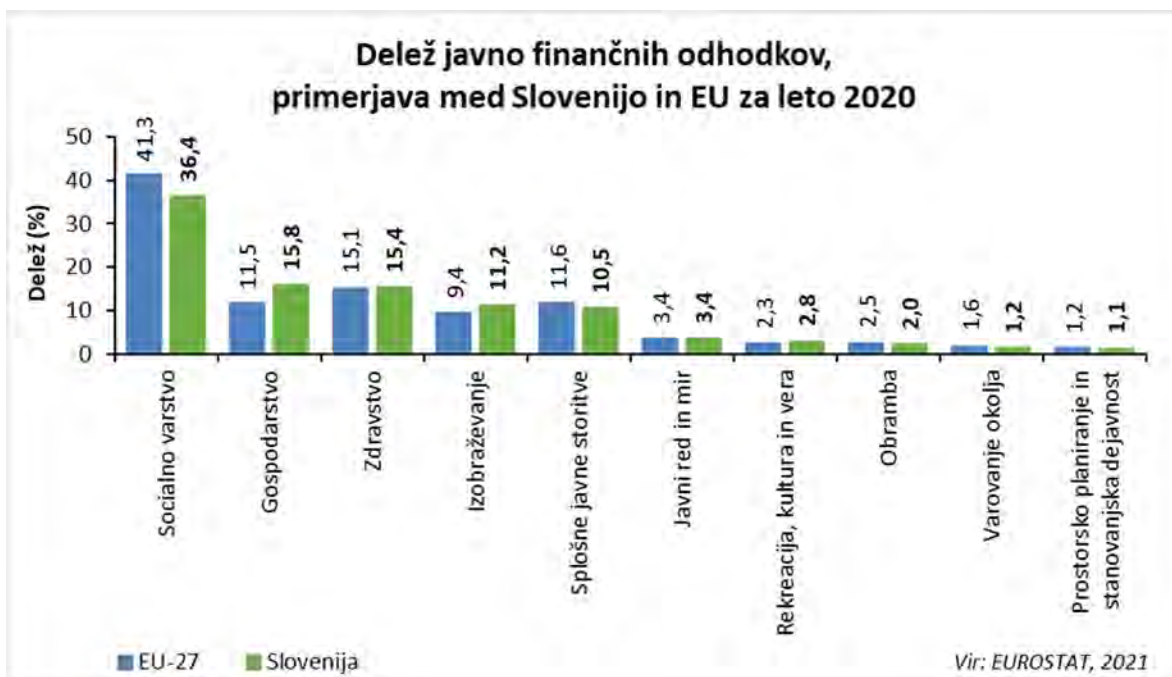
V Sloveniji je bil delež javnofinančnih odhodkov relativno stalen, razen v kriznih letih 1995 s 53,1 %, 2013 z 60,3 % in 2020 z 51,3 % (**Graf 120**).

Graf 120

Kljub temu, da smo več kot tretjino javnih sredstev v letu 2020 porabili za socialno varstvo (36,4 %), je povprečje EU še zmeraj višje in znaša 41,3 % (**Graf 121**). Manjši delež od povprečja držav EU smo namenili tudi za splošne javne storitve – 10,5 % (EU 11,6 %). Več od povprečja EU smo porabili za gospodarstvo 15,8 % (EU 11,5 %), zdravstvo 15,4 % (EU 15,1 %) in izobraževanje 11,2 % (EU 9,4 %). Za javni red in mir smo namenili toliko, kot je povprečje EU, to je 3,4 %. Za splošne javne storitve smo namenili 1,1 % manj od povprečja EU. Več smo namenili rekreaciji, kulturi in veri 2,8 % (EU 2,3 %), manj pa obrambi 2 % (EU 2,5 %), varovanju okolja 1,2 % (EU 1,6 %) ter prostorskemu planiranju in stanovanjski dejavnosti 1,1 % (EU 1,2 %).

Graf 121

Slovenija je imela leta 2019 davčne prihodke skupaj s prispevki za socialno varnost v višini 37,7 % BDP, kar je manj od povprečja EU-27, ki je znašalo 41,1 %⁷⁰. Statistični urad Republike Slovenije navaja podatke, po katerih so bili davčni prihodki v letu 2020 za 7,2 % nižji kot v letu 2019; znašali so 9,7 G€. Najbolj so se zmanjšali prihodki od davkov na proizvodnjo in uvoz (za 10,2 %), med temi prihodki od DDV za 8,9 % BDP. Prihodki od socialnih prispevkov so v 2020 znašali 8,6 G€ to je 4,4 % BDP.⁷¹

Naši športniki, znanstveniki, zdravniki, podjetniki, dijaki, študenti in drugi dokazujejo, da smo narod sposobnih, ustvarjalnih in delovnih ljudi. Ljudje torej niso krivi za zaostajanje Slovenije – očitno je problem negativna selekcija pri politikih ter politično nastavljenih upravah in nadzornih svetih.

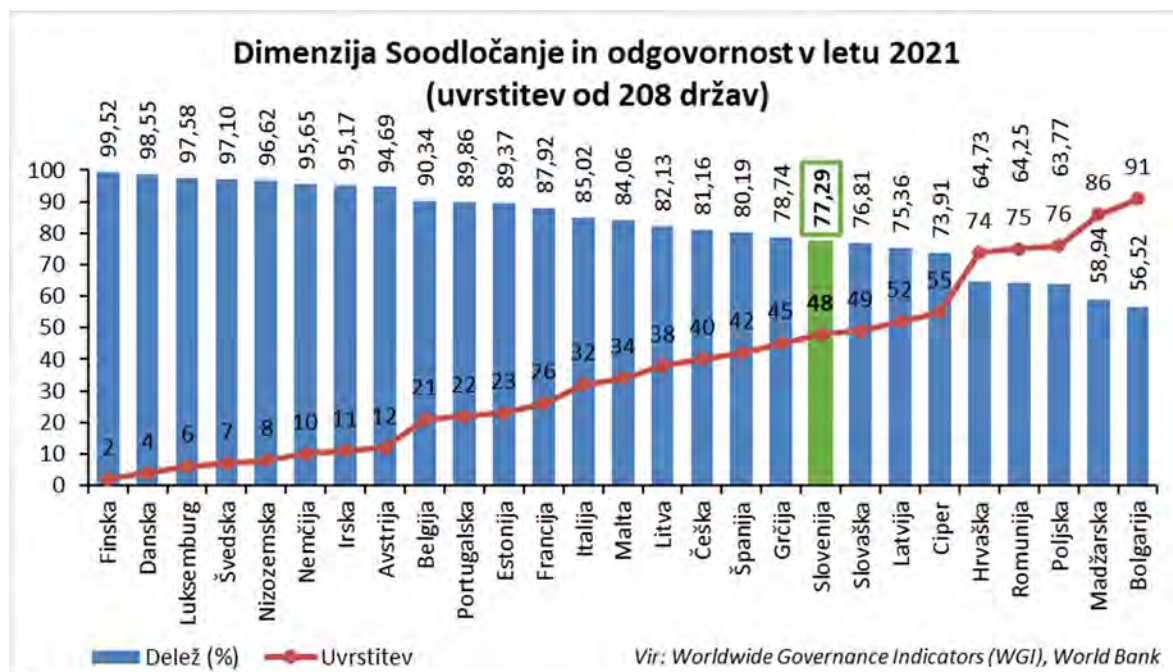
2.2 Kazalci vladanja po svetu, WGI

Dobro vladanje je bistveno za razvoj države, kar potrjujejo izkustveni podatki iz obdobja 1996–2020⁷². Vladanje ocenjujejo v več kot 200 državah sveta s 6 dimenzijami. Uporabljajo 40 podatkovnih baz iz 30 institucij. Izražajo ga z deleži (v %) dosežka najboljše države v posamezni dimenziji. Vsebujejo mnenja podjetij, posameznikov, javnih uradnikov, nevladnih organizacij, dajalcev pomoči in agencij za ocenjevanje gospodarskih tveganj. Uvrstitve Slovenije v 6 dimenzijah so prikazane v sledečih grafih.

2.2.1 Soodločanje in odgovornost

Soodločanje in odgovornost: možnost sodelovanja državljanov pri izbiranju vlade, svoboda izražanja, združevanja in medijev. Slovenija je z 77,29 % **48.** od vseh 208 uvrščenih držav in na **19.** mestu med državami Evropske Unije. Na vrhu so Finska (99,52 %), Danska (98,55 %) in Luksemburg (97,58 %). Pred nami so še Portugalska (89,86 %), Estonija (89,37 %), Litva (82,13 %), Češka in Grčija, za nami so Latvija (75,36 %), Hrvaška (64,73 %), Romunija (64,25 %), Poljska (63,77 %), Madžarska (58,94 %) in Bolgarija (56,52 %) (**Graf 122**).

Graf 122

⁷⁰ Eurostat, Main national accounts tax aggregates, 2019. Dostop 20-10-2021. <https://rb.gy/yohq3d>

⁷¹ SURS, Skupni prihodki države od davkov in socialnih prispevkov so bili v letu 2020 nižji kot v 2019. Dostop 20-10-2021. <https://rb.gy/ofpamf>

⁷² D. Kaufmann, Natural Resource Governance Institute (NRGI) and Brookings Institution, Aart Kraay, World Bank Development Research Group, *Worldwide Governance Indicators*, 2020. Dostop 24-09-2021. <https://rb.gy/tv1tnu>

V obdobju 1996–2014 je delež Slovenije počasi padel od 87,5 % (26. mesto) leta 1996 na 74,4 % (52. mesto) leta 2014 zaradi finančne krize; do leta 2017 je zrasel na 80,78 %. Od tedaj delež spet pada in je v letu 2021 znašal 77,29, kar nas uvršča na 48. mesto, leto prej pa smo zasedali 46. mesto (Graf 123).

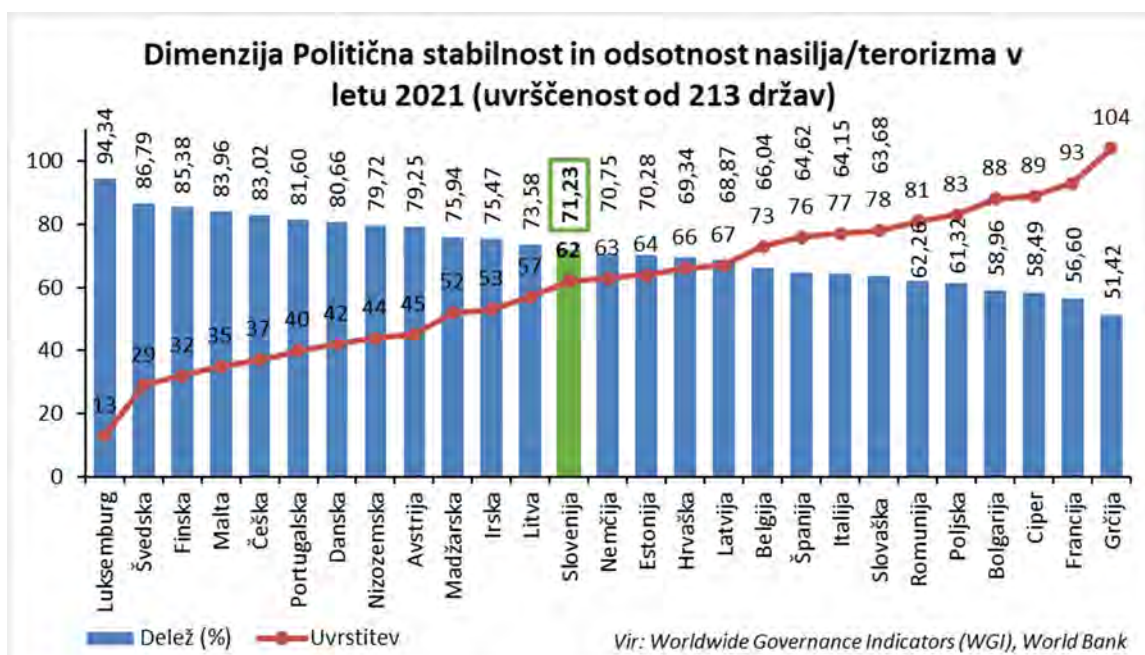
Graf 123

2.2.2 Politična stabilnost in odsotnost nasilja/terorizma

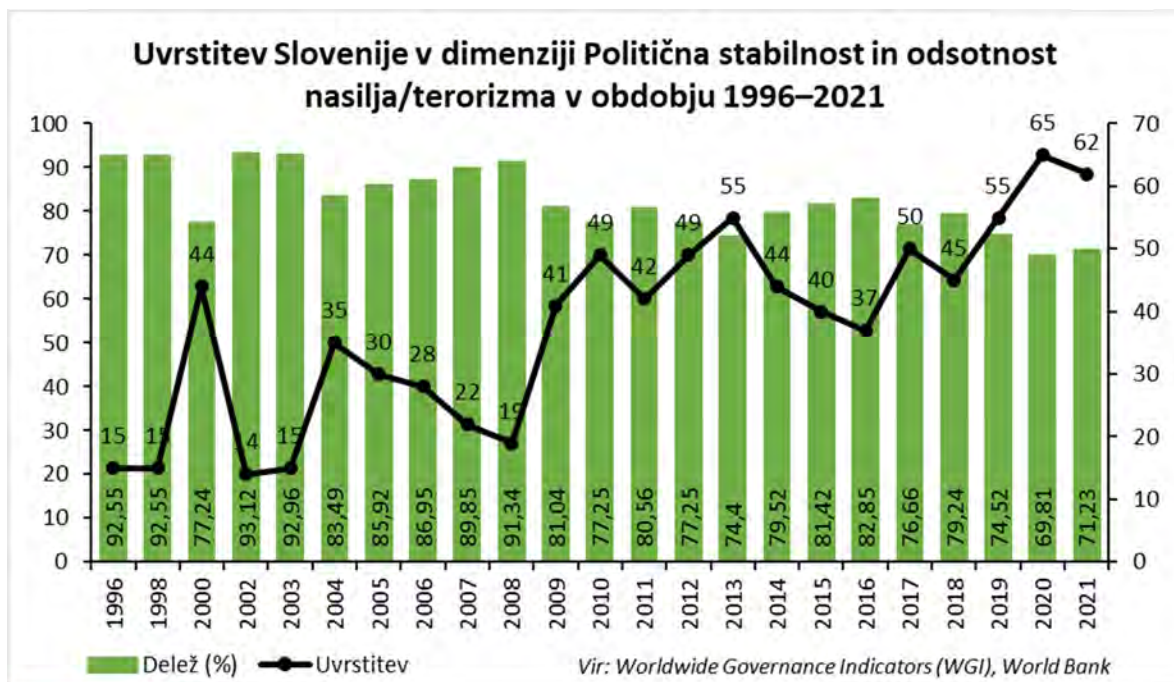
Politična stabilnost in odsotnost nasilja/terorizma: verjetnost, da lahko pride do destabilizacije vlade na neustaven in/ali nasilen način, vključujoč terorizem. Slovenija je dosegla 71,23 % in s tem 62. mesto med 214 uvrščenimi državami, kar je 14. mesto v EU-27. Od držav EU-27 so na vrhu Luksemburg (94,34 %), Švedska (86,79 %) in Finska (85,38 %). Pred nami sta od primerljivih držav Češka (83,02 %), Portugalska (81,60 %), Madžarska (75,94 %) in Litva (73,58 %), tik za nami sta Nemčija (70,75 %) in Estonija (70,28 %) (Graf 124).

Graf 124

V obdobju 1996–2017 je ocena Slovenije (z vmesnimi nihanji) počasi padala od 92,6 % (15. mesto) leta 1996 na 69,8 % leta 2020 (65. mesto). V letu 2021 je Slovenija zasedala 62. mesto (Graf 125).

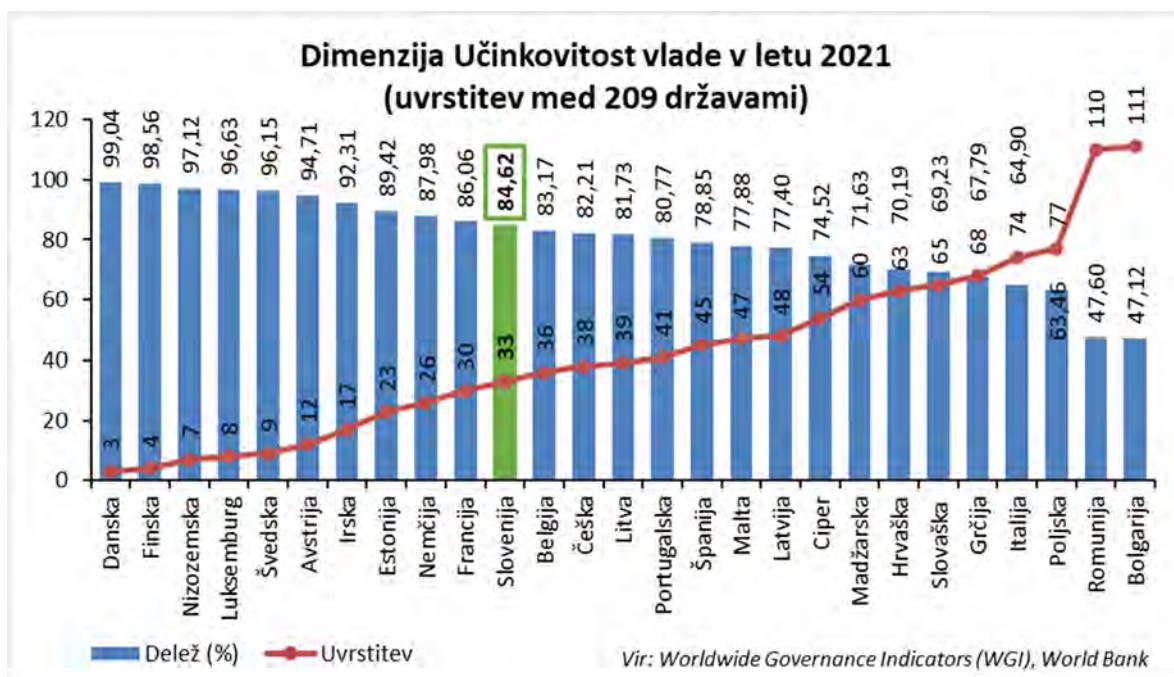
Graf 125

2.2.3 Učinkovitost vlade

Učinkovitost vlade: kakovost javnih služb, zmogljivost državnega uradništva in neodvisnost od političnih pritiskov, kakovost oblikovanja politike. Slovenija je s 84,62 % 33. od 209 uvrščenih (11. od EU-27). Najboljše uvrstitve od Evropskih držav dosegajo Danska (1. mesto), Finska (2. mesto), in Nizozemska (6. mesto). Tik pred nami je Francija (30. mesto) in tik za nami Belgija. Od primerljivih držav je najvišje uvrščena Estonija (23. mesto). Zadnje od Evropskih držav so Poljska (77.), Bolgarija (104. mesto) in Romunija (120. mesto) (Graf 126).

Graf 126

V obdobju 1996–2020 je bila ocena Slovenije najslabša v letu 2005, ko smo zasedali **50.** mesto. V letu 2008 smo dosegali **32.** mesto in padli na **47.** mesto v letu 2015. Od tedaj zopet rastemo in smo v letu 2021 dosegli **33.** mesto (**Graf 127**).

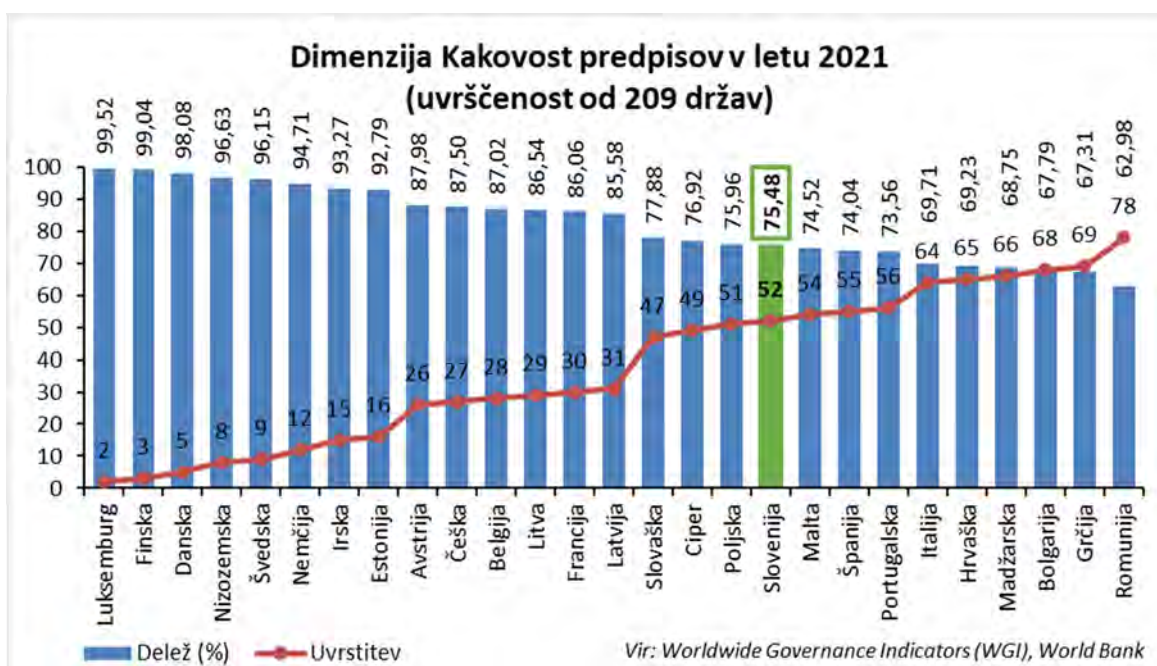
Graf 127

2.2.4 Kakovost predpisov

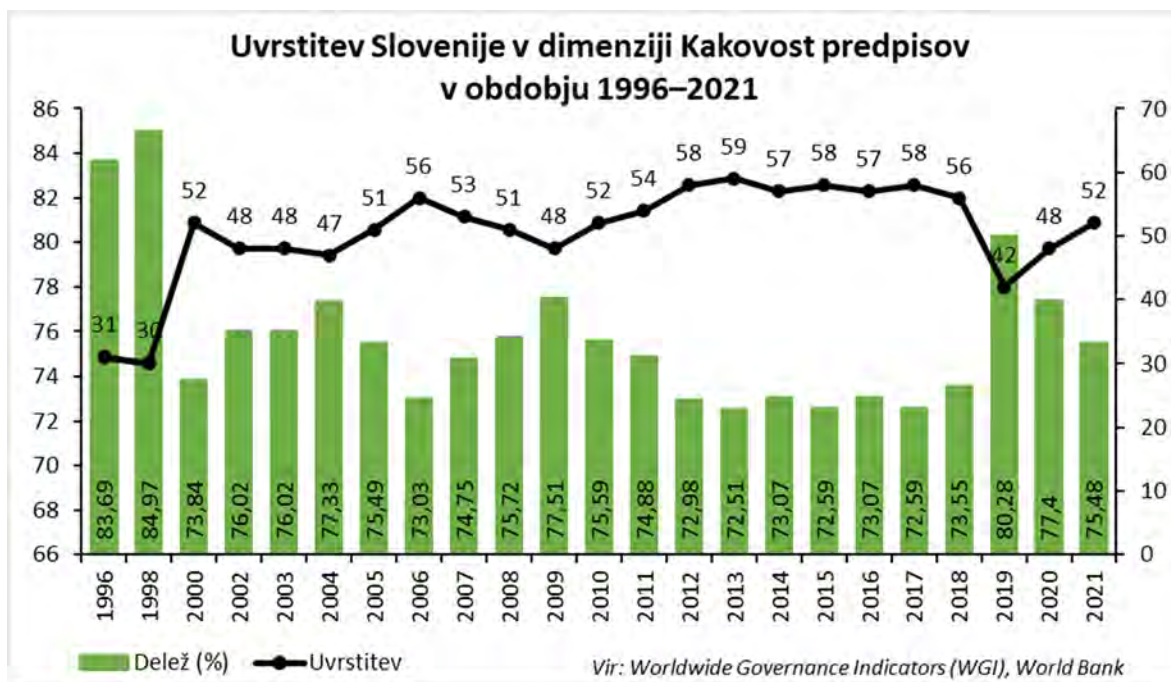
Kakovost predpisov: sposobnost vlade, da zagotavlja jasno politiko in predpise, ki omogočajo in pospešujejo razvoj zasebnega sektorja. Slovenija se je s 75,48 % uvrstila na **52.** mesto od 209 uvrščenih (na **15.** mesto med državami EU-27). Na vrhu so Luksemburg (99,52 %), Finska (99,04 %) in Danska (98,08 %). Pred nami so Estonija (92,79 %), Češka (87,50 %), Litva (86,58 %) in Latvija (85,58 %). Za nami so Poljska, (75,96 %), Portugalska (73,56 %) in Slovaška (74,5 %), zadnji mesti EU-27 zasedata Hrvaška (65,9 %) in Romunija (64,4 %) (**Graf 128**).

Graf 128

V obdobju 1996–2000 je ocena Slovenije padla od 84,97 % leta 1997 (**30.** mesto) na 73,03 % leta 2006 (**56.** mesto). V letu 2013 smo padli na 72,51 % in **59.** mesto. Od tedaj smo počasi rastle in smo v letu 2019 zelo napredovali (**42.** mesto), vendar smo v letih 2020–2021 spet padli na **52.** mesto (**Graf 129**).

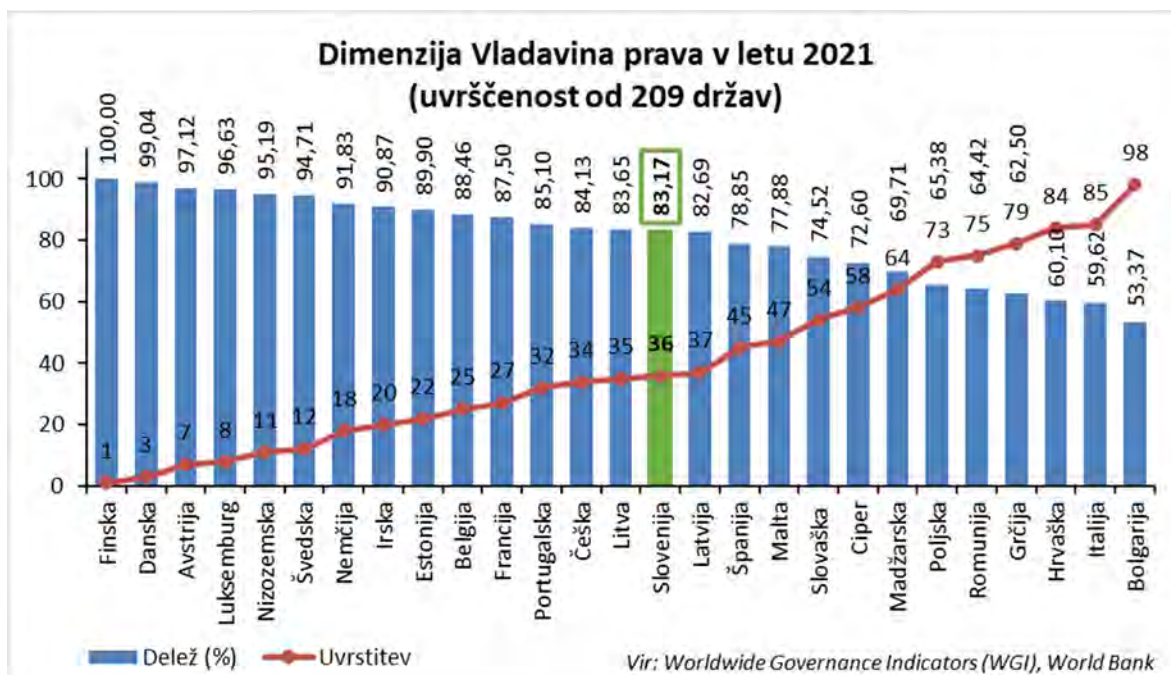
Graf 129

2.2.5 Vladavina prava

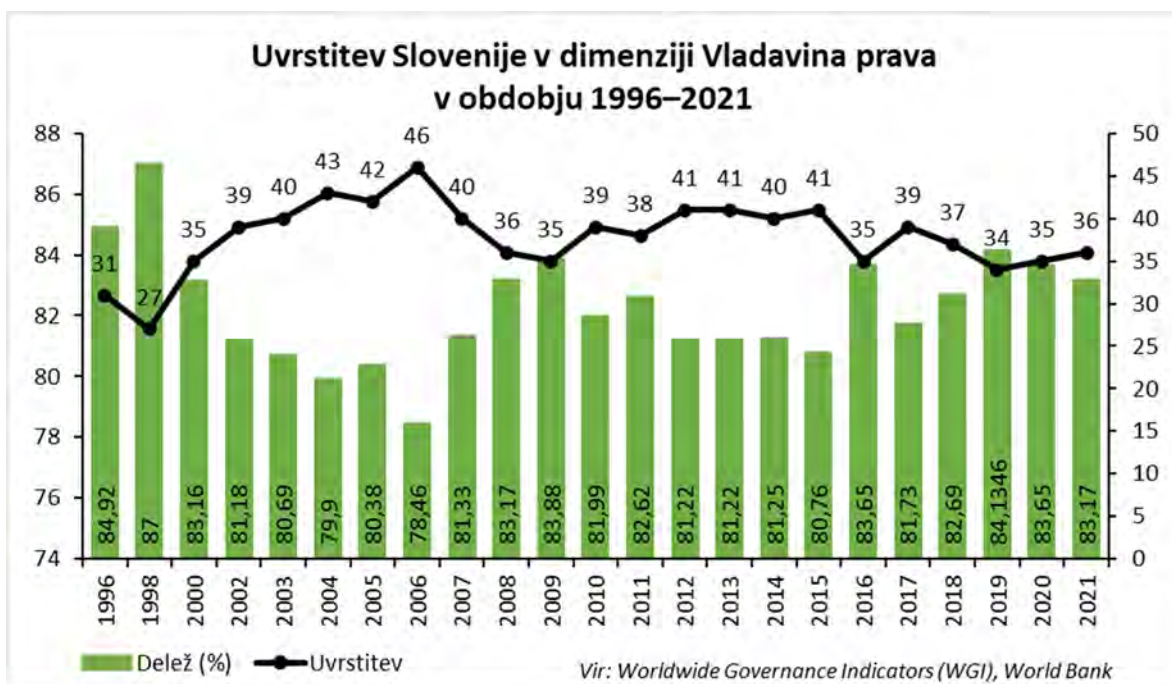
Vladavina prava: stopnja splošnega zaupanja in sprejemanja družbenih pravil, vključno s kakovostjo uveljavljanja pogodb in lastniških pravic, policije, sodišč, verjetnost kriminala in nasilja. Slovenija je **36.** od 209 uvrščenimi s 83,17 % (na **15.** mestu med EU-27). Na vrhu so Finska (100 %), Danska (99,04 %) in Avstrija (97,12 %). Pred nami so med drugimi Estonija (89,9 %), Portugalska (85,10 %), Češka (84,13 %) in Litva (83,65 %). Za nami sta Latvija (82,7 %), Slovaška (74,52 %) itd. (**Graf 130**).

Graf 130

V letu 1998 je Slovenija dosegala 87 točk in **27.** mesto. Do leta 2006 smo padli na 78,5 točk in **46.** mesto. V letu 2021 smo dosegli **36.** mesto, kar je bilo eno mesto manj kot leta 2022 (**Graf 131**).

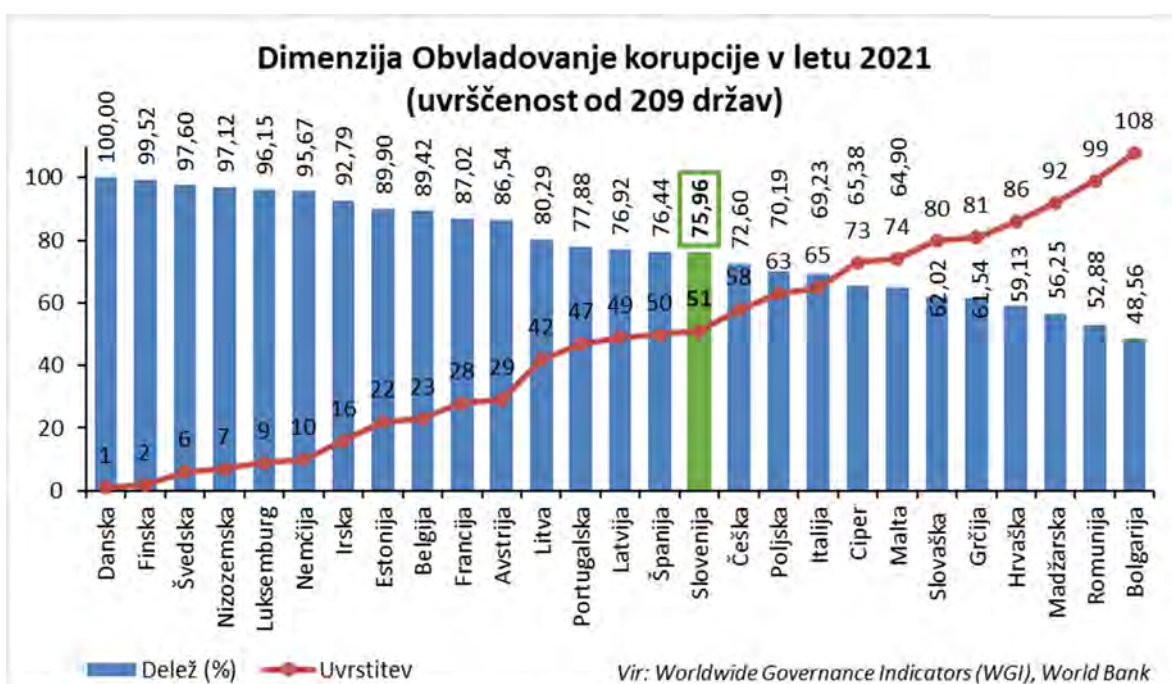
Graf 131

2.2.6 Obvladovanje korupcije

Obvladovanje korupcije vključuje: stopnjo javne moči proti zasebnim koristim, vključno z manjšo ali večjo korupcijo, premagovanje elit in zasebnih lobijev pri ugrabljanju države. Slovenija je s 75,96 % na **51.** mestu od 209 uvrščenih držav (med EU-27 je na **16.** mestu). Na vrhu so Danska (100 %), Finska (99,52 %) in Švedska (97,6 %). Pred nami sta med drugimi še Estonija (89,9 %), Litva (80,29 %) in Latvija (76,92 %), za nami so Češka (72,60 %), Poljska (70,19 %), Italija (69,23 %), Slovaška (60,02 %) itd. (**Graf 132**).

Graf 132

V letu 1998 je Slovenija dosegala 85,05 % in **30.** mesto. Padali smo v času finančne krize vse do leta 2013, ko smo dosegali 74,4 % in **55.** mesto (**Graf 133**). Nato smo rastle do let 2018 in 2019 (**41.** mesto) in v letih 2020 in 2021 spet padli na **51.** mesto (79,32 točk).

Graf 133

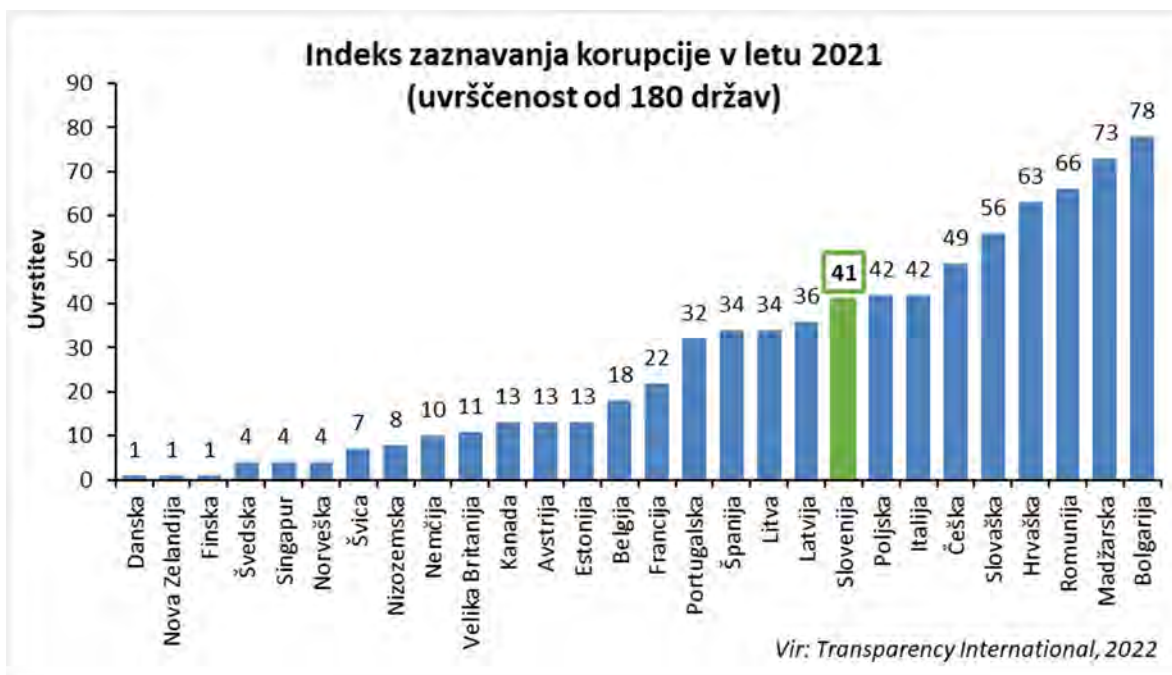
V vseh dimenzijah so na vrhu skandinavske države in Nova Zelandija, visoko se uvrščajo tudi Švica, Nizozemska, Avstrija, Nemčija in Nizozemska. Pred Slovenijo so v povprečju Estonija, Portugalska, Poljska, Češka, Slovaška in Litva; slabše od nas so Grčija, Madžarska, Hrvaška, Bolgarija in Romunija. Ocena Slovenije se v treh od šestih dimenzij stalno znižuje, kar kaže na slabšanje vladanja.

2.3 Preučevanje korupcije

2.3.1 Indeks zaznavanja korupcije

Indeks zaznavanja korupcije (CPI) 2022 je najbolj poznana raziskava tega pojava. Slovenija je na lestvici, ki jo oblikuje Transparency International, med 180 državami z oceno 57 točk od 100 uvrščena na 41. mesto. Znova je pod povprečjem članic EU (66 točk). Velja namreč: višja je vrednost točk, manj je korupcije. Estonija je s Kanado in Avstrijo na 13. mestu, tik pred nami so Portugalska, Litva in Latvija, takoj za nami pa Poljska in Italija, Češka je 49 (**Graf 134**).

Graf 134

V svetovnem merilu so na indeksu zaznave korupcije za leto 2021 najboljše med 180 državami Danska, Nova Zelandija in Finska (ocena 88), ki si delijo prvo mesto. Četrto mesto zasedajo še Norveška, Singapur in Švedska s 85 točkami. Sicer sta kar dve tretjini vseh držav na indeksu ocenjeni slabše od 50 točk, povprečna ocena je 43. Najbolje ocenjena regija je Zahodna Evropa skupaj z Evropsko unijo, s povprečjem 66 točk. Od leta 2012 se je stanje opazno izboljšalo le v 25 državah, opazno poslabšalo pa v 23. Preostale države niso zaznale bistvenih premikov. Najboljšo uvrstitev od sosednjih držav je dosegla Avstrija z 13. mestom, slabšo od Slovenije pa zasedajo Italija (42. mesto), Hrvaška (63. mesto) in Madžarska (73. mesto).

Slovenija je od leta 2013 do leta 2020 napredovala za 8 mest (iz 43. mesta leta 2013 na 35. v 2020), vendar pa je v letu 2021 padla na 41. mesto (**Graf 135**), kar pomeni, da je zaznavanje korupcije narastlo. Iz grafa je razviden tudi velik padec v obdobju 2010–2013, pred tem se je uvrščala na 25.–31. mesto.

Graf 135

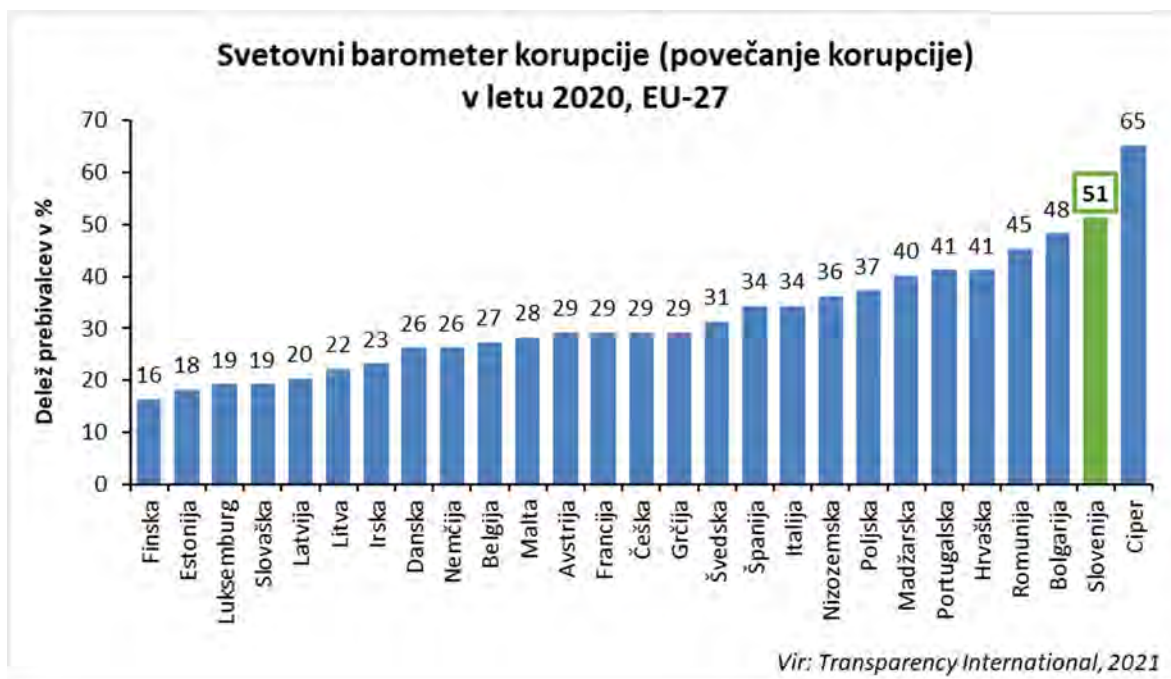
Z 41. mestom je Slovenija dosegla drugo najslabšo uvrstitev v zgodovini in s tem prišla na seznam 9 držav na opazovanje⁷³. Na tem seznamu so države, ki potrebujejo natančnejše spremljanje in pozornost v prihodnjem letu. Po vzpostavitvi razmeroma trdnega protikorupcijskega okvira se je izkazalo, da je vlada zanemarila uveljavljanje obstoječih pravil, ki zagotavljajo transparentnost, učinkovitost in enako obravnavo ponudnikov pri javnih naročilih. Hkrati so se pojavili pritiski na neodvisne nadzorne organe, grožnje svobodi mirnega zbiranja in nesorazmerno omejevanje pravice do protesta ter tožbe proti organizatorju protivladnih protestov. Slovenska vlada je začela umazano kampanjo proti javnim medijem, omejila plačila Slovenski tiskovni agenciji in jo pripeljala na rob propada.

Da bi obrnila ta nevaren trend in odpravila nezaupanje državljanov v vlado, mora Slovenija na vseh ravneh odločanja vključiti vse državljane, okrepiti neodvisne etične in nadzorne organe, posodobiti zastarelo Resolucijo o preprečevanju korupcije, prenesti smernico EU o zaščiti žvižgačev v skladu s priporočili civilne družbe in najboljšo mednarodno prakso ter okrepiti vlogo neodvisnih etičnih in nadzornih organov.

2.3.2 Svetovni barometer korupcije

Transparency International objavlja tudi **Svetovni barometer korupcije** in v njem posebej obravnava države EU⁷⁴. Analiza prikazuje rezultate mnenj in izkušenj državljanov o korupciji v EU (med oktobrom 2020 in decembrom 2020), s tem pa je edina raziskava javnega mnenja o korupciji po vsem svetu. V Sloveniji 51 % državljanov meni, da se je korupcija v zadnjih 12 mesecih povečala. Višji delež ima samo še Ciper (65 %), manjšo zaznavo korupcije od Slovenije imajo Bolgarija, Romunija, Hrvaška, Portugalska in Madžarska; najmanj korupcije imajo Estonija, Slovaška, Latvija in Litva (**Graf 136**).

Graf 136

Slovenija je s 1000 vprašanimi državljani (napaka 3,1 %) najslabša, s **27.** mestom od 27 držav članic, po zasebnem interesu nekaj velikih poslovnih skupin (tako meni 70 % anketiranih, povprečje EU je 53 %). Na **26.** (od 27 držav EU) mestu smo po številskem deležu tistih, ki menijo, da se je raven korupcije v zadnjih 12 mesecih zvišala (51 %, povprečje EU je 32 % in raste). Na **25.** mestu smo po bojazni ljudi, da bi jih po prijavi korupcije doletelo maščevanje vodstva/oblasti (66 %, povprečje EU 45 %). Samo 17 % (**4.** mesto)

⁷³ 9 countries to watch on the 2021 Corruption Perceptions Index, Transparency International. Dostop 29-03-2022. <https://rb.gv/coi0tk>

⁷⁴ Global corruption barometer, European Union 2021, Transparency International. Dostop 19-06-2021. <https://rb.gv/omtbrm>

jih meni, da vlada upošteva njihova mnenja pri odločanju (povprečje EU je 30 %). 66 % (**23.** mesto) jih meni, da se vlada slabo bori s korupcijo (povprečje EU 49 %). 84 % jih meni, da je korupcija v vladi velik problem (povprečje EU 62 %) – po tem smo **20.** od 27 držav. Dobro mnenje imajo glede podkupovanja v javnem sektorju (4 %, **13.** mesto). Malo je državljanov, ki so v zadnjih 12 mesecih uporabili osebne zveze, da bi dobili javno storitev (18 %, **2.** mesto). Svetovni barometer korupcije **2021 v EU** je pokazal, da 23 % Evropejcev meni, da sta kabinet predsednika vlade in predsednik vpletena v korupcijo. V Sloveniji 14 % anketiranih meni, da je predsednik vlade vpleten v korupcijo, kar nas uvršča na **12.** mesto med evropskimi državami.

Podatki Eurobarometra kažejo, da v Sloveniji zaznavamo več korupcije kot na evropskem severu⁷⁵. Zavedati se je treba, da dojemanje korupcije ni enotno v vseh evropskih državah, obdarovanje državnih uradnikov ne velja za zavrženo dejanje v vseh evropskih državah, Evropejci pa smo do korupcijskih dejanj tudi nekoliko prizanesljivejši kot pred letom dni. Evropski statistični urad je zbiral anketne podatke o zaznavi korupcije v Evropski uniji in posameznih državah. Odnos državljanov članic EU do korupcije je zelo različen. Eurostat je oblikoval indeks toleriranja korupcije, ki je sestavljen iz odgovorov na 3 vprašanja: je javnemu uslužbencu dopustno plačati, ga je dopustno obdarovati in ali mu je dopustno narediti uslugo. Na Irskem korupcijo kot nesprejemljivo dojema 78 % vprašanih, v Latviji pa le 30 % vprašanih. V Latviji prevladuje stališče, da je obdarovanje javnih uslužbencev včasih dopustno, na indeksu toleriranja korupcije pa Slovenija izraziteje zavrača vse vrste korupcije.

V Grčiji kar 98 % vprašanih meni, da je korupcija zelo razširjena. Na Danskem 83 % ljudi meni, da je korupcija redka, da je zelo razširjeno pa meni 16 % vprašanih. Na Finskem 80 % vprašanih meni da je korupcija redka, na 3. mestu držav za najnižjo zaznavo korupcije je Švedska. Države z visoko zaznavo korupcije so Grčija, Ciper, Hrvaška, Madžarska in Portugalska. 87 % vprašanih v Sloveniji je mnenja, da je korupcija močno razširjena, 11 % pa jih meni da je redka. Po mnenju vprašanih so najbolj skorumpirane inštitucije v EU politične stranke.

Narejena je bila tudi primerjava korupcije v zadnjih 3 letih, torej v času pandemije. Do tega obdobja so najbolj kritični na Hrvaškem, kjer 67 % vprašanih meni da je korupcije več, takšnih je v Sloveniji 65 %, Medtem pa 41 % prebivalcev EU meni, da je korupcije več, 44 % jih meni, da je enako, 9 % Evropejcev pa je mnenja, da je korupcije v zadnjih 3 letih manj. Slovencev, ki menijo da je v zadnjih 3 letih manj korupcije, je samo 5 %.

Slovenska javnost je zelo kritična do preglednosti financiranja političnih strank. V Sloveniji smo mnenja, da so podjetniki uspešnejši če imajo politične zveze. Kritični smo tudi do tožilcev in menimo, da je uspešnih obtožnic premalo ter da korupcija na visoki ravni ni intenzivno preganjana. Prav tako ne verjamemo, da si vlada prizadeva za omejevanje korupcije na učinkovit način.

2.4 Svoboščine

2.4.1 Evropski steber družbenih pravic⁷⁶

Evropski steber družbenih pravic (ESSP) so razglasili skupaj Evropski parlament, Svet EU in Evropska komisija leta 2017 na socialnem vrhu v Göteborgu. Namen stebra je, da bi se s primernimi, dostopnimi in finančno vzdržnimi sistemi socialne zaščite ter ustreznimi politikami trga dela in enakih možnosti zvišali družbeni standardi v državah članicah EU za večjo blaginjo Evropejcev (**Slika 1**). ESSP temelji na 20 načelih s treh področij:

- (i) enake možnosti in dostop do trga dela,
- (ii) pošteni delovni pogoji ter
- (iii) socialna zaščita in vključenost.

⁷⁵ Ali Žerdin: Do korupcije smo bolj kritični od evropskega povprečja. Časopis delo 18.6. 2022.

⁷⁶ UMAR, Evropski steber socialnih pravic, Slovenija 2000–2020. Dostop 03-09-2021. <https://rb.gy/1kshhf>

Slika 1

20 načel in pravic Evropskega stebra socialnih pravic

Slovenija se po večini kazalnikov uvršča visoko med državami EU. Beleži najnižjo stopnjo tveganja revščine otrok v EU, čakalne dobe pa slabšajo zdravstveno oskrbo. V primerjavi z drugimi evropskimi državami imamo v Sloveniji tudi eno najnižjih neenakosti in stopenj družbene izključenosti. Slovenija, razen pri nekaterih kazalnikih, predvsem na področju zdravstva, ne zaostaja za povprečjem EU, so pa vodilne članice EU, predvsem skandinavske države, nekaj korakov pred nami. Tam imajo tudi močan družbeni dialog in nekatere tudi jasno usmeritev v razvoj države blaginje.

2.4.2 Državljska svoboda

Stopnjo svobode in demokracije⁷⁷ meri vsako leto ameriška nevladna organizacija Freedom House. Ocenjuje 5 področij in sicer:

- politične pravice (volilni proces, politični pluralizem in udeležbo, delovanje vlade),
- državljanske svoboščine (svoboda izražanja in verovanja),
- svoboda zbiranja in združevanja,
- vladavina prava,
- osebna avtonomija in posameznikove pravice.

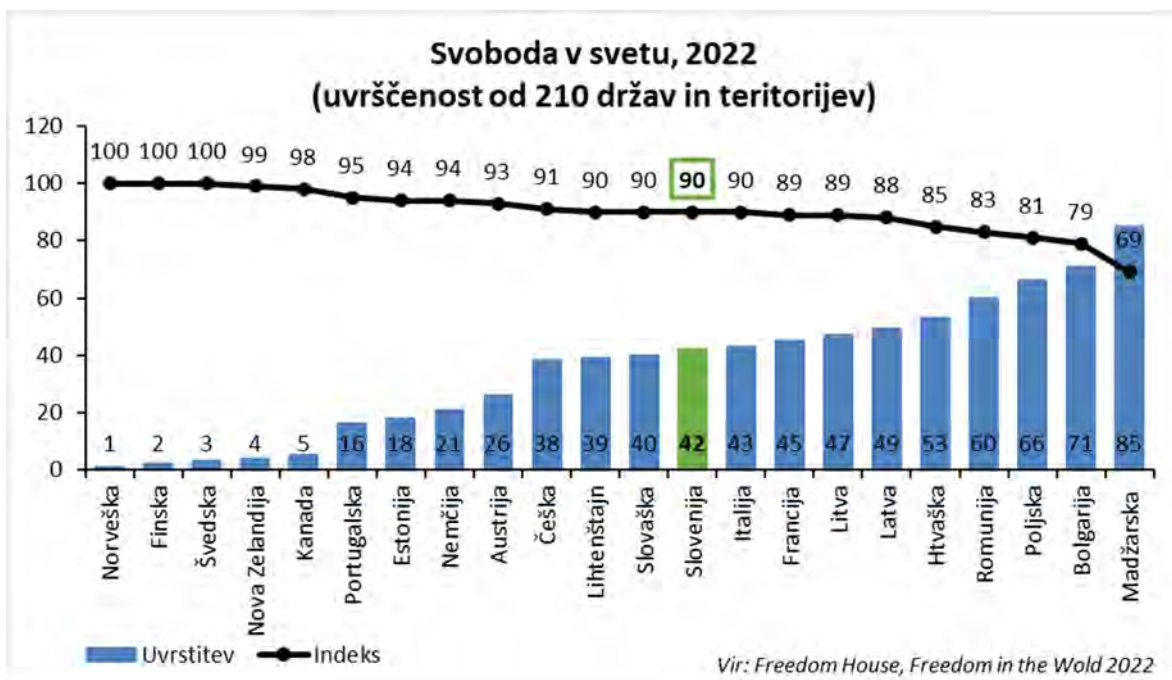
Po točkovanju so države razvrščene v 3 kategorije: svobodne, delno svobodne in nesvobodne. Ocenjujejo 210 držav in teritorijev, pri čemer so jih 84 ocenili kot svobodne.

Že 18. leto zapored nazaduje demokracija v območju od srednje Evrope do srednje Azije. Pri čemer je največji upad prav v Sloveniji, v času zadnje vlade (svoboda medijev, zaupanje javnosti v sodstvo in delovanje parlamenta, pritisk na organizacije civilne družbe, javne medijske storitve, sodstvo in evropsko javno tožilstvo). Slovenija je v šesterici držav, ki so označene kot »konsolidirane demokracije« – poleg Slovenije še Češka, Estonija, Latvija, Litva in Slovaška. Kljub temu, da so te države članice Nata in EU, so učinki liberalizma in korupcije v letu 2021 poslabšali stanje demokracije.

Prvouvrščene so Norveška, Finska in Švedska (**Graf 137**), ki so dosegle vse točke (100). Slovenija je na **42.** mestu (90 točk). Pred nami so Portugalska (16.), Estonija (18.), Češka in Slovaška. Vse države na grafu so ocenjene kot svobodne, razen Madžarske, ki je ocenjena kot delno svobodna.

⁷⁷ Freedom in the World 2022, Freedom House. Dostop 01-04-2022. <https://rb.gy/v6ivwu>

Graf 137

2.4.3 Opazovanje državlanskega prostora

Civicus⁷⁸ je opazovalec državlanskega prostora (civilne družbe in svoboščin): države so lahko zaprte, zatirane, ovirane, omejene ali odprte glede na stanje svobode združevanja, mirnega zborovanja in govora.

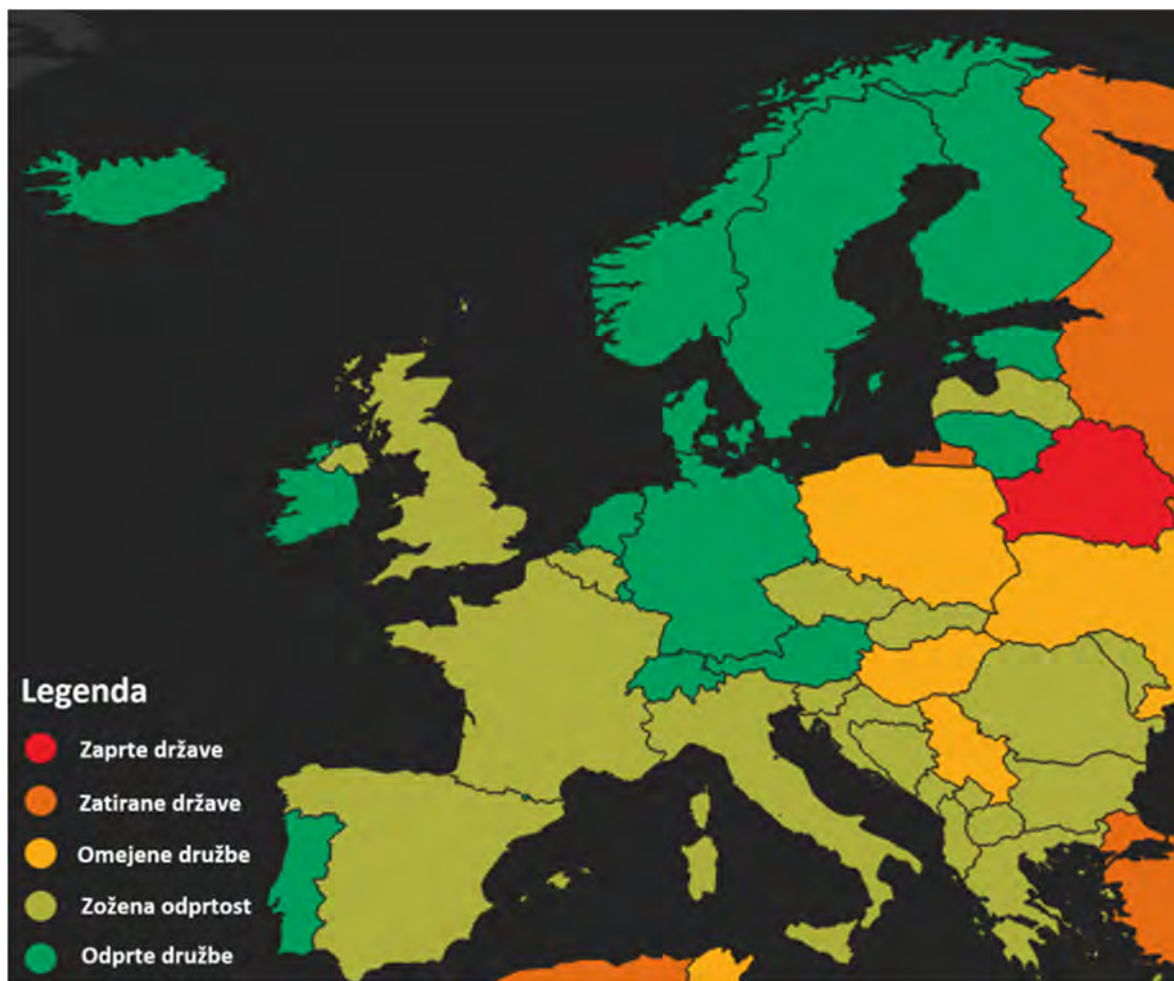
Mednarodna zveza za civilno družbo Civicus v svojem Opazovalcu (Monitor) uvršča Slovenijo med države, ki jih spremlja zaradi premajhnega spoštovanja temeljnih državlanskih svoboščin. V zvezi ugotavljajo, da je vlada Janeza Janše pandemijo covid-19 uporabila kot pretvezo in z zmanjšanjem financiranja slabila civilno-družbene organizacije, napadala novinarje in nacionalno tiskovno agencijo, kar je vodilo do krčenja državlanskih svoboščin. Spletna platforma Civicus Monitor spremlja stanje na področju državlanskih svoboščin v 196 državah. Ne seznam opazovanih držav je poleg Slovenije uvrstila tudi Kolumbijo, Etiopijo, Čad in Mjanmar (nekdanja Burma).

Slovenija se je iz odprte družbe preselila med države z zoženim civilno-družbenim prostorom (**Graf 138**). Če pogledamo sosednje države: Avstrija je uvrščena med odprte družbe, Italija in Hrvaška podobno kot mi med družbe z zoženim prostorom (2. skupina držav), Madžarska pa je med državami z omejeno družbo oz. že v tretji skupini držav. Poglejmo še uvrstitve nekaterih drugih držav:

- v prvo skupino držav **odprte družbe** spadajo: Norveška, Švedska, Finska, Nizozemska, Belgija, Nemčija, Švica, Avstrija, Estonija, Litva, Portugalska, Kanada itd.;
- v drugi skupini **zožena odprtost** so države: Španija, Francija, Italija, Velika Britanija, Hrvaška, Grčija, Bolgarija, Romunija, Slovaška, Latvija, **Slovenija** itd.;
- v tretji skupini **omejenih** držav so: Madžarska, Poljska, Srbija, ZDA in druge;
- Turčija je uvrščena v četrto skupino (**zatiranih**) držav,
- Belorusija pa v peto skupino (**zaprtih**) držav.

⁷⁸ Monitor tracking civic space. Dostop 05-11-2022. <https://rb.gy/wshhdy>

Graf 138

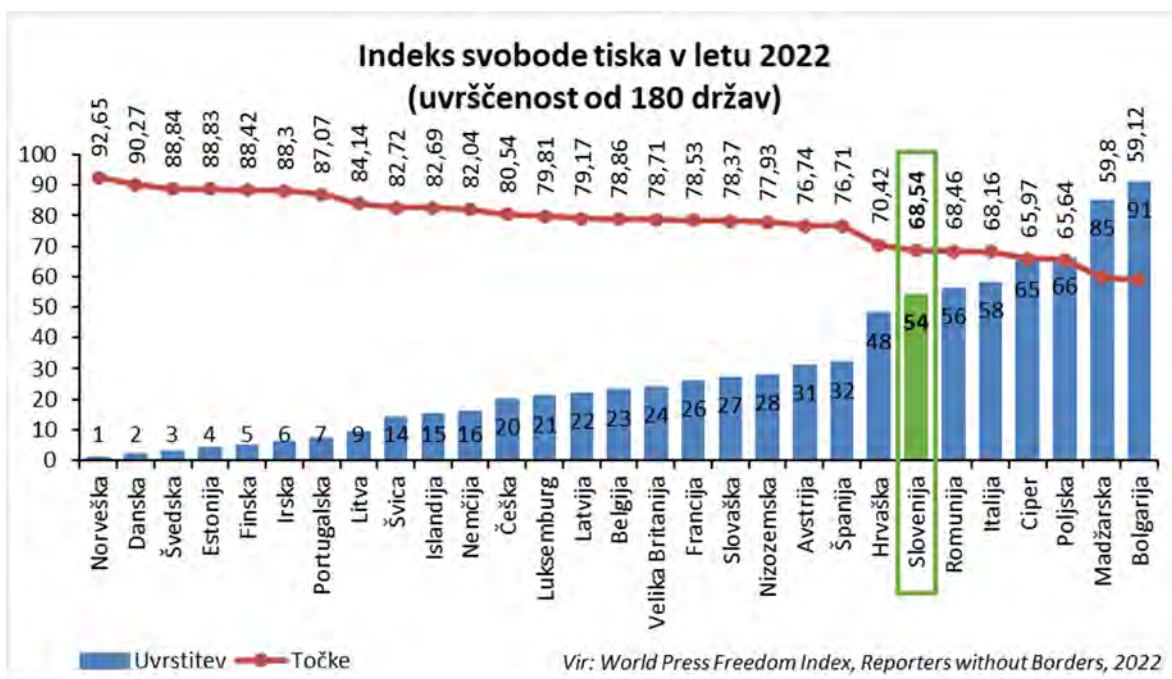

2.4.4 Novinarska svoboda

Novinarska svoboda ali svoboda tiska 2022⁷⁹ uporablja 7 meril: pluralizem, neodvisnost medijev, okolje in samo-cenzura, pravni okvir, preglednost, infrastruktura in nasilje nad novinarji. Slovenija je **54.** od 180 držav (**Graf 139**); od lani padec kar za 18 mest. Na vrhu so Norveška, Danska, Švedska in Estonija. Pred nami so tudi Portugalska (7.), Litva (9.), Češka (20.), Latvija (22.) in Slovaška (27.), za nami so Romunija, Italija, Poljska, Madžarska in Bolgarija.

⁷⁹ Reporters without Borders, World Press Freedom Index, 2021. Dostop 12-05-2022. <https://rsf.org/en/index>

Graf 139

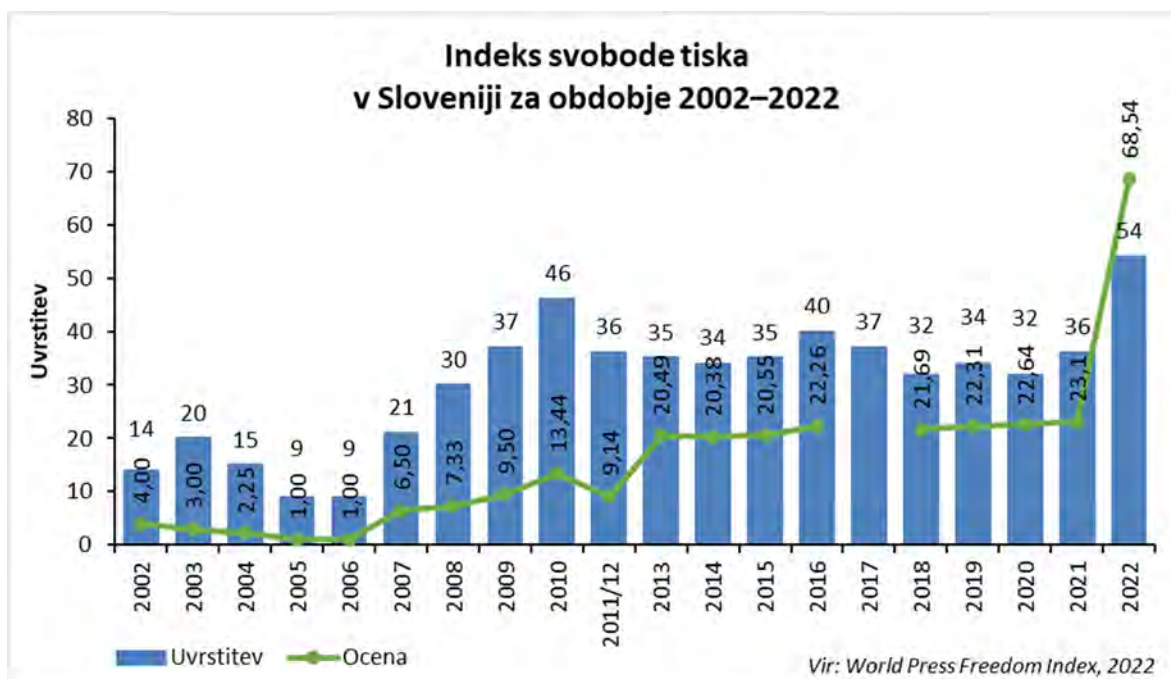

V obdobju 2006–2010 je Slovenija postopoma padala iz 9. na 46. mesto, se nato nekoliko popravila in v zadnjih letih niha med 32. in 34. mestom; leta 2021 je padla na 36. mesto, leta 2022 je padla še bolj, za 18 mest. (Graf 140). V letu 2021 je šlo predvsem za posledice napada na STA, b letu 2022 pa na RTV Slovenija. Med prvo Janševo vlado je indeks padel iz 9. na 46. mesto, med zadnjo pa iz 32. na 54. mesto.

V obdobju 2002–2006 se je Slovenija uvrščala med 20 najbolj svobodnih držav, v letu 2005 se je prvič uvrstila med deseterico najbolj svobodnih držav⁸⁰. To je bilo tudi zadnje leto vladavine Liberalne demokracije Slovenije. Po letu 2005 je koalicijo vodila SDS z Janezom Janšo na čelu in medijska svoboda je pričela drseti iz 9. na 46. mesto, tudi zaradi novega zakona o medijih in neskrupuloznih posegov v sestave uredništev, ko so funkcije prevzemale politično nastavljene osebe. Ob nastopu Boruta Pahorja se je medijska svoboda nekoliko izboljšala in potem je nihala okoli 35. mesta. Ponovno se je poslabšala, ko je krmilo države spet prevzel Janez Janša. Skušali so si podrediti Slovensko tiskovno agencijo in jo finančno izčrpavali. SDS je še vedno vključena v komande organe RTV Slovenija, kljub izgubi volitev. Zato je Slovenija leta 2022 nazadovala na 54. mesto.

⁸⁰ Lestvica medijske svobode. Časopis Delo, Sobotna priloga. 18.6. 2022. <https://bit.ly/3UAxVQc>

Graf 140

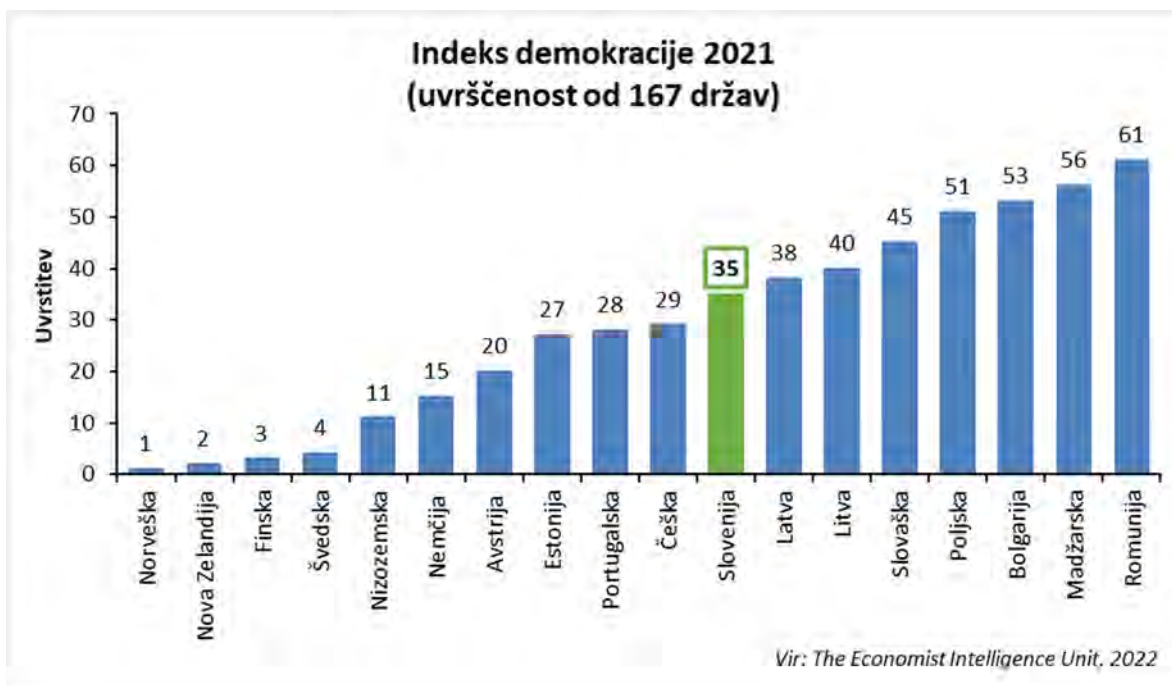

2.4.5 Indeks demokracije

Indeks demokracije pripravlja Economist Intelligence Unit (EIU). Indeks meri stanje demokracije v 167 državah in teritorijih, od katerih je 164 tudi članic OZN. Temelji na 60 indikatorjih, ki so razdeljeni v 5 kategorij: volilni proces in pluralizem, državljanske svoboščine, delovanje vlade, politična udeležba in politična kultura. Države dobijo oceno na lestvici od nič do deset, skupni indeks pa je povprečje petih točk kategorij. Vsaka država je nato razvrščena v štiri vrste režimov na podlagi njihove povprečne ocene: polne demokracije, pomanjkljive demokracije, hibridni režimi in avtoritarni režimi. Slovenija spada med države s pomanjkljivo demokracijo.

Indeks demokracije Slovenija je uvrščena kot **35./167.** na indeksu demokracije za leto 2021. Pred nami so Estonija, Portugalska in Češka. Prve na lestvici so Norveška, Nova Zelandija in Finska (**Graf 141**). V celotni Vzhodni EU ni bila nobena država ocenjena kot polna demokracija, za kar je potrebno doseči 8 točk ali več. Dosegli smo 7,54 točke in smo skupaj s Češko (7,74 točke) in Estonijo (7,84 točke) blizu tega, da preidemo v polno demokracijo.

Graf 141

Najvišjo uvrstitev na indeksu je Slovenija imela leta 2006, ko je bila na 27. mestu. Najslabšo uvrstitev smo imeli leta 2014, ko smo bili na 37. mestu (Graf 142). Od takrat se naša uvrstitev počasi izboljšuje.

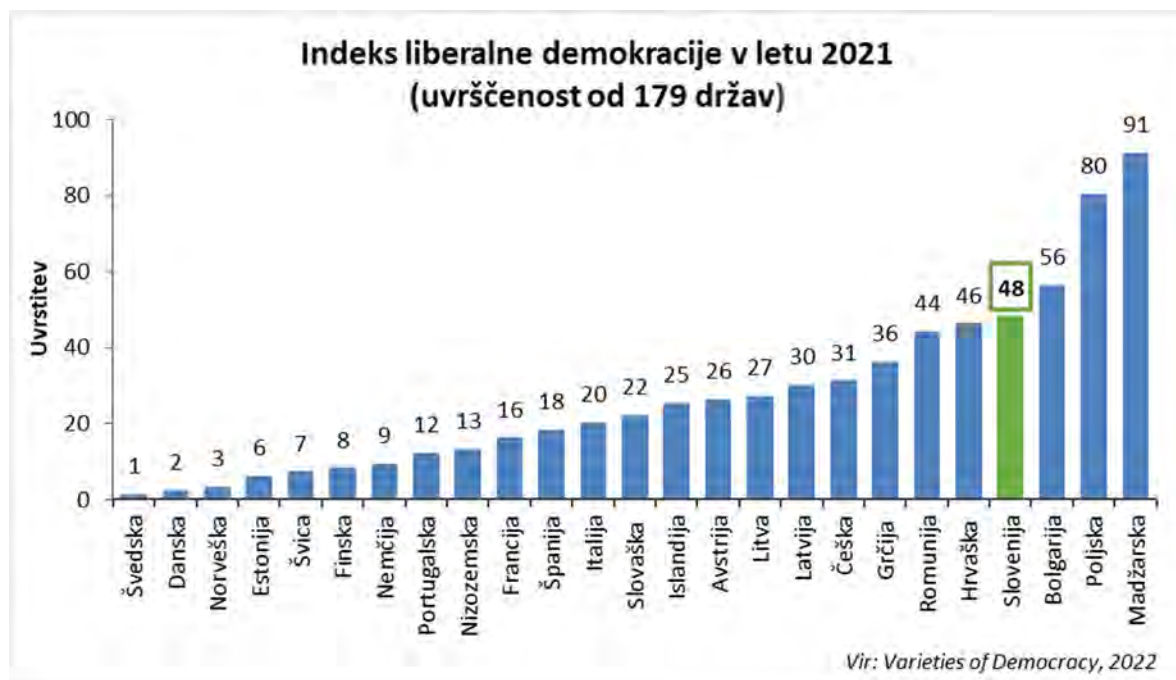
Graf 142

2.4.6 Indeks liberalne demokracije

Indeks liberalne demokracije (Liberal democracy index) je nov pristop k pojmovanju in merjenju demokracije po vsem svetu. Temelji na petih načelih demokracije: volilna, liberalna, participativna, deliberativna (politične odločitve oblikuje in sprejema ljudstvo) in egalitarna (temelji na enakosti) demokracija. Po poročilu je Slovenija na **48.** mestu med 179 državami (Graf 143). Na vrhu lestvice so Švedska, Danska in Norveška. Daleč pred nami so Estonija (6.), Portugalska (12.), Slovaška (22.), Litva (27.) idr.; za nami so se uvrstile le Bolgarija Poljska in Madžarska.

Graf 143

V obdobju od leta 2016 je Slovenija padla za kar 32 mest, od lani za 8 mest (**Graf 144**).

Graf 144

2.4.7 Svetovni indeks miru

Inštitut za ekonomijo in mir (IEP), ki deluje v Avstraliji, izdaja svoja redna letna poročila vse od leta 2005. Informacije, ki jih zbira ta inštitut, se delijo v tri področja: stopnjo militarizacije, konfliktnost v odnosu s sosedi ter na osebno in družbeno varnost. Prepoznava 25 kazalcev, med njimi so vojaški podatki o financiranju, orožju, vojaki, o njihovi vpletenosti v oborožene konflikte, umiranju, povzročanju smrti, (ne)problematicnost odnosov s sosednimi državami, številu nasilnih dejanj, nasilnih smrti, od umorov do ropov, domačega nasilja, terorističnih napadov in njihovih žrtev, ugrabitev in politične stabilnosti. Tukaj se stvarnim podatkom priključi še doživljajska komponenta, koliko se ljudje bojijo policije, ali se počutijo bolj varne kot nekoč itd. Vse skupaj se vrednoti, razvrsti in razporedi v Global Peace Index. Slovenija spada

med najmirnejše države na svetu, je **7.** med 163-imi državami, tik za Portugalsko (**Graf 145**). Pred njo ni nobene nove članice EU. Povprečna raven miru se je poslabšala za 0,3 %, kar je enajsto poslabšanje v zadnjih 14 letih. Največji upad stopnje regionalnega miru imata Rusija in Evrazija, najmanj miroljubna država pa je Afganistan.

Graf 145

Slovenija je najboljšo uvrstitev dosegla v letu 2011 s 4. mestom ter leta 2021, ko jo je po poslabšanju leta 2020 ponovno izboljšala – na 5. mesto na svetu (**Graf 146**). Leta 2022 je spet padla – na 7. mesto.

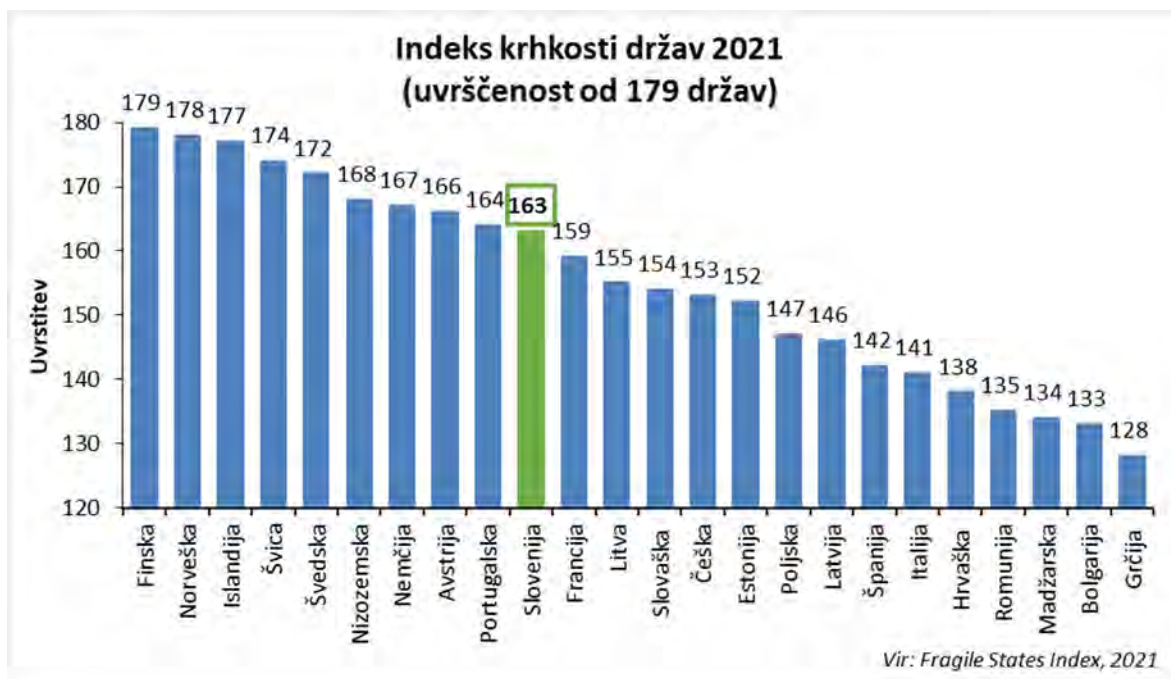
Graf 146

2.4.8 Indeks krhkosti držav

Indeks krhkosti držav⁸¹ (Fragile State Index – FSI) ocenjuje tveganja in ranljivost držav sveta za konflikte. Čim večja je krhkost, tem bolje je za državo. Indeks je zasnovan na 12 kazalnikih, ki pokrivajo širok izbor kohezijskih, političnih, gospodarskih in socialnih dejavnikov. Nižje je število dodeljenih točk, manjša je ranljivost držav za konflikte. Slovenija se po Indeksu krhkosti držav uvršča na **163.** mesto od 179 držav sveta (**Graf 147**). Najvišja mesta zavzemajo Finska, Norveška in Islandija, pri čemer višja uvrstitev pomeni manjšo tveganje držav za konflikte. Pred nami so samo razvitejše države EU in Portugalska. Tik za nami je Francija, sledijo nove članice EU.

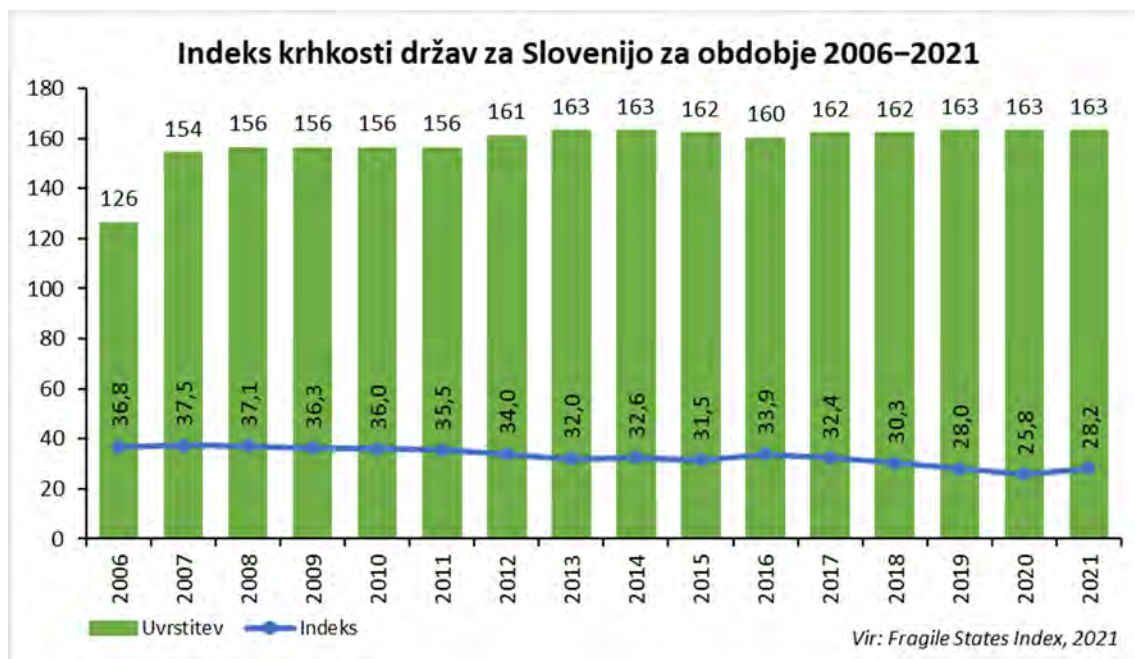
Graf 147

Trend gibanja Indeksa krhkosti držav za Slovenijo je bil v letih 2006–2013 padajoč, v obdobju 2014–2016 naraščajoč in v obdobju 2016–2020 ponovno padajoč (**Graf 148**). Leta 2021 se je indeks povečal na 28,2, predvsem zaradi slabših ocen na področju javnih storitev in demografskega pritiska. To pa ni vplivalo na uvrstitev Slovenije, ki je že nekaj let 163. po krhkosti oz. 16. po ne-krhkosti.

⁸¹ Fragile States Index 2021. Dostop: 6-12-2021 <https://fragilestatesindex.org/>

Graf 148

2.5 Sreča in kakovost življenja

2.5.1 Najsrečnejše države na svetu

Raziskovalci so uporabili Gallupove podatke za določanje najsrečnejše države na svetu – za 146 držav v zadnjih 3 letih. Spremljali so kazalnike: bruto domači proizvod na prebivalca, socialna podpora, pričakovana zdrava življenjska doba, svoboda sprejemanja lastnih življenjskih odločitev, radodarnost splošne populacije ter zaznave ravni notranje in zunanje korupcije. Raziskovalci so ustvarili izmišljeno državo, imenovano Dystopia, polno "najmanj srečnih ljudi na svetu", ki je predstavljala najnižjo vrednost, vse države pa so nato primerjali z Dystopio. Vseh šest spremenljivk je bilo združenih v enoten skupni rezultat za vsako državo. Slovenija je uvrščena na **29.** mesto (**Graf 149**), pred nami je Češka, vse druge nove članice EU-27, Portugalska in Grčija so za nami.

Graf 149

2.5.2 Sreča in blaginja

Sreča je pomembna družboslovna kategorija. Svetovno poročilo o sreči (World Happiness Report 2021)⁸² vključuje 6 spremenljivk: BDP na prebivalca, pričakovana zdrava življenjska doba, družbena podpora, svoboda, velikodušnost in nepokvarjenost. Uporablja rezultate Gallupovih anket. Na vrhu lestvice je že peto leto zapored Finska, sledijo Danska, Islandija, Švica in Nizozemska (**Graf 150**). Slovenija je na **22.** od 146 držav. Pred nami je Češka (18.), za nami pa so Romunija (28.), Litva (34.), Slovaška (35.), Estonija (36.), Latvija (42.), Poljska (48.), Hrvaška (51.) itd.

Graf 150

V času pandemije⁸³ sta prišli v ospredje večja solidarnost in sočutje, saj ljudje v njej vidijo skupno zunanjo grožnjo. Medsebojno zaupanje in zaupanje v vlado sta dejavnika, ki sta v prvem valu prispevala k zaščiti ljudi med pandemijo. V naslednjih valovih je zaupanje upadalo, precepljenost je dosegla samo 53 %, kar je povzročilo, da se je Slovenija sredi novembra 2021 povzpela na vrh držav po deležu okuženih. Vendar solidarnost in sočutje nista upadla, nasprotno – povečala sta se.

Če pogledamo uvrstitve Slovenije v zadnjih štirih poročilih (**Graf 151**), lahko vidimo vsakoletno izboljšanje od leta 2016, tudi v letih 2022–2022, kljub novim valovom pandemije.

⁸² J. Helliwell, R. Layard, J. Sachs, World Happiness Report 2021. Dostop 06-08-2021. <https://rb.gy/xykcli>

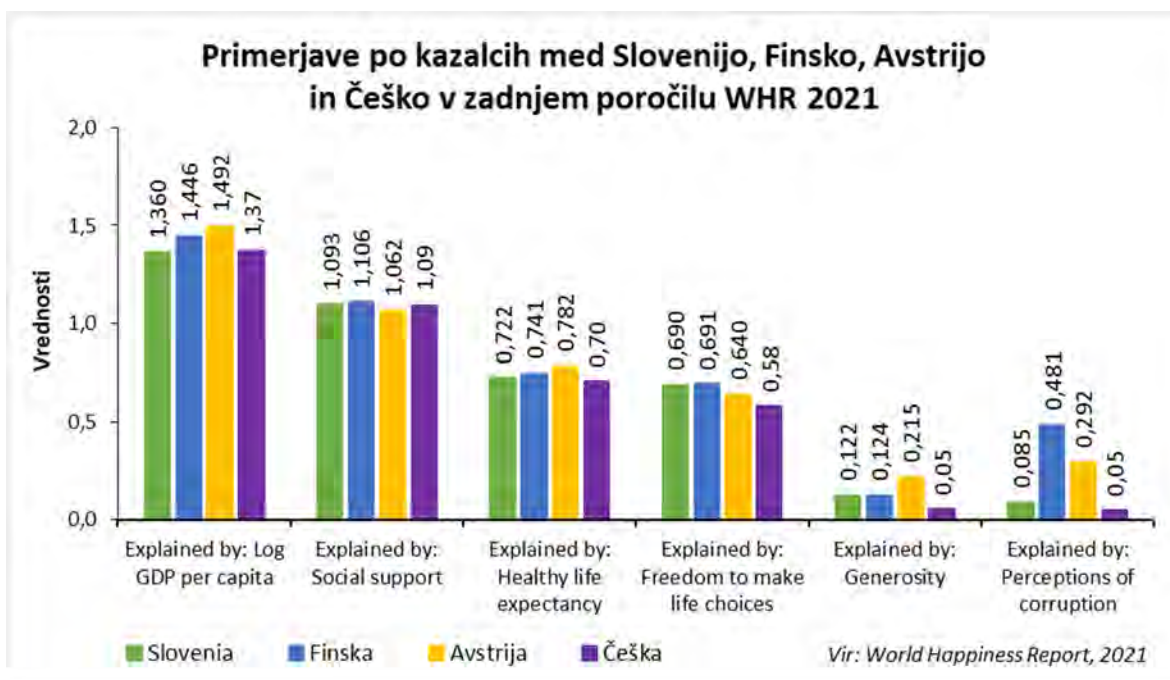
⁸³ Članek Večer: Najsrečnejši so Skandinavci. 20. 03. 2021

Graf 151

Pri primerjavi 6 spremenljivk (**Graf 152**), lahko vidimo, da smo med boljšimi pri družbeni podpori in svobodi odločanja, tudi pri velikodušnosti in BDP na prebivalca, malo slabši pri pričakovani zdravi življenjski dobi in med zelo slabimi po korupciji oz. nepokvarjenosti.

Graf 152

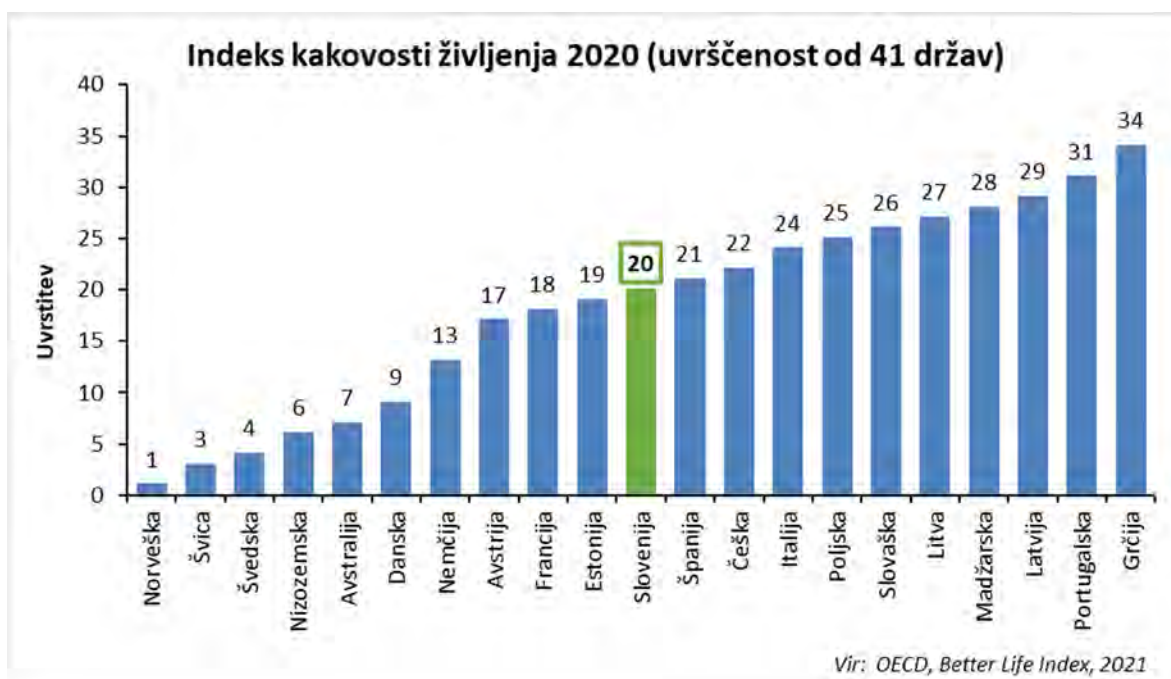

2.5.3 Indeks kakovosti življenja

OECD pripravlja **oceno kakovosti življenja** (Better Life Index 2020^{84,85}). Analiza temelji na 11 ključnih dimenzijah blaginje (vsak ima 1–4 kazalce): 1) stanovanja, 2) dohodka, 3) zaposlenosti, 4) vključenosti v družbo, 5) izobrazbe, 6) okolja, 7) zasebnih pobud, 8) zdravja, 9) zadovoljstva z življenjem, 10) varnosti, 11) usklajenosti poklicnega in zasebnega življenja (kakovosti življenja).

Slovenija ima visoko kakovost življenja (blagostanje), saj je **20.** od 41 držav OECD, pred njo so razvitejše države – tik pred Slovenijo je tudi Estonija, tik za njo pa Španija in Češka (**Graf 153**). Med prvimi šestimi državami so 4 severnoevropske države (Norveška, Islandija, Švedska, Finska), Švica, in Nizozemska. Najboljši smo po varnosti (9,7 od 10 točk), vključenosti v družbo (8,5), izobraževanju (8,1), zaposlenosti (7,5) in zdravju (7,3). Najslabši smo po dohodku (2,8 točke), zasebnih pobudah (4,3) in zadovoljstvu z življenjem (5,3).

Graf 153

Slovenija zaseda po posameznih kazalnikih kakovosti spodaj navedena mesta med 40 državami članicami OECD, razvrščeni od najboljše do najslabše – mesta so pomembnejša kot dosežene točke. Pri vsaki uvrstitvi sta upoštevani tudi neenakost spolov in družbena neenakost (**Graf 154**):

- Pri **stanovanjih** smo **12.**; po številu prostorov na osebo (1,6) smo sicer malo pod povprečjem OECD, po opremljenosti (voda, elektrika, plin, sanitarije) pa nad njim. 99,8 % bivališč ima notranje stranišče na splakovanje, kar je več od povprečja OECD (97 %). Razmerje med stanovanjskimi stroški gospodinjstev in bruto prilagojenim dohodkom je v Sloveniji 18,2 %, kar nas uvršča na **8.** mesto.
- Po **prihodku** smo **25.** Neto razpoložljivi prihodek na člana v povprečnem gospodinjstvu znaša 25 250 USD/a (ameriških dolarjev na leto), v državah OECD pa je s 30 490 USD/a precej višji, kar nas uvršča na **25.** mesto. Povprečno neto bogastvo slovenskih gospodinjstev znaša 233 286 USD, kar nas uvršča na **23.** mesto. Povprečno neto finančno in nefinančno bogastvo držav OECD je 323 960 USD.
- Po **zaposlitvah** smo na **23.** mestu. Pri stopnji zaposlitve smo s 70,86 % na **23.** mestu, pri čemer se z neenakostjo spolov, ki je točkovano kot 1,09 v prid moških, uvrščamo na **11.** mesto. Družbena neenakost na tem področju je točkovana s 4,03 v prid bogatejših, kar nas uvršča na **36.** mesto. Dolgotrajna brezposelnost (več kot 1 leto) v starostni skupini 15–64 let znaša 1,93 %, kar nas uvršča na 28. mesto. Po neenakosti spolov smo z 1,55 točkami v škodo žensk uvrščeni na 32. mesto. Po socialni neenakosti smo uvrščeni na 22. mesto v škodo revnejših prebivalcev. Po osebnih zasluhkah smo z 41 445 USD uvrščeni na **20.** mesto. Po varnosti služb smo uvrščeni na **29.** mesto.

⁸⁴ OECD, Better Life Index, 2020. Dostop 04-01- 2022. <https://rb.gy/4w9yqt>

⁸⁵ OECD, Better Life Index, 2020. Dostop 30-10-2021. <https://rb.gy/q0ucys>

- Pri **skupnosti** smo na **7.** mestu. Pri družabnih vezeh zasedamo **7.** mesto. Gre za pomoč okolja v primeru osebnih težav – na to lahko računa **95 % ljudi**, pri čemer dosegamo enakost spolov.
- Po **izobrazbi** smo na **5.** mestu. Smo na **11.** mestu po številu ljudi v starosti 25–64 let, ki imajo zaključeno vsaj srednješolsko izobrazbo po podatkih za zadnje dostopno leto, pri čemer smo na **13.** mestu po primerjavi enakosti spolov na tem področju, z rahlo prednostjo moških. Povprečen dijak dosega 504 točke (**9.** mesto) pri bralni pismenosti, matematiki in naravoslovju, kar je nad povprečjem OECD. Po socialni neenakosti na področju izobraževanja dosegamo **14.** mesto. Po pričakovanem trajanju šolanja smo na **12.** mestu.
- **Okolje** ima velik vpliv na zdravje in blagostanje – tudi tu na lestvici zasedamo **20.** mesto. Prašni delci PM_{2,5} dosegajo vrednosti 17,0 µg/m³ (mikrogramov na kubični meter), kar je nad povprečjem OECD (14 µg/m³) in višje kot je letno priporočilo (10 µg/m³). Ta podatek nas pri onesnaženju zrak uvršča na **30.** mesto. Po zadovoljstvu s kvaliteto pitne vode smo na **7.** mestu.
- Pri **vklučenosti državljanov** smo na **27.** mestu. Najslabši smo pri povprečni volilni udeležbi, ki je 53 % (**37.** mesto, v OECD je udeležba 69 %), kar je posledica zaostajanja države zaradi neuspešnih, slabih vodilnih politikov. Omejeno je financiranje političnih strank. Z ZDA smo edini, ki omogočamo razkrivanje lobističnih stikov.
- Pri **zdravju** zasedamo **24.** mesto. Povprečna življenjska doba je na povprečju OECD – 81 let (78 za moške, 84 za ženske); pričakovana življenjska doba v OECD je 81 let, v Sloveniji 82 let. 67 % ljudi meni, da so dobrega zdravja, kar je malo manj od povprečja OECD (68 %).
- Slovenci zasedamo **24.** mesto po **zadovoljstvu** z življenjem, kar ne preseneča, saj smo precej črnogledi, zadovoljstvo z življenjem ocenjujemo s 6,5 na lestvici 1–10.
- Najboljši smo pri **varnosti**, na **2.** mestu. V Sloveniji se 91 % ljudi počuti varne, ko ponoči hodijo sami, medtem ko je povprečje držav OECD le 74 %. Po številu umorov na sto tisoč prebivalcev smo z 0,4 krepko pod povprečjem držav OECD (2,6). Moški doživijo več napadov kot ženske.
- Pri **ravnovesju med delom in življenjem** dosegamo **21.** mesto. Samo 5,6 % zaposlenih dela več kot 50 h/t (ur na teden), povprečje OECD je 10 %, kar nas uvršča na **24.** mesto. Za osebno nego (hrana, spanje) in sprostitvev (družina, prijatelji, igre, TV, računalnik) porabimo približno 15 h/t, kar je tudi povprečje držav OECD.

Graf 154

2.5.4 Človekov razvoj in blaginja

Trajnostni razvoj vsebuje poleg gospodarske sestavine tudi družbeno (socialno). Najbolj upoštevano merilo tega razvoja je **indeks človekovega razvoja**^{86,87}. Sestavljata ga dve skupini kazalcev (dimenzij):

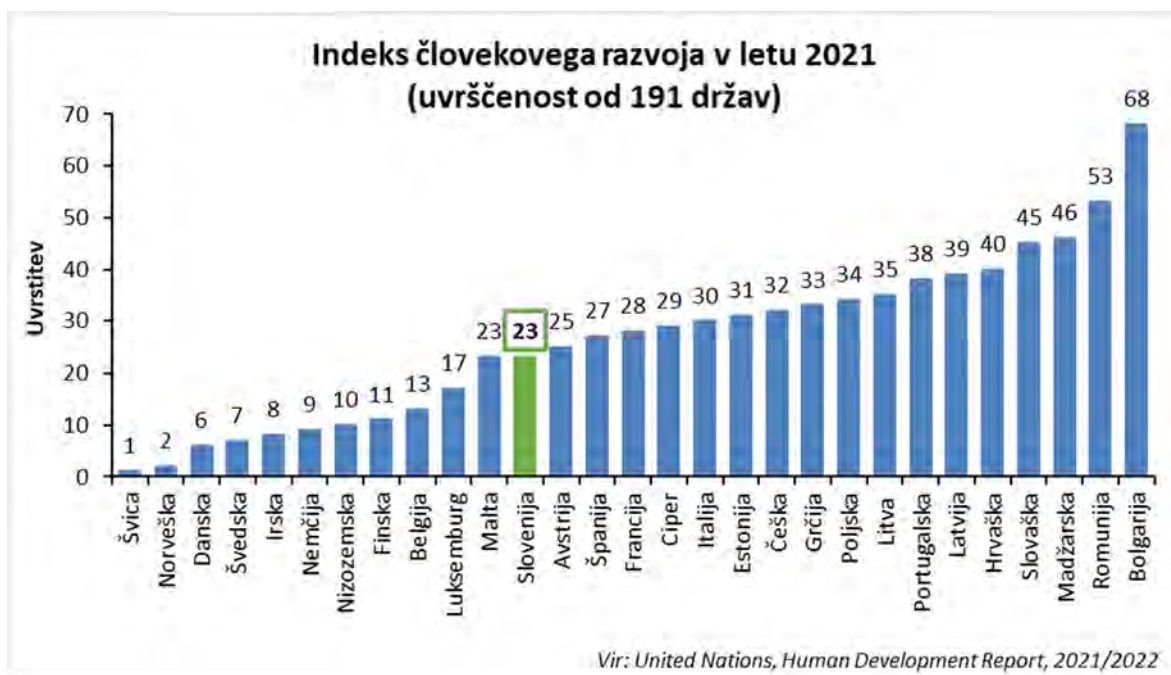
- neposredno bogatenje človekovih *sposobnosti*:
 - dolgo in zdravo življenje,
 - znanje ter
 - spodoben življenjski standard;
- ustvarjanje *pogojev* za človekov razvoj:
 - sodelovanje v političnem in lokalnem življenju,
 - okoljska vzdržnost,
 - varnost in pravice ter
 - spodbujanje enakosti in družbene pravičnosti.

Delo in človekov razvoj se dopolnjujeta (sinergija):

- *razvoj človeka* omogoča boljše zdravje, znanje in spretnosti, osveščenost, človeški kapital, priložnosti in izbiro;
- *delo* omogoča prihodke in preživetje, varnost, krepitev samozavesti žensk, sodelovanje in soodločanje, dostojanstvo in spoštovanje, ustvarjalnost in izumljanje.

Slovenija zaseda med 191 državami **23.** mesto – zelo visok človekov razvoj (**Graf 155**). Na vrhu lestvice so Švica, Norveška in Danska. Pred Slovenijo ni nobene nove države EU.

Graf 155

Slovenija je bila leta 1997 uvrščena na 35. mesto na indeksu človekovega razvoja. Najslabša uvrstitev je bila leta 1998, ko smo bili na 37. mestu. Vse od tedaj napredujemo, najboljši smo bili v letih 2011 in 2013, ko smo bili na 21. mestu. V letu 2020 smo bili na 22. mestu (**Graf 156**).

⁸⁶ United Nations Development Programme, Human Development Report, 2021/2022. Dostop 15-09-2022.

<https://bit.ly/3xpbQKq>

⁸⁷ United Nations Development Programme, Human Development Report, 1990-2020. Dostop 29-11-2021.

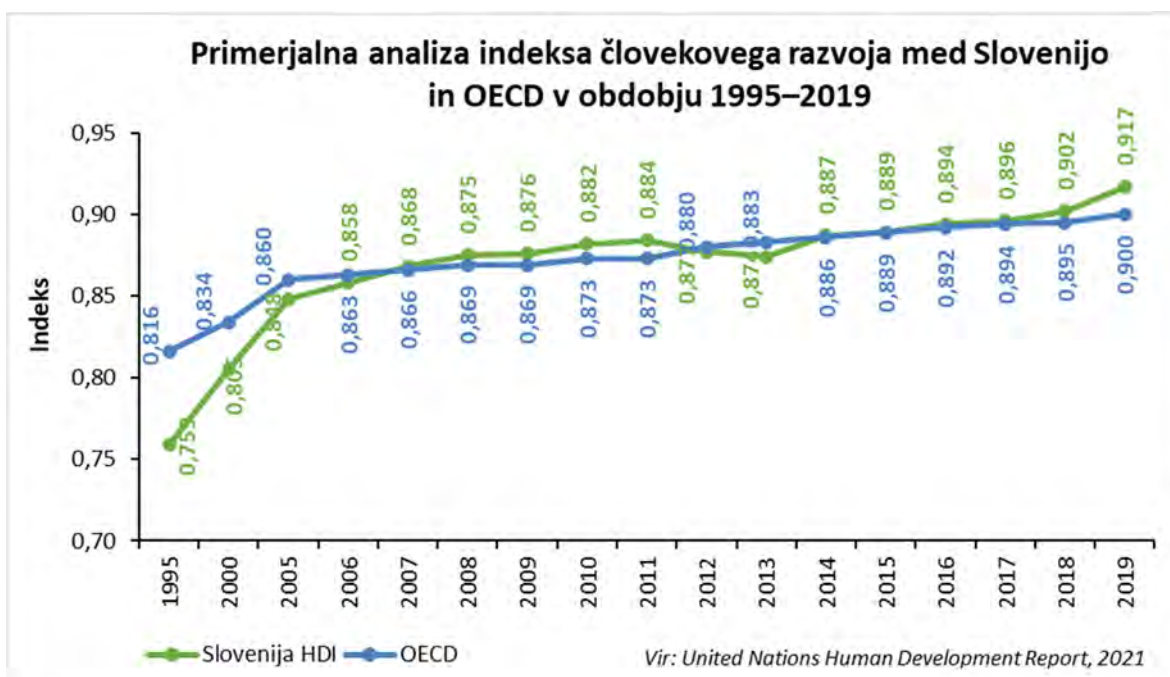
<https://rb.gv/awrwn5>

Graf 156

Slovenija je v letih 1995–2008 dohitela in prehitela rast človekovega razvoja v državah OECD, potem je rasla vzporedno z njim do leta 2012. Leta 2013 je zaradi krize padla pod raven povprečja. Leta 2018 pa se je ponovno dvignila nad povprečje držav OECD (Graf 157).

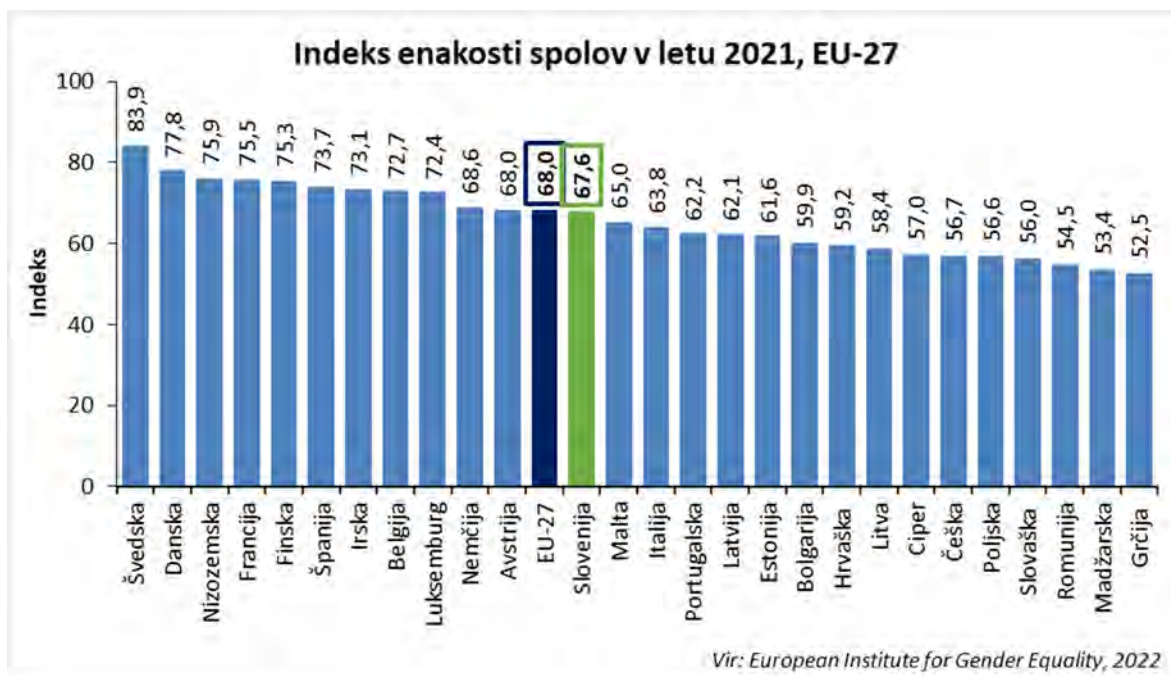
Graf 157

2.5.5 Indeks enakosti spolov

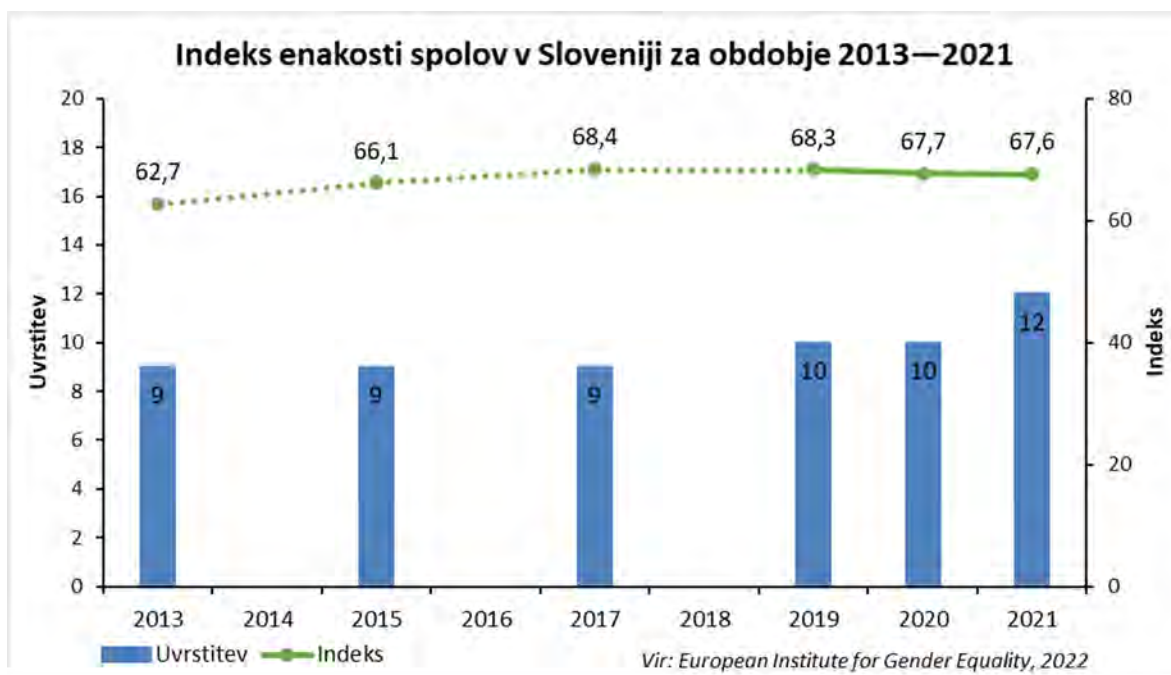
Indeks enakosti spolov (Gender Equality Index) je orodje za merjenje napredka na področju enakosti spolov v Evropski uniji. Vključuje šest ključnih področjih: delo, denar, znanje, čas, moč in zdravje. Med državami Evropske unije Slovenija zavzema 12. mesto (od 27 držav) in je tik pod povprečjem EU (Graf 158). Na vrhu lestvice so Švedska, Danska in Nizozemska. Tik pred nami sta Nemčija (10. mesto) in Avstrija (11. mesto), za nami pa Malta (13. mesto), Italija (14. mesto) in vse primerljive države EU.

Graf 158

Od leta 2013 smo padli za 3 mesta (**Graf 159**). Najmanj točk dosegamo na področju znanja (56,6) in moči (53).

Graf 159

2.6 Zdravje

2.6.1 Svetovno prebivalstvo

15. novembra je svet dosegel mejnik 8 milijard ljudi. Mejniki 7 milijard ljudi je bil dosežen 2010, torej pred 12-imi leti. Predvidevanja kažejo, da naj bi mejo 9 milijard dosegli v letu 2037, mejnik 10 milijard pa leta 2058 (**Graf 160**). Kljub pomislekom o prenaseljenosti planeta je težava v pretirani potrošnji naravnih virov. Vrhunec števila prebivalstva naj bi bil z 10,4 milijarde ljudi in bo potem postopoma upadal. K številu prebivalstva sta znatno prispevali zvišana življenjska doba in upad smrti mater in otrok. Odločitve ljudi o

trošenju naravnih virov prispevajo k segrevanju ozračja, saj porabljamo več naravnih virov, kot jih zemlja lahko obnovi v enem letu.

Nadzorovanje števila ljudi je kompleksno vprašanje, saj je treba upoštevati pravice žensk, lahko pa bi bil učinkovit ukrep v boju proti podnebnim spremembam. V zgodovini so ukrepi za zmanjšanje populacije bili uvedeni za določene družbene sloje, pripadnike veroizpovedi ali etnične skupine.

V povprečju je ženska v letu 1950 rodila 5 otrok, stopnja rodnosti lani pa je bila 2,3. večina ljudi živi v državah, kjer je stopnja rodnosti nižja od tiste za obnovo prebivalstva. Ocena ZN gre v smeri, da bodo k rasti prebivalstva do leta 2050 največ prispevale DR Kongo, Egipt, Etiopija, Indija, Nigerija, Pakistan, Filipini in Tanzanija. Število prebivalcev Kitajske naj bi s sedanjih 1,4 milijarde upadlo na 1,3 milijarde do leta 2030, v Indiji pa naj bi do leta 2050 naraslo na 1,7 milijarde^{88,89,90}.

Graf 160

2.6.2 Pričakovana življenjska doba svetovnega prebivalstva

Pričakovana življenjska doba svetovnega prebivalstva⁹¹ narašča. V letu 2020 je v Sloveniji znašala 81,85 let, kar nas uvršča na **28.** mesto med 193 državami sveta. Na prvem mestu je Hong Kong, s pričakovano življenjsko dobo 85,29 let, sledita mu Japonska (85,03 let) in Švica (84,25 let). Pred Slovenijo so se med drugimi uvrstile Portugalska (82,65 let, 23. mesto), Avstrija in Nemčija. Vse nove članice EU so za nami (**Graf 161**).

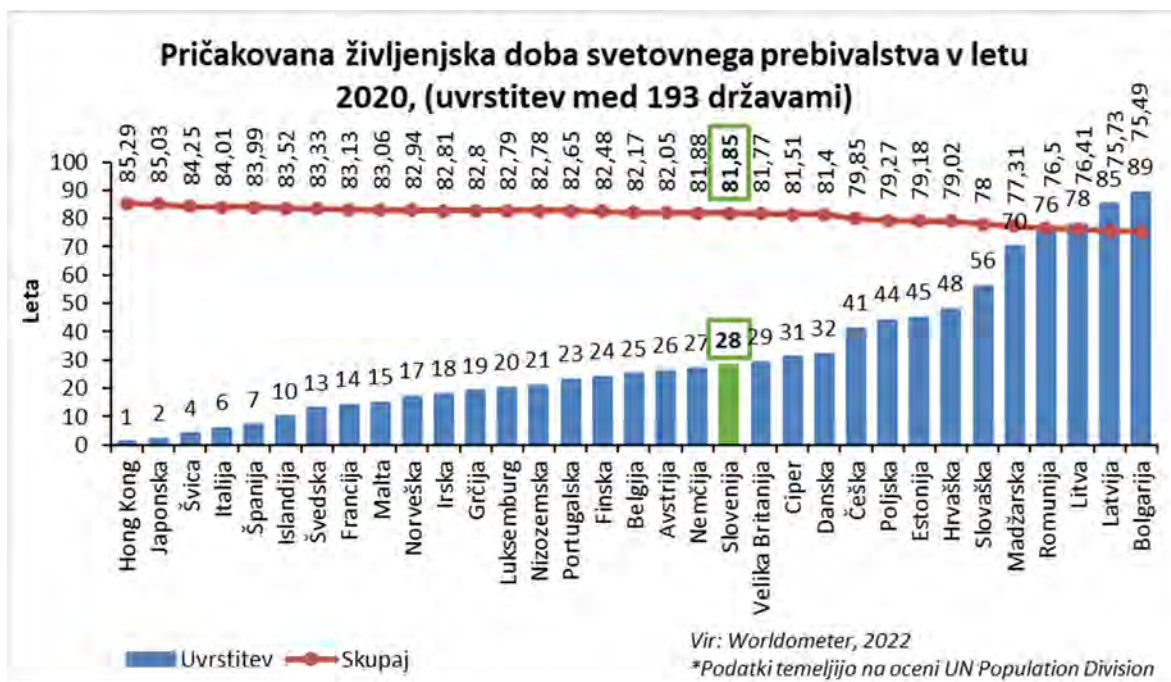
⁸⁸ Saša Bojc: Osem milijard, a idealni bi bili največ dve. Časopis Delo, 15.11. 2022.

⁸⁹ Dr. Saša Prešern: Osem milijard nas je in vedno boljše nam gre. Časopis Delo, 15.11. 2022.

⁹⁰ En planet za osem milijard ljudi. Časopis Večer, 15.11. 2022.

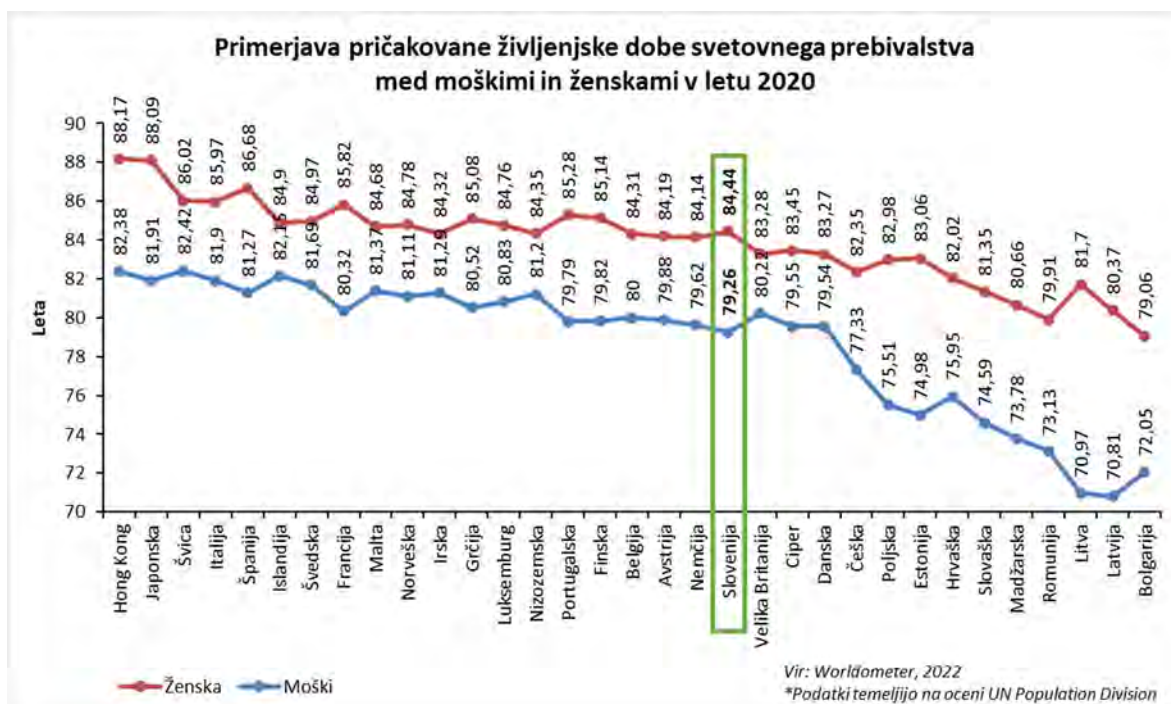
⁹¹ Worldometer. Dostop 13-05-2022. <https://rb.gy/7oipyv>

Graf 161

Pričakovana življenjska doba žensk v Sloveniji je leta 2020 znašala 84,44 let, pričakovana življenjska doba moških pa 79,26 let. Razlika v pričakovani življenjski dobi moških in žensk znaša 5,18 let (**Graf 162**). Najmanjša razlika je na Islandiji (2,75 let), največja pa v Litvi (10,73 let).

Graf 162

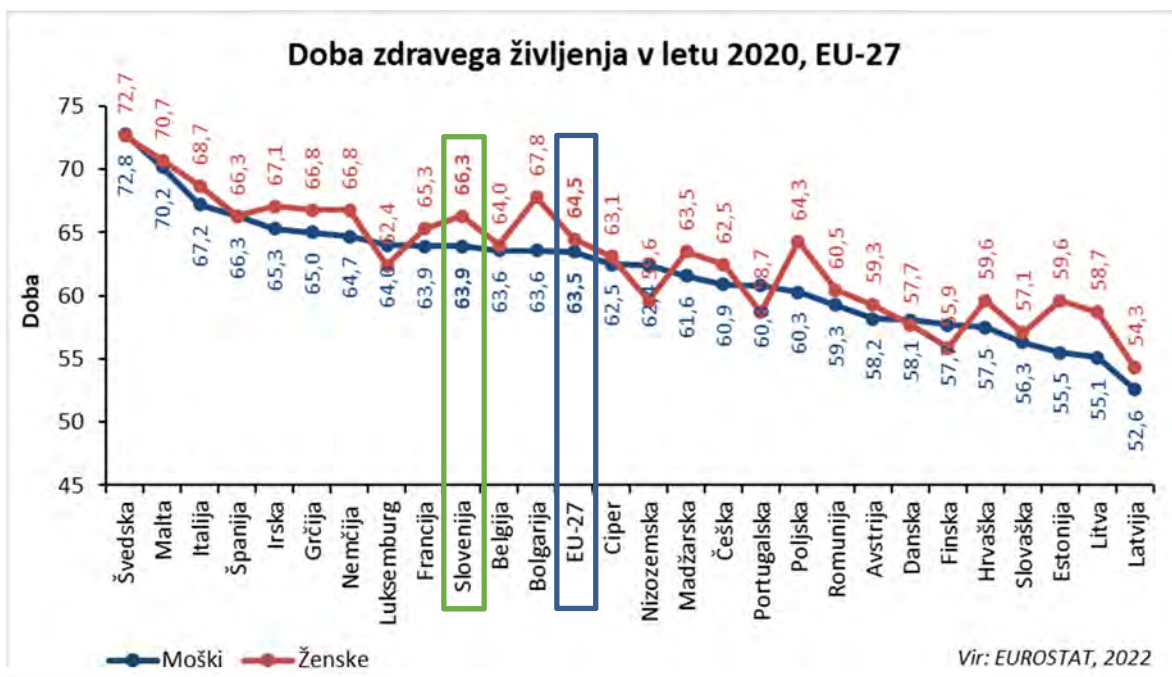

2.6.3 Doba zdravega življenja

Kazalnik zdravega staranja temelji na podatkih o (ne)zdravju in smrtnosti – deležu žensk pri 50 a in moških pri 65 a (letih – Sullivanova metoda). Iz **Graf 163** sledi, da je leta 2020 pričakovana življenjska doba v Sloveniji znašala 65,1 a (za ženske 66,3 a ali 77,6 % celotnega pričakovanega življenja in za moške 63,9 a ali 81,9 % celotnega pričakovanega življenja), kar je nad povprečjem EU in pred vsemi primerljivimi

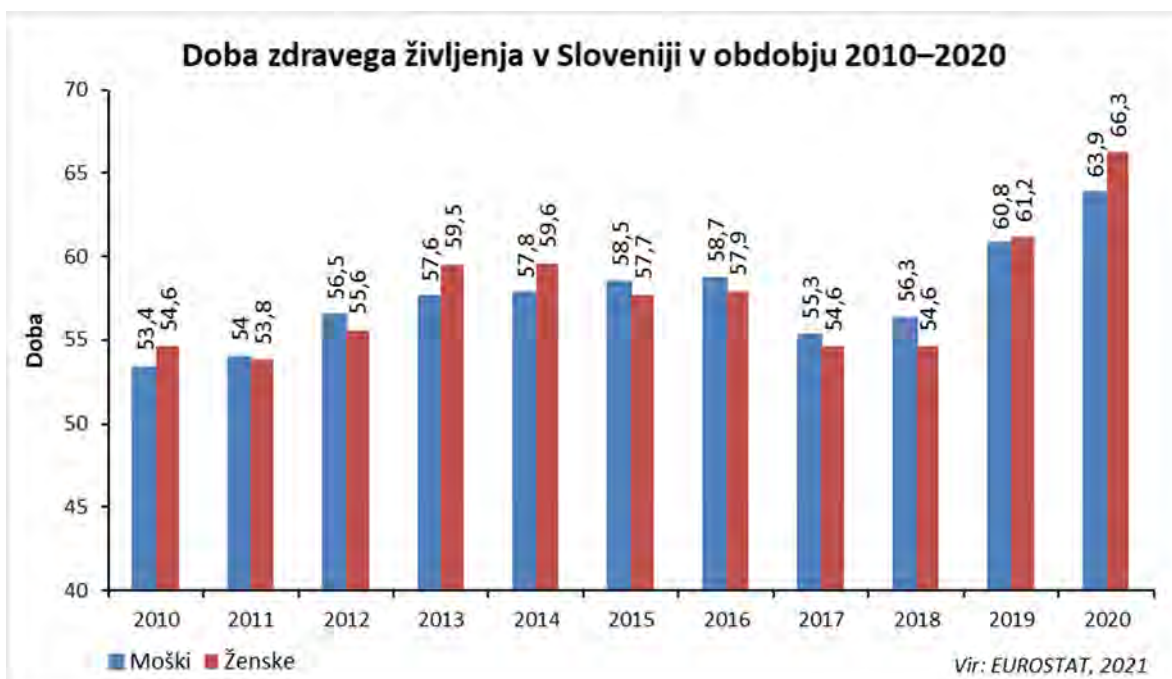
državami razen Grčije. Za Slovenkami so Poljakinje (64,3 a), Madžarke (63,5 a) in Čehinje (62,5 a), za Slovenci pa so Bolgari (63,6 a), Madžari (61,6 a) in Čehi (60,9 a). Evropsko povprečje je 64,5 a za ženske in 63,5 a za moške. Ob tem lahko Švedi pričakujejo 72,8 a zdravega življenja in Švedinje 72,7 a, Maltežani 70,2 a in Maltežanke 70,7 a.

Graf 163

Doba zdravega življenja v Sloveniji je v letu 2010 znašala 53,4 a za moške in 54,6 a za ženske. V letu 2014 so se povzpela na 59,6 a za ženske in 57,8 a za moške. V letu 2019 so leta zdravega življenja za moške znašala 60,8 a in 61,2 a za ženske, leto kasneje pa 63,9 a za moške in 66,3 za ženske (**Graf 164**). V desetih letih se je čas zdravega življenja podaljšal za več kot 10 a. Ob pregledu podatkov nismo našli vzroka za nihanje let zdravega življenja med leti. Odgovor bi veljalo iskati tako v smeri strokovnega zdravstvenega vzroka pa tudi v sami metodologiji med posameznimi leti.

Graf 164

2.6.4 Zdrava življenjska leta v absolutni vrednosti pri starosti 65 let

Zdrava življenjska leta v absolutni vrednosti pri starosti 65 a je sestavljeni kazalnik, ki meri število let, ki jih bo oseba, stara 65 a, še preživel v zdravem stanju (**Graf 165**). Najvišji ostanek zdravega življenja lahko pričakujejo Švedi (15,4 a), Maltežani (12,6 a) in Španci (11,6 a). Slovenci so skupaj s Finci z 9,4 a tik pod povprečjem EU-27, ki znaša 9,4 a. Za Slovenci so vse primerljive države – Bolgari (8,6 a), Portugalci (8,4 a) in tudi Avstrijci (8 a). Najvišji ostanek zdravega življenja lahko pričakujejo Švedinje (16,4 a), Maltežanke (13 a) in Irke (12,5 a). Slovenke so z 11 a nad povprečjem EU-27, ki znaša 10,1. Za Slovenkami so Finke (10,3 a), Bolgarke (9,9 a), Poljakinje (8,7 a) in Avstrijke (8,3 a).

Graf 165

2.6.5 Dejavno staranje

Svetovna zdravstvena organizacija (WHO) je že leta 2002 pripravila za *Svetovno skupščino Združenih narodov o staranju* političen okvir za dejavno staranje. Priporoča, naj vse države sprejmejo ukrepe, s katerimi bi pomagale starejšim ljudem, da bi ostali čim dlje zdravi in dejavni – gre za nujo, potrebo in ne za razkošje. Obdobje 2021–2030 so Združeni narodi razglasili za desetletje zdravega staranja⁹², da bi opozorili na nujnost ukrepanja na svetovni ravni. Evropska komisija je leta 2015 opredelila *srebrno gospodarstvo* kot »obstoječe in nastajajoče priložnosti, povezane z rastočimi javnimi in potrošniškimi izdatki za starajoče se prebivalstvo ter prebivalstvo nad 50 let starosti s posebnimi potrebami.« Starejši so sedaj bolj zdravi, opravilno sposobnejši in bolj dejavni kot kdaj koli prej. Nemudoma je potrebno selektivno (glede na naravo dela) in posamično (po sposobnostih) dvigovati mejo upokojitve in omogočati fleksibilno delno upokojevanje, podpirati dodatke za podaljševanje aktivnega rednega dela (brez časovne in finančnih omejitev, kot so danes v veljavi).

Evropska komisija je leta 2021 pred posvetovanju z javnostjo izdala *Zeleno knjigo o staranju*⁹³. V njej opisuje vpliv demografskih sprememb v EU in njihov vpliv na gospodarstvo in celotno družbo. Potrebni so novi pristopi, politike morajo biti primerno usmerjena za obravnavo sprememb – od zelenih in digitalnih prehodov do potreb po novih oblikah dela, zdravega in dejavnega staranja ter obravnavanja grožnje pandemij. Pandemija z virusom COVID-19 je izpostavila pomanjkljivosti v oskrbi starejših. Promovirati je

⁹² United Nations, The Decade of Healthy Ageing, New York, 2020. Dostop 13-05-2022. <https://rb.gy/qjwl2c>

⁹³ Evropska komisija, Zelena knjiga o staranju, COM(2021) 50 final, Bruselj, 2021. Dostop 13-05-2022.

<https://rb.gy/okdsz2>

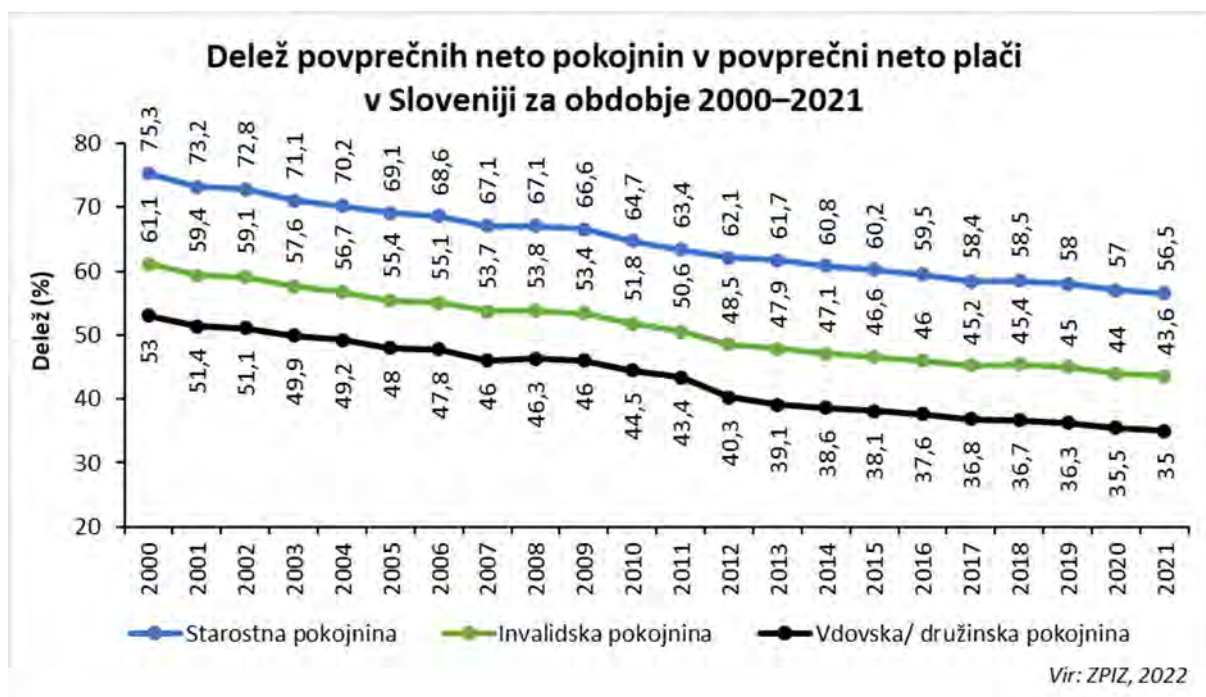
potrebno zdravo življenje in dejavno staranje, dostopnost do storitev izobraževanja. Financiranje in ukrepanje na področju zdravega staranja, omogočanja dostopnosti do storitev za namen vseživljenjskega učenja in ohranjanje fizične kondicije naj vključuje obravnavo dostopa do izobraževanj, vključevanje več ljudi v delovno silo, inovacije in poslovne priložnosti ter zadovoljevanje naraščajočih potreb starajočega se prebivalstva.

Do leta 2060⁹⁴ se bo delež starih nad 65 let povečal od 18 % na 30 %, delež starejših od 80 let pa se bo podvojil. Starejšim je potrebno omogočiti in jih podpirati, da na podlagi svojih izkušenj doprinašajo k produktivnosti in dodani vrednosti. Potrebno pa je tudi nuditi brezplačna dodatna izobraževanja (posebno npr. v digitalizaciji in pri drugih novih znanjih), da se bodo lahko starali dejavno in da bodo lahko dlje časa prispevali skupnosti. Potrebno je poskrbeti za infrastrukturo, ki bo omogočala vitalno dolgoživost, tj. vlagati v izobraževanje na področju gero-znanosti in medicine bolezni, povezanih s staranjem ter udeležiti ugotovitve socialne gerontologije. Razvrstitev evropskih držav po dejavnem staranju je pokazala, da nismo bili na repu držav EU samo po času zdravega staranja ampak tudi po dejavnem staranju. Če hočemo podaljšati delovno dobo, nas očitno čaka ukrepanje po vzoru drugih držav EU.

2.6.6 Pokojnine

Povprečna starostna neto pokojnina je v letu 2021 znašala 56,5 % povprečne neto plače. Pri invalidski pokojnini govorimo o 43,6 % neto plače in pri Vdovski oz. družinski pokojnini o 35 % v primerjavi z neto plačo (**Graf 166**). Razmerje med neto pokojnino in neto plačo se zmanjšuje.

Graf 166

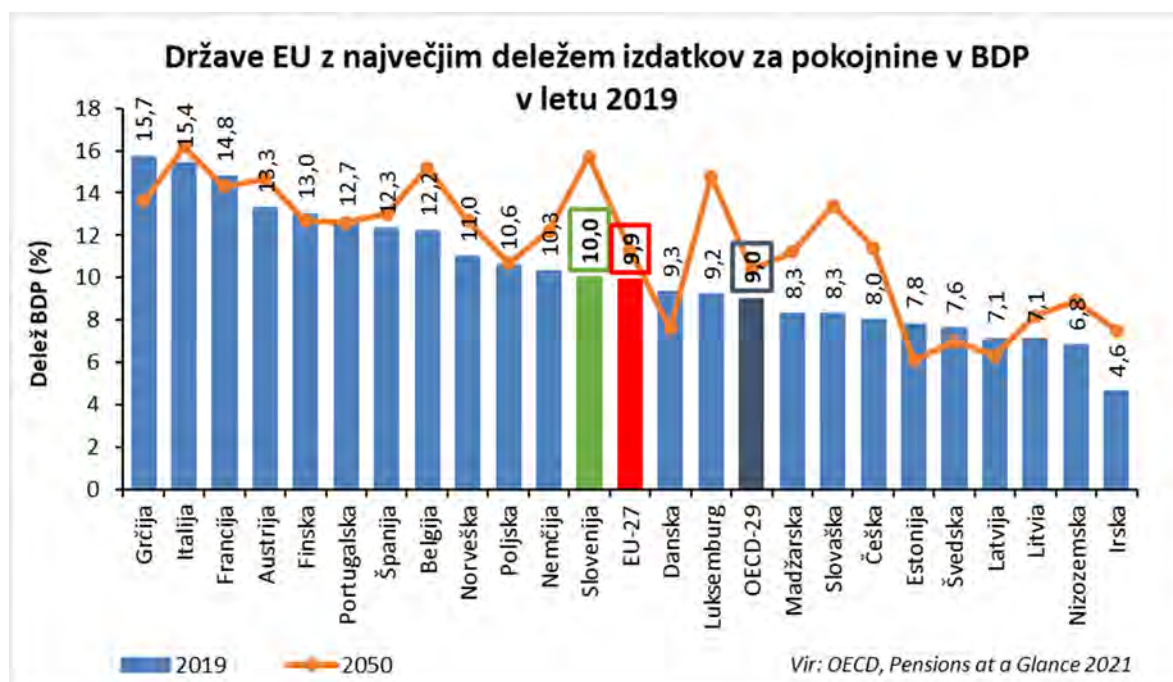

V grafu (**Graf 167**) so prikazane države z največjim deležem izdatkov za pokojnine v BDP v letu 2019. Na podlagi podatkov iz leta 2019 je narejena projekcija za leto 2050. V letu 2019 je Slovenija za pokojnine namenila 10 % BDP, kar je tik nad povprečjem EU-27 (9,9) in precej nad povprečjem OECD-29 (9,0). V letu 2050 naj bi Slovenija za pokojnine morala zagotavljati največ med državami EU, 15,7 % BDP^{95,96}.

⁹⁴ 2018 Active Ageing Index Analytical Report, Octobre 2019. Dostop 13-05-2022. <https://rb.gy/set75f>

⁹⁵ Delo: Zagotovljena pokojnina bo po novem 653 evrov, dostop 17.2.2022

⁹⁶ OECD, Pensions at a Glance, 2021. Dostop 25-03-2022. <https://rb.gy/8g2ykv>

Predlog zakona o nujnih ukrepih za zagotovitev stabilnosti zdravstvenega sistema menda ne bo prinesel obljubljenih sprememb⁹⁷. Rešitve niso bile sprejete v socialnem dialogu s ključnimi deležniki v zdravstvenem sistemu. Parcialne rešitve so prepuščene kasnejšim podzakonskim predpisom, o katerih naj bi odločalo Ministrstvo za zdravje. Ob takšnem delu izvajalci zdravstvenih storitev ne bodo vedeli, kaj jih čaka po sprejetju zakona. Omenjeni predlog zakona posega v avtonomijo ZZS, saj 12. člen predloga zakona posega v 63. člen zakona o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju.

Ukinja se dogovarjanje partnerjev v sistemu za cene in obseg storitev in se odločanje skoraj v celoti prenaša na ministra za zdravje oziroma vlado. Upravni odbor je ocenil, da je tak hiter in nesmiseln poseg v sistemski zakon neustrezen in so zato pripravili amandmaje, ki jih bodo poslali državnemu zboru s pričakovanjem popravila predloga. Predlagali so vzpostavitev proračunske varovalke za splošno zagotavljanje likvidnostnih sredstev za tekoče financiranje pravic iz obveznega zavarovanja in drugih obveznosti, ki se krijejo iz sredstev obveznega zdravstvenega zavarovanja in za kritje primanjkljajev v posameznem koledarskem letu iz državnega proračuna.

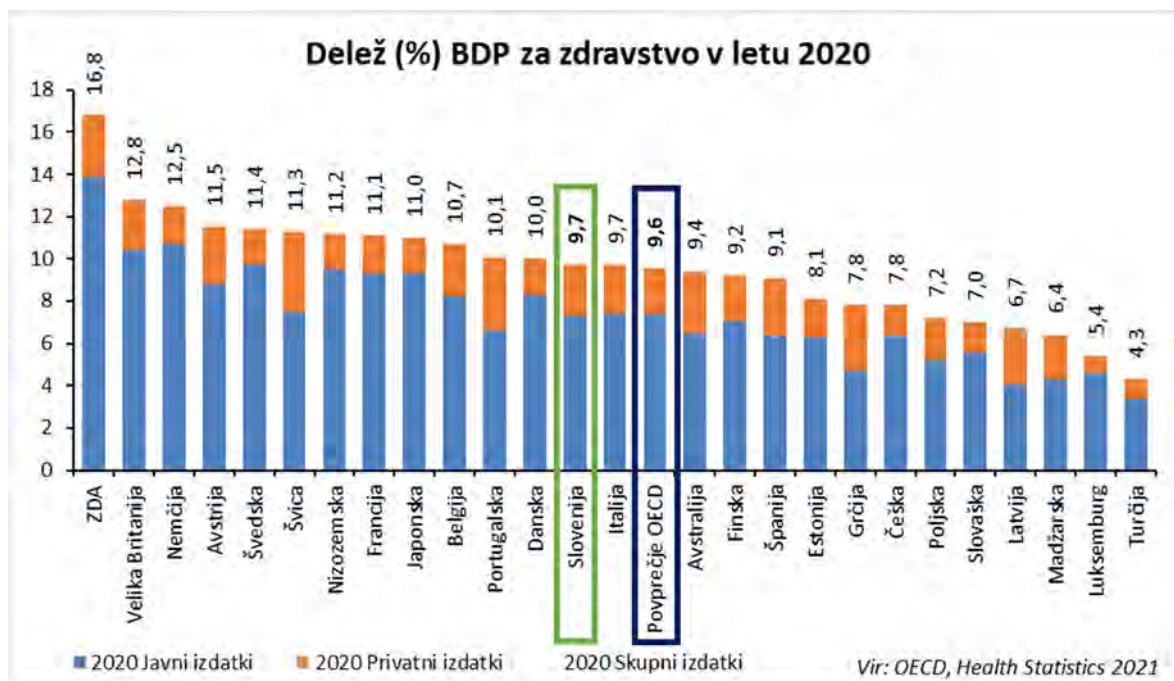
Najprej bi bilo treba uveljaviti strukturne spremembe in druge nefinančne ukrepe, kot je sprememba plačilnega sistema, ki zaposlenim omogoča variabilni del nagrajevanja, kot jih lahko na primer zagotovijo koncesionarji. Pripraviti bi bilo treba usmeritev za optimizacijo dela pri izvajalcih, ki morda lahko zagotovijo povečani obseg dela, merjenje storilnosti učinkovitosti in kakovosti dela ter izvidov zdravljenja. V EU predlog zakona uvaja ukrepe, s katerimi so poskušale že prejšnje vlade; to je finančna injekcija v zdravstveni sistem, ki se ne obrestuje. Nujno je treba opredeliti merila za spremljanje dela in merjenje učinkov. ZZS večino storitev plačuje po realizaciji in neomejeno, tako je tudi na področju družinske medicine, pri čemer ni večje storilnosti pri delu ambulant, morda ravno zaradi nezmožnosti variabilnega plačevanja po storilnosti. V nasprotju pa je delo preko koncesionarjih mogoče opredeliti v okvirih storilnosti, kakovosti in izvidih zdravljenja. Trenutne možnosti dodatnega plačevanja v zdravstvenem sistemu že obstajajo, vendar učinki stimulacije niso bili doseženi. Pred kakršnim koli uvajanjem ukrepov je treba prečistiti čakalne sezname. Treba bi bilo izenačiti pogoje dela med javnimi zdravstvenimi zavodi in koncesionarji, opolnomočiti menedžment ter uveljaviti ekonomično storilnost dela po nosilcih s ponderirano oceno dela različno zahtevnih storitev znotraj iste dejavnosti, kajti šele takrat bo mogoče presoditi, koliko dodatnega kadra se potrebuje in koliko finančnih sredstev je smiselno nameniti nagrajevanju.

⁹⁷ Brigitte Ferlič Žgajnar: Zakon ne bo zagotovil stabilnosti sistema. Časopis Delo 12.07.2022.

2.6.7 Zdravstvo

Statistika OECD ocenjuje, da je bil delež BDP za zdravstvo leta 2020 v Sloveniji 9,7 % (**Graf 168**), kar je nad povprečjem držav OECD (9,6 %) – Slovenija je **21.** od 38 držav OECD⁹⁸. Delež navadno ustreza razvitosti – razvitejše države namenjajo za zdravstvo večji delež BDP, manj razvite manjšega. Večji delež namenjajo Nemčija, Švedska, Avstrija in Portugalska (10,1 %), manjšega Italija, Finska in nove članice EU, kot so Grčija, Češka, Slovaška in Estonija. Pogoste primerjave z Avstrijo, tako v deležu BDP (11,5 %), še bolj pa v evrih so neutemeljene – leta 2021 je bil predviden slovenski nominalni BDP na prebivalca 28 104 USD, avstrijski pa 53 859 USD⁹⁹. Velik je pri nas tudi delež zasebnih sredstev – s 23,8 % je bil nad povprečjem držav OECD (22,9 % – 13,8 % je iz dopolnilnega zavarovanja, 9,9 % pa 'iz žepa').

Graf 168

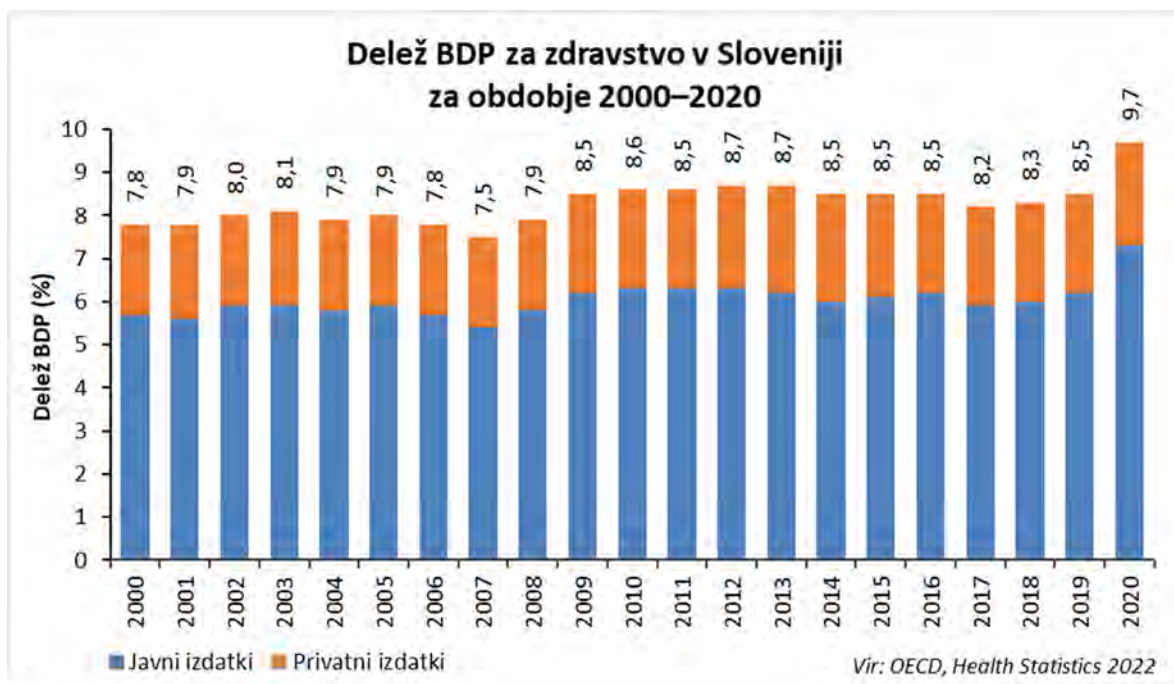

V obdobju finančne krize se je delež BDP za zdravstvo močno povečal, od 7,9 % leta 2005 na 8,7 % leta 2013 (vključno z investicijami celo na 9,1 % BDP), kar je bilo na povprečju EU. Kljub povečevanju prihodkov se je delež zaradi rasti BDP do leta 2019 znižal na 8,5 %, v letu 2020 pa močno zrastlel – na 9,7 % BDP, predvsem zaradi množičnih in visokih koronskih dodatkov (**Graf 169**).

⁹⁸ OECD, Health Statistics, 2021. Dostop 10-09-2021. <https://rb.gy/i0vq2s>

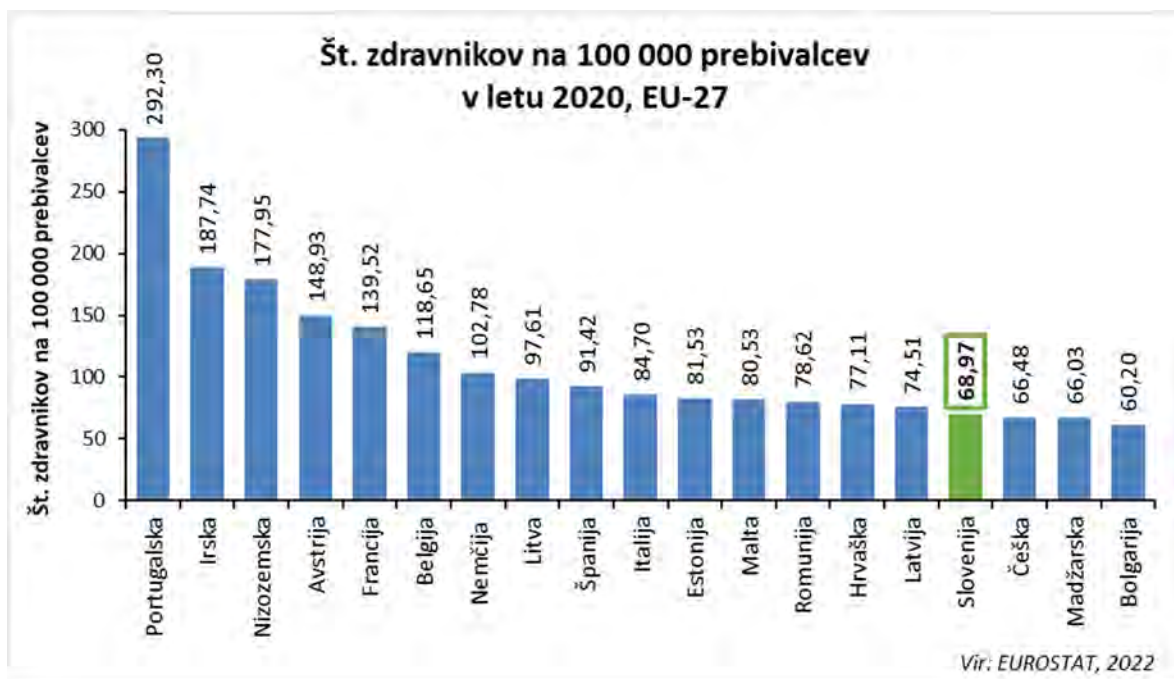
⁹⁹ IMF World Economic Outlook, April 2021. Dostop 10-09-2021. <https://rb.gy/sy0p16>

Graf 169

Slovenija je v letu 2020 imela 68,97 zdravnikov na 100 000 prebivalcev. Za nami so Češka, Madžarska in Bolgarija, največ zdravnikov pa imajo na Portugalskem. Pred nami so še Litva, Estonija, Hrvaška in Latvija (**Graf 170**).

Graf 170

Število zdravnikov v Sloveniji je v letu 2005 znašalo 48,4 na 100 000 prebivalcev. Vse od takrat narašča in je v letu 2010 preseglo mejo 50 zdravnikov na 100 000 prebivalcev, v letu 2014 pa je že preseglo mejo 60 zdravnikov na 100 000 prebivalcev. V letu 2019 je bilo 67,7 zdravnikov, v letu 2020 pa 69 zdravnikov na 100 000 prebivalcev (**Graf 171**).

2.7 Zaključki analize razvoja družbe

Slovenija je po primerjavah razvoja družbe precej boljša kot pri razvoju gospodarstva. Stopnje neenakosti so med najnižjimi na svetu, kakovost življenja in varnost sta visoki, izobraževanje, zdravstvo in socialno varstvo so kakovostni in sorazmerno dostopni. Slabi smo pri vključenosti, vladanju in svobodi tiska, visoka je korupcija. Težava lahko nastane, kako podpirati visok standard družbe, če ekonomski razvoj zaostaja.

Slovenija je po mednarodnih primerjalnih analizah (**Preglednici 2 in 4**):

1. Primerjalne analize razvoja družbe

- **9./161 Indeks neenakosti CRI**, Oxfam. Slovenija je med 161 državami zasedla zelo dobro, **9.** mesto. Najboljša je po stebru delavskih pravic (**4.**) in javnih storitvah (**10.**), najslabša po stopnjevanju (progresivnosti) obdavčenja (**68.**). Pred Slovenijo so samo razvitejše države, tik za nami je Finska, sledijo Češka, Francija itd.
- **27./168 Indeks družbenega napredka**. Slovenija je na **27.** mestu od 169 držav, za Estonijo (18.), Češko (23.) in Portugalsko (24.). Uvrščena je v skupino držav, ki se lahko pohvalijo z visokim družbenim napredkom (**Graf 114**). Tik za nami je Litva (29.), sledijo ji Litva, Latvija, Grčija, Hrvaška, Slovaška in druge nove članice EU.
- **2./40 Ginijev koeficient, OECD**. Slovenija po dohodkovni enakosti sodi v svetovni vrh. Pred nami je le Slovaška, na repu lestvice pa so ZDA, Mehika in Čile.
- **12./27 Skupni javnofinančni odhodki, EU-27**. Leta 2021 je bil delež sektorja država v BDP Slovenije 49,1 %, kar je manj od povprečja EU (51,6 %). Večji delež imajo razvitejše države. Na vrhu so Francija s 59,2 %, Grčija 56,9 % in Avstrija (55,9 %), na dnu so Bolgarija, Litva in Irska. Od razvitih držav imajo manjši delež od Slovenije Nizozemska, Luksemburg in Irska. Za nami so Portugalska (48,1 %), Madžarska (47,9 %), Slovaška (46,8 %) in Češka (46,4 %). Seveda na splošno velja, da imajo tako manjše kot socialne države večje deleže javne porabe.

2. Kazalci vladanja po svetu, WGI

- **48./208 Dimenzija Soodločanje in odgovornost**. Na vrhu so Finska (99,52 %), Danska (98,55 %) in Luksemburg (97,58 %). Pred nami so še Portugalska (89,86 %), Estonija (89,37 %), Litva (82,13 %), Češka in Grčija, za nami so Latvija (75,36 %), Hrvaška (64,73 %), Romunija (64,25 %), Poljska (63,77 %), Madžarska (58,94 %) in Bolgarija (56,52 %).
- **62./213 Dimenzija Politična stabilnost in odsotnost nasilja/terorizma**. Od držav EU-27 so na vrhu Luksemburg (94,34 %), Švedska (86,79 %) in Finska (85,38 %). Pred nami sta od primerljivih držav

Češka (83,02 %), Portugalska (81,60 %), Madžarska (75,94 %) in Litva (73,58 %), tik za nami sta Nemčija (70,75 %) in Estonija (70,28 %).

- **33./209 Dimenzija Učinkovitost vlade.** Najboljše uvrstitve od Evropskih držav dosegajo Danska (1. mesto), Finska (2. mesto), in Nizozemska (6. mesto). Tik pred nami je Francija (30. mesto) in tik za nami Belgija. Od primerljivih držav je najvišje uvrščena Estonija (23. mesto). Zadnje od Evropskih držav so Poljska (77.), Bolgarija (104. mesto) in Romunija (120. mesto).
- **52./209 Dimenzija Kakovost predpisov.** Na vrhu so Luksemburg (99,52 %), Finska (99,04 %) in Danska (98,08 %). Pred nami so Estonija (92,79 %), Češka (87,50 %), Litva (86,58 %) in Latvija (85,58 %). Za nami so Poljska, (75,96 %), Portugalska (73,56 %) in Slovaška (74,5 %), zadnji mesti EU-27 zasedata Hrvaška (65,9 %) in Romunija (64,4 %).
- **36./209 Dimenzija Vladavina prava.** Na vrhu so Finska (100 %), Danska (99,04 %) in Avstrija (97,12 %). Pred nami so med drugimi Estonija (89,9 %), Portugalska (85,10 %), Češka (84,13 %) in Litva (83,65 %). Za nami sta Latvija (82,7 %), Slovaška (74,52 %) itd.
- **51./209 Dimenzija Obvladovanje korupcije.** Na vrhu so Danska (100 %), Finska (99,52 %) in Švedska (97,6 %). Pred nami sta med drugimi še Estonija (89,9 %), Litva (80,29 %) in Latvija (76,92 %), za nami so Češka (72,60 %), Poljska (70,19 %), Italija (69,23 %), Slovaška (60,02 %) itd.

3. Korupcija

- **41./180 Indeks zaznavanja korupcije (CPI),** Transparency International. Slovenija je na lestvici za leto 2022 z oceno 57 od 100 znova pod povprečjem članic EU (66 točk). Velja namreč: višja je vrednost točk, manj je korupcije. Estonija je na 13. mestu; tik pred nami sta Litva in Latvija, takoj za nami pa Poljska in Italija.
- **26./27 Svetovni barometer korupcije,** Transparency International posebej obravnava države EU. Analiza prikazuje rezultate mnenj in izkušenj državljanov o korupciji v EU (med oktobrom 2020 in decembrom 2020), s tem pa je edina raziskava javnega mnenja o korupciji po vsem svetu. V Sloveniji 51 % državljanov meni, da se je korupcija povečala v zadnjih 12 mesecih. Višji delež ima samo še Ciper (65 %), manjšo zaznavo korupcije od Slovenije imajo Bolgarija, Romunija, Hrvaška, Portugalska in Madžarska; najmanj korupcije imajo Estonija, Slovaška, Latvija in Litva.

4. Svobščine

- **42./210 Svoboda v svetu,** Freedom House. Pred nami so Portugalska (16.), Estonija (18.), Češka in Slovaška. Vse države na grafu so ocenjene kot svobodne, razen Madžarske, ki je ocenjena kot delno svobodna.
- **54./180 Indeks svobode tiska.** Na vrhu so Norveška, Danska, Švedska in Estonija. Pred nami so tudi Portugalska (7.), Latvija (22.), Litva (9.) in Slovaška (27.), za nami so Romunija, Poljska, Madžarska in Bolgarija.
- **35./167 Indeks demokracije.** Prve na lestvici so Norveška, Nova Zelandija in Finska. Pred nami so Estonija, Portugalska in Češka. Dosegli smo 7,54 točke in smo skupaj s Češko (7,74 točke) in Estonijo (7,84 točke) blizu tega, da preidemo v polno demokracijo. Najvišjo uvrstitev na indeksu je Slovenija imela leta 2006, ko je bila na 27. mestu. Najslabšo uvrstitev smo imeli leta 2014, ko smo bili na 37. mestu.
- **48./179 Indeks liberalne demokracije.** Na vrhu lestvice so Švedska, Danska in Norveška. Pred nami so Estonija (6.), Portugalska (12.), Slovaška (22.), Litva (27.) itd.; za nami so se uvrstile le Bolgarija Poljska in Madžarska. V obdobju od leta 2016 je Slovenija padla za 32 mest, od lani za 8 mest.
- **7./163 Svetovni indeks miru, IEP.** Slovenija se redno uvršča v vodilni ducat mirnih držav. Slovenija spada torej med najmirnejše države na svetu.
- **163./179 Indeks krhkosti držav** ocenjuje tveganja in ranljivost držav sveta za konflikte. Najvišja mesta zavzemajo Finska, Norveška in Islandija, pri čemer višja uvrstitev pomeni manjše tveganje držav za konflikte. Pred nami so samo razvitejše države EU. Tik za nam so Portugalska, Avstrija, Nemčija in Nizozemska.

5. Sreča in kakovost življenja

- **29./146 Najsrečnejše države na svetu.** Slovenija je uvrščena na **29.** mesto, pred nami je Češka, vse druge nove članice EU-27, Portugalska in Grčija so za nami.
- **22./146 Svetovno poročilo o sreči.** Na vrhu lestvice je že peto leto zapored Finska, sledijo Danska, Islandija, Švica in Nizozemska. Pred nami je Češka (18.), za nami pa so Romunija (28.), Litva (34.), Slovaška (35.), Estonija (36.), Poljska (48.), Latvija (42.), Hrvaška (51.) itd.
- **20./41 Indeks kakovosti življenja, OECD.** Slovenija ima visoko kakovost življenja (blagostanje), saj je **20.** od 41 držav OECD, pred njo so samo razvitejše države – tik pred njo sta Francija in Estonija, tik za njo pa Španija in Češka.
- **23./191 Indeks človekovega razvoja, OZN.** Slovenija ima zelo visok človekov razvoj. Na vrhu lestvice so Norveška, Švica in Irska. Pred Slovenijo ni nobene nove države EU. Za nami so razvitejše Avstrija, Španija in Francija, sledijo Italija, Estonija, Češka, Grčija, Poljska, Litva, Portugalska itd.
- **12./27, Indeks enakosti spolov.** Med državami Evropske unije je Slovenija tik pod povprečjem EU. Na vrhu lestvice so Švedska, Danska in Nizozemska. Tik pred nami sta Nemčija (10. mesto) in Avstrija (11. mesto), za nami pa Malta (13. mesto), Italija (14. mesto) in vse primerljive države EU. Od leta 2013 smo padli za 3 mesta.

6. Zdravje

- **28./193 Pričakovana življenjska doba svetovnega prebivalstva.** Na prvem mestu je Hong Kong, s pričakovano življenjsko dobo 85,29 let, sledita mu Japonska (85,03 let) in Švica (84,25 let). Pred Slovenijo so se med drugimi uvrstile Portugalska (82,65 let, 23. mesto), Avstrija in Nemčija. Vse nove članice EU so za nami.
- **10./27 Doba zdravega življenja, moški, EU-27.** Pričakovana življenjska doba v Sloveniji za moške 63,9 a ali 81,9 % celotnega pričakovanega življenja. Za Slovenci so Bolgari (63,6 a), Madžari (61,6 a) in Čehi (60,9 a). Evropsko povprečje je 63,5 a za moške. Ob tem lahko Švedi pričakujejo 72,8 a zdravega življenja in Maltežani 70,2 a.
- **9./27 Doba zdravega življenja, ženske, EU-27.** Pričakovana življenjska doba v Sloveniji za ženske znaša 66,3 a ali 77,6 % celotnega pričakovanega življenja. Za Slovenkami so Poljakinje (64,3 a), Madžarke (63,5 a) in Čehinje (62,5 a). Evropsko povprečje je 64,5 a. Ob tem lahko Švedinje pričakujejo 72,7 a, in Maltežanke 70,7 a.
- **12./27 Zdrava življenjska leta v absolutni vrednosti pri starosti 65 a, moški, EU-27.** Najvišji ostanek zdravega življenja lahko pričakujejo Švedi (15,4 a), Maltežani (12,6 a) in Španci (11,6 a). Slovenci so z 9,4 a tik pod povprečjem EU-27, ki znaša 9,4. Za Slovenci so Bolgari (8,6 a), Portugalci (8,4 a) in Avstrijci (8 a).
- **10./27 Zdrava življenjska leta v absolutni vrednosti pri starosti 65 a, ženske, EU-27.** Najvišji ostanek zdravega življenja lahko pričakujejo Švedinje (16,4 a), Maltežanke (13 a) in Irke (12,5 a). Slovenke so z 11 a nad povprečjem EU-27, ki znaša 10,1. Za Slovenkami so Bolgarke (9,9 a), Poljakinje (8,7 a) in Avstrijke (8,3 a).
- **13./39 Države EU z največjim deležem izdatkov za pokojnine v BDP, OECD.** Slovenija je v letu 2019 za pokojnine namenila 10 % BDP, kar je tako nad povprečjem EU-27 (9,9) kot tudi nad povprečjem OECD-29 (9,0) . V letu 2050 naj bi Slovenija za pokojnine morala zagotavljati 15,7 % BDP.
- **12./22 Delež BDP za zdravstvo, OECD.** Statistika OECD ocenjuje, da je bil delež BDP za zdravstvo leta 2020 v Sloveniji 9,7 %, kar je nad povprečjem držav OECD (9,6 %). Večji delež namenjajo Nemčija, Švedska, Avstrija, Portugalska namenja 10,1 %, manjšega pa Italija, Finska in Grčija ter vse nove članice EU.

3 OKOLJE

3.1 Planetarne meje

Človeštvo se sooča z izzivom, kako doseči visoko kakovost življenja za 8 milijard ljudi brez slabšanja odločilnih dogajanj na planetu^{100,101}. S kazalniki, namenjenimi merjenju »varnega in pravičnega« razvoja, količinsko opredelimo porabo virov, povezanih z zadovoljevanjem osnovnih človeških potreb in porabo primerjamo s planetarnimi mejami za več kot 150 držav (**Slika 2**). Meje so prilagojene na posamezne države ob upoštevanju njihove geografske lege, mednarodne trgovine in pravičnosti.

3.1.1 Biofizikalne planetarne meje

Biofizikalne planetarne meje so:

1. **Podnebne spremembe** so izražene kot največja koncentracija CO₂ v atmosferi 350 μmol/mol ('ppm'), vrednost, ki bi verjetno ohranila podnebje v podobnem stanju, kot je bilo v času holocena.
2. **Biogeokemični tokovi** se delijo na dva dela in sicer na cikel fosforja (P) in dušika (N). Planetarna meja za fosfor je pri 6,2 Tg/a (Tg = 10¹² g/a) izkopanega in nanesenega fosforja na (kmetijska) tla. Preračunano na svetovno prebivalstvo je meja P na prebivalca 0,89 kg/a. Planetarna meja za dušik je 62 Tg/a N iz industrijske in namerne biološke vezave in preračunano na svetovno prebivalstvo znaša na prebivalca 8,9 kg/a.
3. **Sprememba zemljiškega sistema** se je prvotno nanašala na delež svetovne pokritosti zemlje, pretvorjene v obdelovalno zemljo kot merilo spremembe rabe zemljišč in je predlagala najvišjo mejo 15 % zemlje brez ledu se uporablja za pridelke. Globalno je to pomenilo 1995 Mha ali približno 0,3 ha na prebivalca. S posodobitvijo planetarnih meja je sedaj meja opredeljena glede na ploščinski delež preostalega gozdnega pokrova. Meja je postavljena različno glede na gozdni biom, vendar deluje tako, da ohranja najmanj 75 % prvotnega globalnega gozdnega pokrova. Zaradi velikih razlik med globalno gozdno pokritostjo je bil razvit kazalnik eHANPP¹⁰², ki združuje štiri trenutne meje. Te meje so: spremembe kopenskega sistema in celovitost biosfere, do neke mere tudi raba sladke vode in biogeokemični cikli. HANPP meri količino biomase, pridelane s kmetijstvom in gozdarstvom, ter biomaso, ki je bila uničena med spravilom, vendar se ne uporablja, in biomasa, ki se izgubi zaradi spremembe rabe zemljišča.
4. **Uporaba sladke vode** je določena kot največji globalni odvzem 4000 km³/a modre vode iz rek, jezer, rezervoarjev in obnovljivih zalog podzemne vode.
5. **Ekološki odtis** meri, koliko biološko produktivnega kopnega in morja prebivalstvo potrebuje za proizvodnjo biotskih virov, ki jih porabi, in absorbiranje izpustov CO₂, ki jih ustvarja. Je vsota šestih komponent (obdelovalna zemljišča, gozdna zemljišča, ribolovna območja, pašniki, pozidana zemljišča in zemljišča z ogljikom) in so v primerjavi z biokapaciteto (skupna razpoložljiva površina biološko produktivnega kopnega in morskega območja).
6. **Odtis surovin** (RMC – "raw material consumption"), meri količino pridobljenih surovin (mineralov, fosilnih goriv in biomase), povezano s končnim povpraševanjem po blagu in storitvah, ne glede na to, kje pride do tega pridobivanja. Vključuje surovine, povezane z uvozom in izvozom, in je ukrep, ki v celoti temelji na porabi. Študija upošteva globalno mejo, ki jo je moč zaslediti v mnogih analizah in znaša 50 Gt/a. Ob predpostavki, da je na svetu 7 milijard ljudi meja na prebivalca potemtakem znaša 7,2 t/a.
7. **Sprememba celovitosti biosfere** avtorji študije niso neposredno vključili v analizo zaradi velikih težav pri merjenju in zmanjšanju funkcionalne in genetske raznolikosti. Do neke mere je zastopana s kazalnikom eHANPP.

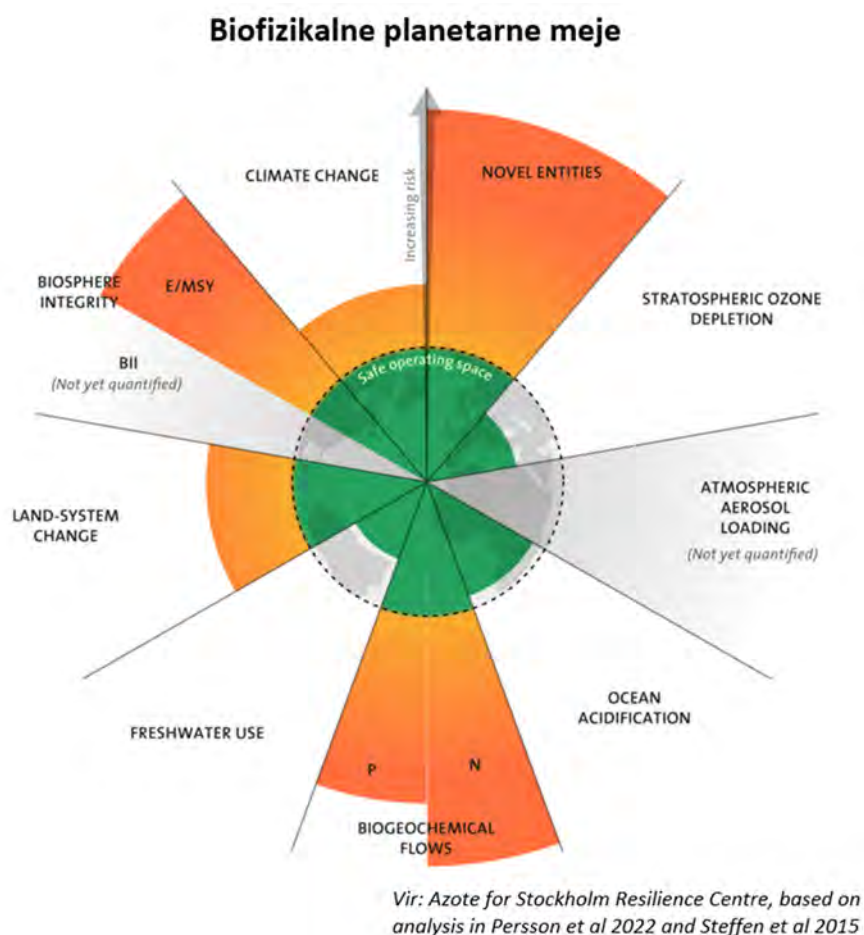
¹⁰⁰ Planetary Boundaries and Safe Operating Space for Europe and Slovenia: Research in Progress. Darja Piciga in Nataša Kovač. Dostop 27-07-2022. <https://rb.gv/mqxhqd>

¹⁰¹ Sustainability Research Institute, School of Earth and Environment, Nature Sustainability. Dostop 24-04-2021. <https://rb.gv/z8jr60>

¹⁰² Embodied Human Appropriation of Net Primary Production, človeško prisvajanje neto primarne proizvodnje

8. **Tanjšanje stratosferskega ozona** je izražena kot <5 % zmanjšanje koncentracije stratosferskega ozona. To mejo bi avtorji lahko teoretično vključili na podoben način kot mejo podnebnih sprememb (npr. na podlagi ciljev Montrealskega protokola). Zaradi omenjenega protokola se ozonska luknja namreč zmanjšuje.
9. **Zakisanje oceanov** ni vključeno kot ločena meja, saj ga poganjajo podnebne spremembe, CO₂ pa je že v celoti upoštevan v analizi.

Slika 2

Pri drugih avtorjih lahko kot planetarne meje zasledimo tudi uvedba novih enot, kot so nove snovi in obremenitev z atmosferskim aerosolom¹⁰³.

Izguba celovitosti biosfere je povezana z razširjeno degradacijo biotske raznovrstnosti in ekosistemov s povezano izgubo funkcije ekosistema, izguba celovitosti biosfere je povezana z razširjeno degradacijo biotske raznovrstnosti in ekosistemov s povezano izgubo delovanja ekosistema ki prispeva k uravnavanju ekosistemov, kar imenujemo »ekosistemske storitve«. Vodni sistemi predstavljajo krvotok biosfere, a v razvitem svetu smo ga vztrajno rušili in pri nas še vedno načrtujemo (HESS, d. o. o.) razgrajevanje naravnih vodnih tokov, kar neposredno in posredno uničuje ves planet. Vključuje seveda tudi Slovenijo, kjer je bila naravna danost voda zelo bogata. Čeprav je do nedavna veljalo, da so vodne meje v varnem okviru, se je v obdobju 2021–2022 že izkazal povratni učinek naraščajočih podnebnih sprememb kot ponor, če se omejimo na sladkovodne sisteme rek in podtalnice, tako imenovano »modro vodo«.

Dve meji – podnebne spremembe in celovitost biosfere – sta bili opredeljeni kot osrednji meji, kar pomeni, da ima vsaka od njih možnost, da zemeljski sistem požene v novo stanje, če bi ju znatno in vztrajno prekoračili. Druge planetarne meje delujejo preko vpliva na ti dve osrednji meji.

¹⁰³ Stockholm Resilience Centre, based on analysis in Persson et al 2022 and Steffen et al 2015. Dostop 18-05-2022. <https://rb.gy/8r11yj>

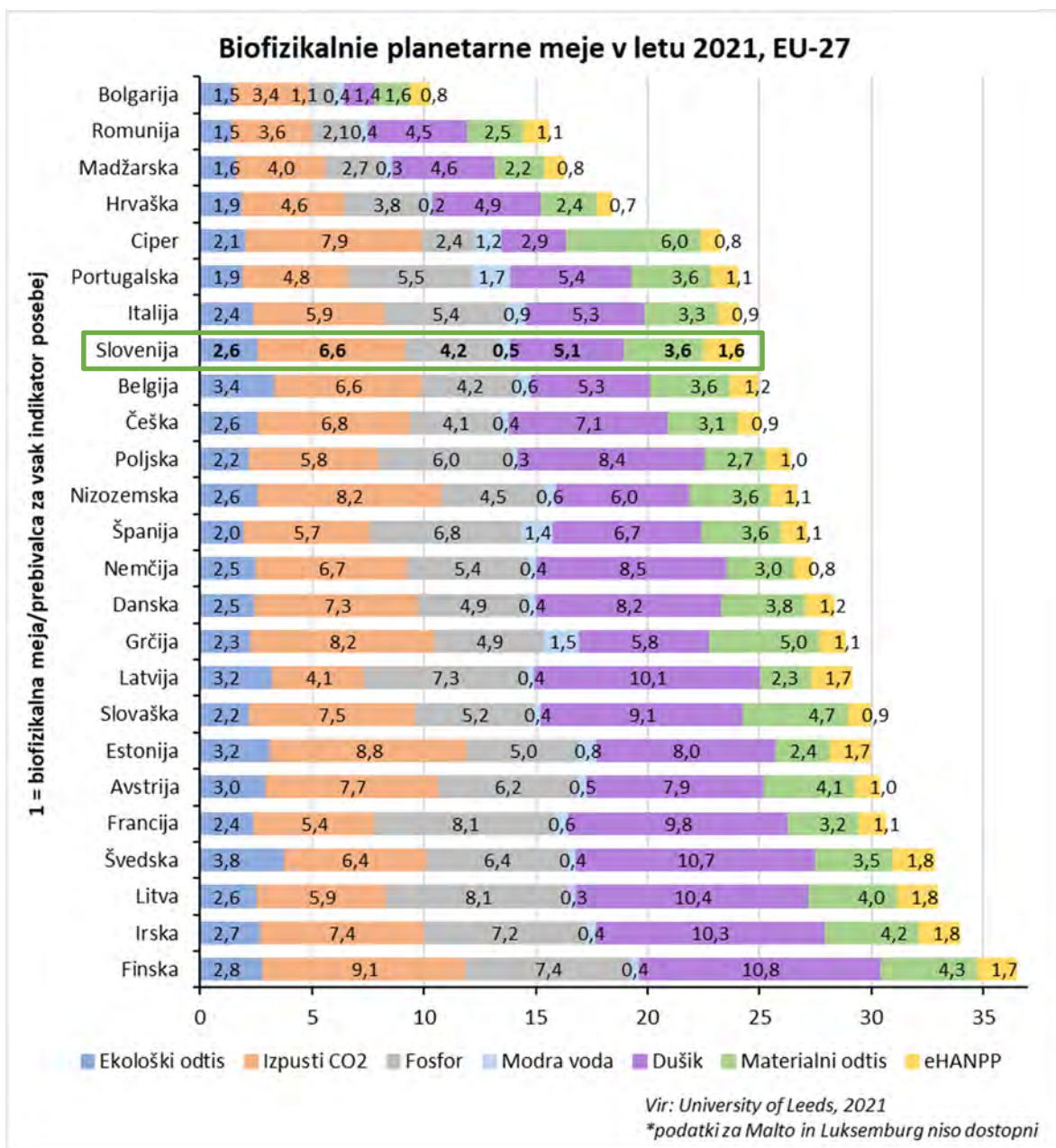
Sedem od devetih planetarnih meja je bilo kvantificiranih na svetovni ravni z identifikacijo kontrolnih spremenljivk (npr. koncentracija CO₂ v atmosferi za podnebne spremembe) in ocenjevanjem specifičnih meja, znotraj katerih bi morale človeštvo ostati. Ocenjuje se, da je človeštvo že preseglo meje, ki opredeljujejo varen operativni prostor za štiri planetarne meje, in sicer tiste za celovitost biosfere, podnebne spremembe, spremembo kopenskega sistema in biogeokemične tokove. Avtorji ugotavljajo, da nobena država ne zadovoljuje osnovnih potreb svojih državljanov na svetovno trajnostni ravni porabe virov. Fizične potrebe, kot so prehrana, sanitarna oskrba, dostop do električne energije in odpravljanje skrajne revščine, bi verjetno lahko zadostili vsem ljudem, ne da bi prekoračili planetarne meje. Vendar bi za doseganje bolj kakovostnih ciljev (na primer visoko življenjsko zadovoljstvo) potrebovali 2–6-krat večjo porabo virov od njihove trajnostne meje. Strategije za izboljšanje fizičnih in družbenih sistemov s poudarkom na zadostnosti in pravičnosti lahko usmerijo države k trajnosti, vendar je ta veliki izziv dokaj kompleksen.

3.1.2 Biofizikalne planetarne meje v EU-27

Biofizikalne meje (**Graf 172**) so prikazane kot normalizirani podatki za vsako mejo posebej na prebivalca planeta, pri čemer vrednost 1 predstavlja doseg planetarne meje, vrednosti nad 1 presežek meje in vrednosti pod 1 tajnostno mejo za življenje znotraj planetarne meje. V EU-27 imajo skupno najmanjše vrednosti Bolgarija, Romunija in Madžarska. Slovenija je na 8. mestu in se uvršča za Hrvaško in Portugalsko. Biofizikalne planetarne meje najbolj presegajo v Litvi, Irski in na Finskem.

Pri tem moramo ločiti pojma «ekološki odtis» in »biokapaciteta«. Ekološki odtis predstavlja potrebe oz. obremenitev okolja za pridelavo hrane in potrebe po lesu, prometni in bivalni infrastrukturi, energetskih objektih ter absorpciji odpadkov, vključujoč antropogeni CO₂ ob izgorevanju fosilnih goriv, v enem letu. Biokapaciteta pa je biološko sposobna pokrajina in morje, ki lahko proizvaja systemske storitve za te potrebe. Kategoriji sta v medsebojnem nasprotju, cilj pa je njuno uravnoteženje (glej 3.2.)

Graf 172

3.1.3 Družbene planetarne meje

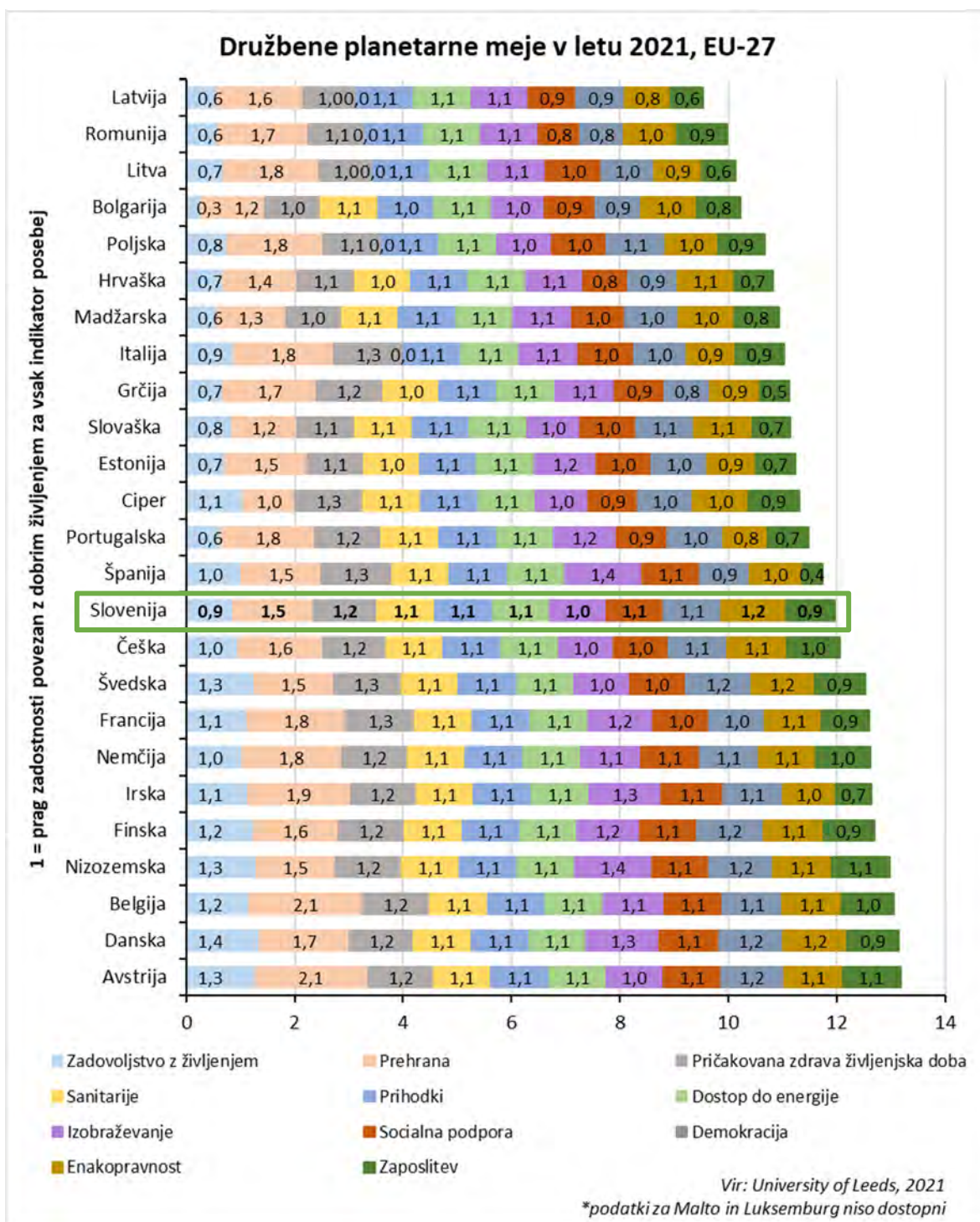
Družbene planetarne meje so:

1. **Zadovoljstvo z življenjem** je bilo izmerjeno s Cantrilovo življenjsko lestvijo. Vrednost 6,5 od 10 je bila izbrana kot najnižji prag za ta indikator.
2. **Pričakovana zdrava življenjska doba** je izražena s pričakovano življenjsko dobo ob rojstvu, ki meri število let, ki naj bi jih posameznik živel v dobrem zdravju (brez večjih izčrpavajočih bolezni ali slabosti). Spodnjo mejo HALE so postavili pri 65 letih zdravega življenja.
3. **Prehrana** se meri v kilokalorijah (kcal) na prebivalca in na dan ter predstavlja povprečni kalorični vnos hrane in pijače. Uporabili so 2700 kcal na osebo na dan kot prag za celotno prebivalstvo, da se omogoči nekaj neenakosti v porazdelitvi.
4. **Sanitarije** se merijo z odstotkom prebivalstva, ki uporablja izboljšane sanitarne objekte.
5. **Prihodki** temeljijo na cilju SDG o izkoreninjenju skrajne revščine za vse ljudi, ki se trenutno meri kot življenje z manj kot 1,23 \$ na dan.
6. **Dostop do energije** so merili kot odstotek nacionalnega prebivalcev z dostopom do električne energije.
7. **Izobraževanje** so merili z vpisom v srednjo šolo saj so ljudje brez srednješolske izobrazbe slabo pripravljeni na terciarno izobraževanje ali trg delovne sile, imajo povečano možnost za prestopništvo, najstniško nosečnost in radikalizacijo. Ženske v razvijajočih državah pa imajo v povprečju enega otroka manj v primerjavi z manj izobraženimi sovrstnicami.
8. **Socialna podpora** je merilo ali ljudje nimajo nekoga, na katerega bi lahko računali v stiski.
9. **Demokracija** je skupek norm, institucij in organizacijskih ureditev, iz katerih posamezniki in skupnosti izvajajo moč nad svojim kolektivnim upravljanjem.
10. **Enakopravnost** so merili z Ginijevim koeficientom.
11. **Zaposlitev** velja za enega najpomembnejših kazalnikov nacionalnega uspeha politike. Posamezniku zaposlitev omogoča socialno in ekonomsko avtonomijo in ima dokazano močno vpliva na subjektivno dobro počutje.

3.1.4 Družbene planetarne meje v EU-27

Družbene planetarne meje (**Graf 173**) v EU-27 so prikazane kot normalizirani podatki za vsako mejo posebej na prebivalca planeta, pri čemer 1 predstavlja prag zadostnosti povezan z dobrim življenjem za vsak indikator posebej. V EU-27 imajo skupno najmanjše vrednosti Latvija, Romunija, Litva in Bolgarija. Slovenija je na 15. mestu in se uvršča za Slovaško, Estonijo in Portugalsko. Najvišje skupne vrednosti imajo v Avstriji, Danski in Belgiji.

Graf 173

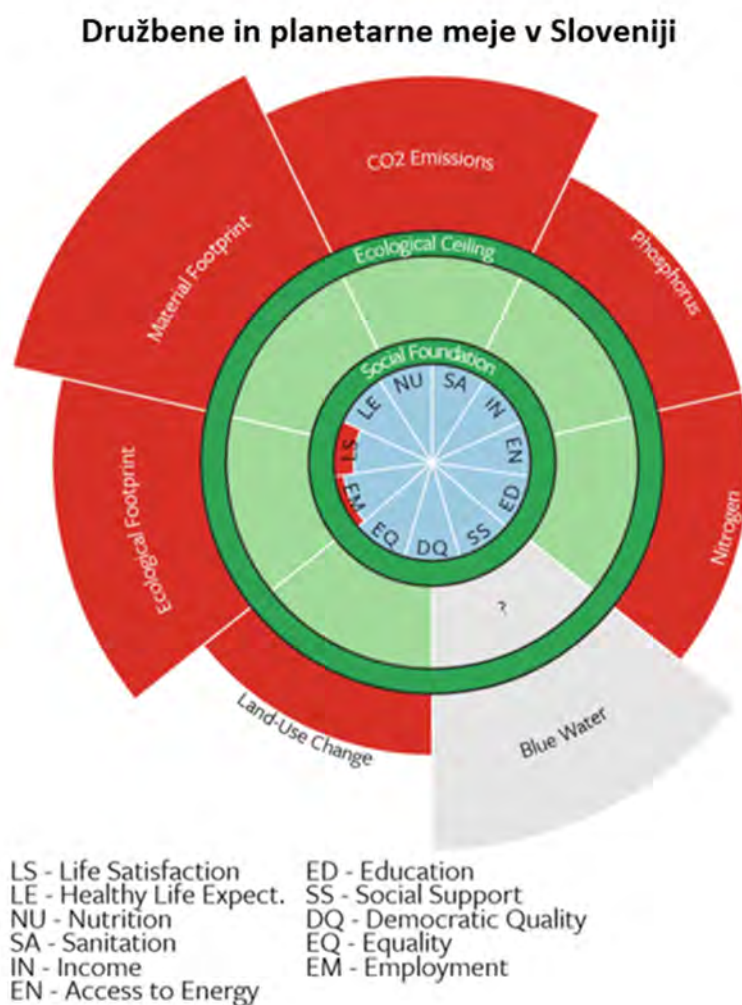
Nobena država trenutno ne dosega vseh 11 družbenih pragov, ne da bi pri tem preseгла tudi več biofizikalnih meja. Najbližje je Vietnam, ki dosega šest od 11 družbenih pragov, medtem ko je prestopil le eno od sedmih biofizičnih meja (izpusti CO₂).

Če naj bi vseh osem milijard ljudi dobro živelo v mejah našega planeta, so potrebne korenite spremembe. Med njimi je dramatično zmanjšanje neenakosti dohodka in čim hitrejši prehod s fosilnih goriv na obnovljivo energijo. Najpomembneje pa je, da bogate države, kot so ZDA in Velika Britanija, presežejo prizadevanja za gospodarsko rast, ki ne izboljšuje življenja ljudi v teh državah, ampak človeštvo vedno bolj približuje okoljski katastrofi.

3.1.5 Družbene in planetarne meje v Sloveniji

V krofu (Graf 174) temnozeleni krogi prikazujejo družbene pragove in zgornjo ekološko mejo. Modri deli prikazujejo socialno uspešnost glede na prag, povezan z izpolnjevanjem osnovnih potreb. Zeleni deli prikazujejo uporabo virov glede na biofizično mejo v povezavi s trajnostjo. Rdeči deli prikazujejo primanjkljaje pod socialnim pragom ali prekoračitev onkraj biofizične meje, medtem ko sivi deli pomenijo manjkajoče podatke. Slovenija prekoračuje 6 od 9 biofizičnih meja, smo pa tudi slabši na področju zadovoljstva z življenjem in pri zaposlitvah.

Graf 174

Moramo se oddaljiti od obstoječih ekonomskih modelov in iskati rešitve v zelo drugačnih modelih, v drugačni ekonomski strukturi. Zgraditi moramo »El Dorado« tukaj, ne pa ga kopirati od drugod. Planetarne meje v Sloveniji smo namreč prekoračili, ostajajo pa tudi velik izziv za človeštvo.

Nova ekonomska paradigma je tudi »odrast« (angl. degrowth¹⁰⁴), koncept, ki je po mnenju Gaiccoma Kallisa in sodelavcev v prvi vrsti načrt za opustitev (količinske) ekonomske rasti kot družbenega cilja, poziv k materialni zmernosti in preprostosti ter konkreten načrt tudi za radikalno zmanjšanje (premoženjske, dohodkovne, geografske in medgeneracijske) neenakosti. Označuje zlasti projekt količinskega zmanjševanja potrošnje, vendarle tudi rast produktivnosti, katere presežki se vlagajo v nove (zelene) tehnologije varovanja okolja in vzdrževanje družbenih planetarnih meja – trajnostni razvoj.

¹⁰⁴ Giacomo D'Alisa, Federico Demaria, Giorgos Kallis: Odrast, Založba Bukla, 2019. ISBN978-961-6798-85-3.

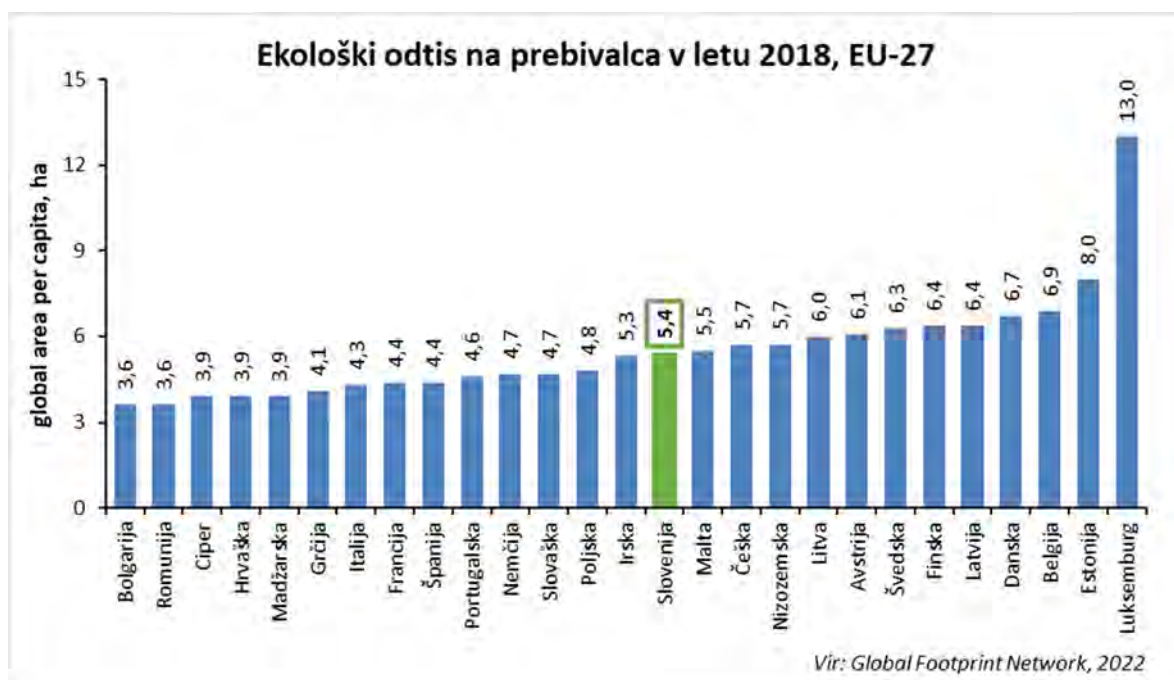
3.2 Ekološki odtis

Ekološki odtis (Ecological Footprint, v slovenskih prevodih tudi **okoljski odtis**) je ploščina zemljišča, ki ga prebivalstvo potrebuje za ohranjanje svojega načina življenja in se izraža v globalnih hektarjih –gha¹⁰⁵. Prikazuje neravnovesje med povpraševanjem po virih (hrani, gorivih, lesu, vlaknih) in *biološko zmogljivostjo* ali biološko kapaciteto okolja s sposobnostjo samo-obnavljanja ali regeneracije – ploščino zemljišč in morja, ki je na voljo za proizvodnjo hrane, vlaken, lesa, goriv in za vpijanje/vezanje CO₂. Med biološko produktivne površine sodijo obdelovalna zemljišča, gozdovi in ribolovna območja, brez puščav in ledenikov. Na Zemlji je 11,9 Gha (milijard hektarjev) biološko produktivnih površin – 1,6 gha na prebivalca Zemlje. Največje pritiske na okolje povzroča raba neobnovljivih virov energije (fosilna goriva in izpusti CO₂), predvsem iz energetskega sektorja – *ogljčni odtis*. Negativno razliko med biološko zmogljivostjo in ekološkim odtisom imenujemo *ekološki deficit* ali *ekološki primanjkljaj*.

Slovenija je v Strategiji razvoja Slovenije do 2030 vključila ekološki odtis med vodilne kazalnike spremljanja stanja rabe naravnih virov s ciljem njegovega znižanja za 20 % do leta 2030 (od 4,7 gha na osebo v letu 2013 na 3,8 gha na osebo v letu 2030)¹⁰⁶.

V Sloveniji je leta 2018 ekološki odtis na prebivalca znašal 5,4 gha (**Graf 175**). Najmanj je znašal v Bolgariji, Romuniji in na Cipru. Tik za nami je Malta (5,5 gha). Pred nami je 9 primerljivih držav in 5 razvitejših držav (Italija, Francija, Španija, Nemčija in Irska). Večji ekološki odtis od novih članic EU kot Slovenija imajo tudi Češka, Litva, Latvija in Estonija.

Graf 175

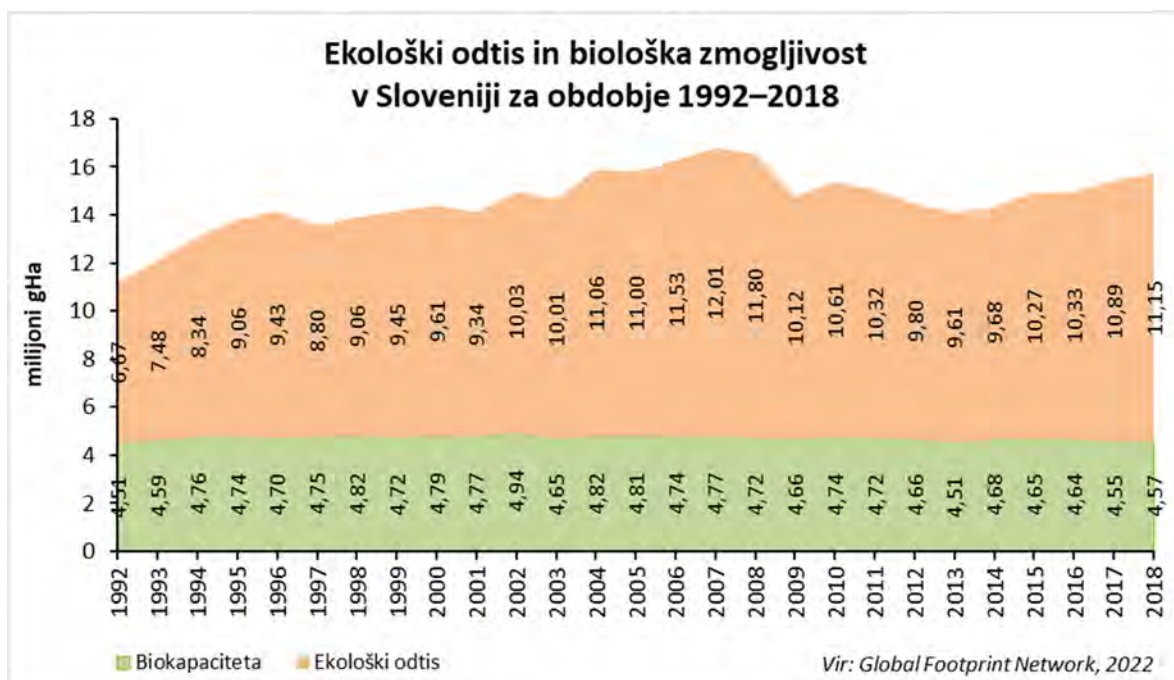
3.2.1 Ekološki odtis in biološka zmogljivost v Sloveniji

V Sloveniji je leta 2018 ekološki odtis znašal 11,15 milijonov ha (**Graf 176**) in je bil 2,43-krat višji od naše biološke zmogljivosti (4,57 milijonov ha). Leta 1991 je bil samo 6,67 milijonov ha in je potem naraščal do krize, ko je dosegel 11,80 milijonov ha. V krizah je upadel in po njih spet zrastel.

¹⁰⁵ Agencija Republike Slovenije za okolje, ARSO, 2022. Dostop 26-07-2022. <https://rb.gy/mh1h1>

¹⁰⁶ Ekološki odtis Slovenije, Analiza, projekcije, scenariji za izbrane ukrepe do leta 2030. Ministrstvo za okolje in prostor – Agencija RS za okolje. Dostop 18-05-2022. <https://rb.gy/liv5ry>

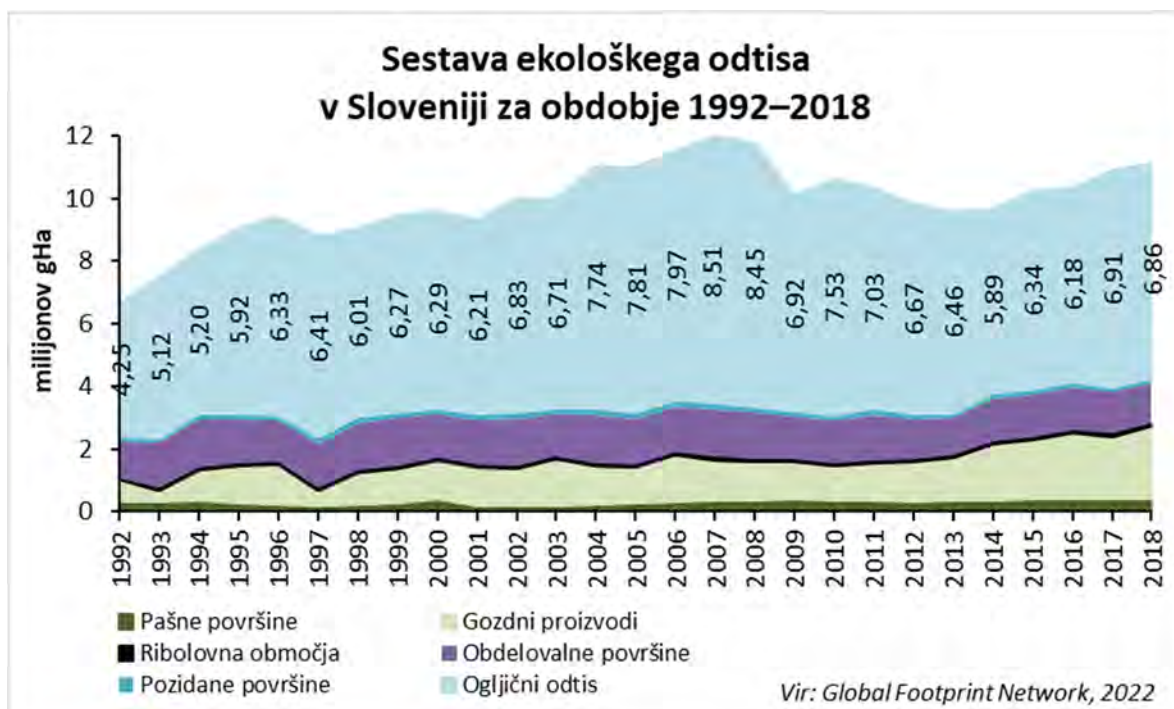
Graf 176

Sestava ekološkega odtisa (**Graf 177**) v Sloveniji je v veliki meri povezana z ogljičnim odtisom. Vidimo, da je bil ogljični odtis največji v letih 2007 in 2008, kar pomeni v teh letih tudi največji ekološki odtis. Leta 2018 je znašal 61,5 % ekološkega odtisa (svetovni delež je 60 % od 2,7 ha).

Velja opozoriti¹⁰⁷, da so podatki iz leta 2018 in da je potreba po trenutnem stanju v letu 2022. Biokapaciteta sveta na osebo za 2022 je ocenjena na 1,5 gha, ekološki odtis človeštva na osebo pa na 2,7 gha, 60 % ekološkega odtisa predstavlja ogljični odtis.

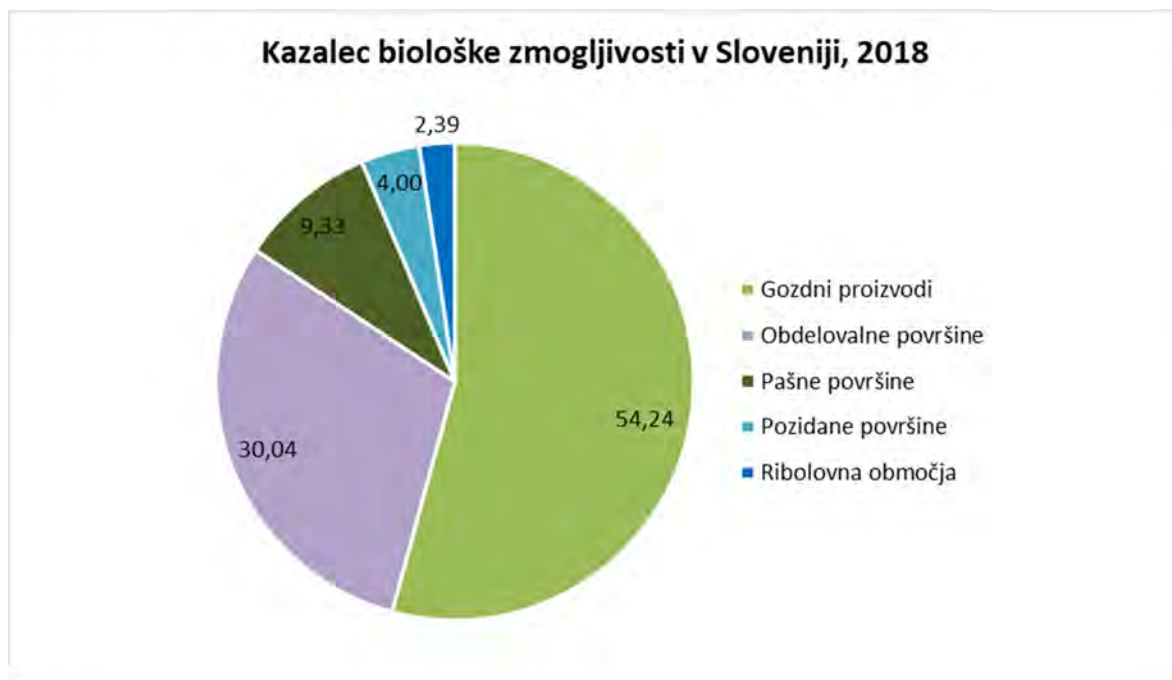
Graf 177

¹⁰⁷ Estimating the Date of Earth Overshoot Day 2022. David Lin, Ph.D, Leopold Wambersie MSc, Mathis Wackernagel, Ph.D. Dostop 09-09-2022. <https://bit.ly/3Bsa3GW>

Kazalec biokapacitete (**Graf 178**) v Sloveniji v večini predstavljajo gozdni proizvodi (54,24 %) in obdelovalne površine (30,04 %).

Graf 178

3.2.2 Poraba mesa

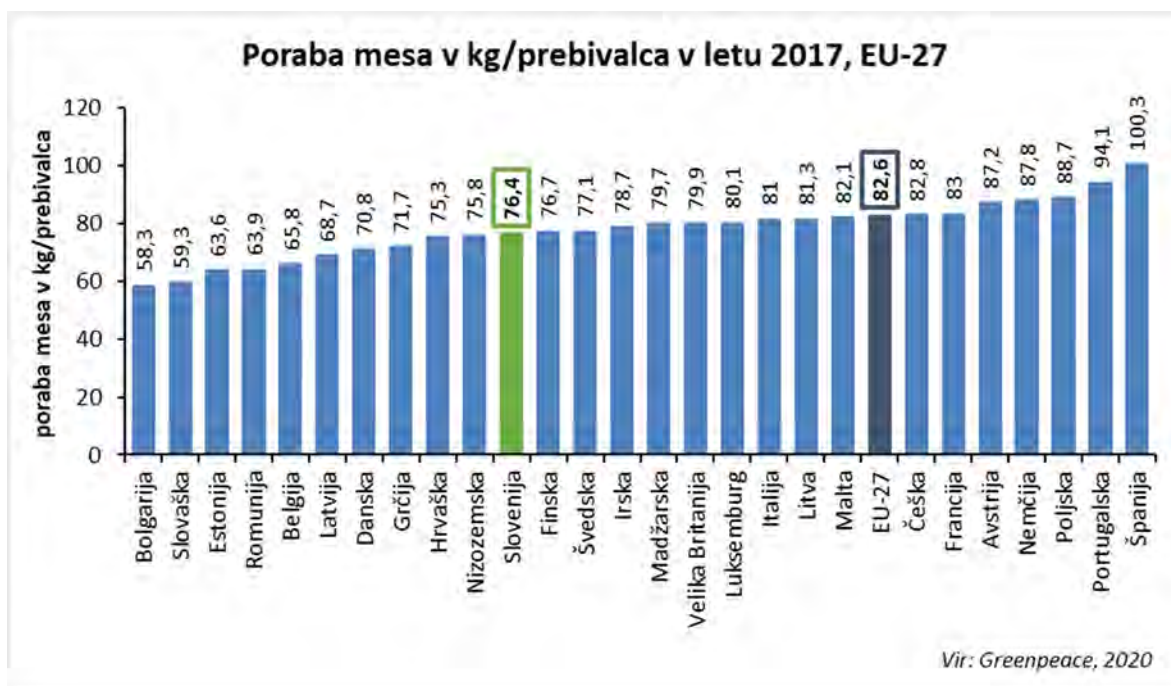
Poraba mesa je v Sloveniji znašala 76,4 kg/a na prebivalca¹⁰⁸, kar je manj kot je povprečje EU (82,6). Najmanj mesa porabijo v Bolgariji (58,3 kg/a), na Slovaškem (59,3 kg/a) in v Estoniji (63,6 kg/a). Največ mesa porabijo na Portugalskem (94,1 kg/a) in v Španiji (100,3 kg/a) (**Graf 179**). Opozorimo naj še, da je poraba zapisana v teži trupel, ki zapustijo klavnico, kar vključuje tudi težo kosti in zavrženo hrano kot je recimo neprodano meso. Dejanska količina mesa, ki ga oseba poje je zato nekoliko manjša. Svetovna poraba bi do leta 2030 morala znašati na osebo 24 kg/a in do leta 2050 samo še 16 kg/a, da bi se globalno segrevanje obdržalo pod 1,5 °C.

Ob pregledu podatkov o predvideni porabi mesa v letu 2031 pa je slika precej drugačna¹⁰⁹. Svetovna poraba naj bi se dvignila od 34,1 kg/a maloprodajne mase na 35,6 kg/a maloprodajne mase. V državah OECD pa naj bi se poraba dvignila iz 69,5 kg/a na 71,4 kg/a maloprodajne mase.

¹⁰⁸ EU climate diet: 71 % less meat by 2030. Greenpeace, 2020. Dostop 20-07-2022. <https://rb.gy/loslpg>

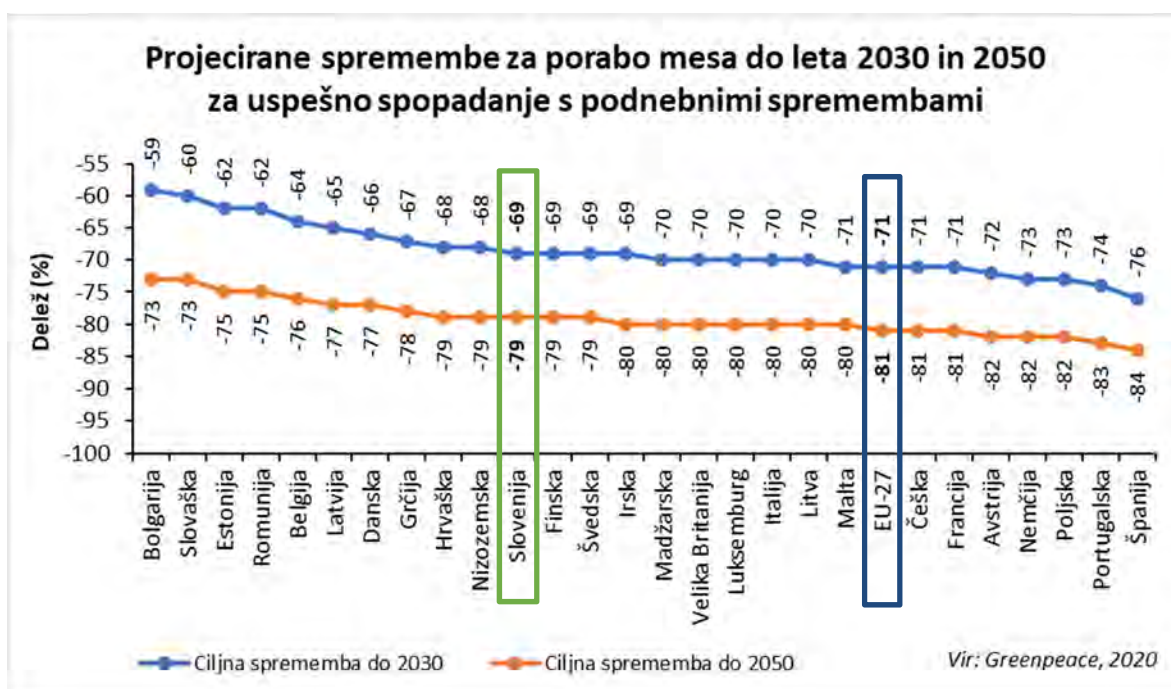
¹⁰⁹ Projected per capita meat consumption worldwide from 2019 to 2031, by country group. Statista, 2022. Dostop 20-07-2022. <https://rb.gy/czott2>

Graf 179

Za uspešno spopadanje s prispevkom kmetijstva pri podnebnih spremembah, bi se poraba mesa v EU morala zmanjšati za 71 % do leta 2030 in za 81 % do leta 2050. V Sloveniji bi morali porabo mesa zmanjšati za 69 % do leta 2030 in za 79 % do leta 2050 (Graf 180).

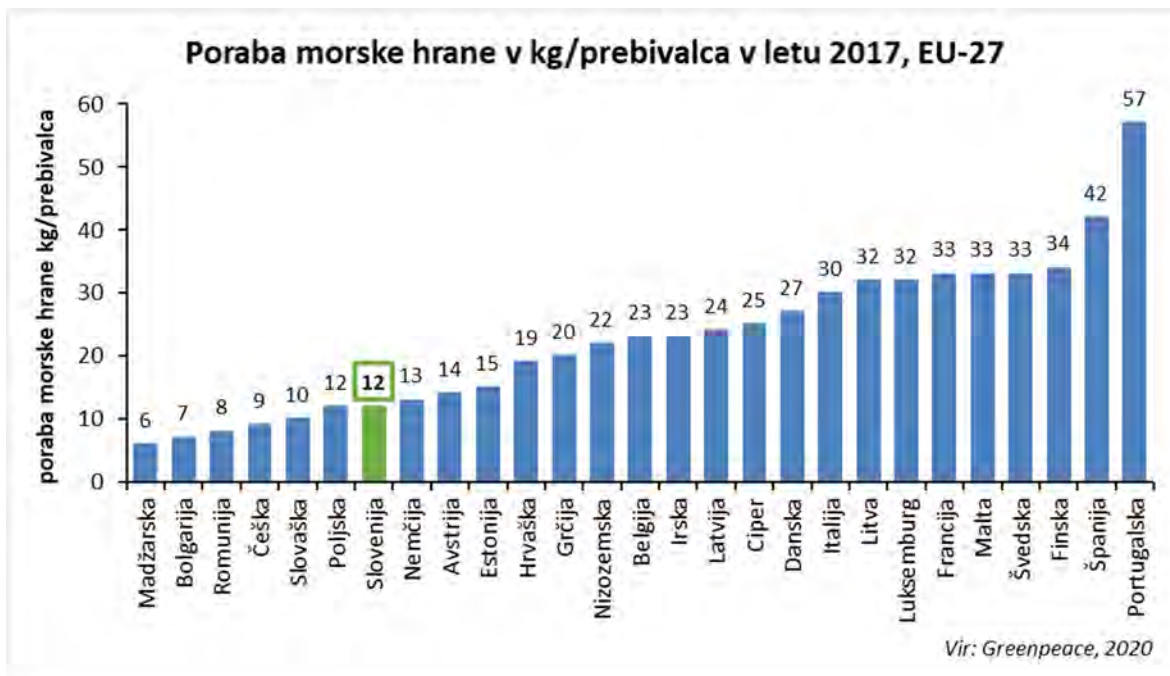
Graf 180

3.2.3 Poraba morske hrane

Poleg mesa pa je pomemben še podatek o porabi morske hrane¹¹⁰. Po pričakovanih je poraba morske hrane na prebivalca v kg/a večja v priobalnih državah, kot so recimo Portugalska (57), Španija (42) in Finska (34) ter manjša v celinskih državah Madžarska (6), Bolgarija (7) in Romunija (8). V Sloveniji kot priobalni državi je poraba na prebivalca nizka, 12 kg/a (**Graf 181**).

Graf 181

Za zmanjšanje ekološkega odtisa lahko posamezniki poleg manjše porabe mesa prispevajo tudi z energetsko varčnimi hišami, nadomeščanju letalskih prevozov z železniškimi, pešačenjem in kolesarjenjem ter z izposojanjem ali so-uporabo avtomobilov na način, da na isti relaciji potuje v enem vozilu več oseb.

3.3 Primerjalne analize okoljskega razvoja

3.3.1 Indeks učinkov na podnebne spremembe

Indeks učinkov na podnebne spremembe¹¹¹ (The Climate Change Performance Index) sestavljajo podnebna politika, izpusti CO₂, obnovljivi viri energije in raba energije, s 14 kazalci (**Graf 182**), sredina, z utežmi). Indeks vključuje 57 držav in EU, ki pa so odgovorne za 90 % vseh izpustov CO₂. Države z majhnimi izpusti niso vključene!

¹¹⁰ Seafood Consumption in Europe. Landgeist, 2021. Dostop 20-07-2022. <https://rb.gy/i9s3hy>

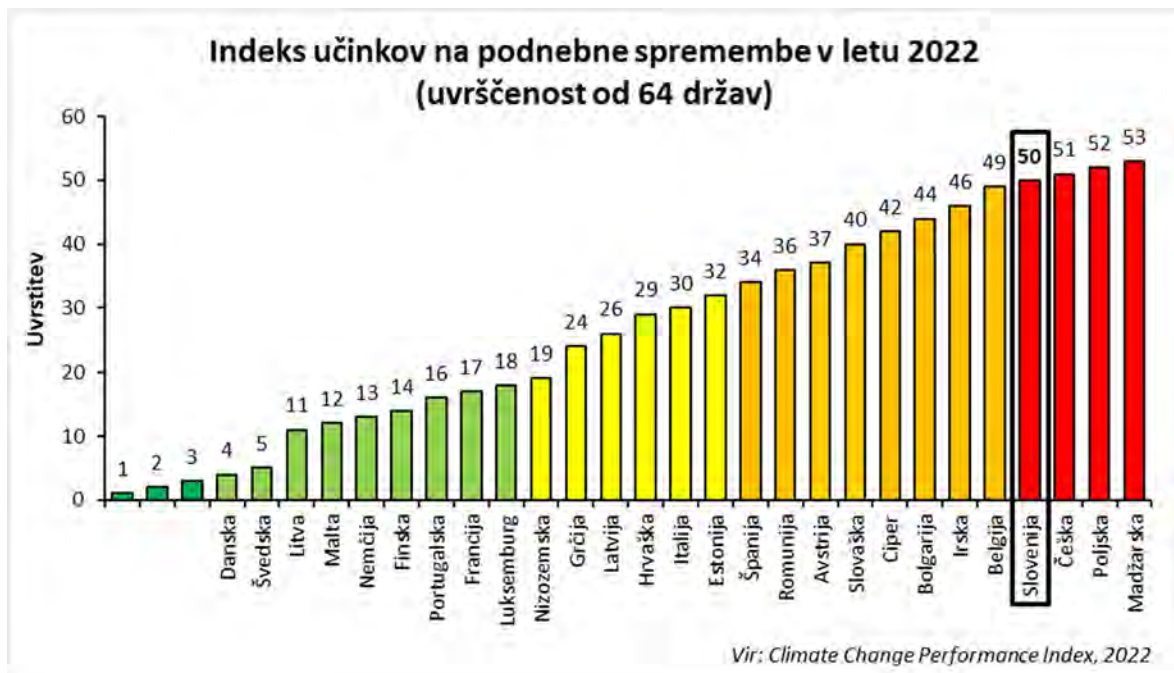
¹¹¹ J. Burck, F. Marten, C. Bals, Germanwatch, The Climate Change Performance Index, 2021, Bonn. Dostop 20-09-2021. <https://rb.gy/kne0tf>

Graf 182

Prva tri mesta na lestvici (**Graf 183**) so prazna, saj nobena od držav ni storila dovolj, da bi preprečila podnebne spremembe. V drugi najboljši skupini je 14 držav, med njimi vodita Danska (4) in Švedska (5), sledijo Litva (11.), Malta (12.) in Portugalska (16.). V tretji skupini je 14 držav, med njimi so Grčija, Latvija, Hrvaška in Estonija. V četrti skupini držav so na primer Romunija, Slovaška in Bolgarija. Slovenija zaseda komaj **50.** mesto in je v najslabši, 5. skupini držav. Pred nami je 10 primerjalnih držav. Za nami so Češka, Poljska in Madžarska.

Graf 183

Slovenija je padla na 50. mesto (**Graf 184**). Položaj Slovenije se je v prvem delu finančne in gospodarske krize 2009–2011 zelo poslabšal (40.–45.) in se nato izboljševal vse do leta 2015, ko je Slovenija bila uvrščena na 19. mesto. Sledilo je stalno slabšanje uvrstitve, najslabšo uvrstitev smo dosegli v letu 2021

(51. mesto), v letu 2022 pa rahlo izboljšavo za eno mesto. Slabi smo po izpustih TGP (54.) in (po)rabi energije (45.), boljši smo po podnebni politiki (34.) in obnovljivi energiji (38.).

Graf 184

3.3.2 Indeks okoljske uspešnosti

Indeks okoljske uspešnosti¹¹² (Graf 185) ima 2 cilja – zdravje okolja in vitalnost ekosistema z 46 kazalci uspešnosti, ki so razdeljeni v 11 skupin. Poudarek je tudi na habitatu kot življenjskemu prostoru in biomu, ki je obsežno geografsko področje z značilnimi klimatskimi in talnimi razmerami ter z značilnim rastlinjem in živalstvom. Indeks sestavljajo predvsem okoljski in družbeni kazalci, kot so vplivi na zdravje, biotska raznovrstnost in življenjski standard; težave z viri in onesnaževanjem so podcenjene.

Najboljši smo pri državni in svetovni zaščiti bioma, Indeksu zaščite vrst in mokriščih, slabo nam gre na področju trdih goriv za gospodinjstva, ozonu, habitatnemu indeksu biotske raznovrstnosti, indeksu habitata vrst, TGP na prebivalca, izgubi pokritosti z drevesi ter na področjih izpustov, onesnaževanja in kmetijstva.

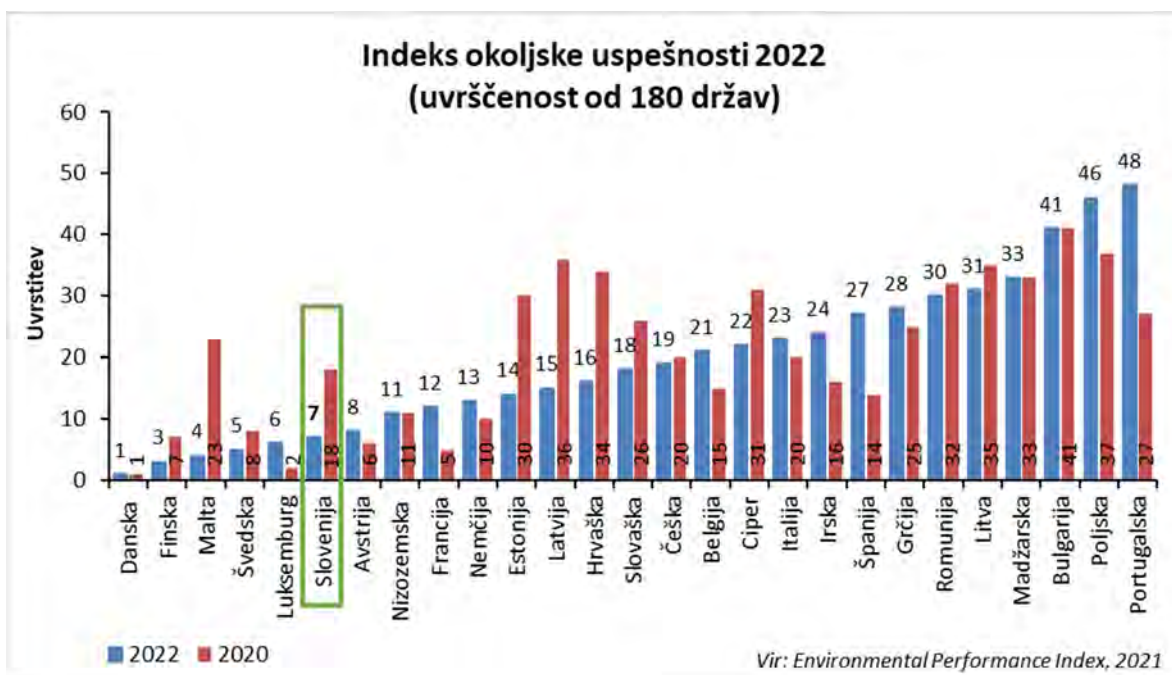
¹¹² University of Yale, Yale Center for Environmental Law and Policy, Environmental Performance Index (EPI), 2020. Dostop 26-07-2022. <https://rb.gy/ixf08k>

Indeks okoljske uspešnosti Slovenije v letu 2022 (uvrščenost od 180 držav)

Cilj	Uvrstitev Slovenije	Kategorija	Uvrstitev Slovenije	Kazalec	Uvrstitev Slovenije		
Klimatske spremembe 38 %		Blažitev podnebnih sprememb 38 %	19.	TGP (na prebivalca): 1 %	133.		
				Intenzivnost TGP: 1,5 %	27.		
				CO ₂ iz pokritosti zemlje: 1,5 %	114.		
				Predvideni izpusti TGP 2050: 13,8 %	39.		
				Črni ogljik: 1 %	1.		
				F-plini: 0,7 %	29.		
				Stopnja rasti: N ₂ O 1,4 %	47.		
				Stopnja rasti: CH ₄ 3,3 %	21.		
		Stopnja rasti CO ₂ : 13,8 %		13.			
Zdravje okolja 20 %	31.	Ravnanje z odpadki 2 %	19.	Plastika v oceanih 0,5 %	/		
				Recikliranje 0,5 %	46.		
				Trdi odpadki: 2 %	37.		
			Težke kovine 2 %	17.	Svinec: 2 %	17.	
			Sanitarna in pitna voda 5 %	31.	Sanitarije: 2 %	35.	
			Kakovost zraka 11 %	35.	Pitna voda: 3 %	30.	
		Hlapne organske spojine: 0,2 %			79.		
		CO: 0,2 %			116.		
		SO ₂ : 0,2 %			102.		
		NO _x : 0,5 %			141.		
		Ozon: 0,2 %			80.		
		Trda goriva za gospodinjstvo: 4,2 %			62.		
		Izpostavljenost delcem PM _{2,5} : 5,2 %	29.				
Vitalnost ekosistema 42 %	2.	Biotska raznovrstnost in habitati 18 %	12.	Državna zaščita bioma: 4 %	1.		
				Svetovna zaščita bioma: 4 %	1.		
				Zaščita morskih območij: 4 %	/		
				Indeks reprezentativnosti zavarovanih območij (PARI): 2,5 %	29.		
				Habitatni indeks biotske raznovrstnosti (BHI): 1,5 %	104.		
				Indeks zaščite vrst (SPI): 1,5 %	12.		
				Indeks habitata vrst (SHI): 0,5 %	92.		
				Ekosistemske storitve 8 %	55.	Izguba pokritosti z drevesi: 6 %	79.
				Izguba mokrišč: 1 %	1.		
				Izguba travnikov: 1 %	36.		
				Ribištvo 5 %	/	Stanje zalog: 2,1 %	/
				Kisli dež 4 %	1.	Morski trofični indeks: (MTI): 2,1 %	/
			Ribolov z vlečno mrežo: 1,8 %			/	
		Kmetijstvo 4 %		Stopnja rasti SO ₂ : 2 %	1.		
	Stopnja rasti črnega ogljika: 2 %			1.			
	Pesticidi: 2%			28.			
		Vodni viri 3 %		Indeks trajnostnega ravnanja z dušikom (SNMI) 2 %	61.		
				Odpadne vode: 3 %	12.		

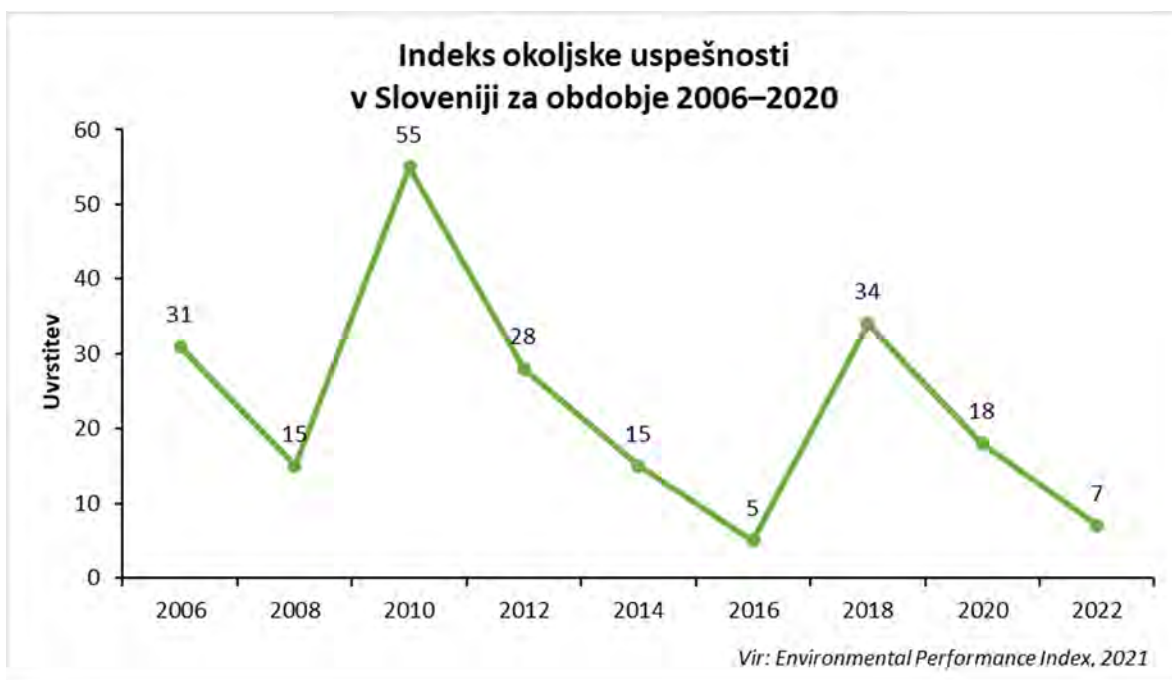
V letu 2022 so glede na indeks okoljske uspešnosti bile najboljše Danska (1.), Velika Britanija (2.) in Finska (3.). Slovenija se uvršča na 7. mesto (regionalno na 1.) od 180 držav, pred Avstrijo, Nizozemsko, Francijo in Nemčijo (Graf 186). Pred Slovenijo so se uvrstile razvitejše države, za Slovenijo pa so se uvrstile tudi nove članice EU, med njimi Estonija (14.), Latvija (15.), Hrvaška (16.), Slovaška (18.), Češka (19.) itd.

Graf 186

Uvrstitve Slovenije na indeksu okoljske uspešnosti zelo nihajo (**Graf 187**), vendar pa je pri tem treba upoštevati, da se metodologija indeksa pogosto spreminja. Leta 2010 je bila Slovenija 55., leta 2014 15., leta 2016 celo 5., leta 2018 je spet 34., leta 2020 pa je zasedla 18. mesto.

Graf 187

3.3.3 Kakovost morja

Kakovost **morja** ocenjuje indeks zdravja oceanov¹¹³. Njegov cilj je doseči največje možne ekološke in okoljske, družbene in ekonomske koristi za ljudi, sedaj in v prihodnosti.

Slovenija dosega 77 točk (svetovno povprečje znaša 70 točk) in zaseda **28.** mesto med 220 državami oz. regijami (**Graf 188**). Na vrhu lestvice so otoki (otok Macquarie, otoki Howland in Baker, otok Evropa, Sveti Martin). Med državami EU so najvišje uvrščene Estonija (21.), Latvija (23.), Švedska (25.), Portugalska (27.) in Slovenija (28.).

Graf 188

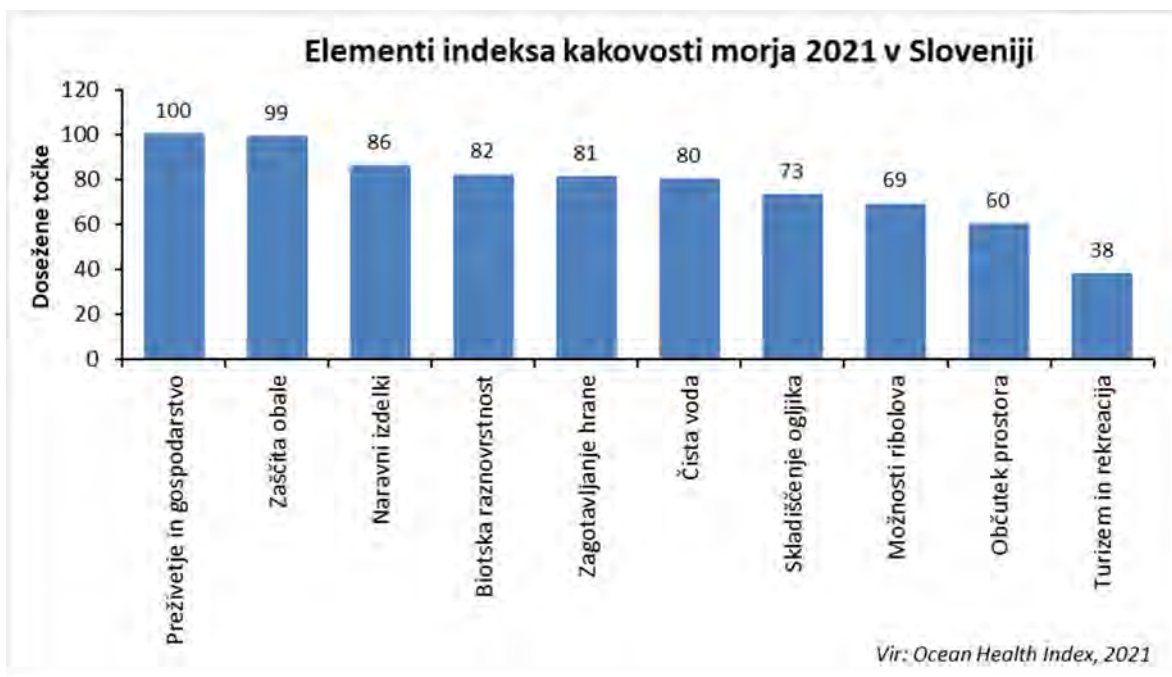
Znanstveniki, ekonomisti in družboslovci so v raziskavi opredelili 10 ciljev za izboljšave zdravja morja. Vsak cilj ima vrsto sestavin, ki so za ocenjevanje uvrščene v 4 dimenzije:

- stanje** – sedanja vrednost cilja glede na referenčno vrednost (50,0 % vrednosti točk);
- trend** – povprečna sprememba statusa posameznega cilja v zadnjih 5 letih, izražena v % (33,0 %);
- pritiski** – okoljski (npr. onesnaženost) in družbeni dejavniki (npr. prekomeren ulov), ki znižujejo status (8,5 %);
- odpornost** – ekološki dejavniki in družbene pobude (politike, zakoni, mednarodni sporazumi itd.), ki zvišujejo status z zmanjševanjem in/ali odstranjevanjem pritiskov (8,5 %).

Zadnje 3 dimenzije določajo zelo verjetno bodoče stanje in imajo skupaj 50 % vrednosti točk. Cilji (v oklepaju je ocenjeno mesto med 221 državami) so prikazani na **Grafu 189**. Najslabše smo uvrščeni pri: čistosti morja (**213.**), zagotavljanju hrane – marikultura ali ribje farme (**178.**), ulovu divjih rib (**131.**) ter turizmu in rekreaciji (**121.**). Boljši smo v kulturnem vrednotenju regije (**56.**). Najboljši smo v: obalnem preživetju in gospodarjenju (**13.**), biotski raznovrstnosti (**43.**) ter možnostih ribolova (**56.**). Za shranjevanje ogljika in obalno zaščito ni podatkov.

¹¹³ Ocean Health Index, 2022. Dostop 25-07-2022. <https://rb.gy/wxenc1>

Graf 189

Povprečne letne spremembe trendov za cilje kakovosti morja so kot ocena naklona iz linearnega regresijskega modela rezultatov za obdobje 2012–2021 izračunane za vsako regijo in cilj (**Graf 190**). Največjo spremembo imajo Nizozemska (22.), Hrvaška (25.), Romunija (41.), Bolgarija (44.), Slovenija je na 63. mestu. Za nami se uvrščajo Estonija (96.), Litva (108.), Latvija (114.) in Poljska (194.).

Graf 190

3.4 Onesnaževanje ozračja

3.4.1 Izpusti toplogrednih plinov

Toplogredni plini (TGP)¹¹⁴, ki povzročajo segrevanje ozračja so naslednji:

- **nefluorirani plini**
 - ogljikov dioksid (CO₂),
 - metan (CH₄),
 - didušikov oksid (N₂O),
- **fluorirani plini**
 - ogljikovodiki (HFCs),
 - perfluorirani ogljikovodiki (PFCs),
 - žveplov heksafluorid (SF₆),
 - dušikov trifluorid (NF₃).

Pretvorba v ekvivalente ogljikovega dioksida (CO₂) omogoča primerjavo ter določitev posameznih in skupnih prispevkov h globalnemu segrevanju.

Človeštvo¹¹⁵ je povzročilo povečano koncentracijo TGP v ozračju, kar vidimo s tem, da je bilo vsako od zadnjih desetletij toplejše od desetletij po letu 1850. Globalna temperatura ozračja na površju planeta je bila v letih 2001–2020 za povprečno 0,99 °C višja kot v obdobju 1850–1900. Globalna temperatura v letih 2011–2020 je bila v povprečju za 1,09 °C nad tisto v obdobju 1850–1900. V Sloveniji je bilo vsako od zadnjih treh desetletij toplejše od vseh predhodnih, razen desetletja 2001–2010, ki ni statistično značilno toplejše od desetletja 1991–2000. Temperatura ozračja v Sloveniji je bila v letih 2001–2020 za 1,8 °C nad tisto v obdobju 1850–1900, v letih 2011–2020 pa za 2,1 °C.

Izpusti TGP¹¹⁶ vključno z mednarodnimi poleti (vendar brez kmetijstva in gozdarstva) se v EU znižujejo in so se od leta 1990 do leta 2019 zmanjšali na 66,7 %, kar predstavlja zmanjšanje za 1 563 Mt (milijonov ton) ekvivalentov CO₂. V letu 2020 so se izpusti CO₂ zmanjšali za 10,7 % (373 Mt CO₂ ekvivalentov v primerjavi z letom 2019, kar je posledica pandemije Covid-19. Celotna EU¹¹⁷ je v letu 2020 proizvedla 3503 Gt/a izpustov TGP v ekvivalentih CO₂, k čemur so najbolj prispevale proizvodnja (21,11 %), energetika (20,52 %) in gospodinjstva (19,77 %). Vsi izpusti Slovenije v letu 2020 predstavljajo 0,51 % izpustov v EU-27. Analiza OECD kaže, da so izpusti CO₂ na osebo leta 2019 v Sloveniji nižje (8,21 t/a) od povprečja držav OECD (skoraj 11,33 t/a)¹¹⁸.

Najnižje izpuste na zaposlenega beležimo na Malti, Švedskem in na Hrvaškem. Manjše izpuste na zaposlenega imajo tudi na Portugalskem in Madžarskem, Latviji in Slovaški. Slovenija je s 14,1 t izpustov TGP na 14. mestu med državami EU in rahlo nad povprečjem EU-27 (13,6 t TPG na zaposlenega). Višje izpuste pa je moč opaziti pri Češki, Poljski, Irski in Danski (**Graf 191**).

¹¹⁴ Greenhouse gas emission statistics - emission inventories. Dostop 21-07-2022. <https://rb.gy/pgnbjm>

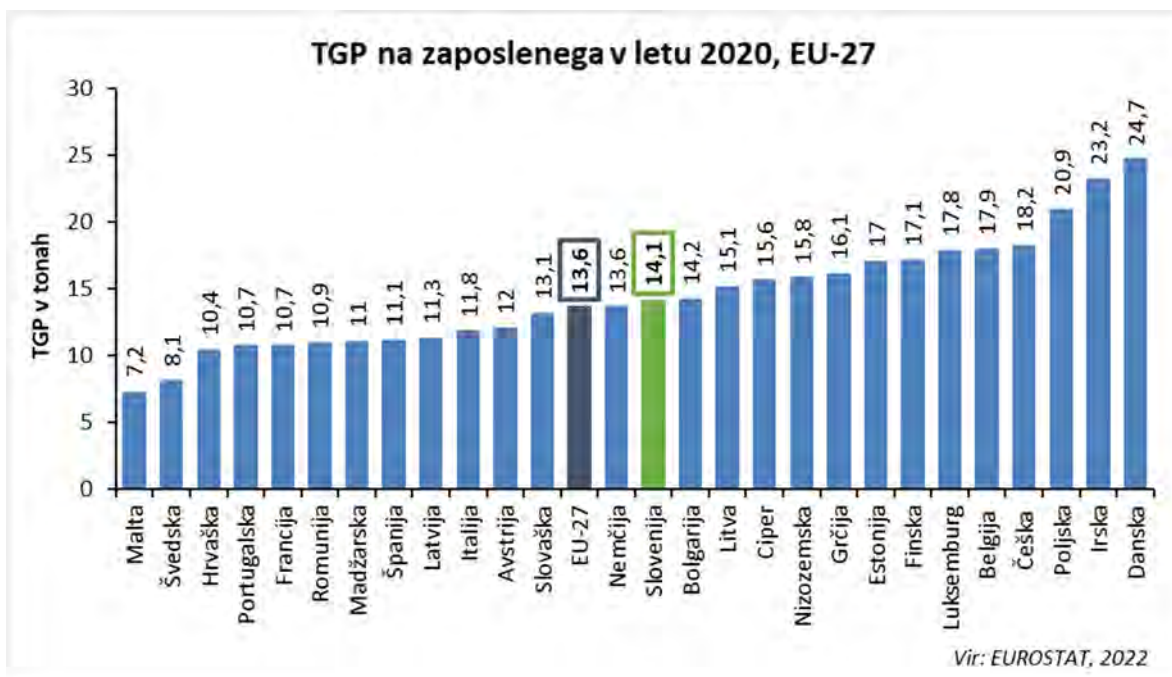
¹¹⁵ Podnebne spremembe 2021. Fizikalne osnove in stanje v Sloveniji, Poročilo IPCC 2021, Povzetek za odločevalce z dodanim opisom stanja v Sloveniji. ARSO vreme. Dostop 21-7-2022. <https://rb.gy/6ygbx1>

¹¹⁶ Eurostat, Greenhouse gas emission statistics - emission inventories. Dostop 16-09-2021. <https://rb.gy/wxrq5g>

¹¹⁷ Eurostat, Air emissions accounts by NACE Rev. 2 activity <https://rb.gy/qhw6m8> Dostop 21-07-2022.

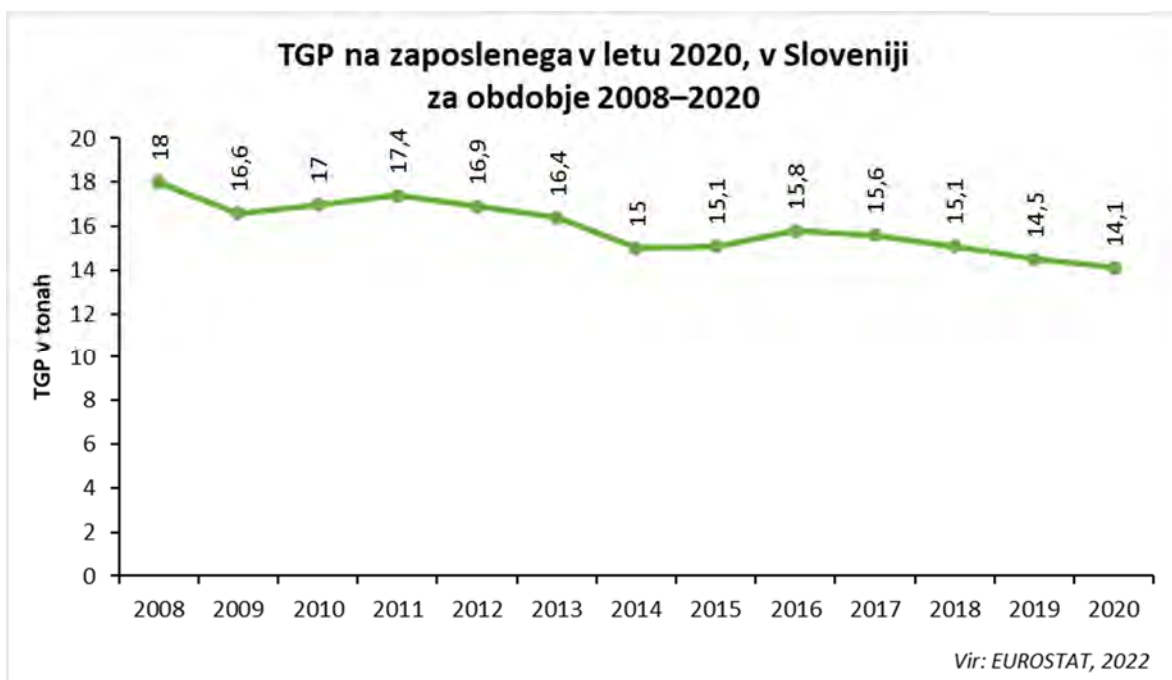
¹¹⁸ OECD, Environment at a Glance, 2021. Dostop 20-10-2021. <https://rb.gy/bnhnqf>

Graf 191

Slovenija je leta 2020 v ozračje izpustila 14,1 t/a TGP na zaposlenega, kar je -0,4 t/a glede na leto 2019 in opazno zmanjšanje od leta 2008, ko je bilo v ozračje izpuščenih 18 t/a TGP na zaposlenega (Graf 192).

Graf 192

V letu 2020 Je Slovenija dosegla nacionalni cilj zmanjševanja izpustov toplogrednih plinov v sektorjih, ki niso vključeni v sistem trgovanja z emisijskimi pravicami¹¹⁹. Dosežen je bil tudi cilj na področju energetske učinkovitosti, nismo pa dosegli cilja na področju obnovljivih virov energije, kar je zapisano tudi v nedavno objavljenem poročilu *Podnebno ogledalo 2022*. Treba bi bilo bistveno okrepiti izvajanje ukrepov na področju obnovljivih virov energije. Obvezujoč cilj leta 2020 je bil dosežen samo formalno, z dokupom statističnega prenosa.

¹¹⁹ Marjana Kristan Fazarinc: Podnebje nam nastavlja ogledalo. Časopis Delo. 23.07.2022.

Takšno prakso bo potrebno nadaljevati dokler se ne zapolni vrzel. Leta 2020 je delež obnovljivih virov energije v bruto rabi končne energije znašal 24,1 %. Izpusti toplogrednih plinov so se v sektorjih, ki niso vključeni v sistem trgovanja z emisijskimi pravicami leta 2020 zmanjšali za 9,8 % in so bili za 20,7 % nižji od postavljenega cilja, predvsem kot posledica okrnjene prometne dejavnosti zaradi pandemije. Izpusti iz prometa so najbolj negotovi. Njihov delež v emisijah ne-ETS (zunaj sheme za trgovanje z izpusti EU) je bil kljub zmanjšanju tudi leta 2020 še naprej največji, kar 47 %. Ta sektor nujno potrebuje primerne ukrepe za zmanjšanje izpustov toplogrednih plinov. V prometu je opazen napredek na področju mehkih ukrepov in pri nadgradnji infrastrukture za ne-motorizirani promet. Zaostajamo pa na področju bolj zahtevnih projektov, kot je recimo železniška infrastruktura.

Na področju energetske učinkovitosti je bil cilj dosežen. Primarna raba energije je znašala 11,1 % pod ciljno vrednostjo. Leta 2020 je raba primarne energije znašala 73,7 teravatne ure (TW h) in se je zmanjšala že tretjo leto zapored, tokrat za 5,5 %. V letu 2020 nismo dosegli cilja na področju energetske prenove, 3 % skupne tlorisne površine stavb v lasti in rabi osrednje vlade letno. Leta 2020 je bilo prenovljenih le 2 528 m² površine skupno v obdobju 2014–2020 pa le 66 022 m² ali 34 % ciljne vrednosti. Stanje pa se je v letu 2021 samo poslabšalo.

Prav energetska prenova stavb pa je eden od pomembnih ukrepov za zmanjševanje rabe energije in s tem povezanih ukrepov za zmanjševanje izpustov toplogrednih plinov, zato bi se morala dejavnost na tem področju okrepiti. Omenjena cilja sta bila postavljena v času, ko ni bilo širšega političnega soglasja o globalni podnebni krizi in sta bila zato premalo ambiciozna. Načrt obnove (Repower EU) je letos maja objavila Evropska komisija, saj je Rusko–Ukrajinska kriza še okrepila potrebe EU po energetski neodvisnosti. Slovenija bo morala trenutno veljavne cilje v okviru posodobitve NEPN (Nacionalni energetski in podnebni načrt, končna verzija dokumenta mora biti Evropski Komisiji posredovana v sredini leta 2024) bistveno zaostri. Posledično pa mora Slovenija zagotoviti izvajanje instrumentov za doseganje teh ciljev.

Intenzivnejše izvajanje ukrepov bo tako odločilnega pomena. Za ukrepe obnovljivih virov energije in učinkovite rabe energije je bilo v letu 2021 izplačanih skoraj 80 M€. Izvedeni ukrepi prispevajo k zmanjšanju izpustov CO₂ za skoraj 70 kt/a (tisoč ton na leto). Omenjeno ne zajema vzpodbud za ukrepe učinkovite rabe energije in obnovljivih virov energije, ki zmanjšujejo izpuste naprav v sektorju ETS. V letu 2021 je bilo za manj emisije CO₂ treba izplačati približno 1150 €/t nepovratne spodbude, kar je nekoliko več kot leto prej, ko je bilo treba izplačati približno 1000 €/t.

Obseg izplačanih vzpodbud v letu 2021 se je nekoliko povečal v primerjavi z letom prej, raven letnega zmanjšanja CO₂ pa se je v primerjavi z letom prej nekoliko zmanjšala. V letu 2021 je največ spodbud prišlo iz kohezijskega sklada, kar 16 M€ oziroma 20 % vseh izplačanih spodbud. Ti ukrepi so vzpodbudili za približno 44 M€ investicij in prispevali k zmanjšanju emisij CO₂ za 3 kt/a. iz prispevka za energetske učinkovitost je bilo izplačanih 44 M€, kar predstavlja 56 % vseh izplačanih vzpodbud. Ti ukrepi so vzpodbudili za približno 271 M€ investicij in prispevali k zmanjšanju emisij CO₂ za 32 kt/a. Sklad za podnebne spremembe je izplačal 19 M€ kar predstavlja približno 24 % vseh izplačanih vzpodbud. Ti ukrepi pa so vzpodbudili približno 54 M€ investicij in prispevali k zmanjšanju CO₂ za 27 kt/a. Za maksimiranje dolgoročnih koristi je nujna učinkovita in ustrezna uporaba sredstev.

Spomnimo, da se je Slovenija po **indeksu svetovne energijske trileme** v letu 2021, ki ga objavlja svetovni energetski svet, med 127 državami sveta uvrstila na 17. mesto, kar je 3 mesta manj kot leto prej. Dosegla je 75 točk. Na prvem mestu pa je bila Švedska, ki je dosegla 84,2 točke. V letu 2020 je prvo mesto zasedla Švica, na tretjem pa je bila Danska. V analizi kot 3 ključna področja ocenjujejo energetske varnost, energetske enakopravnost in okoljsko trajnost. Slovenija izkazuje odlične rezultate na področju energetske varnosti, šepamo pa na področju energetske enakopravnosti in okoljske trajnosti. Dobro doseganje rezultatov pri vseh 3 dimenzijah pa je težko dosegljivo.

3.4.2 Vsebnost trdnih delcev v zraku

Ozračje onesnažujejo **plini** – žvepovi oksidi (SO_x), dušikovi oksidi (NO_x), amonijak (NH_3) in nemetanske hlapne organske spojine (NMVOC):

- SO_x nastajajo največ pri proizvodnji energije, tudi pri rabi energije v industriji in v stavbah,
- NO_x pri cestnem prevozu, tudi v proizvodnji energije in stavbah,
- NH_3 v kmetijstvu ter
- NMVOC v industrijskih procesih in rabi proizvodov, tudi v stavbah in cestnem prevozu.

V EU-27 so se v obdobju 1990–2018 njihovi izpusti zelo zmanjšali: NO_x za $-58,8\%$, NMVOC za $-59,6\%$, NH_3 za $-28,1\%$ in SO_x za $-92,2\%$ ¹²⁰.

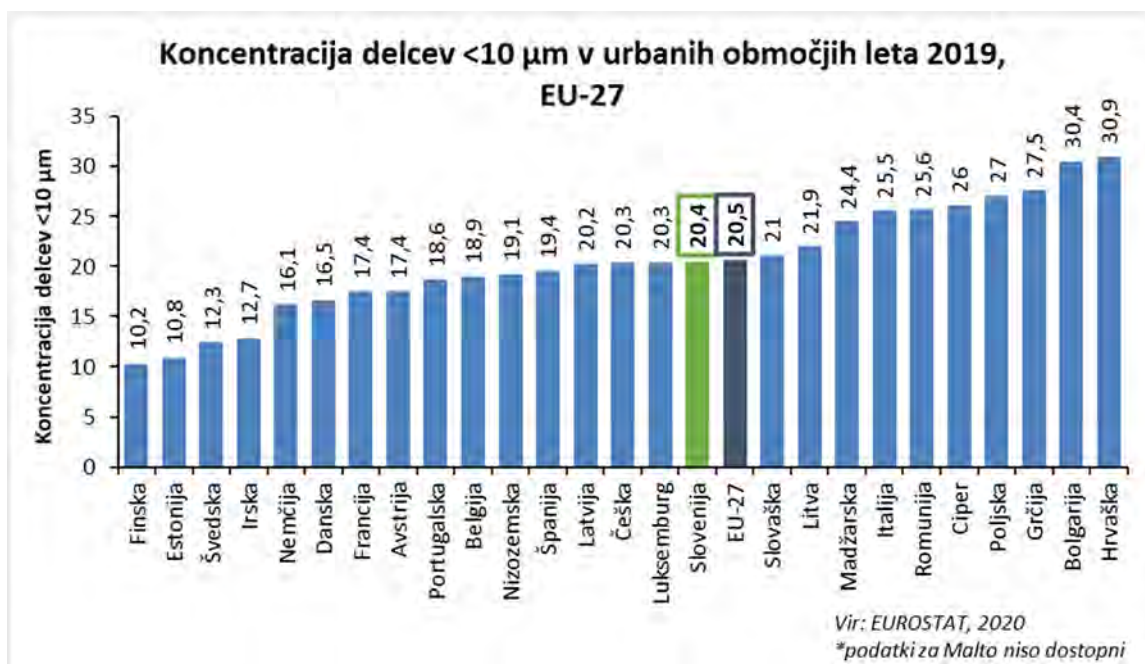
Vsebnost **trdnih delcev** v zraku merijo z masno koncentracijo delcev s premerom do $10\ \mu\text{m}$, pri čemer oznaka delcev PM_{10} pomeni grobe delce z aerodinamičnim premerom $2,5\text{--}10\ \mu\text{m}$ in $\text{PM}_{2,5}$ drobne delce s premerom $<2,5\ \mu\text{m}$. V ozračju se nahajajo tudi suspendirani delci, t. i. aerosoli, ki so lahko v trdnem in/ali tekočem agregatnem stanju. Zaradi majhne mase le-ti lebdi v zraku. Manjši so delci, globlje prodrejo v dihala. Posebej nevarni so delci, ki so manjši od $2,5\ \mu\text{m}$, saj le-ti prodrejo v pljučne mešičke, kjer povzročajo vnetne reakcije dihal in/ali drugih delov telesa. Umrljivost in obolenja odraslih za boleznimi dihal, srca in ožilja ter pljučnim rakom so pogosto opazili tudi v epidemioloških študijah. Mejne masne koncentracije trdnih delcev v zraku so:

- PM_{10} : $40\ \mu\text{g}/\text{m}^3$ v EU, $20\ \text{g}/\text{m}^3$ Svetovna zdravstvena organizacija (WHO);
- $\text{PM}_{2,5}$: $20\ \mu\text{g}/\text{m}^3$ v EU, $10\ \mu\text{g}/\text{m}^3$ Svetovna zdravstvena organizacija.

3.4.3 Koncentracija delcev PM_{10} v urbanih območjih

Letno povprečje masne koncentracije PM_{10} v mestih EU-27¹²¹ je leta 2019 znašalo $20,5\ \mu\text{g}/\text{m}^3$. V Sloveniji je bilo letno povprečje $20,4\ \mu\text{g}/\text{m}^3$. Najvišjo koncentracijo med državami EU-27 imata Bolgarija ($30,4\ \mu\text{g}/\text{m}^3$) in Hrvaška ($30,9\ \mu\text{g}/\text{m}^3$), najnižje pa Finska ($10,2\ \mu\text{g}/\text{m}^3$), Estonija ($10,8\ \mu\text{g}/\text{m}^3$), Irska ($12,7\ \mu\text{g}/\text{m}^3$), Norveška ($11,8\ \mu\text{g}/\text{m}^3$) in Švedska ($12,3\ \mu\text{g}/\text{m}^3$). Manj onesnaženi od nas sta Španija in Portugalska, bolj onesnaženi sta Poljska in Italija (Graf 193).

Graf 193

¹²⁰ Eurostat, Air pollution statistics, 2021. Dostop 20-10-2021. <https://rb.gy/iijhxo>

¹²¹ Eurostat, Urban population exposure to air pollution by particulate matter, 2019. Dostop 20-10-2021. <https://rb.gy/mnwqlm>

Letna masna koncentracija PM₁₀ v mestih v Sloveniji je leta 2002 znašala 31 µg/m³. V letu 2003 se je povzpela na 44 µg/m³. Vse od takrat pada in je v letu 2019 znašala 20,4 µg/m³ (**Graf 194**).

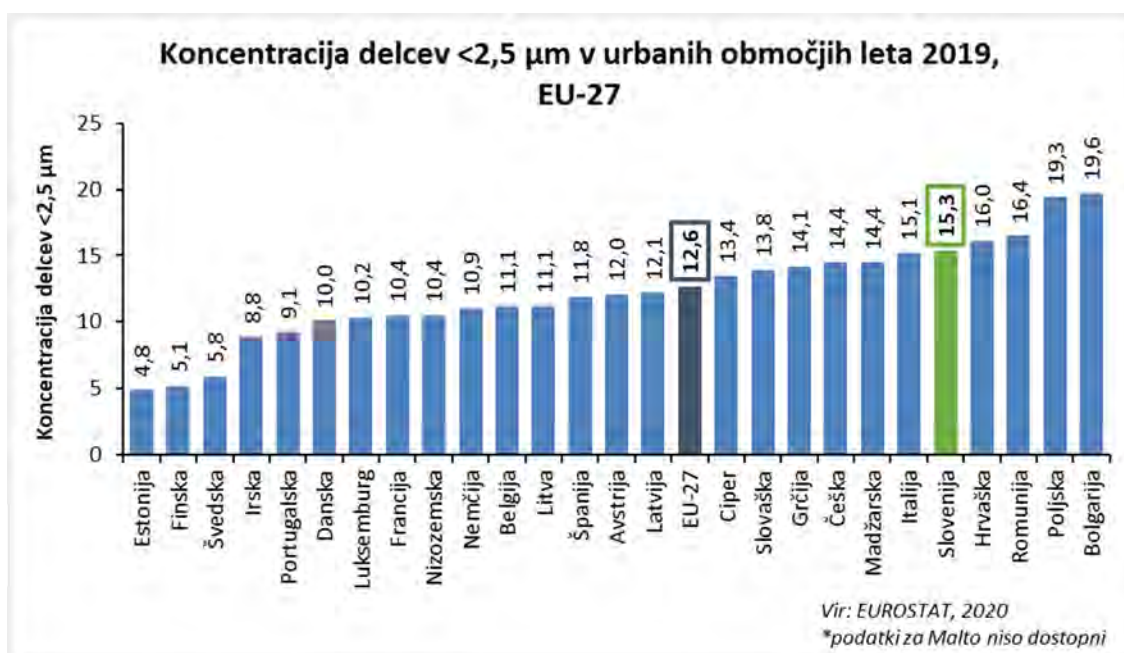
Graf 194

3.4.4 Koncentracija delcev PM_{2,5} v urbanih območjih

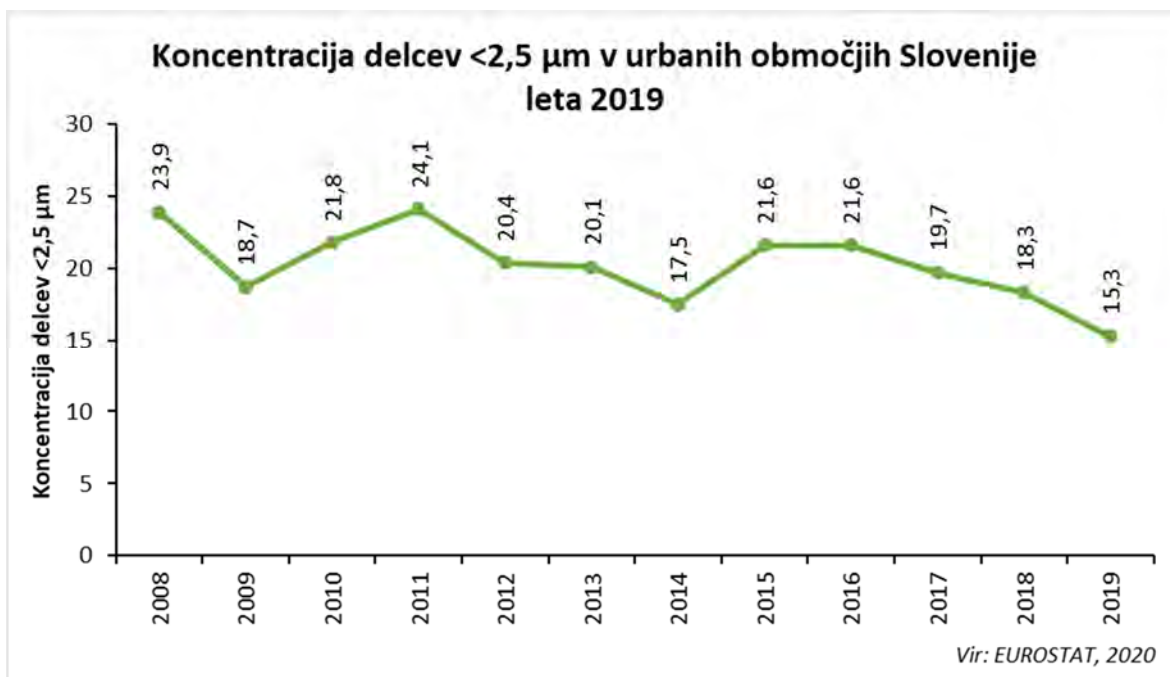
Letno povprečje PM_{2,5} je bilo leta 2019 v EU-27 12,6 µg/m³, pri nas 15,3 µg/m³ in se je v primerjavi z letom 2018 (18,3 µg/m³) znižalo. Največje onesnaženje imata Poljska (19,3 µg/m³) in Bolgarija (19,6 µg/m³). Najnižjo masno koncentracijo imata Estonija (4,8 µg/m³) in Švedska (5,8 µg/m³) (**Graf 195**). Izpusti pri nas so posledica »kurjenja« z lesom v malih, zastarelih, individualnih kurilnicah ter velikega povečanja prometa z osebnimi vozili in tovornjaki v tranzitu. Strokovnjaki ocenjujejo, da bi se po znižanju masne koncentracije prašnih delcev za polovico pričakovana življenjska doba podaljšala za 0,5–1 a.

Graf 195

Letna masna koncentracija PM_{2,5} v mestih v Sloveniji je leta 2008 znašala 23,9 µg/m³. V letu 2019 je znašala 15,3 µg/m³, kar je najnižje do sedaj. Vzpodbudno je tudi dejstvo, da koncentracija PM_{2,5} pada vse od leta 2015 (**Graf 196**).

Graf 196

3.4.5 Premogovništvo, nafta in plin

Iz Avstralije prihaja več kot polovica metalurškega premoga, ki se na leto porabi na vsem svetu¹²². Rudarstvo ustvari dobro desetino avstralskega BDP-ja in je največji davkoplačevalec v državi. Največji rudnik v Queenslandu pa je na črnem seznamu bonitetnih ocen ESG (angleška kratica za dejavnike okolja, družbene odgovornosti in upravljanja) in zaradi teh seznamov so banke zavrnille kredit za razvoj izkopa premoga. Finančne institucije ne podpirajo več projektov, ki škodujejo podnebnju in okolju. Tudi v Sloveniji nismo pri ponudnikih ESG preveč dobro zapisani. V zadnjem poročilu nas uvrščajo med države, kjer bo do leta 2040 več kot 80 % prebivalcev živelo na območjih z močnimi vročinskimi valovi in posledično visokimi stroški za zdravstvo. Enako velja še za Italijo, Romunijo, Bolgarijo, Albanijo, Kolumbijo, Venezuelo, Peru in Gvajano.

Ponudniki ocen ESG menijo, da podnebne spremembe prinašajo dve vrsti tveganj, fizična in tranzicijska tveganja. Torej fizične posledice zaradi vremenskih katastrof in tveganja, da zaradi boja proti podnebnim spremembam bankrotirajo gospodarske panoge, povezane s fosilnimi gorivi ali onesnaževanjem. Vse to lahko kroji bančna pravila, nad katerimi bedi Evropska centralna banka, ki je podnebni stresni test finančnih institucij poskusno že izvedla. Večina naše države spada med območja z izstopajočim poplavnim tveganjem, zato lahko ECB od slovenskih bank zahteva, da se podnebna tveganja upoštevajo pri bilancah in kreditnih politikah. Tako se lahko zgodi, da se bodo svetovne pozavarovalnice začele otepati slovenskih polic.

Vojna v Ukrajini je po eni strani povečala izpuste toplogrednih plinov (TGP), po drugi pa zvišala cene energentov in hrane ter inflacijo. Ubijanje in razseljevanje ljudi, uničevanje stavb in infrastrukture, letal, ladij in tankov, orožja in izstrelkov poslabšuje možnosti za doseganje podnebnih ciljev 2030 in 2050. Če bi želeli omejiti rast svetovnih temperatur na 1,5 °C, bi morali izpuste TGP do konca desetletja prepолоviti,

¹²² Delo 17. 05. 2021: Tvegana trma

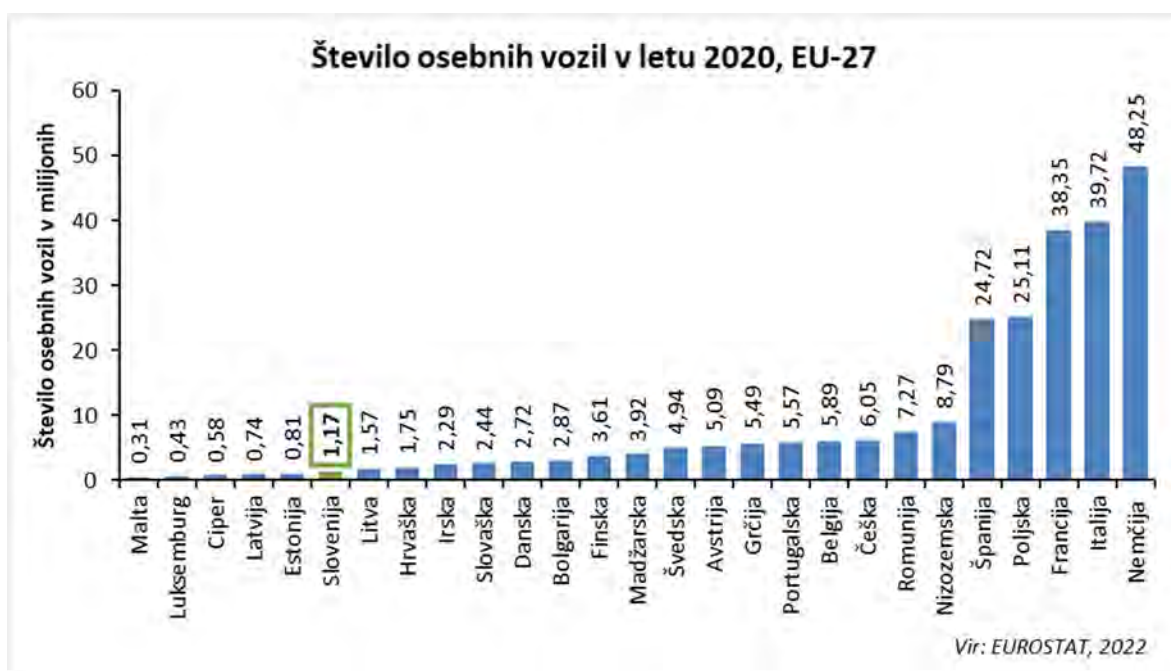
trenutno pa vse kaže na njihovo povečanje za 14 %¹²³. Visoke podražitve tekočih goriv, plina in jedrske energije ter oviranje mednarodne trgovine z njimi že povzročata vračanje premoga ter bosta verjetno povzročila novo krizo z znižanjem sredstev za energetska in podnebna ukrepanja. Vojska lahko traja še dolgo in se lahko razširi na druge države. Krizo bi lahko izkoristili za znižanje porabe fosilnih goriv, vendar dogajanje ne kaže na to. Države sredstva preusmerjajo v večje oboroževanje.

3.5 Vozni park

3.5.1 Število osebnih vozil

Na kakovost zraka oziroma izpustov TGP vpliva tudi vozni park. V letu 2020 je bilo v EU-27 250,4 milijona osebnih vozil. Najmanj osebnih vozil imajo na Malti (0,31 milijona), v Luksemburgu (0,43 milijona) in na Cipru (0,58 milijona). V Sloveniji je 1,17 milijona osebnih vozil. Največ vozil je v Španiji in na Poljskem ter v Franciji, Italiji in Nemčiji (**Graf 197**).

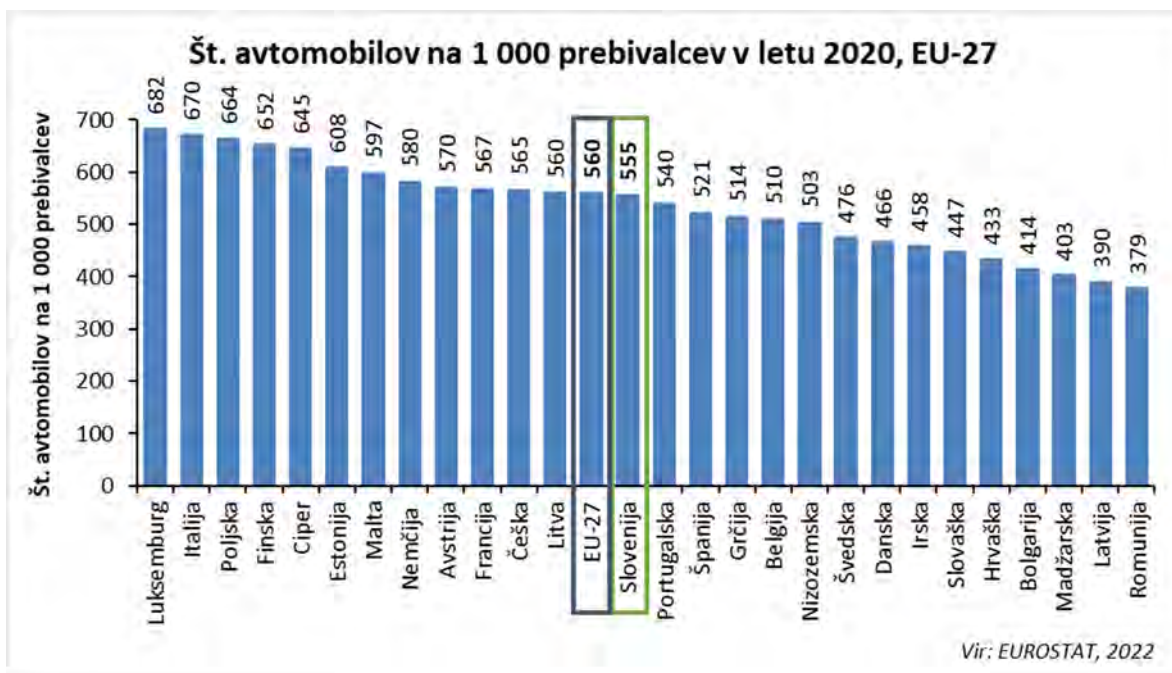
Graf 197

Po številu osebnih vozil na 1 000 prebivalcev (555) smo tik pod povprečjem EU (560) in smo za Češko (565), Estonijo (608) in Poljsko (664). Manj avtomobilov na 1 000 prebivalcev imajo v Romuniji (379), Latviji (390), na Madžarskem (403), Slovaškem (447) in na Portugalskem (540) (**Graf 198**). Število osebnih avtomobilov na tisoč prebivalcev je včasih kazalo na razvitost države, danes je pomemben tudi podatek o vrsti pogonskega goriva.

¹²³ Sekretar ZN Guterres, Climate change: 'Madness' to turn to fossil fuels because of Ukraine war, BBC, 21. 03. 2022. Dostop 05-02-2022. <https://rb.gv/t5njag>

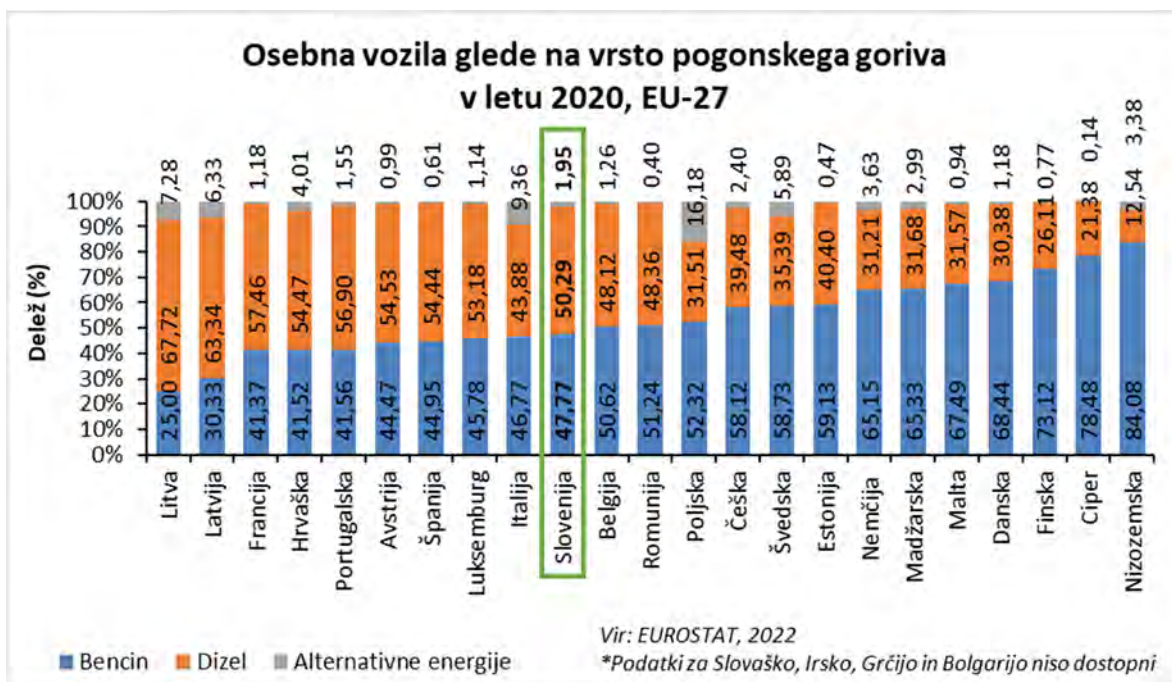
Graf 198

3.5.2 Osebna vozila glede na vrsto pogonskega goriva

Glede na vrsto pogonskega goriva je v Sloveniji 47,77 % osebnih vozil uporabljalo bencin, 50,29 % dizel in 1,95 % alternativne energije. Najvišji delež osebnih vozil na bencin imajo na Nizozemskem (84,08 %), Cipru (78,48 %) in na Finskem (73,12 %). Največji delež osebnih vozil na dizel je v Litvi (67,71 %), Latviji (63,34 %) in Franciji (57,46 %). Največji delež osebnih vozil z alternativnimi energijami imajo na Poljskem (16,18 %), v Litvi (7,28 %) in Latviji (6,33 %) (Graf 199).

Graf 199

3.5.3 Starost osebnih vozil

Starost vozil vpliva na varnost in onesnaževanje. V slovenskem voznem parku je največ vozil v starosti od 10 do 20 let (44,6 %), sledijo vozila v starosti od 5 do 10 let (25,2 %), vozila v starosti od 2 do 5 let (14,9 %), vozila starejša od 20 let (8,1 %) in vozila mlajša od 2 leti (7,1 %) (**Graf 200**).

Največ vozil, ki so mlajša od 2 let imajo na Irskem (26 %), Danskem (22,6 %) in v Luksemburgu (22 %). Več avtomobilov v starosti do 2 let kot v Sloveniji imajo na Češkem (10,5 %) na Madžarskem (8,2 %).

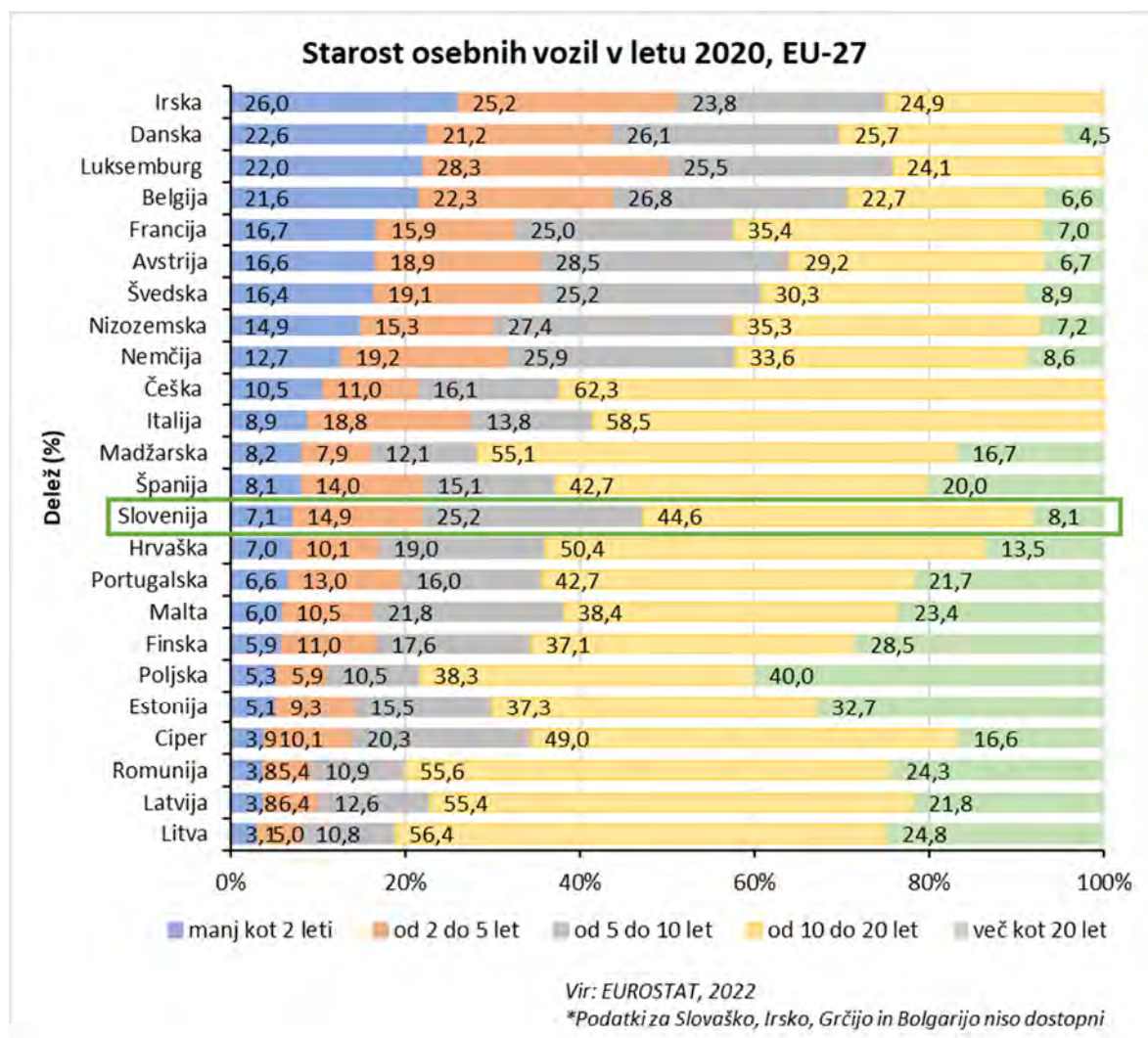
V Sloveniji je za 14,9 % osebnih vozil v starosti od 2 do 5 let, kar je več kot na Portugalskem (13 %), Češkem (11 %), Hrvaškem (10,1 %) in Madžarskem (7,9 %).

V Sloveniji je 25,2 % vozil v starosti od 5 do 10 let, kar je več kot na Češkem (16,1 %), Portugalskem (16 %) in Madžarskem (12,1 %).

V Sloveniji je 44,6 % osebnih vozil v starosti od 10 do 20 let. Največ osebnih vozil v tej starosti imajo na Češkem (62,3 %) in v Italiji (58,5 %). V Litvi je takšnih vozil 56,4 %, v Romuniji 55,6 %, v Latviji 55,4 %, na Madžarskem 55,1 % in na Hrvaškem 50,4 %.

Pri osebnih vozilih starejših od 20 let prednjači Poljska s 40 %, sledi Estonija s 32,7 %. Delež osebnih vozil starejših od 20 let je v Sloveniji 8,1 %.

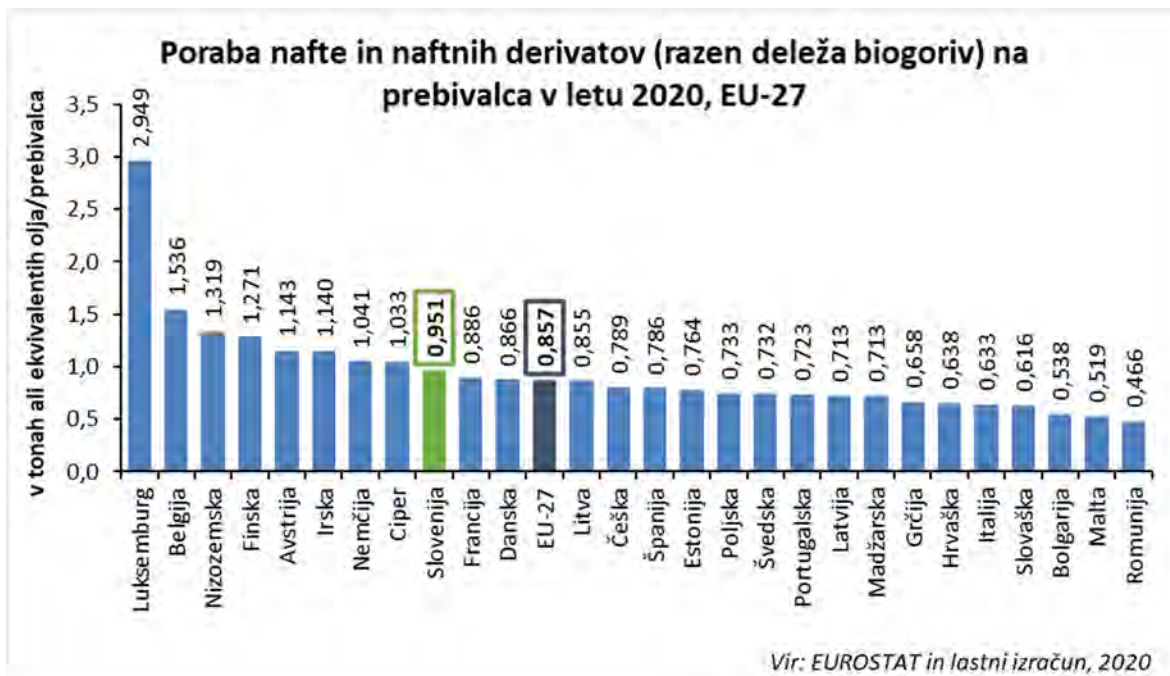
Graf 200

3.5.4 Poraba nafte in naftnih derivatov

Poraba nafte in naftnih derivatov v tonah ali ekvivalentih olja na prebivalca v EU-27 je znašala 0,857. Poraba v Sloveniji je znašala 0,951 porabe v tonah/ prebivalca, kar nas uvršča na 9. mesto. S tem smo uvrščeni pred vse nove države EU-27, Litva je na 12. mestu, tik pod povprečjem EU-27 (**Graf 201**).

Graf 201

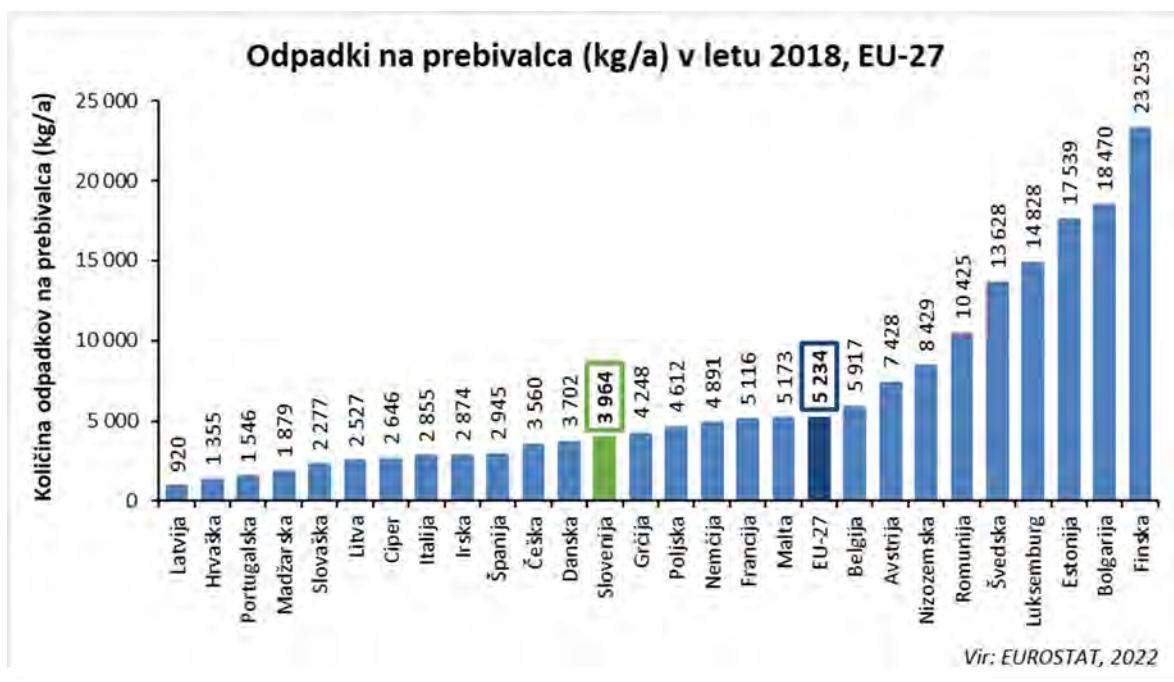

3.6 Odpadki in energetika

3.6.1 Odpadki

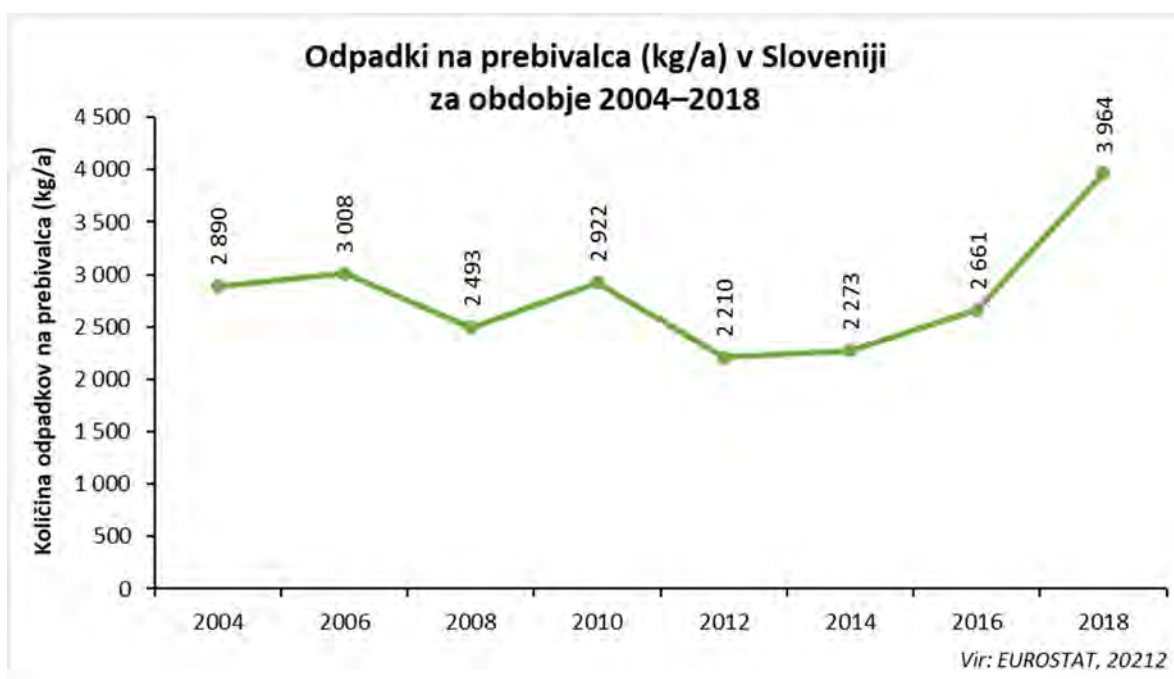
Slovenija je leta 2018 ustvarila 3 964 kilogramov **vseh odpadkov** na prebivalca, med njimi je bilo 62 kg nevarnih odpadkov. Najmanj odpadkov na prebivalca so ustvarili v Latviji (920 kg/a), Hrvaškem (1 355 kg/a) in na Portugalskem (1 546 kg/a). Manj odpadkov kot v Sloveniji ustvari prebivalci na Madžarskem, Slovaškem in v Litvi, več pa na Poljskem, v Romuniji, Estoniji in Bolgariji (**Graf 202**). Povprečni komunalni odpad v Sloveniji ima kurilno vrednost 8–12 MJ/kg. Po tej lastnosti ga lahko primerjamo s svežim lesom ali lignitom, ki ga kopljemo v Velenju.

Graf 202

Količina odpadkov na prebivalca v Sloveniji (**Graf 203**) je leta 2004 znašala 2 890 kg. V letu 2006 je količina odpadkov znašala že 3 008 kg. V letu 2018 je količina odpadkov na prebivalca znašala 3 964 kg, kar je tudi največ v vsem času spremljanja podatkov, čeprav je še dve leti pred tem znašal 2 661 kg.

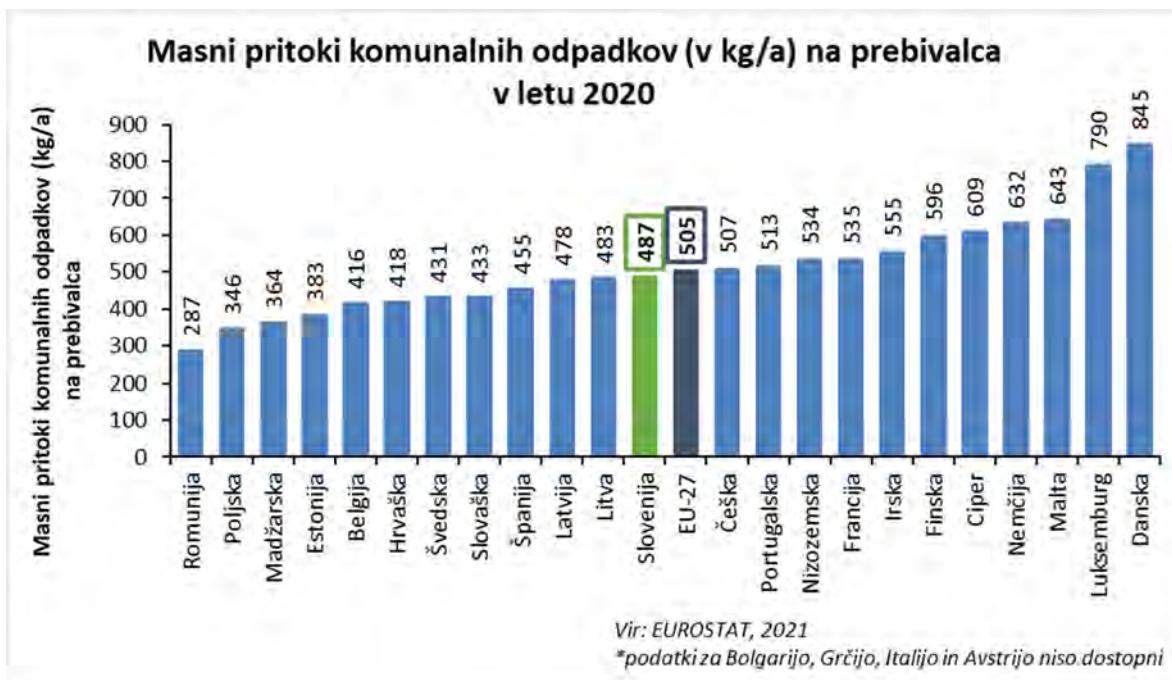
Graf 203

V letu 2020 je bilo povprečje masnih pritokov komunalnih odpadkov na prebivalca v EU 505 kg/a, v Sloveniji 487 kg/a (**Graf 204**). Najmanj komunalnih odpadkov na prebivalca, tj. manj kot 300 kg/a, pridelajo v Romuniji, sledita Poljska (346 kg/a) in Madžarska (364 kg/a); največ odpadkov imajo Danska (845 kg/a), Luksemburg, Malta, Nemčija in Ciper (na prebivalca več kot 600 kg/a)¹²⁴.

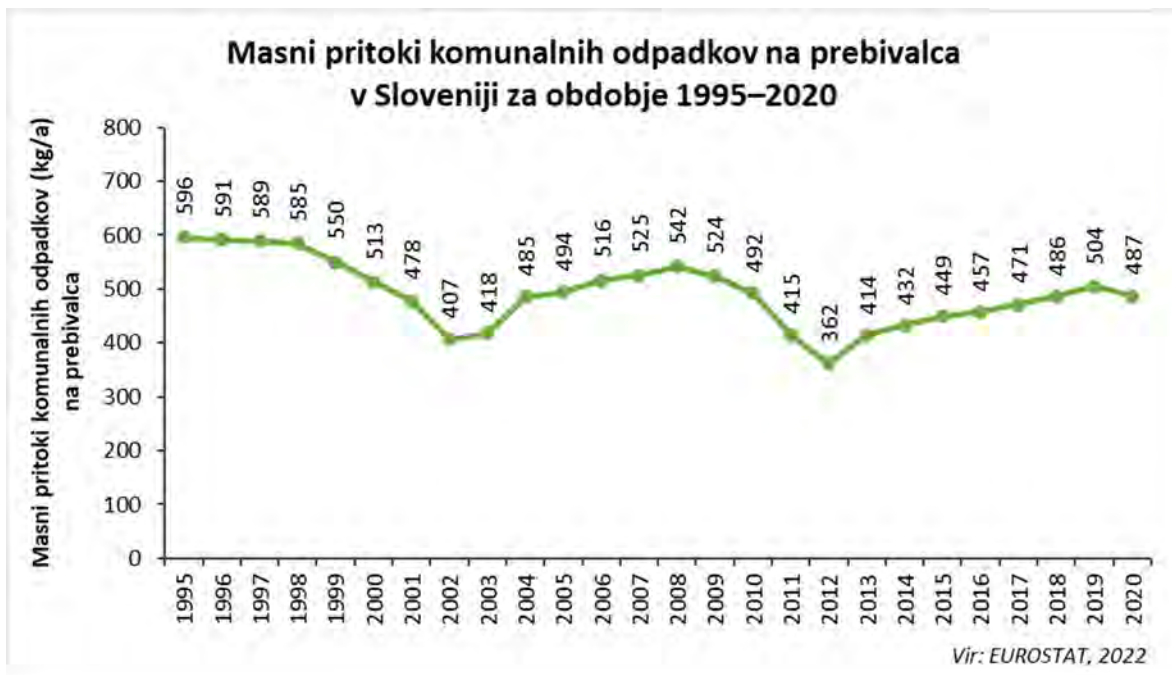
¹²⁴ Eurostat, Municipal waste statistics, 2020. Dostop 20-09-2021. <https://rb.gy/kuhjux>

Graf 204

V obdobju 1995–2020 so se masni pritoki komunalnih odpadkov v Sloveniji zmanjšali za 109 kg/a, z najnižjimi vrednostmi v letih 2002 in 2003 ter med leti 2011 in 2013 (Graf 205).

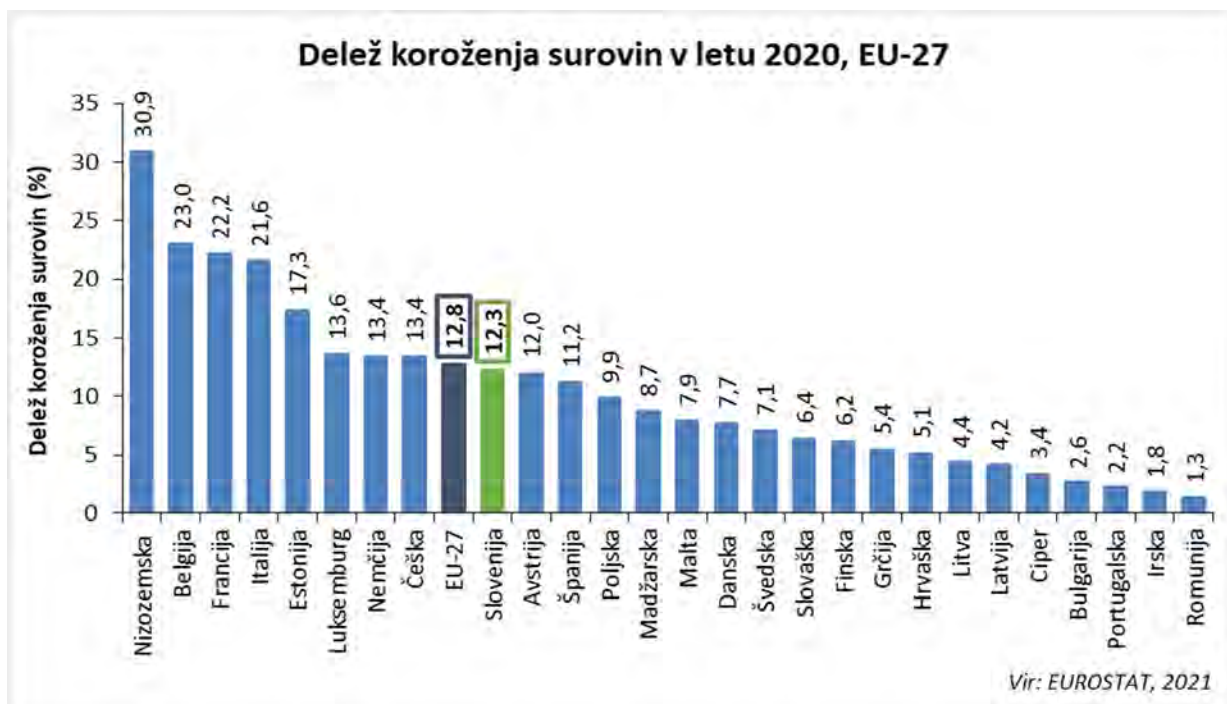
Graf 205

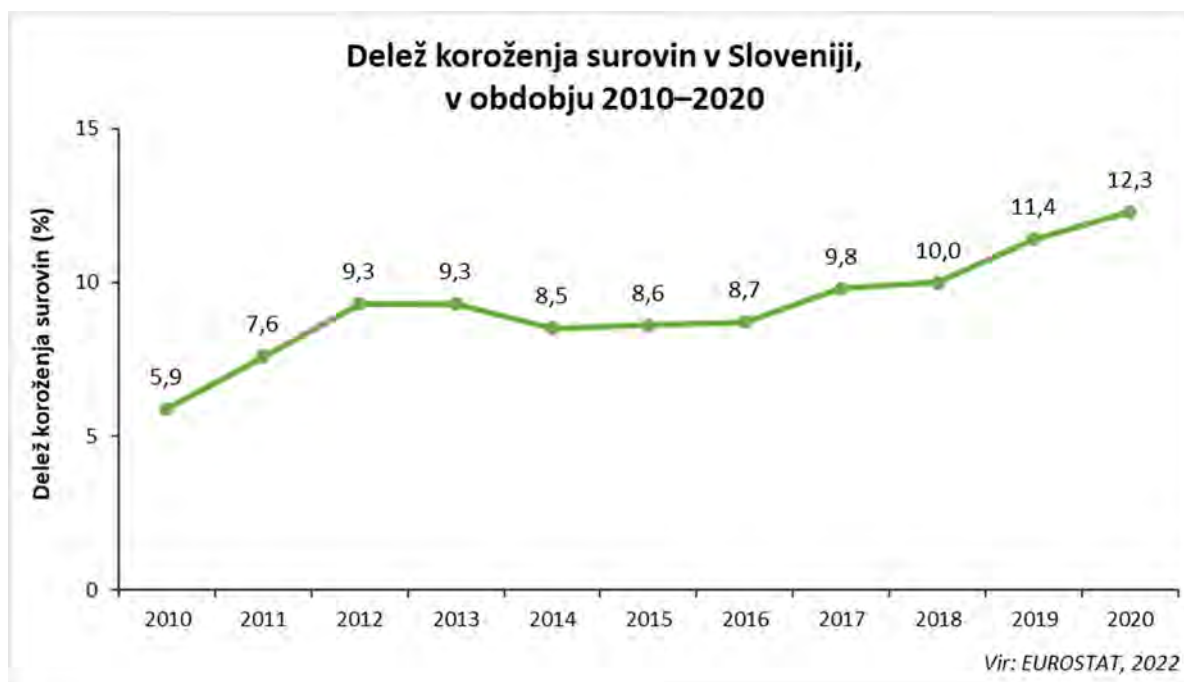
3.6.2 Delež kroženja surovin

Delež kroženja surovin nam pove, kolikšen delež surovin v gospodarstvu izvira iz recikiranih odpadnih materialov, s čimer se prihrani pridobivanje iz primarnih surovin. Slovenija je na 9. mestu z 12,3 % deležem kroženja snovi in je tik pod povprečjem EU (12,8 %) (Graf 206). Najvišji delež imajo Nizozemska, Belgija, Francija in Italija. Pred nami sta Estonija in Češka, tik za nami sta Avstrija in Španija, sledijo Poljska, Madžarska, Danska, Švedska itd. Delež kroženja surovin se je v Sloveniji od leta 2010 postopoma povečal od 5,9 % na 12,3 % (Graf 207).

Graf 206

Graf 207

3.6.3 Energetika

Selektivna postopna omejitev dobave je ukrep, ki bi bil sprejet v primeru motene preskrbe s plinom¹²⁵. Zemeljski plin je namreč vir energije za približno 12 % preskrbe z energijo. Brez upoštevanja prometa pa ta delež znaša približno šestino energetske preskrbe. Tudi plin za ogrevanje je v Sloveniji (13. 6. 2022) cenejši od kurilnega olja, pri čemer je treba dodati, da so cene plina za gospodinjstve nižje od borznih, medtem ko je pri kurilnem olju ravno obratno. Maloprodajna cena plina znaša okoli 130 €/MW h, cena električne energije okoli 257 €/MW h in cena kurilnega olja približno 156 €/MW h. Zanimiva je

¹²⁵ Karel Lipnik: Ob redukcijah najbolj izpostavljeno gospodarstvo. Časopis Delo 13. 6. 2022.

tudi primerjava s cenami bencina, ki znaša 181 €/MW h in s ceno dizelskega goriva, okoli 190 €/MW h. Cena zemeljskega plina je znašala petkrat več kot pred letom dni in je približno 171 €/MW h, pri čemer je treba upoštevati, da so bile leta 2022 poleti tudi cene plina opazno višje na ameriških borzah. Električna je bila dražja za trikrat, surova nafta pa je za približno 40 % dražja kot lani v enakem obdobju. Cene zemeljskega plina so bile za nekajkrat višje v Evropi kot recimo v Aziji ali ZDA.

Evropa uvaža plin v utekočinjeni obliki kar s seboj prinaša tudi določene omejitve znižanja cen drugih energentov in bi verjetno vplivalo tudi na umiritev cen plina. Do letos je Slovenija večino svojega zemeljskega plina nabavila iz Rusije in je bila zelo odvisna od ruskega plina v primerjavi z ostalimi državami EU. V Sloveniji je sistemski dobavitelj Geoplin, ki ima sklenjen dolgoročni dogovor o nabavi z Gazpromom. Alternativna nabava bi lahko potekala preko evropskih blagovnih borz, čeprav je bila v preteklih letih Rusija tudi vir teh nabav. V primeru prekinitve sodelovanja z Rusijo bo ponudba plina zanesljivo omejena.

Na ravni Evropske unije je Rusija pokrila 40 % potreb s plinom. V EU je v prvi polovici leta ta delež upadel na 23 %, kasneje pa se je zmanjšal na manj kot šestino vsega plina. EU je pričela utekočinjeni plin uvažati iz ZDA in zalivskih držav. Uvoz plina v utekočinjeni obliki predstavlja okoli 37 % celotnega uvoza plina. Evropska unija nabavi približno tretjino plina iz Norveške, okoli 8 % pa iz Severne Afrike. Količina uvoženega plina je primerljiva z lansko količino. Približno desetino plina Evropska unija lahko načrpa sama. Utekočinjanje in prevoz vplivata na ceno utekočinjenega plina. Problem so nezadostne kapacitete plinskih terminalov v Evropi, velik vpliv pa ima tudi nesreča na največjem izvoznem terminalu v ZDA, ki bo zaprt predvidoma do septembra, nato pa bo obratoval v omejenem obsegu. Zavedati se je treba, da so količine črpanja plina v ZDA omejene. Malo verjetno je, da bi Slovenija v letošnji zimi plin kupovala v ZDA ali na bližnjem vzhodu. Slovenija bi tudi potrebovala prostor v enem od bližnjih plinskih terminalov, ki se nahajajo v Italiji ali na Hrvaškem. Razmisliti je treba tudi o skladiščenju kupljene količine, ki bi lahko potekala v Avstriji. Slovenija ima slabe plinovodne povezave s Hrvaško in Italijo, saj so kapacitete prenosa omejene.

Evropska komisija nam napoveduje tretjo najmanjšo rast v EU¹²⁶. Rast cen energije in hrane prebivalci občutijo kot znižanje plač. Eden od ključnih ukrepov bodo ublažitvene fiskalne spodbude.

Slovenija je uspešno preživela obdobje epidemije, vendar pa Evropska komisija napoveduje samo 1 % gospodarsko rast v letu 2023, kar bodo prebivalci občutili kot krizo. Vlada bo že četrto leto zapored morala s fiskalnimi spodbudami Slovenijo reševati iz krize, vendar ima na razpolago manj denarja kot v preteklih letih. Napoved za Slovenijo je tretja najslabša v EU kajti slabšo gospodarsko rast čaka le še Švedsko in Italijo. Letos predvidena gospodarska rast, bo s 5,4 % druga najvišja med državami članicami EU. Letošnja gospodarska rast je posledica lanskega vzgona, ki povečuje zasebno potrošnjo in naložbe, vendar gospodarstvo že opaža manjše izvozno povpraševanje. Občuten je vpliv visokih cen energentov, kar bo zmanjšalo domače in tuje povpraševanje. Zasebno potrošnjo sta zviševali strma rast plač in visoka stopnja zaposlenosti. Opazno je tudi močno povečanje prihrankov v času epidemije.

Zaradi visokih cen se plače že realno znižujejo. Pričakovan je tudi upad investicij kljub obsežnim javnim naložbam. Gospodinjstva bodo večji del mesečnega dohodka porabila za nujne potrebščine, kot so energenti in hrana, ki so se občutno podražili. Pri drugih nakupih se bo povečala previdnost, kar bo vodilo do zmanjšanja povpraševanja v določenih dejavnostih. Nominalna gospodarska rast bo povečala proračunske prihodke, vendar bodo ti prilivi prav mogoče manjši od ciljev javne porabe. Še višja inflacija od predhodno predvidene povečuje nominalni BDP (oziroma deflator), kar pomeni da je ocena nominalnih davčnih prihodkov večja, rast davčnih odhodkov pa narašča manj. To pomeni, da bodo razmere v proračunu države letos boljše od prvotnih ocen, kar povečuje manevrski prostor za iskanje ukrepov, ki bi omejili dvig cen energentov za gospodinjstva in podjetja.

Previdna ocena 1 % gospodarske rasti za Slovenijo je morda odraz visoke osnove visoke rasti v letu 2022 in pričakovanj da bo rast potrošnje gospodinjstev (50 % BDP) v prihodnjem letu zastala. Pričakovanje rasti potrošnje temelji na pretekli oceni in je znašala 12 % v letu 2021 in okoli 9 % v letu 2022, kot tudi v pričakovanjih, da bo rast dohodkov prebivalstva zaostala za inflacijo, kar naj bi vodilo do realne stagnacije

¹²⁶ Karel Lipnik in Miha Jenko: Slovenija prihodnje leto na pragu krize. Časopis Delo 19. 7. 2022.
<https://bit.ly/3DPIKtb>

potrošnje. Seveda pa je veliko odvisno od naklonjenosti potrošnikov do potrošnje, na katero vplivajo tako domača fiskalna politika (regulacija cen na različne načine in druginjski dodatki) kot tudi zunanje okoliščine (cena energentov, predvsem nafte in zemeljskega plina) ter posledično tudi električne energije in potencialne redukcije plina. Napoved ne upošteva morebitnih redukcij pri porabi zemeljskega plina v industriji. Veliko vzpodbud za omilitev vpliva cen energentov bo v Sloveniji uvedenih že letos, njihov učinek bo prihodnje leto začel vodeneti. Z vidika proračuna je ključno tveganje izdatno povečanje splošne javne porabe. Ob pričakovanju več kot 3 % zahtevanih donosov za slovenski javni dolg bo postala nujna konsolidacija javnih financ. To pa pomeni previdnejše razpolaganje z javnim denarjem.

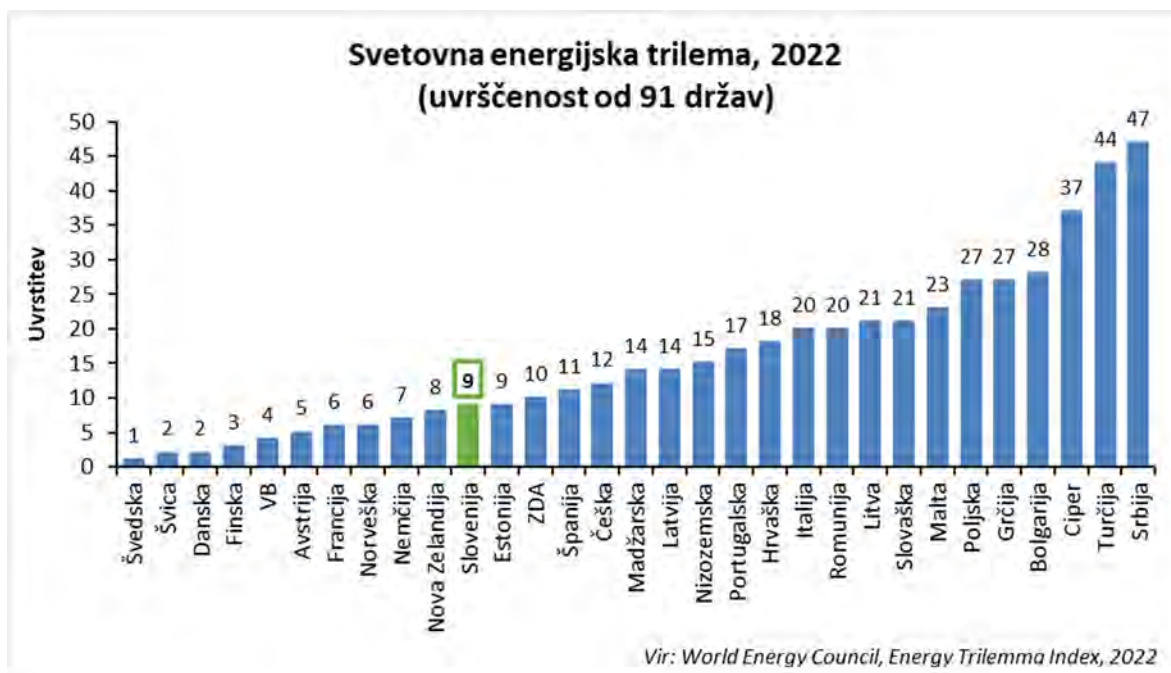
3.6.4 Svetovna energijska trilema

Svetovni energijski svet (World Energy Council, WEC) v analizi **Svetovne energijske trileme 2021**¹²⁷ ocenjuje energetiko in energetske politike držav po svetu, ki temeljita na treh ključnih merilih: energijski varnosti, okoljski trajnosti in energijski dostopnosti.

Podatki so bili pridobljeni pred ukrajinskim konfliktom, zato ne odražajo trenutnih energetskega razmer.¹²⁸ Napredek Slovenije gre pripisati napredku pri vseh treh ravneh trileme. K napredku Slovenije so najbolj pripomogli ukrepi za zaščito najbolj ranljivih, vendar imamo na tem področju še veliko potenciala. Napredek smo dosegli tudi pri okoljski trajnosti, saj se zmanjšujejo emisije iz energetskega sektorja, manj je vsebnosti ogljikovega dioksida, zmanjšuje pa se tudi onesnaževanje ozračja. Slovenska energetska mešanica je sestavljena v tretjini iz vodnih elektrarn, tretjini iz jedrske energije in tretjinskega deleža premoga. Poleg tega imamo še medsebojno močno povezano elektroenergetsko omrežje. Zanesljivost oskrbe z elektriko bo morda manjša zaradi zaprtja premogovne enote, ki je predvidena v letu 2033. WEC Slovenijo poziva k reidentiranju nacionalnega podnebno-energetskega integriranega načrta ter k uvedbi višjih ciljev glede obnovljivih virov energije, ki bodo v skladu z visokimi ambicijami EU.

Od uvrščenih držav so na prvih treh mestih Švedska, Švica in Danska. Slovenija se je uvrstila pred vse primerljive države EU, tik za nami je Estonija (**Graf 208**).

Graf 208

¹²⁷ World Energy Council, WEC, Energy-Trilemma-Index 2021. Dostop 20-11-2021. <https://rb.gv/xgy26j>

¹²⁸ Polona Malovrh: Energetika je lahko pri nas cenovno še dostopnejša. Časopis Delo 29.11.2022.

Slovenija je v tej analizi za leto 2021 z oceno ABAa zasedla **17.** mesto od 127 držav (**Graf 209**), leta 2015 je bila 13., leta 2018 pa celo 6.

Graf 209

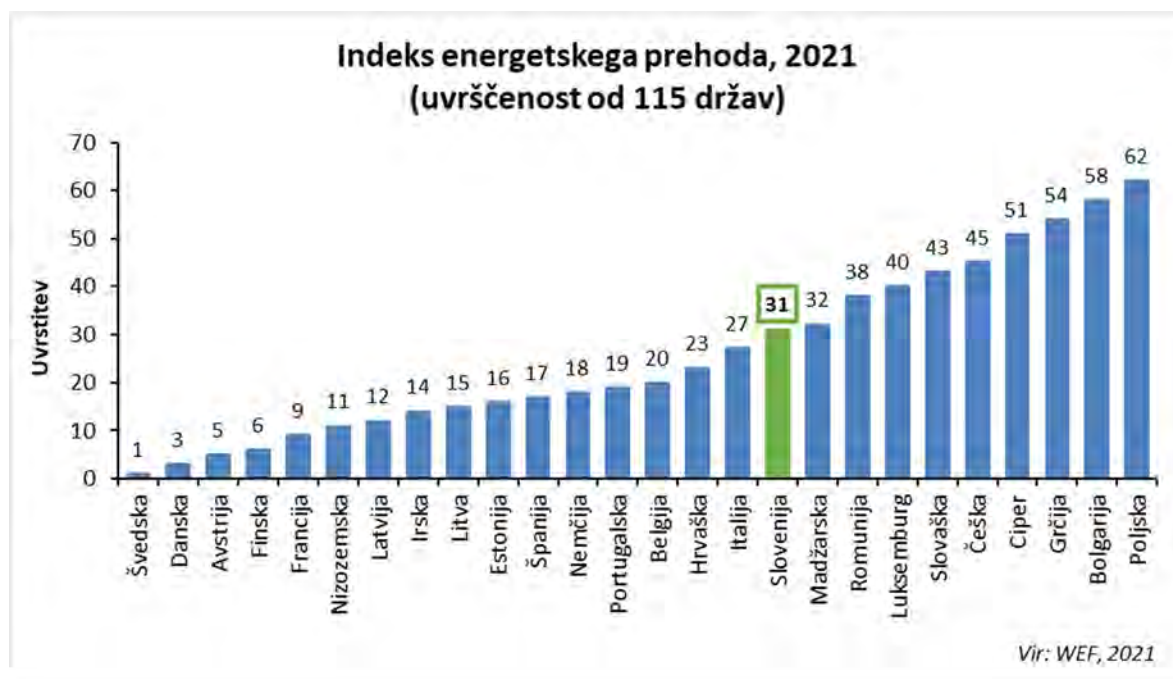
3.6.5 Indeks energetskega prehoda

Poročilo WEF¹²⁹ navaja, da je večina držav v stanju preoblikovanja svojih energetskih sistemov, vendar spremembe niso skladne in se po državah razlikujejo. »Od 115 držav, ki smo jih spremljali, je 94 držav v zadnjih šestih letih izboljšalo svojo uvrstitev na lestvici indeksa. Te države predstavljajo več kot 70 % svetovnega prebivalstva in 70 % vseh izpustov CO₂. Od 115 držav so samo Argentina, Bolgarija, Kitajska, Češka, Dominikanska republika, Indija, Irska, Italija, Slovaška, Šrilanka in Ukrajina dosegle dosleden in merljiv napredek pri svojem energetskega prehodu v zadnjih šestih letih.«

Indeks temelji na energetskem trikotniku, ki ocenjuje 1) varnost in dostop, 2) okoljsko trajnost ter 3) ekonomski razvoj in rast. Dimenzije, ki omogočajo prehod pa so: Kapital in naložbe, Predpisi in politična zaveza, Institucije in upravljanje, Infrastruktura in inovativno poslovno okolje, Človeški kapital in udeležba potrošnikov ter Struktura energetskega sistema.

Švedska je na prvem mestu, Slovenija je najboljša v Jugovzhodni Evropi in je na lestvici (**Graf 210**) dosegla **31.** mesto med 115 državami. Pred nami so: Litva je 15., Estonija je 16., Portugalska je 19. in Hrvaška je 23. Z nami so: Madžarska je 32., Romunija 38., Slovaška 43., Češka 45., Bolgarija 58. in Poljska 62.

¹²⁹ Aktualne novice. Dostop 13-08-2022. <https://rb.gy/kln2u4>

3.6.6 Obnovljivi viri energije

Uporaba obnovljive energije¹³⁰ ima potencial za zmanjšanje izpustov TGP in zmanjšanja odvisnosti od fosilnih goriv (predvsem nafte in plina). Obnovljivi viri energije vključujejo vetrno energijo, sončno energijo (toplotno, foto-napetostno in koncentrirano), energijo plimovanja, geotermalno energijo, s toplotnimi črpalkami zajeto toploto okolja in del gorljivih odpadkov, ki jih ni mogoče ponovno uporabiti ali snovno reciklirati. Biogoriva, še posebej lesne biomase in energije rečnih hidroelektrarn ne štejemo več kot obnovljiv, saj se gozdovi obnovljajo na dolgi rok in obrečna mokrišča ireverzibilno poškodujejo, sladkovodni viri pa ob napredovanju podnebnih sprememb usihajo, zato imajo slabši energetski izkoristek in negativen biodiverzitetni odtis. Povečana uporaba obnovljivih virov energije ima potencial ustvarjanja delovnih mest znotraj EU v novih "zelenih" tehnologijah.

Vir energije so tudi odpadki¹³¹. Vse države EU morajo pri ravnanju z njimi upoštevati hierarhijo ravnanja z odpadki, ki ima 5-stopenj (Graf 211), in jo narekuje evropska direktiva o ravnanju z odpadki (2008/98/EC), ki odpadke obravnava kot vir surovin. Problem je tudi sežig komunalnih odpadkov, ki zahteva učinkovito tehnologijo čiščenja rakotvornih izpustov in primerno lokacijo sežigalnic, da se prepreči onesnaženost zraka.

¹³⁰ Share of renewable energy in gross final energy consumption by sector, 2019. Dostop 17-09-2021.

<https://rb.gv/adngz>

¹³¹ Ravnanje z odpadki, Trajnostna energija. Dostop 8-09-2022. <https://bit.ly/3exlyUK>

Graf 211

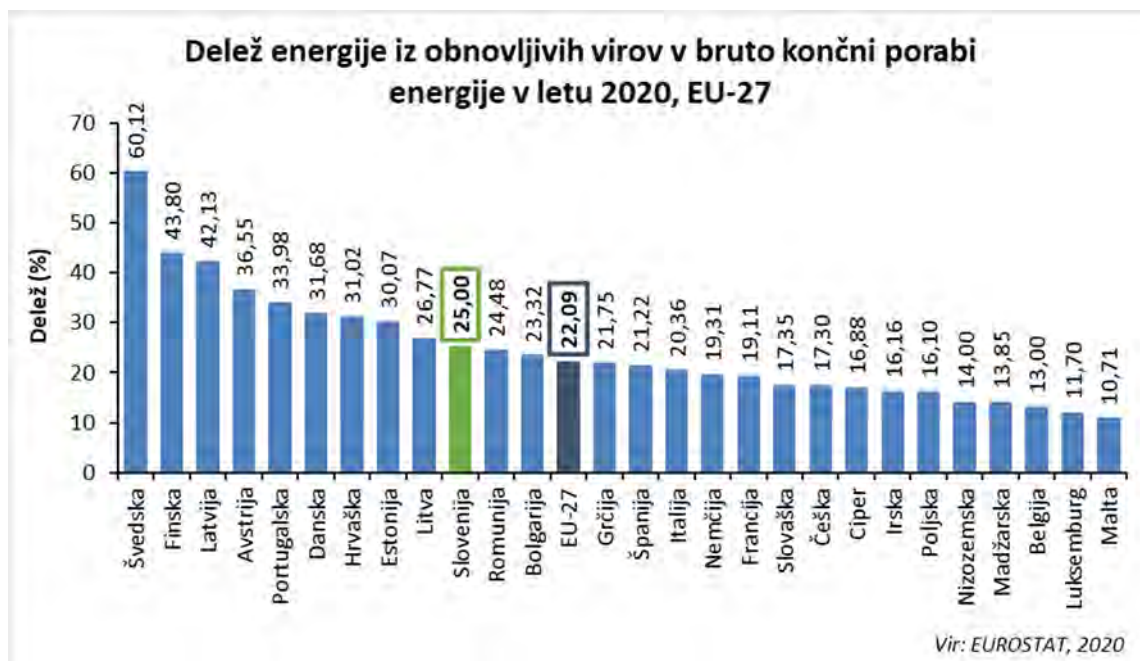

V evropskem zelenem dogovoru, si je EU zadala cilj, da postane prva podnebno nevtralna celina do 2020, kar skuša doseči ob upoštevanju smernice 2009/28/ES o spodbujanju uporabe energije iz obnovljivih virov, ki državam članicam postavlja cilje. Slovenija, Nizozemska in Belgija so zastavljene cilje dosegle, Francija pa je edina država EU-27, ki cilja ni dosegla zaradi poudarka na jedrski energiji. Vse druge članice EU-27, Norveška in Islandija so zastavljene cilje presegle. V EU-27 se je delež obnovljivih virov energije v celotni končni (po)rabi energije v obdobju 2004–2020 več kot podvojil, saj se je povečal iz 9,6 % na 22,1 %.

Leta 2020 so obnovljivi viri energije predstavljali 37,5 % bruto porabe električne energije v EU, medtem ko so leta 2019 znašali 34,1 %. Največji delež obnovljive energije predstavljata vetrna (36 %) in vodna (33 %) energija, sledita sončna energija (14 %) in trda biogoriva (8 %). Najhitreje rastoči vir je sončna energija, ki je leta 2008 znašala 7,4 TW h in se je do leta 2020 povečala na 144,2 TW h.

Največji delež obnovljivih virov imajo Švedska (60,12 %), Finska (43,8 %), Latvija (42,13 %), Avstrija (36,55 %), Portugalska (33,98 %), Danska (31,68 %), in Hrvaška (30,02 %). Slovenija je s 25 % še za Estonijo in Litvo ter tik pred Romunijo in Bolgarijo; dejansko smo dosegli 24,16 % delež, manjkajočih 465 GW h smo kupili od Čehov z mehanizmom statističnega prenosa¹³² (Graf 212).

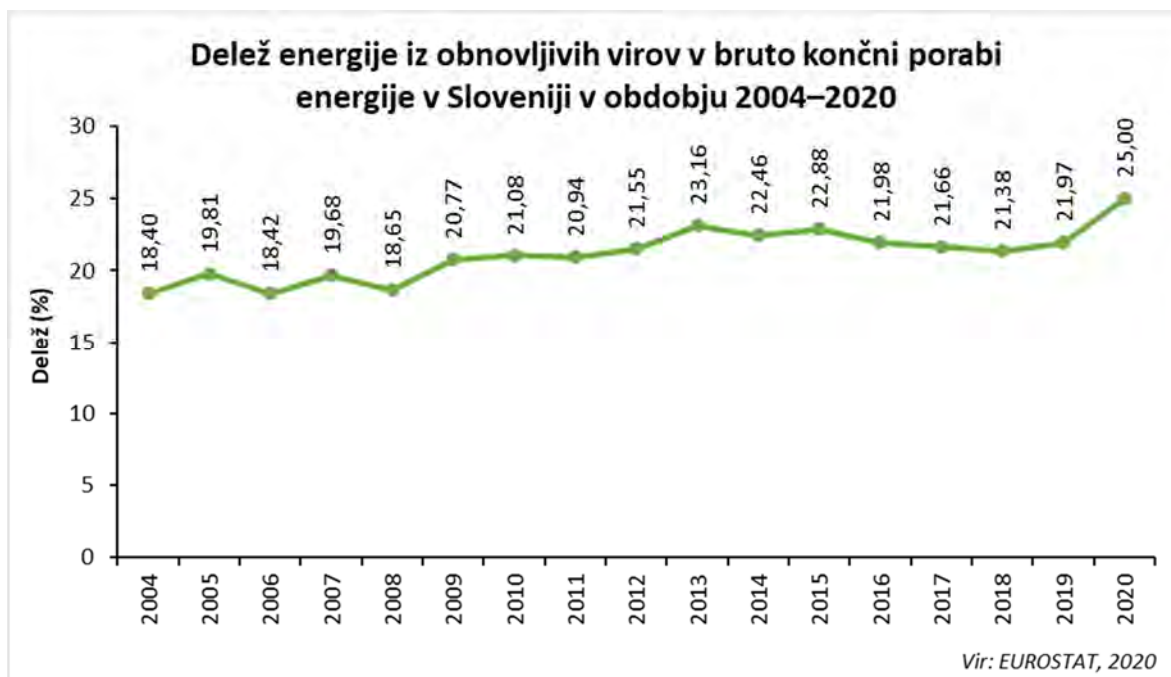
Graf 212

¹³² Slovenija dosegla zastavljeni cilj za 2020 na področju rabe energije iz obnovljivih virov. SURS. Dostop 08-09-2022. <https://bit.ly/3D5E6Wa>

Delež energije iz obnovljivih virov v bruto končni porabi energije v Sloveniji je leta 2004 znašal 18,4 % (**Graf 213**). Naslednje leto je znašal 19,81 %, vendar je že v letu 2006 padel na 18,42 %. V letu 2013 je znašal 23,16 % in v letu 2019 je znašal 21,97 %. V letu 2020 je delež znašal dejansko 24,16 %.

Graf 213

Pri nas^{133,134} že tretjina gospodinjstev uporablja les kot kurivo za ogrevanje prostorov, kar povzroča težave z izpusti trdnih delcev. Vendar je to še najbolj realna osnova za povečevanje deleža obnovljivih virov. Občine bi lahko vlagale v svoje kurilnice na lesne sekance in pelete ter v proizvodnjo bioplina iz kmetijskih in/ali komunalnih odpadkov. V severovzhodni Sloveniji so dobre možnosti za uporabo geotermalne energije. Cenejši sončni paneli omogočajo tudi povečanje uporabe sončne energije. Energijsko so slabo izkoriščeni organski odpadki in odpadna plastika, ki jo večinoma, z vse večjimi težavami in stroški izvažamo in onesnažujemo okolje v Sloveniji ter v manj razvitih državah na Balkanu, v Afriki in Aziji; težave nastajajo tudi zaradi odpora prebivalcev proti uvajanju teh tehnologij.

3.6.7 Podnebne spremembe in slovenska energetika¹³⁵

S Pariškim sporazumom leta 2015 se je večina držav, tudi naša, zavezala, da bodo obdržale segrevanje planeta pod 2 °C in se trudile, da omejijo segrevanje na 1,5 °C. Da bi to dosegle, bi morale po izračunih Medvladnega odbora za podnebne spremembe pri Združenih narodih (IPCC) in sklepah evropskih organov omejiti glavni vir segrevanja, to so izpusti toplogrednih plinov (TGP), v primerjavi z izhodiščnim letom 1986 (v Sloveniji je to izhodišče enako letu 2005), za 20 % do leta 2020 in za 40 % do leta 2030 (po zadnjih usmeritvah Evropske komisije celo za 55 %) ter doseči ničelne neto izpuste do leta 2050.

Kako in kje nastajajo toplogredni plini?

V Sloveniji v mešanici TGP po sestavi prednjači ogljikov dioksid – CO₂, 83 %, metan – CH₄, 11 %, dušikovi oksidi in ostali hlapni organski proizvodi, 4 % in fluorirani plini, 2 %.

CO₂ in delno dušikov oksid izvirata predvsem iz izgorevanja fosilnih goriv, metan in delno dušikov oksid iz kmetijstva, odpadkov in biosfere, fluorirani plini iz industrije. Glavni razlog naraščanja količin TGP v ozračju

¹³³ Analiza Inšpektorata glede izvoza in uvoza odpadkov v letu 2021. Dostop 09-09-2022. <https://bit.ly/3BpY9xu>

¹³⁴ Program ravnanja z odpadki in program preprečevanja odpadkov Republike Slovenije. Vlada RS, 26.10.2021. Dostop 09-09-2022. <https://bit.ly/3eDZS9t>

¹³⁵ D. Babič, osebni prispevek

je človekova dejavnost, predvsem uporaba fosilnih goriv, zaradi česar nastaja več TGP, kot jih je narava sposobna vsrkati.

TGP nastajajo pretežno pri izgorevanju in industrijski predelavi fosilnih goriv (86,8 %), kmetijstvu (9,9 %), pri končni predelavi odpadkov (2,5 %) ter pri uporabi prostora in zemljišč z biosfero, vključno z uporabo biomase kot goriva, kar označujemo s kratico LULUCF (land use and land use change, 0,8 %).

Kako bomo nadomestili fosilna goriva?

Izgorevanje in kemijska predelava fosilnih goriv povzroča 87 % vseh antropogenih izpustov toplogrednih plinov (TGP), zato je za uspeh boja proti podnebnim spremembam ključno, da njihovo uporabo opustimo. Nadomestimo jih lahko z naslednjimi energetskimi in snovnimi viri ter ukrepi:

- Učinkovita raba energije (**URE**) in surovin. Nedvomno je varčevanje z energijo in surovinami na prvi pogled najbolj primeren način za zmanjšanje izpustov TGP. Vendar zahteva precejšna vlaganja in tehnološke spremembe v proizvodnji in ter predelavi surovin ter predvsem zavedanje o nujnosti sprememb, zato ni vedno hitrejša in najlažja pot do razogljičenja družbe.
- Nadomeščanje fosilnih virov z nizko ali neogljjičnimi energijskimi in surovinskimi viri. Večji učinek pri zmanjševanju izpustov TGP lahko pričakujemo s sistematično zamenjavo fosilnih, visokoogljjičnih virov z nizko- oziroma neogljjičnimi viri. Ti so:
 - o Obnovljivi viri energije (**OVE**), ki zajemajo **sonce** (SE), **veter** (VE), **geotermalno energijo** (GE) in pogojno **vodo** (HE) in selekcionirano **biomaso**,
 - o **Jedrska energija** (JE), ki izvira iz razpada jeder težkih elementov, predvsem urana. To je sicer fosilni vir, vendar so naravne zaloge urana velike (zadostujejo za 3000 let porabe ob recikliranju goriva), poleg tega pri njeni uporabi ne nastajajo TGP in ne vpliva na biološko različnost oz. ekološki odtis.
 - o **Vodik**, ki zahteva tehnološke spremembe pri uporabi vnos (električne) energije
 - o Perspektivna je **jedrska fuzija** (zlivanje jeder), vendar zaradi tehnološke zahtevnosti njene komercialne uporabe pred letom 2050 ne pričakujemo in je v tem gradivu ne bomo obravnavali.

Kako se tega lotevamo v Sloveniji?

Slovenija zaostaja za podnebnimi cilji, predvsem zato, ker nima skladne strategije, kako jih doseči. Poleg tega ne uspe uresničiti že tako skromnih ciljev, ki si jih je zadala pred petimi leti.

Izgradnja ključnih energetskih objektov, ki bi omogočali doseganje ciljev razogljičenja, zaostaja predvsem zaradi dolgih in zapletenih predinvesticijskih postopkov ter zaradi ne dovolj kakovostne pripravljenosti projektov.

Financiranje in poraba sredstev za doseganje podnebnih ciljev sta razdrobljeni, pogosto se porabljata za manj pomembne stvari, zato se ključne investicije ne izpeljujejo.

Organiziranost na področju ukrepanja proti podnebnim spremembam je neustrezna. V upravi/vladi se ukvarja s to problematiko več resorjev, ki medsebojno niso usklajevani. Ključni politični odločevalci na čelu ključnih resorjev, ki jih pogosto izmenjujejo, praviloma niso dorasli nalogam na področju podnebnih sprememb. Uveljavljajo različne poglede na razvoj energetike, upravljanja in uravnavanja celotnega zapletenega področja podnebnih sprememb. Vse to hromi učinkovitost delovanja dosedanjih vlad pri doseganju podnebnih ciljev.

Tudi podjetja, ki upravljajo z energijo, delujejo neusklajeno. Preveč so usmerjena v tekoče poslovanje in trgovanje, medtem ko za razvoj (z določenimi izjemami) ni pravega posluha. To se dogaja tudi zato, ker na strani lastnika/države ni trdne strategije glede ukrepanja proti podnebnim spremembam in ker je agencija, pristojna za upravljanje kapitalskih naložb države (SDH), prvenstveno osredotočena na doseganje finančnih in ne razvojnih ciljev. Pri vodenju energetskih podjetij preko nadzornih svetov ni zagotovljena usposobljenost članov, ker se pri kadrovanju v nadzorne svete s strani SDH upošteva prvenstveno politična pripadnost, ne pa strokovnost. Ta neusposobljenost se postopoma seli na raven upravljanja družb, še posebej v zadnjem času, kar hromi sposobnost energetskih družb za kakovostno delovanje in osredotočenost na zadane podnebne cilje, povezane z energetiko.

Največji onesnaževalec s TGP pri nas je promet, v bodoče bo zaradi tranzita njegov obseg še naraščal. Razogljičenje prometa bo zahtevno, saj bo treba v celoti zamenjati tehnologije pogona cestnih vozil, ki jih

bodo v bodoče poganjali električna, vodika in bio-goriva. Neustrezen je celostni prometni režim, saj ima prevladujočo vlogo cestni promet pri prevozu oseb (večinski delež) in blaga (tričetrinski). V bodoče naj bi železnica prevzela bistveno večji delež prevozov oseb in blaga, za kar jo bo treba posodobiti in znatno povečati njene kapacitete.

3.7 Zaključki analize razvoja kakovosti okolja

Slovenija je po mednarodnih primerjalnih analizah (**Preglednici 2 in 5**) uvrščena takole:

1. Planetarne meje

- **8./25 Biofizikalne planetarne meje, EU-27.** Biofizikalne meje so prikazane kot normalizirani podatki za vsako mejo posebej na prebivalca planeta, pri čemer 1 predstavlja doseg planetarne meje, vrednosti nad 1 presežek meje in vrednosti pod 1 pa življenje znotraj planetarne meje. V EU-27 imajo skupno najmanjše vrednosti Bolgarija, Romunija in Madžarska. Slovenija je na 8. mestu in se uvršča za Hrvaško in Portugalsko. Biofizikalne planetarne meje najbolj presegajo v Litvi, Irski in na Finskem.
- **15./25 Družbene planetarne meje, EU-27.** Družbene planetarne meje v EU-27 so prikazane kot normalizirani podatki za vsako mejo posebej na prebivalca planeta, pri čemer 1 predstavlja prag zadostnosti povezan z dobrim življenjem za vsak indikator posebej. V EU-27 imajo skupno najmanjše vrednosti Latvija, Romunija, Litva in Bolgarija. Slovenija je na 15. mestu in se uvršča za Slovaško, Estonijo in Portugalsko. Najvišje skupne vrednosti imajo v Avstriji, Danski in Belgiji.

2. Ekološki odtis

- **15./27 Ekološki odtis na prebivalca, GFN, EU-27.** Najmanj je znašal v Bolgariji, na Madžarskem in v Romuniji. Tik za nami je Češka (5,7 gha). Večji ekološki odtis kot Slovenija imajo od novih članic EU Litva, Češka in Estonija.
- **11./27 Poraba mesa v kg/prebivalca, EU-27.** Poraba mesa je v Sloveniji znašala 76,4 kg/prebivalca, kar je manj kot je povprečje EU (82,6). Najmanj mesa porabijo v Bolgariji (58,3), na Slovaškem (59,3) in v Estoniji (63,6). Največ mesa porabijo na Portugalskem (94,1) in v Španiji (100,3).
- **7./27 Poraba morske hrane v kg/prebivalca EU-27.** Po pričakovanjih je poraba morske hrane v kg/a na prebivalca večja v priobalnih državah, kot so Portugalska (57), Španija (42) in Finska (34) ter manjša v celinskih državah – Madžarski (6), Bolgariji (7) in Romuniji (8). V Sloveniji je poraba na prebivalca 12 kg/a.

3. Primerjalne analize razvoja okolja

- **50./61 Indeks učinkov na podnebne spremembe.** Prva tri mesta na lestvici so prazna, saj nobena od držav ni storila dovolj, da bi preprečila podnebne spremembe. V drugi najboljši skupini je 14 držav, med njimi so Malta (12.) in Portugalska (16.). V tretji skupini je 14 držav, med njimi so Latvija, Hrvaška in Estonija. V četrti skupini držav so na primer Romunija, Slovaška in Bolgarija. Slovenija zaseda komaj **50.** mesto in je v najslabši, 5. skupini držav. Pred nami je 10 primerjalnih držav. Za nami so le Češka, Poljska in Madžarska.
- **7./180 Indeks okoljske uspešnosti.** Slovenija se uvršča na **7.** mesto (regionalno na **1.**) od 180 držav. V letu 2022 so glede na indeks okoljske uspešnosti bile najboljše Danska (1.), Velika Britanija (2.) in Finska (3.). Pred Slovenijo so se uvrstile razvitejše države, za Slovenijo pa so bile nove članice EU, med njimi Estonija (10.), Slovaška (18.) in Češka (19.).
- **28./220 Indeks kakovosti morja.** Na vrhu lestvice so otoki (otok Macquarie, otoki Howland in Baker, otok Evropa, Sveti Martin). Med državami EU so najvišje uvrščene Estonija (21.), Latvija (23.), Švedska (25.), Portugalska (27.) in Slovenija (28.).
- **63./220 Cilji kakovosti morja za obdobje 2012–2021.** Največjo spremembo imajo Nizozemska (22.), Hrvaška (25.), Romunija (41.), Bolgarija (44.), Slovenija je na 63. mestu. Za nami se uvrščajo Estonija (96.), Litva (108.), Latvija (114.) in Poljska (194.).

4. Onesnaževanje ozračja

- **14./27 TGP na zaposlenega, EU-27.** Najnižje izpuste na zaposlenega beležimo na Malti, Švedskem in na Hrvaškem. Manjše izpuste na zaposlenega imajo tudi na Portugalskem in Madžarskem, Latviji in Slovaški. Slovenija je s 14,1 t/a izpustov TGP na 14. mestu med državami EU in rahlo nad

povprečjem EU-27 (13,6 t/a TPG/zaposlenega). Višje izpuste pa je moč opaziti pri Češki, Poljski, Irski in Danski

- **16./26 Koncentracija delcev <10 µm v urbanih območjih, EU-27.** Letno povprečje masne koncentracije PM₁₀ v mestih EU-27 je leta 2019 znašalo 20,5 µg/m³. V Sloveniji je bilo letno povprečje 20,4 µg/m³. Najvišjo koncentracijo med državami EU-27 imata Bolgarija (30,4 µg/m³) in Hrvaška (30,9 µg/m³), najnižje pa Finska (10,2 µg/m³), Estonija (10,8 µg/m³), Irska (12,7 µg/m³), Norveška (11,8 µg/m³) in Švedska (12,3 µg/m³). Manj onesnaženi od nas sta Španija in Portugalska, bolj onesnaženi sta Poljska in Italija.
- **22./26 Koncentracija delcev <2,5 µm v urbanih območjih, EU-27.** Letno povprečje PM_{2,5} je bilo leta 2019 v EU-27 12,6 µg/m³, pri nas 15,3 µg/m³ in se je v primerjavi z letom 2018 (18,3 µg/m³) znižalo. Največje onesnaženje imata Poljska (19,3 µg/m³) in Bolgarija (19,6 µg/m³). Najnižjo masno koncentracijo imata Estonija (4,8 µg/m³) in Švedska (5,8 µg/m³).

5. Vozni park

- **6./27 Število osebnih vozil, EU-27.** V letu 2020 je bilo v EU-27 250,4 milijona osebnih vozil. Najmanj osebnih vozil imajo na Malti (0,31 milijona), v Luksemburgu (0,43 milijona) in na Cipru (0,58 milijona). V Sloveniji je 1,17 milijona osebnih vozil. Največ vozil je v Španiji in na Poljskem ter v Franciji, Italiji in Nemčiji.
- **13./27 Št. avtomobilov na 1 000 prebivalcev, EU-27.** Po številu osebnih vozil na 1 000 prebivalcev (555) smo za povprečjem EU (560) in smo za Češko (565), Estonijo (608) in Poljsko (664). Manj avtomobilov na 1 000 prebivalcev imajo v Romuniji (379), Latviji (390), na Madžarskem (403), Slovaškem (447) in Portugalskem (540). Število osebnih avtomobilov na tisoč prebivalcev je včasih kazalo razvitosti države, danes je pomemben tudi podatek o vrsti pogonskega goriva.
- **9./27 Poraba nafte in naftnih derivatov (razen deleža biogoriv) na prebivalca v letu 2020, EU-27.** Poraba nafte in naftnih derivatov v tonah ali ekvivalentnih olja na prebivalca v EU-27 je znašala 0,857. Poraba v Sloveniji je znašala 0,951 porabe v tonah/ prebivalca, kar nas uvršča na 9. mesto. S tem smo uvrščeni pred vse nove države EU-27, Litva je na 12. mestu, tik pod povprečjem EU-27.

6. Odpadki in energetika

- **13./27 Odpadki na prebivalca (kg/a), EU-27.** Slovenija je leta 2018 ustvarila 3 964 kilogramov vseh odpadkov na prebivalca, med njimi je bilo 62 kg nevarnih odpadkov. Najmanj odpadkov na prebivalca so ustvarili v Latviji (920 kg/a), Hrvaški (1 355 kg/a) in na Portugalskem (1 546 kg/a). Manj odpadkov kot v Sloveniji ustvarijo prebivalci na Madžarskem, v Slovaški in v Litvi, več pa na Poljskem, v Romuniji, Estoniji in Bolgariji.
- **12./23 Masni pritoki komunalnih odpadkov (kg/ha), EU-27.** V letu 2020 je bilo povprečje masnih pritokov komunalnih odpadkov na prebivalca v EU 505 kg/a, v Sloveniji 487 kg/a. Najmanj komunalnih odpadkov na prebivalca, tj. manj kot 300 kg/a, pridelajo v Romuniji, sledita Poljska (346 kg/a) in Madžarska (364 kg/a); največ odpadkov imajo Danska (845 kg/a), Luksemburg, Malta, Nemčija in Ciper (na prebivalca več kot 600 kg/a).
- **9./27 Delež kroženja surovin, EU-27.** Najvišji delež imajo Nizozemska, Belgija, Francija in Italija. Pred nami sta Estonija in Češka, tik za nami sta Avstrija in Španija. Delež kroženja surovin se je v Sloveniji od leta 2010 postopoma povečal od 5,9 % na 12,3 %.
- **9./91 Svetovna energijska trilema.** Od uvrščenih držav so na prvih treh mestih Švedska, Švica in Danska. Slovenija se je uvrstila pred vse primerljive države EU, tik za nami je Estonija.
- **31./115 Indeks energetskega prehoda, WEF.** Slovenija je na lestvici dosegla **31.** mesto med 115 državami, Hrvaška 23., Romunija je 38., Bolgarija 58. in Poljska 62.
- **10./27 Delež energije iz obnovljivih virov v bruto končni porabi energije, EU-27.** Največji delež obnovljivih virov imajo Švedska (60,12 %), Finska (43,8 %), Latvija (42,13 %), Avstrija (36,55 %) Portugalska (33,98 %) Danska (31,68 %), in Hrvaška (30,02 %). Slovenija je s 24 % za Portugalsko, Hrvaško, Estonijo, Litvo in Romunijo ter tik pred Bolgarijo.

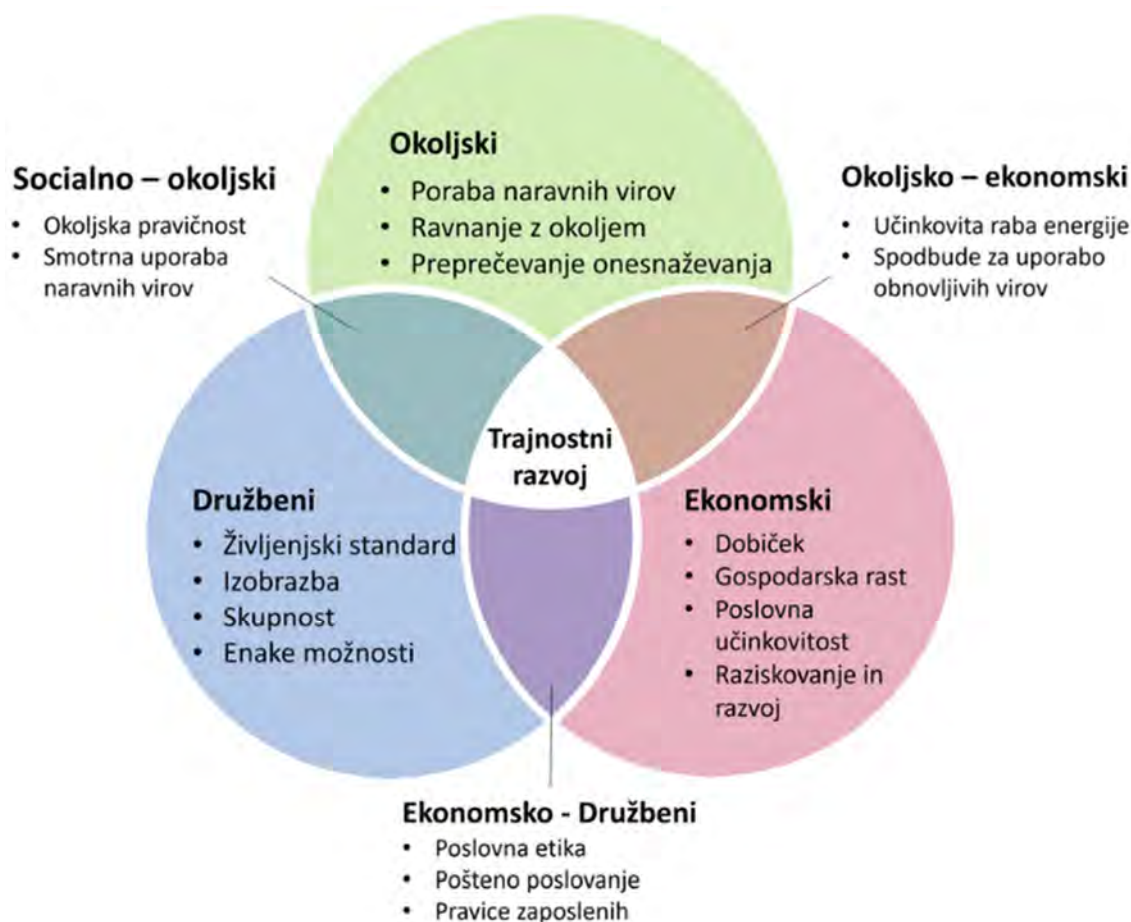
4 TRAJNOSTNI RAZVOJ

Trajnostni razvoj je tak razvoj človeške družbe, s katerim bi se želeli izogniti prekomernemu izčrpanju naravnih virov in onesnaževanju okolja ter ohranjati ekosistemske storitve in biološko raznovrstnost planeta. V osnovi naj bi zadovoljeval potrebe sedanjega človeškega rodu in ne bi ogrozil možnosti prihodnjih rodov, da bodo zadovoljevale svoje potrebe. Strategija trajnostnega razvoja obsega tri stebre oz. dimenzije:

- okoljsko trajnost,
- gospodarsko vzdržnost in
- družbeno enakost.

Za uspešen trajnostni razvoj pa je seveda pomembno tudi vladanje (politična volja in uspešni ukrepi za doseganje omenjenega razvoja) (**Graf 214**).

Graf 214¹³⁶

Slovenija je po osamosvojitvi povečevala svoj ogljični odtis¹³⁷, najvišji je bil leta 2007 (8,51 milijonov gha), najnižji pa v letu 2014 (5,89 milijonov gha); leta 2015 je bil že 6,34 milijonov gha. Leta 2018 je znašal 6,86 milijonov gha, leto pred tem pa 6,91 milijonov gha. Dan okoljskega dolga (Earth Overshoot Day) je dan v letu, ko človeštvo porabi več virov, kot jih Zemlja lahko obnovi v enem letu. Leta 2022 je bil dan okoljskega dolga: v Sloveniji 18. 4., v Estoniji 14. 3., v Litvi 4. 7., v Latviji 1. 4., na Portugalskem 5. 7., v Bolgariji 6. 9. in v Romuniji 6. 11.

V **Preglednica 1** so prikazani temeljni ekološki kazalniki, preračunani na prebivalca. Prebivalec Slovenije ima ekološki odtis 4,9 gha (globalnih hektarjev), kar je več kot je povprečje EU in sveta, ter več kot je dostopno na svetu, enaka slika je tudi pri ogljičnem odtisu, ki je preračunan iz ekološkega odtisa. Tudi

¹³⁶ Trajnostni razvoj, SIQ. 20-12-2022. <https://bit.ly/3V5fYsg>

¹³⁷ Country Overshoot Days. Dostop 28-07-2022. <https://rb.gy/vpvlcu>

ogljčni odtis v ekvivalentih CO₂ v Sloveniji (6,2 t/a, ton na leto) je nekoliko pod povprečjem EU (6,4 t/a), vendar je višje kot je svetovno povprečje (4,8) in krepko nad zmogljivostmi sveta (2,0). Podobno slabo nam gre tudi pri Dnevu globalnega okoljskega dolga, ki v Sloveniji nastopi 18. aprila, čeprav je meja sveta pri 31. decembru. Slabši smo tudi od povprečja EU, kjer Dan globalnega okoljskega dolga nastopi 10. maja, kot tudi od svetovnega povprečja, kjer Dan okoljskega dolga nastopi 29. junija. S svojim življenjskim stilom bi v Sloveniji potrebovali 3,1 planete v velikosti Zemlje, v EU 2,8 planetov, svetovno povprečje pa znaša 1,75 planetov.

Preglednica 1: Temeljni ekološki kazalniki

Ime	Ekološki odtis, gha	Ogljični odtis iz ekološkega odtisa, t/a	Ogljični odtis, CO _{2, eq} , t/a	Dan globalnega okoljskega dolga	Število Zemelj
Svet	2,8	5,1	4,8	29. julij	1,75
Svet, dostopno	1,6		2,0	31. december	1,0
EU	4,6	7,0	6,4	10. maj	2,8
Slovenija	4,9	7,2	6,2	18. april	3,1

4.1 Trajnostna družba Primerjalne analize trajnostnega razvoja

4.1.1 Lestvica trajnosti držav

Lestvica trajnosti držav (RobecoSAM, Country Sustainability Ranking – CSR)¹³⁸ predstavlja okvir za analizo uspešnosti držav pri obvladovanju okoljskih in družbenih dejavnikov tveganja ter dejavnikov vladanja (environmental, social and governance factors – ESG). ESG je okoljsko, družbeno in podjetniško upravljanje; je pristop k ocenjevanju obsega, v katerem podjetje deluje v imenu družbenih ciljev, ki presegajo vlogo maksimiranja dobička za delničarje ali lastnike. V kombinaciji s standardnimi bonitetnimi ocenami državnih obveznic se lestvica ESG uporablja za izboljšanje analize tveganja za državne obveznice, kar vlagateljem omogoča boljše informiranost glede naložbenih odločitev.

Lestvico trajnosti držav, ki jo oblikujejo na podlagi izračuna točk trajnosti za posamezno državo, posodablajo na pol leta. Izsledke razvrstitve nato vključijo v naložbeni proces vladne strategije obveznic. Točke za oceno trajnosti posamezne države temeljijo na 15 kazalcih, ki so razdeljeni v tri dimenzije: okolje, družba in vladanje, z utežmi 30 %, 30 % in 40 % skupne ocene. Vsota uteži kazalcev znotraj posamezne dimenzije predstavlja skupno vrednost uteži dimenzije.

Na lestvici trajnosti držav (**Graf 215**) se je po podatkih za oktober 2022 od 150 uvrščenih držav najvišje uvrstila Finska, sledita ji Norveška in Švedska. Slovenije se je uvrstila na 18. mesto.

¹³⁸ RobecoSAM, Country Sustainability Ranking, 2022. Dostop 5-1-2023. <https://bit.ly/3ZgWvly>

Slovenija je v letu 2016 kot prva država na svetu prejela naziv **zelene destinacije sveta**, kar je dosegla predvsem s strategijo trajnostnega razvoja. Naziv nam je podelila organizacija Global Green Destinations¹³⁹ v okviru konference Global Green Destinations Day. Ob tem je mesto Ljubljana prejelo naziv Evropska zelena prestolnica 2016. Leta 2017 se je med vrhunskih 100 trajnostnih destinacij uvrstil poleg Ljubljane še Podčetrtek, Sloveniji pa je bil podeljen naziv Zelene destinacije. Za leto 2018 so nagrade prejeli Ljubljana, Bled, Komen, Podčetrtek, Rogaška Slatina, Slovenija pa za Zeleno destinacijo. Leta 2020 je v Sloveniji že 9 destinacij s tem nazivom. V letu 2021 sta se jim pridružila tudi Kočevsko (v kategoriji narava in eko-turizem) in Brda (v kategoriji covid in turizem). Vodnik **Lonely Planet** je leta 2021 Slovenijo uvrstil na 5. mesto najboljših turističnih destinacij na svetu!

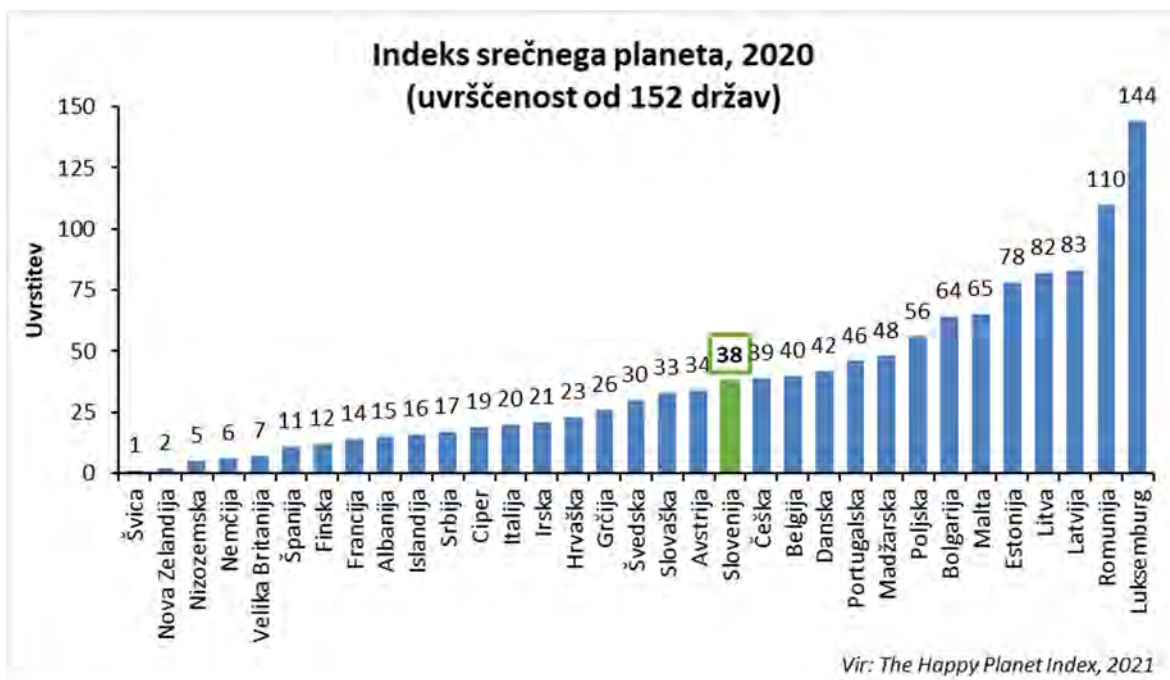
4.1.2 Indeks srečnega planeta

Indeks srečnega planeta (Happy Planet Index)¹⁴⁰ je merilo trajnostne blaginje, ki uvršča države po tem, kako učinkovito zagotavljajo dolgo in srečno življenje z uporabo omejenih okoljskih virov. Obsega 3 kazalce: povprečna življenjska doba in anketna sreča sta v števcu, ekološki odtis v imenovalcu. Slovenija ima najvišji razred pri prvih dveh in zadnjega pri ekološkem odtisu – ta znaša na prebivalca 5,05 ha (5,4 gha glede na GFN), kar pri svetovnem povprečju 1,6 gha pomeni, da bi za nas potrebovali več kot tri (3,14) planete. Zaradi zadnjega, slabega kazalca se Slovenija uvršča na 38. mesto od 152 držav, kar je najboljša uvrstitev doslej (**Graf 216**). Leta 2007 je bila na 80. mestu, leta 2012 na 52. in leta 2015 na 77. (**Graf 217**). Od evropskih držav je najvišje Švica (1.), sledita Nemčija (6.), Španija (11.) in Srbija (17.). Pred nami so še Albanija (15.), Ciper (19.), Hrvaška (23.), Slovaška (33.) in Grčija (26.). Za nami so Avstrija in druge nove članice EU, razen Cipra.

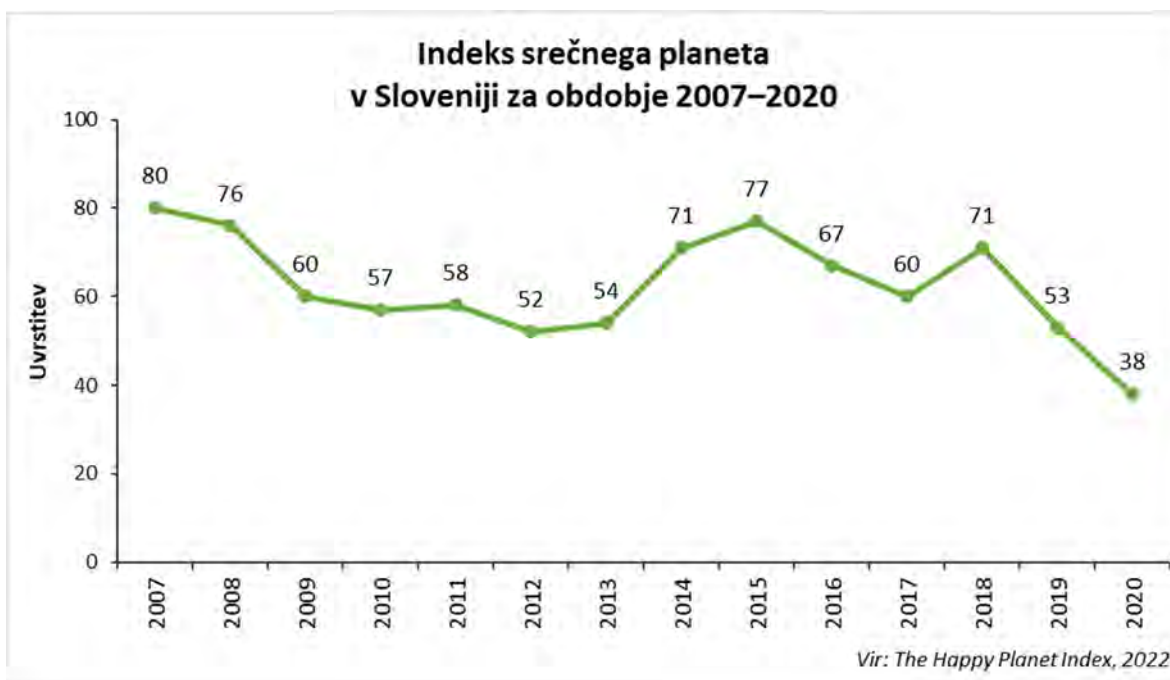
¹³⁹ Global Green Destinations, Global Green Destinations Day, 2021. Dostop 14-09-2021. <https://rb.gy/49iudy>

¹⁴⁰ Happy Planet Index 2021. Dostop 28-07-2022. <https://rb.gy/cmie9s>

Graf 216

Graf 217

4.1.3 Trajnostna konkurenčnost

Lestvica trajnostne konkurenčnosti GSCI (The Global Sustainable Competitiveness Index)¹⁴¹ meri konkurenčnost držav na podlagi 131 kvantitativno merljivih kazalnikov, podatke pa pridobiva od Svetovne banke, IMF in različnih agencij Združenih narodov. Kazalniki so združeni v 5 pod-kazalnikov: naravni kapital, učinkovitost in intenzivnost virov, intelektualni kapital, učinkovitost upravljanja in socialna kohezija.

¹⁴¹ The Global Sustainable Competitiveness Index, Dostop 20-10-2021. <https://rb.gy/mmjb5c>

Na lestvici trajnostne konkurenčnosti GSCI (**Graf 218**) je Slovenija letos zasedla **18.** mesto s 54,3 točkami, potem ko je bila lani 16., predlani 13., leta 2016 pa celo 6. (**Graf 219**). Uvršča se za Estonijo, Hrvaško in Portugalsko, vendar je pred Slovaško, Češko in drugimi primerljivimi državami.

Graf 218

Graf 219

Uvrstitve Slovenije po posameznih kazalnikih:

- naravni kapital **72.** mesto,
- intenzivnost virov **128.** mesto,
- družbeni kapital **7.** mesto,
- intelektualni kapital **21.** mesto,
- upravljanje **14.** mesto.

4.1.4 Cilji trajnostnega razvoja

Organizacija združenih narodov je septembra 2015 soglasno sprejela Agendo 2030 in prenovljene **Cilje trajnostnega razvoja** (CTR, SDGs¹⁴²) za vse ljudi do leta 2030 z nameni: uveljavljanja ukrepov odprave skrajne revščine, boja proti neenakosti in posledicam podnebnih sprememb, doseganje vključujočega trajnostnega razvoja za sedanjo in prihodnje generacije, zagotavljanje spodbujanja in varstva vseh človekovih pravic ter temeljnih vrednot kot podlage za miroljubne in pravične družbe. Sprejetih je bilo 17 ciljev TR:

- 1) Izkoreniniti **revščino** v vseh oblikah po svetu.
- 2) Izkoreniniti **lakoto**, doseči prehransko varnost in spodbujati trajnostno kmetijstvo.
- 3) Zagotoviti **zdrav način življenja** in spodbujati **blaginjo** za vse ljudi, vseh starosti.
- 4) Zagotoviti pravičen dostop do kakovostne **izobrazbe** ter spodbuditi priložnosti za vseživljenjsko izobraževanje.
- 5) Doseči **enakopravnost** spolov in enake možnost vseh.
- 6) Zagotoviti dostop do trajnostnega upravljanja z **vodnimi** viri in **sanitarnimi** storitvami.
- 7) Zagotoviti dostop do cenovno sprejemljivih, zanesljivih, trajnostnih in modernih **energijskih** storitev.
- 8) Spodbuditi trajnostno in vključujočo **rast**, polno in produktivno **zaposlenost** ter **dostojno delo** za vse ljudi.
- 9) Zgraditi odporno **infrastrukturo**, spodbujati vključujočo in trajnostno **industrializacijo** ter **inovacije**.
- 10) Zmanjšati **neenakosti** znotraj države in med državami.
- 11) Urediti **mesta** in druga poseljena območja kot vključujoča, varna, odporna in trajnostna.
- 12) Zagotoviti trajnostne vzorce **proizvodnje in potrošnje**.
- 13) Sprejeti nujne ukrepe za boj proti nadaljevanju **podnebnih sprememb** in njihovim posledicam z nacionalnimi zakonodajnimi ukrepi, ki ščitijo naravne vire in ohranjanje biološke različnosti z upoštevanjem smernic EU, in sporazumov okvirne konvencije ZN o spremembah podnebja (UNFCCC).
- 14) Ohraniti in trajnostno upravljanje z **morjem**, morskimi viri in **biološko raznovrstnostjo**. Organizme moramo varovati v njihovih ekosistemih, vključno z zavarovanimi območji, in v nadomestnih okoljih.
- 15) Zaščititi, obnoviti in spodbuditi trajnostno rabo **kopenskih ekosistemov**, trajnostno upravljati z gozdovi, rekami in drugimi površinskimi vodami in mokrišči, zaustaviti in obrniti trend razvrednotenja zemljišč. V času hitrega spreminjanja podnebja bo odpornost vodnih in priobalnih ekosistemov še posebno dragocena, zato je potrebno izboljšati ekološko stanje voda za trajno uporabo.
- 16) Spodbuditi **miroljubne** in vključujoče družbe za trajnostni razvoj, zagotoviti dostop do **pravnega varstva** za vse ter zgraditi učinkovite, zanesljive in vključujoče **institucije** na vseh ravneh. Potrebno je spoštovanje, upoštevanje in omogočanje neodvisnosti državnih inštitucij s področja varstva narave in okolja, katerih odločitve naj temeljijo izključno na strokovni presoji, temelječi na znanstvenih izsledkih⁹³.
- 17) Okrepiti načine in sredstva za izvajanje ciljev ter oživiti svetovno partnerstvo za trajnostni razvoj. Vključuje financiranje, tehnologijo, krepitev zmogljivosti, trgovino, sistemska vprašanja, skladnost politik in institucionalne ravni, večstranska partnerstva ter podatke, spremljanje in odgovornost.

Okrepiti moramo načine izvedbe in oživiti lokalno, regionalno, evropsko in svetovno partnerstvo za trajnostni razvoj. Predlagajo ustanovitev posvetovalnega konzorcija, sestavljenega iz biologov in energetskih strokovnjakov, ki naj pripravi okoljsko vzdržno energetsko strategijo Slovenije, upošteva nizkoogljičnost, trajnost in okoljsko neoporečnost.⁹³

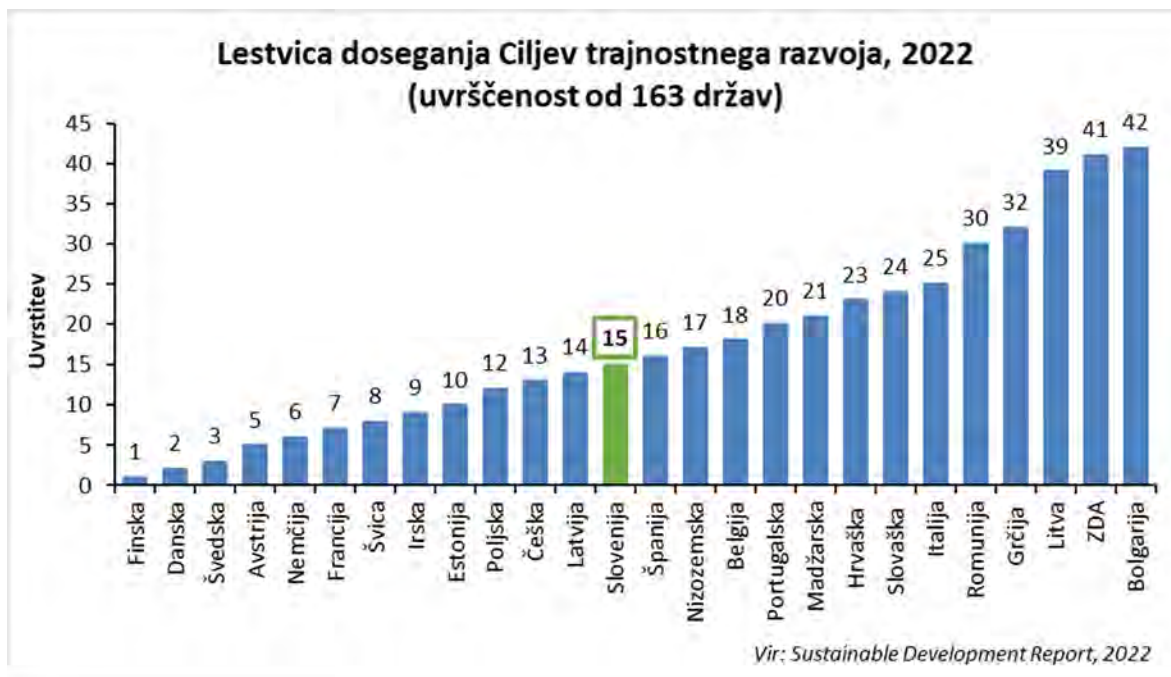
¹⁴² Združeni narodi, Sustainable Development Goals. Dostop 14-09-2021. <https://rb.gy/b61qjp>

⁹³ Annales Series Historia Naturalis, 31, 2021, 2. ISSN 1408-533 X.

Poročilo o trajnostnem razvoju 2022¹⁴³ razvršča 163 držav glede na njihovo doseganje ciljev trajnostnega razvoja. Slovenija zaseda **15.** mesto – padli smo za 6 mest.

V letu 2022 smo tako prehiteli Portugalsko (20.), Madžarsko (21.) in Hrvaško (23.) (**Graf 220**). Pred nami so Estonija, Poljska, Češka in Latvija. Za Slovenijo lahko rečemo, da je kar uspešna pri doseganju večine ciljev, najbolj uspešna je pri Odpravi revščine (cilj 1), Zagotavljanju dostojnega dela in gospodarske rasti (cilj 8), ter Dostojno delo in gospodarska rast (cilj 8). Največje pomanjkljivosti so pri doseganju Odprave lakote (cilj 2), Odgovorni proizvodnji in potrošnji (cilj 12) Podnebnih ukrepov (cilj 13) in Življenju v vodi (cilj 14).

Graf 220

Indeks SDG sta ustvarili neprofitna organizacija Bertelsmann Stiftung in Mreža ZN za rešitve trajnostnega razvoja; spremlja napredek držav v doseganju 17-ih ciljev trajnostnega razvoja, kot je bilo dogovorjeno v mednarodni skupnosti leta 2015. Vseh 17 ciljev ima enako težo v oceni indeksa SDG in nam pove, kolikšen delež v odstotkih je posamezna država že uspela doseči pri posameznem cilju trajnostnega razvoja.

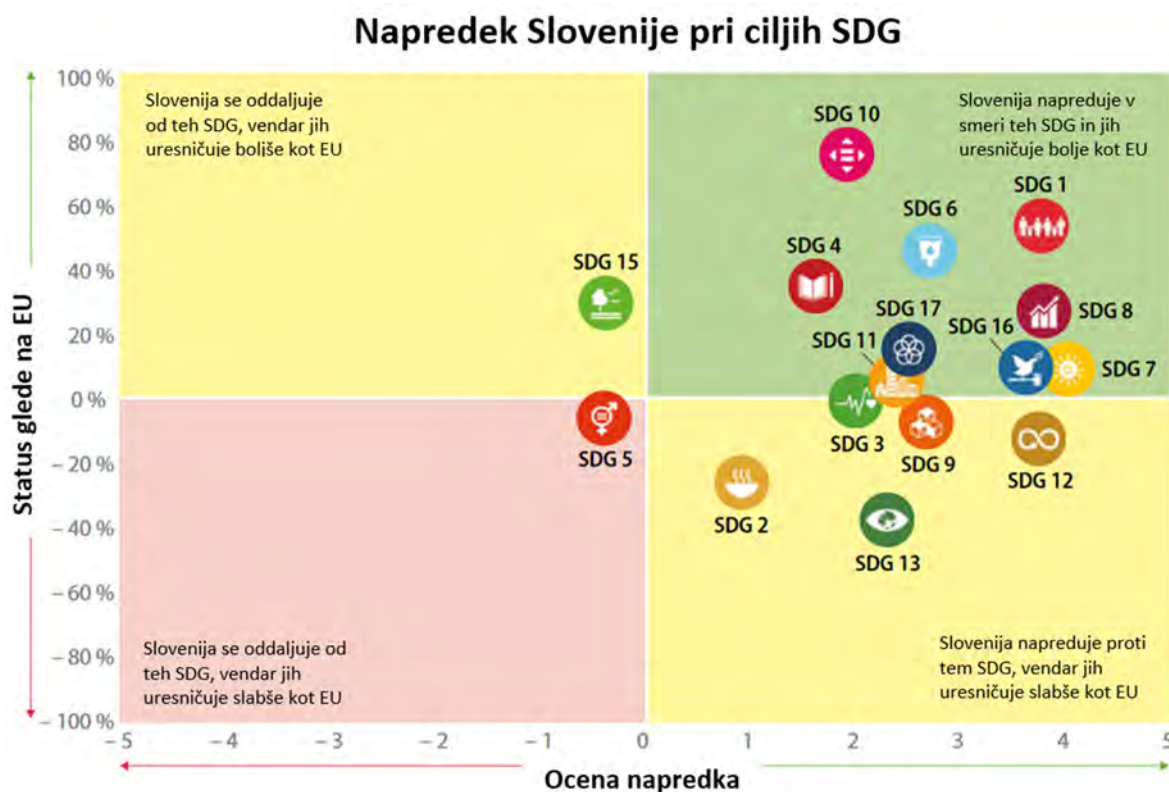
4.2 Trajnosten razvoj Slovenije

Pomembno je pogledati tudi napredek Slovenije pri ciljih SDG¹⁴⁴ za leto 2020. Slovenija nazaduje pri SDG 15, vendar še vedno nastopa bolje, kot je povprečje EU. Slovenija nazaduje in deluje slabše kot je povprečje EU pri SDG 5. Napredujemo, vendar smo še vedno slabši kot EU pri naslednjih SDG: 2, 3, 9, 12 in 13. Pri ostalih SDG napredujemo in nam gre boljše, kot je povprečje EU (**Slika 3**).

¹⁴³ Bertelsmann Stiftung, Sustainable Development Solutions Network and Cambridge university press, Sustainable Development Report, 2022. Dostop 01-07-2022. <https://rb.gy/6itnie>

¹⁴⁴ Sustainable development in the European Union Monitoring report on progress towards the SDGs in an EU context, 2022 edition. Dostop 04-08-2022. <http://bit.ly/3kmAGHe>

Slika 3

4.2.1 SDG 1 – Odprava revščine

SDG 1 ocenjuje tveganje ljudi za revščino ali socialno izključenost in vključuje sledeče kazalce: tveganje za dohodkovno revščino po socialnih transferjih, hudo stopnja materialne in socialne prikrajšanosti, delež ljudi, ki živijo v gospodinjstvih z zelo nizko delovno intenzivnostjo, delež zaposlenih, ki imajo ekvivalentni razpoložljivi dohodek pod pragom tveganja revščine in stopnjo preobremenjenosti s stanovanjskimi stroški.

Slovenija med državami EU-27 (21,5 %) zaseda 3. mesto (14,3 %), manjše tveganje za revščino in socialno izključenost imajo samo še na Češkem in Slovaškem.

Pri tveganju za dohodkovno revščino po socialnih transferjih smo zasedli 6. mesto (12,4 %) med državami EU-27 (16,6 %). Manjše tveganje za dohodkovno revščino po socialnih transferjih imajo na Češkem (9,5 %) in Slovaškem (11,4 %).

Huda stopnja materialne in socialne prikrajšanosti v Sloveniji znaša 2,6 %, kar nas uvršča na 8. mesto med državami EU-27 (6,8 %). Manjšo stopnjo hude materialne in socialne prikrajšanosti imajo na Češkem, v Estoniji in na Poljskem.

Smo na 1. mestu po deležu ljudi, ki živijo v gospodinjstvih z zelo nizko delovno intenzivnostjo, ki znaša samo 3,9 %, povprečje EU-27 je 8,2 %. Višji delež ljudi, ki živijo v gospodinjstvih z zelo nizko delovno intenzivnostjo, imajo na Poljskem (2.), Slovaškem (3.) in na Češkem (4.).

Delež zaposlenih, ki imajo ekvivalentni razpoložljivi dohodek pod pragom tveganja revščine, je v Sloveniji 5 % in ta podatek nas postavlja na 4. mesto med državami EU-27, ki imajo povprečje 8,8 %. Manjši delež zaposlenih, ki imajo ekvivalentni razpoložljivi dohodek pod pragom tveganja revščine imajo na Finskem (1.), Češkem (2.) in Belgiji (3.).

Stopnja preobremenjenosti s stanovanjskimi stroški (najemnina, odplačevanje kredita z obrestmi in tekoči stroški) meri delež gospodinjstev, ki namenijo več kot 40 % razpoložljivega dohodka stanovanjskim stroškom. V Sloveniji je takšnih gospodinjstev 4,4 %, v EU-27 pa 7,8 %. Slovenija se uvršča na 8. mesto, manjšo stopnjo preobremenjenosti s stanovanjskimi stroški imajo na Cipru (1.) in na Slovaškem (4.).

4.2.2 SDG 2 – Odprava lakote

SDG 2 je definiran iz sledečih kazalnikov: stopnje debelosti, faktorskem dohodku v kmetijstvu glede na letne delovne enote, proračunskih sredstev države za raziskave in razvoj v kmetijstvu, deležem ekoloških površin, uporabe bolj nevarnih pesticidov in izpustov amonijaka v kmetijstvu.

Indeks telesne mase (ITM) je opredeljen kot masa v kilogramih, deljena s kvadratom višine v metrih. Ljudje v starosti 18 let ali več imajo povišano telesno maso, če je njihov ITM v razponu 25–30. Ljudje veljajo za debele, če je njihov ITM ≥ 30 . Kategorija »prekomerna telesna teža« združuje obe prej omenjeni kategoriji (ITM ≥ 25). Stopnja debelosti je v Sloveniji 19,9 %, kar nas uvršča na 20. mesto med državami EU-27 (16,5 %). Najnižjo stopnjo debelosti med državami EU-27 imajo v Romuniji (10,9 %), sledi Bolgarija (13,6 %). Višjo stopnjo debelosti kot v Sloveniji imajo v Estoniji (21,8 %), na Hrvaškem (23 %), v Latviji (23 %) in na Madžarskem (28,7 %).

Faktorski dohodek v kmetijstvu meri dohodek, ustvarjen s kmetovanjem, ki se uporablja za poplačilo izposojenih ali najetih proizvodnih dejavnikov (kapital, plače in najemnina za zemljo) ter lastnih proizvodnih dejavnikov (lastno delo, kapital in zemlja). Letne delovne enote (annual work unit – AWU) so opredeljene kot zaposlitev v ekvivalentu polnega delovnega časa, ki se izračuna z deljenjem skupnih opravljenih ur s povprečnim letnim številom opravljenih ur zaposlitev s polnim delovnim časom znotraj gospodarskega ozemlja. To si lahko razlagamo kot merilo produktivnosti dela v kmetijstvu. Faktorskem dohodku v kmetijstvu glede na letne delovne enote je izražen v EUR z verižno povezanimi prostorninami (2010) (chain linked volumes, 2010). Slovenija se z vrednostjo 6 541 uvršča na 26. mesto med državami EU-27, za nami je samo Romunija. Povprečje EU-27 je 17 144. Nad povprečjem EU-27 sta Češka (12.) in Slovaška (15.).

Ta kazalnik se nanaša na proračunska sredstva države za raziskave in razvoj v kmetijstvu (government support to agricultural R&D – GBARD). Podatki merijo vladno podporo dejavnostim raziskav in razvoja (RRD) oziroma stopnjo prednosti, ki jo vlade dajejo javnemu financiranju raziskav in razvoja. Proračunska sredstva države za raziskave in razvoj v kmetijstvu (v EUR na prebivalca) Slovenija s 6 EUR uvršča na 9. mesto in je tik pod povprečjem EU-27, ki znaša 7,2 EUR na prebivalca. Pred Slovenijo je uvrščena Estonija (8.), za nami pa so Latvija (10.), Češka (11.) in Madžarska (13.).

Kazalnik površin z ekološko pridelavo meri delež ekoloških površin in površin v preusmeritvi v ekološko kmetovanje od skupnega deleža kmetijskih površin. V primerjavi s konvencionalnim kmetovanjem, daje ekološko kmetijstvo poudarek na varovanje naravnih virov, biodiverzitete in prostoživečih živalskih vrst. V živinoreji je poudarek na dobrem počutju živali. Uporaba sintetičnih kemičnih vložkov (gnojila, pesticidi), aditivov in medicinskih izdelkov temelji na znanju in stremi k čim manjši porabi teh izdelkov. Uporaba herbicidov je prepovedana, kmetovanje temelji na zdravju tal in krogotoku snovi znotraj kmetije. Največji delež ekoloških površin ima Avstrija (25,69 %), sledi Estonija (22,41 %). Češka se uvršča na 5. mesto (15,33 %), Slovaška na 8. mesto (11,67 %), Slovenija se uvršča na 10. mesto (10,29 %). Vse omenjene države so nad povprečjem EU-27, ki znaša 9,08 % ekoloških površin.

Kazalec uporabe bolj nevarnih pesticidov spremlja trende uporabe nevarnejših pesticidov v EU-27. Netrajnostna uporaba pesticidov prinaša tveganja in posledice za zdravje ljudi in okolje. Kazalec se izračuna s seštevanjem količine učinkovin, ki so odobrene kot kandidati za nadomestitev v skladu s členom 24 Uredbe (ES) št. 1107/2009 in so dane v promet s fitofarmaceutskimi sredstvi, kot je navedeno v Uredbi (ES) št. 1185/2009, vsako leto (indeks 2015–2017 = 100). Med 16 državami EU je Slovenija uvrščena na 6. mesto, manjšo porabo nevarnih pesticidov imajo na Madžarskem (3.), v Litvi (4.) in na Češkem (5.). Največjo porabo imajo na Slovaškem (13.), Romuniji (14.), Latviji (15.) in v Bolgariji (16.).

Izpusti amonijaka (NH₃) iz kmetijstva so posledica ravnanja z gnojem, uporabe anorganskih dušikovih gnojil in živalskega gnoja, ki sta vnesena na obdelovalne površine, pa tudi urin in gnoj, ki ga proizvedejo živali na paši. Izpusti amonijaka iz kmetijstva v Sloveniji znašajo 34,5 kg/ha obdelovanih kmetijskih površin, kar nas uvršča na 22. mesto med državami EU (19,7). Najmanj izpustov amonijaka imajo v Bolgariji (7,2), Latviji (7,7), Estoniji (9,3) in v Litvi (10,8).

4.2.3 SDG 3 – Zdravje in dobro počutje

SDG 3 je določen iz sledečih kazalnikov: zdrava leta življenja ob rojstvu, samopodoba o svojem zdravju, razširjenost kajenja, starostno standardizirana stopnja umrljivosti zaradi tuberkuloze, HIV in hepatitisa med celotno populacijo, standardizirane izogibne smrtnosti zajema vzroke umrljivosti, ki jih je mogoče preprečiti in ozdraviti in samo-prijavljena neizpolnjena potreba po zdravstveni oskrbi.

Pričakovana leta zdravega življenja ob rojstvu za leto 2019 v Sloveniji so znašala 60,9 let, kar nas uvršča na 17. mesto med državami EU-27 (64,6). Največ let zdravega življenja lahko pričakujejo na Švedskem, Malti, Španiji, Irskem in Italiji. V Bolgariji lahko pričakujejo 66,3 let (6.), na Poljskem 62,5 (12.) in na Češkem 62 (14.).

Kazalnik z dobro ali zelo dobro samopodobo o svojem zdravju je subjektivno merilo, kako ljudje nad 16. letom starosti ocenjujejo svoje zdravje na splošno, na lestvici od 'zelo dobro' do 'zelo slabo'. Delež prebivalstva, ki svoje zdravje ocenjuje kot 'dobro' ali 'zelo dobro' znaša v Sloveniji 67,2 %, kar nas uvršča na 15. mesto med državami EU-27 (69,5 %). Pred nami je Romunija 73 % (11.), za nami pa sta Bolgarija s 66,7 % (16.) in Slovaška s 65,3 % (17.).

Kazalnik razširjenosti kajenja meri delež prebivalstva nad 15 let, ki poročajo, da trenutno kadijo zapakirane cigarete, cigare, cigarilose ali pipo. Ne vključuje uporabe drugih tobačnih in povezanih izdelkov kot so npr. elektronske cigarete in njuhanec. Po razširjenosti kajenja smo v Sloveniji s 27 % na 17. mestu in s tem nad povprečjem EU-27, ki znaša 25 %. Najmanjša je razširjenost kajenja v Estoniji (18 %) in na Portugalskem (21 %). Največja razširjenost kajenja je v Latviji (32 %), na Hrvaškem (36 %) in v Bolgariji (38 %).

Vrednost kazalnik starostno standardizirane stopnje umrljivosti zaradi tuberkuloze, HIV in hepatitisa med celotno populacijo se uteži z evropsko standardno populacijo. V Sloveniji delež umrljivosti v letu 2018 znaša 0,56 oseb na 100 000 prebivalcev, kar nas uvršča na 3. mesto med državami EU-27. Višjo umrljivost imajo na Češkem (6.), na Slovaškem (9.), v Bolgariji (15.) in na Madžarskem (16.) Povprečje EU-27 je 2,56 oseb na 100 000 prebivalcev, v Latviji pa vrednost znaša kar 9,48 in se s tem uvrščajo na rep evropske lestvice (26.).

Kazalnik standardizirane izogibne smrtnost zajema vzroke umrljivosti, ki jih je mogoče preprečiti in ozdraviti. Smrtnosti, ki se jim je mogoče izogniti, se nanašajo na učinkovite javno-zdravstvene in primarne preventivne intervencije (tj. pred pojavom bolezni/poškodb). Smrtnosti, ki jih je mogoče ozdraviti se nanašajo na pravočasne in učinkovite zdravstvene posege, tudi sekundarne ter na preprečevanje in zdravljenje (po pojavu bolezni za zmanjšanje smrtnosti). Skupna stopnja umrljivosti, ki se ji je mogoče izogniti, vključuje številne nalezljive bolezni, več vrst raka, endokrine in presnovne bolezni ter nekatere bolezni živčnega, krovožilnega, dihalnega, prebavnega in urogenitalnega sistema, nekatere bolezni, povezane z nosečnostjo, porodom in obporodnim obdobjem, številne prirojene deformacije, neželene učinke medicinske in kirurške oskrbe ter mnoge poškodbe in motnje, povezane z alkoholom in drogami. V EU-27 je v letu 2018 bilo 252,01 standardizirano izogibnih smrti na 100 000 prebivalcev, ki so mlajši od 75 let. Slovenija se z 252,81 standardizirano izogibne smrti na 100 000 prebivalcev uvršča na 17. mesto, za nami so vse nove članice EU-27, Portugalska je na 11. mestu z 221,12 standardizirano izogibnih smrti na 100 000 prebivalcev.

Samo-prijavljena neizpolnjena potreba po zdravstveni oskrbi meri delež prebivalstva, starega 16 let in več, ki poroča o neizpoljenih potrebah po zdravstveni oskrbi zaradi: finančnih razlogov, čakalne liste in predaleč za potovanje. Samo-prijavljene neizpolnjene potrebe se nanašajo na posameznikovo lastno oceno, ali je potreboval zdravniško pomoč, pregled ali zdravljenje (zobozdravstvena oskrba je izključena), pa ga ni imel oziroma ga ni iskal. Na odgovore lahko vplivajo družbene norme in pričakovanja pa tudi drugačna organizacija storitev v različnih državah. Najmanj neizpoljenih potreb po zdravstveni oskrbi so imeli na Češkem in sicer je o tem poročalo 0,4 % populacije, kar jih uvršča na 6. mesto. Slovenija je na 20. mestu (2,7 %). Evropsko povprečje je 1,9 %.

4.2.4 SDG 4 – Kakovostno izobraževanje

SDG 4 zajema sledeče indikatorje: delež 15–letnikov, ki dosegajo slabše rezultate pri branju, matematiki in znanosti/ naravoslovju, sodelovanje v predšolski vzgoji, delež prebivalcev v starosti 18–24 let, ki imajo zaključeno največ nižjo sekundarno izobrazbo in niso bili vključeni v nobeno izobraževanje ali usposabljanje v štirih tednih pred raziskavo in sodelovanje odraslih pri učenju, starih 25–64 let, ki so izjavili, da so se v štirih tednih pred izvajanjem ankete udeležil formalnega ali neformalnega izobraževanja ali usposabljanja.

Delež 15–letnikov, ki dosegajo slabše rezultate pri branju, matematiki in znanosti/ naravoslovju glede na mednarodno ocenjevanje študentov (PISA) je v Sloveniji 17,6 % pri branju, kar nas uvršča na 6. mesto med države EU-27 (22,5 %). V Sloveniji je delež 15–letnikov, ki dosegajo slabše rezultate pri matematiki 16,4 %, kar nas uvršča na 7. mesto med državami EU-27. Povprečje EU-27 znaša 22,9 %. V Sloveniji je delež 15–letnikov, ki dosegajo slabše rezultate pri znanosti/ naravoslovju 14,6 %, kar nas uvršča na 4. mesto med državami EU-27 (22,3 %).

Sodelovanje v predšolski vzgoji meri delež otrok, starih od treh let do začetni starosti obveznega osnovnošolskega izobraževanja, ki so sodelovali v zgodnji vzgoji v otroštvu. V Sloveniji je v predšolsko vzgojo vključenih 92,6 % otrok, kar nas postavlja na 12. mesto med državami EU-27 (93 %).

Delež prebivalcev v starosti 18–24 let, ki imajo zaključeno največ nižjo sekundarno izobrazbo in niso bili vključeni v nobeno izobraževanje ali usposabljanje v štirih tednih pred raziskavo v EU-27 znaša 9,7 %. Delež v Sloveniji znaša 3,1 % in nas uvršča na 2. mesto.

Delež prebivalcev v starosti 25–34 let, ki imajo uspešno zaključen terciarni študij v EU-27 znaša 41,2 %. V Sloveniji delež znaša 47,9 %, kar nas uvršča na 11. mesto.

Sodelovanje odraslih pri učenju, starih 25–64 let, ki so izjavili, da so se v štirih tednih pred izvajanjem ankete udeležili formalnega ali neformalnega izobraževanja ali usposabljanja. Slovenija se uvršča na 5. mesto z deležem 18,9 %. Povprečje EU-27 znaša 10,8 %.

4.2.5 SDG 5 – Enakopravnost spolov

SDG 5 zajema sledeče kazalce: fizično in spolno nasilje nad ženskami, razlika v plačilu med spoloma v neprilagojeni obliki, vrzel v zaposlovanju med spoloma, razlika med spoloma pri neaktivnem prebivalstvu zaradi oskrbne odgovornosti, delež žensk v parlamentu in vladi in delež žensk, ki zasedajo najvišje položaje v vodstvu v večjih državnih podjetjih.

Fizično in spolno nasilje nad ženskami, ki so ga doživele v 12 mesecih pred intervjujem, v letu 2012 je v Sloveniji najmanjše izmed vseh držav EU-27.

Razlika v plačilu med spoloma v neprilagojeni obliki predstavlja razliko med povprečno bruto urno plačo zaposlenih moških in žensk kot odstotek povprečne bruto urne plače moških zaposlenih. Slovenija je s 3,1 % uvrščena na 3. mesto, povprečje EU-27 znaša 13 %.

Vrzel v zaposlovanju med spoloma je opredeljena kot razlika med stopnjo delovne aktivnosti moških in žensk v starosti od 20 do 64 let. Stopnja delovne aktivnosti je izračunano tako, da se število delovno aktivnih, starih od 20 do 64 let, deli s celotno populacijo iste starostne skupine. Slovenija je z 6,7 % uvrščena na 8. mesto, pri čemer povprečje EU-27 znaša 10,8 %.

Razlika med spoloma pri neaktivnem prebivalstvu zaradi oskrbne odgovornosti meri ekonomsko neaktivno prebivalstvo. Ti posamezniki niso zaposleni, aktivno ne iščejo dela ali niso na voljo za delo, tudi če so našli službo, zato niso ne zaposleni ne brezposelni in so potemtakem izven trga delovne sile. Delež neaktivnega prebivalstva zaradi oskrbne odgovornosti je izražen kot delež populacije v starosti 20–64 let, ki so zunaj trga delovne sile. V Sloveniji ta delež znaša 20,3 %, kar nas uvršča na 8. mesto med državami EU-27 (21,4 %). Delež moških znaša 10,9 %, in s tem Slovenija zaseda 12. mesto med državami EU-27 (8,5 %), delež žensk znaša 27 % in smo s tem na 9. mestu, tik nad povprečjem EU-27 (30,2 %).

Delež žensk v parlamentu v Sloveniji znaša 22,1 % in smo na 20. mestu. Povprečje EU-27 je 33,1 %.

Delež žensk, ki zasedajo položaje v višjem vodstvu v največjem podjetju države, ki kotira na borzi, v Sloveniji znaša 19,4 %, kar nas uvršča na 22. mesto (povprečje EU-27 je 30,6 %).

4.2.6 SDG 6 – Čista voda in sanitarna ureditev

SDG 6 zajema sledeče kazalce: delež prebivalstva, ki v svojem gospodinjstvu nima kadi, tuša in notranjega stranišča na splakovanje, delež prebivalstva, priključenega vsaj na sekundarno čiščenje odpadne vode, visoka vrednost biokemične potrebe po kisiku v rekah, nitrati v podtalnici, fosfat v rekah in regionalizirani indeks izkoriščanja vode.

Delež prebivalstva, ki v svojem gospodinjstvu nima kadi, tuša in notranjega stranišča na splakovanje, v Sloveniji znaša 0,1 %, kar je primerljivo z Belgijo, Češko, Irsko in Grčijo. Delež znaša kar 6,4 % v Litvi in 21,2 % v Romuniji. Povprečje EU-27 znaša 1,5 %. Vse osebe v Nemčiji, Luksemburgu, Malti, na Nizozemskem in Švedskem pa imajo dostop do kadi, tuša in notranjega stranišča na splakovanje v svojem gospodinjstvu.

Delež prebivalstva, priključenega vsaj na sekundarno čiščenje odpadne vode v Sloveniji, znaša 69,32 %, kar nas uvršča na 14. mesto med 19 članicami EU, za katere so podatki dostopni.

Visoka vrednost biokemične potrebe po kisiku v rekah je običajno znak organske onesnaženosti, ki vpliva na kakovost vode in vodno okolje. Organsko onesnaženje zaradi izpustov odpadkov čistilne naprave, industrijske odpadne vode in kmetijski odtoki povečajo vrednosti. Najčistejše reke imajo petdnevno vrednost manj kot 1 miligram na liter (mg/l). Zmerno onesnažene reke kažejo vrednosti 2–8 mg/L. Med 16. državami EU, za katere so dostopni podatki, se Slovenija z vrednostjo 0,75 mg/l uvršča na 1. mesto. Slovenija je edina država z vrednostjo pod 1, sledi Irska z vrednostjo 1,03 mg/l.

Nitrati v podtalnici se nanašajo na koncentracije nitrata (NO_3^-) v podzemni vodi, izmerjene v mg /l. Indikator je relativno robusten pri predstavitvi splošnega trenda kakovosti vode, porazdelitev merilnih postaj med telesi podzemne vode lahko prikrijejo prekoračitve nitratov na določenih onesnaženih območjih. Slovenija se z vrednostjo NO_3^- 16,19 mg /l uvršča na 5. mesto med 14 EU državami, za katere so na voljo podatki. Najboljša je Latvija z vrednostjo 4,69 mg/l. EU postavlja mejno vrednost 50 mg/l.

Fosfat v rekah meri koncentracijo fosfata (PO_4^{3-}) na liter v raztopljeni fazi iz vzorcev vode z rečnih postaj in agregirano v letne povprečne vrednosti. V visokih koncentracijah lahko fosfat vpliva na kakovost vode, težave kot je eutrofikacija, s sprožitvijo rasti vodnih rastlin vključno z algami. Slovenija je po dobri kakovosti vode na 5. mestu med EU-16 z vrednostjo 0,021 mg/l, na prvem mestu je Švedska z vrednostjo 0,007 mg/l.

Regionalizirani indeks izkoriščanja vode (WEI+) meri skupno porabo sveže vode kot delež dolgoročne letne povprečne razpoložljive vode (LTAA, v odstotku) iz obnovljivih virov sladke vode (podzemne in površinske vode) v danem času in na določenem kraju. Opredeljuje, koliko vode se odvzame in koliko se po uporabi vrne v okolje preko bazenov. Razlika med odvzemom in vračanjem vode se obravnava kot poraba vode in v kombinaciji z LTAA ponazarja pritisk na obnovljive vire sladke vode zaradi črpanja vode. V odsotnosti vseevropsko dogovorjenih formalnih ciljev se na splošno štejejo vrednosti nad 20 % biti znak pomanjkanja vode, medtem ko vrednosti, enake ali večje od 40 %, označujejo primere hudega pomanjkanja vode (22), kar pomeni, da je uporaba sladkovodnih virov netrajnostna. Letni izračuni WEI+ na nacionalni ravni ne odražajo neenakomernih prostorskih in sezonska porazdelitev virov in lahko zato prikrije nastali vodni stres na sezonski ali regionalni osnovi. Slovenija je z vrednostjo 0,7 uvrščena na 7. mesto., najboljša je Latvija z vrednostjo 0,22, najslabši pa Ciper, z vrednostjo indeksa 70,30.

4.2.7 SDG 7 – Cenovno dostopna in čista energija

SDG 7 zajema sledeče kazalce: skupne energetske potrebe države brez porabe neenergetskih nosilcev energije, poraba primarne energije v ekvivalentih mase olja na prebivalca, masa končne porabe energije v gospodinjstvih na prebivalca v ekvivalentu olja, energetska produktivnost, delež obnovljive energije v bruto končni energiji, odvisnost od uvoza energije kot delež skupnih energijskih potreb države, ki je uvožen iz drugih držav ter delež prebivalstva, ki ne zmore ustrezno ogrevati domov.

Ta kazalnik meri skupne energijske potrebe države brez porabe neenergetskih nosilcev energije (kot je zemeljski plin, ki se uporablja za proizvodnjo kemikalij in ne za zgorevanje). Poraba primarne energije predstavlja skupno povpraševanje po energiji države pred kakršno koli pretvorbo energije, razen nosilcev energije, ki se uporabljajo za neenergetske namene. Za primerjavo, končna poraba energije zajema energijo, ki jo porabijo končni uporabniki, kot so industrija, transport, gospodinjstva, storitve in kmetijstvo.

Poraba primarne energije v ekvivalentih olja na prebivalca je najnižja na Malti (1,44 t) in najvišja v Luksemburgu (6,25 t). Povprečje EU-27 znaša 2,76 t, Slovenija pa je z vrednostjo 2,92 t uvrščena na **17.** mesto.

Končna poraba energije v gospodinjstvih na prebivalca v ekvivalentih mase olja je najnižja na Malti (204 kg) in najvišja na Finskem. Evropsko povprečje znaša 555 kg, Slovenija se z vrednostjo 510 kg uvršča na 9. mesto.

Energijska produktivnost meri količino gospodarske proizvodnje na bruto razpoložljivo energijo. Bruto razpoložljiva energija predstavlja količino energije izdelkov, potrebnih za zadovoljitev vseh povpraševanj subjektov na tem geografskem območju. Gospodarska proizvodnja je podana v evrih, v verižno povezanih količinah in referenčnim letom 2010 po tečajih iz leta 2010 ali v enoti kupne moči (purchasing power standard, PPS). Najvišjo specifično energijsko produktivnost v PPS v ekvivalentu olja imajo na Irskem (22,42 €/kg ekv. olja), Slovenija je na 16. mestu (8,67 €/kg ekv. olja), pod povprečjem EU-27 (9,72 €/kg ekv. olja).

Delež obnovljive energije v bruto končni energiji je opredeljen kot delež porabe obnovljive energije v bruto porabo končne energije v skladu z Direktivo o obnovljivi energiji. Bruto končna poraba energije je energija, ki jo porabijo končni uporabniki, plus izgube omrežja in lastna poraba elektrarn. Najvišji delež obnovljivih virov energije imajo na Švedskem (60,12 %), Slovenija je na 10. mestu s točno 25 %, medtem ko povprečje EU-27 znaša 22,09 %.

Odvisnost od uvoza energije kaže delež skupnih energijskih potreb države, ki je uvožen iz drugih držav. Izračuna se kot neto uvoz, deljen z bruto razpoložljivo energijo. Odvisnost od uvoza energije je (uvoz – izvoz) / bruto razpoložljivo energijo. V Sloveniji smo s 45,80 % uvrščeni na **11.** mesto med državami EU-27 (povprečje 57,49 %). Najmanj energije uvozi Estonija (10,5 %), sledi ji Romunija z 28,2 %.

Delež prebivalstva, ki ne more ustrezno ogrevati domov, v Sloveniji znaša samo 1,7 %, kar nas postavlja na 3. mesto med državami EU-27 (povprečje 6,9 %). Največji delež prebivalstva, ki si ne more ustrezno ogrevati domov, je v Bolgariji (23,7 %).

4.2.8 SDG 8 – Dostojno delo in gospodarska rast

SDG 8 zajema sledeče kazalce: realni BDP na prebivalca, mladi, ki niso niti zaposleni niti se ne izobražujejo ali usposablajo (NEET), stopnja delovne aktivnosti, dolgotrajna brezposelnost ter nesreče pri delu s smrtnim izidom.

Realni BDP na prebivalca se izračuna kot razmerje med realnim BDP (BDP prilagojen za inflacijo) na povprečno število prebivalcev istega leta in temelji na zaokroženih številkah. Najvišja sprememba v povprečni letni rasti v odstotkih je bila na Irskem, sledi Romunija, Slovenija se uvršča na **9.** mesto.

Delež naložb v BDP meri bruto investicije v osnovna sredstva za celotno gospodarstvo, vlado, podjetja in gospodinjstva. Ta delež v Sloveniji znaša 18,89 %, kar nas uvršča na **22.** mesto med EU-27 (povprečje 22,45 %). Na 2. mestu je Estonija (30,68 %), na 3. mestu je Madžarska (26,63 %).

Mladi, ki niso niti zaposleni niti se ne izobražujejo ali usposablajo (NEET) predstavlja delež mladih med 15. in 29. letom, ki niso del delovne sile. Za nekatere je to posledica prizadevanja za izobraževanje in usposabljanje, drugi pa so se umaknili s trga dela ali pa vanj ne vstopajo po izstopu iz izobraževalnega

sistema. Osebe, ki se spopadajo s prehodom iz izobraževanja na trg dela, so zajete v to statistiko (stopnja NEET). Slovenija je uvrščena na **3.** mesto (7,3 %), povprečje EU-27 znaša 13,1 %.

Stopnja delovne aktivnosti je opredeljena kot delež zaposlenih oseb glede na primerjavo s celotno populacijo. Podatki se osredotočajo na prebivalstvo v starosti od 20 do 64 let. Zaposlene osebe so opredeljene kot vse osebe, ki so v referenčnem tednu delali vsaj eno uro za plačilo ali dobiček ali pa so bili začasno odsotni od takega dela. Stopnja delovne aktivnosti v Sloveniji znaša 76,1 %, kar nas uvršča na **11.** mesto med državami EU-27 (povprečje 73,1 %). Najvišjo stopnjo delovne aktivnosti imajo na Nizozemskem (81,7 %).

Dolgotrajna brezposelnost meri delež prebivalstva v delovni sili (kar vključuje tako zaposlene kot brezposelne osebe) v starosti od 15 do 74 let, ki so brezposelni 12 mesecev ali več. Dolgotrajna brezposelnost povečuje tveganje nedejavnosti in padca v revščino ter ima negativne posledice za družbo kot celota. Ljudje v EU, ki so dolgotrajno brezposelni, imajo približno polovico manj možnost zaposlitve kot kratkotrajno brezposelni. Najmanj dolgotrajno brezposelnih je na Češkem (0,8 %), Slovenija se uvršča na **12.** mesto (1,9 %), kar je nad povprečjem EU-27 (2,8 %).

Nesreče pri delu s smrtnim izidom so tiste, ki se zgodijo med delom in povzročijo smrt žrtve v enem letu; prometne nesreče med domom in delovnim mestom so izključene. Stopnja incidence se nanaša na število nezgod na 100 000 delovno aktivnih oseb. Najmanj nesreč s smrtnim izidom imajo na Nizozemskem (0,48), Slovenija se uvršča na **11.** mesto (1,61), kar je tik nad povprečjem EU-27 (1,74).

4.2.9 SDG 9 – Industrija, inovacije in infrastruktura

SDG 9 zajema sledeče kazalce: bruto domači izdatki za raziskave in razvoj, osebje za raziskave in razvoj, vložene patentne prijave na evropskem patentnem uradu, intenzivnost izpustov v zrak v industriji, delež avtobusov in vlakov v notranjem potniškem prometu in delež železnice in celinskih plovni poti v notranjem tovornem prometu.

Bruto domači izdatki za raziskave in razvoj merijo bruto domače izdatke za raziskave in razvoj (Gross domestic expenditure on R&D – GERD) kot delež bruto domačega proizvoda (BDP) — imenovan tudi intenzivnost raziskav in razvoja. Priročnik Frascati opredeljuje raziskave in eksperimentalni razvoj (R&R, RRD – raziskovalno-razvojna dejavnost) kot ustvarjalno in sistematično delo za povečanje zaloge znanja — vključno z znanjem o človeštvu, kulturi in družbi — in oblikovanje nove aplikacije razpoložljivega znanja. Najvišji delež BDP za R&D namenjajo na Švedskem (3,53 %). Slovenija namenja 2,15 % BDP, kar nas postavlja na **9.** mesto in pod povprečje EU-27 (2,32 % BDP).

Osebje za raziskave in razvoj meri delež osebja za raziskave in razvoj v podjetniškem, državnem, visokošolskem in zasebnem neprofitnem sektorju. Podatki so prikazani v ekvivalentih polnega delovnega časa kot delež celotne delovne sile. Delež v Sloveniji znaša 1,57 % zaposlenih, kar nas uvršča na **10.** mesto in smo s tem nad povprečjem EU-27, ki znaša 1,44 %.

Kazalnik patentnih prijav Evropskemu patentnemu uradu meri vložene zahteve za varstvo izuma ne glede na to, ali so podeljeni oz. ne. Prijave so razdeljene **glede na državo stalnega prebivališča prvega prijavitelja**, navedenega na obrazcu za prijavo (načelo prvega prijavitelja), kot tudi glede na državo prebivališča izumitelja. Največ prijav na **milijon prebivalcev** glede na državo prijavitelja so podali v Luksemburgu, Slovenija se uvršča na **13.** mesto, povprečje EU-27 znaša 151,41 prijave na milijon prebivalcev.

Največ prijav na milijon prebivalcev glede na **državo izumitelja** so prav tako podali v Luksemburgu, Slovenija je na **13.** mestu.

Intenzivnost izpustov v zrak v industriji meri intenzivnost emisij trdnih delcev (PM₁₀ in PM_{2,5}) iz proizvodnega sektorja (NACE Rev. 2, sektor „C“). Intenzivnost emisij se izračuna tako, da se emisije delcev sektorja delijo z bruto dodana vrednost (BDV), ki je opredeljena kot proizvodnja (v osnovnih cenah) minus poraba vmesnih proizvodov (po nabavnih cenah). Najmanj tako opredeljenih izpustov (v g/EUR, chain-linked volumes 2010) imajo na Danskem, Slovenija je na **18.** mestu med EU-27 (povprečje 0,07).

Delež avtobusov in vlakov v notranjem potniškem prometu meri delež avtobusov, vključno z avtobusi in trolejbusi, in vlakov v notranjem potniškem prometu, izražen v potniških kilometrih (km). Potniški promet vključuje prevoze z osebnimi avtomobili, avtobusi, in vlaki, vendar izključuje celinske plovne poti, zračni in pomorski promet. Vsi podatki temeljijo o premikih znotraj državnih ozemelj, ne glede na državo registracije vozila. Podatki o cestah izhajajo iz prostovoljnega zbiranja in niso popolnoma usklajeni na ravni EU. Tramvaji in podzemni sistemi niso vključeni zaradi načina zbiranja podatkov za ta prevozna sredstva, ki ni dovolj usklajen med državami članicami. Delež avtobusov in vlakov v kopenskem potniškem prometu (potovanje potnikov v km) v letu 2019 je bil najvišji na Madžarskem (27,1 %), Slovaškem (26,2 %) in na Češkem (25 %). Slovenija se uvršča na **25.** mesto s 13,4 %, medtem ko povprečje EU-27 znaša 17,5 %.

Delež železnice in celinskih plovni poti v notranjem tovornem prometu meri delež železniških in celinskih plovni poti v notranjem tovornem prometu. Delež v % železniških in celinskih plovni poti v kopenskem tovornem prometu (kot zmnožek mas in razdalj, enota t km) v Sloveniji znaša 34,5 % in smo na **7.** mestu EU-27 (povprečje 22,6 %).

4.2.10 SDG 10 – Zmanjšanje neenakosti

SDG 10 zajema sledeče kazalce: poenoten razpoložljivi dohodek, delež dohodka, ki ga prejme spodnjih 40 % prebivalstva, relativna središčnica (mediana) razlike v tveganju revščine, razlike v BDP na prebivalca, prilagojeni bruto razpoložljivi dohodek gospodinjstev na prebivalca, število prvih prošelj za azil, število odobrenih prošelj za azil na prvi stopnji odločanja in delež prebivalstva, ki jim grozi revščina ali socialna izključenost, po stopnji urbanizacije.

Porazdelitev dohodka je mogoče izmeriti z uporabo razmerja med skupnim ekvivalentnim razpoložljivim dohodkom, ki ga prejme 20 % prebivalstva z najvišjimi dohodki (zgornja petina) do tistega, ki ga prejema 20 % prebivalstva z najnižjimi dohodki (najnižja petina). Poenoten razpoložljivi dohodek je skupni dohodek gospodinjstva (po davkih in drugih odbitkih), ki je na voljo za porabo oz. prihranek, deljen s številom članov gospodinjstva, preračunanem v ekvivalent odraslih. Porazdelitev dohodka (dohodkovni delež petine) v letu 2020 je bila najnižja na Slovaškem (3,03 %), Slovenija je na **2.** mestu, povprečje EU-27 pa znaša 4,89 %.

Naslednji indikator, ki ga meri SDG 10, je delež dohodka, ki ga prejme spodnjih 40 % prebivalstva. Uporabljeni koncept dohodka je skupni razpoložljivi dohodek gospodinjstva (po davkih in drugih odbitkih), ki je na voljo za porabo ali varčevanje. V Sloveniji ta delež znaša 25 %, kar nas uvršča na **2.** mesto med EU-27 (povprečje 21,4 %).

Relativna središčnica (mediana) razlike v tveganju revščine pomaga opredeliti, kako revni so revni, s prikazovanjem razdalje med središčnico dohodka ljudi, ki živijo pod pragom revščine in samim pragom revščine. Prag revščine je določen na 60 % ekvivalentne nacionalne središčnice razpoložljivega dohodka vseh ljudi v državi in ne za celotno EU. Delež razdalje do praga revščine v Sloveniji znaša 16,9 %, kar nas postavlja na **7.** mesto med EU-27 (povprečje 24,7 %).

Razlike v BDP na prebivalca se izračuna kot razmerje med BDP in povprečnim številom prebivalcev za določeno leto. Osnovne številke so izražene v standardu kupne moči (SKM) in predstavljajo skupno valuto, ki odpravlja razlike v cenovnih ravneh med državami, da se omogoči smiselna primerjava obsega BDP. Slovenija je na **14.** mestu in dosega 90 % povprečja EU.

Prilagojeni bruto razpoložljivi dohodek gospodinjstev na prebivalca (EU = 100) je v Sloveniji znašal 86 % EU-27, kar nas postavlja na **15.** mesto med državami EU-27.

Največ prvih prošelj za azil (na milijon prebivalcev države) je na Cipru (14 728), Slovenija je na **3.** mestu z 2 476 prošnjami. Povprečje EU-27 je 1 202 prvih prošelj za azil na milijon prebivalcev države.

Največ odobrenih prošelj za azil na prvi stopnji odločanja (na milijon prebivalcev države) je prav tako na Cipru (2 543). Povprečje EU-27 je 452, Slovenija pa ima vrednost 7, kar nas uvršča na **26.** mesto, za nami pa je Madžarska s 4 odobrenimi prošnjami.

Naslednji indikator, ki ga meri SDG 10, je delež prebivalstva, ki mu grozi revščina ali družbena izključenost, po stopnji urbanizacije. V Sloveniji delež prebivalstva, ki mu grozi družbena izključenost, v mestih znaša

14,1 % in smo s tem na **3.** mestu EU-27 (povprečje 21,9 %). Družbena izključenost v mestih in predmestjih grozi 13 % prebivalcev v Sloveniji, kar nas uvršča na **2.** mesto med državami EU-27 (povprečje 20,9 %). Družbena izključenost v podeželskih predelih grozi 13 % prebivalcev v Sloveniji, povprečje EU-27 je 22,5 %.

Velja omeniti še, da obstajajo razlike med prebivalci države, ki so državljani EU in med ne-državljanji EU-27. Ne-državljanji EU-27 imajo višje tveganje za dohodkovno revščino po socialnih prenosih, imajo višjo možnost za zapustitev šolanja, imajo več mladih, ki niso zaposleni, v šolanju ali na usposabljanju (NEET) ter imajo nižjo stopnjo zaposlenosti.

4.2.11 SDG 11 – Trajnostna mesta in skupnosti

SDG 11 zajema sledeče kazalce: stopnjo resne stanovanjske prikrajšanosti, prebivalstvo, ki živi v gospodinjstvih, ki trpijo zaradi hrupa, leta izgubljenih življenj zaradi izpostavljenosti PM_{2,5} na 100 000 prebivalcev, število smrtnih žrtev na cestah, obseg poselitvenih površin, ki se uporabljajo za različne zgradbe in delež recikliranih komunalnih odpadkov.

Stopnja resne stanovanjske prikrajšanosti je opredeljena kot delež prebivalstva v stanovanju, ki velja za prenaseljeno, hkrati pa imajo vsaj še eno od naslednjih ocen: i) streha, ki pušča, ii) so brez kadi/tuša in brez notranjega stranišča ter iii) je pretemno. V Sloveniji ta delež znaša 3,1 %, kar nas postavlja na **14.** mesto med državami EU-27 (povprečje 4,3 %).

Prebivalstvo v gospodinjstvih, ki trpijo zaradi hrupa, meri delež prebivalstva, ki izjavi, da je prizadeto bodisi s hrupom od sosedov ali iz ulice. Ker je ocena obremenitve s hrupom osebna, je treba opozoriti, da kazalnik upošteva oboje: raven obremenitve s hrupom, pa tudi standarde ljudi o tem, kakšno raven smatrajo kot sprejemljivo. Povečanje vrednosti kazalnika morda ne bo nujno pokazala povečanje ravni onesnaženosti s hrupom, vendar tudi ne zmanjšanje ravni, ki so jih evropski državljani pripravljene tolerirati, in obratno. Kakovost okolja, ki ga zaznavajo posamezniki, ni vedno v skladu z oceno kazalcev, kar zlasti velja pri hrupu.

Delež prebivalstva, ki živi v gospodinjstvih, kjer trpijo zaradi onesnaženja s hrupom znaša v Sloveniji 15 %, kar nas uvršča na **14.** mesto med državami EU-27 (17,6 %).

Leta izgubljenih življenj zaradi izpostavljenosti PM_{2,5} na 100 000 prebivalcev v Sloveniji znašajo 567 za leto 2020, kar nas uvršča na **11.** mesto med državami EU-27.

V Sloveniji imamo 3,8 smrtnih žrtev na cestah na 100 000 prebivalcev, kar nas uvršča na **9.** mesto med državami EU-27. Najmanj smrtnih žrtev imajo na Švedskem, 2 osebi na 100 000 prebivalcev.

Obseg poselitvenih površin, ki se uporabljajo za zgradbe, industrijske in komercialne površine, infrastrukturo in športna igrišča itd. in vključuje tako pozidane kot nezazidane površine, v Sloveniji znaša 625,1 m² na prebivalca, kar nas uvršča na **18.** mesto med državami EU-27. Največ poselitvenih površin imajo na Finskem, 2 447,6 m² na prebivalca.

Delež recikliranih komunalnih odpadkov v Sloveniji znaša 59,3 %, kar nas postavlja na **3.** mesto med državami EU-27 (povprečje 48,2 %).

4.2.12 SDG 12 – Odgovorna poraba in proizvodnja

SDG 12 zajema sledeče kazalce: porabo surovin, povprečne izpusti pri novih avtomobilih, delež avtomobilov brez izpustov med novo registriranimi avtomobili, bruto dodano vrednost v sektorju okoljskega blaga in storitev, stopnjo krožne porabe materialov in nastajanje odpadkov.

Poraba surovin na prebivalca je v Sloveniji leta 2019 znašala 15,35 t, kar nas uvršča na **10.** mesto med državami EU-27. Najmanjša poraba surovin na prebivalca je na Nizozemskem, 7,4 t.

Povprečni izpusti CO₂ pri novih avtomobilih v Sloveniji znašajo 114,1 g/km, kar nas uvršča na **16.** mesto med državami EU-27.

Delež avtomobilov brez izpustov med na novo registriranimi avtomobili v letu 2020 znaša v Sloveniji 3,1 %, kar nas uvršča na **12.** mesto med državami EU-27.

Bruto dodana vrednost v sektorju okoljskega blaga in storitev je v Sloveniji v letu 2019 znašala 1,61 % BDP, kar nas uvršča na **20.** mesto med državami EU-27 (povprečje 2,32 %).

Stopnja krožne porabe materiala (CMU) meri delež predelanega materiala, ki se vrne v domače gospodarstvo. V Sloveniji je leta 2021 delež znašal 11 %, kar nas uvršča na **10.** mesto med državami EU-27 (povprečje 11,7 %).

Nastajanje odpadkov, razen večjih mineralnih odpadkov na prebivalca, znaša za leto 2020 v Sloveniji le 1 356 kg. Največ odpadkov na prebivalca nastane v Estoniji, 6 291 kg.

4.2.13 SDG 13 – Podnebni ukrepi

SDG 13 zajema sledeče kazalce: neto izpusti toplogrednih plinov, neto izpusti toplogrednih plinov zaradi rabe zemljišč in gozdarstva, delež prebivalstva EU, ki ga zajema novi dogovor županov¹⁴⁵ in prispevek k mednarodni obveznosti v zvezi s podnebjem.

Neto izpusti toplogrednih plinov na prebivalca Slovenije v letu 2020 znašajo 78 t, kar nas uvršča na **18.** mesto med državami EU-27. Najmanjše izpuste na prebivalca imajo na Švedskem, samo 20,6 t.

Neto izpusti toplogrednih plinov v ekvivalentih CO₂ zaradi rabe zemljišč in gozdarstva v letu 2020 za Slovenijo znašajo 233 t/km², kar nas uvršča na **1.** mesto med državami članicami EU-27.

Slovenija je k mednarodni obveznosti v zvezi s podnebjem v višini 100 GUSD (miliard dolarjev) prispevala 1,7 M€ v letu 2020, kar nas postavlja na **21.** mesto med državami članicami EU-27.

Delež prebivalstva EU, ki ga zajema nov Dogovor županov na državo članico, kot razmerje med prebivalstvom mest, ki so podpisala državo, in skupnim prebivalstvom te države v Sloveniji v letu 2021 znaša 50,6 %, kar nas uvršča na **13.** mesto med državami EU-27 (povprečje 44 %).

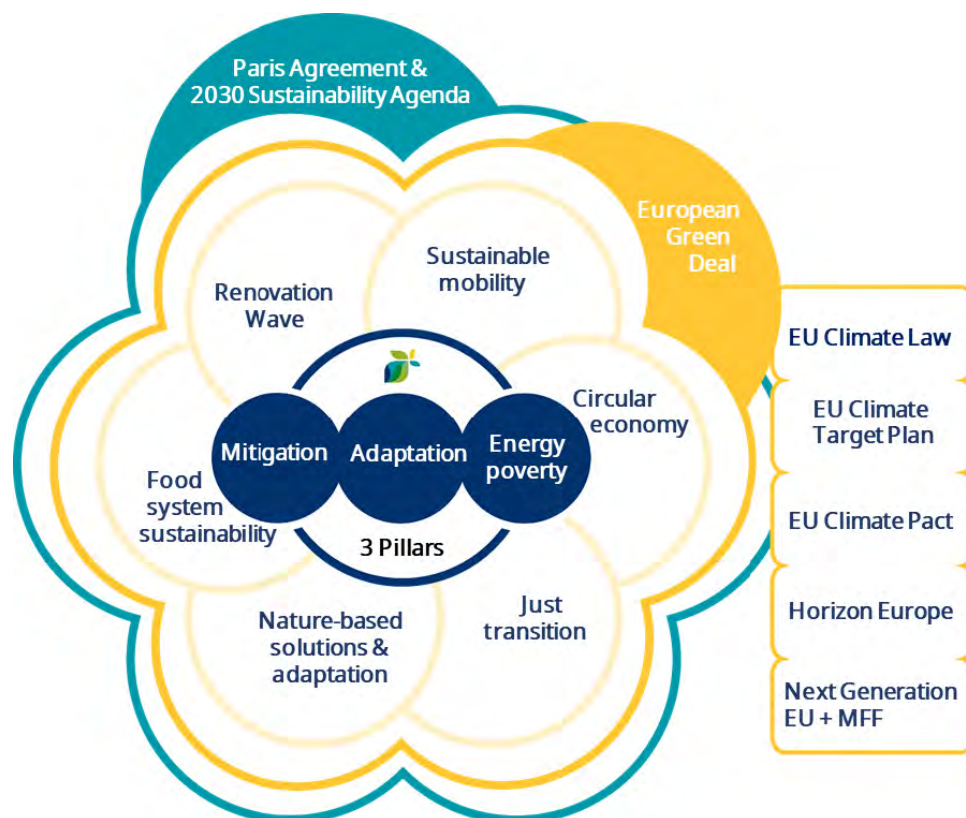
4.2.14 Globalni dogovor županov za podnebje in energijo

Dogovor županov je prostovoljna pobuda, ki jo je leta 2008 sprožila Evropska komisija in želi lokalne in regionalne oblasti spodbuditi k ukrepanju proti podnebnim spremembam z zmanjšanjem emisij toplogrednih plinov. Dogovor županov temelji na zavezanosti lokalnih in regionalnih oblasti k izvajanju trajnostnih energetskega politik. Sodelujoča mesta in regije naj bi razvile in izvajale trajnostni energetski in podnebni akcijski načrt, v katerem so opisani ukrepi, ki jih bodo sprejele za doseganje ciljev zmanjšanja emisij. Dogovor županov podpira Evropska unija in je odprt za lokalne in regionalne oblasti iz vseh držav članic Evropske unije.

Združuje na tisoče lokalnih oblasti, ki želijo svojim državljanom zagotoviti boljšo prihodnost. S pristopom k pobudi se prostovoljno zavežejo k izpolnjevanju podnebnih in energetskega ciljev EU. Konference županov so se v Evropi začele leta 2008. Ne samo, da je pobuda prvič uvedla pristop od spodaj navzgor k energetskega in podnebnim ukrepom, ampak je njen uspeh kmalu presegel pričakovanja. Temelji na izkušnjah iz Evrope in drugod ter gradi na ključnih dejavnikih uspeha pobude: upravljanju od spodaj navzgor, modelu sodelovanja na več ravneh in smiselno usmerjenem okviru za ukrepanje (**Slika 4**).

¹⁴⁵ Global Covenant of Mayors for Climate & Energy, 2016. Dostop 16-01-2023. <http://bit.ly/3iHpVip>

Slika 4

4.2.15 SDG 14 – Življenje v vodi

SDG 14 zajema sledeče kazalce: delež kopališč z odlično kakovostjo obalne vode, delež morske vode, ki jih je prizadela evtrofikacija in delež zaščitenih morskih območij.

Delež kopališč z odlično kakovostjo obalne morske vode v Sloveniji znaša 95,2 %, delež kopališč z odlično kakovostjo celinske vode pa znaša 73,1 %.

Delež morske vode, ki jih je prizadela evtrofikacija, v Sloveniji znaša 0 %, kar velja tudi za Belgijo, Bolgarijo, Irsko, Malto, Nizozemsko in Romunijo.

Delež zaščitenih morskih območij v letu 2019 je bil najvišji v Nemčiji (45,9 %), v Sloveniji je znašal samo 5,2 %.

4.2.16 SDG 15 – Življenje na kopnem

SDG 15 zajema sledeče kazalce: delež gozdnih površin od celotne površine države, delež pozidave tal od celotne površine države, delež ocenjene močne erozije zaradi vode, ki se naravno pojavlja na izpostavljenih površinah in delež kopenskih zavarovanih območij glede na celotno površino države.

Delež gozdnih površin od celotne površine države v Sloveniji v letu 2018 je znašala 62,5 %, kar nas uvršča na **3.** mesto med državami EU-27 (43,5 %).

Delež pozidave tal od celotne površine države v Sloveniji v letu 2018 je znašal 1,73 %, kar je tik nad povprečjem EU-27 (1,76 %).

Delež ocenjene močne erozije zaradi vode, ki se naravno pojavlja na izpostavljenih površinah, je v Sloveniji v letu 2016 znašala 18,99 %, kar nas postavlja na predzadnje, **26.** mesto EU-27 (povprečje 5,31 %).

Delež kopenskih zavarovanih območij glede na celotno površino države v Sloveniji v letu 2021 znaša 40,5 %, kar nas postavlja na **3.** mesto med državami EU-27 (povprečje 26,4 %).

4.2.17 SDG 16 – Mir, pravičnost in močne institucije

SDG 16 zajema sledeče kazalce: standardizirana stopnja smrtnosti zaradi umorov na 100 000 oseb, delež prebivalstva, ki poroča o kriminalu, nasilju ali vandalizmu na njihovem območju, skupni javnofinančni izdatki na prebivalca za sodišča v EUR, zaznano neodvisnost pravosodnega sistema, indeks zaznave korupcije ter zaupanje v Evropski parlament, Evropsko komisijo in v Evropsko centralno banko.

Standardizirana stopnja smrtnosti zaradi umorov na 100 000 oseb je v Sloveniji v letu 2019 znašala 0,41, kar nas postavlja na **4.** mesto med državami EU-27.

Delež prebivalstva, ki poroča o kriminalu, nasilju ali vandalizmu na njihovem območju v letu 2020 v Sloveniji znaša 7,3 %, kar nas postavlja na **12.** mesto med državami EU-27 (10,7 %).

Skupni javnofinančni izdatki za sodišča na prebivalca so v Sloveniji v letu 2020 znašali 108 EUR, kar nas postavlja na **7.** mesto med državami EU-27 (povprečje 100,7 EUR).

V Sloveniji zaznano neodvisnost pravosodnega sistema v letu 2022 kot odlično ocenjuje 49 % prebivalstva, 4 % prebivalstva jo ocenjujejo kot zelo dobro, kot dobro jo ocenjuje 45 % prebivalstva, kot slabo jo ocenjuje 43 % prebivalstva, kot zelo slabo pa jo ocenjuje 15 % prebivalstva.

Indeks zaznave korupcije (lestvica ocen od 0 (zelo koruptivno) do 100 (zelo pošteno)) v Sloveniji v letu 2021 znaša 57, kar nas postavlja na **12.** mesto med državami EU-27 (povprečje 64 %).

Delež prebivalstva Slovenije, ki zaupa v Evropski parlament znaša 43 %, v Evropsko komisijo 46 % prebivalstva Slovenije in v Evropsko centralno banko 42 %.

4.2.18 SDG 17 – Partnerstva za doseganje ciljev

SDG 17 zajema sledeče kazalce: uradno razvojno pomočjo kot delež bruto narodnega dohodka, bruto dolg državnega sektorja, delež okoljskih davkov v skupnih davčnih prihodkih in pokritost gospodinjstev s hitrim internetom.

Uradna razvojna pomoč kot delež bruto narodnega dohodka (Gross National Income) v Sloveniji znaša 0,17 %, kar nas uvršča na **18.** mesto med državami EU-27 (povprečje je 0,5 %).

Bruto dolg državnega sektorja v Sloveniji znaša 74,5 % BDP, kar nas uvršča na **17.** mesto med državami EU-27 (povprečje 87,9 %).

Delež okoljskih davkov v skupnih davčnih prihodkih je v Sloveniji v letu 2020 znašal 7,84 %, kar nas uvršča na **6.** mesto med državami EU-27 (povprečje 5,57 %).

V Sloveniji je bilo v letu 2021 pokritih s hitrim internetom 72,4 % gospodinjstev, kar nas uvršča na **16.** mesto med državami EU-27 (povprečje 70,2 %).

4.3 Zaključki analize trajnostnega razvoja

Slovenija je po mednarodnih primerjalnih analizah (**Preglednica 2 in 6**):

- **18./150 Lestvica trajnosti držav.** Na lestvici trajnosti držav se je po podatkih za oktober 2022 od 150 uvrščenih držav najvišje uvrstila Finska, sledita ji Norveška in Švedska. Slovenije se je uvrstila na 18. mesto.
- **38./152 Indeks srečnega planeta.** Od evropskih držav je najvišje Švica (1.), sledita Nemčija (6.), Španija (11.) in Srbija (17.). Pred nami so Albanija (15.), Ciper (19.) in Grčija (26.). Za nami so Avstrija in vse nove članice EU, razen Cipra.
- **18./180 Lestvica trajnostne konkurenčnosti, GSCI.** Slovenija se uvršča se za Estonijo, Hrvaško in Portugalsko, vendar pred Slovaško, Češko in drugimi državami.
- **15./163 Lestvica doseganja Ciljev trajnostnega razvoja.** Za Slovenijo lahko rečemo, da je kar uspešna pri doseganju večine ciljev; najbolj uspešna je pri odpravi revščine (cilj 1) in zagotavljanju dostojnega dela in gospodarske rasti (cilj 8). Največje pomanjkljivosti so pri doseganju odprave lakote (cilj 2), odgovorni proizvodnji in potrošnji (cilj 12), podnebnih ukrepih (cilj 13) in življenju v vodi (cilj 14).

5 POVZETEK

Povzetek uvrstitev Slovenije glede na posamezne analize mednarodnih konkurenčnosti in smeri gibanja v zadnjih letih je predstavljen v **Preglednici 1**. Prednosti so prav gotovo človeški kapital, znanje zaposlenih ter izkušnje v proizvodnji in izvozu (gospodarska prepletenost doma in v tujini). Prednost je tudi visoka kakovosti življenja (izobrazba, zdravje, ustvarjalnost, enakost, okolje in narava), ki je bistveno večja kot BDP. Največji problem predstavlja omejevanje svobode: razprodaja narodnega premoženja, uničen trg kapitala, zadolženost, tog in drag trg dela, razklanost politike, nespoštovanje pravne in kulturne države, birokracija – prenormiranost, predpisi, dovoljenja in počasno delo sodišč. Velik problem pa predstavlja tudi visoka (po)raba energije, velik promet in z njima povezano onesnaževanje okolja. Covid-19 je izboljšal slednja dva v letu 2020 in očitno ni pobuda za trajno izboljšanje. Naša usoda in usoda države sta v naših rokah.

5.1 Uvrstitve Slovenije

Preglednica 2: Uvrstitve, ki jih je Slovenija dosegla v različnih evropskih in mednarodnih analizah.

Op.: gospodarski, **družbeni**, **okoljski** in **trajnostni** kazalec oz. indeks

Vrsta analize	Mesto Slovenije /vseh	Trend gibanja Slovenije
1. Ginijev koeficient, OECD	2./40	Ostali na istem mestu
2. Neto socialni prispevki kot delež BDP, EU-27	2./27	Rast za 1 mesto
3. Stopnja brezposelnosti mladih, EU-27	5./27	Rast za 4 mesta
4. Bruto stopnja varčevanja gospodinjstev, EU-27	5./24	Rast za 3 mesta
5. Letna stopnja rasti/padca BDP, EU-27	6./27	Rast za 6 mest
6. Število osebnih vozil, EU-27	6./27	Ostali na istem mestu
7. Indeks okoljske uspešnosti	7./180	Rast za 11 mest
8. Svetovni indeks miru, IEP	7./163	Padec za 2 mesti
9. Poraba morske hrane v kg/prebivalca EU-27	7./27	/
10. Stopnja brezposelnosti, EU-27	7./27	Padec za 1 mesto
11. Indeks digitalne prihodnosti, Microsoft	7./16	/
12. Rast produktivnosti dela 2021, EU-27	8./27	Rast za 7 mest
13. Biofizikalne planetarne meje, EU-27	8./25	/
14. Minimalna bruto plača 1. januarja 2022, EU-27	8./21	Ostali na istem mestu
15. Indeks neenakosti CRI, Oxfam	9./158	Rast za 3 mesta
16. Atlas gospodarske prepletenosti, Harvard	9./133	Rast za 1 mesto
17. Svetovna energijska trilema, WEC	9./91	Rast za 8 mest
18. Doba zdravega življenja, ženske, EU-27	9./27	Rast za 7 mest
19. Delež kroženja surovin, EU-27	9./27	Rast za 1 mesto
20. Poraba nafte in naftnih derivatov (razen deleža biogoriv) na prebivalca v letu 2020, EU-27	9./27	/
21. Delež energije iz obnovljivih virov v bruto končni porabi energije, EU-27	10./27	Rast za 1 mesto
22. Dostop do spleta, EU-27	10./27	Rast za 6 mest
23. Doba zdravega življenja, moški, EU-27	10./27	Rast za 6 mest
24. Zdrava življenjska leta v absolutni vrednosti pri starosti 65 a, ženske, EU-27	10./27	Rast za 5 mest
25. Poraba mesa v kg/prebivalca, EU-27	11./27	/
26. Skupni davki (vključno z obveznimi dejanskimi socialnimi prispevki) kot delež BDP, EU-27	11./27	/
27. Skupni javnofinančni odhodki, EU-27	12./27	Ostali na istem mestu
28. Dodana vrednost industrije na prebivalca (USD), UNECE	12./56	Rast za 3 mesta
29. Indeks enakosti spolov, EU-27	12./27	Padec za 2 mesti

Nadaljevanje na naslednji strani.

Vrsta analize	Mesto Slovenije /vseh	Trend gibanja Slovenije
30. Davčni prihodki kot delež BDP, EU-27	12./27	/
31. Zdrava življenjska leta v absolutni vrednosti pri starosti 65 a, moški, EU-27.	12./27	Rast za 2 mesti
32. Masni pritoki komunalnih odpadkov (kg/ha), EU-27	12./23	Rast za 2 mesti
33. Delež BDP za zdravstvo, OECD	12./22	/
34. Države EU z največjim deležem izdatkov za pokojnine v BDP, OECD	13./39	/
35. Povprečno število opravljenih ur na teden, OECD	13./37	Padec za 1 mesto
36. Strošek opravljenega dela (EUR/h), EU-27	13./27	Ostali na istem mestu
37. Indeks digitalnega gospodarstva in družbe (DESI), Evropska komisija	13./27	Rast za 3 mesta
38. Odpadki na prebivalca (kg/a), EU-27	13./27	Padec za 5 mest
39. Št. avtomobilov na 1 000 prebivalcev, EU-27	13./27	Padec za 3 mesti
40. Davki na proizvodnjo in uvoz kot delež BDP, EU-27	14./27	/
41. BDP po kupni moči (PPS, EUR) v resničnih izdatkih na prebivalca in v indeksu obsega resničnih izdatkov (EU-27 = 100), EU-27	14./27	Ostali na istem mestu
42. TGP na zaposlenega, EU-27	14./27	Padli za 1 mesto
43. Lestvica doseganja Ciljev trajnostnega razvoja	15./163	Padec za 6 mest
44. Resnični BDP na prebivalca, EU-27	15./27	Ostali na istem mestu
45. Ekološki odtis na prebivalca, GFN	15./27	/
46. Delež (%) zaposlenih z nizkimi plačami med vsemi zaposlenimi, EU-27	15./27	Ostali na istem mestu
47. Trenutni davki na dohodek in premoženje kot delež BDP, EU-27	15./27	Ostali na istem mestu
48. Družbene planetarne meje, EU-27	15./25	/
49. Koncentracija delcev <10 µm v urbanih območjih, EU-27	16./26	Ostali na istem mestu
50. Produktivnost dela na zaposlenega, EU-27	17./27	Padec za 2 mesti
51. Javni dolg (% BDP) 1. četrtletje 2022, EU-27	17./27	Ostali na istem mestu
52. Lestvica trajnostne konkurenčnosti, GSCI	18./180	Padec za 2 mesti
53. Lestvica trajnosti držav	18./150	/
54. BDV na zaposlenega, EU-27	18./27	Padli za 2 mesti
55. Letni neto zaslužek delavca, zaposlenega za polni delovni čas in brez otrok, ki prejema povprečno plačo (PPS), EU-27	18./25	Ostali na istem mestu
56. Dejanska osebna potrošnja na prebivalca, EU-27	18./27	Ostali na istem mestu
57. Skupni davki (brez socialnih prispevkov) kot delež BDP, EU-27	19./27	Ostali na istem mestu
58. Indeks ravni cen (EU-27 = 100)	20./27	Ostali na istem mestu
59. Indeks kakovosti življenja, OECD	20./41	/
60. Stanje NTN na prebivalca, EU-27	20./27	/
61. Koncentracija delcev <2,5 µm v urbanih območjih, EU-27	22./26	Padec za 1 mesto
62. Svetovno poročilo o sreči	22./146	Rast za 7 mest
63. Indeks človekovega razvoja, OZN	23./191	Padec za 1 mesto
64. Razvrstitev evropskih držav po dejavnem staranju, AAI	23./28	/
65. BDP na uro dela	24./35	Rast za 1 mesto
66. Svetovna lestvica talentov, IMD	25./64	Rast za 2 mesti
67. Indeks uspešnosti, Inštitut Legatum institute	26./167	Ostali na istem mestu
68. Svetovni barometer korupcije, Transparency International	26./27	/
69. Indeks družbenega napredka	27./168	Rast za 1 mesto
70. Indeks kakovosti morja	28./220	/
71. Pričakovana življenjska doba svetovnega prebivalstva	28./193	/
72. Indeks gospodarske globalizacije, KOF	28./183	Padec za 2 mesti
73. Najsrečnejše države na svetu	29./146	/
74. Indeks globalizacije, KOF	30./188	Padec za 2 mesti
75. Indeks energetskega prehoda, WEF	31./115	/
76. Indeks ekonomske svobode sveta, Heritage Foundation	32./177	Rast za 16 mest
77. Dimenzija Učinkovitost vlade, WGI	33./209	Padec za 2 mesti

Nadaljevanje na naslednji strani.

Vrsta analize	Mesto Slovenije /vseh	Trend gibanja Slovenije
78. BDP na prebivalca po kupni moči (PPP, USD), IMF	35./196	Rast za 2 mesti
79. Indeks demokracije	35./167	Ostali na istem mestu
80. Indeks dosežkov v logistiki, World Bank	35./160	Rast za 15 mest
81. Indeks svetovne konkurenčnosti, WEF	35./141	Ostali na istem mestu
82. Dimenzija Vladavina prava, WGI	36./209	Padec za 1 mesto
83. Indeks konkurenčnosti potovanj in turizma, WEF	36./140	Rast za 5 mest
84. Svetovna lestvica digitalne konkurenčnosti, IMD	37./64	Padec za 2 mesti
85. Indeks poslovanja (Doing Business), World Bank	37./190	Rast za 3 mesta
86. Indeks srečnega planeta	38./152	Rast za 15 mest
87. Svetovna konkurenčnost gospodarstva, IMD	38./63	Rast za 2 mesti
88. Indeks zaznavanja korupcije (CPI), Transparency International	41./180	Padec za 6 mest
89. Svoboda v svetu, Freedom House	42./210	/
90. Indeks družbene globalizacije, KOF	46./188	Padec za 11 mest
91. Indeks liberalne demokracije	48./179	Padec za 8 mest
92. Dimenzija Soodločanje in odgovornost, WGI	48./208	Padec za 2 mesti
93. Indeks politične globalizacije, KOF	50./188	Padec za 2 mesti
94. Indeks učinkov na podnebne spremembe	50./64	Rast za 1 mesto
95. Dimenzija Obvladovanje korupcije, WGI	51./209	Padec za 7 mest
96. Dimenzija Kakovost predpisov, WGI	52./209	Padec za 4 mesta
97. Indeks svobode tiska	54./180	Padec za 18 mest
98. Dimenzija Politična stabilnost in odsotnost nasilja/ terorizma, WGI	62./213	Rast za 3 mesta
99. Cilji kakovosti morja za obdobje 2012–2021	63./220	/
100. Indeks kibernetske varnosti, ITU	67./182	Padec za 19 mest
101. Indeks ekonomske svobode sveta, Fraser institute	75./165	Padec za 19 mest
102. Indeks krhkosti držav	163./179	Ostali na istem mestu

5.1.1 Uvrstitve Slovenije v mednarodnih analizah gospodarstva

Preglednica 3: Uvrstitev novih članic EU in Portugalske v mednarodnih analizah gospodarstva

Vrsta analize	Mesto na lestvici											
	CZ	PT	EE	SK	SI	LI	LV	PL	HU	HR	RO	BG
BDP na prebivalca po kupni moči (PPP, USD), IMF	37	47	42	51	35	41	52	45	46	55	53	63
Resnični BDP na prebivalca, EU-27	16	17	19	20	15	21	25	23	22	24	26	27
Letna stopnja rasti/padca BDP, EU-27	25	18	4	26	6	16	21	12	7	2	13	23
BDP po kupni moči (PPS, EUR) v resničnih izdatkih na prebivalca in v indeksu obsega resničnih izdatkov (EU-27 = 100), EU-27	15	16	17	25	14	15	23	19	20	24	22	27
Dodana vrednost industrije na prebivalca (USD), UNECE	18	30	27	24	12	25	36	29	26	37	33	43
Dejanska osebna potrošnja na prebivalca, EU-27	15	16	21	23	18	12	24	16	25	26	20	27
BDP na uro dela	26	32	28	21	24	25	31	30	33	/	/	/
Produktivnost dela na zaposlenega, EU-27	14	25	15	23	17	18	22	19	24	21	16	27
Rast produktivnosti dela 2021, EU-27	21	23	4	18	8	16	7	12	23	3	1	15
Strošek opravljenega dela (EUR/h), EU-27	18	17	19	20	13	22	24	21	25	23	26	27
Povprečno število opravljenih ur na teden, OECD	10	12	19	11	13	15	16	9	14	/	/	/
BDV na zaposlenega, EU-27	14	23	17	21	18	16	22	20	25	24	15	27
Letni neto zaslužek delavca, zaposlenega za polni delovni čas in brez otrok, ki prejema povprečno plačo (PPS), EU-27	17	16	15	24	18	19	23	14	20	21	22	25
Skupni davki (vključno z obveznimi dejanskimi socialnimi prispevki) kot delež BDP, EU-27	13	16	18	17	11	21	19	14	12	10	22	20
Davčni prihodki kot delež BDP, EU-27	18	13	21	19	12	23	22	16	17	14	26	24
Davki na proizvodnjo in uvoz kot delež BDP, EU-27	18	8	12	16	14	17	9	10	3	2	21	7
Trenutki davki na dohodek in premoženje kot delež BDP EU-27	13	10	16	17	15	12	18	14	19	20	22	21
Skupni davki (brez socialnih prispevkov) kot delež BDP, EU-27	23	13	20	25	19	24	22	18	15	10	27	21
Neto socialni prispevki kot delež BDP, EU-27	6	13	14	7	2	21	22	9	20	16	17	23
Minimalna bruto plača 1. januarja 2022, EU-27	15	9	14	16	8	12	20	13	18	17	19	21
Indeks ravni cen (EU-27 = 100)	25	19	22	23	20	26	24	29	28	27	30	31
Delež (%) zaposlenih z nizkimi plačami med vsemi zaposlenimi, EU-27	12	2	25	14	15	26	27	24	8	17	21	23
Stopnja brezposelnosti, EU-27	1	16	12	17	7	18	21	2	5	20	11	9
Stopnja brezposelnosti mladih, EU-27	2	22	20	21	5	11	8	6	7	19	27	16
Javni dolg (% BDP) 1. četrtnje 2022, EU-27	7	25	1	14	17	6	8	11	19	18	9	3
Bruto stopnja varčevanja gospodinjstev, EU-27	6	17	13	21	5	19	12	22	15	14	/	/
Stanje NTN na prebivalca, EU-27	13	15	8	17	20	22	18	25	19	24	26	21
Atlas gospodarske prepletenosti, Harvard	6	38	29	14	9	33	37	27	10	30	22	42
Svetovna lestvica talentov, IMD	29	24	17	48	25	26	27	50	44	42	55	59
Svetovna konkurenčnost gospodarstva, IMD	26	42	22	49	38	29	35	50	39	46	51	53
Indeks svetovne konkurenčnosti, WEF	32	34	31	42	35	39	41	37	47	63	51	53
Indeks konkurenčnosti potovanj in turizma, WEF	38	12	46	60	36	59	53	42	48	27	56	45
Indeks globalizacije, KOF	15	14	23	22	30	25	31	32	17	27	34	33
Indeks gospodarske globalizacije, KOF	16	26	9	17	28	25	24	40	19	37	44	36
Indeks družbene globalizacije, KOF	38	41	36	42	46	25	40	58	49	33	59	55

Nadaljevanje na naslednji strani.

Vrsta analize	Mesto na lestvici											
	CZ	PT	EE	SK	SI	LI	LV	PL	HU	HR	RO	BG
Indeks politične globalizacije, KOF	28	12	60	44	50	57	65	21	23	39	24	38
Indeks poslovanja (Doing Business), World Bank	41	39	18	45	37	11	19	40	52	51	55	61
Indeks dosežkov v logistiki, World Bank	22	23	36	53	35	54	70	23	31	49	48	52
Indeks uspešnosti, Legatum institute	27	28	17	35	26	33	30	36	44	40	47	49
Indeks ekonomske svobode sveta, Fraser inštitute	17	42	8	54	75	12	16	80	57	61	19	23
Indeks ekonomske svobode sveta, Heritage Foundation	21	31	7	36	32	17	18	39	48	45	47	29
Dostop do spleta, EU-27	21	24	14	20	10	23	16	15	17	25	22	27
Svetovna lestvica digitalne konkurenčnosti, IMD	33	38	20	47	37	25	34	46	42	43	49	48
Indeks digitalnega gospodarstva in družbe (DESI), Evropska komisija	18	16	7	22	13	14	17	24	23	19	26	27
Indeks kibernetске varnosti, ITU	68	14	3	34	67	6	15	30	35	33	62	77
Indeks digitalne prihodnosti, Microsoft	9	8	5	/	7	/	/	11	10	/	12	/

5.1.2 Uvrstitve Slovenije v mednarodnih analizah družbe

Preglednica 4: Uvrstitev novih članic EU in Portugalske v mednarodnih analizah družbe

Vrsta analize	Mesto na lestvici											
	CZ	PT	EE	SK	SI	LI	LV	PL	HU	HR	RO	BG
Indeks neenakosti CRI, Oxfam	11	23	16	25	9	35	33	21	42	22	56	62
Indeks družbenega napredka	23	24	18	35	27	29	32	39	42	34	43	44
Ginijev koeficient, OECD	3	21	18	1	2	32	29	11	12	/	28	36
Skupni javnofinančni odhodki, EU-27	16	13	24	15	12	26	19	13	14	11	25	22
Dimenzija Soodločanje in odgovornost, WGI	40	22	23	49	48	38	52	76	86	74	75	91
Dimenzija Politična stabilnost in odsotnost nasilja/ terorizma, WGI	37	40	64	78	62	57	67	83	52	66	81	88
Dimenzija Učinkovitost vlade, WGI	38	41	23	65	33	39	48	77	60	63	110	111
Dimenzija Kakovost predpisov, WGI	27	56	16	47	52	29	31	51	66	65	78	68
Dimenzija Vladavina prava, WGI	34	32	22	54	36	35	37	73	64	84	75	98
Dimenzija Obvladovanje korupcije, WGI	58	47	22	80	51	42	49	63	92	86	99	108
Indeks zaznavanja korupcije (CPI), Transparency International	49	32	13	56	41	34	36	42	73	63	66	78
Svetovni barometer korupcije, Transparency International	12	22	2	3	26	6	5	20	21	22	24	25
Svoboda v svetu, Freedom House	38	16	18	40	42	47	49	66	85	53	60	71
Indeks svobode tiska	20	7	4	27	54	9	22	66	85	48	56	91
Indeks demokracije	29	28	27	45	35	40	38	28	56	56	61	53
Indeks liberalne demokracije	31	12	6	22	48	27	30	80	91	46	44	56
Svetovni indeks miru, IEP	8	6	33	20	7	37	35	25	13	15	31	24
Indeks krhkosti držav	153	164	152	154	163	155	146	147	134	138	135	133
Najsrečnejše države na svetu	18	57	39	33	29	37	50	43	52	59	45	86
Svetovno poročilo o sreči	18	56	36	35	22	34	42	48	51	51	28	56
Indeks kakovosti življenja, OECD	22	31	19	26	20	27	29	25	28	/	/	/
Indeks človekovega razvoja, OZN	32	38	31	45	23	35	39	34	46	40	53	68
Indeks enakosti spolov, EU-27	22	15	17	24	12	20	16	23	26	19	25	18
Pričakovana življenjska doba svetovnega prebivalstva	41	23	45	56	28	78	85	44	70	48	76	89
Doba zdravega življenja, moški, EU-27	16	17	25	24	10	26	27	18	15	23	19	12
Doba zdravega življenja, ženske, EU-27	15	22	20	25	9	23	27	11	13	19	17	4
Zdrava življenjska leta v absolutni vrednosti pri starosti 65 a, moški, EU-27	21	15	22	26	12	24	27	19	20	25	23	14
Zdrava življenjska leta v absolutni vrednosti pri starosti 65 a, ženske, EU-27	17	21	19	26	10	23	27	15	18	25	24	13
Države EU z največjim deležem izdatkov za pokojnine v BDP, OECD	19	6	20	18	13	24	23	10	17	/	/	/
Delež BDP za zdravstvo, OECD	15	9	17	18	12	19	/	21	/	/	/	/

5.1.3 Uvrstitve Slovenije v mednarodnih analizah okolja

Preglednica 5: Uvrstitev novih članic EU in Portugalske v mednarodnih analizah okolja

Vrsta analize	Mesto na lestvici											
	CZ	PT	EE	SK	SI	LI	LV	PL	HU	HR	RO	BG
Biofizikalne planetarne meje, EU-27	10	6	19	18	8	23	17	11	3	4	2	1
Družbene planetarne meje, EU-27	16	13	11	10	15	3	1	5	7	6	2	4
Ekološki odtis na prebivalca, GFN	17	10	26	12	15	19	23	13	5	4	2	1
Poraba mesa v kg/prebivalca, EU-27	21	26	3	2	11	19	6	25	15	9	4	1
Poraba morske hrane v kg/prebivalca EU-27	4	27	10	5	7	20	16	6	1	11	3	2
Indeks učinkov na podnebne spremembe	51	16	32	40	50	11	26	52	53	29	36	44
Indeks okoljske uspešnosti	19	48	14	18	7	31	15	46	33	16	30	41
Indeks kakovosti morja	/	27	21	/	28	47	23	119	/	41	95	143
Cilji kakovosti morja za obdobje 2012–2021	/	30	96	/	63	108	114	194	/	25	41	44
TGP na zaposlenega, EU-27	24	4	20	12	14	16	9	25	7	3	6	15
Koncentracija delcev <10 µm v urbanih območjih, EU-27	14	9	2	17	16	18	13	23	19	26	21	25
Koncentracija delcev <2,5 µm v urbanih območjih, EU-27	19	5	1	17	22	12	15	25	20	23	24	26
Število osebnih vozil, EU-27	20	18	5	10	6	7	4	24	14	8	21	12
Št. avtomobilov na 1 000 prebivalcev, EU-27	11	14	6	22	13	12	26	3	25	23	27	24
Poraba nafte in naftnih derivatov (razen deleža biogoriv) na prebivalca v letu 2020, EU-27	13	18	15	24	9	12	19	16	20	22	27	25
Odpadki na prebivalca (kg/a), EU-27	11	3	25	5	13	6	1	15	4	2	22	26
Masni pritoki komunalnih odpadkov (kg/ha) EU-27	13	14	4	8	12	11	10	2	3	6	1	/
Delež kroženja surovin, EU-27	8	25	5	17	9	21	22	12	13	20	27	24
Svetovna energijska trilema, WEC	12	17	9	21	9	21	14	27	14	18	20	28
Indeks energetskega prehoda, WEF	45	19	16	43	31	15	12	62	32	23	38	58
Delež energije iz obnovljivih virov v bruto končni porabi energije, EU-27	19	5	8	18	10	9	3	22	24	7	11	12

5.1.4 Uvrstitve Slovenije v mednarodnih analizah trajnostnega razvoja

Preglednica 6: Uvrstitev novih članic EU in Portugalske v mednarodnih analizah Trajnostnega razvoja

Vrsta analize	Mesto na lestvici											
	CZ	PT	EE	SK	SI	LI	LV	PL	HU	HR	RO	BG
Lestvica trajnosti držav	/	/	11	/	18	/	/	/	/	/	/	/
Indeks srečnega planeta	39	46	78	33	38	82	83	56	48	23	110	64
Lestvica trajnostne konkurenčnosti, GSCI	26	16	11	23	18	25	22	35	36	14	29	44
Lestvica doseganja Ciljev trajnostnega razvoja	13	20	10	24	15	39	14	12	21	23	30	42

5.1.5 Analiza uvrstitev Slovenije

Skupna uvrstitev Slovenije v preglednicah 3–6 v primerjavi z Estonijo, Češko, Portugalsko itd. je podana v **Preglednica 7**. Izračunana je povprečna uvrščenost pri kazalnikih glede na področja.

Preglednica 7: Povprečna uvrstitev držav

	CZ	PT	EE	SK	SI	LI	LV	PL	HU	HR	RO	BG
Povprečna uvrstitev pri gospodarskih kazalnikih	20	22	19	27	22	22	25	25	25	26	28	30
Kolikokrat je država uvrščena pred Slovenijo pri gospodarskih kazalnikih	22	20	23	12	/	14	13	12	12	11	8	6
Povprečna uvrstitev pri družbenih kazalnikih	30	30	27	40	32	36	39	44	49	43	49	55
Kolikokrat je država uvrščena pred Slovenijo pri družbenih kazalnikih	13	17	14	6	/	10	6	4	2	4	2	2
Povprečna uvrstitev pri okoljskih kazalnikih	17	17	17	15	18	21	19	35	15	16	22	26
Kolikokrat je država uvrščena pred Slovenijo pri okoljskih kazalnikih	6	12	13	9	/	8	12	5	8	11	9	7
Povprečna uvrstitev pri kazalnikih trajnostnega razvoja	20	21	28	20	22	37	30	26	26	15	42	38
Kolikokrat je država uvrščena pred Slovenijo pri kazalnikih trajnostnega razvoja	1	3	1	0	/	1	1	1	2	0	0	0
Kolikokrat je država skupno uvrščena pred Slovenijo	42	52	51	27		33	32	22	24	26	19	15

Analizirali smo kolikokrat se Slovenija uvršča na posamezno mesto med primerljivimi državami (**Preglednica 8**).

Pri kazalnikih s področja gospodarstva smo najboljši pri: BDP na prebivalca po kupni moči (PPP, USD), Resnični BDP na prebivalca, BDP po kupni moči (PPS, EUR) v resničnih izdatkih na prebivalca in v indeksu obsega resničnih izdatkov (EU-27 = 100), BDV na prebivalca (USD), Strošek opravljenega dela (EUR/h), Davčni prihodki kot delež BDP, Neto socialni prispevki kot delež BDP, Minimalna bruto plača 1. januarja 2022, Bruto stopnja varčevanja gospodinjstev in Dostop do interneta.

Pri kazalnikih s področja družbe smo najboljši pri: Indeks neenakosti, Indeks človekovega razvoja, Indeks enakosti spolov, Doba zdravega življenja, moški, Zdrava življenjska leta v absolutni vrednosti pri starosti 65 a, moški, Zdrava življenjska leta v absolutni vrednosti pri starosti 65 a, ženske. **Pri kazalnikih s področja družbe smo najslabši pri:** Svetovni barometer korupcije.

Pri kazalnikih s področja okolja smo najboljši pri: Indeks okoljske uspešnosti, Poraba nafte in naftnih derivatov (razen deleža biogoriv) na prebivalca v letu 2020 in Svetovna energijska trilema.

Preglednica 8: Uvrstitev Slovenije na posamezno mesto med primerljivimi državami

Št. kazalnikov	Mesto/ Kolikokrat je na tem mestu Slovenija	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.
46	Gospodarstvo	10	8	3	4	11	0	2	4	3	1	1	0
31	Družba	6	11	1	1	8	0	1	1	1	0	0	1
21	Okolje	3	0	2	1	3	3	3	3	2	0	1	0
4	Trajnostni razvoj	0	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0
102	SKUPAJ	19	20	7	7	23	3	6	8	6	1	2	1

5.2 Slabosti in prednosti razvoja Slovenije

Slabosti na področju **gospodarstva** so po mednarodnih analizah (z nekaj našimi pripombami):

- Slovenija je po BDP in po bruto dodani vrednosti na prebivalca sicer vodilna med primerljivimi državami, vendar BDP na prebivalca po kupni moči že zaostaja za Češko; po dejanski osebni potrošnji na prebivalca zaostajamo za Litvo, Češko, Portugalsko in Poljsko;
- po produktivnosti dela na zaposlenega so pred nami Češka, Estonija in Romunija, po rasti produktivnosti dela pa Romunija, Hrvaška, Estonija, Grčija in Latvija;
- strošek dela je pri nas daleč najvišji od primerljivih držav (21,1 €/h – Portugalska 16 €/h, Češka 15,3 €/h, Estonija 14,5 €/h itd.), vendar je letni zaslužek delavca brez otrok in s povprečno plačo po kupni moči nižji kot v Poljski, Estoniji, Portugalski in Češki;
- neto socialni prispevki so drugi najvišji v EU, zaostajajo samo za Nemčijo, vendar so skupni davki in prispevki pod povprečjem EU – pred nami pa je samo Hrvaška;
- nominalno visoke plače z nizko kupno močjo, povračila stroškov in druge pravice zaposlenih znižujejo proizvodnost, konkurenčnost in investicijsko spodobnost gospodarstva, če ni ustrezne rasti proizvodnosti, dodane vrednosti in naložb;
- visoka rast plač brez ustreznega dviga konkurenčnosti in inovativnosti se kaže v prenizki dodani vrednosti, prepočasni rasti proizvodnosti ter nižjih domačih in tujih investicijah;
- prenizko število raziskovalcev v industriji in premajhna mobilnost zaposlenih (ter prepočasen in pogosto neučinkovit prenos znanj iz raziskovalno akademske sfere v gospodarstvo – predstavniki gospodarstva ocenjujejo kot eno najresnejših ovir nadaljnega gospodarskega razvoja pomanjkanje usposobljenih kadrov in kot drugo togo zakonodajo pridobivanja dovoljenj za zaposlovanje tujcev);
- prepočasen razvoj inovacijsko intenzivne družbe z množičnimi in ekonomsko boljšimi učinki pri inovativnih podjetjih, patentih, blagovnih znamkah in oblikovanju (nimamo ustrezne razvojno-inovacijske strategije);
- politiki, ekonomisti in gospodarstveniki ne razumejo pomena kapitala v obliki delnic in obveznic, ga celo namenoma znižujejo in odklanjajo;
- preveč je korupcije, klientelizma, nepotizma in političnega kadrovanja;
- relativno močno zaostajanje razvitosti prometne infrastrukture (cestne, železniške, letalske in pomorske) in IKT-infrastrukture, kar znižuje konkurenčno prednost kljub ugodnemu geografskemu položaju Slovenije ter odvrača tuje vlagatelje.

Slabosti pri **makroekonomskih politikah**:

- potrebno je upočasniti zviševanje javnega dolga, ki je dopustno samo v krizi ter pri domačih fizičnih in pravnih osebah; v časih konjunktore je potrebno zniževati javni dolg v deležu BDP;
- za vlaganja v višjo dodano vrednost ni sredstev in premalo je zaupanja tujih investitorjev;
- potrebno je sprejeti akcijski načrt za povečevanje inovativnosti, storilnosti in dodane vrednosti v gospodarstvu in negospodarstvu;
- zelo nizke so neposredne tuje naložbe na prebivalca, npr. polovica NTN na Češkem;
- kapitalski trg ne opravlja svoje osnovne funkcije – primarne izdaje delnic in obveznic; potrebno je popraviti stare grehe (državne razlastitve lastnikov delnic in skladov ter imetnikov obveznic) in zakonsko zagotoviti, da jih v bodoče ne bo;
- upokojitveno starost je potrebno podaljševati glede na pričakovano življenjsko dobo z ustrezno ponudbo delovnih mest; poleg dviga upokojitvene starosti bo nujen hitrejši vstop na trg dela pri mladih; upokojencem je potrebno omogočiti ustrezno dodatno delo ob nespremenjenih pokojninah;
- potrebno je povečati varčevanje zaposlenih v vrednostnih papirjih, vzajemnih in pokojninskih skladih ter zavarovalnicah (mi imamo v skladih samo 3,2 G€ in 25 G€ v depozitih brez obresti – Hrvati imajo v skladih že 17,5 G€, med drugim so veliki lastniki NLB);
- potrebna je reforma zdravstvenega sistema zaradi premajhnega števila zdravnikov in medicinskih sester; imamo na razpolago večino, če ne vseh ključnih podatkov, kot so obolevnost, trendi, kapacitete, kadri, finančni viri, čakalne vrste kot eden ključnih parametrov, ki zaznamujejo vrzeli med potrebami in viri (oziroma njihovo bolj ali manj učinkovito izrabo):

- manjka resna, strokovno zasnovana strategija razvoja zdravstvenega sistema, kar potrjuje tudi navedba računskega sodišča, da nimamo niti ocene potreb po zdravnikih različnih specialnosti – brez tega je vsakršno resno načrtovanje nemogoče;
- javnemu sektorju je potrebno dovoliti nadurno delo v ambulantah, jim omogočiti tudi zdravljenje tujcev ter uvesti simbolično plačilo pri prvih pregledih in zdravlilih (1 €);
- potrebno je povečati število zdravstvenega osebja, zlasti zdravnikov družinske medicine in medicinskih sester ter za to nameniti večji delež proračunskih sredstev;
- zaustaviti beg kadrov s pogodbo o štipendiranju specializacije, s povračilom šolnine v primeru predčasnega odhoda v tujino;
- zaradi izrazitega upadanja znanstveno-raziskovalnega dela na področju razvoja in izobraževanja v medicini potrebujemo novo ustanovo – Nacionalni univerzitetni medicinski center. Predlagamo akcijski načrt, da se cilji razvoja raziskovalnega programa zdravstva natančno opredelijo v sklopu Ciljnega raziskovalnega programa ARRS z istim naslovom: »Ključna vprašanja za razvoj zdravstva v Sloveniji v letih 2022– 2032« in služijo kot osnova za strateško odločanje državnih organov;
- brezposelnim in zapornikom je potrebno omogočiti delo v javnem sektorju v višini socialnih podpor;
- vpis v izobraževanje je potrebno prilagoditi potrebam delodajalcev – pomanjkanje inženirsko-tehničnega kadra, razvijati poklice prihodnosti, nadaljevati z reformo poklicnega izobraževanja (dualno šolstvo) in vseživljenjskega učenja za pridobivanje nujnih kompetenc in veščin ter hitrejši vstop na trg dela;
- nujna je večja mednarodna in družbena odprtost univerz ter preusmerjanje študentov iz družboslovja v naravoslovje in tehniko s spreminjanjem programov v osnovnih in srednjih šolah v korist inženirsko-tehničnih vsebin, npr. računalništvo, tehnologije, ki jih danes ni, ter aktivno štipendijsko politiko na področju deficitarnih poklicev (strokovnim kadrom je treba bolj zaupati in jih ustrezno moralno in finančno nadgraditi, potem se bodo mladi sami opredelili za tehniko);
- prenehati je potrebno s političnim kadrovanjem vodilnih v podjetjih in nadzornih svetih ter jih kadrovati iz kolektivov;
- prenehati s prodajo podjetij, zlasti tistih, ki imajo zdrava jedra, izvozni trg in denarni tok (država brez lastne gospodarske in finančne moči v svetu neoliberalnega kapitalizma postane kolonija).

Slabosti na **družbenem** področju:

- negativna kadrovska selekcija in slabo vladanje;
- čakalne vrste v zdravstvu;
- visoka korupcija in izredno visoko zaznavanje korupcije (samo za Ciprom);
- slaba kibernetična varnost;
- padec novinarske svobode.

Slabosti pri **okoljski** politiki zahtevajo naslednje spremembe:

- znižanje izpustov CO₂ v **energetiki** (fosilni viri) in **transportu** (iz cest na železnice, iz avtomobilov na noge, kolesa in javna prevozna sredstva); oboje zahteva prehod na dopustne obnovljive vire energije glede na geološko, biofizikalno in biološko danost, večjo energijsko učinkovitost in vlaganja v prenosna omrežje; očitno bo kot neobhodno potrebna gradnja drugega bloka jedrske elektrarne Krško in dolgoročno vlaganje v nove tehnologije pridobivanja energije (vodik, jedrska fuzija);
- sledenje in znižanje ekološkega, še posebej sistemsko sledenje odtisa biotske raznovrstnosti vseh virov energije.
- znižanje izpustov trdnih delcev (trdna goriva, promet) v mestih in naseljih z gradnjo centralnih toplarn na odpadne lesne sekance in pelete;
- znižanje odpadkov; bolj učinkovito ločevanje odpadkov in njihova ponovna uporaba;
- poligeneracija pri termični obdelavi odpadkov, plastike in gume (v cementarnah in toplarnah);
- več sonaravnega kmetovanja in uvajanje okoljskim spremembam (temperaturi, virusom in invazivnim vrstam) prilagojenih vrst rastlinja ter samooskrbe z živili;
- boljše upravljanje okoljske politike in odpravljanje administrativnih ovir, kot so neučinkoviti oz. dolgotrajni postopki vrednotenja in pridobivanja dovoljenj za umestitev novih enot v prostor.

Prednosti na področju **gospodarstva** so po mednarodnih analizah:

- visoka izobraženost in usposobljenost prebivalstva;
- visoko varčevanje gospodinjestev;
- družbeni kapital je visok;
- davki na proizvodnjo in uvoz, dohodek in premoženje so precej pod povprečjem EU in nižji kot pri nekaterih primerljivih državah;
- pogonska infrastruktura;
- makroekonomska stabilnost;
- delež malih in srednje velikih podjetij;
- izvozna usmerjenost.

Prednosti na **družbenem** področju:

- spodoben življenjski standard in življenjski pogoji (blagostanje);
- spodobna raven človekovih in delavskih pravic;
- nizka stopnja tveganja revščine otrok;
- kakovostne javne storitve (zdravstvo, izobraževanje in socialna zaščita);
- nizka stopnja neenakosti in razvite družabne vezi (razlike se iz dneva v dan večajo in so že zelo vidne – socialna država bo pod vedno večjimi pritiski);
- velik delež lastniških stanovanj;
- visoka varnost ter dobra zaščita pred nevarnostmi in nesrečami;
- Slovenija je med najmirnejšimi državami na svetu.

Prednosti na **okoljskem** področju:

- ohranjeno naravno okolje z relativno visoko stopnjo biološke raznovrstnosti;
- relativna kakovost vodnih virov;
- relativno veliko gozdov, večinoma vodenih po načelu sonaravnosti;
- učinkovito ločevanje in pozitivni trendi k okolju prijaznem odstranjevanju odpadkov;
- razvijajoča se okoljska zavest.

Slovenija se je izkazala pri zadnji analizi uveljavljanja Ciljev **trajnostnega razvoja** OZN (Organizacija združenih narodov) in se dobro uvršča tudi na drugih lestvicah trajnostnega razvoja.

5.3 Kaj je šlo narobe?¹⁴⁶

Vedeti moramo: ob koncu socializma je bila Slovenija veliki up postsocializma. Ne samo politično in socialno zaradi svoje že realizirane westernizacije v času socializma. Ampak tudi ekonomsko: Kalb je leta 2002 zapisal: »Največji ekonomski uspeh v Srednji Evropi je Slovenija, ki je do leta 1999 dosegla skoraj dvakrat višji BDP na prebivalca kot naslednja najuspešnejša država Centralne Evrope, Češka republika.« Da, danes se to sliši kot znanstvena fantastika: bili smo boljši od Češke! Zdaj je seveda že leta drugače. Češka in tudi druge postsocialistične države so nas dohitele in prehitele. Nas kupujejo. Od Zahoda. Do Vzhoda. Tako so v tujih rokah praktično vsa nekoč uspešna in prestižna podjetja. Tista, ki niso propadla. Z nekaj izjemami. Krka je tak primer.

Kje se je torej zalomilo? Zakaj smo iz nadvse uspešne postsocialistične države, države zmagovalke, postali država poraženka?

Na kratko bi odgovor na to vprašanje lahko strnili v: **prvič**, stavili smo na tranzicijo in tranzitologijo. Kar pa je bila napačna stava. In drugič, nismo razumeli, upoštevali in v svojo korist uporabili lastne zgodovinsko vzpostavljene socialne in kulturne tirnice. Kombinacija obojega je bila smrtonosna. Vemo, kje je danes Slovenija. Država v razprodaji tistega, kar še sploh ima. Država, ki na lestvici korupcije spada v družbo najbolj problematičnih držav. Država, ki je med kovidom tolkla neslavne rekorde. V številu obolelih na milijon prebivalcev. V številu mrtvih na milijon prebivalcev. V deležu pozitivnih testov. Itd. Država, v kateri so celo evropski poslanci na kratkem obisku opazili notranjo razklanost. Država, v kateri se skuša omejiti ali še bolje, celo odpraviti neodvisno sodstvo. Kolikor je obstajajo. Država, ki omejuje neodvisno delo

¹⁴⁶ Vesna Godina Vuk, osebni prispevek

novinarjev do stopnje, da to opazijo tudi v tujini. Država, ki namerava odkupiti lastne turistične kapacitete, jih nato dokapitalizirati, a le zato, da jih bo nato spet prodala tujcem. Država, ki je sumljivemu skladu prodala edinega slovenskega letalskega prevoznika, ker ga ni hotela izvleči iz rdečih števil. In ki namerava zdaj za bistveno več denarja, kot bi stala rešitev Adrie Airways, ustanoviti novega letalskega prevoznika. Ltd. Ipd. Skratka, država, ki, kot se zdi, dela neumnost za neumnostjo. Država, ki je izgubila orientacijo. Država, ki je izgubila lastno prednost. In za katero je postsocializem velik poraz. Fiasko. In to ne glede na to, kaj o tem pravijo vladajoči politiki. Ki seveda ne smejo in ne morejo govoriti resnice. Če ne zaradi drugega, pač zato, ker bi se pri tovrstnem govorjenju jasno postavilo vprašanje njihove krivde za nastali položaj. Osebne. In skupinske krivde.

Vzroke za nastali položaj torej poznamo. Je že res, da so na tranzicijo in tranzitologijo stavile tudi druge postsocialistične države. Je pa res tudi, da so se druge postsocialistične države zelo hitro streznile. Oziroma jih je streznila postsocialistična netranzitolška realnost. Teza o tranziciji je namreč predpostavila, da bodo nekdanje socialistične države s tem, ko bodo prevzele zahodne institucije in prakse, predvsem ekonomijo prostega trga in zahodni tip demokracije, zelo hitro, tako rekoč v nekaj letih, postale uspešne zahodne kapitalistične države. Vodilno vlogo v teh pričakovanjih je imela prav Slovenija. Prav od Slovenije se je namreč pričakovala najbolj hitra in najbolj uspešna pretvorba iz socializma skozi tranzicijo v uspešni kapitalizem zahodnega tipa. Kar pa se ni zgodilo. Ne pri nas. Ne kjerkoli drugje. A še posebej ne pri nas.

Antropologi postsocializma so tranzitološki fiasko v postsocializmu naštudirali precej natančno. S tem v zvezi so ugotovili nekaj reči, ki so ključne za razumevanje tega, kar se je Sloveniji zgodilo v zadnjih tridesetih letih. Prvič, ugotovili so, da mehanični 'copy-paste' sistem prenosa zahodnih institucij in praks v nekdanje socialistične države ne proizvaja uspeha, ampak neuspeh, celo krizo. To pa zato, ker zahodne institucije in prakse niso usklajene niti z lokalno kulturo niti z lokalno zgodovino, ki določata, kako posamezniki v konkretnih situacijah ravnajo. Kako konkretne situacije razumejo, kako konkretne situacije vrednotijo. Kaj se jim v konkretnih situacijah zdi želeno in kaj ne. Kaj dobro in kaj slabo. Ltd. Kot je izpostavila Lamplandova, ljudje v spremenjenih situacijah ne ravnajo skladno z zahtevanim spremenjenim ravnanjem, ampak nasprotno, tako kot so ravnali v preteklosti. Tako, kot so ravnali vedno. S tem zazija med pričakovanim vedenjem ljudi ter tem, kako situacije razumejo in kako v konkretnih situacijah dejansko ravnajo ljudje, prepad. Ki se večja, če se vztraja na tem, da je treba vedenje ljudi prilagoditi novim razmeram. Pri čemer že tri desetletja vztraja Slovenija. To vztrajanje vsebuje neko ključno nerazumevanje. Namreč, da se vedenje ljudi spreminja počasi. Lažje in hitreje je mogoče spremeniti institucije. Zato je treba institucije prilagoditi obstoječemu vedenju ljudi. In ne obratno. Tega v postsocialistični Sloveniji ni doslej razumel še nihče, ki odloča. Ki sprejema ključne odločitve.

Druga ključna napaka tranzitologije je pričakovanje, da bodo spremembe v dveh po tej teoriji ključnih sferah družbe – v ekonomiji in v politiki – kar avtomatično povzročile spremembe v vseh ostalih sferah družbe. To pa se ni zgodilo. Nikjer. Tudi v Sloveniji ne. V postsocializmu se je potrdila pravilnost Boasovega razumevanja, skladno s katerim je izpostavljanje enega ali dveh dejavnikov v družbi, s katerimi je mogoče pojasniti vse ostalo, napačno. Boas je ob začetku 20. stoletja tako trdil, da vsaka družba in kultura vzpostavi edinstveno kombinacijo pomena različnih dejavnikov v razumevanju konkretne družbe v konkretnih zgodovinskih obdobjih. To enkratno kombinacijo je treba razumeti za to, da lahko razumemo konkretno družbo. Ter družbene procese v njej. Tega stališča tranzitologija ni nikoli razumela. Stala je na logiki ekonomskega determinizma, ki mu je dodala še nekaj politike. Torej: treba je spremeniti tip ekonomije, ta sprememba pa bo s sabo povlekla vse ostale spremembe. To se seveda ni zgodilo. V nobeni postsocialistični družbi. Še posebej ne v Sloveniji.

Tretja napaka ideje o tranziciji je bila ideja o tem, da Zahod predstavlja model, recept za postsocialistične družbe. Resnica pa je drugačna. Kot je zapisal že Hann leta 2002: »predstavljati si, da globalni kapitalizem ponuja univerzalno zdravilo ali univerzalno moralno merilo, je arogantno in kratkovidno«.

In **četrtič**: tranzitologija je stavila na možnosti hitre spremembe, pretvorbe družbe iz družbe enega tipa v družbo drugega tipa. Tranzicija spada v skupino 'big-bang' družbenih teorij. Antropologi postsocializma pa so ugotovili, da 'big-bang' v družbenih spremembah ne obstaja. Vse družbene spremembe so postopne, tudi zato, ker so določene z lokalno zgodovino. In z lokalno kulturo. Torej z lokalno preteklostjo. Ki je ključni dejavnik pri določanju poteka vseh družbenih sprememb. Tudi postsocialističnih.

Skratka, ideja o tranziciji in tranzitološka ideologija vsebujeta vrsto napak. Če družbene spremembe izvajamo skladno s to ideologijo, ne bodo delovale. Ne bodo vodile v realizacijo zadanih ciljev. Celo več: namesto realizacije teh ciljev bo rezultat tako vodenih sprememb kriza. Ne le ekonomska. Ampak tudi politična. Socialna. In moralna. To dejstvo Slovenija ne le ilustrira. Ampak uteleša.

V nasprotju s tranzitologijo in 'big-bang' teorijami družbenih sprememb so antropologi postsocializma izpostavili pomen lokalne zgodovine. Nekaj, kar imenujejo odvisnost od zgodovinsko vzpostavljene socialne in kulturne tirnice oziroma kar je Kalb poimenoval retrospektivni lokalni kulturni argument. Ta deluje po logiki: »Pozor, tu je prisotna zgodovina!« Treba je torej upoštevati, da so postsocialistične družbe »prav toliko določene s tem, kar so bile v preteklosti, kot s sanjami obstoječih elit o tem, v kar bi jih želele spremeniti«. In zdi se, da prav tu leži razlika med drugimi postsocialističnimi družbami in Slovenijo. Ne le, da so v drugih postsocialističnih družbah že zelo zgodaj spoznali – ponekod, na primer na Poljskem že nekaj let po koncu socializma, da je tranzitologija napačna logika planiranja in izvajanja družbenih sprememb, ampak so, čeprav so se postsocialistične politične elite povsod enako kot v Sloveniji samo-utemeljevale na diskontinuiteti s socializmom, vendarle dale lastni zgodovini dihati. Niso je tako radikalno in tako zadržito preganjale in ignorirale, kot to počnemo v Sloveniji. Seveda iz povsem političnih razlogov.

Lokalna zgodovina je v Sloveniji, tako kot povsod drugod, utelešena v lokalni zgodovinsko vzpostavljeni socialni in kulturni tirnici, ki jo je pri izvajanju družbenih sprememb treba upoštevati. Da bi jo lahko upoštevali, pa jo je treba najprej razumeti. Poznati. In spoštovati. Do tega se v slovenskem postsocializmu nismo dokopali niti po tridesetih letih. V Sloveniji tako še danes ne vemo, kaj pomeni, da smo Slovenci glede na to tirnico kolektivistni in egalitarci. Da ne toleriramo velikih socialnih razlik. Da nam je drugačno sinonim za sovražno. Kar velja tudi za državo. Da ne verjamemo v pravo in pravni red. Da lokalno nativno pravo postavlja dogovor in obljubo nad zakone. Da imamo rek. »Tudi jaz sem človek!«. Ta pravi, da ima vsak človek pravico do človeškega dostojanstva in spoštovanja, ne glede na socialni status in bogastvo. Da je temeljna vrednota Slovencev lastno preživetje. In kvaliteta lastnega preživetja. Ta predstavlja temeljno motivacijsko os za aktiviranje Slovencev. Za karkoli. In kogarkoli. Ter da je model slovenske socialnosti domačija. Majhna socialna skupnost, v kateri vsi poznajo vse. Vsi skrbijo za vse. Kjer vsi skupaj zagotavljajo preživetje vsem svojim članom. In to ne glede na količino in kvaliteto dela posameznika. Skladno s tem modelom socialnosti so vsi, ki niso člani moje domačije in podporniki njenega preživetja, moji nasprotniki. Celó (smrtni) sovražniki. Zoper katere se je treba boriti na vse načine. Tudi z goljufanjem, ki je v tem primeru moralno dejanje. Saj skrbi za moje preživetje. Oziroma za izboljšanje mojega preživetja.

Že iz tega kratkega orisa slovenske zgodovinsko vzpostavljene socialne in kulturne tirnice je jasno, da je ta tirnica v odkritem nasprotju z uvoženimi zahodnimi institucijami in praksami, ki temeljijo na protestantski etiki in z njo povezanim drugačnim razumevanjem tega, kdo je moja skupina. Na Zahodu je to celotna družba. Država. Oziroma neko splošno občestvo. Pri Slovencih pa je to moja domačija. Širša družba, država, občestvo ni posameznikova 'mi-skupina'. Ampak je sovražnik. Še posebej, če ne poskrbi direktno za izboljšanje mojega preživetja.

Opisano seveda ne pomeni, da bi na upoštevanju slovenske zgodovinsko vzpostavljene socialne in kulturne tirnice ne mogli načrtovati in izvesti uspešnih postsocialističnih sprememb. Res je prav nasprotno: samo z njihovim upoštevanjem bi te spremembe lahko izvedli. Ali zdaj, ko smo že zavozili, izboljšali porazni slovenski postsocializem. Pomenijo pa nekaj drugega: namreč to, da bi bilo s pomočjo slovenske zgodovinsko vzpostavljene socialne in kulturne tirnice treba ustvariti **unikaten**, slovenski postsocialistični kapitalizem. Ta bi moral biti bistveno bolj **kolektivističen** od zahodnega. Bistveno bolj **egalitaren** od zahodnega. Bistveno bolj **preživetveno** usmerjen od zahodnega. Bistveno bolj **socialen** od zahodnega. In bistveno bolj **demokratičen** od zahodnega. Poleg parlamentarne demokracije bi namreč moral vključevati tudi permanentne prakse neposredne demokracije. Ali povedano na kratko: samo kapitalizem, ki bi pomembno, ponekod celo bistveno **odstopal** od zahodnega modela, bi lahko v Sloveniji predstavljal uspešno družbeno prakso.

A v Sloveniji postsocialistične elite in njihovi planerji družbenega tega niso nikoli dojeli. Slovenski postsocializem temelji na formalnem političnem preganjanju lokalne socialistične zgodovine. To ne vodi le v ekonomski, socialni, politični in lokalni neuspeh slovenskega postsocializma. Ampak tudi v to, da se slovenska zgodovinsko vzpostavljena socialna in kulturna tirnica vrača. Vrača v podivjani obliki. Ne le na

TV programu. V obliki narodno zabavno glasbenih obsesij. Ampak v retradicionalizaciji slovenske družbe. V njeni reruralizaciji. Ter rekatolizaciji. Ko gre za družbene vrednote. In ideale. Podivjana domačijskost pa se vrača tudi v uničevanju lastne ekonomije. Podivjana domačijskost namreč ne razume, kaj je družbena lastnina. Kaj je družbeno dobro. Kaj je družbeni interes. Saj zanjo družba sploh ne obstaja. Če obstaja, obstaja kot sovražnik konkretne domačije. Obstaja v konfliktu z domačijo. In njenimi interesi. Zato tisto, kar naj bi bil družbeni interes, družbeno dobro, ne deluje. Podivjana domačijskost se z obojim rokuje tako, da ju je iz družbenega pretvorila v moje: torej v interes in predvsem v korist moje domačije. Torej v lastnino moje domačije. V denar moje domačije. V profit moje domačije. Podivjana domačijskost torej ne le dovoli, ampak vzpodbuja in organizira ropanje in uničevanje družbenega zato, da se izboljša preživetje konkretne domačije. Koristi konkretnih domačij tako že trideset let uničujejo družbeno. In družbo. Logični rezultat te prakse je kolaps družbenega. V vseh tistih delih in vidikih, ki jih ni mogoče zvesti na domačije. In njihovo domačijskost. Zato smo danes priče boju zadnjih ostankov družbenega (v sodstvu, medijih itd.), ki se upira podomačenju. Vključitvi v konkretne domačije.

In to razlikuje slovenski postsocializem od drugih postsocializmov. Bolj kot kjerkoli drugje ga namreč vodi in upravlja podivjana domačija. Podivjana domačijskost. Bolj kot kjerkoli drugje te podivjane domačije uničujejo družbo in družbeno. In natančno zato nam ni uspelo. Nam ne uspeva. In nam tudi v prihodnosti ne bo uspelo. Kajti: manjše socialne enote ne morejo preživeti, če uničijo širšo družbeno podstat lastnega obstoja. Nobena socialna skupina ne more preživeti brez družbe. Nikjer. Nikoli. Ne glede na to, kaj pravi neoliberalna ideologija. In ne glede na to, kakšni so interesi podivjane domačijskosti.

6 PRIPOROČILA MEDNARODNIH ANALIZ IN DOMAČI NAČRT

6.1 Evropska komisija: Evropski semester 2022¹⁴⁷

Pandemija COVID-19 je prekinila obdobje močne rasti in izboljšanja razmer na trgu dela. Obetala se je močna gospodarska rast, vendar se je kljub temu v začetku leta 2022 gospodarstvo soočilo z nekaterimi težavami. Naraščajoče cene nafte in plina so spodbudile inflacijo. Težave v dobavni verigi so zmanjšale proizvodne zmogljivosti. Brezposelnost je dosegla zelo nizko raven, število prostih delovnih mest pa je bilo najvišje v zgodovini. Vojna v Ukrajini omejuje gospodarske obete. Pričakuje se, da se bo rast nadaljevala zmerno, inflacija pa naj bi ostala visoka. Naraščajoče cene stanovanj kažejo na vse večjo ranljivost stanovanjskega trga. Cene stanovanj so v zadnjih letih hitro narasle, in sicer za 12,9 % v tretjem četrtletju 2021 v primerjavi z istim četrtletjem leta 2020 – precej nad 8,8 % v evro območju.

Težave pri privabljanju neposrednih tujih naložb v nekatere sektorje so verjetno vsaj delno posledica visokega deleža podjetij v državni lasti. Med pandemijo so tudi zamude pri plačilih postale resen problem. Gospodarstvo ima v povprečju več izpustov TGP in je energetsko intenzivnejše kot v drugih državah članicah EU, hkrati pa je to priložnost za izboljšave. Medtem ko naj bi Slovenija preseгла svoj cilj zmanjšanja izpustov TGP do leta 2030 za sektorje, ki niso vključeni v sistem trgovanja z emisijami, je država od leta 1990 med najslabšimi 25 % držav članic EU v smislu zmanjšanja emisij v celotnem gospodarstvu. Podobno kot v drugih državah članicah naj bi se tudi v Sloveniji delovno sposobno prebivalstvo v naslednjih desetletjih zmanjševalo, s čimer se bo stopnja starostne odvisnosti povečala. Zaradi staranja prebivalstva naj bi se javni izdatki za pokojnine, zdravstveno varstvo in dolgotrajno oskrbo do leta 2070 povečali kar za 8,8 odstotne točke BDP, večji del pa pričakujemo že do leta 2045.

Ključni rezultati v okviru načrta za okrevanje in odpornost v letih 2022–2023:

- Reformirati spodbujanje obnovljivih virov energije in obravnavati regulativne izzive za zasebne naložbe na tem področju.
- Uveljavitev novega načrta obvladovanja poplavne ogroženosti in vlaganje 24,64 MEUR v preprečevanje poplav in zemeljskih plazov.
- Reorganizirati in izboljšati sistem javnega potniškega prometa, vključno s pomembnimi naložbami v železniško infrastrukturo.
- Sprejeti širokopasovni načrt za obdobje 2021–2025 in vzpostaviti omrežje 5G do leta 2023.
- Priprava reforme pokojninskega sistema s ciljem zagotavljanja trajnosti v posvetovanju s socialnimi partnerji.
- Vzpostaviti vzdržan sistem dolgotrajne oskrbe za izboljšanje dostopa do storitev dolgotrajne oskrbe za splošno javnost.
- Okrepiti ključne kompetence 1300 mladih in jim pomagati pri iskanju zaposlitve.
- Odpraviti administrativne ovire z reformami javnih institucij in izboljšati javna naročila.
- Reformirati upravljanje R&I z izvajanjem določb novega zakona o R&I in ustanovitev programskega odbora za usklajevanje politike raziskav in inovacij.

6.2 OECD: ekonomski pregled, Slovenija^{148, 149}

Slovenija bo v programskem obdobju 2021–2027 prejela evropska strukturna sredstva v višini 5,1 G€ (6,4 % BDP v letu 2021). Skoraj dve tretjini sredstev sta iz sredstev kohezijske politike, ostalo pa je povezano s skupno kmetijsko politiko.

Poleg tega bodo začasni instrumenti NextGenerationEU zagotovili 2,8 G€ za pospešitev okrevanja po socialni in gospodarski škodi, ki jo je povzročila pandemija, ter olajšali zeleno in digitalno preobrazbo. Ključna komponenta NextGenerationEU je sklad za okrevanje in odpornost Recovery and Resilience

¹⁴⁷ 2022 European Semester: Country Reports. Dostop 16-01-2022. <http://bit.ly/3IWw1q1>

¹⁴⁸ OECD Economic Surveys: Slovenia 2022. Dostop 16-01-2022. <http://bit.ly/3IOjXXJ>

¹⁴⁹ OECD Economic Surveys: Slovenia 2022. Dostop 16-01-2022. <http://bit.ly/3iHuRDT>

Facility (RRF), ki bo zagotovil 2,5 G€, od tega 1,8 G€ nepovratnih sredstev in 0,7 G€ posojil. Slovenija bo prejela tudi 0,3 G€ iz programa NextGenerationEU REACT (Recovery Assistance for Cohesion and the Territories of Europe). Vlada namerava uporabiti RRF na štirih prednostnih področjih:

- zeleni prehod,
- digitalna transformacija,
- pametna, trajnostna in vključujoča rast,
- področje zdravja in socialnega varstva, vključno s področjem dolgotrajne oskrbe in socialnih stanovanj.

Skoraj polovica sredstev bo namenjena zelenemu prehodu (v enakem deležu razdeljena na nepovratna sredstva in posojila). Polovica tega bo porabljena za zagotavljanje čistega in varnega okolja. To vključuje:

- naložbe za zmanjšanje okoljskih nesreč,
- izboljšanje vodne infrastrukture in storitev,
- okrepiti dolgoročno odpornost gozdov na podnebne spremembe,
- trajnostna mobilnost z izboljšanjem infrastrukture javnega prevoza,
- povečanje uporabe alternativnih transportnih goriv,
- izboljšanje energijske učinkovitosti,
- zmanjšati izpuste toplogrednih plinov s povečevanjem deleža obnovljivih virov energije,
- izboljšanje energijske učinkovitosti javnih zgradb,
- podporo krožnemu gospodarstvu.

Tretjina dodeljenih sredstev (večinoma v obliki nepovratnih sredstev) bo namenjenih za:

- pametno, trajnostno in vključujočo rast,
- naložbe v raziskave in razvoj ter inovacije,
- povečanje produktivnosti,
- izboljšanje pogojev poslovnega okolja za privabljanje investicij,
- podpora strukturnim reformam na trgu dela in pokojninskim shemam za odgovor na izzive, ki jih predstavlja staranje prebivalstva,
- reformirati izobraževalni sistem in poklicno usposabljanje za izboljšanje kompetenc bodoče delovne sile na področju digitalizacije in trajnostnega razvoja.
- izobraževalne in raziskovalne infrastrukture.

V tej kategoriji skladov so predvidene tudi naložbe v turizem in varstvo kulturne dediščine.

Sredstva, dodeljena sektorju zdravja in socialnega varstva, predstavljajo 15 % RRF (večinoma kot nepovratna sredstva). Ta se bo osredotočil predvsem na:

- ukrepe za podporo digitalni preobrazbi zdravstvenega sistema,
- izboljšanje usposobljenosti zdravstvenega osebja in zagotavljanje kakovosti oskrbe,
- okrepitev dolgotrajne oskrbe – narediti jo bolj dostopno in vključujočo,
- naložbe v socialna stanovanja za spodbujanje stanovanjske mobilnosti in
- podporo zapostavljenim družbenim skupinam, kot so deprivilegirani posamezniki in mladina.

Digitalna transformacija bo v celoti financirana z nepovratnimi sredstvi (13 % celotnega načrta RRF), vključno z digitalno transformacijo javnega sektorja in gospodarstva. V začetku leta 2022 je vlada sprejela Digitalno strategijo do leta 2030, ki je bila predpogoj za črpanje sredstev RRF EU. Na primer, v začetku leta 2022 se je razmerje med porabljenimi in načrtovanimi sredstvi EU (tj. sredstvi kohezijske politike, dodeljenimi v programskem obdobju 2014–2020) gibalo med 70 % in 80 % (odvisno od vrste sredstev).

Shema EU za trgovanje z izpusti deluje od leta 2005 in zajema emisije CO₂, N₂O in PFC iz proizvodnje električne energije, industrije in letov znotraj EGP v 23 evropskih državah, kar znaša približno 40 % skupnih emisij EU. Veliki onesnaževalci morajo imeti dovolilnice, ki so enake količini njihovih izpustov. Trenutno je v ETS (Emission Trading System) zajeta nekaj več kot tretjina slovenskih izpustov TGP. Do nedavnega so zaradi prevelike ponudbe emisijskih kuponov, brezplačne dodelitve in nizkih cen ogljika imele omejen učinek na nizkoogljične naložbe v Sloveniji.

Rezerva za stabilnost trga od leta 2019 umika dovoljenja s trga, če so preseženi pragovi za število dovoljenj v obtoku in od leta 2023 dalje lahko sproži preklic dovoljenj. Namen tega je stabilizirati cene dovolilnic in zmanjšati učinek ti. "vodne postelje", kjer dodatno zmanjšanje emisij v eni državi omogoča povečanje

emisij drugje. Skupaj z ambicioznejšim ciljem zmanjšanja emisij za vsaj 55 % do leta 2030 je to prispevalo k višjim cenam ETS od jeseni 2020. Marca 2022 je cena ETS dosegla več kot 70 EUR/t in presegla povprečno obdavčitev CO₂ v Sloveniji.

Leta 2015 je vlada nadzor in upravljanje večine državnih podjetij prenesla na Slovenski državni holding. Prednost takšne poteze je bila spodbujanje neodvisnega upravljanja podjetij v državni lasti, da bi omejili politični vpliv, ločili lastniško vlogo države od njenih regulativnih odgovornosti in osredotočili upravljanje podjetij v državni lasti na uspešnost. V letu 2020 je holding upravljal več kot 50 državnih podjetij s premoženjem v vrednosti približno 21 % BDP. Ta neodvisni pristop je bil delno obrnjen s prenosom sredstev treh največjih podjetij v državni lasti nazaj v neposredno državno last med letoma 2018 in 2020. Podjetja v državni lasti delujejo v energetske, zavarovalniškem in farmacevtskem sektorju.

Korporativno upravljanje podjetij v državni lasti sloni na izboljšanju njihove finančne uspešnosti prek pogodb s holdingom. Vendar to ni združeno s plačilom na podlagi uspešnosti za menedžerje podjetij v državni lasti. Nasprotno so njihove plače določene z zakonom. Povečanje elementov, ki temeljijo na uspešnosti, v prejemkih vodij bi lahko spodbudilo boljšo finančno uspešnost. Druga skrb je, da imajo številna podjetja v državni lasti velik delež članov nadzornega sveta, ki so politično povezani.

6.2.1 Vpliv digitalizacije na slovenski trg dela

Vpliv digitalizacije na trg dela je bil analiziran s podatki administrativnih in poslovnih raziskav za obdobje 2016–2020. Rezultati kažejo, da podjetja, ki vlagajo v IKT in sprejemajo digitalne tehnologije, ustvarjajo delovna mesta. Zlasti IKT-intenzivna podjetja imajo od leta 2016 močnejšo rast zaposlovanja v primerjavi z IKT manj intenzivnimi podjetji. Šok zaradi COVID-19 je ta proces pospešil. V času pandemije je IKT intenzivnim podjetjem uspelo rasti v smislu zaposlovanja. Samo proizvodna podjetja, ki uporabljajo robote za avtomatizacijo nalog, so zabeležila izgubo delovnih mest, čeprav je ustvarjanje delovnih mest v drugih IKT-intenzivnih podjetjih več kot nadomestilo te izgube.

Zaskrbljujoče je, da togi postopek določanja plač upočasnjuje prerazporeditev, ki povečuje produktivnost. To se odraža v ugotovitvi, da IKT-intenzivna in produktivna podjetja ne plačujejo višjih plač kot manj produktivna podjetja. Lahko da ta podjetja zaposlujejo večinoma mlade delavce, stare 35 let ali manj. To je tudi v nasprotju z bolj dinamičnimi in mobilnimi trgi dela, kjer se delavci hitreje selijo na delovna mesta, da dobijo višje plače. Druga skrb je, da vpletanje države zmanjšuje prerazporeditev delovne sile. Rast zaposlovanja v visoko produktivnih podjetjih je bila nižja v sektorjih z višjim deležem zaposlenih v državnih podjetjih. Tako lahko prizadevanja za privatizacijo vodijo do večje produktivnosti s prerazporeditvijo dela iz podjetij v državni lasti v zasebni sektor.

Na splošno je digitalnim podjetjem (v smislu naložb v IKT) uspelo povečati produktivnost in izkoristiti večje povpraševanje na trgu, kar jim je omogočilo, da zaposlujejo več delavcev. Vendar ta rast delovnih mest ni enakomerno porazdeljena: koristi visokokvalificiranim delavcem, ne pa nizko ali srednje kvalificiranim delavcem. Poleg tega imajo mlajši delavci (35 let ali manj) relativno več koristi od digitalizacije kot starejši delavci (50+), saj podjetja, ki uporabljajo IKT, vse pogosteje zaposlujejo mlajše delavce. To lahko odraža, da starejši delavci prejemajo dodatek k plači za starost, ne glede na njihovo raven usposobljenosti, kar delodajalce odvrta od zaposlovanja starejših delavcev.

6.2.2 Predstavitvene in preskusne zmogljivosti za digitalne tehnologije

Nekatere države so vzpostavile nove zmogljivosti za predstavitev in testiranje digitalnih tehnologij, da bi povečale njihovo sprejetje. Na primer, kompetenčni centri SME 4.0 v Nemčiji ponujajo MSP dostop do predstavitev tehnologij industrije 4.0 in aplikacij, specifičnih za sektor (npr. 3D-tiskanje, senzorji). Ti predstavitveni objekti so pogosto na univerzah in omogočajo simulacijo poslovnih in proizvodnih procesov v okolju, podobnem realnemu okolju. Več avstrijskih univerz (TU Wien, TU Graz in Univerza Johannes Kepler Linz) je prav tako postavilo pilotne tovarne, v katerih imajo mala in srednja podjetja možnost preizkusiti nove tehnologije in proizvodne procese, ne da bi to vplivalo na proizvodnjo v njihovih lastnih obratih.

6.2.3 Podjetniško izobraževanje na visokošolskih ustanovah

Pregled OECD o podpori visokošolskih institucij inovacijam in podjetništvu iz leta 2021 je pokazal, da je bilo njihovo podjetniško izobraževanje pomemben element vladne podpore podjetništvu. Ključni razvoj je bila ustanovitev strateškega sveta za podjetništvo v izobraževanju leta 2020, ki združuje raziskave predstavniki zasebnega sektorja, da oblikujejo akcijski načrt za razvoj podjetniškega izobraževanja na vseh ravneh izobraževanja, vključno z usposabljanjem za vseživljenjsko učenje.

V letu 2017 je bilo uvedeno financiranje po uspešnosti v višini 3 % celotnega javnega financiranja visokega šolstva za spodbujanje sodelovalnih dejavnosti v visokem šolstvu. Poleg tega so številne visokošolske ustanove ustanovile pisarne za prenos tehnologije (TTO) in raziskovalna središča za podporo inovacijam in prenosu znanja (npr. univerzi na Primorskem in v Ljubljani). Poleg tega takšni uradi in centri predstavljajo priložnosti učenja za raziskovalce, da razvijejo vrhunsko tehnologijo in se odzovejo na potrebe industrije. Poleg tega je bil ustanovljen konzorcij za prenos znanja in tehnologije (KTT) (2017–2022), ki povezuje TTO javnih univerz in raziskovalnih centrov, da zasebnim podjetjem ponudijo nabor tehnologij in izdelkov. Nadaljnji korak k spodbujanju raziskav in prenosa znanja vključuje internacionalizacijo visokošolskega sistema, čeprav ostaja število mednarodnih študentov in predavateljev relativno nizko.

Izobraževanje podjetništva ima različne oblike. Visokošolske ustanove vedno bolj razvijajo tečaje in organizirajo izven-študijske dejavnosti (kot so festivali), da bi spodbudile podjetniško miselnost študentov. Slednje zajema mehke in tehnične veščine in ustvarjalnim posameznikom, ki se ukvarjajo z reševanjem problemov, omogočajo delovanje v zapletenih kontekstih, kar jim pomaga pri soočanju z globalizacijo in digitalizacijo. Podjetniško izobraževanje se povezuje z različnimi cilji. Medtem ko je ustvarjanje zagonskih podjetij vedno priljubljen cilj, se podjetniško usposabljanje izvaja tudi v dejavnostih vseživljenjskega učenja (kot je GEA College, zasebna visokošolska ustanova, katere Center za poklicne šole izvaja podjetniške tečaje). Poleg tega je podjetniško izobraževanje prilagojeno pripravi posameznikov, ki bodo delali v lokalnih MSP in/ali prevzeli družinsko podjetje. Podjetniško izobraževanje je povezano tudi z digitalnim raziskovanjem in poučevanjem. Laboratorij HICUP (Humans Interacting with Computers) Univerze na Primorskem gosti skupino mednarodnih raziskovalcev, ki se ukvarjajo s tem, da digitalne vire naredijo bolj interaktivne in donosnejše za uporabnike.

Številni izzivi ostajajo. Ugotovljeno je bilo, da je financiranje premajhno za spodbujanje najsodobnejših raziskav, prenosa znanja in razvoja podjetništva. Poleg tega manjkajo dolgoročni mehanizmi financiranja, saj je večina trenutnega financiranja namenjena časovno omejenim projektom in temelji na konkurenčnih ponudbah za nepovratna sredstva, ki jih dodeljujejo vlada, EU in zasebni donatorji. Morda še bolj problematično je, da je malo spodbud za raziskovalce in učitelje za izvajanje dejavnosti prenosa znanja, saj te niso priznane v opisu delovnih mest zaposlenih na visokošolskih ustanovah ali v merilih za nagrajevanje in napredovanje.

Drugo področje, ki vzbuja skrb, je pomanjkanje nacionalnega sistema vrednotenja za merjenje vpliva raziskav in dejavnosti prenosa znanja, kot je to ugotovljeno v Avstraliji, Italiji, na Nizozemskem in v Združenem kraljestvu. Tudi na lokalni ravni je takšno vrednotenje omejeno, saj večina visokošolskih zavodov ne spremlja napredka na teh področjih. Izjema je Univerza v Ljubljani, ki je razvila nekaj ključnih kazalnikov uspešnosti za spremljanje doseganja ciljev prenosa znanja in razvoja zagonskih podjetij (kot so število odcepitev, število zagonskih podjetij, patentov in ustvarjenih licenc).

V prihodnje bi vlada morala povečati financiranje na podlagi uspešnosti, hkrati pa zahtevati, da vse visokošolske ustanove razvijejo sisteme vrednotenja, ki bi ga lahko uporabljali za nacionalne ocene. Zavzetost osebja bi lahko spodbujali z upoštevanjem prenosa znanja kot merila za ocenjevanje, napredovanje in nagrajevanje.

6.2.4 Digitalno upravljanje je mogoče še izboljšati

OECD-jev pregled digitalne uprave za leto 2021 v Sloveniji je ugotovil stalno zavezanost k uporabi digitalnih tehnologij in podatkov za zagotavljanje učinkovitejših in uspešnejših javnih storitev, s čimer je država nad povprečjem OECD tako pri digitalni upravi (15.) kot pri odprtih vladnih podatkih (10.). Drugi pomembni dosežki vključujejo konsolidacijo spletnih mest centralne vlade v GOV.SI kot primarno destinacijo za informacije in e-Upravo kot glavni vnos za dostop do javnih storitev. Poleg tega je bila vse večja zrelost orodij za upravljanje digitalne identitete ključnega pomena pri omogočanju vedno večjemu številu državljanov dostopa do storitev, ki so jih potrebovali, ko so zaradi pandemije COVID-19 spletni kanali postali edina možnost. Končno je javni sektor naredil velik napredek pri dostopu, izmenjavi in uporabi podatkov. To se odraža v prizadevanjih za spodbujanje strateškega pristopa k objavljanju odprtih vladnih podatkov (Odprti Podatki Slovenije, OPSI) ter razvoju infrastrukture za podporo skupni uporabnosti podatkov v državni upravi, v obliki skupnega gradnika aplikacij TRAY (Skupni aplikacijski gradnik Pladenj).

Nova strategija digitalne vlade je v pripravi, je največji izziv zagotoviti dosledno visoko stopnjo zrelosti digitalne uprave v celotnem javnem sektorju. Priporočilo OECD o strategijah digitalne vlade je okvir politike digitalne vlade in priporočil, ki jih vsebuje digitalna vlada

Pregled je podlaga za določitev naslednjih prednostnih nalog:

- Zagotoviti soglasje pri oblikovanju nove strategije med najpomembnejšimi akterji (Ministrstvom za javno upravo in novoustanovljeno Službo Vlade RS za digitalno preobrazbo) ter med institucijami javnega sektorja, da bo strategija skupno prizadevanje z deljeno odgovornostjo in občutek lastništva.
- Podpora novim strateškim prizadevanja s prenovo nadzora digitalnega javnega naročanja, dostave in oblikovanja, na primer s standardizacijo poslovnih primerov ali z zagotavljanjem kakovosti glede na skupno dogovorjene standarde kakovosti, da bi spodbudili sodelovanje, se izognili podvajanju prizadevanj in rešili medvladne izzive.
- Razvoj kulture oblikovanja storitev, osredotočeno na ljudi, v celotnem ekosistemu za načrtovanje in zagotavljanje storitev javnega sektorja, da zagotovijo večjo skladnost v pristopih in zmogljivostih med različnimi organizacijami in dobavitelji. Ustvarjanje delovnih okolij, ki spodbujajo digitalno preobrazbo, zahteva strateške pristope k vodenju za zagovarjanje potreb uporabnikov; organizacijsko prenovo za spodbujanje fleksibilnejšega dela; delovne družine za porazdelitev odločanja; in dejavnosti usposabljanja za opremljanje vseh javnih uslužbencev z osnovnimi veščinami, ki jih je OECD opredelil kot potrebne za podporo digitalni upravi.
- Spodbujanje celovitega pristopa k upravljanju podatkov v javnem sektorju, ki je usklajen z okvirom OECD za javni sektor in temelji na podatkih; ti naj bi zagotovili, da lahko upravljanje in uporaba podatkov javnega sektorja sprostita svoj polni potencial pri prispevanju k proaktivnim, brezhibnim, predvsem pa zaupanja vrednim javnim storitvam. Vodenje je še posebej pomembno tako iz centra v obliki glavnega podatkovnega urada/uradnika kot tudi na ravni javnih institucij prek identifikacije skrbnikov podatkov in zagotavljanja virov za namenske ekipe.

6.2.5 Digitalizacija v zdravstvenem sektorju

V zdravstvenem sektorju je razmeroma veliko možnosti za digitalizacijo in v zadnjih petih letih je bil vzpostavljen ambiciozen program e-zdravja za izboljšanje kakovosti storitev, integracijo obstoječih različnih zdravstvenih informacijskih sistemov v sistem zdravstvenega varstva ter zajemanje in optimizacijo uporabe izboljšanih zdravstvenih podatkov. Vendar program e-zdravje nima celovitosti. Na primer, tele-medicina je premalo razvita in uporablja digitalne tehnologije za zagotavljanje zdravstvenih storitev na daljavo. Omogočanje ponudnikom zdravstvenega varstva, da ocenijo, diagnosticirajo in

zdravijo paciente brez potrebe po osebnem obisku, kar ustvarja priložnost za zmanjšanje stroškov in prihranek časa za ponudnike in bolnike. Zdravstveno zavarovanje le redko povrne stroške takšnih storitev.

TeleKap (Telestroke) je med redkimi zajetimi tele-medicinskimi programi, ki prispevajo k zdravljenju možganske kapi. Sistem deluje prek avdio-video konference v 12 bolnišnicah in omogoča takojšnjo obravnavo bolnikov tudi v bolnišnicah, kjer nevrološka služba ni na voljo, in je pogosto odločilen za boljši izid te akutne bolezni. Od leta 2021 spremljanje COVIDnih bolnikov na daljavo krije tudi zdravstveno zavarovanje. Kljub možnim prihrankom stroškov in povečanju učinkovitosti večina tele-medicinskih storitev ni vključenih v obvezno zdravstveno zavarovanje ZZZS ali pa še niso v celoti razvite.

ePosvetovalnica omogoča elektronsko komunikacijo med zdravstvenimi delavci, družinskimi zdravniki in specialisti. Storitve omogoča posvete med splošnimi zdravniki in zdravniki specialisti o določenem pacientu, kar vodi do pridobitev v smislu skrajševanja čakalnih dob in podaljševanja procesov zdravljenja. Vendar pa ePosvetovalnica pacientu ne omogoča neposrednega stika z zdravstvenimi delavci.

Drug primer e-zdravstvenih storitev z nadaljnjim razvojnim potencialom je portal zVEM in njegova mobilna aplikacija, ki pacientom omogoča popoln dostop do njihove zdravstvene dokumentacije, napatnic, naročanja, receptov in evidence izdanih zdravil, ne omogoča pa dostopa do njihovih podatkov o obveznem zdravstvenem zavarovanju in dopolnilnem, prostovoljnem zdravstvenem zavarovanju. Takšne podatke ZZZS posreduje na spletu. Z vključitvijo zdravstvenega zavarovanja v portal zVEM bi ustvarili »vse na enem mestu«, kjer bi se pacienti lahko naročali in komunicirali z zdravniki ter preko spleta dostopali do eBOL (elektronskih bolniških listov) in drugih dokumentov ZZZS. Tako bi v celoti izkoristili možnosti digitalizacije. V zdravstvenem sektorju bi bilo treba financiranje razširiti na druge storitve e-zdravja, ocene zdravstvene tehnologije pa bi bilo treba uporabiti za identifikacijo ustreznih storitev e-zdravja, ki bi bile upravičene v okviru zdravstvenega zavarovanja.

Gledano širše, obstaja potreba po celoviti dolgoročni digitalni zdravstveni strategiji za izboljšanje sodelovanja med deležniki ter zagotavljanje jasnih prednostnih nalog in ciljev.

6.2.6 Elektronska identifikacija (e-ID) v Sloveniji

Trenutno so v uporabi tri sredstva e-ID:

- SI-PASS: enotni račun, ki omogoča spletno registracijo več različnih ponudnikov elektronskih storitev ter elektronsko podpisovanje vlog in drugih dokumentov.
- Mobilna identiteta smsPASS: način prijave v SI-PASS, ki temelji na dvofaktorski overitvi uporabnika, ki zagotavlja njegovo edinstveno prepoznavanje, omogoča elektronsko podpisovanje dokumentov in zanesljivo prepoznavanje uporabnika pri uporabi e-storitev.
- Kvalificirana digitalna potrdila, izdana s strani štirih različnih ponudnikov:
 - SIGEN-CA (za posameznike in podjetja); SIGOV-CA (za javne uslužbenke), izdal SI-TRUST, Nacionalni center za skrbništvo Slovenije (v okviru Ministrstva za javno upravo);
 - Posta@CA (izdaja Pošta Slovenije);
 - AC NLB (izdajatelj Nova Ljubljanska Banka);
 - Halcom CA (izdaja Halcom).

Tri sredstva e-ID omogočajo dostop do spletnih storitev na portalu e-uprava (e-uprava.gov.si).

Za uporabo SI-PASS mora imeti uporabnik odprt račun na spletni strani SI-PASS. Ta skupaj z veljavnim digitalnim potrdilom SIGEN-CA ali mobilno identiteto smsPASS omogoča dostop do državnih storitev. SI-TRUST upravlja SI-PASS in izdaja smsPASS certifikate mobilne identitete. Nova nacionalna biometrična identifikacijska izkaznica, ki je bila uvedena marca 2022, bo služila kot elektronska prepoznavna za overitev prek SI-PASS.

6.2.7 Internacionalizacijo visokega šolstva zavira regulacija

V zadnjem desetletju je vlada internacionalizirala visokošolski sistem s spodbujanjem raziskovalnega sodelovanja, posodobitvijo pedagogike in uvajanjem novih oblik učenja. Strategija internacionalizacije visokošolskih zavodov 2016–20 je imela štiri stebre, med drugim mednarodno mobilnost študentov, raziskovalcev in osebja (v Slovenijo in tujino), mednarodno sodelovanje v raziskavah in razvoju. Poleg tega je imel poseben poudarek na Zahodnem Balkanu kot ciljni regiji za strateška partnerstva in mobilnost. Vlada je nedavno ustanovila svet s strokovnjaki za internacionalizacijo, nacionalni program visokega šolstva 2021–2030 pa kot ključni steber vključuje krepitev internacionalizacije visokega šolstva.

Pregled podjetništva in inovativnosti v visokem šolstvu v Sloveniji je pokazal, da je polovica visokošolskih zavodov uvedla politike zaposlovanja za privabljanje mednarodnega osebja, medtem ko imajo skoraj vse internacionalizacijo kot prednostno nalogo v svojih pisnih strategijah. Dober primer izvajanja strategije internacionalizacije je Univerza v Ljubljani, ki ima več dodiplomskih in magistrskih študijskih programov v angleškem jeziku. Poleg tega ima doktorska šola 21 doktorskih študijskih programov z različnih področij, odprtih za Slovence in zunanje prijavitelje (članice EU in nečlanice EU). Nekateri od teh programov so interdisciplinarni in usklajeni z drugimi institucijami. Širjenje števila programov v angleškem jeziku ovira zahteva, da se morajo isti programi poučevati tudi v slovenščini.

Problem pa je, da je povezava med internacionalizacijo in podjetništvom relativno šibka. Manj kot polovica visokošolskih ustanov spodbuja internacionalizacijo podjetniških praks, manj pa se jih povezuje z mednarodnimi zagonskimi mrežami in inkubatorji v tujini. Internacionalizacijo še vedno ovira več dejavnikov. Prvič, politika slovenskega jezika na prvem mestu pomeni podvajanje prizadevanj za poučevanje, kar odvrta od ponudbe tečajev v angleščini. Poleg tega politika tudi pomeni, da so delovni prispevki večinoma objavljeni v slovenščini, čeprav so lahko akademski prispevki in raziskave v angleščini, če to zahteva akademsko vrednotenje. Da bi privabili nadaljnje tuje študente in raziskovalce, bi bilo treba omejitve pri uporabi angleščine zmanjšati, zlasti na magistrski in doktorski ravni, medtem ko bi morala biti imenovanja in poklicna napredovanja odvisna od mednarodno priznanih raziskav in izkušenj.

6.3 Poročilo IMF o Sloveniji¹⁵⁰

Pandemija je povzročila veliko trpljenja, čemur so sledili hitri, obsežni in dobro usklajeni politični odzivi. Proti-krizni ukrepi so pomagali ohraniti delovna mesta, zagotoviti likvidnost podjetjem in dohodkovno podporo ranljivim skupinam. Preprečili so večji upad proizvodnje in ohranili brezposelnost pod nadzorom.

Ključna politična priporočila:

- Najpomembnejša prednostna naloga ostaja reševanje življenj in sredstev za preživetje. Zato bi morale politike v bližnji prihodnosti ostati podpirne in se prožno prilagajati spreminjajočim se razmeram. Ko bo okrevanje utrjeno, bi se morali preusmeriti k olajšanju prerazporeditve in spodbujanju močnejše, pametnejše in bolj zelene rasti.
- Fiskalna politika mora ostati podpirna, dokler se okrevanje ne utrdi. Nato bi se morala začeti fiskalna konsolidacija, ki bi jo usmerjali pretekli nasveti osebja in podpiralo fiskalno pravilo.
- Še naprej bi bilo treba pozorno spremljati kakovost sredstev bank, zlasti za banke, ki so izpostavljene MSP in sektorjem, ki jih je prizadel COVID. Izstop iz podpornih ukrepov je treba skrbno načrtovati in izvesti, da se zmanjšajo tveganja za finančno stabilnost.
- Politike trga dela bi morale preiti z ohranjanja delovnih mest na olajšanje prerazporejanja in krepitev mreže socialne varnosti.
- Naložbe v digitalne in zelene tehnologije bodo povečale produktivnost in zagotovile trajnostno okrevanje.

¹⁵⁰ IMF Staff Country Reports. Dostop 16-01-2023. <http://bit.ly/3iM3jNB>

6.3.1 Naslednja generacija EU in Slovenija

Slovenija je upravičena do 2,2 G€ (brez posojil, ki so na voljo v okviru RRF) v okviru programa NextGeneration EU, instrumentu za pomoč pri soočanju s posledicami pandemije COVID-19 in podporo trajnostnemu in bolj zelenemu okrevanju.

Oktobra 2020 je Vlada RS potrdila osnutek Državnega načrta za okrevanje in odpornost (NRRP), ki zagotavlja načrt za uporabo 0,3 G€ nepovratnih sredstev za podporo reformam ter 1,7 G€ nepovratnih sredstev in 2,9 G€ posojil za projekte. Največ sredstev bo namenjenih financiranju zelenega prehoda (0,7 G€) in digitalizacije (0,3 G€). Sredstva so na voljo v okviru REACT-EU ter bi se naj porabila za projekte na področju zdravstva, trga dela, infrastrukture in razvoja podjetništva.

6.3.2 Vpliv COVID-19 in odzivi politike na kapital bank

Odziv slovenske politike na bančni kapital je v povezavi z evropskimi ukrepi imel več oblik:

- Moratorij na zapuščinska posojila: za obstoječa posojila bi lahko veljal moratorij na kapital plačila amortizacije in obresti do 12 mesecev; to je bilo odprto za podjetja in gospodinjstva pod širokimi pogoji. Slovenska zakonodaja, sprejeta pred sprejetjem pravil EBA, je uvedla sorazmerno daljšo upravičenost in podaljšane roke za prijavo. Kasneje v letu je drugi val COVID-19 spodbudil oblasti, da obnovijo določbe o moratoriju, kar je v skladu s smernicami EBA. Konec decembra 2020 je bančna izpostavljenost pod moratorijem dosegla 2,7 G€ (približno 6 % celotne izpostavljenosti), vključno z 2,2 G€ do nefinančnih družb.
- Javna jamstva za podporo kreditni rasti: 0,8 G€, ki so na voljo podjetjem in gospodinjstvom pred krizo COVID-19 dopolnjena z dvema novima shemama javnega jamstva; novi 2 G€ javna jamstvena shema za likvidnostna posojila in 0,2 G€ jamstvena shema za posojila z odloženim odlogom. Državno jamstvo za likvidnostna posojila pokriva 70 % glavnice posojila za velika podjetja in 80 % za MSP. Konec decembra je bilo porabljenih 70 M€. Del posojil pod zakonodajnimi moratoriji prejme javno jamstvo – 25 % odloženih obrokov za vse posojilojemalce in 50 % za posojilojemalce, ki jih je zapora neposredno prizadela.
- Makro-bonitetni ukrepi so bili spremenjeni, da bi ublažili vpliv začasnih dohodkov, povezanih s COVID-šokom na kreditno sposobnost gospodinjstev. Omenjeni pogoji bankam omogočajo izogibanje diskvalificiranju posojilojemalcev, katerih prihodki so se med krizo zmanjšali. Banke lahko pri izračunu odplačevanja dolga v dohodek izločijo mesece, ko je bil dohodek kreditnojemalca nižji zaradi pandemije. Revidirano pravilo o dohodku je naboru makro-bonitetnih orodij dodalo prožnost, ki presega dovoljeno odstopanje, dovoljeno s pravilom.
- Pravilnik o delitvi dobička. Delitev dividend in odkupe delnic s strani bank so zamrznili in ne smejo preseči nižjega od 15 % kumulativnega dobička banke na individualno iz poslovnih let 2019 in 2020 ali 0,2 % navadnega lastniškega kapitala banke kapitala na individualni osnovi od konca leta 2020.

Evropska pravila o bančnem kapitalu:

- Slovenija je uveljavila ciljne spremembe Capital Requirement Regulation (CRR, »hitri popravek«), sprejeto konec junija 2020. Ti vključujejo zmanjšanje vpliva priznavanja ugotovljenih izgub na trgu, znižanje stroškov posojanja MSP in financiranja infrastrukture ter podporo digitalizaciji v bančništvu. V skladu s smernicami EBA bi lahko banke uporabile prožnost pri zahtevah glede razvrščanja in oblikovanju rezervacij za pričakovane izgube za nedonosna posojila. Plačilni moratoriji ne sprožijo samodejno razvrstitve kot vzdržljivosti in prestrukturiranja v težavah, kar omogoča, da izpostavljenost ostane razvrščena kot stopnja 1 za poročanje. Spremljanje bank je bilo okrepljeno, saj so bila pravila enotnega nadzornega mehanizma (SSM) ECB razširjena na celoten bančni sektor.

6.4 Akcijski načrt za večjo blaginjo

*Akcijski načrt za večjo blaginjo*¹⁵¹ je razvila raziskovalna skupina pod okriljem Observatorija Združenja Manager in je nadaljevanje Akcijskega načrta za večjo produktivnost. Spodaj so prikazana osnovna izhodišča, ki jih je pripravila Ekonomska fakulteta Univerze v Ljubljani.

6.4.1 »Mehki« dejavniki produktivnosti na ravni države

a) Sodelovanje med raziskovalno in razvojno sfero ter razvojna partnerstva

CILJ: Izboljšanje povezovanja in sodelovanja med gospodarstvom in znanostjo pri inovacijskih prebojih.

- Država ustanovi ključen organ – mednarodno svetovalno telo, v okviru katerega deluje na primer pet najboljših raziskovalcev iz Slovenije in tujine (najboljši v svetovnem merilu), in povsem samostojno vsebinsko usmerjajo polovico povečanja javnih sredstev za raziskovalno razvojno dejavnost v najbolj napredno raziskovalno delo v Sloveniji, kjer se lahko pričakuje največji učinek. Drugo polovico povečanja javnih sredstev se usmeri v velike aplikativne projekte po izraelskem modelu, ki se financirajo po modelu, da znaša delež javnega financiranja 50 %, delež zasebnega financiranja pa 50 %.
- Ponovno se ustanovi samostojna Tehnološka agencija po vzoru Finske, Danske in drugih razvojno prebojnih držav za prenos znanja in financiranje presoje koncepta razvoja in patentov.
- Podpre se veliki projekt (ali nekaj velikih projektov) za povečanje produktivnosti gospodarstva, ki rešujejo globalne izzive.

b) Učinkovitost javne uprave, odprava administrativnih ovir in digitalizacija

CILJ: Zmanjšanje stroškov administrativnih bremen, števila predpisov ter povečanje kakovosti pravosodnega sistema in storitev javne uprave.

- Potrebno je zmanjšati obseg (vsaj za 30 % v treh letih) in povečati kakovost zakonskih in predvsem podzakonskih aktov; z največjimi pravnimi strokovnjaki (domaćimi in tujimi) spremeniti sedanjo logiko pravnega urejanja družbe s »predpisologijo«, zmanjšati število sodišč in sodnikov ter podpreti njihovo specializacijo. Postaviti je potrebno merljive cilje znižanja administrativnih ovir za vsako leto posebej.
- Povečati učinkovitost delovanja upravnih in pravosodnih organov ter usmeritev v prvenstveno vsebinsko in ne postopkovno odločanje javnih organov.
- Digitalizirati storitev javne uprave v smeri nadgradnje sistema »vse na enem mestu« po meri posameznika (Human-Centered Digitalisation) in krepiti aplikacijo IKT za e-upravo, e-učenje, e-inkluzivnost, e-kulturo in e-zdravje po vzoru programa e-prostor.

c) Korporativno upravljanje podjetij v državni lasti in javnih zavodov

CILJ: Depolitizacija in profesionalizacija upravljanja v podjetjih s kapitalskimi naložbami države in v javnih zavodih.

- SDH je politično neodvisna finančna institucija, ki deluje izključno v normativnem okviru, vzpostavljenim v Sloveniji in potrjenim s strani OECD, profesionalno upravlja vse strateške kapitalske naložbe države. To so kapitalske naložbe v podjetja in finančne institucije, ki opravljajo tudi zelo pomembne naloge javne službe. S kapitalskimi deleži v podjetjih in finančnih institucijah, ki jih država kvalificira kot portfeljske naložbe, SDH prosto razpolaga. Z njimi zasleduje izključno gospodarske cilje ter pospešeno prodaja po postopku, ki omogoča za vsako naložbo najti način za nadzorovano prodajo po najboljši ceni. Po predhodni analizi vseh oblik javne službe, kot so sedaj določene v zakonodaji, je potrebno izločiti vse, kar ni smiselno in se lahko prepusti trgu. Logika »kaj vse mora storiti država«, se mora zamenjati s »kaj je najbolj nujno, da dela država«.

¹⁵¹ D. Mramor in sodelavci, Akcijski načrt za večjo blaginjo v Sloveniji: novelacija in nadgradnja načrta za višjo produktivnost. Združenje Manager, februar 2022, Ljubljana.

č) Izobraževanje in usposabljanje (kakovost visokega šolstva, vseživljenjsko izobraževanje, usklajenost s potrebami trga dela, dualni sistem)

CILJ: Povečanje učinkovitosti izobraževanja na visokošolski ravni ter uvedba dualnega sistema izobraževanja v srednjih šolah.

- Povečati učinkovitost visokošolskega izobraževanja z vidika povečanja odgovornosti študentov in zaključevanja študija v roku programov.
- Zmanjšanje pedagoških obveznosti učiteljev in visokošolskih sodelavcev na raziskovalnih slovenskih univerzah na primerljivo raven razvitih držav ter stimulatивно nagrajevanje velikih dosežkov; zaostritev pogojev za ocenjevanje uspešnosti raziskovalnega dela; vpeljava ocenjevanja relevantnosti in kakovosti delovanja učiteljev z vidika vpliva na gospodarstvo in družbo; vpeljava spremembe in dopolnitev sistema habilitacij, ki zahteva tudi sodelovanje z gospodarstvom na področjih, ki so ključna za dvig produktivnosti; UL kot največja in najbolj vplivna univerza si postavi cilj, da v šestih letih napreduje na Šanghajski lestvici med 300 najboljših na svetu, pri čemer ji država pomaga z ustreznimi ukrepi.
- Uvedba dualnega sistema po vzoru Avstrije in Nemčije in vzpostavitev sistema t. i. »svetov šol« na ravni poklicnih in tehničnih usmeritev, v katerih so predstavniki gospodarstva, na ravni visokega šolstva pa vzpostaviti sistem t. i. »svetovalnih organov« na vsaki članici vseh univerz, ki bi bil sestavljen iz predstavnikov gospodarstva in bi imel vlogo so-oblikovalca študijskih vsebin.

d) Javne finance

CILJ: Agresivna proticiklična fiskalna politika, poenostavitev davčnega sistema in prestrukturiranje javnih izdatkov v smeri podpore projektom, ki imajo največji vpliv na dvig produktivnosti.

- Država vodi agresivno proticiklično fiskalno politiko in z aktivnim sodelovanjem pri opredelitvi novih fiskalnih pravil doseže bistveno večji avtonomni manevrski prostor za nevtraliziranje nihanj gospodarske aktivnosti v Sloveniji nad tistim v jedrnih državah. V ta namen oblikuje fleksibilni del v višini okoli 7 % javnih izdatkov.
- Za doseganje AAA- (ali vsaj AA+) ranga vseh treh bonitetnih agencij, ki zagotavlja zasebnemu sektorju kolikor toliko podobne pogoje poslovanja kot v Avstriji in Nemčiji, je potrebno na srednji rok doseči dolgoročno stabilno zadolženost javnega sektorja v obsegu manjšem od 60 % BDP. Ključna predpogoja sta hitro večanje BDP in javne finance brez primanjkljaja v gospodarskem ciklu.
- Popolna poenostavitev davčnega sistema z odpravo velike večine (npr. 80 %) izjem, s tem razširitvijo davčne osnove in znižanjem davčnih stopenj, nadaljnje znižanje progresije pri dohodnini in uvedba nepremičninskega davka so nujni ukrepi za enostavnejši, za zavezance manj tvegani in administrativno cenejši ter bolj ugoden davčni sistem.
- Vsa povečanja javnih izdatkov, navedena v tem akcijskem načrtu, vključno s predvidenim zmanjšanjem kohezijskih sredstev EU, so nevtralizirana z zmanjšanjem ali ne-realizacijo drugih javnih izdatkov, s pridobitvijo sredstev EU za namen, ki bi bil sicer financiran iz domačih javnih blagajn, z uvedbo nepremičninskega davka (ob hkratnem zmanjšanju financiranja občin iz državnega proračuna v isti višini) ali z drugimi načini povečanja javnih prihodkov.

e) Kakovost in primernost finančnega sistema, institucij in trgov

CILJ: Boljša dostopnost slovenskega gospodarstva do ustreznih finančnih virov po pogojih, ki jih imajo podjetja v Avstriji in Nemčiji.

- Banke morajo preseči vlogo klasičnih hranilnic in podpreti kapitalsko opremljenost podjetij; izjemen obseg bančnih depozitov prebivalstva v določenem delu preoblikovati v bolj tvegane naložbe, primerne za financiranje gospodarstva s ponudbo domačih investicijskih instrumentov (npr. obveznice, investicijski skladi) in prostovoljnega pokojninskega zavarovanja; oblikovati je potrebno razmere, ki bodo vzpodbujale prostovoljno pokojninsko varčevanje in vlaganje prebivalstva v domače investicijske instrumente; določen del zbranih prostovoljnih pokojninskih prihrankov (premij) se lastniško vlaga v perspektivna slovenska podjetja, določen del pa mora biti mednarodno razpršen.
- Država zagotovi pogoje za hitro implementacijo inovacij in razvoja tehnologije v izvajanje finančnih storitev, kot so uporaba biometričnih podatkov, neposrednega trženja, avtomatiziranega odločanja, uskladitev s čezmejnimi pravnimi redi, tudi z opustitvijo

nacionalnih specifičnih ureditev pri izvrševanju finančnih transakcij; zagotoviti za vse uporabnike enotno, odgovorno, pregledno in pošteno uporabo podatkov ter sprejeti ukrepe za krepitev informacijske in kibernetske varnosti.

- Zeleno financiranje družbeno odgovornih naložb in projektov krožnega gospodarstva na podlagi identifikacije in integracije tveganj ESG-dejavnikov v proces najema posojila; spodbujanja razvoja in prenosa tehnologij ter intelektualne lastnine na univerzah in raziskovalnih institucijah.

6.4.2 »Mehki« dejavniki produktivnosti na ravni podjetij

a) Upravljanje podjetij

CILJ: skleniti novo pogodbo za dvig produktivnosti (»družbena pogodba« na ravni podjetij), ki ustvarja zaupanje med vsemi deležniki v podjetjih, z jasnimi zavezami po višjem obsegu vlaganj s strani lastnikov, proaktivnem delovanju sindikatov, nadgradnji načina vodenja podjetij in vključevanju vseh deležnikov v odločanje.

- V ospredje podjetniških praks in upravljaljskih procesov postaviti ustvarjanje vrednosti in krepitev zaupanja z razvijanjem poslovnih modelov, ki bodo izboljšali pozicijo podjetij v verigah ustvarjanja vrednosti, spodbujanje soupravljanja zaposlenih, dvigovanje standardov upravljanja s poudarkom na etiki, skladnosti poslovanja, integriteti, družbeni odgovornosti.
- Uvedba »trajnostnega vodenja« kot nove paradigme v vodenju in sistemsko spodbujanje vključevanja trajnostnih kazalnikov med kazalnike za strateško kontrolo s strani managerskih združenj in države.
- Povečevanje raznolikosti v podjetjih – povečanje deleža žensk in tujcev na vodilnih pozicijah za 10 odstotnih točk do leta 2027.

b) Izobraževanje in usposabljanje zaposlenih

CILJ: okrepiti obseg in kakovost vseživljenjskega izobraževanja in usposabljanja, razvoj talentov zaposlenih in bistveno okrepiti vlaganja v posebna znanja, neposredno povezana z delovnim mestom, hkrati pa tudi zavedanje pri vseh deležnikih o nujnosti stalnega poklicnega in splošnega izobraževanja.

- Razvijanje talentov zaposlenih in privabljanje tujcev s kompetencami in znanji, ki jih v podjetjih potrebujejo; zaveza delodajalcev za vlaganje v izobraževanje in usposabljanje v vnaprej določeni vrednosti (namenska sredstva) in zaveza oblikovati sistem spodbud za zaposlene za tovrstna izobraževanja, ki temelji tako na vplivu na višino plače kot tudi na možnosti pridobitve višje stopnje formalne izobrazbe; managerska združenja se zavežejo, da bodo vsa delovala v smeri bistvenega izboljšanja kakovosti managementa z njegovim stalnim usposabljanjem in izobraževanjem.

c) Razvoj novih tehnologij in digitalna transformacija

CILJ: povečati investicije v razvoj novih tehnologij in oblikovanje prebojnih mrež, v katerih se bodo povezovala podjetja, raziskovalna in znanstvena sfera ter inovativna zagonska podjetja.

- Povečanje investicijskih vlaganj tako v otipljiv kapital kot (zaradi učinka komplementarnosti, ki vpliva na višje stopnje donosnosti teh investicij) tudi v ustrezne oblike neotipljivega kapitala; oblikovanje inovacijsko propulzivnih prebojnih mrež, v okviru katerih se podjetja povezujejo z raziskovalno in znanstveno sfero, njihovimi odcepljenimi podjetji ter inovativnimi zagonskimi podjetji; oblikovanje dodatnih domačih standardov in sodelovanje pri oblikovanju mednarodnih standardov in klasifikacij na področju trajnostnega poslovanja, s katerimi se zahteva povečanje zahtevane ozaveščenosti in aktivnosti podjetij.

6.4.3 Vlaganja v ključno javno infrastrukturo

a) Energetski sektor

CILJ: Pravočasna celovita usmeritev v proizvodnjo predvsem električne energije, glede na transportne in ostale trende, iz obnovljivih in čistih virov, gradnjo dobrega energetskega pametnega omrežja in energetske sanacije.

- Potrebna je izgradnja NEK2, dograditev dela sistema HE na Savi (največji pomnoževalni učinki), dokončanje izgradnje plinske termoelektrarne, gradnja vetrnih elektrarn in izgradnja različnih zalogovnikov energije. Ko bo tehnologija razvita za komercializacijo, bi bilo smiselno razmisliti o malih jedrskih reaktorjih.
- Med ukrepi je predvidena prenova elektro-distribucijskega omrežja z večkratno povečano zmogljivostjo in spremenjenimi parametri velike razdrobljenosti proizvodnje in potrošnje (pametna omrežja), povečanje plinskega omrežja in gradnja mikro-energetskih omrežij v okviru posameznih lokalnih skupnosti, ki bodo temeljile na obnovljivih virih energije.
- Potrebno je povečati vlaganja v energijsko učinkovitost javnih stavb (pomnoževalni učinek) in stavb v zasebnem sektorju ter hkrati nujno protipotresno utrditi stavbe.

b) Železniško omrežje

CILJ: nadgradnja in razvoj železniške infrastrukture, ki bo vodila v izboljšanje zmogljivosti (vključno s hitrostjo), povečanje varnosti in pretovora.

- Ukrepi predvidevajo rekonstrukcijo železniške infrastrukture v smeri, da bo v celoti izpolnjevala zahteve TEN-T za jedrna omrežja in razvoj železniške infrastrukture v sredozemskem in baltsko-jadranskem koridorju jedrnega omrežja.
- Digitalizirati je potrebno vse poslovne procese.
- Ob posodobljeni železniški infrastrukturi naj se oblikujejo poslovne cone, ki bodo izkoriščale izjemno lokacijo in infrastrukturo za razvoj poslovnih dejavnosti. Financiranje projektov, ki bi povečali prepustnost železniške infrastrukture za povečanje pretovora blaga in števila potnikov.

c) Regionalne ceste

CILJ: Sanacija obstoječega cestnega omrežja in izgradnja manjkajoče cestne infrastrukture na tretji razvojni osi.

- Posodobitev obstoječe regionalne cestne infrastrukture z rekonstrukcijo in sanacijo. Z investicijami v nove prometne povezave sekundarnih cest na omrežje TEN-T izboljšati dostopnost regij do domačih in mednarodnih trgov. Izgraditi manjkajočo regionalno cestno infrastrukturo na tretji razvojni osi, umestiti v prostor četrto razvojno os (Posočje, Cerkljansko), povezavo Zasavja na avtocesto in rešiti »ozka grla« (npr. z obvoznicami). Umestiti v prostor in pridobiti dovoljenja za končanje (kratkih) nedokončanih odsekov avtocestnega omrežja.

č) Raziskovalna infrastruktura

Cilj: povečanje javnih vlaganj v raziskovalno in razvojno dejavnost (RRD), financiranje manjkajoče raziskovalne infrastrukture za funkcionalno povezovanje z gospodarstvom.

- Proračunsko financiranje RRD ne sme pasti pod 1 % BDP ter v nadaljnjih 5 letih bistveno povečati vlaganja v vsa raziskovalna opremo. S sredstvi EU financirati gradnjo manjkajoče raziskovalne infrastrukture za funkcionalno povezovanje razpoložljive in nadgrajene raziskovalne infrastrukture v nacionalne in regionalne raziskovalne infrastrukturne centre; gradnja naravoslovno-tehnološkega kampusa, kjer bo z novima stavbama za Fakulteto za strojništvo in Fakulteto za farmacijo na Brdu koncentriranih 5 fakultet in inštitut.

d) Zasebna vlaganja v osnovna sredstva, R&R, umetno inteligenco, digitalizacijo in robotizacijo

CILJ: povečanje kapitalskih vlaganj podjetij in oblikovanje sistema podpore pri komercializaciji inovacij

- Zaveza lastnikov (prek managerjev) za bistveno povečanje kapitalskih vlaganj v podjetjih na raven EU – enak delež zadržanih dobičkov v čistih dobičkih in dokapitalizacij. S postopno

realizacijo ukrepov na drugih področjih (izobraževanje, spodbuden davčni sistem, ...) rešiti zaostanek pri pomanjkanju kadra in znanja. Oblikovati skupne platforme za spodbujanje vlaganj v razvoj robotizacije in pametnih tovarn ter za povezovanje podjetij v okviru poslovnih (tudi digitalnih) ekosistemov, ki gradijo nove verige vrednosti.

6.4.4 Dvig delovne aktivnosti

a) Povečanje delovne aktivnosti v starostnem razredu 15–29 let

CILJ: Hitrejše vstopanje v zaposlitev.

- Postati odprti in zanimivi za priseljevanje delavcev, ki jih gospodarstvo potrebuje. Bistveno povečati učinkovitost študija in tako zmanjšati povprečno obdobje študija do dokončanja, stimuliranje čim prejšnjega vstopa v zaposlitev.

b) Povečanje delovne aktivnosti v starostnem razredu 30–54 let

CILJ: Nadaljnje povečevanje števila zaposlenih in stopenj zaposlenosti ljudi v starosti 30–54 let.

- Sredstva usmerjati predvsem v zgodnje ukrepanje. Zgodnja aktivacija je ključna za uspešno ponovno vključitev na trg dela – v primeru brezposelnosti, invalidnosti, dolgotrajne bolniške odsotnosti. Pri tem je koristen angažma delodajalcev in Zavoda za zaposlovanje.
- Izboljšati je potrebno sistem socialnih transferjev, da se zmanjša možnost izigravanja in poveča verjetnost, da jih dobijo le tisti, ki jih potrebujejo.
- Postati odprti in zanimivi za priseljevanje delavcev, ki jih gospodarstvo potrebuje.

c) Povečanje delovne aktivnosti v starostnem razredu 55–69 let

CILJ: Daljše ostajanje v zaposlitvi.

- Podaljšati zakonsko določeno delovno dobo in starost za upokožitev. Poviševanje pogojev naj bo postopno in zastavljeno za desetletja naprej, da je za posameznike predvidljivo glede načrtovanja svoje upokožitve. Uvede naj se dvojni status, da je lahko posameznik hkrati upokožen (prejema pokojnino) in hkrati dela (prejema plačo). Premisliti, kateri poklici še vedno potrebujejo hitrejše upokoževanje, pri katerih pa to ni več potrebno oziroma je poklic mogoče še naprej opravljati s prerazporeditvijo na drugo delovno mesto znotraj organizacije.

6.4.5 Nematerialna blaginja

a) Pravna država

CILJ: Učinkovita pravna država.

- Število sodnih sporov in zadev zmanjšati na tiste, ki so sorazmerni in stroškovno upravičeni. Zagotoviti sodobnejše možnosti odločanja z upoštevanjem sodobne metode razlage in uporabo tehnologije ter povečati učinkovitost (ne števila sodnikov) in dosledno uveljaviti odgovornost v sodstvu. Preučiti in izboljšati sistem delovanja Sodnega sveta, ki zaradi svoje vloge v procesu imenovanja sodnikov kritično vpliva na delovanje sodne veje oblasti.
- Zagotoviti visoko strokovno in učinkovito javno upravo, ki bo upoštevala enakost pred zakonom, načela objektivnosti, odgovornosti, transparentnega delovanja, bo državljanom prijazna, javni uslužbenci pa bodo morali upoštevati integriteto in uveljavljati ničelno stopnjo korupcije.

b) Politični sistem, vključenost civilne družbe in zaupanje v institucije

CILJ: Stabilni in operativni politični sistem, ki povečuje zaupanje v ključne institucije.

- V danem volilnem sistemu zvišanje najnižje volilne podpore za vstop stranke v DZ (npr. 5 %) in uvedba sistema preferenčnega glasu, bistvena poenostavitev postopkov (predvsem volilnih v Državni zbor po volitvah) in ukinitve Državnega sveta; izboljšanje delovanja in kadrovske strukture funkcionarjev; velika zaostritev pogojev za izredne seje, za interpelacije, ustavne

obtožbe in za obravnave zakonov, ki po mnenju pristojnih institucij niso v skladu z ustavo in finančnimi zmožnostmi.

c) Kakovost okolja

CILJ: Uravnotežen sistem varovanja okolja, ki ne zavira rasti produktivnosti gospodarstva (in kakovosti zaposlitve) ter omogoča visoko kvaliteto bivanja.

- Glede na nesorazmerno velik delež zaščitenih območij v Sloveniji, ki otežujejo infrastrukturni razvoj, je za doseganje potrebne rasti produktivnosti dosledno izkoriščati možnosti, ki jih za zagotavljanje uresničevanja javnega interesa, povezanega s posegi v zaščiteni območja, omogoča pravni red EU, in slediti načinom upoštevanja zavez pri EU in dobrih praks, ki so jih razvile druge države, da lahko sledijo javni interes glede gospodarskega razvoja in hkrati skrbijo za okolje.
- Trajna ureditev vprašanja reprezentativnosti in vloge civilnih organizacij za okoljevarstvena in druga vprašanja varovanja okolja (npr. kulturne krajine) ter hkratna obveza teh organizacij in Agencije za okolje, da z okoljevarstvenega vidika konstruktivno sodelujejo pri iskanju sprejemljivih rešitev za nujen gospodarski razvoj, ob upoštevanju vpliva na življenjsko okolje.
- Povečati delež energije iz obnovljivih virov (gradnja hidroelektrarn, sončnih in vetrnih elektrarn, kot je že zapisano v okviru javne infrastrukture – energetika) z umeščanjem elektrarn na degradirana območja ob upoštevanju ustreznih naravnih pogojev (veter, osončenost), pospešiti procese ponovne rabe odpadkov z izboljšavo materialov po načelih krožnega gospodarstva in sežiga odpadkov z najnovejšimi tehnologijami.

č) Zdravje

CILJ: Delujoč kakovostni zdravstveni sistem, usmerjen v kritje potreb po oskrbi v primeru bolezni ali poškodb ter zmanjševanje bolniških izostankov.

- Povečanje kakovosti in dostopnosti zdravstvenih storitev z opredelitvijo mreže javnega zdravstva z javnimi izvajalci, na primarni in sekundarni ravni uvesti stimulativen sistem nagrajevanja zaposlenih pri javnih izvajalcih; z opredelitvijo sistema kratkotrajne in dolgotrajne zdravstvene oskrbe; s povečanjem števila operacij in programov preventive; s posodobitvijo procesov z IKT in UI v zdravstvenih ustanovah; z jasno opredelitvijo vloge ZZS in njegovega načina dela; s povečanjem kakovosti; z implementacijo in uporabo digitalne tehnologije v zdravstvu.
- Prednostna obravnava in operacije pacientov, ki predstavljajo aktivno populacijo in brez operacije niso zmožni opravljati dela, kadar daljše čakanje preostalih v čakalni vrsti ne ogroža njihovega življenja; in dodatna prednostna obravnava zaposlenih v ključnih infrastrukturnih dejavnostih

7 SKLEPI¹⁵²

Opravljene mednarodne analize so pokazale, da se Slovenija ne more primerjati z malimi jedrnimi državami EU (Finsko, Nizozemsko, Belgijo), zaostaja celo za novimi članicami EU13 in Portugalsko (primerljivimi državami, **Preglednica 7**). Najpomembnejši razlog za to je po našem mnenju neoptimalna organizacija dela v vladi, državni upravi in administraciji. Srednje- in dolgoročni cilji ter strategije razvoja Slovenije in posameznih področij dejavnosti so sprejemljivi, vendar se potem ne izvajajo. V okviru akcijskih načrtov bi bilo potrebno postavljati letne cilje, za vsakega od njih določiti 3–5 ključnih kazalnikov ter organizacije in odgovorne osebe za izvajanje vsake strategije in letnega načrta. Šepata tudi sledenje in nadzor nad izvajanjem ter sprotno ukrepanje v primeru neizvrševanja dogovorjenih dejavnosti.

Drug velik problem je prenizko financiranje naložb v modernizacijo gospodarstva in negospodarstva. Po neposrednih tujih naložbah smo na repu držav EU, ker so pogoji za naložbe slabi v primerjavi z drugimi članicami EU13 in Portugalsko (visoke plače in prispevki iz plač pri nizki kupni moči, nezaupanje ljudi v tuji kapital ipd.). Podjetja so se opekla z bančnimi krediti v finančni krizi 2009–2013 in se nočejo več zadolževati pri bankah, temveč financirajo naložbe pretežno iz ustvarjenih dobičkov. Država in katoliška cerkev sta uničili slovenski kapitalski trg (izničenje vzajemnih skladov, od Proficie Dadas preko NFD idr. do Zvona I in II; izbris delnic in podrejenih obveznic slovenskih bank), ker se je država nepravilno in nepravilno lotila privatizacije družbenega premoženja (odkupi s kratkoročnimi krediti). Borzni trg je propadel, v kotaciji je le nekaj podjetij, ni novih izdaj delnic in obveznic. Državljeni imajo v bankah 26 G€ brez obresti, vendar vsaj glavnice ne morejo izgubiti, saj država jamči za njihove vloge do sto tisoč evrov. Celotna država se kljub slabi izkušnji v zadnji finančni krizi zadolžuje v tujini, kar je izredno tvegano – lahko bi se zgledovala pri sosedni Italiji, ki kljub dvakratniku slovenskega javnega dolga ni imela primerljivih težav prav zaradi domačih vlagateljev v državne obveznice.

V prvih enajstih mesecih 2022 je primanjkljaj tekočega računa znašal 218 MEUR, medtem ko je v enakem obdobju 2021 tekoči račun izkazoval presežek 2,2 GEUR. Na zmanjšanje presežka tekočega računa je najbolj vplivalo poslabšanje salda blagovne menjave za 3,2 GEUR (presežek se je prevesil v primanjkljaj). Storitvena menjava je v tem obdobju ohranila presežek in ga povečala za 971 MEUR¹⁵³. V zadnjem letu je tujina poslabšala finančni položaj za 4,9 GEUR, najbolj do države in bank, izboljšala pa ga je do centralne banke. Konec tretjega četrtletja 2022 je bil finančni položaj tujine tako prvič po več kot dveh desetletjih negativen.

Fiskalni svet RS opozarja, da se nadaljuje neustrezna praksa proračunskega načrtovanja, ki ustvarja precejšnji manevrski prostor tudi za neupravičeno porabo v tekočem letu.¹⁵⁴ Iz sprejetega proračuna za leto 2023 izhaja, da naj bi bila rast odhodkov državnega proračuna brez upoštevanja neposrednega učinka COVID-odhodkov in ukrepov za blažitev draginje (ki naj bi znašali okoli 1,6 GEUR) letos 18,5 %. To bi bilo približno dvakrat več kot v povprečju predhodnih dveh let in najvišja rast doslej. Ob tem predvidena sredstva za socialne transferje in vmesno porabo ne zadostujejo za pokrivanje letošnjih obveznosti. Verodostojnosti proračunskega načrtovanja bo nujno potrebno izboljšati.

V zadnjih dveh desetletjih je bil neprimeren tudi odnos države do znanja, zlasti v visokošolskem izobraževanju in raziskovanju, do raziskovalno-razvojne dejavnosti in inovacij (RRI). Kakovost slovenskih univerz zaostaja za onimi v primerljivih državah. Javna vlaganja v RRI so bila med najnižjimi v EU in tudi v EU13. Slovenija je iz skupine držav EU – močnih inovatoric nazadovala v skupino zmernih inovatoric. Evropski inovacijski semafor (EIS) kaže na skoraj ničelna vlaganja v tvegani kapital in v inovacije zunaj RR. Komaj tretjino evropskega povprečja dosegamo pri po znanju intenzivnih izvoznih storitvah, samo polovico povprečja EU vlagajo podjetja za inovacije na zaposlenega in v prijave oblikovanja ter država pri javnih izdatkih za RR in pri neevropskih doktorskih študentih.

Kljub odličnim kadrom zato ne dosegamo dodane vrednosti, produktivnosti in kupne moči primerljivih držav v EU. Ne bo nas rešilo nekaj projektov, temveč samo temeljite spremembe politike v javnem in

¹⁵² Pri oceni analiz in predlogih zaključkov so sodelovali Drago Babič, Peter Glavič, Matjaž Mikoš, Špela Stres, Tamara Lah Turnšek, Jože Vižintin, Vesna Godina Vuk in Vojmir Urlep

¹⁵³ Banka Slovenije, Obvestila, 12. 1. 2023. Dostop 16-01-2023. <https://bit.ly/3H9ONZI>

¹⁵⁴ Fiskalni svet RS, Mesečna informacija, januar 2023. Dostop 2023-01-15. <http://bit.ly/3WfIU5Z>

zasebnem sektorju. Obstaja bojazen, da bodo izredna in redna sredstva EU (načrt za okrevanje in odpornost, večletni finančni okvir, kohezijska sredstva, Obzorje Evropa, Evropski sklad za razvoj regij, InvestEU idr.) ponovno slabo izkoriščena tako po obsegu kot po namembnosti in učinkovitosti.

Za področje gospodarstva veljajo nekatere globalne in nekatere lokalno specifične usmeritve. Med globalnimi velja izpostaviti predvsem usmeritev v trajnostni, okoljsko sonaraven (neškodljiv) razvoj, ki bo temeljil na novih tehnologijah s poudarkom na digitalni preobrazbi. Lokalno specifične usmeritve pa izhajajo neposredno iz trendov in trenutnega položaja, kot ga prikazuje naša analiza. Eden ključnih kazalnikov uspešnosti gospodarstva je dodana vrednost na zaposlenega, kjer Slovenija močno zaostaja za razvitimi gospodarstvi. **Dodana vrednost** je temelj družbene blaginje in omogoča vzpostavitev, ustrezno vzdrževanje in razvoj vseh družbenih dejavnosti. Čeprav v pokoronskem obdobju beležimo nekoliko hitrejšo rast, je ta nezadostna, da bi omogočila dohitevanje razvitih (kot npr. Avstrije, Nemčije, Italije, Švice).

7.1 Najbolj pereče zadeve inovacijskega sistema Slovenije

Temeljna usmeritev mora biti **hitrejša rast** dodane vrednosti kot jo beležijo primerljive države (za koliko pa je odvisno od tega kako hitro jih želimo in zmoremo dohiteti). Da bi to dosegli moramo dvigniti inovativnost z izgradnjo vzpodbudnega inovacijskega okolja, kar zahteva:

- Čim bolj stabilno, predvsem pa predvidljivo poslovno okolje, kjer se ključne spremembe za deležnike sprejemajo s čim širšim dialogom vseh deležnikov; nepredvidljivost in nenehno spreminjanje poslovnega okolja praviloma zavirata razvojne aktivnosti in vlaganja v nove projekte.
- Povečati je treba produktivnost in dodano vrednost v gospodarstvu in negospodarstvu (učinkovite naložbe v raziskave in razvoj, spodbujanje inovacij, vseživljenjsko izobraževanje in usposabljanje, podaljšati čas zdravega staranja in povprečno delovno dobo, upokojujencem omogočiti delo pod enakimi pogoji kot redno zaposlenim ob ohranitvi izplačil pokojnine).
- Izdelavo strategije razvoja znanosti in inovacij v Sloveniji;
- Podjetja v tuji lasti prepričati, da bodo pri nas ustanavljala raziskovalne in razvojne centre.
- Usmerjanje in spodbujanje inovacij na prepoznanih nišnih in prednostnih področjih s potencialom, ki je v Sloveniji in omogoča uspešno inoviranje in preboj na tržišče, ob večji podpori trga tveganega kapitala.
- Do leta 2023 vzpostaviti odziven Inovacijski sistem in pogoje za vpeljavo industrije 4.0 v smeri trajnostnega razvoja:
 - večja učinkovitost virov, nič odpadkov, krožna proizvodnja, novi proizvodi z večjo dodano vrednostjo in domačim znanjem;
 - višja dodana vrednost in svetovna konkurenčnost v proizvodnih nišah;
 - dostojna, zdrava in varna delovna mesta ter dobri odnosi z lokalno skupnostjo.
- Potrebna je strategija razvoja gospodarstva v domači lasti, obnova kapitalskega trga in izdajanje vrednostnih papirjev namesto razprodaj; odškodovati razlašene imetnike vrednostnih papirjev ter prepričati državljane, vzajemne in pokojninske sklade, zavarovalnice in podjetja, da bodo vlagali v domače delnice in obveznice. Brez tega bomo postali država hlapcev in obrtnikov.
- Ustvariti boljše poslovno okolje za raziskave in razvoj – ustvariti pogoje za zavedanje mladih, da jim delo v Sloveniji nudi enake pogoje kot v tujini z razvojem podjetništva, davčnimi olajšavami, manj birokracije, brezplačnim šolanjem (vračilo šolnine v primeru trajne izselitve), gradnjo stanovanj po dostopnih pogojih najema ali nakupa, ozelenitev mest in kakovost urbanega prostora itd.
- Vzpodbujati in podpirati sodelovanje med akademsko sfero in gospodarstvom s krepitvijo trga tveganega in semenskega kapitala za neposredna vlaganja v akademsko sfero pri razvoju prebojnih inovativnih idej do višje ravni tehnološkega razvoja in preboja na tržišče, s prilagoditvijo habilitacijskih meril, ki naj ob pedagoški in znanstveni (umetniški) odličnosti spodbuja in nagradi strokovno sodelovanje z industrijo in okoljem (uvedba strokovnih kriterijev v pogoje izvolitve), s spodbujanjem neposrednih naročil industrije za raziskave in študije v akademskih ustanovah, s ponovno uvedbo financiranja mladih raziskovalcev iz gospodarstva.

- Prenovo šolskih in študijskih programov z umestitvijo veččin kreativnega razmišljanja, timskega dela, zavedanja pomena inovativnosti za družbeni napredek in razvoj.
- Vzpostavitev sistema rednega predstavljanja možnosti osebnostnega in kariernega razvoja mladih v naših podjetjih med izvajanjem študijskega procesa, da zamejimo njihovo odhajanje v tujino; tak sistem se lahko koristno uporabi tudi za privabljanje tistih, ki so že odšli, da se vrnejo in z novimi izkušnjami dodatno prispevajo k hitrejšemu razvoju celotne družbe (primer dobre prakse je npr. Lek s t. I. Kariernimi zajtrki).
- Odprtost slovenskih visokošolskih ustanov za tuje predavatelje in študente s programi vzpodbud, da slednji vsaj določen čas po zaključku študija nadaljujejo z delom pri nas.
- Pospešiti evropske integracije na področju storitev (te predstavljajo danes 70 % ekonomske dejavnosti), za katere znotraj EU še nimamo enotnega ekonomskega prostora.
- Plače in socialni transferji naj rastejo za 1 % počasneje kot rast proizvodnosti, razlika se obvezno usmerja v razvoj in investicije – pomembna je kupna moč plač, ne nominalna.
- Višja vlaganja v RRI tako iz javnih kot zasebnih sredstev.
- Oblikovanje inovacijskega sistema in infrastrukture z ustrezno umestitvijo področja na najvišjih nivojih političnega in družbenega odločanja.
- Iskanje optimalnega razmerja med temeljnimi in aplikativnimi raziskavami glede na družbene potrebe in postavljene cilje.
- Vzpostavitev čim tesnejšega sodelovanja med akademsko raziskovalnimi ustanovami in gospodarstvom za hitrejši prenos novih znanj in inovacij ter optimalno izrabo intelektualnega potenciala – npr. S pomočjo za to pristojnih institucij po vzoru nekdanje TIA; tovrstna ustanova ne bi samo skrbela za ustrezno sodelovanje med RR in gospodarsko sfero, temveč bi neposredno pomagala kadrovske in finančno šibkejšim s presojo primernosti zaščite intelektualne lastnine njihovih inovacij ter tržnega potenciala le teh ter jim z ustreznimi sredstvi in strokovnim svetovanjem pomagala tudi pri izvedbi.
- Sistem državnih subvencij prvenstveno usmeriti v podporo projektov z visoko stopnjo inovativnosti in primernim tržnim potencialom tako, da vzpodbuja sodelovanje med raziskovalnimi organizacijami (RO) in gospodarskimi subjekti.
- Poleg industrijsko-obrtnih con vzpodbujati nastajanje in razvoj razvojno-tehnoloških parkov kot ene ključnih platform povezovanja in sodelovanja RO in gospodarstva z dodatnimi spodbudami in morebitnimi davčnimi olajšavami ter privabljanjem tujih razvojno usmerjenih partnerjev.
- Vzpostavitev kontinuiranega sistema mednarodnih predstavitev in promocije slovenskega znanja in inovacijskega potenciala (npr. Po vzoru slovenskega turizma).

7.2 Kako spodbujati gospodarsko rast Slovenije

V Strategiji razvoja Slovenije do leta 2030 je postavljen cilj, da bomo do tega leta dosegli povprečje razvitosti EU, merjen po BDP na prebivalca po kupni moči. Sedaj dosegamo po tem kriteriju 90 % povprečja EU, po kriteriju resničnega BDP na prebivalca pa 76,4 % (podatki za leto 2021 po Eurostatu). Da bi to dosegli, bi moral naš resnični BDP na prebivalca rasti v naslednjih devetih letih štirikrat hitreje, kot bo rasel BDP v EU, oziroma letno za 4,8 % (ob predpostavki, da bo v EU BDP rasel tako hitro, kot v zadnjih 10 letih, to je 1,2 % letno). Taka rast je nerealna, lahko pa nam pomaga oblikovati politike in ukrepe, ki jih moramo sprejeti in uveljaviti, da se bomo temu cilju čim bolj približali.

Glede na to, da smo možnosti za ekstenzivni razvoj, temelječ na povečevanju proizvodnje iz obstoječih dejavnosti z dodatnim zaposlovanjem že izkoristili, bo moral bodoči razvoj sloneti na hitri rasti produktivnosti. Da bi to dosegli, bo treba osmisлити novo paradigmo razvoja, ki bo osnovana na znanju in tehnološkem preboju ter večji kapitalski intenzivnosti. Temeljila bo na konceptu »podjetne države«, ki bo presegel dosedanjo prakso »vitke« države, ki samo omogoča gospodarski razvoj podjetjem in poskrbi le za nujne skupne dejavnosti, ki jih v čim večji meri prepušča privatni iniciativi. Konkretno to pomeni:

7.2.1 Dolgoročno upravljanje države preko načrtovanja

Oblikovati moramo dolgoročne razvojne načrte (vsaj desetletne) za ključna področja delovanja države, kot so zdravstvo, izobraževanje in raziskave, podnebne spremembe, infrastruktura, tehnološko prestrukturiranje gospodarstva in podobno, ki bodo morali biti podrobno tehnično in ekonomsko ovrednoteni, tako da bodo neposredno uporabni za izvedbo v realnem svetu. Za njihovo izvedbo bi naj v bodoče namenjali večji delež javnih sredstev kot do sedaj.

7.2.2 Kratkoročni ukrepi za zagotavljanje razvoja in krepitev rasti

Povečali naj bi investicije države na področju stanovanjske izgradnje, zdravstva, prometne in energetske infrastrukture ter digitalnega in zelenega prehoda na 4 % BDP letno. Dinamiko vlaganj moramo prilagajati konjunktornim ciklusom v gospodarstvu.

Sprejemali naj bi take ukrepe, ki bodo v gospodarstvu, predvsem v izvozno naravnani industriji (predelovalni dejavnosti), ki je sedaj nosilec našega razvoja, omogočali hitro rast produktivnosti. Država naj na osnovi dolgoročne industrijske strategije prevzame aktivno vlogo, vključno z dokapitalizacijami podjetij, pri posodabljanju gospodarstva z digitalizacijo in avtomatizacijo, pri oblikovanju razvojnih grozdov na ključnih industrijskih področjih in pri implementaciji novih storitev in proizvodov na področju zelenega prehoda.

Posebno pozornost moramo nameniti prostorskemu načrtovanju, vključno z zakonodajo, s ciljem, da se pospeši izvajanje ključnih naložb, ki bodo opredeljene v razvojnih načrtih.

Povišanje minimalne plače naj bi industrijo dodatno vzpodbudilo k povišanju produktivnosti. Obenem je potrebno zagotoviti povratna sredstva za tista podjetja, ki bodo zaradi povišanih stroškov dela prisiljena prenesti del dejavnosti v bližnje države s cenejšo delovno silo.

Davčno politiko je potrebno preoblikovati tako, da bodo dodatno vzpodbujena vlaganja podjetij v razvoj in destimulirano kopičenje dobičkov in vlaganje v špekulativne finančne naložbe, kot so odkupi lastnih delnic.

Proračune države naj bi oblikovali tako, da bo razvojni del proračuna ločen od tekočega financiranja porabe in izločen iz fiskalnih omejitev po Maastrichtskih kriterijih oziroma po domači fiskalni zakonodaji (Zakon o fiskalnem pravilu).

Pri tujih investicijah naj bi selektivno podpirali le tiste, ki bodo prinesle nadpovprečno dodano vrednost na zaposlenega in ne bodo dodatno obremenjevale našega okolja.

Iz domačih in tujih analiz ter razprav lahko sklenemo:

- Del gospodarstva se je namesto z upravljanjem, RRI ter dvigom dodane vrednosti ukvarjal s prevzemi in zapravlil velik del narodnega premoženja; veliko škodo dela tudi politično kadrovanje v gospodarstvu, negospodarstvu in javni upravi – ključno je umno vodenje države in podjetij.
- Preprečiti je treba nadaljnjo razprodajo premoženja, zlasti tistega z visoko dodano vrednostjo (zavarovalnice, velika in infrastrukturna podjetja, npr. turistična) ter se usmeriti v bogatenje narodnega premoženja, razvoj znanja in ustvarjalnosti.
- Izboljšati odnos do lastne državnosti, ki je po treh desetletjih razumljena kot nekaj, kar ni naša stvar, temveč predmet uporabe za lastne interese.
- Brez gospodarske suverenosti ni politične in ne kulturne (z jezikovno vred).
- Potrebno je rehabilitirati trg vrednostnih papirjev s popravo krivic pri razlaščenju lastnikov skladov in bank ter razviti varčevanje v vzajemnih in pokojninskih skladih za starost.
- Pri plačni politiki ne smemo gledati absolutne višine plač temveč njihovo kupno moč.
- Kupna moč je pomembna tudi pri vrednotenju gospodarskih kazalnikov (BDP, dodana vrednost, produktivnost, neto zaslužek
- Podjetja v davčnih oazah bi morala plačevati 15 % davek v članicah, v katerih ustvarjajo prihodek in dobiček (kot EU skuša doseči za ameriške multinacionalke Google, Amazon, Facebook, Twitter, Microsoft itd.).

- Razvite članice EU bi morale Sloveniji vračati šolnino za ubežne kadre (od znanstvenikov, zdravnikov do medicinskih sester) preko dodatne državne pomoči za izobraževanje.
- Pospešiti je treba zniževanje izpustov toplogrednih plinov (obnovljivi viri, energijska učinkovitost) in uvajanje informacijsko-komunikacijskih tehnologij (digitalizacija).
- Vzdrževati je treba visok družbeni standard (vzgoja, izobraževanje, javno zdravstvo, trajna oskrba), kulturo dialoga in konsenza ter izvesti nujne reforme (pokojninska, zdravstvena).
- Graditi moramo lokalne kurilnice na lesne sekance in pelete, da zmanjšamo izpuste trdnih delcev, proizvajati bioplino iz kmetijskih in/ali komunalnih odpadkov, energetsko izrabljati tiste gorljive odpadke, ki jih ne uspemo reciklirati.
- Zmanjševati moramo ogljikove in okoljske (ekološke) odtise posameznikov, podjetij in zavodov, lokalnih, mestnih in regionalnih skupnosti ter večati biološko zmogljivost s sajenjem dreves, ozelenjevanjem streh, balkonov in fasad.

7.3 Kaj moramo narediti za ogljično nevtralnost Slovenije do leta 2050?¹⁵⁵

1. **Varčevanje z energijo**, povečanje učinkovitosti njene porabe v gospodarstvu in gospodinjstvih ter uvajanje krožnega gospodarstva z recikliranjem materiala in energije.
2. **Prenoviti strateške dokumente**, predvsem Dolgoročno podnebno strategije Slovenije do leta 2050 in Nacionalni energetsko podnebni načrt ter pripraviti iz njih izhajajoči Energetski koncept Slovenije (EKS), ki bo slonel na kombinaciji obnovljivih virov energije (OVE) in jedrske energije. V EKS bodo v čim večji meri zajeti OVE glede na okoljsko, tehnično in ekonomsko sprejemljivost. Izgradnja JEK2 do leta 2033 ob hkratnem prenehanju uporabe premoga v TEŠ je pogoj za nemoteno oskrbo Slovenije z električno energijo. Ob tem bo potrebna komunikacija z domačo javnostjo in sosednjimi državami.
3. **Pospešiti upravne postopke** pri umeščanju v prostor, pridobivanju okolje-varstvenih soglasij in gradbenih dovoljenj za ključne energetske objekte, tudi s prenovo državnih strateških dokumentov in zakonov.
4. **Optimizirati vire financiranja** za doseganje podnebnih ciljev in združitve v enoten Podnebni sklad. V sredstva sklada bomo vključili tudi evropska sredstva za zeleni prehod iz virov NOO, VFO in drugih evropskih virov. Koriščenje sredstev tega sklada bo podrejeno glavnemu kriteriju učinkovitosti sredstev, to je zmanjšanja količine izpustov TGP na vložena sredstva.
5. **Izboljšati koordinacijo resorjev**, ki se ukvarjajo s podnebnimi spremembami in energetiko ter **pripraviti sektorsko strategijo za energetiko**, ki naj jo SDH upošteva pri upravljanju energetskih podjetij. Za ta namen naj bi ustanovili poseben vladni organ, ki bi vodil in usklajeval vse aktivnosti na področju ukrepanja proti podnebnim spremembam.
6. **Reorganizirati energetska podjetja** z namenom njihove večje učinkovitosti pri doseganju podnebnih ciljev. Rudnik lignita Velenje in TEŠ naj se izločita iz HSE in v skladu z zakonodajo preideta pod neposredno upravljanje države (Ministrstva za infrastrukturo), HSE in GEN naj se združita. Preverili naj bi smiselnost združitve ELES in SODO in predlagali eventualno združitve. Energetske družbe predstavljajo večino državnega premoženja, ki se bo z investicijami še povečevalo, zato mora nadzorni svet SDH posvetiti posebno pozornost kadrovanju uprave SDH, ta pa kadrovanju v nadzorne svete energetskih družb tako, da bosta zagotovljeni strokovnost in kompetentnost vodilnih ekip v vodstvu SDH in v nadzornih svetih energetskih družb.
7. **Dopolniti program zapiranja rudnika Velenje**. Že sprejeta obveznost zapiranja rudnika lignita Velenje in kurjenja premoga v TEŠ do leta 2033 ter nadaljnje zaostrovanje njunega poslovanja (zaradi rasti cen kuponov CO₂, pomena izkupička iz prodaje le-teh ter prejetja evropskih sredstev za pomoč pri prestrukturiranju premogovnih regij v skladu s sprejetim programom zapiranja) terja, da se Rudnik lignita Velenje in TEŠ izločita iz HSE in preideta pod neposredno upravljanje vlade. Tako bo lažje in bolj učinkovito upravljanje celotnega procesa zapiranja rudnika in uravnoteženje rezultatov poslovanja, izkupička iz prodaje CO₂-kuponov in evropske pomoči. Program zapiranja rudnika Velenje je potrebno dopolniti na področju ustvarjanja nadomestnih zaposlitev za sedanje zaposlene v rudniku. TEŠ naj se ohrani kot energetska lokacija in preusmerit v program predelave odpadkov.

¹⁵⁵ D. Babič, osebni prispevek

8. **Spremeniti višino in strukturo cen energije za končne potrošnike.** Zaradi visokih cen energije bo srednjeročno ogroženo poslovanje energijsko intenzivnega dela gospodarstva, energijska revščina v gospodinjstvih z nižjimi prihodki bo precejšna. Sprejeti bo potrebno ukrepe, ki bodo dvig cen omilili, najprej s prilagoditvijo davkov in prispevkov k ceni električne energije. Preverili naj bi možnost znižanja stopnje DDV za električno energijo. Pri prebivalstvu s podpovprečnimi dohodki, ki jih bodo višje cene energije socialno ogrozile, naj bi uvedli sistem energetskega bononov (vavčerjev).
9. **Zagotoviti čim večjo energetska avtonomnost Slovenije.** Prednostna naj bo pospešitev postopkov izgradnje domačih nizkoogljičnih energetskega virov, ki bodo dolgoročno zagotavljali zadostno in stabilno ponudbo energije po zmernih cenah.
- Postopoma naj bi do leta 2045 zgradili nove kapacitete OVE z naslednjo letno proizvodnjo: sončne elektrarne za 3,5 TW h (z močjo 3 500 MW), vetrne elektrarne za 0,5 TW h (z močjo 300 MW), pogojno manjše pretočne hidroelektrarne (4 na srednji Savi) za 0,5 TW h (z močjo 130 MW), črpalne elektrarne (ČHE Kozjak) za 1 TW h (z močjo 400 MW) in 300 MW plinskih elektrarn, ki bodo namenjene predvsem občasnem pokrivanju primanjkljajev v proizvodnji elektrike v primeru izpada drugih večjih agregatov. Zgradili naj bi tudi dve jedrski elektrarni z močjo 1 100 MW in letno proizvodnjo 8 800 GW h (od česar bo en del namenjen Hrvaški), prvo do leta 2033, drugo do leta 2043 kot nadomestilo za obstoječo NEK, ki se ji takrat izteče življenjska doba, ali obnoviti in podaljšati delovanje obstoječe NEK še za 20 let.
- Skupna letna proizvodnja elektroenergetskega sistema (brez pretvorb) naj bi leta 2045 znašala 25 TW h. Da bi take količine zanesljivo dobavili končnim koristnikom, ki bodo tudi zahtevali drugačno, prilagodljivo dinamiko dobav (električni avtomobili, toplotne črpalke), bo nujno posodobiti prenosno in distribucijsko omrežje v smeri pametnih omrežij.
- Do leta 2040 bo vodik postopoma zamenjal zemeljski plin (ZP). Večino ga bomo uvažali, tako kot sedaj ZP, manjši del, okoli 20 %, ga bomo proizvajali doma, pretežno iz občasnih viškov proizvodnje elektrike iz OVE in JE.
- Za realizacijo navedenih energetskega programov predvidevamo, da bo potrebno zagotoviti okoli 24 G€ sredstev, od tega 4 G€ nepovratnih sredstev, ki bi jih zagotovili iz podnebnega sklada, NOO, kohezijskih sredstev in drugih evropskih virov.
10. **Izvesti projekte racionalne rabe energije** v energijsko intenzivnih podjetjih s pomočjo sredstev iz podnebnega sklada, načrta za okrevanje in odpornost (NOO), kohezijskih sredstev in državnih pomoči.
11. **Pospešiti energijske sanacije stavb** javnega in zasebnega sektorja in za ta namen zagotoviti dodatna sredstva iz Podnebnega sklada, Eko-sklada in NOO.
12. **Izvesti prehod v zeleno mobilnost v prometu.** Promet predstavlja največji vir toplogrednih plinov (TGP), zato naj bo deležen posebne pozornosti. Nadaljevali naj bi z obnovo celotnega železniškega sistema, vključno s pripravo dokumentacije za hitro progo Šentilj–Sežana, ki bi se gradila po letu 2035. Spodbujali naj bi brezogljico cestno mobilnost z izgradnjo infrastrukture za polnjenje vozil z elektriko in vodikom.
- V omejenem obsegu naj bi spodbujali nakup novih vozil na brezogljico pogon.
- Podprli naj bi javni (avtobusni in železniški) promet z uvajanjem enotne vozovnice za javni promet.
- V mestnem prometu bi spodbujali uporabo avtobusov na brezogljico pogon (elektrika, vodik).
- Gradili bomo nove kolesarske steze in vzpodbujali uporabo koles v mestnem prometu.

7.4 Kako naprej?

S pomočjo slovenske zgodovinsko vzpostavljene socialne in kulturne tirnice je treba ustvariti edinstven, slovenski postsocialistični kapitalizem. Ta bi moral biti bistveno bolj kolektivističen od zahodnega, bistveno bolj egalitaren, bistveno bolj preživetveno usmerjen, bistveno bolj socialen in bistveno bolj demokratičen od zahodnega. Poleg parlamentarne demokracije bi moral vključevati tudi stalne prakse neposredne demokracije. Ali povedano na kratko: samo kapitalizem, ki bi pomembno, ponekod celo bistveno odstopal od zahodnega modela, bi lahko v Sloveniji predstavljal uspešno družbeno prakso.